ALMANAH ANTICIPAȚIA 2013

ANTICIPAȚIA

Călătorie în Spațiu

GRATUIT

Descărcați aplicația scanând qrcode-ul sau mergeți la adresa **calatorieinspatiu.ro**

Călătoriți prin sistemul solar și descoperiți într-un mod inedit soarele, planetele și sateliții acestora. Lăsați-vă captivați de realitatea augmentată 3D și bucurați-vă de detaliile incredibile.

ALMANAH ANTICIPAȚIA 2013

Editorial 2 O aventură numită Anticipația - *Alexandru Mironov*

Retro Anticipația 4 Istoria Anticipației - *Mircea Opriță* **5** • Kernbach și mitul Atlantidei - *Aurel Cărășel* **10** • Luntrea sublimă (fragment) - *Victor Kernbach* **14** • Adrian Rogoz, creatorul CPSF - *Aurel Cărășel* **20** • Prețul secant al genunii (fragment) - *Adrian Rogoz* **24** • Tentativă de răspuns la o întrebare nepusă - *Mihai-Dan Pavelescu* **28**

Anchetă Anticipația 30

Foresight 38 Întreprinderea anticipativă - *Aron Jinaru* **39** • Scenarii pentru anul 2030 - *Mircea Malița* **44** • Când și de ce spunem: Future Studies, Forecasting, Foresight, Strategic Foresight sau Future Analysis? - *Andi Caragea* **52** • Softwin: o poveste de succes lansată în România - *Maria-Cristina Popa* **54** • Universurile lui David Brin - *interviu realizat de Ana Nicolau* **64**

Focus 68 Marte, steaua de foc - *Constantin Vlad* **69** • Povestea lui Marte Albastru - *interviu cu Kim Stanley Robinson, realizat de Ana Nicolau* **74** • Ray Bradbury, visătorul - *Constantin Vlad* **80** • Mașinăriile bucuriei - *Ray Bradbury* **84** • Cartea și fluturele - *Ray Bradbury* **91** • Octombrie 2012: Trei+Trei Premii Nobel - *Andrei Dorobanțu* **92**

Singularitate 94 Iminenta singularitate tehnologică - *Vernor Vinge* **95** • Chrome – povestea unei traduceri - *Mihai-Dan Pavelescu* **102** • Chrome - *William Gibson* **104** • Despre singularitate - *Rudy Rucker* **114** • Viziuni de metaroman - *Rudy Rucker* **115** • Despre infern și calculatoare - *Liviu Radu* **120**

Frontiere 126 În căutarea bosonului Higgs - *Adrian Buzatu* **127** • Menajeria de hârtie - *Ken Liu* **130** • Anticipație și divinație - *Andi Caragea* **138** • Sunt Omega - *Sebastian A. Corn* **148** • Puterea imunologiei memetice - Roberto Quaglia **150** • Iubitul meu vampir și cometa de sânge - *Roberto Quaglia și Ian Watson* **158** • Anna Lise - *Oliviu Crâznic* **166** • Decor scenic cu spinari și partoni - *Aurel Cărășel* **168** • Ubik, mon amour - *Marian Truță* **171** • Vești dintr-un univers pitic - *Dănuț Ungureanu* **174**

Personalități românești 176 Un ROmân GENial: Georgescu-Roegen - *Herman E. Daly* **177** • Legea constructală: o regândire a designului în natură - *Andi Caragea* **186**

Avanpremiere 196 Coșmar din viitorul postapocaliptic - *Dana Ionescu* **197** • Bun venit în Grădinile Lunii - *Dana Ionescu* **198** • Știința viitorului: *Cut* și *Paste* la nivel molecular **200** • Antologia viitorului: O viață cu un Semiconștient - *Gregory Benford* **204** • Nikola Tesla, portret între măști - *Vladimir Pištalo* **206** • CPSF: aventura continuă! **209**

Mozaic 210 Atlantykron – un vis devenit realitate - *Sorin Repanovici* **211** • Filmul SF în mileniul III – A New Hope...? - *Mihnea Columbeanu* **214** • Un dialog între știință, ficțiune și spiritualitate: Tagore – Einstein **224** • Scena festinului - *Andi Caragea* **226** • Harap Alb, supererou - *interviu cu Mihai Ionașcu, realizat de Ana Nicolau* **228** • Bandă desenată: Harap Alb Continuă **230**

@Nemira, 2012

Director de onoare: Alexandru Mironov • Redactor-șef: Ana Antonescu
Redactor responsabil de număr: Constantin Vlad • Design: Ana Nicolau
Tehnoredactor: Mircea-Liviu Neațu
Lector: Ecaterina Derzsi • Coperta: Gabi Dumitru, Cristian Florescu
Editor: Valentin Nicolau
Tiparul executat de Monitorul Oficial R.A.
ISSN: 1453-2980

O aventură numită ANTICIPAȚIA

Alexandru Mironov

Va fi odată/ ca niciodată/ că dacă n-ar fi/ nu s-ar povesti. Mă aflu în Trantor, capitala Imperiului Galactic, cel întins peste mai multe zeci de mii de sisteme stelare, la milenii după sfârșitul copilăriei umanității, deci după pierderea materialității Sapienței, într-o lume în care epopeea *Dune* a avut ca efect instaurarea păcii galactice eterne. Imperiul utopiei absolute. Lumea liberă și înțeleaptă din creierul meu și al fraților tribului meu, cea construită de antemergători, personaje ale progresului social, în mare parte responsabile pentru transformările exponențiale prin care a trecut lumea lui Homo sapiens XXI.

Lansând proiectul de resuscitare „Anticipația", prietenul Vali Nicolau mi-a spus: „Sunteți păstrătorul tuturor întâmplărilor și secretelor acestei fabuloase mișcări «Anticipația» a anilor '80, trebuie să fiți și cronicarul lor." De acord, mai ales că îmi răsună în minte o chemare a altui camarad de arme, admirabilul Cornel Secu: „Mironoave, sună adunarea!"

Așa că pornesc la drum, în fruntea acestui desuet maldăr de pagini care este *Almanahul Anticipația 2013* – o construcție, auziți, din hârtie – se mai poate așa ceva în era digitală, în Lumea-de-după-Google? – și aleg din noianul de biți care mă învăluie, aici, pe Trantor, doar mica poveste a evenimentului cultural-politic care a însemnat apariția, în 1983, a AA '84, primul din seria de publicații cu care „patronii", revista *Știință și Tehnică*, s-au umplut de glorie. Poate că ar fi trebuit să încep cu minunata CPSF, Colecția de Povestiri Științifico-Fantastice a zeului blând Adrian Rogoz și cu nașterea primelor cenacluri SF – dar asta, cum ar spune Kipling, este deja o altă poveste. Mă concentrez deci strict pe apariția AA '84 și încep prin a vă spune că mi-am părăsit postul comod de profesor la un liceu craiovean și locuința centrală din orașul Băniei pentru a mă aventura la București, atras de revista *Știință și Tehnică* – la care apăruse un nou redactor-șef, tânărul inginer automatist Ion Eremia Albescu –, dar și de promisiunile unui mare fan SF, extraordinarul Mihai Ionescu, un personaj de poveste, care îmi spusese: „Dacă vii la București și începi să te bați pentru reeditarea CPSF [o ucisese odiosul Dumitru Popescu-Dumnezeu în anul 1974], vei avea de la noi [un NOI misterios, pe care eu nu l-am putut descifra niciodată] asigurată locuința, secretar poliglot, acces la bibliotecile străine și ajutor în tot ce ne vei cere." Așa că hotărăsc să-mi bat cuie în talpă și să-mi schimb cursul vieții și, cu ajutorul unui om de treabă, Nicolae Croitoru, secretar al CC al UTC, mă transfer la *Știință și Tehnică* și intru alături de prietenul I.E. Albescu în iureșul publicistic al vremii – controlat de cenzori, e adevărat, dar oferind nenumărate porți deschise pentru cei care chiar voiau să ia în serios mersul lumii –, mă adaptez la literatura de știință, dar și lansăm, amândoi, publicistica de știință și imaginație, pornim campanii, întâlniri cu publicul, concursuri de inventică și, la un moment dat, încercăm marea cu degetul: *Almanahul Știință și Tehnică*. Admirabilul Ion Albescu decriptează tehnologia aprobărilor, îl pun în contact cu fandomul, masa fanilor SF, care începuse să fiarbă – în liniște deocamdată –, și prietenul Ion Albescu face pași, prin UTC, pentru aprobarea reluării colecției CPSF. Este refuzat, dar nu renunță, gândim împreună o nouă formulă, ce-ar fi să dublăm *Almanahul Știință și Tehnică* cu un almanah SF? Așa a plecat propunerea, în documente oficiale, către Secția Propagandă a UTC, a fost aprobată și a luat drumul Secției de Presă a CC al PCR, unde probabil ar fi fost îngropată, fără șanse de resuscitare (îmi dau seama că tinerilor de azi le este imposibil să înțeleagă profund birocratica lume comunistă și că n-au cum să perceapă entuziasmul, chiar eroismul – acesta este cuvântul! – celor care voiau să aducă un strop de bine în jurul lor!). Continui povestea, o spun pentru fanii generațiilor apropiate de a mea și vă dezvălui că un om de un mare caracter, fizicianul Valentin Ceaușescu, a intervenit în momentul în care lucrurile păreau fără speranță. Cititor și iubitor de science fiction, Valentin Ceaușescu era în legătură cu noi, primea cărți de la samizdatul nostru,

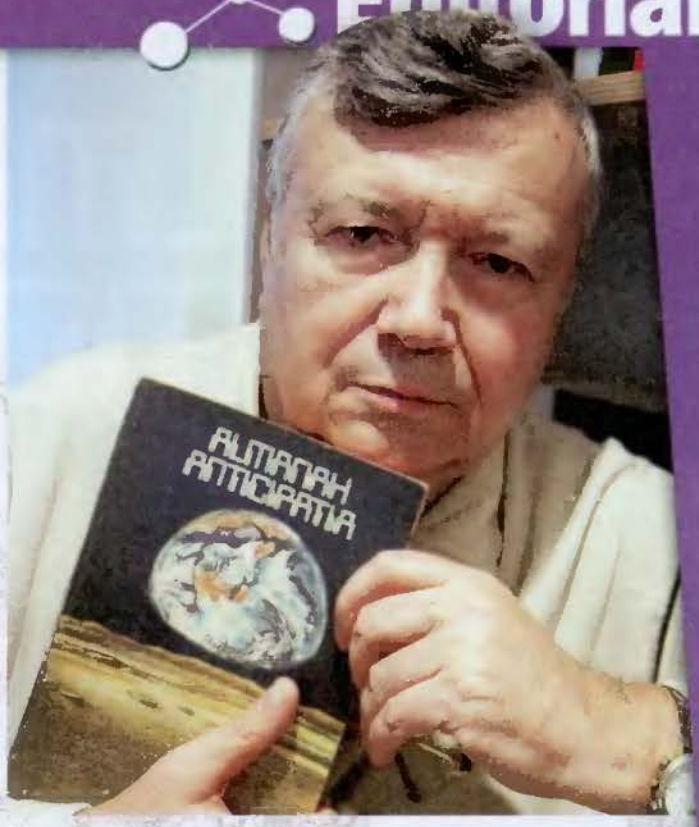

ne încuraja să continuăm și, la un moment dat, l-a convins pe un oarecare tovarăș Enache, secretar al CC al PCR, să-și pună semnătura pe adresa primită de la *Știință și Tehnică*. Lucru care se și întâmplă – și ne pune, pe Ion Albescu și pe mine, în fața altei probleme, la fel, aproape imposibil de înțeles de generația editorului Valentin Nicolau și următoarele: să găsim hârtie pentru almanah, adică să căpătăm aprobare pentru tonele de hârtie necesare publicației. Aici ne-a salvat Caragiale. Am făcut rost nu de o scrisoare (cu care, nu-i așa, „Pac la războiu!"), ci de o informație prețioasă privind o persoană din administrația politică a vremii și, element esențial, am dat peste un oltean, prietenul Ionel Cetățeanu, aflat la conducerea Ministerului Aprovizionării și Gospodăririi Mijloacelor Fixe (cred că așa se numea). Fac metaforic „schimb de prizonieri", iau triumfător hârtia cu aprobarea, mă duc la Ion Albescu și... inventăm un proces cultural-democratic, primul de acest fel din România comunistă: invităm cenacluri și scriitori din fandom să participe la elaborarea sumarului, selectarea povestirilor și articolelor, a politicii editoriale – mă rog, ceea ce se face când apare un *mass medium* nou și special.

Personal, am căutat să conving, în primul rând, să existe un echilibru între povestirile autohtone (multe, excelente, le-am folosit și în seria de antologii pe care le-am tipărit mai târziu la mai toate editurile țării) și traducerile care circulau în samizdaturile cenacluri-lor; și, în al doilea rând, să introducem în fiecare AA una dintre marile nuvele sau unul dintre romanele de succes pe piața internațională (așa au apărut minunatul roman *Un miliard de ani până la sfârșitul lumii* al fraților A. și B. Strugațki și zguduitoarea nuvelă – politic vorbind – „Regii nisipurilor" a lui G.R.R. Martin). Referitor la a doua idee, trebuie să vă spun că nu ne băteam deloc capul cu respectarea drepturilor de autor, furam pur și simplu. De altfel, la Euroconul din Insula Jersey din 1992 mi-am pus cenușă-n cap în fața areopagului scriitoricesc americano-european: „Recunosc furtul intelectual, le-am spus, acestea sunt almanahurile și antologiile în care v-am tradus, hoțește, dar gândiți-vă că sute de mii de români au fost înarmați de voi cu libertate în propriul lor creier și au avut apoi puterea să-și răstoarne dictatura, voi ați făcut asta, eu nu am fost decât instrumentul" – și trebuie să vă spun că m-au aplaudat, ca și la Worldconul din Melbourne, câțiva ani mai târziu. Cum bine știți, succesul *Almanahului Anticipația* a fost imens. Am vândut suta de mii de exemplare în câteva zile, chioșcarii dibaci vindeau și pe sub mână, la suprapreț, un dever misterios funcționa între cele 55 de cenacluri SF din țară (o altă minunată poveste); lumea presei și Uniunea Scriitorilor au început să ne ia în seamă.

În privința tirajului, sibianul Ion Albescu s-a dovedit din nou înțelept: la presiunile mele de a scoate mai multe exemplare, redactorul-șef de la *Știință și Tehnică* mi-a explicat că, dacă succesul este exagerat de mare, sărim în ochii responsabililor presei și culturii, așa că trebuie să fim mai moderați, ca să nu ne căpăcească autoritățile. A avut dreptate, iar *Almanahul Anticipația* a intrat într-un fel de normalitate, cenaclurile propuneau sumarul, reprezentanții lor se strângeau în fiecare vară la Casa Scânteii pentru munca redacțională efectivă, scriitori tineri au devenit, prin AA, scriitori importanți (M. Grămescu, Al. Ungureanu, C.T. Popescu, Dan și Lucian Merișca, Dănuț Ungureanu, Bogdan Ficeac, Silviu Genescu, Ovidiu Bufnilă, George Ceaușu) și, element foarte important, se stabiliza fandomul SF, segment de societate civilă *avant la lettre*, care avea să-și dovedească importanța socială în anul de grație 1989 și următorii. Ei bine, fandomul avea acum „tribuna" lui, locul în care constructorii de lumi care sunt scriitorii de SF pot să-și trâmbițeze adevărurile și ideile către societatea pe care vor s-o construiască.

Despre cenacluri, despre „revista de 1 leu" CPSF, despre legendarii Hobana, Rogoz, Colin, Fărcășan, Bărbulescu, Anania în „cronicile" viitoare. Îmi retrag acum pe Trantor norul de biți din care sunt alcătuit, părăsesc epoca Gagarin-Armstrong de teribile revoluții, momentele în care serialul *Star Trek* și marii scriitori Isaac Asimov, Arthur C. Clarke, Frank Herbert, A. și B. Strugațki, Ilia Efremov reformau cortextul lumii – ajutați pe undeva de mioriticul AA.

Hari Seldon la dispoziția dvs.

ALMANAH ANTICIPATIA

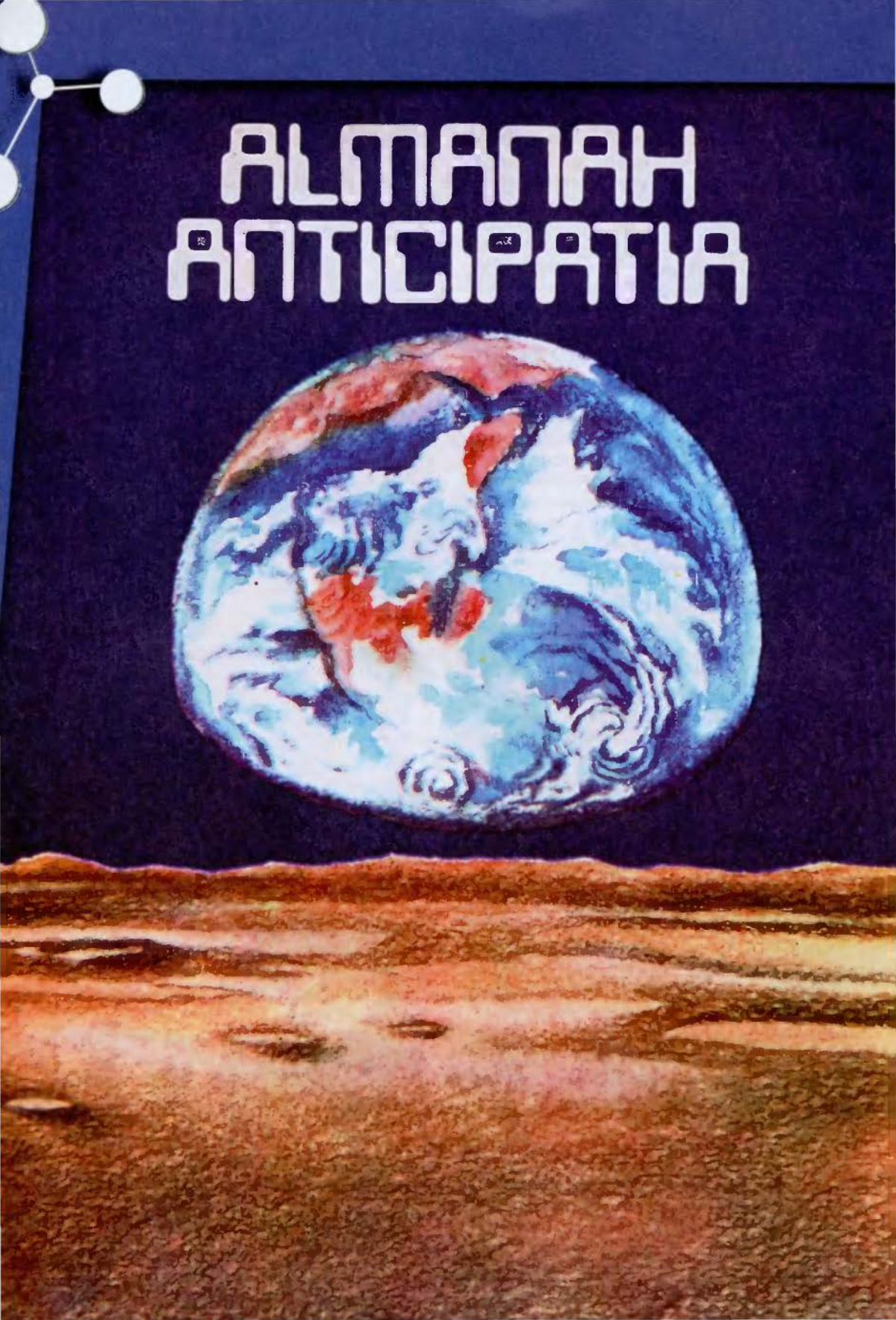

Mircea Opriță
Scriitor

Istoria Anticipației

La aproape un deceniu după dispariția Colecției de Povestiri Științifico-Fantastice, revista *Știință și Tehnică* are revelația faptului că putea înlocui publicația periodică, poate prea ușor sacrificată în 1974, cu un almanah menit să preia și să organizeze convenabil materialul acumulat în cenacluri pe parcursul unui an întreg. Purtând înscris pe copertă anul 1983, prima ediție a *Almanahului Anticipația* apare în vara lui 1982, iar inițiativa publicării lui nu poate fi străină de străduințele lui Alexandru Mironov, ajuns de curând în redacția revistei de popularizare a științelor, și ale lui Ioan Eremia Albescu, pe atunci tânăr redactor-șef, cu care Mironov se mărturisește la un moment dat intrat într-o „cârdășie solidă" (termenii sunt ai săi), generatoare de proiecte culturale. Ideea almanahurilor se va dovedi inspirată, primul dintre ele editându-se în 100 000 de exemplare și reușind să tragă după sine alte volume, an de an, până prin 1999 – cu unele inconsecvențe de ritm în perioada ultimă de apariție. Editorialul lui Albescu din almanahul inițial, ca și articolele similare ce aveau să se publice până în pragul evenimentelor revoluționare din 1989, lasă câmp liber celor dispuși să tragă concluzia aservirii politice a SF-ului nostru din perioada antedecembristă. Din aceste texte se pot extrage, într-adevăr, numeroase fraze de elogiu la adresa programului Partidului Comunist și a lui Nicolae Ceaușescu, în calitate de secretar general PCR și președinte al statului. În sensul obiectivelor speciale ale SF-ului, „Cârmaciului" național i se atribuie știința de a scruta în mod exemplar, cu luciditate și perseverență, lumea de mâine. Mai concret spus: „Această extraordinară viziune de a anticipa, nu ca un fenomen intuitiv, ci pe baza unei profunde și riguroase analize științifice, elaborând în permanență strategia de modelare și adaptare a viitorului." Conceput după șabloanele propagandistice ale epocii, un asemenea limbaj de explicită închinăciune politică trimite prompt gândul la nomenclatura de partid, din care și redactorul-șef de la *Știință și Tehnică* făcea parte, ca mai toți conducătorii de instituții din perioada respectivă. Am fi totuși nedrepți să nu observăm că Albescu își construia totodată un paravan de concesii verbale menit să pună almanahul și pe colaboratorii lui la adăpost de suspiciunea politică generalizată. Evident, din perspectiva puterii totalitare mișcarea cenaclistă trebuia ținută sub control, iar pașii făcuți deja în acest sens nu puteau fi întâmpinați decât cu satisfacție:

„Într-o epocă de puternică explozie informațională, literatura de anticipație s-a dezvoltat și la noi în țară într-o manieră fără precedent. Există 25 de cenacluri literare în orașe și sate și este foarte probabil ca această cifră să fie depășită în momentul în care vor apărea aceste rânduri. Există o preocupare permanentă din partea CC al UTC, CNST, Uniunii Scriitorilor pentru stimularea și orientarea activității acestor cenacluri. Și iată, începând cu acest an există și un almanah..."

Fără îndoială, vigilența exacerbată a „organelor" de partid și de stat nutrea temeri că, rămas de capul său, fandomul s-ar transforma într-un fel de hoardă anarhică, menită să dea bătaie de cap establishment-ului comunist și ideologilor săi oficiali. În schimb, „stimulate" și „orientate" conform obiectivelor politice agreate, cenaclurile ar urma să participe în mod constructiv la o aventură esențială a omului contemporan, imaginarea viitorului. Am fi iarăși nedrepți închipuindu-ne că materialul de instrumentare teoretică a fenomenului SF, sub semnul căruia va fi lansat almanahul, a fost conceput integral în sonoritățile repulsive ale limbii de lemn. Ioan Albescu are inteligența de a se transfera din politicul clișeistic în concretul unor probleme pe care SF-ul și le punea cu adevărat în epocă: relația cu spectacolul halucinant al științelor de avangardă, perspectivele inteligenței artificiale, efectele ambigue ale manipulărilor genetice, factorul psihologic implicat de transformările tot mai accelerate ale ființei umane și ale mediului său natural. Discuția lansată pe asemenea subiecte insolite se face cu argumente și pe un ton pe care cei implicați direct în creația anticipativă și le pot asuma fără efort. Opiniile editorialistului trec acum din categoria prejudecăților oficiale, politice, în sfera mai elastică a

fondului generic. Ele reflectă limitele de înțelegere pe care și SF-ul le are asupra propriilor sale experiențe și obiective, într-un anume moment al evoluției sale artistice. Iată câteva dintre ele: anticipația nu este prin însăși definiția ei o literatură evazionistă, dimpotrivă, răspunde în mod angajat întrebărilor legate de viitor. Ea nu mai poate fi privită ca simplu divertisment, reprezentând în esență o formă marcantă de avertisment „împotriva războiului, împotriva alienării societăților dictatoriale, împotriva injustiției umane generate de discrepanțele sociale, de tehnicizarea excesivă" și așa mai departe. Viziunile speculative privitoare la tehnica și societățile de mâine nu trebuie să aștepte însă confirmări, rolul lor fiind împlinit odată cu pregătirea psihologică administrată cititorului în raporturile sale cu o lume în rapidă schimbare. Chiar discutabile din punctul de vedere al unei teoretizări profesioniste, asemenea idei ies, totuși, din cadrul îngust de reprezentare a genului și pot constitui deschideri convenabile pentru materialul vehiculat de noua publicație anuală.

Cu almanahurile *Știință și Tehnică, Anticipația* păstrează unele legături simbiotice, exprimate îndeosebi în secvența intitulată „Știința la frontierele cunoașterii". Subiecte precum bioritmurile, quasarii, exploatarea minereurilor selenare, estetica informațională, comunicarea în domeniul viului constituie materia primă pentru niște articole ce angajează perspectivele incitante ale științelor contemporane. Toate acestea se găsesc în almanahul pe 1983, dar alte asemenea vor fi prezente în următoarele volume din serie: limbajul universal al vieții, fenomenul OZN, dispariția enigmatică a dinozaurilor, viața în Cosmos, ipoteze neconvenționale privitoare la originea omului, codul ontic al particulelor elementare, dimensiunile și topologia Universului, căutarea extratereștrilor, hiperspațiul etc. Plecând dinspre obiectivele de vulgarizare științifică ale revistei tutelare, redacția construia astfel, într-o discuție mai liberă asupra temelor amintite, o rampă de lansare pentru ficțiune, pentru literatura de anticipație propriu-zisă.

Încă de la prima apariție, *Almanahul Anticipația* s-a structurat pe mai multe secțiuni tematice, dintre care unele pot fi considerate rubrici permanente. Secvența cea mai amplă se dedică SF-ului românesc, pe o paletă de reprezentare fundamental nediscriminatorie, care îngăduie generației celei mai tinere să semneze alături de scriitori consacrați. Vladimir Colin, Ion Hobana, Adrian Rogoz, Horia Aramă, Eduard Jurist, Dorel Dorian, Georgina Viorica Rogoz se întâlnesc astfel, în AA '83, cu Mihail Grămescu, Dorin Davideanu, Dan Merișca, Ovidiu Bufnilă, Rodica Bretin, Radu Honga, Gheorghe Păun, Leonard Oprea și Augustin Corneliu

Giagim, la vremea aceea tineri reprezentând diverse cenacluri de anticipație, încă nedebutați editorial (cu excepția lui Grămescu, al cărui volum de schițe și povestiri, „Aporisticon", apăruse în 1981). Pătrunderea în scenă a acestei noi generații era anunțată, de altfel, de influentul Colin. Din perspectiva unui observator instalat pe platforma generației vârstnice și „realizate" profesional, acesta lansa avertismentul: Atenție la „noul val", remarcând în articol în special „aporiile lui Grămescu" și „rechizitoriile lui Oprea". Prezența optzeciștilor în almanah trebuie subliniată și sub aspectul dinamic al lucrărilor ce-i reprezintă: în vreme ce unii dintre autorii deja consacrați figurează cu texte reeditate, oferite de redacție drept modele instalate temeinic în durată („Glasul trecutului" de Ion Hobana, „Broasca" de Vladimir Colin, „Fântânile", o povestire din 1966 rescrisă de Romulus Bărbulescu și George Anania ca piesă de teatru într-un act), autorii aflați în pragul afirmării își joacă decișii șansa lor, participând la construcția volumului cu scrieri inedite, a căror prospețime și varietate compozițională, chiar dacă încă nu garantează valoarea, o anunță și o pregătesc.

O inițiativă remarcabilă a *Almanahului Anticipația* este seria de medalioane atribuite iarăși fără discriminare autorilor din toate generațiile. Gheorghe Săsărman și Corneliu Omescu inaugurează seria în AA '83, primul cu scurte povestiri din Cuadratura cercului

(„Arapabad", „Isopolis", „Homogenia", „Moebia"), celălalt cu un grupaj de Știri din secolul 22 e. n., schițe din categoria comicului grotesc-satiric. Cu almanahul pe 1984, medalioanele își găsesc o formulă mai adecvată, pretinzând prezența obligatorie a unui text de prezentare a autorului scos în prim-plan. Uneori, notele respective îmbracă aspectul sprijinului colegial, alteori sarcina intră pe mâna profesioniștilor, iar pagina respectivă devine un scurt articol marcat de gestul critic. Dintre scriitorii cu o poziție culturală deja câștigată, au parte de medalioane următorii: Voicu Bugariu, cu povestirea „Fulgerul mental", prezentat de Florin Manolescu în AA '86; comentat de același critic literar în AA '87, Mircea Opriță cu „Paznicul timpului", fragment dintr-un roman abandonat în cele din urmă; Mircea Șerbănescu (trei scurte povestiri, „Baladă cosmică", „Vocea", „Taina pietrelor calde"), cu un „cartuș" introductiv de Adrian Rogoz în AA '88. Procentual, autorii în plină evoluție sunt mai bine reprezentați în medalioane, ceea ce presupune din partea redacției o investiție de încredere în viitorul lor. Pe de altă parte, era și un răspuns generos la străduințele fandomului din epocă de a pătrunde în scenă, într-un mod care să opereze cuvenitele disocieri valorice între tinerii producători de SF. Alexandru Ungureanu (prezentat de Mihail Grămescu), Radu Pintea cu „Călătoriile păsării Wyt" (prezentat entuziast de Rogoz), Rodica Bretin („Ultimul Gdar", „Orașul", cu Dan Apostol în postură de prezentator), Marcel Luca (inclusiv cu mai cunoscuta povestire „Lacul păsării Wandoo", și pe care Viorel Marineasa îl descrie, într-o caldă ironie colegială drept „fanul perpetuu") apar în AA '84. În anul următor vor avea parte de acest tratament special Mihail Grămescu („Întâlniri matinale" și antologicul text intitulat „Cântecul Libelungilor", în prezentarea lui Voicu Bugariu), George Ceaușu („Steaguri sub zid", prezentator Doru Pruteanu) și Lucian Ionică, introdus de universitarul timișorean Marcel Pop-Corniș. Dănuț Ungureanu (prezentare, din nou, Grămescu), Silviu Genescu (cu introducerea lui Cornel Secu) și Gheorghe Păun (pentru care garantează, literar vorbind, Rogoz) constituie puncte de coagulare a anticipației românești în AA '86. Medalioanele din volumul următor se dedică lui Constantin Cozmiuc, cu „Așteaptă-mă în visul de mâine" (prezentare Lucian Ionică) și Cristian Tudor Popescu, cu povestirea „Cassargoz" (prefațată de Voicu Bugariu). Sorin Antohi îl remarcă pe Mihnea Columbeanu (cu nuvela „Eternul purgatoriu") în ediția pe 1988 a *Almanahului Anticipația*, iar în 1989 citim medalioane dedicate lui Bogdan Ficeac („Steaua din poiana gorunului"), introdus de Alexandru Boiu, apoi lui Ioan Groșan (cu un fragment din foiletonul *Epopeea spațială 2084*), pentru a cărui ipostază umoristico-anticipativă garantează criticul Radu G. Țeposu. În fine, Marian Truță („Început de anotimp ploios la Ezary"), prezentat de Constantina Paligora.

Medalioanele nu se rezumă doar la autorii de SF literar, ci promovează spre public și alte aspecte demne de semnalare ale genului. Pe punctul de a-și constitui un comentariu specializat, SF-ul românesc avansează două portrete de critici în plină ascensiune: Sorin Antohi („Sfârșitul utopiei", unul dintre articolele de analiză a relației dintre utopie și SF), cu pagina introductivă a aceluiași Radu G. Țeposu, în almanahul pe 1987, urmat, în volumul pe 1989, de Doru Pruteanu (cu „Avangarda repetiției"), în prezentarea lui Antohi. Almanahul își dedică unele medalioane artiștilor plastici interesați de subiecte SF, ca și de tehnicile insolite de exprimare a acestora. În AA '86, Viorel Marineasa îl portretizează pe Sergiu Nicola ca pictor și grafician SF, dar, din păcate, calitatea reproducerilor însoțitoare este deficitară, hârtia și tiparul nereușind să dea decât o vagă impresie despre opera acestui talentat plastician. Un alt grafician, Corneliu Ioniceli, este promovat de redacție în volumul pe 1988, pentru ca în cel imediat următor criticul de artă François Pamfil să-l gireze pe Andrei Scărlătescu, în calitate de grafician și gravor. În fine, mai trebuie menționate medalioanele dedicate traducătorilor cu merite în promovarea SF-ului de valoare din spațiul internațional. Ion Doru Brana (portretizat de omniprezentul Sorin Antohi), apare în AA '87

cu o panoramă a cărților despre călătoria în timp și cu traducerea unei povestiri de Elisabeth Vonarburg. Același critic îl prezintă în AA '88 pe Mihai-Dan Pavelescu, căruia i se ilustrează talentul de traducător prin transpunerea în românește a povestirii „Sculptură lentă" de Theodore Sturgeon. Un ultim portret în domeniu apare în 1989, în prezentarea lui Cristian Tudor Popescu: Valerian Stoicescu, traducătorul romanului „Picnic la marginea drumului" de frații Strugațki. Cu aceasta, însă, „răsfățul" medalioanelor se termină, întrucât redacția, prinsă de valul schimbărilor postdecembriste, le abandonează formula, deși cultivarea lor era în sine un factor de ordonare și de implicită ierarhizare critică a anticipației românești „în fierbere", imprimând totodată almanahului o anumită individualitate folositoare și propriilor interese.

O altă idee interesantă a fost aceea de a grupa intervențiile critice și de exegeză SF într-un corp unitar de materiale, sub titlul *Galaxia SF*. Rubrica începe chiar din primul almanah *Anticipația*, impulsionată de elanurile generoase și metaforice ale lui Alexandru Mironov („Scrisoare din hipercubul SF"), și se străduiește să arate încă din start o cuprindere a genului în diversitatea artelor sale: alături de articole conexe creației literare, precum Literatură și cinematograf, Pictura SF? Da, e o artă!, autori din „vechea gardă" își susțin lecțiile proprii despre literatura anticipativă (I. M. Ștefan, „Pentru o fantezie bazată pe știință", Ovidiu Râureanu, „Despre fantasticul științific"). Gheorghe Păun propune o surprinzătoare „Încercare de clasificare a povestirilor SF pe baza unor funcții matematice", iar câteva recenzii la cărți recent editate apar sub semnăturile lui Sorin Antohi, Victor Bârlădeanu și Adrian Rogoz. Din almanahul pe 1984, însă, rubrica este preluată de Sorin Antohi, iar calitatea abordării critice a anticipației, ca și intenția vădită de a plasa această abordare sub coordonate teoretice onorabile ridică imediat cota secvenței în cauză. În primul său „Exercițiu în marginea galaxiei", Antohi tratează cu șarm și totodată cu o bonomă ironie entuziasta critică de cenaclu, care operează nonșalant „o substituție fără efecte secundare a argumentelor estetice cu un sistem artizanal de indicatori". Este luată în colimator și distanta critică profesionistă: în loc să vadă în SF, în mod eronat și păgubos, „uraniul din care va răsări ciuperca tinzând să devoreze main stream-ul", ea este invitată să producă așteptatele analize ale fenomenului, „de la viziuni sociologice la cercetări semiotice". Autorul leagă de această discretă influențare reciprocă a extremelor unele evoluții calitative decelate în domeniul exegezei genului:

„... trebuie să remarc o evoluție – lentă dar... nesigură – a înseși textelor de critică literară vizând anticipația, odată cu unele mutații în structura micului grup al autorilor lor. Nu am naivitatea să cred că florile aduc primăvara, dar observ că interesul specialiștilor din exteriorul fandomului a determinat – pe căile imprevizibile ale oricărei cauzalități mai ocolitoare – o creștere a nivelului contribuțiilor criticilor din interior. Exegeza SF începe să aibă și la noi un public, iar faptul că se scrie mai mult pentru tipar – deci mai puțin pentru cenaclu și pentru sertarul editorial – are efecte binefăcătoare".

Rubrica devine mai variată și din ce în ce mai bine reprezentată în volumele următoare ale almanahului. Exegeza operelor clasice ale anticipației o fac Ion Hobana (în articole ca „Robur", „Albatrosul", „Groaza" – trei simboluri ale anticipației clasice, AA '85; H.G. Wells cineast, AA '86; „Drumul primejdios al profetului", AA '88; „O utopie a ambiguității morale", AA '89, „Războiul care n-ar fi trebuit să înceapă", AA '90) și Mircea Opriță („Tangoul de demult...", AA '89, „Orașele scufundate", AA '90). Unele materiale sunt contribuții la teoria genului: „O încercare de clasificare a povestirilor SF" (prin analiza unor funcții matematice) de Gheorghe Păun (în AA '83), „Schița unei posibile structuri" de Lucian Ionică (unde se disociază între noțiunile de „idee SF" – „idee literară SF"), „Partea nevăzută a fantasticului" de Adrian Rogoz, „Pe tema personajelor din literatura SF" de Sanda Radian (toate în AA '84), apoi „Sociologie

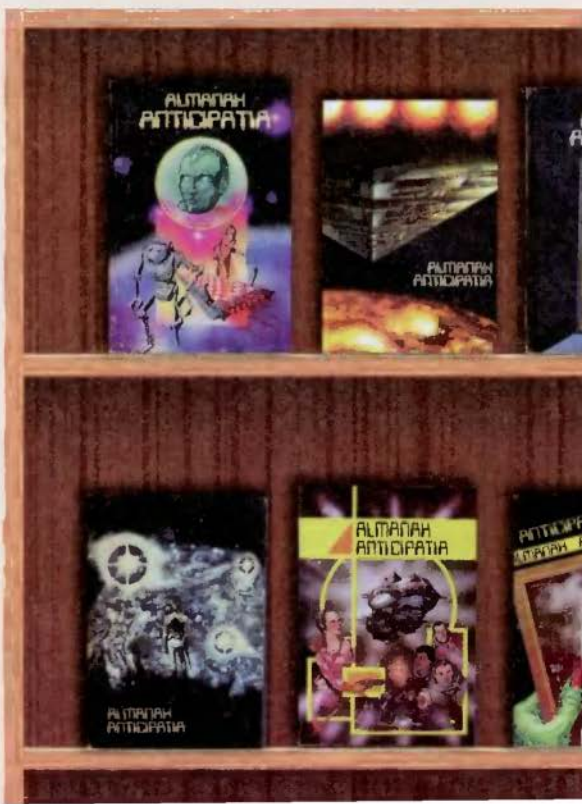

literară SF" de Voicu Bugariu, „Știință și science fiction" de Cristian T. Popescu (ambele în AA '88), „Din nou despre utopie și science fiction" de Sorin Antohi, „Jocul serios al analogiilor" de Mihai Coman, „Între fantastic și sublim" de Cornel Robu, (AA '89), „Homo euchronicus" de Sorin Antohi (AA '88 și AA '90). Alte articole discută autori și probleme sub raport critic: „Două orientări în anticipația românească actuală" de Cornel Robu, „Kurt Vonnegut și metaromanul SF" de Marcel Pop-Corniș (AA '84), „Discurs amabil despre creștere" de Doru Pruteanu și „Oglinzile abominabile" de Dan Petrescu (AA '85), „SF-ul în poezie" de Ion Bogdan Lefter (AA '90), „Vladimir Colin și consacrarea povestirii heroic-fantasy" de Marin Bețeliu (AA '90). Sub semnăturile lui Gheorghe Secheșan, Daniel Vighi, Sorin Antohi, Alexandru Mironov, Florin Manolescu, Cornel Robu, Mirela Roznoveanu și Voicu Bugariu, rubrica include numeroase recenzii la cărți recent apărute. O masă rotundă privind specificul anticipației românești se publică în AA '86, la întrebările lui Voicu Bugariu răspunzând Mihai Coman, Ion Hobana, Florin Manolescu, Nicolae Manolescu, Solomon Marcus, Alexandru Mironov, Mircea Opriță, Adrian Rogoz și Artur Silvestri. O altă masă rotundă e detaliată în AA '90, pe tema „Anticipație și umanism". Participă Ovid S. Crohmălniceanu, Florin Manolescu, Mircea Opriță, alături de Vesela Iuskanova din Bulgaria, Jacques Goimard din Franța și Zdenek Volny din Cehoslovacia.

Se publică interviuri cu Forrest J. Ackerman, Péter Kuczka și Liuben Dilov, cu traducătorul japonez Sumiya Haruya. Continuă seria articolelor despre film (Călin Stănculescu, „Literatură și cinematograf SF", AA '83, Ecaterina Oproiu, „De la războiul stelelor la prietenia astrală", AA '84, Sanda Radian, „ET în SF" și Ștefan Ghiodoveanu, „Efectele speciale în filmul SF" (AA '85), despre „Muzica viitorului" (în AA '83) și despre aspectul grafic-pictural al genului (Liviu Suhar, „Creația SF în artele plastice", AA '88, Gabriel Bratu, „Expoziție de artă plastică", AA '89). Numeroase materiale prezintă informații de „mapamond literar SF": marile premii americane (Hugo, Nebula) și franceze (Apollo), noutăți din Mexic, China și Slovenia. Se propun biblioteci ideale ale anticipației, iar viața fandomului românesc este urmărită constant, în listele de cenacluri ale lui Dan Merișca, în revistele frunzărite de Sorin Antohi, în fanzinele controlate critic de Viorel Marineasa și Cornel Secu, în manifestările ei destinate radiodifuziunii și raportate de Dan Ursuleanu, în pâlpâirile ei capricioase pe micul ecran, comentate de Mironov. Răspunderea rubricii au avut-o, pe rând, Vladimir Colin, Sorin Antohi, Alexandru Mironov, Mihai Coman și Radu G. Țeposu.

După 1990, Galaxia SF pălește, amenințând chiar să se stingă. Ediția pe 1991 a almanahului n-o mai conține, în 1992 publicația nu apare deloc, iar următoarele două volume ale *Almanahului Anticipația* se bazează aproape exclusiv pe contribuția critico-teoretică a lui Cornel Robu („SF-ul românesc: ce este, ce-ar putea fi" și „Iluzia ficțională în science fiction"). Rubrica își ocupă acum tot mai mult spațiu cu materiale de umplutură: topuri de cărți și de filme, teste de inteligență pe teme SF etc. În almanahul pe 1995, rubrica încearcă să prindă din nou viteză, cu însemnările lui Voicu Bugariu despre Gnoza SF și comentariile detaliate, dar tot mai sceptice, ale lui Cătălin Ionescu privitoare la traiectoria descrisă prin ani de *Almanahul Anticipația*. Tot acolo, Radu Haraga încearcă să schițeze „Tendințe noi în SF-ul românesc". Radu Pavel Gheo publică în volumul pe 1997 un interesant eseu intitulat „Aspecte ale crizei identităților în literatura SF". Voicu Bugariu, Radu Pavel Gheo și Mihnea Columbeanu (cu o prezentare cronologică a filmului SF) mai umflă încă o dată cu aer pânzele rubricii în almanahul de dublă referință temporală 1999-2000, după care Galaxia SF sucombă de-a binelea, împreună cu publicația anuală care o conținea. Locul acesteia se va strădui să-l ocupe *Almanahul Science Fiction* pe care îl publică, începând din anul 2007, clubul „Helion" de la Timișoara.

Articolul face parte dintr-o proiectată *Enciclopedie a Anticipației românești*, în curs de redactare.

Kernbach și mitul Atlantidei

Victor Kernbach este scriitor român de SF, poet, prozator, eseist, specialist în fenomenul mitologiei universale, autor al unor lucrări de bază în acest domeniu, din rândul cărora se remarcă *Dicționarul de mitologie generală*.

Născut la Chișinău, în Republica Moldova, unde își petrece copilăria și o parte din adolescență, este nevoit să se refugieze în România în 1940, ajungând astfel la București. Pentru a-și putea întreține familia, se apucă de jurnalistică. Lucrează la *Vremea* lui George Ivașcu, apoi la *Evenimentul zilei*, patronat de Pamfil Șeicaru, iar în 1942 se înscrie la Facultatea de Litere și Filozofie a Universității din București. O întrerupe după doi ani pentru a pleca pe front; revine în 1946 și reușește să obțină licența în litere și filozofie, continuându-și însă și activitatea în presă.

Debutează cu un eseu literar, „Aspecte din literatura rusă". Atras de farmecul Caucazului, în special de Gruzia, despre care va scrie cartea de reportaje *Țara dintre zăpezi și portocali* (1958), traduce din opera celui mai mare poet gruzin, Sota Rustaveli, *Viteazul în piele de tigru* (1956), un poem epic de peste 7 000 de versuri.

Ca poet, publică volumele *Rime* (1957) și *Freamăt galactic* (1966), poeme în care încearcă să găsească răspunsuri la marile întrebări despre condiția umană, dintr-o largă perspectivă cosmică. Există, la Victor Kernbach, un anume tip de sensibilitate a marilor spații, a sclipirilor misterioaselor depărtări cosmice care așteaptă să fie cunoscute și cucerite de curiozitatea umană; toate acestea fac din el un poet cu o personalitate neașteptată, într-o perioadă dominată de o generație lirică extrem de puternică (Nichita Stănescu, Adrian Păunescu, Gellu Naum, Marin Sorescu ș.a.).

În 1961, Editura Tineretului îi editează volumul de proză științifico-fantastică *Luntrea sublimă*, în care încearcă să reînvie mitul dispărutei Atlantida, iar în 1964 și 1965 îi apar două traduceri din H.G. Wells – „Hrana zeilor" și „Oul de cristal". La aceeași editură, i se publică, în 1966 și în 1967, două volume de nuvele științifico-fantastice: *Umbra timpului* și *Povestiri ciudate*.

Pasiunea și interesul științific pentru cercetarea enigmelor istoriei și, în special, a miturilor se concretizează în paginile lucrării *Enigmele miturilor astrale* (1971), carte în care dezvoltă ideea că în zorii civilizației sale Pământul ar fi fost vizitat de una sau mai multe civilizații extraterestre, urmată de o antologie de mituri, în 1978, intitulată *Miturile esențiale*.

Victor Kernbach este scriitorul care a introdus în literatura română de gen tema paleoastronauticii, fiind în anii '60 și '70 din secolul trecut unul dintre promotorii ei.

Ca scriitor, Victor Kernbach este un creator livresc, atent la detalii și la construcția scenelor; personajele sale, uneori insuficient conturate, rămân în memoria cititorului și după ce-a terminat de citit, deoarece autorul are grijă să le propună rezolvarea unor situații extreme, capabile să reliefeze un anumit contur moral.

Nuvela „Un derbedeu în cronospațiu" (1967, în vol. *Povestiri ciudate*) rămâne la stadiul unei glume SF (asemenea nuvelelor „Un salt pe candelabru" și „Trubadurul 0114 XK 1,3"), în care umorul blând și aproape lipsit de maliție se întâlnește cu serioasa și complexa temă a călătoriei în timp. Personajul principal este un adolescent din anul 9966, Vis 91077 Indigo1/2, care absolvă cursurile medii ale clinicii școlare unde-și desăvârșește educația și socializarea (aceasta se execută prin trepanații craniene și prin injectare biochimică de informație

© Tommy Chandra Sasmita

preînregistrată). Fără să aibă o pregătire solidă în cronoplastie, tânărul se hotărăşte să facă câteva călătorii în timp, în scop distractiv. Salturile dezordonate pe care le execută de-a lungul axei spațiu-timp îl poartă prin întreaga istorie umană, din epocile faraonice, prin spațiile civilizației preelenice (Memphis, Creta), în acelea ale culturii dunărene medievale (ajunge în Târgoviştea lui Vlad Țepeş) şi în Bucureştiul anului 2000, unde trăieşte fata de care se îndrăgostise în prima dintre călătoriile sale grăbite. Rătăcitor pribeag într-un viitor ce pare lipsit de trecut, Vis Indigo ajunge scriitor de romane ştiințifico-fantastice, ba chiar şi exponat într-o grădină zoologică din Mileniul 100, pentru ca, într-un final, să i se ofere şansa de a o găsi pe fata căutată, pe care însă o ratează; capturat de un fel de poliție temporală, este expediat pe Planeta Exilului (un loc în care oamenii beneficiază de toate avantajele timpului din care provin, mai puțin de acela al călătoriei temporale).

Nuvela „Dacă totuşi noaptea" (acelaşi volum, 1967) aduce în prim-plan o combinație tulburătoare de idei şi teme SF: contactul cu o civilizație extraterestră, suprapus peste ipoteza unui contact încă şi mai vechi, de acelaşi tip, în urma căruia au rămas, pe post de veghetori, ființe non-umane amestecate printre oameni. Într-o noapte de vară, eroul nuvelei, un pasionat de paleoastronautică, poartă o serie de dialoguri cu câțiva invitați, încercând să-i convingă despre ipoteza unui contact cu o altă civilizație. Întâmplarea face ca, exact în acea noapte, deasupra lacului din apropiere să coboare o astronavă extraterestră, la bordul ei urcând un străin venit din centrul orașului şi... amicul său, doctorul, care păruse surprins de ipotezele neobişnuite ale personajului principal, dar nu-l combătuse, aşa cum făceau ceilalți.

„Un salt pe candelabru" (acelaşi volum, 1967) este o povestire ciudată, mult mai aproape de titlul volumului.

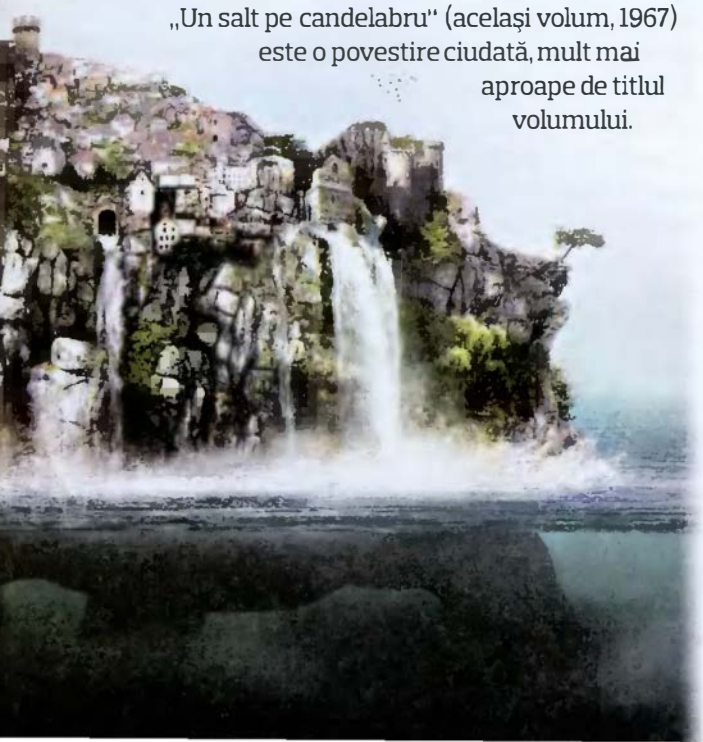

Personajul principal îşi conduce iubita la operă, deşi acest gen de muzică rămâne pentru el un lucru plictisitor şi de neînțeles. În timpul reprezentației, îşi amintește de o teorie din fizică a unui amic, conform căreia, dacă reuşeşti să te concentrezi suficient şi îți dirijezi fluxul mental cu ajutorul unui praf special, creat de el, levitația devine posibilă. Având praful asupra lui, personajul îl inspiră, se concentrează şi... execută un salt grațios pe candelabru, în plin spectacol muzical. Efectul este straniu: spectatorii rămân cu gura căscată, dar ulterior acceptă faptul ca atare şi nu comentează, în vreme ce logodnica sa părăseşte sala plângând, convinsă că a făcut gestul numai ca să o facă de râs în ochii celorlalți.

Romanul *Luntrea sublimă* (1968) constituie cel mai important text SF al lui Victor Kernbach. Profitând de pasiunea pentru mitologie, autorul combină în structura sa trei teme fundamentale pentru literatura de gen – mitul existenței Atlantidei, acela al catastrofei planetare şi cel al contactului benefic cu o civilizație extraterestră. Acțiunea se petrece într-o epocă extrem de îndepărtată, mult timp după ce civilizația din Atlantida îşi instaurase puterea sclavagistă asupra lumilor barbare din perimetrul bazinului mediteranean. Auta este un sclav inteligent şi cu o mare sete de cunoaştere, care a ajuns sub oblăduirea Marelui Preot al atlanților. Trimis ca ghid în pustiul Saharei, însoțind o armată atlantă, pentru capturarea de robi, Auta intră într-un prim contact cu artefactele tehnice ale unei nave extraterestre, sosite de pe planeta Marte, în căutarea unui loc propice pentru colonizare. Revenit în Atlantida, este trimis de Marele Preot ca să realizeze un contact direct cu uriaşa astronavă, aterizată pe un platou al unuia dintre munții sacri ai atlanților. După ce înțelege că străinii nu sunt zei, aşa cum îi consideră majoritatea celor care i-au văzut coborând din ceruri, Auta le învață limba şi află de la aceştia povestea tragediei poporului marțian, ale cărui resurse planetare sunt pe sfârşite. La rândul lor, străinii descifrează istoria tulbure a unei omeniri aflate în epoca sclavagismului, fază pe care ei, marțienii, au depăşit-o de peste 20 000 de ani şi încearcă să-l ajute pe Auta să pornească o mare revoltă printre sutele de mii de sclavi de pe insula-continent. Dar, în timp ce revolta se inițiază şi începe să ia amploare, un om al Marelui Preot reuşeşte să fure naveta de serviciu a marțienilor şi se prăbuşeşte cu ea în interiorul celui mai mare munte vulcanic de pe insulă, provocând o explozie de proporții planetare, în urma căreia are de suferit întreaga umanitate. Atlantida se scufundă şi supraviețuitorii (în majoritate soldați) invadează nordul Africii şi estul Mediteranei, ilustrând în felul acesta o altă teză SF a epocii – aceea a unității de cultură a întregului spațiu protoistoric, împânzit de monumentele

sale megalitice enigmatice. Auta, împreună cu câteva femei pământene, care devin soțiile cosmonauților extratereștri, este dus pe Marte și revine după câteva sute de ani pe Terra, ca să constate că populația ebraică l-a divinizat, considerându-l unul dintre părinții Vechiului Testament, sub numele de Enoh. Romanul este dominat de un ușor aer de stranietate, care izvorăște din universul mitic pe care-l conturează.

În 1987, publică ultimul volum de literatură SF important, intitulat *Vacanțele secrete sau pseudobasme*.

„Cea mai bună dintre lumile imposibile" este, probabil, cel mai livresc text SF al scriitorului. Într-un stil dominat de atenția acordată detaliului, dar și de lipsa aproape totală de dinamism, Victor Kernbach descrie ceea ce ar putea să constituie viața unui tânăr conceput in vitro și crescut într-un spațiu complet aseptic, din toate punctele de vedere. Singurii aliați ai acestuia sunt un câine și o pisică, iar mediul de viață îl formează o casă mare, în care toate accesoriile sunt robotizate, inclusiv capsula cu alimente și cu rare informații-ordine, care pare a sosi dintr-un alt timp sau alt spațiu. Plictisit să achiziționeze informații numai din cărți și de pe ecranul televizorului, care este cuplat la un computer enciclopedic, tânărul sfârșește prin a părăsi adăpostul aseptic și a pleca să exploreze lumea înconjurătoare. Expediția îl atrage, dar nu reușește să răspundă la nici una dintre întrebările fundamentale pe care și le-a pus – cine este el, mai există alte ființe asemănătoare cu el, oare lumea în care trăiește este una a roboților care fac experimente pe ființe vii ș.a.m.d. Revenit în casa-închisoare, nu poate să aleagă altceva decât să-și ducă mai departe existența mecanică și lipsită de umanitatea imprevizibilului.

„Paradoxul dublurii" este una dintre cele mai frumoase povestiri SF din literatura română de gen, pe tema chirurgiei temporale. Dreg își trăiește viața monotonă, dar nu neapărat nefericită, alături de soție și fiu, într-un orășel de provincie, când în viața lor apare, pe neașteptate, o rudă cvasinecunoscută din partea soției, cu un nume ușor straniu – mătușa Coridvena. Aceasta îl provoacă la câteva discuții filozofice pe tema destinului și a călătoriei în timp, apoi îi propune, pur și simplu, o călătorie inițiatică în lumea îndepărtatei sale copilării, cu scopul precis de a corecta acolo orice dorește el pentru a modifica soarta adultului Dreg. Îi pune pe frunte un cerc subțire de metal și, spre surpriza sa totală, experimentul funcționează, iar personajul se trezește în urmă cu treizeci de ani și își întâlnește defuncta mamă, dar și

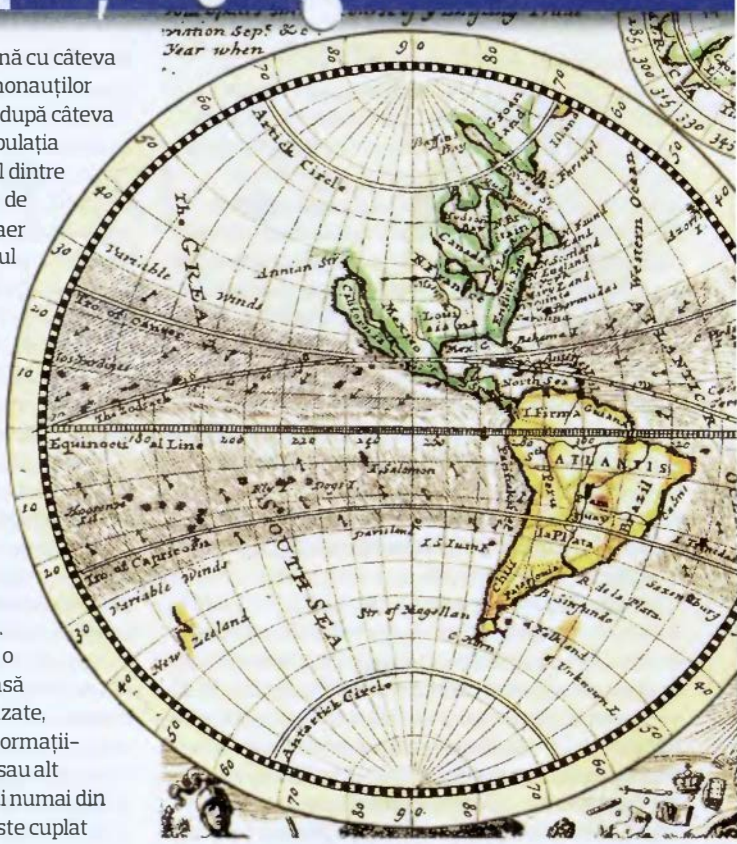

pe copilul Dreg, care-l consideră un unchi din partea tatălui, venit în vizită, după decesul fratelui său. Încercările de a modifica profilul cultural al micului Dreg dau însă greș, acesta fiind puternic atras de ideea de călătorie în timp și de elementele tehnice din viitor, pe care el le amintește adesea în discuțiile purtate împreună. Un alt salt, ceva mai aproape, îi dezvăluie o altă față a adolescentului Dreg. Încercările de modificare a personalității acestuia eșuează din nou, apoi, după un ultim salt cronozofic, constată că orașul s-a modificat subtil. Lucrurile nu mai stau la fel, în ceea ce-l privește, pentru că mama sa, mai îmbătrânită și oarecum mai ciudată, îl pune în fața unei situații-surpriză: Dreg nu a existat niciodată, ea și decedatul ei soț nu au putut avea copilul pe care și l-au fi dorit cu atâta ardoare. Speriat și deprimat, adultul Dreg revine în timpul său de viață, o oră mai târziu după realizarea primului salt; orașul însă s-a schimbat destul de mult, la el în casă locuiește o familie străină, care-l consideră beat, iar la serviciu șeful de birou îi spune că a lipsit foarte mulți ani, fiind internat într-un spital psihiatric. Negăsindu-și locul nici în prezent, Dreg încearcă un nou salt și ajunge într-un fel de oază, în mijlocul unui pustiu, loc pe care-l simte ca pe un spațiu complet străin, de pe o altă

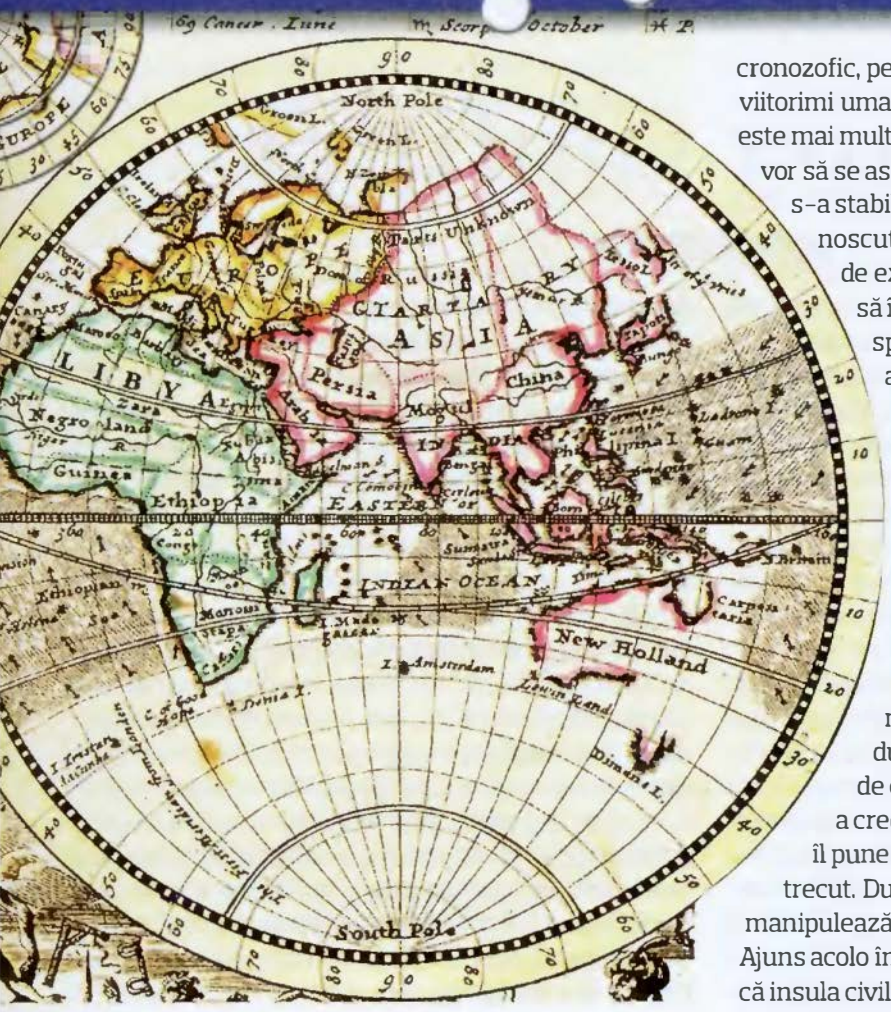

planetă. Aici, întâlnește o Coridvena mult mai tânără, care nu dorește să-i explice nimic din misterul acestui exercițiu temporal, ci doar îl invită să rămână alături de ea, într-un fel de oază personală a fericirii.

Vacanțele secrete este un roman destul de livresc ca realizare, dar atractiv. El reprezintă pentru Victor Kernbach o nouă (și ultimă) tentativă de a reveni la trei dintre marile atracții tematice ale genului SF: mitul Atlantidei, contactul cu o rasă extraterestră și călătoria temporală. Bob este arhivar la un institut de statistică și, simultan, călător temporal amator. După cum îi povestește secretarei Viky, îndrăgostită în taină de el, într-o seară obișnuită de duminică a fost martorul unui ciudat fenomen paranormal, în modesta sa garsonieră: un fenomen luminos persistent l-a învăluit și l-a determinat să execute, aproape fără voie, primul salt cronozofic. Din acest moment, încep pentru Bob „vacanțele secrete", perioade de timp foarte scurte în care el se dematerializează și se rematerializează efectiv din timpul real, sărind în diferite epoci pe scara timpului. Cele mai multe momente le petrece în străvechea Alexandrie, pe vremea inventatorului de geniu Heron. Aici, întâlnește două personaje, călători temporali ca și el, care încearcă să-l manipuleze, demonstrându-i că, de fapt, este un simplu subiect cronozofic, pe care reprezentanți ai îndepărtatei viitorimi umane întreprind experiențe stranii. Cras este mai mult un fel de gazdă pentru temporalii ce vor să se ascundă din varii motive în epoca în care s-a stabilit el; celălalt călător, rămas un necunoscut până la sfârșitul romanului, este un fel de experimentator cronozofic, care încearcă să înțeleagă construcția continuumului spațiu-timp, prin introducerea în ecuație a unui factor nou, numit cronovariantă (în fapt, istoriile paralele din SF-ul tradițional). De fiecare dată când reușește să se întoarcă în timpul din care a plecat inițial (pentru semenii săi dispariția sa stranie durează câteva secunde sau câteva minute), Bob constată că a îmbătrânit uneori cu ani buni și că vacanțele secrete îi scurtează adânc din timpul biologic. Cele mai multe aventuri temporale le trăiește după ce, în timpul real, se îndrăgostește de o laborantă, pe nume Alma, care pentru a crede povestea misterioaselor dispariții îl pune să-i caute străbunii primordiali în trecut. După mai multe rătăciri, străinul care-i manipulează salturile îi indică să caute în Atlantida. Ajuns acolo în mai multe rânduri, Bob reușește să afle că insula civilizației lui Solon a beneficiat de aportul inteligenței, științei, tehnicii și culturii unei rase extraterestre, ajunsă pe Terra după explozia planetei natale Phaeton, aflată pe o orbită solară între Marte și Jupiter. Standardul înalt de civilizație la care au ajuns atlanții nu le va folosi însă prea mult, din cauză că un meteorit uriaș se îndreaptă spre Terra și sfârșește prin a lovi însăși insula, distrugând-o în totalitate. Printre refugiații de pe corăbiile scăpate de cataclism, Bob îl descoperă pe phaetonianul considerat strămoșul inițial al Almei, dar nu reușește să mai revină în timpul obiectiv. Este salvat de la moarte de străinul interesat de variantele cronozofice, care-l scoate în afara curgerii timpului.

Alte scrieri: „Omul și tăcerea" (1967), „Triunghiul echilateral a orbit" (1967), „Dimensiunea a cincea" (1967), „Evantaiul destinelor" (1967), „Enoh pleacă în cer" (1967), „Nemaipomenita homeopatie" (1967), „Când sus" (1974), „Dar ce este universul?" (1985).

Studii și eseuri para-SF: „Un moralist modern: fantasticul" (1968), „Divertisment sau profeție?" (1969), „Dicționar de mitologie generală" (1983), „Biserica în involuție" (1984), „Universul mitic al românilor" (1995), „Mit, etnogeneză, mitosferă" (1995).

Aurel Cărășel

Luntrea sublimă

Ficțiune – fragment

Când deschise ochii, soarele era sus. Întâi, îi mângâie fața boarea dimineții. Spicele de grâu foșneau ușor. Auta privi cerul albastru. Treceau păsări. Era liniște și seninătate. Se simțea odihnit. Dormise în grâu și se căznea acum să realcătuiască visele sau vedeniile care l-au chinuit peste noapte. Era viu. Nimeni nu-i făcuse nimic. Își ridică puțin capul de la pământ și se uită în dreapta, în stânga, înainte. Nu văzu nimic, decât lanul de grâu, decât cerul, decât soarele care răsărise de mult. Era așa de plăcut aici în lan și atât de rar avea parte de asemenea desfătări, încât se gândi să mai stea. Soldații îl mai așteptau două zile. Nu mâncase, dar nu-i era foame. Își sprijini ceafa de pământ. Apoi simți ceva mătăsos și rece trecându-i ușor pe frunte. Zâmbi, fără să ridice pleoapele. Simți gustul vântului molcom pe buze. Se gândi la aceea pe care de câțiva ani, cu încuviințarea ei, o prefăcuse în zeiță, fără să aibă nici parte de ea, nici măcar speranță. Își aduse apoi aminte de timpul petrecut în Ta Kemet și de convorbirea cu Tefnaht, când preotul Zeului Puterii l-a îndemnat să se desfete cu dănțuitoarele mașauașa. Tefnaht avea patruzeci de ani și gustase din viață tot ce se putea gusta. Auta avea treizeci, însă mai mult a bănuit decât a gustat... Începu să râdă. Tefnaht a fost atunci atât de liniștit și chiar șăgalnic numai pentru că nu putea ști, din mărturisirea neîntreagă a robului, nici n-avea cum să afle că aceea pe care a ales-o Auta nu numai că nu e neagră și nu e sclavă, dar că e Nefert, care e atât de frumoasă, are optsprezece ani și e fiica lui Tefnaht. Auta suspină: va trece viața lui, și Nefert nu va fi niciodată pentru el altceva decât un idol de zeiță zărită de departe, și numai câte o clipă, ca fulgerul sau rândunica.

Din nou simți pe frunte ceva mătăsos și rece, ca o mână care l-ar mângâia. Dar era prea rece pentru o mână omenească. Totuși parcă avea degete... Tresări și se sculă în picioare. Se întoarse. Lângă el stătea o ființă, mai scundă decât el, altfel decât el și decât toți oamenii pe care-i văzuse, dar foarte asemănătoare cu ființele omenești.

Auta privi cu ochii măriți. Genunchii și buzele începură să-i tremure. Ființa aceea, îmbrăcată cu o haină argintie, ca dintr-un fel ciudat de mătase, îi zâmbea. Auta se uită mai bine: da, era sau cel puțin părea zâmbet. Hainele erau cu totul închise, nelăsând să se vadă nici un crâmpei de trup, de la gât până la glezne. Dar se vedea că sunt haine. Încălțămintea părea mai groasă, însă avea aceeași culoare. Ființa străină care-i ajungea sclavului numai până la umăr avea nu cap de cleștar, cum povestise țăranul, ci un cap omenesc închis într-un glob de sticlă, sau din altceva ca sticla, de culoare palid viorie. În creștetul acelui glob era înfiptă o săgeată subțire, argintie. Auta se uită la fața ființei străine, care nu-l mai înfricoșa. O vedea bine: doi ochi cu sprâncene subțiri și aproape albe, două urechi, nas subțire și mic, buze subțiri, părând poate din pricina globului vinete ca ale morților. Păr nu avea decât puțin, deasupra tâmplelor și cefei, scurt, rar, albicios. Ființa mișcă o mână, și s-ar fi părut că mâna e grea, deși mică, într-atât de încet izbuti s-o miște, aducându-și-o spre piept. Zâmbi atât de blajin, încât Auta simți că toată frica pe care o îndurase la început acum se irosea. Ființa își desprinse mâna de pe piept și o întinse încet spre Auta. Sclavul se feri, dar mâna era goală: arăta. Ce putea să spună mișcarea mâinii duse de la pieptul unuia care părea om la pieptul altui om? Dorința de a se înțelege, de a vorbi? Și Auta ar fi vrut să vorbească, dar cum? Știa ființa străină vreuna din limbile pe care le știa el?

„Zeu sau om, văd că nu-mi vrea răul", se gândi sclavul și i se uită drept în ochii arzători. Da, acești ochi l-au privit și azi-noapte, când a leșinat a doua oară. Ochii păreau buni, deși sfredelitori. Sclavul vru să vorbească în limba atlantă, dar simți că i s-a așezat un nod în gât și cuvintele nu se lăsau rostite. Deodată îl apucă o spaimă nouă: dacă-și pierduse glasul?

Ființa ciudată îi făcu un semn. Auta nu înțelese, dar se străduí să-i urmărească mâna. Această mână, într-o mănușă argintie (sau era totuși pielea?) lipită de degete, se îndreptă îndărăt. Abia acum Auta văzu înălțându-se la vreo zece pași de el uriașul turn. Lângă turn erau alte câteva făpturi, asemenea celei care era alături de el. Auta stătea înțepenit. Trecu un răstimp destul de lung. Făptura de alături nu părea nerăbdătoare. Aștepta. Auta își aduse aminte cu câtă nerăbdare a venit el încoace și-și dădu seama cât de târnp se simțea acum, stând așa cum stătea. Ființa străină îl poftea spre turn, așa înțelegea semnul ei. Să se ducă? Ce câștiga însă stând locului și neaflând totul? „La urma urmei parcă viața mea este lucrul cel mai de preț!" își zise sclavul. „Vreau să aflu. Dacă stau așa nu aflu nimic... Și dacă mi se întâmplă ceva? Să mi se întâmple, dar până în cea din urmă clipă tot aflu mai

mult decât știu. Și poate că totuși nu mor. A trecut o seară, a trecut o noapte, a trecut dimineața și nimeni nu mi-a făcut nici un rău. Dacă îmi voiau moartea, aveau destulă vreme să mă omoare. Poate că altceva urmăresc ei..."

Auta își veni în fire. Căzu în genunchi și își lipi fruntea de pământ. Ridicând ochii spre ființa străină de alături, care-l privea acum cu multă luare-aminte și parcă și cu mirare, spuse deslușit:

— Eu sunt Auta, robul Marelui Preot din Atlantida.

Ființa nu părea că auzise. Stătea nemișcată și doar privea. Auta i s-a închinat ca unui zeu. Credința lui că zeii nu sunt decât născociri ale oamenilor înspăimântați de ceea ce nu pot înțelege și ale preoților cărora le sunt de folos asemenea fel de născociri iată că se clătina. Iată-i pe zei lângă el. Ce puteau fi decât zei? Semănau cu oamenii, totuși erau altminteri. Și dacă nu erau zei, ce puteau fi? Auta cunoștea zeci de neamuri și de popoare ale pământului și n-avea cum să se înșele... Sau poate că erau tot de pe pământ, dar de pe cealaltă față a lui, dacă era cu adevărat rotund ca o sferă. De ce însă nu i-a văzut nimeni până acum? De ce au coborât din cer? De ce nu vorbeau?

Nu, n-avea alt mijloc decât să încerce a vorbi cu ei, să se ducă în turnul argintiu, orice i s-ar întâmpla. Întâi să vorbească. Va încerca să facă tot așa cum făcea cu popoarele străine când le învăța limba fără ajutorul vreunui tălmaci.

Făcu un pas spre ființa străină, care nu se feri. O privi drept în ochi și-și lipi amândouă palmele de piept și zise în limba atlantă „om"; apoi smulse un spic din lan și ridicându-l zise „grâu"; își mișcă fălcile în fața spicului, ca și cum ar fi vrut să-l mănânce, și zise „hrană"; după aceea arătă cu mâna în sus mișcând-o larg și zise „cer"; în sfârșit, arătă cu mâna în jos, mișcând-o tot așa de larg, și zise „pământ". Apoi tăcu. Ființa îl privise tot timpul liniștită. Când văzu că omul nu mai vorbește, zâmbi. Deschise apoi gura și arătă cu mâna spre cer, și zise „cer" în limba atlantă, rostind destul de bine, dar cu o voce subțire și parcă pornită să cânte, ca sunetul strunei de harpă. Mult mai ciudat i se păru lui Auta locul de unde auzi sunetul vocii străine: gura s-a mișcat, vorbind, sunetul însă a răsunat de undeva dinspre piept. Ochii lui Auta alergară asupra ființei străine. Părea speriat. Ființa înțelese și se opri, arătându-i pe pieptul ei un fel de cutiuță pe care Auta o crezuse copcă; rosti cu același glas de harpă cuvântul cer și Auta își dădu seama că sunetul vocii vine de acolo. Ființa își arătă globul de pe cap și apoi din nou cutiuța din încheietura hainei pe piept. Sclavul bănui că prin glob nu se aude și poate e vreo țeavă deschisă în copca de pe piept, pe unde să iasă sunetul. Văzându-l mai liniștit, ființa arătă pământul și zise „pământ", și începu să zâmbească din nou. Zâmbi și Auta. Ființa atinse ușor cu mâna un spic, dar nu-l smulse, și zise „grâu". Apoi puse mâna pe Auta (care vru să se ferească, dar, strângându-și fălcile dureros, stătu liniștit) și zise „om", și numaidecât luă cu amândouă mâinile mâna grea a lui Auta și o trase anevoie spre sine, zicând din nou „om". Auta privi cu gura căscată. Ființa crezu că vrea să spună ceva și așteptă. Auta însă era uimit: n-a înțeles unul din doi, sau într-adevăr ființa străină era om. Arătă cu degetul spre ea și zicând iarăși „om" o privi întrebător. Ființa făcu la fel cum făcuse și Auta la început: își puse amândouă palmele pe piept și rosti deslușit cuvântul „om".

Auta întinse mâna spre turn și rămase așa, așteptând. Văzu cum intrau ceilalți și cum au închis ușa după ei. Omul străin înțelese și rosti cu glasul lui ca sunetul de harpă un cuvânt străin scurt, alcătuit numai din sunete deschise și moi, pe care sclavul nu-l putu rosti. Străinul mai rosti un cuvânt. Auta se gândi că ar fi spus vorbele străine mai ușor din flaut de argint decât din gură. Rămase mut. Străinul mai rosti de câteva ori aceleași două cuvinte, până când, căznindu-se, le putu spune și Auta. După aceea arătă cu mâna sa subțire turnul și numaidecât mută cu greutate mâna spre cer și o coborî iarăși spre turn, apoi arătă spre sine. Sclavul rămase mai multe clipe nedumerit, apoi bănuiala fulgerată prin mintea lui în ajun se trezi. Și dacă bănuielile cumplite îl speriaseră în ajun, acum, când crezu că pricepe din mișcarea mâinii străinului înțelesul îngrozitor și minunat al venirii turnului din cer, simți amețeală în ochi și fiori reci îi străbătură spinarea. Numaidecât după aceea simți în cap o căldură scurtă sau o lumină în adâncul ochilor. Închise pleoapele și revăzu în amintire steaua ciudată de pe cerul de miazăzi pe care o privise atâtea nopți; apoi cu ochii larg deschiși se uită repede la turnul din fața lui. Nu era asta? Dar se liniști: nu putea fi steaua acelor nopți; aceea era de văpaie ca toate stelele și împrăștia lumină... Dar lumina de azi-noapte care năpădise pe ușa turnului?... Totuși era steaua! Auta arătă din nou turnul și după aceea se întoarse spre punctul dinspre răsărit și miazăzi unde văzuse steaua necunoscută ultima dată și arătă cu mâna într-acolo. Așteptă. Omul străin se întoarse și el și arătă cu mâna în aceeași parte, apoi își mută zâmbind mâna spre turn. Așadar, steaua tulburătoare, care speriase neamurile negre din deșert și cutremurase liniștea chiar și a Marelui Preot, se afla acum în fața ochilor sclavului, în grâu, la câțiva pași!

Auta se simțea năuc. Totul dimprejur îl cotropise ca într-o clipă cumplită. Privea în neștire, smulgea fără să-și dea seama spice de grâu fărâmițându-le între degete, deschise gura să spună ceva, dar tăcu, întinse mâna spre străin și o retrase îndărăt. Apoi deodată se lumină. Își aduse aminte că trebuie să facă ceva, să

se întoarcă la cortul soldaților și să trimită un crainic la Marele Preot sau mai întâi să intre în turn, dacă străinii îl vor lăsa să intre. De ce însă ceilalți intraseră la vederea lui închizând după ei ușa? Trebuia să le dovedească dorința sa pașnică de a-i cunoaște... Se întoarse spre străinul ciudat și-i arătă palmele goale, își scuturâ cămașa albă, ușoară, de in, vrând să arate că nu e primejdios, că nu are arme. Dar străinul nu înțelese. Atunci Auta porni la noroc spre turn. Străinul însă nu-l opri; în loc să se arate mânios, porni și el străduindu-se să-l urmeze cu umbletul său anevoios. Sclavul își dădu seama și încetini pașii, privind mirat trupul firav îmbrăcat cu haine argintii care se mișca încet ca și cum ar fi avut la picioare lanțuri grele de rob.

Când ajunseră lângă turn, străinul rosti ceva în limba lui stranie, ușa se deschise într-o clipă și din pragul ei țâșni în jos o scăriță. Sclavul se uită în jur, dar afară nu era nimeni. Peretele și ușa erau groase de vreo trei palme, și nici o gaură în turn, decât ferestrele alungite părând și ele groase. Cum putuseră auzi cei dinăuntru glasul celuilalt?

Străinul rămase lângă ușă și așteptă, dar văzându-l pe Auta că stă neclintit, intră el întâi și, ferindu-se din prag, așteptă iar. Sclavul se temu să intre, nevăzând altceva decât o odăiță, goală, rotundă, în care nu era nimeni și nici nu părea a fi. Se gândi că în turn trebuiau să fie și alte încăperi, de vreme ce erau ferestre și intraseră pe aceeași ușă puțin înainte câteva făpturi. Se uită bine la străinul care îl însoțise, îi văzu din nou ochii, i se părură curați și neascunși, așa că în cele din urmă intră. În spate se auzi un șuierat ușor ca de șarpe și o țăcănitură scurtă; se întoarse: ușa era închisă. Odăița era luminată, nu se știe de unde cădeau valuri de lumină albăstruie. I se strânse inima. Se uită în jur, apoi în sus: văzu un tavan ca dintr-un fel de fildeș albăstrui din care se răspândea lumina. Auzi un susur ușor și simți că i se îngreunează răsuflarea. Trase aer în piept, însă în zadar. Tâmplele i se zbătură grăbit. Acum, aerul era tot așa de sărac ca și pe crestele celor mai înalți munți, poate chiar mai neîndestulător. Străinul îl privi cu luare-aminte, iar Auta zâmbi ca să arate că nu-i e frică. Dar îi era. Socoti că îndrăzneala lui a fost nesăbuință. Străinul urmărea să-l ucidă, înăbușindu-l. Lui nu-i păsa pesemne, căci zâmbea. Îl va ucide poate ca să-l mănânce cu frații săi, cum fac unele neamuri sălbatice din Țara Nisipurilor. Numai că acelea nu-și înăbușă vrăjmașii: îi spintecă. Dacă așa trebuia să fie, va fi așa, se gândi Auta cu tristețe, părându-i rău numai că ceea ce a apucat să afle nu va mai ști nimeni dintre oameni. Nici pe Nefert n-o va mai vedea. nici pe Mai-Baka și Iahuben, nici...

Dar în aceeași clipă se deschise altă ușă, iar străinul îi scoase globul de pe cap și i se văzu fața de flăcăiandru, doar că era chel. Aerul nu părea să

se mai împuțineze și Auta fu împins ușor de străin pe ușa deschisă, în altă încăpere, mult mai mare, în care ar fi încăput lesne o sută de oameni alăturați, dar nu erau decât patru străini, fără cel care l-a adus. Cei patru ședeau în jilțuri albastre, înalte, n-aveau hainele argintii cu care umblaseră pe-afară, nici globurile sticloase cu săgeată în creștet, și fiecare se îndeletnicea cu câte ceva deosebit. Unul avea în față, pe un fel de masă, câteva sticle și țevi, pline cu felurite ciudățenii: într-unele clocotea ceva. în altele Auta văzu aburi galbeni sau portocalii, în câteva se loveau de pereții de sticlă scântei albastre. Alt străin părea că scrie, fără să se vadă pe ce; al treilea îi întrebă ceva pe ceilalți doi și privea într-o cutie cu o oglindă pe care tremurau frânghiuțe de lumină. Numai al patrulea nu făcea nimic, se uita la Auta. Erau cu toții cu chelii mari, afară de unul singur, care avea păr ceva mai bogat, galben-albicios, cel care se uita la Auta. Ar fi putut să fie și fată, însă hainele la fel ca ale celorlalți, destul de largi, alcătuite dintr-un fel de cămașă de mătase liliachie prelungită în niște nădragi strâmți, ascundeau bine trupul. Și pe urmă chiar ceilalți, cărora părul din creștet le lipsea, n-aveau bărbi, nici mustăți și nici nu păreau să le radă. Aveau fețe de flăcăiandri fragezi sau de fecioare. După câtva timp, ceilalți trei își lăsară lucrul sau ceea ce făceau și se uitară la Auta, care acum se obișnuise cu aerul împuținat, și zâmbea,

ca să facă și el ceva. Străinul care-l adusese acum se dezbrăca. După câteva clipe, rămase în aceleași veșminte ca și ceilalți. Lui Auta i se păru ciudat că aici, în turn, mișcările acestuia erau repezi și ușoare. Când însă vru să-i facă un semn, ca să vorbească așa cum începuseră de-afară, lângă Auta ieși din podea un fel de scaun lung, cu două rezemătoare față-n față. Străinul care părea să fie fată veni lângă sclav și-i făcu un semn, din care acesta înțelese că trebuie să ia loc. Se așeză într-o parte a scaunului, lăsându-și picioarele înăuntru, pe un fel de prag. Străinul (sau străina) se așeză în partea cealaltă și apăsă ceva ca un sâmbure negru. Scaunul se ridică, spre tavan, pe un fel de picior lung, și se opri dinaintea unui soi de măsuță pe care erau rânduite câteva lucruri sau unelte stranii. „Aici mă omoară!" se gândi Auta. Străinul (sau străina) trase dinspre măsuță un maț subțire care ieșea dintr-o cutie sticloasă și avea în celălalt capăt o rotunjime îngroșată, ca o jumătate de măr. Această rotunjime a mațului fu lipită de partea stângă a pieptului lui Auta, care înlemni înfricoșat, neîndrăznind să facă vreo mișcare. În cutia sticloasă se auzi atunci un țăcănit și începu să salte o lumină. După un răstimp, mațul fu îndepărtat și din cutie străinul care părea fată scoase o placă albă pe care parcă ar fi fost scris ceva. Auta era gata să se liniștească, însă în aceeași clipă străinul cu înfățișare de fecioară îi luă mâna, o atinse cu altă placă legată de alt maț, apoi pe locul acela înfipse un ac în capătul celălalt, unde era un mic glob străveziu, care numaidecât se umplu cu sânge. „Vor să vadă ce gust am!" se gândi Auta, acum aproape împăcat cu gândul morții. Totuși, alt sânge nu i se scoase și pe cel din globul cu ac nimeni nu i-l gustă. Alte câteva lucruri ciudate îi fură ținute câte un număr de clipe lângă ochi, pe tâmplă, pe limbă (Auta uită curând toate acestea) și scaunul cu cei doi inși așezați pe el coborî îndărăt lângă ceilalți. Auta nu putea ști ce se va întâmpla, dar era bărbat și încă bărbat voinic față de aceste făpturi firave, așa că nu-și arătă în nici un fel îngrijorarea. Atâta mai dorea, înainte de moarte să fie lăsat să-și mai umple o dată pieptul cu mireasma aerului din lan; neavând însă cum să le spună, aștepta liniștit să vadă ce va fi. Străinul (sau străina) care-i luase din sânge îi arătă un jilț gol, tot albastru ca și celelalte, și Auta se așeză. Apoi cineva aduse un glob aproape la fel cu celelalte și i-l așeză peste cap, strângându-l ușor de jos până i-l lipi bine de gât. Un maț ieșind din acest glob fu prins de o cutie pe care, într-un fel de ochi, zvâcnea o luminiță. Când luminița aceasta se liniști, Auta începu să simtă cu uimire că trage în piept același aer din lanul de grâu, poate chiar mai înmiresmat. Copleșit de asemenea minuni, Auta se gândea acum dacă într-adevăr acești străini erau zei. Și cu toate că vedea atâtea lucruri nemaivăzute, gândul că nu pot fi zei și mărturisirea

unuia dintre ei că ar fi oameni (ce fel de oameni?) părea să aibă în mintea sa mai multă putere. Când i se înfipse în creștetul globului o săgeată, Auta începu să audă toate sunetele din marea încăpere a turnului, iar străinul care-l adusese de afară se așeză pe alt jilț albastru de lângă el (jilțurile se desfăceau din podea după apăsarea câte unui sâmbure ciudat din perete) și arătând spre unul dintre ceilalți zise zâmbind, în limba atlantă a cărei rostire părea totuși să-l obosească:

– Om.

După aceea, punând mâna pe rând pe toate părțile trupului, le spunea numele în limba lui ciudată, așteptând să-l audă și pe Auta, care începu să rostească deslușit și rar cuvintele atlante. Sclavul văzu că străinul le învață ușor și le ține minte, însă el însuși le uita pe cele străine. Îi păru rău că n-are o bucată de papirus ori măcar un ciob de oală și un os de pește, cum avea totdeauna când învăța limbile străinilor pământeni. Gândindu-se că poate stăpânii turnului vor fi având ceva asemănător, făcu la noroc semn că ar vrea să scrie. Unul dintre ei întâi îl privi mirat, apoi se sculă și-i aduse un teanc de foi ca de papirus, dar foarte albe și subțiri, moi și gingașe, aproape ca o țesătură deasă din fire de păianjen, dacă ar fi fost cu putință așa ceva. Auta luă cu grijă o astfel de foaie, temându-se să n-o rupă, însă foaia nu se rupse, nici măcar nu se îndoi între degete. O ridică și privi prin ea crezând că e străvezie de atâta subțirime, dar nu era. Străinul i-a mai dat și un bețișor lucios, ascuțit la un capăt, dar Auta se întrebă cum va scrie cu el, de vreme ce nici nu avea vopsea în care să-l înmoaie, nici nu era vopsea ori altceva în el, lăsând-o să se scurgă. Încercă să scrie pe mâna sa, de teamă să nu sfâșie foile subțiri, crezând că poate e băgat în acest bețișor vreun cărbune. Dar mâna rămase curată. Străinul i-l luă din mână și apăsă ușor, o clipă, capătul neascuțit. Auta auzi un foșnet neîntrerupt, foarte slab, venind din bețișor. La îndemnul străinului, încercă să-l apropie de foaie, dar nici nu apucă s-o atingă bine că bețișorul făcu pe ea un semn negru. Bucuros și uimit, Auta scrise în limba atlantă semnul cuvântului „stea", și apoi începu să râdă ca un copil. Străinii se ridicară toți și veniră să se uite. Atunci Auta scrise semnul cuvântului om și rosti „om" cu glas tare, arătându-se pe sine... Începutul era făcut. Mai multe ceasuri stătură cu toții și fără întrerupere scriseră cuvinte atlante și cuvinte cerești. Ca să poată însenina sunetul vorbelor străine, Auta se folosea de semnele cu care atlanții scriau numele oamenilor și cuvintele altor popoare. Unde nu avea semne, Auta născoci câteva pentru el.

Se făcuse târziu când ieși din steaua sau din turnul oamenilor ori zeilor străini. Le lăsase acolo globul sticlos cu săgeata lui, numai foile și unealta ciudată de scris fără vopsea și fără cărbune le avea la sine, primite în dar.

Ieșind în lanul de grâu, își văzu măgarul păscând departe spice. Era aproape întuneric și unele stele ieșiseră. Căută să vadă încotro putea fi cortul soldaților și porni într-acolo. Drumul i se păru mai scurt de o clipă.

Soldații stăteau în jurul unui foc și mâncau. Când îl văzu, căpetenia lor întâi crezu că nu este el. Apoi făcu ochii mari.

– N-ai murit? îl întrebă cu glas tremurat.

Auta ridică din umeri. Căpetenia îl privi cu luare-aminte, apoi păru că se dumirește:

– Ori n-au fost nici un fel de zei și țăranilor li s-a năzărit cine știe ce?... Bine că te-ai odihnit măcar. Puteai să și fugi: aici nu te mai căuta nimeni. Ai fost un nătărău!

Auta zâmbi:

– Crezi că e mai bine de trăit într-un lan de grâu decât în palatul Piscului Sfânt?

Căpetenia înghiți un nod. Sclavul urmă:

– Și aflați că este și casa, sunt și zeii. Sunt cinci. Au venit din cer!

– De unde din cer? întrebă un soldat, cu îngrijorare.

– Voi n-ați văzut steaua aceea lunguiață care s-a zărit mai de mult spre miazăzi?...

– Lasă minciunile, robule! bombăni căpetenia. Nu te întreabă nimeni de ce n-ai venit îndată înapoi. N-ai nevoie să minți. Dacă erau zei acolo, nu te mai întorceai viu. Cine a mai văzut zei și a rămas viu, afară de preoți?! Ori crezi că zeii n-au altceva de făcut decât să stea la taifas cu o stârpitură de rob! Să spui altora minciunile astea, cu mine nu-ți merge!

Auta răbdă cuvintele căpeteniei. Ar fi vrut să-i întoarcă spatele, totuși îi spuse:

– Și dacă am să-ți arăt un semn, tot n-ai să mă crezi?

Căpetenia nu zise nimic, dar îl privi cu ochi batjocoritori.

Auta scoase liniștit din sân o cutie dată de străini, o deschise și pe una din foile albe scrise ceva cu bețișorul fermecat. Căpetenia și soldații căscară gura. Căpetenia făcu un pas înapoi. Auta mai zise:

– Sau hai cu mine acolo, să vezi singur dacă am mințit ori nu!

Căpetenia îl privi cu ochii măriți de spaimă și zise repede:

– Nu mă duc!

– Fă ce vrei, îi spuse Auta, dar trimite numaidecât un soldat la palatul Marelui Preot.

Așezându-se în iarbă, sclavul scrise pe una din foile subțiri câteva șiruri de semne și, luând dintr-o lădiță din cort un papirus în care o înfășură și o cutie de aramă în care o închise, pecetlui cutia și o dădu căpeteniei.

Apoi intră în cort să mănânce și să se culce. Străinii îl așteptau a doua zi în turn.

Victor Kernbach

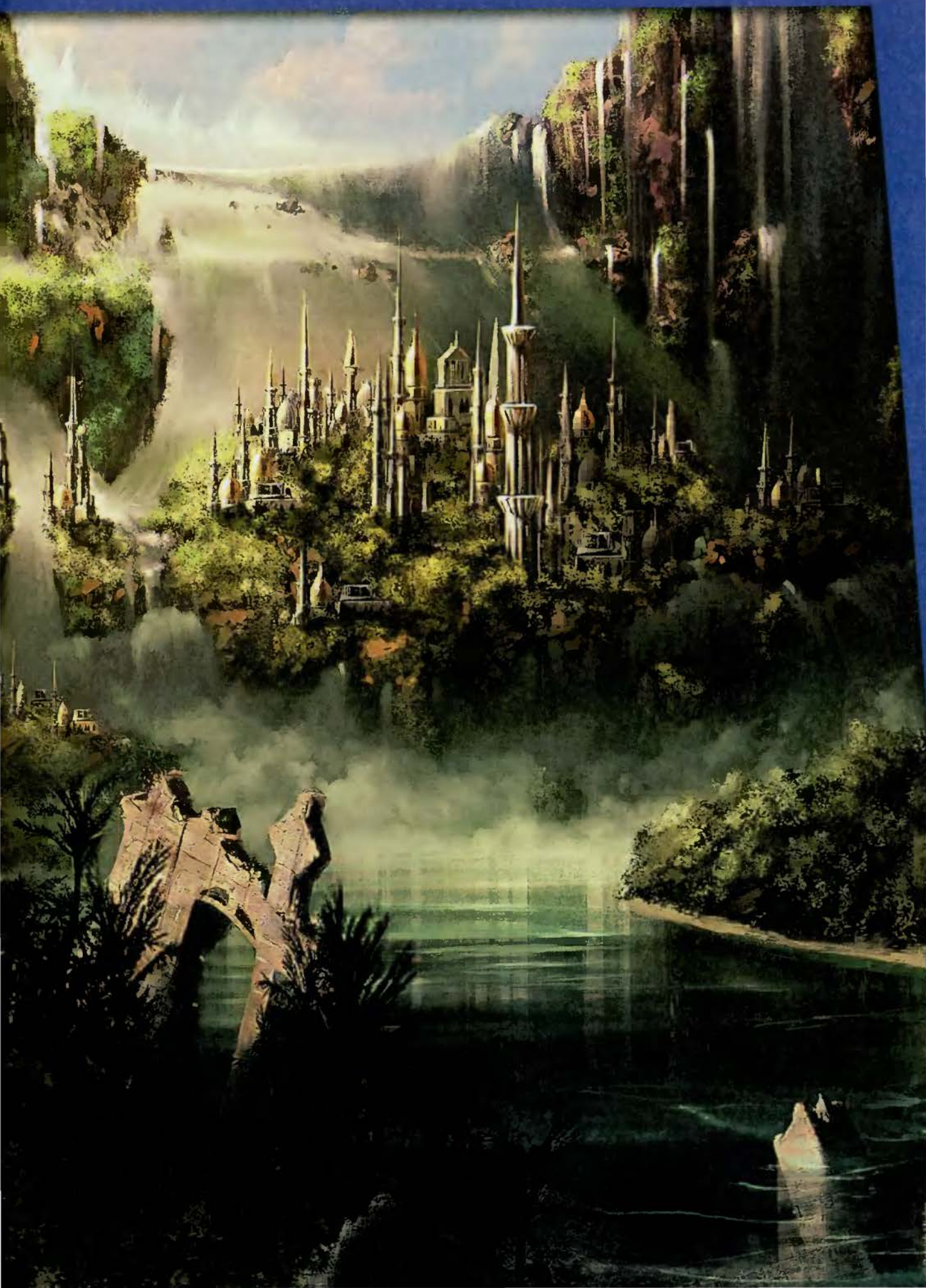

Adrian Rogoz, creatorul CPSF

Scriitor român de SF, publicist, dramaturg, poet și editor. Născut în București, fiul lui Raul Sommer, inginer, și al Madeleinei (născută Daniel). Tatăl său publică, sub pseudonimul Raoul Vera, broșura „Problema comunicării cu Marte și enigma marțiană" (1924), anticipând în felul acesta viitoarele preocupări intelectuale ale fiului.

Își încheie studiile liceale în 1939, dar din cauza războiului este nevoit să-și dea bacalaureatul în 1944. Un lucru asemănător i se întâmplă și cu studiile universitare, însă cu totul din alte motive – termină cursurile Facultății de Filologie în anul 1948, iar licența și-o va lua de-abia în 1971. În această perioadă, lucrează ca laborant (1939–1940), ca muncitor ceferist (1941–1944), ca funcționar la Societatea de Telefoane (1946–1948), ca reporter și, începând cu 1955, ca redactor la revista *Știință și Tehnică*.

Se căsătorește cu scriitoarea SF Viorica Huber (pseudonimul literar al Georginei Viorica Rogoz).

În 1934, scrie prima sa povestire științifico-fantastică, „Astrul principal", urmată de câteva „articole tangente cu știința", dar debutul literar se petrece în luna octombrie 1944, în *Revista Fundațiilor Regale*, cu un poem scris în hexametri și intitulat „Nimfaunesca", premiat anterior de ziarul *Ecoul*, cu ocazia unui concurs literar organizat de poetul Miron Radu Paraschivescu. În urma succesului de care se bucură Adrian Rogoz din partea criticii, Oscar Lemnaru îl prezintă poetului Ion Barbu, sub protecția artistică a căruia se formează ca scriitor, ajungând, târziu, să-și configureze o personalitate lirică proprie, în ceea ce s-a numit ulterior „poezia invariantă". Lirica rămâne însă pentru Adrian Rogoz o aspirație ascunsă, deoarece în scurt timp literatura SF îi subjugă orice altă înclinație, pentru mai bine de 30 de ani.

În 1955, obține premiul II la ediția primului concurs de „proză științifico-fantastică", organizat de revista *Știință și Tehnică*, cu nuvela „Inimă de ciută" (scrisă în colaborare cu Cristian Ghenea). Interesantă ca idee, dar și destul de bine închegată la nivel prozodic, lucrarea publicată în nr. 5 al Colecției de Povestiri Științifico-Fantastice. (1955) are meritul de a fi anticipat cu doisprezece ani evenimentele la vârf din chirurgia mondială pe cord, respectiv primul transplant de inimă din istorie, efectuat de dr. Christiaan Barnard, de la un om decedat la unul viu și, cu douăzeci de ani, pe cel al grefei de cord de la un animal la om.

Cu sprijinul lui Virgil Ioanid, redactor-șef al revistei *Știință și Tehnică*, editează începând cu octombrie 1955 faimosul supliment SF Colecția de Povestiri Științifico-Fantastice, care avea să apară (mai întâi, trilunar, apoi bilunar) până în aprilie 1974, fiind la acea oră cea mai longevivă publicație de profil din țară (revista își reia apariția în 1990, sub actuala denumire de „Anticipația – CPSF"). Pe parcursul celor aproape trei decenii de apariție, Adrian Rogoz se identifică cu aceasta până într-atât, încât CPSF ajunge să fie considerată principala sa operă. În felul acesta, el are meritul de a fi pregătit terenul pentru apariția marilor creatori ai genului din literatura română: George Anania, Horia Aramă, Camil Baciu, Romulus Bărbulescu, Victor Bîrlădeanu, Voicu Bugariu, Vladimir Colin, Constantin Cubleșan, Sergiu Fărcășan, Ion Hobana, Mircea Opriță, Gheorghe Săsărman, Miron Scorobete ș.a.

Următoarea creație SF este romanul (considerat neterminat) *Uraniu*, publicat tot în paginile CPSF, în anul 1956; însumând peste două sute de pagini, el este scris în colaborare cu același doctor C. Ghenea. Subiectul aparține epocii Războiului Rece – o uriașă expediție multinațională pleacă în munții Himalaya pentru a descoperi amplasamentul unui reactor nuclear natural, care funcționează aici de câteva mii de ani, în scopul exploatării rezervelor sale de minereu radioactiv, necesar intereselor energetice ale țărilor comuniste. Expediția târăște după sine diverși aventurieri din „tabăra" adversă. Mai mult literatură de

aventuri, ascunsă în spatele unui vag pretext SF, opera reprezintă un antrenament stilistic pentru romanele de mai târziu. De altfel, autorilor le este destul de greu să reușească o linie continuă de sudură între toate liniile narative adunate la un loc – aventura călătoriei exotice, intriga polițistă, romanul preadolescenței și călătoria în timp (în trecut și în viitor). Scrisă într-un ritm destul de alert, acțiunea își poartă personajele prin India, Japonia, America Centrală, China Orientală și Tibet, prin abisurile întunecate și reci ale oceanului planetar, dar și pe crestele înzăpezite ale munților ce formează acoperișul lumii, prin adâncimile înghețate ale peșterilor în care se produc fenomene ciudate, în obscure taverne de mahala, pe străzile unor târguri orientale sau pur și simplu pe drumuri, călătorind cu camionul, cu trenul, cu șalupa, cu bicicleta, în convoi ecvestru și pedestru. Fără să exceleze la capitolul descrierii spațiilor în care se derulează acțiunea, atmosfera „locală" este sugerată totuși auditiv, prin expresii străine căutate, autorul străduindu-se astfel să contureze interesantele comunități lingvistice care ies în calea personajelor. Interesați de limita la care știința se transformă în literatură, autorii se străduiesc să exploateze științific mai multe legende: *Uraniu* naturalizează la noi ideea ce va face carieră în science fiction (cu precădere în ramura consacrată paleoastronauților) că folclorul ascunde, în miezul său obscurizat de simboluri îndelung șlefuite, adevăruri interesante, inclusiv pentru cercetarea științifică. În istoriile cu uriași va fi căutat un hominid ipotetic, giganthropul, iar pe urma trasată de legendele pietrelor vindecătoare expediția își dibuiește calea spre minereul radioactiv. Între altele, interpretarea puțin cam forțată a creației populare orale, ca și datele de specialitate care o servesc, transformă, parțial, *Uraniu* într-un roman SF.

Alături de nuvela „Planeta Mrina în alarmă", apărută în 1959, romanul *Uraniu* se încadrează perfect în stilul hibrid al epocii, în care pretextul SF se amestecă, până la identificare, cu elementul aventuros. Din nuvelă, aflăm că pământenii au început explorarea spațiului solarian și, în exodul lor, au dat peste o civilizație marțiană străveche, aflată într-un stadiu avansat de degradare biologică. Marțienii reușesc să supraviețuiască făcând apel la o formă de organizare socială de tip comunist. Între multele realizări colectiviste, se numără și construirea de canale pe întreaga planetă, dar și construirea a doi sateliți artificiali, Prixto și Astruk (Phobos și Deimos, în limbaj terestru).

Nuvela „Oriana, ei și Gemi 1, 2, 3", apărută în 1964, în CPSF, reprezintă un exercițiu necesar, care precede stilistic romanul *Omul și Năluca*, publicat în

1965, un proiect literar ambițios, dar numai parțial reușit. În structura lui se regăsesc destule șabloane de construcție migrate dinspre scrierea anterioară. Părăsirea formulei foiletonistice aduce totuși mai multă rigoare în tratarea materialului. Subiectul romanului este unul de factură anticipativă, în concordanță cu sensul politic al epocii. În SUA, este pregătită o expediție către planeta Venus. Racheta Spright („Năluca") este pilotată de un tip dur, Dutch Learmonth, care a făcut o pasiune fulgerătoare pentru actrița Morella Snowland, încurcată, la rândul ei, cu Jerome Somerstone, industriașul care finanțează expediția. Morella urmează să se logodească însă cu Allen Ravis, supranumit regele fermoarelor din America. Țelul final al extrem de complicatei intrigi este acela de a sublinia decadența morală a societății capitaliste. Mult mai interesantă este a doua parte a romanului, în care se descrie peisajul venusian, într-o manieră surprinzător de proaspăt coloristic, ce îl apropie pe autor, până la un punct, de cunoscuta operă *Țara norilor purpurii*, romanul fraților Strugațki. Venus este o planetă activă, acoperită de vulcani și frământată de nenumărate erupții, cutremure și explozii. Vegetația este halucinantă, arborii având un diametru de peste 150 de metri și există anumite specii de plante care ajung la maturitate și produc fructe în decurs de numai câteva zile. În oceane, poți întâlni monștri cu tentacule lungi de 20 de metri, dar și un fel de ihtiozauri, având capacitățile unui țipar electric. Indigenii sunt oameni-arbori, asemenea extratereștrilor brokolieni, care apar în scrierile lui E.R. Burroughs: au patru degete, piele portocalie, păr verde-auriu și sisteme de asimilare a hranei comparabile cu cele umane. Autorul chiar se străduiește să inventeze un limbaj pentru a intra în comunicație cu această lume stranie. Subiectul secvenței extraterestre se învârte în jurul fascinației erotice pe care o resimte eroul pământean față de o fragilă fată-plantă, omului devenindu-i extrem de limpezi limitele sale biologice, dar și barierele ontologice între care-l ține bine ferecat propria sa natură rigid-umană. În acest punct de contact al erotismului cu exotismul cosmic și cu exobiologia, Adrian Rogoz reușește să depășească convenționalismul schematic și să găsească un timbru narativ autentic. Sedus de o perspectivă estetică, Adrian Rogoz visează la o omenire nutrită eugenic prin fotosinteză, extrăgându-și energia direct din lumina solară. Opera rămâne o interesantă pledoarie pentru noua știință care bate la porțile afirmării deceniului al șaptelea din secolul trecut – xenobiologia.

Volumul de proză scurtă „Lumi stranii" apare în același an 1965, subliniind drumul exclusiv SF pe care s-a angajat autorul său.

Prețul secant al genunii (1974) este cea de-a doua operă a sa, remarcată de critica de specialitate pentru că reunește într-un singur tot mai multe idei paradoxale. Sub acest titlu abscons se ascunde o originală versiune, în registru SF, a unui motiv literar ilustru – „căutarea absolutului". Dav Bogar, denumit și nebunul spațiului, este un șahist de geniu care, neînvins pe tot cuprinsul Federației Galactice, obosit și plictisit de întâlnirile de rutină cu parteneri mult mai slabi, își dorește până la obsesie să se confrunte cu noosfera-planeta Tehom. Aceasta se dovedește a fi o inteligență natural structurată la dimensiuni gigantice, în maniera planetei Solaris a lui Stanisław Lem, și programată de un enigmatic și celebru șahist pământean, Kim Kerim, astfel încât să fie invincibilă la jocul de șah. Tehom este, în același timp, și o mașină de formulat enigme, în felul Sfinxului antic. Îmbrăcând haina unor partide de șah, rebusurile sale pun inteligența umană în situații limită, ca în basme și în mituri: eșecul presupune, automat, acceptarea singurei pedepse posibile – distrugerea fizică, descompunerea în elementele chimice de bază, cu ajutorul cărora planeta își menține active fluxurile energetice. Jucat pe viață și pe moarte, șahul încetează să mai fie un element abstract, devenind o anticameră a nebuniei și a infinitului. Tulburătoarea victorie a șahistului este explicată astfel chiar de autor: „...în procesul de umanizare, Tehom dobândise un instinct al normalului. Or, în finișul meciului, automatizându-și stilul, tindea spre infinit, depășind cu totul domeniul normal." Considerat mai degrabă o nuvelă de mari dimensiuni decât un roman propriu-zis, *Prețul secant al genunii* este, în același timp, și titlul volumului de proză, care mai cuprinde și nuvelele „Alambai sau arcanele artei" și „Altarul zeilor stohastici", lucrare distinsă în 1972 cu Premiul Special al Eurocon-ului de la Triest.

„Altarul zeilor stohastici" reprezintă o ironică examinare la rece a factorului absurd din existența umană: într-un viitor oarecare, societatea terestră devine extrem de tehnicizată și se află la discreția factorului cibernetic. Personajul principal, ajuns victimă a unui întreg șir de accidente, aproape simultane, este tratat ca o curiozitate stohastică de zeii-roboți ce conduc destinele acestei lumi. O soluție paradoxală, cerută totuși de contextul imaginat, face ca omul salvat de conjuncția tuturor șanselor posibile să fie sacrificat imediat, într-un extaz al justiției cibernetice, deloc dispusă să lase să-i scape nerezolvată, în sens strict logic, „probabilitatea care tinde spre zero". Dintr-o ingenioasă problemă de statistică și de calcul al probabilităților, Andrei Rogoz creează aici un delir al exactității inumane, acela al cifrelor considerate ca valori absolute.

În afară de SF, Andrei Rogoz își încearcă norocul și în teatru, unde, împreună cu C. Constantin, scrie drama

„Martin Roger descoperă America" (1953; reprezentată în 1952), în care critică modul de viață capitalist; depășită din punct de vedere literar, piesa mai poate fi consultată azi numai pentru o eventuală documentare asupra metodelor propagandistice folosite în timpul Războiului Rece.

Piesa de teatru „Privire din pom asupra realității" (1984) își înscrie viziunea escatologică într-o tradiție a avertismentelor dramatice pe tema războiului atomic, ilustrată la noi de Horia Lovinescu („Jocul vieții și al morții în deșertul de cenușă") și Ion D. Sârbu („Arca bunei speranțe"). Piesa e o tragicomedie postatomică, în care motivul „doamna și vagabondul", fertil în ce privește comicul de limbaj și burlescul situațiilor antrenate, fuzionează cu cel al noului cuplu adamic, experimentat de Aderca, dar și de alții, în anticipația interbelică. Urcându-și în copacul biblic personajele, pe fundalul unui infern radioactiv, autorul produce un apocalips vesel, de care se râde strâmb, ca de o lume amuzantă, dar părăsită de speranță.

În 1981, la vârsta de șaizeci de ani, scriitorul revine la prima sa dragoste și publică volumul de versuri *Inimă rezistentă*. Mai mult decât în ciclul barbian din tinerețe, versurile palindromice (care rămân identice cu ele însele și când sunt citite invers) își creează singure propriul lor mister, de o aparent transparentă, dar, în realitate, impenetrabilă enigmă, în reflecția hipnotică a unor paralele oglinzi verbale. Ca o „găselniță" genială a autorului (în maniera celei propuse de Camil Petrescu), rămân decorativele caligrame bicolore, prin care elementele lirice invariante pot fi vizualizate și care asigură volumului un aer straniu și excentric.

Se cuvine subliniată și activitatea desfășurată în domeniul traducerilor. Rămân antologice traducerile romanelor *Nebuloasa din Andromeda* al lui I. Efremov, *Solaris* de S. Lem, precum și a mai multor povestiri și nuvele din operele lui Boris Polevoi, Jules Verne, A. Gonciar, V. Safonov, N.A. Nekrasov, Vl. Nemțov, M. Pasek. Ca traducător, folosește frecvent pseudonimul Dorin A. Groza.

În 1989, emigrează în Germania, la Bad Nauheim, de unde revine o singură dată, cu ocazia sărbătoririi, în 1993, a apariției numărului 500 al revistei născute din strădania și chinul său extraordinar – „Anticipația – Colecția de Povestiri Științifico-Fantastice", al cărui șir este reluat la începutul anilor '90, de la numărul 467.

Alte scrieri: „Fugă în spațiu-timp" (1965), „Mai mult ca perfectul crimei" (1974), „Mesaj" (1981), „Supraviețuitorul" (1982).

Opere care nu se încadrează în SF: *Comentariu dialectic la Edgar Allan Poe* (1969, versuri), *Progresiv* (1970, versuri); studii și eseuri: „De la stăpânii visului, la sclavii cosmosului" (1961), „Fantezia prodigioasă a lui Anatoli Dneprov" (1963), „Laboratorul mitului" (1965), „Introducere în studiul regnurilor fantastice" (1966), „Farfurii zburătoare în radarul anticipației" (1967), „Poul Anderson, maestru al periplului temporal" (1969), „Omul care a născocit fizica: 25 de ani de la moartea lui H.G. Wells" (1971), „Ce-i datorăm lui Dante?" (1972), „Science Fiction-ul brazilian și coloratura lui aparte" (1973), „Anticipația și genul gnomic" (1973), „La vest de Arkham – o poartă a infernului" (1973), „În sfârșit, SOLARISIENII – scurt istoric al SF și fandomului românesc" (1973), „Aventurile fandomului român" (1983), „Partea nevăzută a fantasticului – fantasticul din realitate și știință" (1983).

Aurel Cărășel

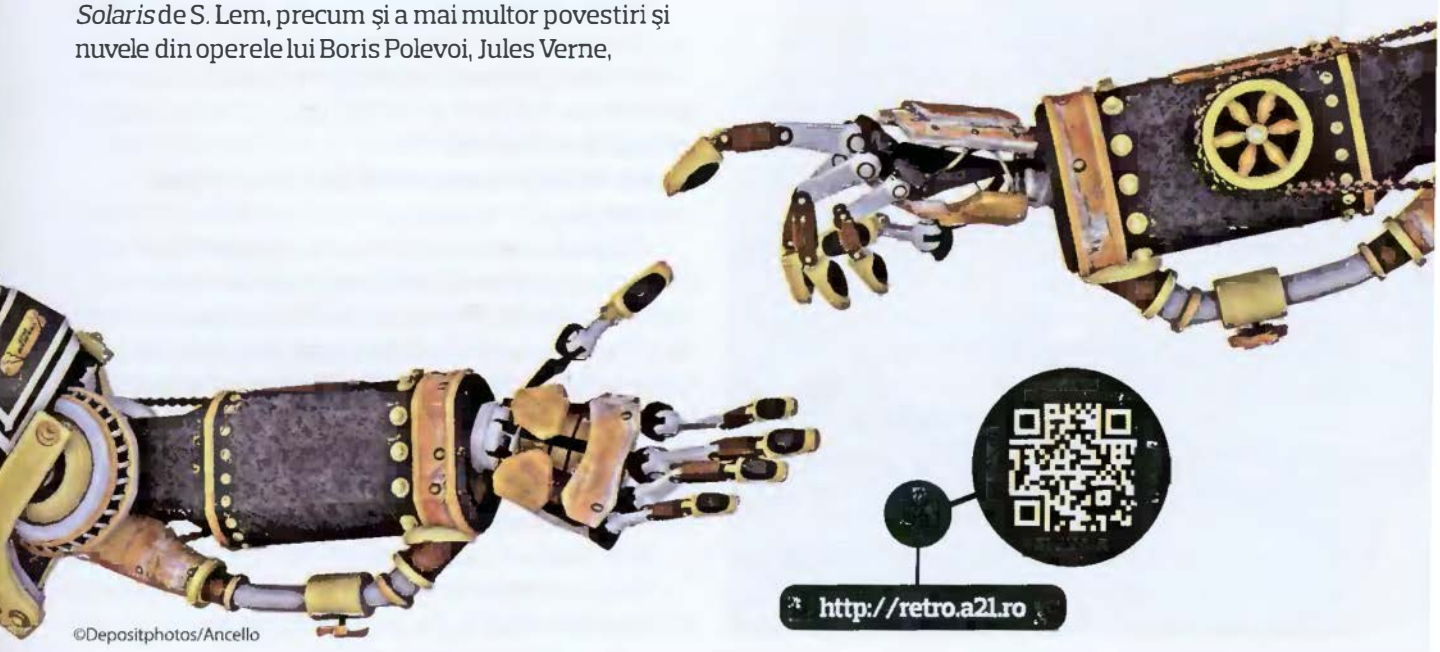

©Depositphotos/Ancello

http://retro.a21.ro

Prețul secant al genunii

Ficțiune – fragment

Îndemnat de afinitatea bioformelor asemănătoare, Dav se îndreptă imediat spre unul dintre grupurile de umanoizi. Îi veni în întâmpinare un ins nu prea înalt, îmbrăcat, ca și ceilalți tovarăși ai săi, într-un trening modular. Așadar pentru ei atmosfera era respirabilă.

– Bun sosit! îi spuse în a treia limbă galactică individul, schițând cu singurul său ochi spân de gene un zâmbet care lui Dav îi păru suspect. Avea o față vânătă și brăzdată de cute adânci. Când ai căzut în cursă, cred că nu te așteptai să găsești un asemenea bâlci...

– Poate că mă așteptam, îi răspunse Dav. De unde ești?

– De pe planeta Glaf din sistemul Sargami...

– Noi îl numim Procyon...

– Asta înseamnă că vii din...

– Nu, sunt un cebe, dar părinții mei au fost de pe Terra.

Ceilalți umanoizi îl înconjurară și Dav observă că majoritatea aveau obrazul unor bătrâni.

– S-ar zice că sunteți de mult aici.

– Ultimul dintre noi care a debarcat în această hrubă a făcut-o acum vreo cincisprezece ani. Dar îl vezi pe Krumch, moșneagul care zace în fotoliul acela? El a picat acum vreo treisprezece decenii... Era un cebe ca tine și a ajuns aici de mic.

– Pentru el infernul a fost ca un orfelinat, râse strâmb un tip cu capul verzui, trapezoidal și cu urechile clăpăuge.

– De ce nu-ți scoți țoalele astea siderale? întrebă un lungan pe care, după înfățișarea lui păsărească, Dav îl bănui de pe o planetă din Capella. Nu-i nevoie, continuă el, văzând că Dav își consultă atmoscopul. Toți muritorii din clasa HH pot respira excelent în aerul de-aici. Și, în timp ce noul venit își trase de pe cap casca, adăugă cu un fel de orgoliu antropomorfic: E limpede că vizuina asta a scornit-o doar unul ca noi!

– Și n-ați încercat să ieșiți din colivie? îi cercetă Dav, adoptând stilul lor. Nu-i răspunseră. Așadar n-ați reușit? Râseră răutăcios în cor. Și mesele astea ce rost au?

– Sunt mese de șah. N-ai auzit niciodată de acest joc? și din nou prinseră a hohoti cu un soi de veselă disperare. Chicotea tușit până și bătrânul care zăcea în fotoliu.

– Ba am auzit, râse și Dav. Tocmai din pricina șahului am descins aici. Spre deosebire de voi, n-am căzut în cursă, ci am venit dinadins ca să joc șah. Înțelegeți?

Hohotele tuturora amuțiră, dar după câteva clipe erupseră din nou, asurzitor. Peste obrajii scofâlciți ai moșneagului șiroiau lacrimile când se hotărî să articuleze cu greu:

– Omul acesta este nebun!

– Poate că ai dreptate, bătrâne, zise Dav. De altminteri, așa mi s-a și spus: nebunul spațiului.

Umanoizii fremătară și parcă o undă de simpatie se distingea în larma lor.

– Bine, nebunule! spuse Krumch. Avea figura unui înțelept și, dintre ființele cu aspect uman, aducea cel mai mult cu Dav. Nimic mai lesne, decât să facem o probă. Duceți-mă la o masă! porunci el.

– De unde ești? întrebă Dav pe când își potriveau piesele.

– Epsilon Eridani numiți voi sistemul de unde veneau părinții mei. Joacă tu cu albele. Când am căzut aici, n-am avut mai mult de doi-trei ani. Ai mutat bine, dar suntem abia în deschidere. Aș putea susține că toată viața n-am făcut altceva decât să joc șah. Am fost învățat să joc șah după cum pe planete copiilor li se dă o meserie vitală. Nu cred că e bună ultima ta mișcare. Probabil că mintea mea era potrivită pentru această îndeletnicire, fiindcă la început foarte rar m-a învins cineva, iar apoi nimeni n-a mai fost în stare s-o facă. Nu te-ai descurcat rău. Înseamnă că ești mai primejdios decât pari. Dar atunci de ce nu joci mai agresiv?

– Fiindcă îmi place să joc cu tine, surâse Dav.

– Să joci sau să te joci?

– Și una, și alta.

– Nu te bucura prea curând. Și nu te întrebi de ce totuși n-am îndrăznit să intru în sala în care se joacă pe viață și pe moarte?

– Nu, deoarece deocamdată nu cunosc regulile celuilalt joc.

– O clipă! Ai niște manevre foarte ascunse. Chiar ți se părea că mă poți încolți atât de repede? Dar să revenim la discuția noastră. Nu este vorba de un alt joc, ci de un alt adversar: o mașină extraordinară sau un om cu un creier teribil, căci îndărătul mașinii tot mintea unui om trebuie să fie. Nimeni nu știe însă nimic, fiindcă nimeni nu s-a mai întors vreodată de acolo. Și bătrânul arătă cu mâna înspre un ieșind semielipsoidal, ca o intrare ce se vedea în mijlocul peretelui din fund al imensei incinte.

– Și au încercat mulți să intre?

– Mulți, dar nimeni nu s-a mai întors să povestească ce i s-a-ntâmplat.

– Se zvonește că totuși câțiva ar fi scăpat. Eu n-am ajuns să stau de vorbă decât cu unul, bătrân și el, cam smucit și bețiv.

– Se știe așadar de planeta aceasta și nu s-au gândit să ne salveze!?

– Circulă fel și fel de povești. Nimeni însă nu le ia în serios.

– Dar tu cum de le-ai luat?

– N-ai spus chiar tu că eu sunt nebun? zâmbi Dav.

– Nebun nenebun, ai profitat de discuție și iar ai încercat să mă-nvălui, mârâi Krumch. Uite ce-ți răspund eu.

– Joci grozav, unchiașule! exclamă Dav. De ce n-ai cutezat să te salvezi?

– Poate că mi-a fost teamă, gemu bătrânul.

– Teamă de mașină?

– De mașină sau poate de lumea exterioară. Eu nu știu decât să joc șah. Chiar dacă scăpam de aici, ce era să fac? Nu mă pricep la astronave... Odată ajuns afară, aș fi fost ca mort. Aici ne dau de mâncare, de băut, cei dintr-o altă bioclasă primesc gazele necesare respirației... Aici am tot ce-mi trebuie ca să supraviețuiesc. Am trecut de o sută treizeci de ani și-o să mai trăiesc câteva decenii... Ai început să complici îngrozitor jocul. Vezi să nu cazi în propriile tale capcane. În ceea ce-l privește pe omul cu care ai discutat, nu este exclus să fi spus adevărul. Am impresia că vreo patru dintre tovarășii mei de captivitate au reușit să scape.

– Ce te face să crezi asta?

– Există acolo două uși.

– Nu se vede nimic.

– Acum nu, dar de îndată ce intră cineva, peretele devine transparent...

– Și cum poate pătrunde cineva dincolo?

– Pășești pe o mică platformă din fața intrării, și ea se deschide automat.

Tot ritualul acesta se moștenește din generație în generație, căci, probabil, construcția dăinuie de câteva secole...

– De câteva secole? Și cei care mor?

– Cei care mor sunt vârâți în nișele de colo, iar restul e treaba mașinii. Dar e absolut stupidă mutarea ta! Unde vrei să ajungi?

Până atunci mai mult vorbiseră, piesele fiind mișcate aproape fără nici o pauză. Și deodată moșneagul rămase pe gânduri.

– Spuneai că sunt acolo două uși... stărui Dav.

– Să sporovăim mai puțin și să jucăm mai atent, hârâi tușind Krumch. Așa... în sfârșit înțeleg... Ai avut un plan nemaipomenit, dar n-ai fost destul de subtil. Dacă mișcarea nu ți-ar fi fost atât de bizară, m-ai fi păcălit... Ha! ha! ha! Bătrânul tresări radios în fotoliul său. Putem continua. Da, două uși. Doar de patru ori s-a deschis ușa din dreapta. Încolo, după fiecare întâlnire

©Depositphotos/Andrey Lishnevsky

nefericită, se deschidea ușa din stânga.

– De unde știi cum erau partidele?

– „Ecranul" rămâne luminat atât timp cât cel dinăuntru n-a părăsit sala, iar în momentul în care acesta se ridica de la masă îmi dădeam seama dintr-o privire cum s-a terminat partida. Or, de fiecare dată când s-a deschis ușa din dreapta, lupta s-a încheiat remiză. Dar ce faci?! Pierzi calitatea jucând astfel.

– Ți-o dăruiesc, bătrâne. De altfel o meriți.

– Iar mă silești să-mi pierd timpul cu calcule astronomice.

– Nu te silesc, dar tu nu vrei deloc să cedezi...

– Chiar speri să mai bați?

– Nu știu. Joci formidabil și, ca să pot câștiga, te atac unde bănuiesc că ești mai slab: te împing în labirintul variantelor.

– Mă împingi?! Mă îmbrânceşti! Dar stai, copile, nimeni nu mă poate obliga să-ți iau turnul...

Dav râse și-i ținură hangul chiar și chibiții care nu erau jucători prea puternici: înțelegeau cu toții că bătrânul nu mai avea siguranța dinainte.

– Și mai departe?

– Și mai departe, poftim! Mut acest nevinovat pion...

– Nu, m-am referit la cele două uși, la cele patru remize și la bețivanul de Guthrie care s-a lăudat că a bătut mașina.

– Minte! țipă indignat Krumch. Nimeni n-a bătut vreodată mașina. Măcar de o sută treizeci de ani încoace. N-ai putea să mi-l descrii pe individul ăla?

– Îl recunoști? și Dav scoase din haină microfilmul pe care-l făcuse în spelunca lacustră.

Bătrânul îl studie îndelung, apoi mormăi:

– Cred că-mi amintesc de mutra lui. Minte.

– Adică n-a smuls decât egalitatea...

– Da. Apoi a părăsit încăperea prin ușa din dreapta și, după câteva ore, caverna noastră a trepidat ca atunci când își ia zborul o astronavă. Și la venirea ta am simțit vibrațiile coborârii... Iar îmi arunci nisip în ochi! Acum lași în priză chiar dama.

– Uită-te mai bine! N-ai altă cale decât s-o iei.

– Probabil, răspunse cam indispus celălalt, dar dacă ți-o iau îți activez atacul și nu mai am șanse de victorie.

– Tot ce mi-ai istorisit a fost din cale afară de interesant! Primești remiza, bătrâne?

– O primesc, du-te naibii! N-am mai jucat în viața mea o partidă atât de ciudată. Și acum ce-ai de gând?

– Să fac ce n-ai făcut tu: să intru în cușca fiarei.

– Ți-am mai spus că, afară, viața mea nu valorează nimic.

– Ești lipsit de fantezie. Ați încercat să pătrundeți dincolo doi oameni? Tu, să zicem, împreună cu cineva care să nu joace șah, dar care să știe cum se dirijează o cosmonavă...

– De când trăiesc aici nu i-a trecut nimănui prin minte un asemenea lucru.

– Dar acum ți-ar putea trece?

– Vrei adică să intrăm împreună?

– De ce nu? Eu oricum mă voi duce. Tu însuți ai afirmat că o remiză deschide ușa din dreapta. N-am nici o îndoială că o remiză voi reuși să obțin. Îndărătul mașinii – tot tu ai spus – există creierul unui om. Or, nici o făptură n-a fost în stare să mă bată vreodată. Și Dav se ridică de la masă. De altminteri, sunt sigur că și tu ai putea să realizezi o remiză. Dar, zi, câte partide are dreptul să dispute cel care se-ncumetă să intre?

– Nu le-am numărat.

– De ce? Ar fi fost interesant...

– Crezi? Chiar de ce nu le-am numărat?

– Fiindcă erai convins că n-ai să fii niciodată adversarul mașinii...

– Nu numai din cauza asta... Ba nu din cauza asta. Acum știu: cel care joacă „în cușcă" acoperă tabla, așa că de aici nu-i posibil să-i urmărești mutările decât întâmplător, când se ridică de la masă. Partida – pricepi? – nu-mi trezea nici un interes. Doar configurația finală îmi spunea ceva, și aceasta în cazul atât de rar al unei egalități.

– Totuși nu ții minte nimic? Se jucau zece partide?

– Poate și mai multe...

©Depositphotos/Andrey Lishnev

– Guthrie susținea că numărul maxim era de douăzeci.

– Din nou a mințit.

– Ești chiar atât de sigur?

– Da. N-avea în nici un fel posibilitatea să afle numărul maxim. Să presupunem că a obținut remiza la a douăzecea rundă. De unde știa el, de vreme ce a șters-o, că altcineva n-a ajuns la același rezultat după cincizeci de partide?

– Și ai impresia că s-au disputat cândva atâtea?

– Nu. Vreau doar să spun că nimeni nu știe nimic și că deci beținvanul tău este pur și simplu un mitoman.

– Nu-i exclus, dar mitomanul a forțat totuși accesul în ucigătorul sanctuar. Ei, mă-nsoțești?

Bătrânul nu răspunse. Ochii săi priveau parcă fascinați spre peretele dindărătul lui Dav. Acesta se întoarse ca ars și, văzând ieșindul semielipsoidal luminat ca un ecran, fugi într-acolo. Cel dinăuntru era tocmai cefalopodul întâlnit la coborârea pe Tehom. Dav ciocăni în peretele transparent ca să atragă atenția făpturii de dincolo; apoi izbi din răsputeri cu un obiect metalic; se zbătu în zadar: materialul care despărțea cele două încăperi avea o duritate extraordinară, ba chiar insonoriza toate loviturile. Astronautul cu trup de caracatiță stătea cu spatele spre el, acoperind masa de șah. Își agita grotesc unul dintre tentacule.

O curiozitate rece puse stăpânire pe Dav: sub ochii lui se înfruntau două lumi. Pe brațele astromoluștei (căci totuși brațe erau de vreme ce aparțineau unei ființe cugetătoare) începură din nou să scânteieze nervos fotoforii. Pe urmă, bizara creatură zvâcni ca și când s-ar fi mâniat și, îndepărtându-se puțin de locul în care stătuse, îi dădu lui Dav posibilitatea să vadă eșichierul. Dintr-o ochire, remarcă pe tablă dispoziția absurdă a pieselor... Caracatița nu cunoștea jocul!

De cealaltă parte a mesei se vedea corpul mașinii: o viziune rudimentară a unui trup omenesc. Un cap cubic pe trunchiul-paralelipiped și tijele brațelor. Senzorii luminoși ce închipuiau ochii sclipeau și ei parcă uimiți. Apoi lucrurile se precipitară. Cefalopodul scoase rapid dintr-un buzunar un mic obiect și cu un jet de laser biciui fața, pieptul, articulațiile mașinii. În aceeași clipă un val orbitor irumpse dinspre ea și, mai înainte ca întreaga încăpere să fie inundată de un nor verde-violet, apucară să întrezărească deschiderea ușii din stânga. Ecranul se stinse încet fără să se mai poată distinge nimic din drama de dincolo.

– Ai priceput ceva? murmură Krumch.

– Un amănunt esențial, răspunse Dav.

– Că nimeni nu poate învinge în nici un fel monstrul?

– Nu. Am recunoscut eșichierul de onix.

– Vorbești aiurea!

– Dimpotrivă! încep să-mi dau seama cum stau lucrurile: mașina este opera lui Kim Kerim. Și, observând figura perplexă a moșneagului, Dav continuă: Kim Kerim reprezintă una dintre culmile șahului, alături de anonimul care a plăsmuit jocul minții, alături de fenomenalul Alehin sau de Acuaria...

– N-am auzit de ei? Și de unde cunoști eșichierul...?

– Toate muzeele de șah au câte o copie.

– S-ar putea ca masa văzută de tine să fie și ea o copie.

– Într-adevăr, dar una originală... Ei bine, vii cu mine?

– Să nu crezi că m-a speriat scena la care am asistat.

– Dar ceva tot te îngrozește...

– Lumea de afară. Știi, am auzit că, scoase din fundul mării la suprafață, unele animale pier într-o clipă...

– Eu totuși voi intra. Doar pentru aceasta am venit.

– Încerc să te-nțeleg... Dar dacă reușești, ai să te mai întorci?

– Fără doar și poate. Ca să-ți povestesc ce s-a întâmplat acolo...

Un astru iluzoriu declină în incintă, amăgind cu o noapte artificială. Dav se izolă într-o alveolă încastrată în perete și adormi de cum închise ochii... Visă o nesfârșită partidă de șah începută parcă la începutul lumii. Nimeni nu știa să-i spună în ce constă premiul, dar ceva nelămurit îl făcea să creadă că era enorm, poate chiar infinit...

Adrian Rogoz

Tentativă de răspuns la o întrebare nepusă

Mihai-Dan Pavelescu

Începând cu anul 1982 au apărut șaisprezece *Almanahuri Anticipația* (AA), iar între 1993 și 1999 am conceput cuprinsul ultimelor șapte. Un „cifrangiu" ca mine nu poate să nu observe, amuzat, că AA și-a încetat apariția înaintea anului 2000 *(el fin del mundo)*, iar acum reapare în apoca(e)lipticul 2012.

Probabil că almanahul de față va fi destul de burdușit de mementouri vitejești sau amuzante, așa încât mă întreb dacă mai are vreun rost să contribui în direcția respectivă – prin evocarea camerelor de la etajul 3 din aripa C a Casei Scânteii, pe care le-am bântuit zece ani? Prin enumerarea celor care au contribuit la apariția atâtor numere din Colecția de Povestiri Științifico-Fantastice Anticipația (CPSFA) și AA sau a celor care au înmormântat publicațiile acelea?

Probabil că nu.

În 1991, când am început să oblăduiesc CPSFA, vremurile noi redefineau trecutul și m-am gândit că o șansă de păstrare a lui ar fi fost cuvântul vorbit: intervievarea celor implicați înainte de 1989 în lumea SF-ului, personalități și personaje mărunte deopotrivă, care să povestească TOT ce-și aminteau de la consfătuirile/convențiile/„zilele cenaclului XYZ" de pe atunci, urmată de procesarea interviurilor și fuzionarea lor într-un volum-document.

N-au trecut însă decât două luni și Dan Merișca n-a mai fost printre noi, iar planul neclar care voia să se înfiripeze din discuțiile purtate în nopțile când îmi telefona din Casa de Cultură a plecat după multe alte proiecte nici măcar începute. Ideea nu mă părăsise însă; după explozia internetului, m-am gândit că așa ceva ar fi fost încă și mai simplu de realizat prin înființarea unui site pe care toți să-și deșerte tolbele de amintiri, ori să le completeze reciproc. Sigur că da, ar fi necesitat existența unui moderator acceptat de toate „taberele" (nu tocmai ușor), asumarea unei responsabilități (cu toate șuturile inevitabile pe care le primesc coordonatorii)... iar vremurile acelea oricum trecuseră și am înțeles că trebuie lăsate în pace. Am conceput *Dicționar SF*.

Apoi CPSFA și AA au murit, dar acum pot reînvia. Ce ar trebui să facă ele?

Întrebarea reală este care ar fi rolul/rostul unui almanah în prezent, când imaginea pe care o atingi cu degetul înlătură treptat cuvântul pe care-l citești în minte. Un almanah nu mai poate avea rolul de ocolire a cenzurii dinainte de 1989 (de acreție a creatorilor în jurul unui gen prin care se puteau exprima disimulat) și nici cel de sincronizare cu Occidentul din perioada 1990–2000,

când internetul nu devenise parte curentă din existența noastră.

În trecut AA a fost un conglomerat de ficțiune, critică literară, desene/picturi, BD, informații generale din domeniul SF etc. Uneori a încercat să se structureze în jurul unor teme, dosare, medalioane, dar în majoritatea cazurilor a rămas mai degrabă inform, oferind pur și simplu câte ceva interesant cât mai multor cititori.

Dar „times they are a-changing" și nu știu dacă o asemenea configurație ar putea rezista mai mult de una sau două apariții pentru nostalgici.

Dincolo de modelul simplist al unei antologii, al unui volum de *Best of*, ar putea încerca să polarizeze (prin calitate și brand) SF-ul din România – un deziderat visat de mai toate organizațiile și cenaclurile, care rămân totuși dezbinate (în esență din cauza unor personalități inflexibile). Din păcate, nu cred că așa ceva va fi posibil, până nu va apărea un catalizator uman care să împace taberele.

Dacă nu va putea fi „lângă oameni", almanahul ar putea anticipa în sensul propriu al cuvântului. Ar putea încerca să întrezărească viitorul, contrazicând afirmația lui McLuhan: „Înaintăm cu spatele în viitor; privim prezentul printr-o oglindă retrovizoare." Ar putea să iasă din cadrul de referință al epocii sale și să prezinte modele futurologice, economice și sociale interesante, scandaloase sau pur și simplu bizare.

Nu s-ar transforma însă într-o publicație prea „științifică", prea „tehnică" pentru iubitorii SF-ului, care caută (totuși) literatură? (Folosesc termenul „literatură" în sens general, înglobându-i toate genurile de creație: artă plastică, BD, film, teatru, modelism etc.) Mă tem că da, iar publicațiile tehnice adresate marelui public au un singur veteran real (revista CHIP), restul supraviețuind grație exclusiv ambiției patronilor trusturilor de presă cărora le aparțin.

Ar putea să „anticipeze" tendințele viitoare ale artei (implicit ale literaturii). S-ar limita, desigur, la cuvântul/imaginea tipărită și, în plus, experimentele nu i-au atras niciodată pe cititorii români de science fiction, realitate lesne vizibilă din eșecul comercial al curentelor New Weird sau slipstream.

Până acum numai pesimism și strâmbături neîncrezătoare, veți spune. „Fii constructiv!", veți țipa. „Vino și cu propuneri!"

Singura propunere reală ar fi transparența interactivă. Un site/blog/cont Facebook funcțional, prin care să se comunice constant cu oamenii, cu cei care, în cele din urmă, ar dori să cumpere almanahul. Să afle direct de la ei ce își doresc, să le sugereze să-și dorească și altceva, să le testeze reacțiile, să le ia pulsul, să-i atragă în calitate de colaboratori, să trezească interes, convingere (de ce nu, loialitate?) etc. Asta ar însemna să schimbe însă mediul? Nu, ci să-l integreze. Iar de la un an la altul ar învăța suficient de multe ca să-și definească mai precis publicul.

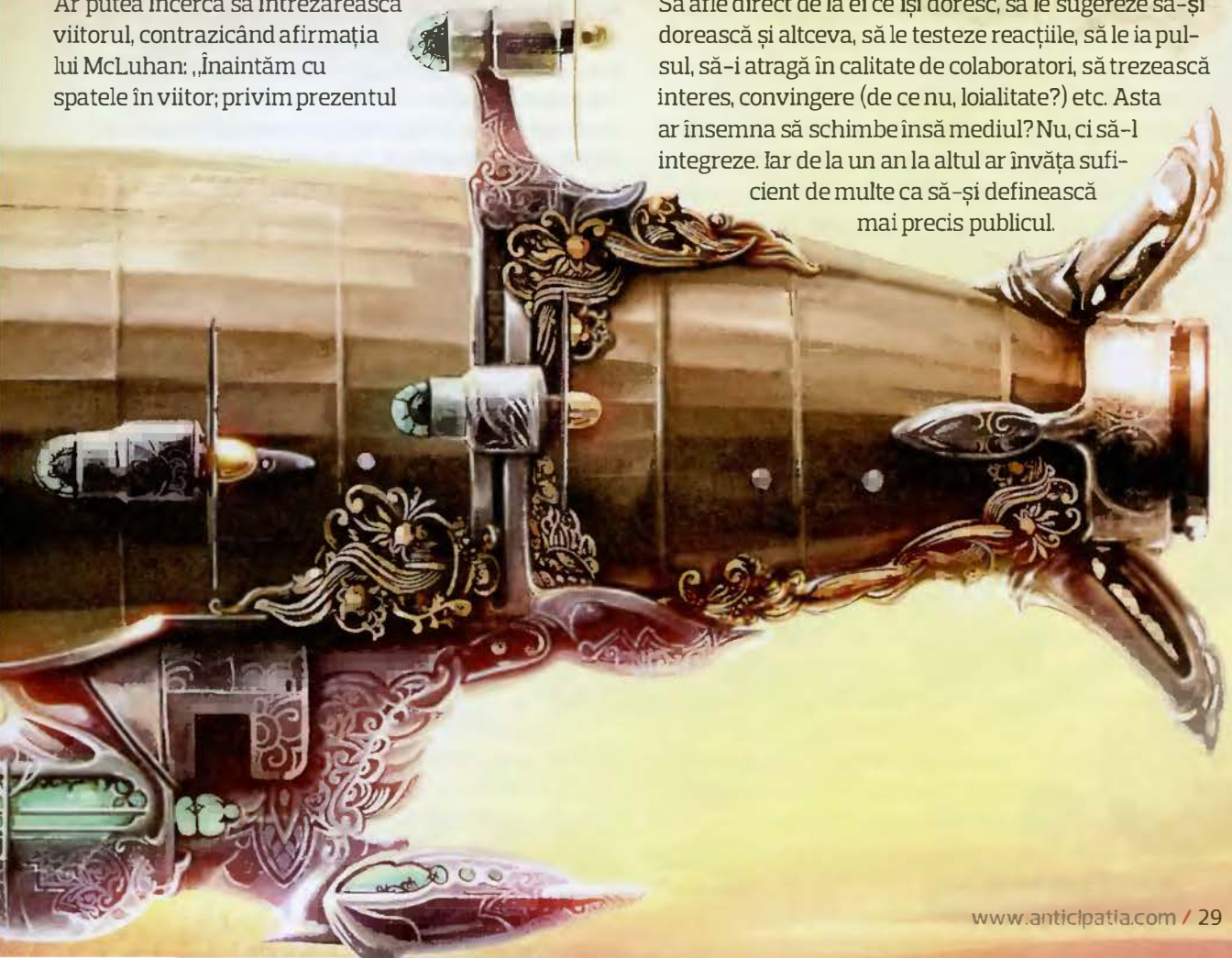

ancheta ANTICIPAȚIA

Cele mai luminate minți contemporane răspund la trei întrebări fascinante și pertinente

Construim viitorul cunoscându-ne mai bine trecutul. Echipa de vizionari care a conceput primul *Almanah Anticipația* s-a gândit să realizeze o mini-anchetă în rândul celor mai luminate minți ale acelei perioade. Cele trei întrebări puse atunci, rămase la fel de fascinante și pertinente și acum, invitau nu atât la răspunsuri concrete și exacte, cât la speculații plauzibile legate de viitorul nu foarte îndepărtat. Multe dintre răspunsurile primite acum trei decenii s-au dovedit a fi veritabile profeții, demonstrând o dată în plus puterea anticipativă a românilor.

În semn de apreciere față de „vechea gardă", am decis ca în această ediție-eveniment să reluăm ancheta în rândul personalităților contemporane nouă, utilizând exact același set de întrebări. Alături de noile răspunsuri am strecurat și câteva dintre cele din 1982, invitându-vă să sesizați – dacă e cazul – vreo diferență. Progresele științifice și tehnologice înregistrate în ultimii 30 de ani par să nu fi știrbit cu nimic validitatea extrem de interesantelor prognoze făcute acum trei decenii, pe care noile predicții nu pot decât să le îmbogățească.

1.

Care considerați că va fi, în domeniul dvs. de activitate, descoperirea științifică de cea mai mare importanță pentru secolul 21?

2.

Dacă, în ce împrejurări și când anume considerați că se va produce contactul omenirii cu o civilizație extraterestră?

3.

Cum vedeți dezvoltarea comunicării interumane în secolul viitor?

http://ancheta.a21.ro

©Depositphotos/Sybille Yates

Florin Munteanu
Cercetător

„Comunicarea interumană involuează“

1 O întrebare dificilă, căci m-a făcut în primul rând să mă gândesc: dar oare care mai este domeniul meu de activitate? Cert este că diploma eliberată de Universitatea Politehnică din București îmi spune că aș fi inginer - domeniul tehnologie?!? O meserie deosebită, de fapt, care m-a ajutat să îmi structurez mintea, să înțeleg cum se pot construi artefacte, cum se pot inventa materiale noi, care să aibă proprietățile cerute de o diversificare exponențială a nevoilor tehnice.

În fapt, știința materialelor, o disciplină pe care am și predat 4o ani buni în Politehnică, mi-a deschis ochii către o altă dimensiune: cea a Vieții, a biomaterialelor, a organismelor vii. Atunci mi-am dat seama că este dificil să explorezi lumea biologicului cu mentalitatea specifică inginerului, cu o abordare reducționistă, mecanicistă. Și tot atunci am înțeles valoarea noii științe denumite poate neinspirat, printr-un cuvânt banal, „a Complexității“. Am început să explorez, cu bucuria unui copil aflat în fața unei jucării noi, elementele conceptuale ale acestei noi viziuni, care făcea tranziția de la Complicat la Complex, de la liniar la neliniar. Geometrie fractală, Teoria Haosului, Sinergetică, Teoria catastrofelor, Automate celulare, Rețele neurale... unelte conceptuale care, pe măsură ce le integram în experiența personală, îmi formau o altă vedere asupra Realității, structurau treptat o altă viziune, mult diferită de cea a inginerului.

Pentru a avea și un obiect de studiu pe măsura noii metodologii de cercetare, am abordat Geodinamica, studiul complex al habitatului în care viul se dezvoltă. Experiența de inginer și noile modele, teorii, tehnici furnizate de știința Complexității au structurat treptat o viziune Astro-Bio-Geodinamică asupra Universului, au definit relații și interacțiuni nebănuite între viu și neviu, conducând în final la un model cunoscut sub numele de GAIA – planeta vie, și pe care nu o putem studia și înțelege decât printr-o abordare inter- și transdisciplinară. Și, de parcă toate acestea nu ar fi fost de ajuns, am descoperit că, în fapt, elementul fundamental în întreaga poveste îl reprezintă OMUL, capacitatea sa de a reflecta conștient fațete abstracte ale realității, mult dincolo de simțuri; și iată că am început un alt joc al cunoașterii pentru a înțelege Creierul, Mintea, Conștiința. Am înțeles și asumat diferența dintre educație (pregătirea omului pentru o viață socială) și inițiere (pregătirea omului pentru o viață spirituală), și astfel, acum când toate cele enumerate îmi sunt familiare, îmi pun problema foarte serios, stârnit de întrebare: dar care este domeniul meu de activitate?

Răsfoind nomenclatorul de meserii și negăsind nimic care mi s-ar potrivi, am căutat pe Internet și am identificat în cele din urmă una (deși încă nu există o diplomă în acest sens), și anume cea de Nexialist. Derivată dintr-o povestire SF, „Aventurile navei Space Beagle“ scrisă de A.E. van Vogt, meseria de nexialist se definește ca „știința asocierii într-o manieră ordonată a cunoștințelor dintr-un domeniu al cunoașterii, cu cele ale celorlalte domenii“. Nu este o abordare enciclopedică, în sensul de a ști superficial, câte puțin din toate, căci un nexialist nu are răspunsuri pentru orice întrebare - dar știe unde să caute pentru a obține un răspuns posibil. Este o abilitate educată de a identifica problema, de a asocia soluții existente în domenii diferite, posibil utile pentru înțelegerea unei situații și uneori pentru a crea soluții noi. În acest mod, nexialismul furnizează tehnici, metodologii și generează concepte noi, utile pentru accelerarea procesului de absorbție a cunoștințelor și de utilizare efectivă a ceea ce a fost învățat. Această abordare „depășește știința tradițională a secolului 20, în ce privește integrarea concepțiilor științifice și a altor moduri de înțelegere a naturii și a vieții“ . Deci iată-mă cu un pas în secolul 21, exponent destul de singular al unei meserii care, deși definită, nu se află cuprinsă în nomenclatorul de discipline!

Așadar, din perspectiva unui nexialist acum, aș putea spune că cea mai importantă descoperire a secolului 21, cea care va permite și supraviețuirea speciei umane și poate și a vieții pe această planetă va fi înțelegerea și străpungerea barierei determinate de actuala viziune asupra Spațiu-Timpului. Evoluăm exponențial într-un spațiu finit (planeta Pământ). „Foamea“ de resurse, mereu crescândă într-o societate bazată pe competiție și valori materiale, nu poate fi potolită fără un război nimicitor. O soluție ar fi străpungerea barierei spațio-temporale care ne ține legați de Terra aidoma cojii de ou ce ține embrionul (aflat în faza de eclozare), pe care, dacă nu vom avea forța (instinctul, știința, înțelepciunea) să spargem coaja intrând într-o altă „dimensiune“ mai „largă“, vom fi sortiți pieirii. În această direcție se și lucrează acum: de la experimentul CERN legat de bosonul Higgs la experimentele privind proprietățile undelor scalare

(în viziunea elaborată inițial de Tesla și dezvoltată mult în ultima perioadă), de la studiile de fizică cuantică, corelate cu cele de psihologie cuantică, toate la un loc bat la poarta unei mari dar esențiale descoperiri: natura profundă a Spațiu-Timpului. Aceasta cred (și sper) că va fi descoperirea majoră a secolului următor, care va avea drept consecință un salt de Conștiință și o altă Civilizație.

2 Pentru a răspunde la această întrebare, voi încerca mai întâi să precizez ceea ce înțeleg eu prin extraterestru: „ceea ce nu este terestru"... Glumeam. Din păcate, răspunsul la o asemenea întrebare depinde mult de paradigma în care gândim, înțelegem lumea, Pământul, Universul.

Într-o viziune evoluționistă, în care viața a apărut din complexificări treptate ale mediului anorganic, extraterestrul ar fi o ființă a cărei geneză se află în altă parte, produs al unei „fluctuații" specifice acelui mediu. Simpla evaluare a diversității viețuitoarelor pe acest Pământ ne poate sugera cât de diferit ar fi acel extraterestru față de noi oamenii, atât ca și constituție, cât și ca mentalitate, având în vedere că abordarea evoluționistă condiționează salturile de evoluție prin schimbările dramatice ale mediului, care provoacă adaptări și mutații specifice. Altfel spus, geneze diferite - evoluții diferite, condiții în care intersecția devine dificilă și poate chiar neobservabilă.

Însă, în momentul în care admitem o „existență profundă", o realitate informațională – o ortoexistență cum o definea academicianul Mihai Drăgănescu – neconținută în spațiu-timp, dar care se manifestă prin materia și energia existente în spațiu-timp, atunci problematica extraterestră se modifică. Geneza Viului capătă rădăcini comune, tendințe și soluții omologate de Universurile care s-au format și au dispărut, fapt ce face ca „semenii întru rațiune" – cum îi numea Doru Davidovici pe extratereștri – să se asemene oriunde ar fi, diferențierile fiind doar de nivel al Conștiinței și implicit de capacitatea de a interacționa inteligent cu această Realitate profundă, comună, aflată „peste tot și nicăieri" (căci nu are proprietăți de spațiu) și existentă în Veșnicie (căci nu are proprietatea de timp). Eu chiar cred în această variantă a unui Univers Inteligent, în existența unei Conștiințe Universale care animă materia către Viață, Conștiință, înălțând-o către o viață Spirituală. Din această perspectivă, aș putea spune că suntem în contact CONTINUU cu extratereștrii. Că ei se manifestă în forme diferite, explicite sau implicite. Stările mistice în care persona je Spiriuale de înalt nivel se revelează și induc în realitatea culturală anumite concepte, viziuni, sunt pentru mine deja contacte concrete cu „extratereștri". Deci, ca să rezum, consider că aș fi mai aproape de modul meu de înțelegere dacă aș spune că un contact individual s-a produs, se produce și se va produce atât discret, cât și concret. La nivel de omenire, însă, conștientizarea acestei prezențe, a acestei interacțiuni, depinde de nivelul de dezvoltare a Conștiinței colective, de schimbare a actualei paradigme, restrânse la dinamica și evoluția lumii materiale. Și, dacă ar fi să leg cele două întrebări de până acum, cred că aș putea răspunde la întrebarea": „Când se va produce contactul omenirii cu o civilizație extraterestră?" Curând! Sau nu se va mai produce deloc.

3 Din păcate mă îngrijorează involuția comunicării interumane pe care o constat azi, la nivel de masă (evident, există excepții). Tendința este de sărăcire a vocabularului până la limita primară a interacțiunii dintre două mamifere.

În același timp, dezvoltarea tehnologiei și a științei în general impune unora dintre noi să se dezvolte din ce în ce mai rafinat intelectual, cu un spectru de noțiuni și concepte din ce în ce mai abstracte. Se naște astfel o prăpastie între două forme de comunicare, asociate celor două drumuri asumate în viață: unul către A AVEA și unul către A FI, prin A ÎNȚELEGE.

Dacă mă uit mai bine la ceea ce nexialismul îmi sugerează, aș spune că se naște o specie nouă (transhumanitarism), care se detașează treptat dintr-o masă informă. Analizând mai departe, aș spune că și această specie nouă capătă o diferențiere fundamentală, dependent de două abordări, de două drumuri ce impun evoluții diferite: cel către Singularitate și cel către Înduhovnicire (apariția Omului spiritual).

Drumul către Singularitate este al acelora care consideră că procesele mentale, trăirile, sunt reductibile la biochimie, generate de reacții biochimice ale creierului, ca răspuns al unor stimuli. Aceștia au în general o poziție evoluționistă față de geneza Universului și a viului. Prin însăși paradigma asumată extind știința către fizica cuantică și către materiale inteligente, inteligență artificială, către o lume hibridă în care Viul și Artificialul se „amestecă" generând în final un „cyborg". Un om-mașină care poate dobândi proprietăți de excepție, dar dependente de producția de vestigii care îl protezează, indiferent de cât de integrată și de „organică" ar fi această producție.

A doua direcție postulează că Omul este posesor al unei proprietăți de a comunica direct cu Natura, de a utiliza și dezvolta o interacțiune directă, prin intermediul Conștiinței Universale, prin dimensiunea Spirituală, sacră, a Omului.

E evident că în toate cazurile comunicarea se va adecva – ca de fiecare dată – palierului de dezvoltare mentală, nivelului civilizației. Acum, poate mai avem timp să alegem unul din cele trei drumuri. Mâine s-ar putea să fie prea târziu. Eu optez pentru ultima variantă!

Adrian Rogoz
Scriitor

„Oamenii vor replămădi planetele apropiate“

Personal simt nevoia ca, înainte de a răspunde la aceste pasionante și esențiale întrebări, să-mi fundamentez metodologic viziunea anticipativă. Ancheta n-ar fi prea interesantă dacă toți am răspunde la fel. Dar cât de departe poate și are dreptul să meargă fantezia noastră? Aceasta-i întrebarea: foarte dificilă nu atât din cauza semantică a răspunsului, cât din aceea a realizării lui efective, răspunsul comportă, axiomatic, cel puțin două trepte; fiecare poate opta cum dorește, totuși numai cei ce vor alege una dintre căi vor fi în măsură să meargă mai departe. Condiția la care mă refer este ca Terra să mai existe ca planetă purtătoare de viață sau, chiar dacă biosfera nu se va stinge, să mai dăinuie acele structuri bune ale prezentului care să mai îngăduie „luxul“ fanteziei. Or, numai pacea (o pace deplină, de la nivelul strict militar și până la acela al relațiilor interumane) poate garanta omenirii ca noosferă supraviețuirea.

Reziduurile radioactive ale exploziei din Atolul Bikini ne sugerează ce ar însemna o astfel de catastrofă la dimensiuni planetare. În labirintul viitorului, acesta e singurul culoar care ne duce teferi în al doilea labirint, nu mai puțin important; dimpotrivă, abia atunci se va dezvolta cu adevărat vocația cosmică a umanității. În această etapă, vom fi obligați să rezolvăm enigma: cum poate specia lui Homo sapiens să se salveze de această stranie pandemie care e sinuciderea ecologică. Rezolvând problema pe Pământ, n-am scăpat de toate primejdiile care ne pândesc în Univers, dar vom fi dobândit o experiență exemplară pentru modelarea unor homeostazii tot mai neterestre între noi și natură. În concluzie, doar de pe cosmodromul unanim al păcii ne putem lua aievea zborul spre spațiile fanteziei.

Și acum, răspunsurile:

1 Voi încerca să arăt de ce nu cred că se va putea vorbi în secolul 21 despre o anume descoperire științifică precumpănitoare față de celelalte. Aceasta, în condițiile în care civilizația noastră n-a intrat în contact cu o civilizație extrapământeană, deoarece însăși descoperirea unei alte lumi gânditoare va constitui cel mai însemnat eveniment din întreaga istorie a sistemului solar din momentul hominizării de pe Terra.

O caracteristică a ceea ce va fi *știindustria* mileniului III (*sciind* – de la *science-industry*), în care cercetarea științifică, aplicațiile tehnico-industriale și învățământul se vor contopi în același corp de creație și producție, va consta în rapiditatea cu care orice idee va fi experimentată, testată și introdusă în practica productivă. Iată, de pildă, un scenariu posibil.

... Desigur că totul a pornit de la microprocesor, care, spre anul 2000, va fi atins a șasea generație; acum pe un cip de 1 mm² se putea imprima echivalentul a 1010 tranzistori. Aceasta înseamnă pur și simplu că știința reușise să realizeze un calculator complex de mărimea unui virus. Sau, și mai sugestiv spus, conexiunile unui creier uman fuseseră concentrate în vârful unui pix! O asemenea performanță a iradiat sub forma unor reacții în lanț, pe tot frontul științelor, determinând în fiecare dintre ele mutații, care s-au multiplicat sinergic într-o revoluționare a întregii civilizații.

Astfel, printre principalele beneficiare ale exploziei informatice a fost ingineria genetică. Intervențiile ultrafine, la nivel angstromatic asupra microorganismelor și asupra celulelor, au transformat secolul 21 într-o eră demiurgică, în care omul înlătură boala și bătrânețea prin operații prodigioase la nivelul genelor și chiar al constituenților acestora. Dar, printr-un feedback firesc și fulgurant, însăși această nouă putere a înrâurit decisiv toate ramurile *știindustriei*. Ceea ce literatura de anticipație a secolului 20 numise androizi, adică roboți cu structură organică, s-a înfăptuit și realizat în prima treime a veacului următor, dar la dimensiuni ultramicroscopice. De fapt, erau niște bacterii... preparate. Aceste prelucrări, reechipări și specializări moletronice erau însă atât de ample și de sofisticate, încât nu se mai putea distinge în acești extraordinari hibrizi ce anume aparținea naturii și ce se datorează omului.

Bioingineria a restructurat toate activitățile umane, începând de la agronomie (soiuri de plante cu mare productivitate asigurând recolta de pe 6 miliarde ha, la cât au fost extinse terenurile arabile – aproximativ 40% din aria uscatului), industriile miniere, farmaceutice, fermentative, alimentare (prin obținerea unor microorganisme capabile să producă proteine, vitamine, hormoni, antibiotice).

La rândul lor, informatica și bioingineria, în colaborare cu explozia energetică de la începutul secolului 21 (prin controlarea reacției de fuziune și a imensei radiații solare deversate asupra planetei noastre), vor face ca, spre 2100, planetele sistemului solar să fie explorate, baze de cercetare permanente fiind instalate pe ele sau pe sateliți de-ai lor. Dar despre această problemă voi pomeni și la punctul următor.

2 Ideea de contact cu o altă civilizație, chiar atunci când e cultivată de un savant ca Drake, înarmat cu un puternic radiotelescop, are ceva romantic, dacă nu și naiv. Nu cred în realismul unor asemenea întreprinderi (de tipul mesajului lansat la Arecibo). Acesta ar putea fi receptat doar de o lume mult mai evoluată față de noi, dar a cărei șansă de a se găsi în apropierea Pământului este infimă; deci și posibilitatea receptării unui răspuns este cvasinulă, exceptând trimiterea lui prin intermediul tahionilor, corpusculi despre care încă nici nu știm dacă există cu adevărat. Mai puțin himeric ar părea Proiectul „Ozma" (1960), în cadrul căruia Drake a încercat să prindă semnalele trimise de eventualele civilizații existente în câteva sisteme solare (printre care și cel al lui Epsilon Eridani). Totuși, tentativa de a găsi apelul unei lumi în noianul sideral după metoda pescuitului, adică la întâmplare, era normal să ducă la eșec.

Soluția va veni abia spre mijlocul secolului 21, când se vor întruni condițiile unei operații de anvergură galactică: o informatizare avansată a structurilor create de om, datorită căreia se va obține nu numai suficientă energie pentru necesitățile curente ale societății, ci și surplusul cerut de enormul consum al ascultării firmamentului; de asemenea, va fi nevoie ca pe toate planetele sistemului solar să se fi stabilit cel puțin câteva baze de cercetare (de genul celor actuale din Antarctica) și unele radiotelescoape care, racordate la un sistem cibernetic unic, să poată mătura cerul pe toată întinderea lui și să-i poată scormoni adâncurile la multe mii de ani-lumină și pe un larg spectru de unde.

Abia acum șansa de a intercepta un mesaj cosmic va deveni reală. Dar interceptarea nu este totuna cu descifrarea mesajului. Despre această problemă mă voi ocupa la punctul al treilea al anchetei de față.

Aici însă aș dori să arăt că, spre sfârșitul secolului viitor, omenirea, chiar în cazul puțin probabil că va obține dovada unei lumi gânditoare în afara sistemului solar, va da naștere germenilor unor civilizații extraterestre. O anchetă recentă efectuată de ziariști americani printre savanți ajungea la concluzia că, până în anul 3000, majoritatea umanității va trăi în afara Pământului. Iată o afirmație, după opinia mea, extrem de pesimistă, și nu prin aceea că părăsirea Terrei ar constitui un rău, ci prin intervalul prea îndelungat până la înfăptuirea acestei autentice epopei.

Într-adevăr, până la începuturile mileniului III, planeta noastră va avea șase miliarde de oameni, spre anul 2050 vor exista zece miliarde și, probabil, dublu până la sfârșitul secolului 21. În împrejurările cele mai fericite, o pace îndelungată și fecundă va face să existe suficiente alimente, energie și materii prime pentru satisfacerea nevoilor acestui ocean uman. Dar cea mai optimistă variantă va trebui să țină seama de doi factori: creșterea omenirii va putea fi încetinită, dar în nici un caz oprită, și bogățiile Terrei, fiind gospodărite chiar și cu cea mai mare înțelepciune și prevedere, vor fi îndestulătoare pentru un număr imens de pământeni, dar nu pentru o umanitate nelimitată. De aceea, sunt convins că oamenii vor replămădi planetele apropiate (Marte, Venus, Mercur), plăsmuindu-le cu atmosferă sau modelându-le, cu mult înainte de anul 2500, generând mări și oceane, păduri, ogoare și grădini și strămutându-se în uriașe exoduri triumfale pe aceste noi pământuri literalmente create de om.

3 Este o întrebare foarte interesantă; cu răspuns extrem de complex. Comunicare înseamnă în aceeași măsură un cod lingvistic și înțelegere existențială. De exemplu, când locuitorii unui stat subdezvoltat se plâng de foame, nu e suficient să li se dea un așa-zis „ajutor pentru dezvoltare", dacă prin acesta vor fi extinse culturile cerute de interesele foștilor colonialiști, iar agricultura tradițională va fi neglijată. Așadar, înțelegerea autentică a unei probleme implică și o acțiune pentru rezolvarea ei. În mod curios, statele bogate care, în loc să contribuie efectiv la salvarea miliardelor de oameni gâtuiți de foamete, de boli și de neștiință, risipesc sute de miliarde pe armament, dovedesc o neînțelegere a propriilor interese vitale.

Iată de ce, abia când marile probleme terestre (energia, materiile prime, alimentele, rețelele medicale și educaționale) vor fi scoase din impasul în care se află actualmente, se va putea vorbi de o adevărată înțelegere interumană.

Probabil că numai după ce vom fi ajuns la un consens unanim asupra destinului nostru planetar ne vom fi ridicat la veritabila istorie a umanității. Și tot atât de probabil va fi să nu putem descifra mesajele unei alte civilizații, atâta vreme cât n-am reușit să descifrăm semnificația propriei comunități umane. Efremov – spre deosebire de cineaștii care montează „războaie ale lumilor" – credea că o societate înălțată la nivelul cosmic e chiar prin aceasta dezbărată de vechile tare de cucerire și exploatare a altor societăți. Și eu cred că Efremov are dreptate. Oricum, forța necesară unei expansiuni cosmice e de un ordin atât de mare, încât poate amenința orice dușman și deci se și poate autodistruge. În esență, o societate cosmică războinică este lipsită de fiabilitate. Limbajul galactic, dacă există, este, după câte s-ar părea, un limbaj al păcii.

Dumitru-Dorin Prunariu
Cosmonaut

„Controlul gravitației"

1 Eu mi-aș dori ca aceasta să fie înțelegerea completă și controlul vectorului gravitație.

2 Cred că primul contact cu o civilizație extraterestră va rămâne încă un mare mister. Oricum, când se va întâmpla mi-aș dori ca acele contacte să aibă consecințe pozitive pentru omenire, chiar dacă acestea în final ar putea fi radicale.

3 După cum evoluează acum, comunicarea interumană se dezvoltă exponențial prin mijlocirea sistemelor tehnologice, volumul de informații schimbat este tot mai mare, iar comunicarea devine tot mai puțin aprofundată, iar o parte din oameni - tinerii mai ales, ca ființe - uită încet cum este să socializezi față în față.

Andrei Dorobanțu
Fizician

„Alienare individuală și colectivă"

1 Vor fi multe descoperiri cu mare impact asupra cunoașterii umane și la nivel economic și social - cele mai multe dintre ele vor continua în mod natural ceea ce se întâmplă astăzi. Dar: așa cum tehnologiile s-au prelungit în supertehnologii, „porțiuni" din științele actuale se vor uni într-o „superștiință". Pe lângă HighTech vom avea și HighSci.

Dacă ar fi să aleg deci doar trei descoperiri în HighSci, le voi alege pe cele care, sunt convins, vor aduce schimbările cele mai profunde la nivelul mentalității umane, individuale și colective și vor putea genera spin-off-uri majore:
- Descoperirea „semnăturii" universurilor paralele și al dimensiunilor adiționale ale Universului nostru (extradimensiunile) (la LHC-CERN sau la succesorii săi);
- Ingineria inversă a creierului uman (Proiectul *Blue Brain* al lui Henry Markram la Școala Politehnică Federală de la Lausanne), care va permite „uploading"-ul creierului în computer;
- Calculatorul Cuantic.

2 - Dacă? Da. Fac parte dintre cei care sunt convinși că există civilizații în afara Terrei;
- În ce împrejurări? Primul răspuns - prima tentație ar fi să spun că va avea loc (mai mult sau mai puțin) întâmplător. Al doilea răspuns ar fi că decizia va aparține acestor civilizații fără să-mi permit nici măcar să speculez care vor fi criteriile care vor determina această decizie. Al treilea răspuns: este FOARTE posibil (sau cel puțin plauzibil) ca mult discutatul First Contact să aibă loc... prin delegați. Adică cele două civilizații să-și trimită AVATARII reprezentanților lor, sau HOLOGRAMELE, după cum va fi convenit. Și cum ambele tehnici sunt prevăzute a fi puse la punct și puse la dispoziție pe Pământ, s-ar putea spune că, aparent, „noi" suntem pregătiți;
- Când? Atunci când vom fi pregătiți să facem față acestui șoc - este de altfel interesant de urmărit cum periodic, în publicații științifice de o seriozitate indiscutabilă, apar discuții inclusiv privind pregătirea psihologică la nivelul populației pământești globale. Aceasta pe de o parte. Pe de altă parte, „momentul" depinde și de „pregătirea tehnologică", adică de realizarea mijloacelor de deplasare cosmică „normală", adică implicând durate „decente", care, fără a viola principii și limite ale Fizicii, să permită revenirea pe Terra într-un timp util.

3 „Mediată". Fascinația crescândă până la nivel de adicție a realității virtuale, inclusiv comoditatea pe care ne-o oferă, riscă să inducă o practică pe cale de a deveni regulă: întâlnirile de orice fel, de la negocieri politice sau economice, la confidențe. Îmi pare rău că sunt distopic, dar devine sesizabilă tendința de alienare individuală și colectivă. O alienare permisă - și, implicit, încurajată - de dezvoltarea accelerată a supertehnologiilor (în următorii câțiva ani, nu mulți, ne vom putea trimite hologramele pe mail, așa că „chat"-ul actual va deveni „holochat"). Cauzele? Multiple, de la nemulțumirile și refulările sociale și chiar fizice până la temerile generate de nesiguranță (inclusiv cea a „contactului direct", fizic sau verbal) și speranța de a câștiga o protecție suplimentară. Lăsând drum deschis manipulării.

Alexandru Mironov

„Maşinăria de distrus răutatea“

1 O aştept cu emoţie, cu sufletul la gură, cu spaima că s-ar putea să vină prea târziu pe această cea mai importantă descoperire a secolului 21, pe care mi-aş dori-o să fie a secolului 20, cât mai aproape de noi, mâine: un aparat, o maşinărie, un procedeu, o tehnologie în stare să topească pornirile belicoase ale membrilor speciei umane! Să înmoaie inimile, să distrugă răutatea, prostia şi violenţa, să aducă inteligenţa, armonia şi dragostea la rolul de virtuţi fundamentale ale civilizaţiei lui Homo sapiens.

2 A avut loc, are loc, va avea loc întotdeauna. Orbi, însă, şi noi, şi ceilalţi, ne auzim, surzi, şi ne vorbim, muţi, sperând, fiecare, într-o întâlnire a raţiunilor care va avea loc atunci când vom avea în noi suficientă lumină pentru a proiecta căi şi punţi între stele.

3 Ca de la om la om. În funcţie de cei care comunică. Automatele: prin fibre optice, sateliţi, electromagnetism – sub supravegherea Calculatorului. Animalele: pe căi încă neştiute nouă, perfecţionate de-a lungul sutelor de milioane de ani de când a apărut viaţa pe Terra – calculatorul nu va avea niciun amestec. Oamenii: depinde, o femeie iubită ştie dinainte când iubitul se întoarce înnegurat acasă, ea nu va evolua deloc în secolul 21. Vreau să spun că-şi va păstra posibilităţile de premoniţie până la capătul civilizaţiei umane, adică tot timpul cât va rămâne îndrăgostită; indiferenţii – prin viu grai, videotelefon, mesaje înregistrate; o vor face ca şi acum, degeaba, rămân pe mai departe indiferenţi – aici nu se ştie: Calculatorul va putea avea idei şi iniţiative, simţămintele omeneşti fiind, bănuiesc eu, la scară cosmică, molipsitoare.

Virgiliu Pop
Cercetător

„Extratereştri putem deveni chiar noi“

1 Pentru publicul larg, domeniul spaţial este sinonim cu „rocket science“, dar în realitate spaţiul este un domeniu multidisciplinar. Poate părea paradoxal, însă – în opinia mea – nu atât tehnologia trebuie să progreseze pentru a ne rupe de actuala stare de fapt, cât mentalitatea umană. O lege nescrisă dictează că, în domeniul spaţial, tehnologia e pe locul 3 ca importanţă, pe locul 2 fiind economia, şi pe locul 1, politica.

În anul 2012 – anul morţii lui Neil Armstrong – astronauţii se învârt în cercuri în jurul Terrei, după ce cu 40 de ani înainte omenirea îşi trimisese – cu o tehnologie inferioară a ceea ce avem azi – emisarii săi pe Lună. Un telefon mobil de azi are mai multă putere de calcul decât computerele de la bordul vehiculelor selenare de acum patru decenii. Aşadar, descoperirea cea mai importantă în domeniul spaţial este să ne descoperim pe noi înşine, să ne redescoperim dorinţa de a fi exploratori ai Universului.

2 Extratereştri – în sensul de fiinţe care trăiesc în afara Terrei – am putea deveni chiar noi – omenirea dând naştere la noi civilizaţii pe Lună, pe Marte, în centura de asteroizi şi, mai apoi, dincolo de graniţele sistemului nostru solar.

3 Îmi este greu să mă hazardez cu un răspuns – în acest domeniu, orice este posibil. Copil fiind, nu mi-aş fi imaginat internetul, cu nesfârşitele sale posibilităţi de a interacţiona cu oameni aflaţi la mii de kilometri depărtare. Unica problemă e că internetul îi apropie pe prietenii din depărtare şi îi îndepărtează pe prietenii de aproape. Indiferent de cum va evolua internetul, este important să nu ne refugiem în virtual, să nu facem din internet un înlocuitor al vieţii sociale alături de oamenii de lângă noi.

Milian Theodor
Robotician

„Contactul extraterestru s-a produs deja“

1. Realizarea unei interfețe directe creier-computer, implicit citirea gândurilor, a visurilor și o modalitate de accesare a memoriei.

2. Cred că s-a produs deja contactul, dovadă stau relatările din vremuri străvechi, în toate civilizațiile, despre obiecte zburătoare, ființe cu puteri aparent supranaturale etc.

3. Comunicarea la distanță cu ajutorul unor gadgeturi care să ofere experiențe pentru toate simțurile. Din ce am văzut, sunt în stadiu destul de avansat, inclusiv pentru proiecția imaginii direct pe retină.

Andrei Bacalu
Publicist

„Eradicăm boli şi hrănim planeta prin inginerie“

1. Eliminarea prin inginerie genetică prenatală (poate chiar preconcepțională) a predispozițiilor genetice la anumite maladii, deci asigurarea unei stări de sănătate și a unei longevități remarcabile tuturor locuitorilor planetei. Toate acestea, evident, după ce aceeași inginerie genetică va asigura rezervele de hrană și materii prime necesare unei populații planetare în continuă creștere.

2. Pe planul comunicațiilor prin unde electromagnetice, probabil după anul 2500. Direct, nu știu.

3. Pe lângă limbajul vorbit? Probabil comunicarea directă prin intermediul sateliților artificiali de telecomunicații, accesibilă oricărui pământean.

Foresight

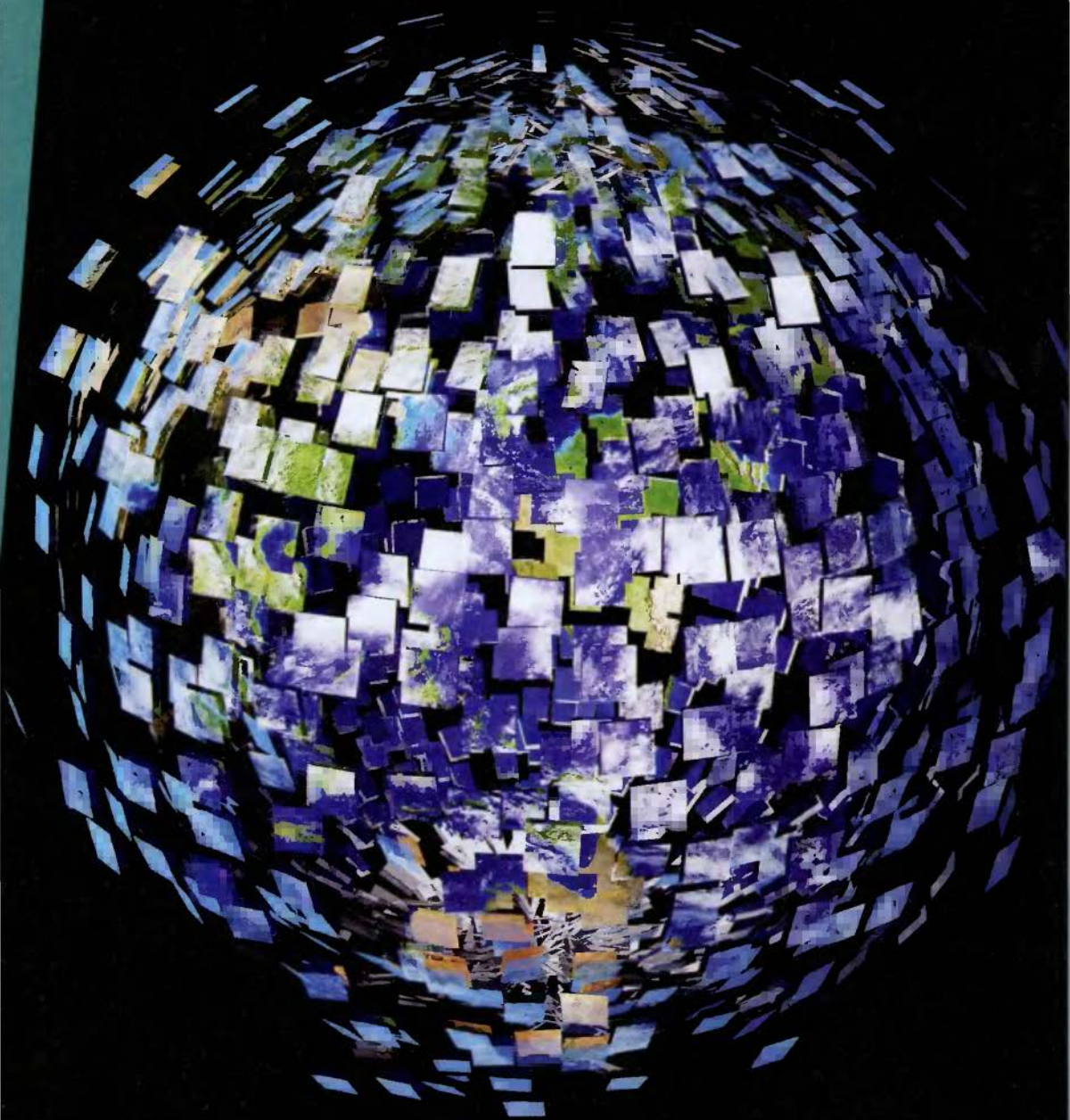

Întreprinderea anticipativă

Aron Jinaru
Economist

Motto: „Întâmpină greul cu uşurinţă" - Lao Tse

Suntem în criză. Nu doar noi, aproape tot mapamondul resimte marea criză economică, socială, politică, dar evită încă să privească situația mai lucid, admițând și perspectiva unui posibil impas civilizațional. Care-i ieșirea?

Desigur, nu repornirea unui alt, dar, în fond, un același ciclu economic înrobitor promovat, poate și manipulatoriu, nutrit cu doctrina *business as usual*. Clișeul nevoii de a reporni economiei fără a o reconcepe din temelii nu este altceva decât un substitut pentru lipsa de viziune ce ni se servește zi de zi de către politicienii, analiștii și ziariștii care văd lumea numai prin prisma posibilelor „anticipate" dintre două campanii electorale.

Un răspuns provocator la întrebările crizei este: *întreprinderea anticipativă!*

Funcționarea blocată pe pilotul automat numit *business as usual* are loc pentru că majoritatea întreprinzătorilor – dar, mai cu seamă, aceea a oamenilor de afaceri, managerilor și, în general, a administratorilor – percepe viitorul prea îngust. Cei care fac parte din această majoritate care (în spațiul democratic) este și decidentă, văd viitorul numai ca pe o forță pe care să se plieze și la care, doar uneori, atunci când o resimt suficient de pronunțat ca pe o presiune, ar fi constrânși să reacționeze. Adoptă o astfel de atitudine în loc să tatoneze, să se comporte proactiv: focalizându-se pe șansă, prin anticipare, cu viziune, ca să preîntâmpine inovativ „ceea ce va urma".

Se uită adesea că schimbarea este o caracteristică permanentă a vieții, a evoluției, a mediului, a pieței, a activității omenești... Prin urmare, se uită și că secretul păstrării sau sporirii șanselor de succes constă în a prevedea unde *au* să ajungă lucrurile și cum *ar fi posibil* să evolueze mediul – aceasta fiind o activitate fundamental necesară pentru adaptarea din timp la cerințele drumului de ales și a pașilor de făcut. Anticiparea este, așadar, o necesitate majoră – mai cu seamă în cazul piețelor unde producerea de turbulențe este de multe ori folosită și ca o tactică.

„A anticipa înseamnă mai mult decât să arunci o simplă privire în viitor, înseamnă a adopta o atitudine proiectivă și proactivă în raport cu ceea ce va urma."

Întreprinderile ca sisteme anticipative

În acest context, devine firesc să ne luăm un răgaz ca să privim și să concepem orice întreprindere (firmă) din perspectiva de sistem anticipativ și să procedăm la un *upgrade* de viziune și atitudine.

Conceptul de *sistem anticipativ* a fost tratat și introdus în atenția cercetătorilor din domeniul sistemelor dinamice de matematicianul și biologul canadian Robert Rosen. Într-o formulă sintetică, definitoriu pentru un asemenea tip de sistem este că deține un model predictiv propriu – un model al lui însuși așa cum este „scufundat" în mediul cu care interacționează, un „organ specializat" cu care generează predicții referitoare la situațiile din viitor și care îi permite respectivului sistem să se schimbe potrivit cu tabloul predictiv astfel generat.

Același autor ne atrage atenția că un sistem anticipativ este cu necesitate și unul complex – [numai] „sistemele complexe, spre deosebire de cele simple, admit o categorie de cauzalitate finală, sau anticipare, într-o manieră perfect riguroasă și nonmistică", notează Robert Rosen în lucrarea

sa de referință: *Anticipative System*.

Anticipația în sine presupune ideea de complexitate. O entitate care anticipează este cu necesitate un sistem complex, iar mediul în care evoluează prezintă la rândul lui un ordin de complexitate cu atât mai mare, cu cât este mai puțin decupat din cel natural. Astfel, putem spune odată cu Edgar Morin, unul dintre cercetătorii, promotorii și gânditorii cei mai de seamă ai științei complexității, că adevărata provocare a complexității este că nu există legi care să ne permită controlul cunoașterii și a consecințelor aplicării ei în activitatea practică, în măsura în care ne-am aștepta la așa ceva prin prisma experienței cu sistemele simple. Este ca și când becul nu s-ar mai închide în mod sigur atunci când întrerupătorul este apăsat – ceea ce odată cu creșterea inteligenței (și complexității) caselor noastre a început să se și întâmple: apeși butonul și becul se stinge... însă doar dacă ai părăsit camera.

În cazul sistemelor complexe avem de a face atât cu incertitudine și ignoranță, cât și cu apariția noutății, situație ce implică cu necesitate pluralismul metodologic (nu există o singură explicație pentru comportament sau acțiune), și judecata de valoare. De aici se deduce și nevoia de „raționalitate procedurală și nu doar de raționalitatea substanțială" – așa cum arăta și unul dintre puținii economiști heterodocși câștigători ai Premiului Nobel în economie, Herbert Simon.

În ultimele decenii se observă o accelerare a schimbărilor: atât ale mediului, cât și ale tehnologiilor și ale pieței. Firmele, întreprinderile, corporațiile care vor ști să întrevadă schimbarea și sensul evolutiv vor prospera. Cele care nu vor reuși acest lucru, vor dispărea mai repede decât se crede îndeobște.

Ca urmare, este ușor de intuit că orice întreprindere, orice firmă este presată să-și pună la lucru comportamentul anticipativ – care *in nuce* există în mințile acționarilor, managementului, angajaților și chiar ai deținătorilor săi de interese *(stakeholders)*. Aceasta înseamnă să-și dezvolte mecanisme și procese de întrevedere și profilare a viitorului, chiar și departamente dedicate acestor activități – practic să devină agent al unei „întreprinderi anticipative".

Sintetizând, putem spune că intrăm într-o epocă în care cercetarea devine tot mai mult o „cercetare-acțiune", iar înfăptuirea – tot mai mult una anticipativă. O epocă în care întreprinzătorul viabil este acela care se ghidează coerent și consecvent după următoarele două principii complementare:

- cercetez pentru a acționa și anticipez pentru a înfăptui și, complementar, privind din perspectiva acțiunii aflate în desfășurare;
- acționez cercetând și înfăptuiesc anticipând.

Aplicarea acestor două principii nu este lesne de realizat. A anticipa înseamnă mai mult decât să arunci o simplă privire în viitor, înseamnă a adopta o atitudine proiectivă și proactivă în raport cu ceea ce va urma. O atitudine care nu doar prospectează sau prezice viitorul și/sau se exprimă prin așteptări despre viitor, ci care este menită să schimbe comportamente și acțiuni. Mai concis spus, *prin anticipația* făcută, viitorul ne influențează comportamentul, viața și activitatea.

De altfel, așa explorăm teritoriul de dincolo de orizontul temporal imediat și apoi exploatăm cunoașterea despre ceea ce va urma pentru a perfecționa acțiunea și a ne îmbunătăți comportamentul actual, totul fiind orientat spre o mai adecvată pliere la tendințele și evoluțiile posibile ale mediului în care trăim și acționăm.

O întreprindere devine anticipativă numai pe măsură ce își generează și dezvoltă o viziune prospectivă și un comportament cu adevărat anticipator

în rândul personalului său. Parafrazând zicerea lui Einstein „nici o problemă nu poate fi rezolvată de la același nivel de conștiință care a creat-o", putem spune că, pentru o întreprindere, „nici o problemă nu poate fi rezolvată temeinic fără o altfel de privire, diferită, nouă, din afara contextului în care a apărut, adică fără un minim comportament anticipativ".

În economia actuală, globalizată, întreprinzătorii (oamenii de afaceri, managerii etc.) de succes vor fi cei care și-au dezvoltat sau își vor dezvolta o gândirea centrată pe viitor – care caută și dă sens (noimă) „viitor posibil și vor ști să gestioneze mai bine decât alții incertitudinile. Un astfel de întreprizător acționează ca și cum ar avea în plus – ce poate fi numit înțelegere proiectivă. În acest context, ceea ce va distinge tot mai mult un întreprinzător de succes de unul obișnuit este faptul că acesta nu se lasă ghidat doar de ceea ce a fost sau ceea ce este, ci acționează în primul rând în conformitate cu înțelegerea, viziunea ori ideea lui despre viitor, adică anticipează.

Nevoia de modele

Întreprinzătorii de succes judecă (evaluează) viitorul utilizând acea capacitate cognitivă pe care Aristotel o numea *phronesis* – înțelepciunea practică. Tot ei utilizează intuitiv și ceea ce fac sistematic cercetătorii care adoptă metodologii de cercetare-acțiune.

Un exemplu semnificativ și totodată celebru de întreprinzător anticipativ este Steve Jobs, care... într-un discurs susținut cu treizeci de ani în urmă, în 1983, la Conferința Internațională de Design, a vorbit profetic despre un computer „cât o carte", pe care oamenii să îl poată lua peste tot și care să aibă conexiune radio. Astăzi, lumea abundă de dispozitive wi-fi, iar iPad-ul lui Apple este liderul inovator al acestei ramuri adresate utilizatorului comun. Steve Jobs a devenit un model paradigmatic pentru întreprinzătorul de geniu care imaginează vizionar și, apoi, acționează înfăptuind inovativ parcursul de la posibilitate până la concretizare a ceea ce a întrevăzut și visat să realizeze.

Desigur că există și exemple contrare. Situațiile de lipsă a anticipării și de anticipare eronată abundă. Dar și în aceste cazuri se remarcă celebrități exemplare, devenite pilde de tip „așa nu":

• „Cred că există o piață modială de aproximativ cinci computere" – afirma Thomas Watson, președinte al IBM în 1943;

• „Nu există nici o rațiune ca fiecare individ să aibă un computer la el acasă" – susținea, la rândul său, Ken Olson, președinte al DEC (Digital Equipment Corp) în 1977.

Consecința peste timp pentru firmele de acest gen este că, fie devin nevoite să se reprofileze și pornesc pe alt drum, fie dispar.

Putem spune că întreprinzătorii care anticipează bine viitorul vor ajunge în poziția să facă prima mutare și să devină generatori de piață nouă, mărind și îmbunătățind astfel șansa de a fi profitabili și de a menține viabilitatea pe termen lung. Însă, din păcate, aceasta nu este și o garanție. De aceea este de subliniat și următorul aspect – mai ales pentru cititorii prea entuziaști, care imaginează corect posibilități de inovare, însă care nu au (încă) și perseverența sau tenacitatea necesare ca să-și formeze abilitățile antreprenoriale și de management complementare.

Piața este un teren al competitivității în care actorii cu forță joacă fără menajamente – ajung să facă jocurile și își creează avantaje comparative de negociere, insurmontabile de către noii intrați, dacă jocul nu este înțelept reglementat – aceasta este latura întreprinderii anticipative politice. A proveni dintr-un mediu deja competitiv poate fi și un avantaj, și un dezavantaj. Deși mai rare, se întâlnesc și cazuri de reușită ale unor vizionari care au provenit sau, și mai mult, care și-au pornit afacerea vizionară sau intens inovativă dintr-un mediu cu competitivitate redusă. cum este cazul României.

Că un mediu competitiv bine structurat, dublat de putere economică și politică la fel de mare, reușește să dea șanse chiar și pionierilor care au gândit eronat tehnologic, însă mai abil antreprenorial, o demonstrează succesul lui Bill Gates, cel mai redutabil concurent al lui Steve Jobs. Acesta, în termeni de cotă de piață, și-a depășit net competitorul. Și asta în pofida faptului că a comis o gafă epocală de anticipare tehnologică, ce i-a grevat dezvoltarea afacerii punându-l într-o situație de dependență de cale:

• „640 K ar trebui să fie suficient pentru oricine" – estima Bill Gates în 1981.

Și... se înșela copios. Deja, înainte de 1989, un „RAM" de 640 K se dovedise insuficient și situația se cerea rezolvată prin „protezare". Azi, 8G de „RAM" ni se par multora dintre noi prea puțini. Rata inovării în tehnologia de fabricație a microprocesoarelor se

dovedise mult mai mare decât aceea pe care mizase Bill Gates ca fiind cea mai puțin riscantă de luat în calculul său de proiectare. Totuși, datorită strategiei deschise la „clonarea" tehnologică adoptată de Bill Gates atunci când a negociat contractul său cu IBM, astfel încât el nu devenea legat de aceștia dacă în piață apăreau „clone IBM" produse de alții, Microsoft a ajuns să depășească semnificativ cota de piață a Apple. Steve Jobs era nevoit să inoveze foarte mult de unul singur, inclusiv în ceea ce privea partea de hardware. Acest lucru costă și se reflectă în preț. Iar prețul dictează puternic piața. Unul a învins stilistic, celălalt financiar și printre ei a apărut acum Google.

În concluzie, trebuie avut întotdeauna în vedere că limitările și autolimitările controlabile și necontrolabile sunt factori-cheie de anticipat și că întotdeauna pe o piață competitivă situarea domeniului, ștachetei și rutei de performanță sunt elemente cruciale. De aceea este nevoie, pe lângă doza de creativitate care îl caracterizează pe întreprinzătorul anticipativ, de inspirație tactică și de intuiție strategică. Mai cu seamă pentru că, deși întreprinderea anticipativă implică reguli stricte, acestea sunt co-evolutive cu înfăptuirea ei – suferă schimbări de parcurs.

Este de notat aici că cele expuse nu sunt valabile numai pentru întreprinderile economice. Orice înfăptuire îndreptată către un țel este o întreprindere. Chiar și aceea de a scrie un nou volum de poezii. De fapt, orice gând cu țelul de a realiza ceva este o întreprindere sau cel puțin un pas de întreprindere. De exemplu, gândindu-ne la „Goethe-întreprinzătorul" putem desprinde o pildă de urmărit ca țel de către oricine tinteste să devină un întreprinzător creativ, indiferent de natura întreprinderii vizate. *Întreprinzătorul cu un fler capabil să identifice limitele și cu o capacitate de înțelegere suficientă pentru a admite limitările va ajunge aproape de perfecțiune.*

Nevoia de concepte plastice și metafore vii

Viitorul se întrezărește cu ochii minții. Apoi, ceea ce s-a întrezărit se întrupează într-o idee și se sucește pe toate părțile până ce, în cele din urmă, ceea ce s-a născut viabil din ea se înfăptuiește prin puterea gândului și a voinței. Numai cu această rețetă, fără știința celor din secțiunile anterioare, nu se poate însă aventura nimeni în vreo întreprindere anticipativă, mai ales în una economică. Dar nici fără a o aplica în vreun fel nu vor fi sorți de izbândă!

„Văd calculatorul ca pe o carte cu radio – cam așa ceva vedea cu ochii minții Steve Jobs și cu această imagine probabil că a operat tatonând orizontul de posibilități pentru dezvoltarea computerului. La vremea aceea o astfel de expresie ar fi putut fi catalogată... drept o pură ficțiune.

Revenind acum la observația de la început prin care punctam importanța dimensiunii phronetice a gândirii anticipative, vedem că, pentru a avea performanță pe această dimensiune, este necesară generarea unei sinergii între știința și arta de a înțelege și știința și arta de a transpune în fapt. Însă, inițializarea unui astfel de proces sinergic necesită un anumit talent sau antrenarea componentelor neformale ale gândirii (cum este, de pildă, intuiția) care să fie factorul declanșator al procesului de angrenare sinergică a celor două fațete ale intelectului – „1% talent – 99% muncă" este o zicere des întâlnită printre artiștii profesioniști!

Scrutând viitorul pentru a anticipa, întreprinzătorii vizează – chiar vânează, am putea spune – răspunsuri de dat unor provocări care încă nu au fost scoase la lumină de ceilalți. Ei sunt constrânși să intuiască și să imagineze – să-și dezvolte o agilitate fenomenologică. De aceea ei operează și cu concepte de multe ori formulate de o manieră plastică, pe care noi le numim metafore vii.

Ca urmare problematica anticipării poate fi tratată și din perspective cu o încărcătură fenomenologică mai pronunțată. Această cale de înțelegere este însă o experiență pe care fiecare o poate parcurge în sine și pentru sine. Există întreprinderi care se pot realiza numai în intimitate. Meditația cu încărcătură filosofică, cu năzuință transcendentală, este una dintre acestea.

Un experiment neobișnuit

O cale de explorare fenomenologică a sensului de întreprindere anticipativă ne este oferită de universul acțional, cognitiv și ontic al limbii române. Lăsându-ne inspirați de Mircea Vulcănescu și Constantin Noica, am încercat o explorare printr-un experiment filozofic, cum ar spune Mihai Drăgănescu . Protocolul e simplu – constă în a medita succesiv la:

A. ceea ce înseamnă să anticipezi pentru a cunoaște în tensiune cu ceea ce înseamnă să anticipezi pentru a înfăptui

B. ceea ce înseamnă a desluși temeiul/rostul/noima/menirea a ceva în tensiune cu ceea ce înseamnă a da temei/rost/noimă/menire întru ceva

C. și, în final, a medita la sensul relevat în pasul A în tensiune cu sensul relevat în pasul B.

Puteți găsi mai multe precizări despre protocolul de mai sus, discuta pe tema acestui subiect sau trimite eventuale eseuri rezultate în urma experienței meditative personale aici:

http://iaef.a21.ro

Sistemele complexe

Sistemele complexe manifestă surpriză, noutate, comportamente contraintuitive, emergențe - adică fenomene prin care se ivesc structuri și regimuri funcționale cu totul noi, ca de la sine. Sub aspect constitutiv ele sunt entități disipative, autoorganizate ierarhic, pe scări spațio-temporale multiple, care pot releva proprietați precum anticipare, urmărirea scopului, unicitate istorică, adaptare, autoregenerare, evoluție, precum și multiplicitate de perspective.

În cazul unor astfel de entități sistemice se poate vorbi de până la trei dimensiuni pe care se manifestă sensuri evolutive: termodinamic, constructal și fenomenologic . Primele două, cel termodinamic și cel constructal, sunt caracteristice numai pentru sistemele izolate față de raza de acțiune directă și pot fi abordate științific-structural. Dimensiunea sensului fenomenologic are însă un caracter cu totul special și este de investigat numai acolo unde voința umană, în cel mai larg înțeles al termenului, se manifestă direct sau influențează entitatea în cauză – abordările în aceste cazuri nu pot ocoli reflecția filozofică.

Este de notat aici că N. Georgescu-Roegen, cel mai mare economist român, părinte al bioeconomiei , arată că rezultatul principal vizat al procesului economic nu ar trebui să fie doar entropia înaltă , generată prin procesele naturale angrenate princele de producție, transport și consum, ci ar trebui să fie bucuria omului de a trăi – care constituie un *telos* în sine, fundamental, ce prezintă în mod esențial o dimensiune fenomenologică.

Legat de dimensiunea sensului fenomenologic, este de marcat faptul că Mihai Drăgănescu atrăgea atenția încă din anii '80 că în cazul umanului abordarea nu poate fi decât una structural-fenomenologică, fiind ireductibilă la abordarea științelor obișnuite de tip structural, materialiste. Mai mult, el arată că însăși noțiunea de sistem nu mai este una potrivită pentru înțelegerea omului și mediului său de viață propunând și fundamentând conceptul de *arhem*, ca fiind aplicabil pentru toate cazurile de entități cu aparență sistemică și cu intro-deschidere... dotate sau influențate cu sau, după caz, de conștiință. Suplimentar față de abordarea științifică de tip structural (sistemică), în cazul arhemelor devin imperios necesare judecățile de valoare. Or acestea nu se pot face fără să fie avute aspectele morale și chiar cele de ordin spiritual specifice omului și societății – omul, posedând conștiință, manifestă sensuri fenomenologice și transformă astfel mediul cu care interacționează din sistem în arhem . Mediul devine astfel unul de joc, iar aceasta ne impune să-l privim din perspectiva unui tablou situațional în loc de aceea a tabloului sau a tablourilor de stare pe care le analizează științele structurale. Iar orice joc implică în mod esențial anticiparea. De altfel, unul dintre fondatorii științei economice, J.M. Keynes, remarca: „A juca cu succes înseamnă a anticipa anticipațiile celorlalți." Desigur, el se referea la cazul piețelor, în general, și al celor bursiere, în special. Însă observația lui este aplicabilă cu nuanțele de rigoare tuturor entităților umane.

http://ippi.a21.ro

Mircea Malița
Academician

Scenarii pentru anul 2030

S-a scris mult despre 2020, dar e prea aproape. Pasul generațiilor este acum între 25 și 30 de ani. În 2020 prietenul meu cititorul va fi matur, va avea familie și copii și astfel, în jur, vor conviețui trei generații succesive „consensuale", formulă aptă pentru ducerea proiectelor la bun sfârșit. Va fi deci interesant ce va face el în primul deceniu de completă maturitate. În lumina a ceea ce am vorbit despre dubla spirală a învățării și a muncii, fișa lui conține următoarele date: Născut 1986, începerea vieții active în 2002, în pregătire sau perfecționare 2009, jumătate din viața activă 2031, sfârșitul vieții active 2062. Nu e prea pretențios să te gândești la cele două decenii care ne despart de 2030. Putem presupune că până atunci va schimba profesiunile în jur de trei ori și va urma șase-opt stagii de reciclare, conform normelor educației continue.

La prima vedere, la această oră, lumea se poate mândri cu:

a) Progresul științei și inovațiile tehnologiei;

b) Rețele de comunicare instantanee pe glob și generalizarea utilizării calculatorului;

c) Proiecte comune de vârf în exploatarea spațiului cosmic, în biologie și medicină. Abordarea problematicii globale ce adună temele vitale ale omenirii.

Caracteristici negative ar fi:

a) Falii și prăpăstii între țări, societăți și regiuni privind stadiul dezvoltării, cu un nivel incredibil al gradului de sărăcie pentru un sfert din omenire;

b) Numărul ridicat al conflictelor sângeroase, al litigiilor grave nerezolvate, insecuritatea globală, locală și a individului;

c) Boli și epidemii, lipsa de protecție în cataclismele naturale și cele provocate de om.

Observatorul din planeta Sirius, al lui Voltaire, s-ar întreba cum una și aceeași minte a omului produce lucruri atât de opuse. Ce fel de minte e aceea care luminează calea spre cunoaștere, ca apoi să pună obstacole spre ea? Discutasem pe larg problema și acum puteam începe și schița prospectivă, cu acceptarea acestei dualități tragice. Știam că atunci când mintea e bolnavă lumea e bolnavă. Apare, în condiții de ceață, exacerbarea, urmată de fraudă și violență. Homo Sapiens conviețuiește cu Homo Fraudens. Ambii sunt premise ale studiului. Inflamarea individualismului și apoi manipularea lui sunt iarăși un dat al problemei. După cum înțelepciunea, raționalitatea și inteligența unor minți pot contracara daunele cauzate de cele învolburate. Lumea este din cauza lor foarte dezarticulată. În ciuda proceselor integrative, parcurse de noi atent, armonia e stricată de stridențele fracțiunilor separatiste. Sunt atât de grave în opoziția și tensiunea dintre cele două curente, încât putem să ne întrebăm dacă nu va fi integrarea versus fragmentare marea temă de preocupări a următoarelor decenii. E foarte probabil ca soarta „familiei unice a omenirii" și „consolidarea strategiilor ei de supraviețuire" să fie decisă într-un astfel de „război al celor două roze", cum s-a numit conflictul dinastic celebru în istoria Angliei.

„Ce fel de minte e aceea care luminează calea spre cunoaștere, ca apoi să pună obstacole spre ea? Știam că atunci când mintea e bolnavă lumea e bolnavă. Apare, în condiții de ceață, exacerbarea, urmată de fraudă și violență. *Homo Sapiens* conviețuiește cu *Homo Fraudens*."

©Depositphotos/Maksim Pasko

Dar nu e de rezolvat o simplă contradicție. Se pare că toate miturile s-au strâns la un loc și s-au angajat în luptă împotriva realismului, că toate perechile de opuși: civilizație / culturi, cunoștințe / credințe, funcțiune / structură, întreg / parte și tot cortegiul opușilor inseparabili studiați de noi sunt pe punctul de a exploda, angajându-se într-o confruntare decisivă.

Este foarte posibil ca fenomenul semnalat să fie suscitat de o împrejurare neașteptată și gravă. Ea a fisurat sistemul, lăsând să i se vadă măruntaiele: structuri, mecanisme, organisme care ticăie sau se opresc, funcționează sau au pene. Tot criza arată cu degetul spre porțiunile care trebuie vindecate prioritar.

Vom începe cu „Scenariul succesului", scris pentru omenire, dar citit în interesul personal al tânărului coautor care se gândește la drumul ce-l va putea croi în încleștarea tipică volburei crizelor și tranzițiilor.

A. Succesul

1) Experții se pun de acord în a aprecia că criza globală a economiei este rezolvabilă și că eradicarea ei se va produce într-un termen previzibil, care, oricum, nu depășește anul 2030 și se situează în anii mai apropiați (2020, de pildă). Oricum, criza va fi depășită în perioada vizată de scenariu.

2) La începutul anului 2009 s-a putut observa crearea unui climat propice conlucrării internaționale, privit peste tot ca o condiție necesară pentru stingerea crizei. Semnele înregistrate cu nuanțe și rețineri normale dau speranțe că acest climat se va consolida. El s-ar putea dovedi apt să favorizeze și rezolvarea crizei politice, care acoperă o pletoră de disfuncționalități ale sistemului internațional, inclusiv conflictele în curs sau potențiale. (Fiecare dintre evaluări poate invoca în sprijinul ei comunicate oficiale, texte, declarații și tatonări diplomatice).

3) Cea mai importantă convertire a climatului de încredere sporită (sau risipirea graduală a unor stări încordate) ar consta în urmărirea unui scop mai ambițios: concilierea la nivelul marilor puteri. Nu este pentru prima dată când pacea lumii depinde de relațiile între ele. Când relațiile erau bune, s-a reușit prin cooperarea lor să inhibe apetența hegemonică, imperialistă sau impulsurile la cuceriri și anexări de teritorii și să rezolve unele interese economice. Când subliniem rolul marilor puteri în destinul omenirii, nu neglijăm desigur aportul altor state mici sau mijlocii sau al grupărilor regionale la bunăstarea sistemului în ansamblu. Faptul că marile puteri s-au întâlnit, așa cum s-a întâmplat la Conferința celor 20 de țări de la Londra, în aprilie 2009, este un semnal că schimbarea configurației puterii pe glob este un fenomen perceput, susceptibil de negocieri și discuții.

O suită de întâlniri la vârf (legate sau nu de criză) vor întruni în această perioadă principalele puteri: SUA, China, Europa și Rusia, care sunt legate și de poziția lor privilegiată în Consiliul de Securitate al ONU. În cursul acestei perioade Europa va fi, probabil, reprezentată unitar. Alte puteri continentale, precum Brazilia, India, Japonia, vor fi atrase parțial, în calitate de observatori și invitați speciali.

4) Candidata la poziția întâia în ordinea abordării problemelor politice pare a fi dezarmarea. Am văzut de atâtea ori că un proiect integrativ începe ca prim pas prin abordarea unei teme tehnice. Dezarmarea există pe ordinea de zi, dar a fost scoasă unilateral de Bush. Deci e o inițiativă simplă aceea de a o relua. Este susceptibilă de a fi negociată într-un moment

în care armamentele au devenit o povară costisitoare pentru state, iar eficacitatea lor e pusă sub semnul îndoielii. Discutarea dezarmării conduce la deschiderea dosarului securității globale și al celei mai grave amenințări pentru întreaga omenire: armele nucleare. Această ultimă temă, veche de peste o jumătate de veac, n-a avut niciodată soluții satisfăcătoare și s-a agravat continuu. Ea se află acum din nou pe agenda nescrisă a summiturilor.

5) Nu se strâng marile puteri laolaltă fără a-și reînvia declarațiile de nebeligeranță. Și de a-și lua angajamente noi cerute de condițiile vremii și de schimbările posibile. Relațiile între SUA și URSS, încordate cum erau, au exclus posibilitatea unui conflict nuclear și chiar a unuia convențional care ar fi putut escalada timp de decenii. Un subiect ce a apărut spre sfârșitul Războiului Rece a fost acela al angajamentului părților de a nu folosi greutățile interne ale unora pentru a avansa interese proprii sau a le slăbi poziția în lume. Într-un moment în care își asumă sarcina de a garanta pacea în lume, e natural ca marile puteri să excludă, ca prim pas, posibilitatea conflictelor dintre ele.

6) Dacă se câștigă termenul cinetic de „moment", în lărgirea succesivă a agendei politice își mai face loc o temă, mai spinoasă decât cele precedente, și anume problema zonelor de influență, dependență sau dominație. Invocată mereu pe motive de securitate proprie, problema nu s-a dezlipit de evoluția și politica marilor puteri. Chiar și aici, tehnica relațiilor internaționale și imaginația prospectologilor nu se dau bătute în căutarea de soluții. De ce nu s-ar declanșa un curent mai larg cuprinzând și marile puteri, de a reînvia și dezvolta politicile de bună vecinătate? Toate statele au interesul de a nu avea dușmani la frontierele lor, iar remediul sigur constă în constituirea unor relații reciproce de bună vecinătate. S-ar putea ca această soluție să aibă un ecou atât de consistent la toate statele mari și mici, încât proiectul să fie botezat: Pacea vecinilor.

7) Același fir pe care au fost înșirate problemele păcii și securității face să se mai ivească una. Să ne amintim că, după sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial, s-au făcut încercări mari de a întrona un regim stabil de pace. Două elemente esențiale au intrat în soluție: normele (obligațiile statelor, angajamentul de a nu recurge la forță și celelalte prevederi ale Cartei ONU), prin care statele membre erau obligate să contribuie la represiunea agresorului prin sistemul securității colective. Este principiul care stă și la baza NATO: te atingi de unul, te atingi de toți. Sistemul nu a funcționat din cauza disensiunilor dintre marile puteri, normele nu au mai fost respectate, iar instituția a slăbit continuu. Se

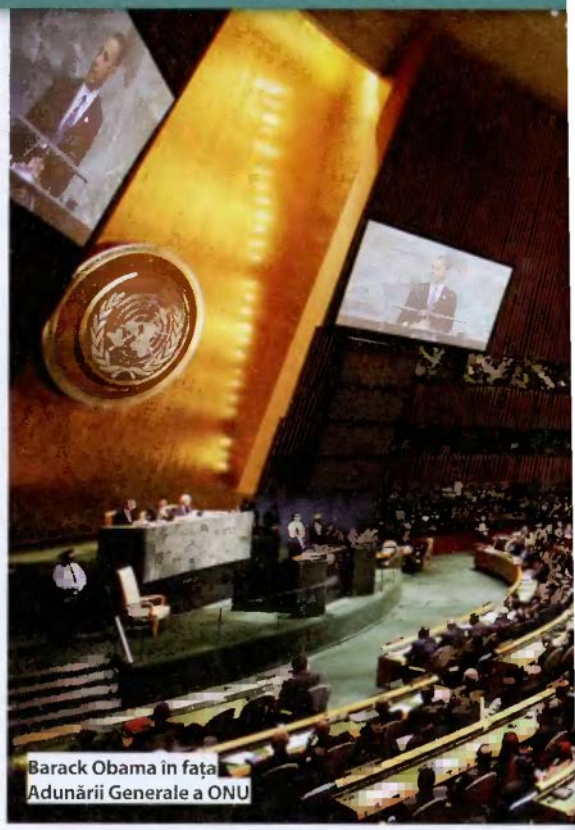

Barack Obama în fața Adunării Generale a ONU

spune că după 50 de ani o instituție se îmbolnăvește atât de mult, roasă fie de corupție, fie de birocratism, încât își pierde relevanța. Poate fi reamenajată sau înlocuită. Întrebarea se pune la ONU și numeroase voci sunt pentru o revizie totală. Ce părere vor avea la un summit pe această temă marile puteri când va fi pe agendă? Încercările făcute în ultimii ani au eșuat din cauza dezacordului lor. Dar, după ce vor prinde obiceiul de a rezolva probleme chiar mai grave, nu vor găsi oare o formulă acceptabilă? Soluții arhitectonice există și clădiri monumente

„Statutul pe care îl oferă cultura unui individ e definit de identitatea sa. E înnăscută, e descrisă de limba maternă, aparține unei familii întinse în spațiu și timp."

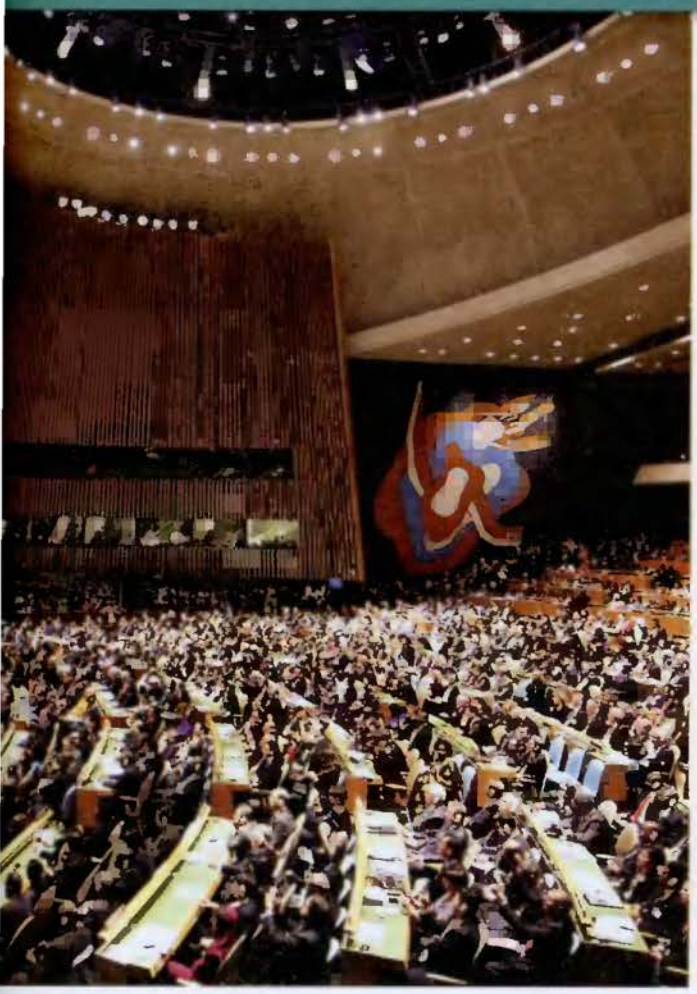

istorice pot deveni din nou funcționale.

8) Din momentul în care sistemul internațional al statelor este dezbătut, iar criza a obligat țările să dezbată instituțiile economice și financiare internaționale, înseamnă că au fost întrunite toate elementele de a răspunde la înscăunarea globalității, dotarea ei cu norme și instituții adecvate. În perioada scenariului *Succes*, ea își merita numele, prin realizarea unor schimbări treptate care vor înlocui sistemul internațional fragmentat și desincronizat al statelor și al instituțiilor cu sistemul global lărgit cu agenți nestatali multipli.

9) Am insistat în punctele anterioare asupra subiectelor care țin de civilizația omenirii, de salvarea și promovarea ei. Stâlpii civilizației fiind știința și tehnologia, sprijinite de economie și societatea cunoașterii, se așteaptă ca noua configurație globală a păcii să le solicite proiecte internaționale pentru care acum lipsesc sponsorii. Ele sunt nu doar grandioase, ci și fezabile. Poduri peste strâmtori, construirea de insule artificiale, extinderea altora prea mici, amenajări de căi feroviare, acțiuni antidesertificare, proiecte vizând hrana și apa. Probabil că aceste decenii vor câștiga titlul de *Era Macroproiectelor*.

Dar influența poate fi și reciprocă. Descoperiri epocale în domeniul energiei sau creierului sunt capabile să producă asemenea șocuri, încât aplicarea lor la problemele vieții omului să producă schimbări semnificative pe arena politică, economică și socială.

10) Climatul de pace constituit pe căi politice și diplomatice va da șanse noi culturilor și dreptului lor inalienabil la diversitate. Știința va avea rolul ei amplificat, dar și culturilor li se va deschide perspectiva etalării și comunicării specificității lor. Acest orizont larg va face să slăbească (și poate chiar să dizolve) confiscarea culturilor și folosirea lor în jocurile de putere vicioase și criminale. Reînvierea tradiției unui Bagdad care, timp de 5 secole a stat în centrul culturii lumii, își așteaptă actorii alungați de clici și triburi. Multe populații ale lumii vor să folosească prilejul de a aminti omenirii că la formarea patrimoniului comun al umanității au contribuit și ele.

11) Impactul păcii globale asupra civilizației și culturilor reamintește tinerilor că prima le oferă roluri, iar a doua identitate. În cazul acestui scenariu rolurile vor fi multiplicate pe o scară largă. Noi profesiuni sunt deja anunțate de studii prospective. Șansele de a fi solicitați se înmulțesc. Demnitatea poziției în societate ce se deduce din roluri crește și ea. Statutul pe care îl oferă cultura unui individ este definit de identitatea sa. E înnăscută, e descrisă de limba maternă, aparține unei familii întinse în spațiu și timp. Își însușește tradiții, deprinderi, înclinații proprii identității sale și, mai mult decât atât, conform datelor psihologiei și biologiei moderne, construiește o formă proprie a minții sale după tiparul mediului în care se află în vârsta cea mai fragedă.

Putem discuta despre situația specială a identităților multiple (familii mixte, emigranți, studii în alte țări etc.), dar tinerii reținu că ceva mai durabil și rezistent ca identitatea națională nu există. Dictonul latin spunea: *Naturam expellas furca, tamen usque recurrit* („Alungi natura cu furca, ea revine mereu"). Evenimentele arată că identitatea ajută la demnitatea de sine și la „formularea de obiective ambițioase". O cunoaștem după înfierbântarea care duce la mit și violență, război și distrugere. La clavecinul moderat, după cum spunea Bach, identitatea este o inimă care bate continuu, generând afirmația și creația.

B. Reflecții între scenarii

Legat de scenariul *Succes* este un om politic de mare notorietate care și-a câștigat adepți în țara sa și în afara granițelor ei: Barack Obama. Îl asociază scenariului prezența sa activă în campania mondială anticriză, dar, mai ales, faptul că în această operă a lansat cea mai mare parte a problemelor postcriză. În contactele sale din această perioadă (preia postul

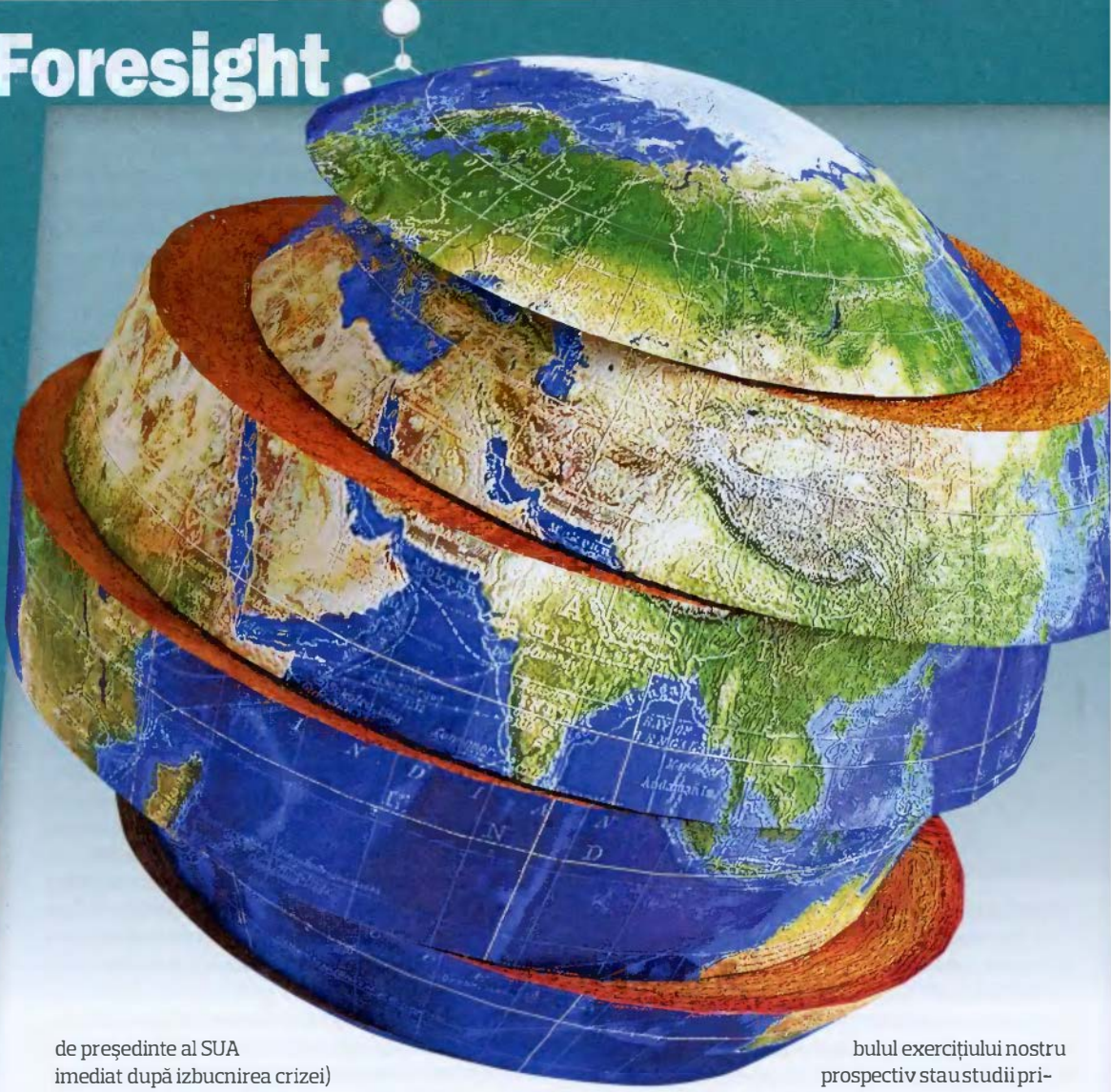

de președinte al SUA imediat după izbucnirea crizei) el folosește momentele de conlucrare și încredere pentru a lansa proiecte viitoare, privind rezolvarea crizei politice. Cu Rusia enunță disponibilitatea pentru negocieri de dezarmare, în Caraibe vorbește despre „buna vecinătate" aplicabilă la relațiile externe și interne ale Americii Latine, întinde mâna celorlalte mari puteri și apoi statelor prinse în conflicte și care, uneori, se află de cealaltă parte a baricadei față de SUA Afirmă rolul căilor politice și diplomatice în găsirea de soluții, respinge doctrina unilateralistă a lui Bush, dar nu îmbrățișează nici o altă doctrină pentru a nu-și limita libertatea de a decide, de a recunoaște o singură identitate, aceea de cetățean american și statutul conform căruia veghează la interesele țării sale. În același timp, formulează scopuri de pace și prosperitate pentru întreaga omenire, relații pașnice și, mai mult decât atât, caută peste tot parteneri pentru conlucrare.

Există un alt motiv pentru care îl cităm. În preambulul exercițiului nostru prospectiv stau studii privind mintea omului așa cum gândirea ei se oglindește pe planul societăților și evenimentelor istorice. Or, Obama ilustrează potențialul minții de a da înțelepciune (ca strateg), raționalitate (ca tactician) și inteligență (imaginație și putere de inovare). Cine parcurge cele două volume autobiografice, vreo 4-5 cărți scrise despre el, cele 4 discursuri istorice și o parte din conferințele sale de presă sau intervenții publice nu are nevoie de nici un argument suplimentar pentru a constata puterea minții sale. Este remarcabilă și consecvența cu care s-a format și s-a educat ca sprijinitor al celor „umiliți și obidiți", cum ar zice Dostoievski, al categoriilor neprivilegiate, cei de la baza societății. A mai fost un președinte care a vrut să se adreseze celor de la „baza piramidei" (Roosevelt). Se pare că a ajuns la fiecare treaptă a ascensiunii sale la concluzia că numai la pârghiile puterii se pot rezolva problemele acestei categorii. Pe plan mondial și-a propus să restabilească

rolul de lider (nu de hegemon unic) al SUA, ilustrat prin crearea unei comunități legate de scopuri comune. Se povestește că, în timpul campaniei sale, aflat într-o comunitate a negrilor, Obama a adoptat stilul reuniunilor religioase, cu întrebări și răspunsuri în cor. A întrebat: „Veniți să schimbăm America?", „Venim. Venim", a fost răspunsul. După mai multe întrebări a pus una neașteptată: „Veniți să schimbăm lumea?" Derutat de magnitudinea sarcinii, publicul a strigat totuși: „Venim, venim."

Obama și-a închinat anii de președinție – al doilea posibil mandat s-ar încheia în 2016 – acestor scopuri ale schimbării acasă și în largul lumii. De aceea, putem să-l invocăm ca pe o șansă principală a realizării obiectivelor din prima jumătate a etapei *Succes*.

C Eșecul

1) În mare parte, acest scenariu constă în eșuarea scenariului de succes. Există factori ce trebuie luați în calcul și care lucrează cu sârg și deliberare la distrugerea scenariului I. Nu este o speculație bazată pe experiența că orice schimbare este contracarată de o „contrareformă". Sub ochii noștri încearcă să prindă miez mișcarea celor ce se simt amenințați de o remodelare a sistemului mondial. Sunt, în primul rând, cei care văd diminuată capacitatea lor de a „frauda", „manevra", „influența" pe alții. Sunt apoi numeroși teoreticieni care își pun masca inocenței în discutarea crizei, uitând că au elaborat metode subtile de a oferi condițiile propice fraudei, ajutând-o prin complicitate sau conveniență. Oameni născuți și formați cu vocația luptei, confruntării, există peste tot: anarhiști, revoluționari de profesie, mercenari, personajele traficului ilegal, speculației criminale și escrocheriei savante. Ei reacționează epidermic la un curent de reformă. Această mobilizare se simte și în cursul dezbaterii crizei. Tema nu este atât criza, cât perioada postcriză, care s-ar putea dovedi inospitalieră pentru ei.

În acest scenariu înflorește încercarea de a distrage energia societății de la urmărirea scopurilor esențiale și de a o consuma în conflicte false, drame artificiale, crize imaginare. Apare cultivarea sistematică a neîncrederii și fricii și producerea confuziei pe planul dezbaterilor și opiniilor, cu un cuvânt, propagarea în exces a tuturor componentelor unei vremi de volbură.

2) Nemulțumit cu aceasta, frontul difuz al urii ar putea provoca războaie civile, răzmeriță, proteste populare și toate acele manifestări care au ecou la oamenii rupți de realitate și raționament, dar ușor atașabili prin sloganuri și incitații afective.

3) Un lucru aproape cert este închiderea dosarelor de rezolvare a conflictelor perene (durabile, netratabile sau cronice) pentru o nouă perioadă de așteptare. În urma unei crize politice care a golit masa soluțiilor, nu ne putem aștepta la un statu-quo ante, ci la o înrăutățire. Lista conflictelor deschise va fi în creștere, iar ardoarea luptei va avea noi puseuri. Țările aflate chiar și acum în afara sferei rezonabile vor găsi noi îndemnuri la opera lor de a mări insecuritatea în lume, putând da a doua perioadă de înflorire a terorismului și a subminărilor oculte.

4) Contracararea crizei va fi mult îngreunată în acest scenariu, mergând până la prelungirea ei în timp și extinderea ei orizontală în domeniul hranei și apei. Colaborarea între marile state fiind blocată, controlul domeniului infracțional va fi diminuat, iar „pirații" crizei vor reapărea ca o nouă specie de profitori.

5) Dezamăgită și neputincioasă, pătura de mijloc va mări prin teamă și angoasă gravitatea eșecului „postcriză", care o va reduce la situația de care credea că s-a debarasat. La acest punct, apare primejdia unui nou fenomen, care fusese redus anterior la o stare letargică. Este vorba de naționalismul a cărui existență se mulțumea anterior la agitații internaționale, de tip european sau global. Identitatea își va bate strident tobele și va reapărea pe toate continentele, Europa nefăcând excepție, cu mișcări și guverne de tipul naționalismului extrem și antidemocratic declarat. De data aceasta, manipulatorii vor avea o altă țintă decât consumatorul abuzat, și-și vor căuta clienții în sfera tinerilor doritori de senzații tari.

6) Explorarea culturilor în scopuri politice și războinice va continua și, după toate probabilitățile, se va extinde. Tinerii vor fi mândri că aparțin unei culturi superioare celorlalte, adverse și rivale, și vor sufoca ideea apartenenței la o mare familie

„Este în firea minții umane de a anticipa, de a fi în așteptarea viitorului posibil [...]. Nu începi drumul fără a alege ținta și fără a măsura probabilitatea de a o atinge. Iar tabloul ce rezultă din scenariile întocmite pentru secolul nostru este promițător."

solidară umană pe care toate națiunile au servit-o cu ce au avut mai bun din sacul lor.

7) Insecuritatea externă, eșecurile inițiativelor pe plan global vor aduce un public larg la vechea agendă domestică, pe care o va trata cu pasiunea localismului și în tradiția conflictului tribal. Nu te văd bine, tinere prieten, și îți doresc tărie de caracter să nu fii luat de val. Ceva te poate însenina răsfoind istoria crizelor: baloanele se umflă până la punctul inevitabil, când crapă. Deci, având în parte experiența scurtă, dar promițătoare a unui început de *Scenariu de Succes*, este greu de crezut că lumea, care a avut prilejul unui început de maturizare, să persiste în păcatul excesului și al fierbințelii minții.

8) Este posibil ca enormitatea evidentă a unei erori, abuzul puterii necontrolate sau iminența vreunei grave amenințări a supraviețuirii speciei, să trezească, tot în acest interval de timp, simțul realității și măsurii, punând în paranteze o recidivă a vremii celei proaste.

9) Asocierea lui Obama la scenariul *Succes* ne atrage atenția asupra faptului că dacă autoritatea sa va fi amenințată, neputința ar putea contamina soarta scenariului. Semne îngrijorătoare sunt. Constituirea unui „front al urii" a fost semnalat în publicațiile ce nu-i sunt prietene. Pentru moment, aprobarea publică a lui Obama este impresionantă, așa cum se vede la împlinirea celor 100 de zile de guvernare. Dar toți partizanii lui Obama pe plan mondial, din ce în ce mai atrași de proiectele sale globale, vor urmări cu sufletul la gură evoluția politică din SUA, menținerea sau slăbirea unei autorități încă impecabile.

D. Scenariul mixt

Succesul a fost cel mai documentat scenariu. Al doilea, *Eșecul*, a fost cel mai subțire. El nu făcea decât să înregistreze ce se întâmpla în primul, schimbând semnul de la + la –.

S-ar putea ca lucrurile să nu se petreacă în termenii optimismului robust al primului scenariu, dar nici în viziunea apocaliptică a *Eșecului*. Pentru această situație este conceput, de obicei, un scenariu intermediar, cu enunțuri din primul și cu elemente din al doilea. Numărul combinațiilor posibile e foarte mare.

De aceea vom enumera doar câteva situații posibile:

1) Obama va avea un singur mandat (2008-2012), fiind înfrânt de frontul republican, a cărui ostilitate va crește odată cu populația câștigată pentru opoziție.

În acest caz, soarta Marii Schimbări (The Big Shift), așa cum ar putea fi numită realizarea acelei comunități pașnice a lumii globale, ar deveni problematică. Moștenirea lăsată după 4 ani de eforturi va putea fi valorificată în câteva direcții, dar radicalitatea schimbării va fi pierdută.

2) Obama va avea parte de al doilea termen. Este aproape sigur că efortul celor 8 ani de președinție va putea fi fructificat în mult mai multe direcții, dacă nu în toate.

3) Energia lui Obama va fi absorbită de lupta politică și electorală din interior. Aceasta îl va face precaut sau chiar timid în inițiativele pe plan extern. Se poate întâmpla ca, într-adevăr, aceasta să fie chiar o caracteristică a primului mandat, până în 2012. Dar în al doilea mandat, el va putea renunța la anumite inhibiții și va putea implementa cu energie sporită cele întreprinse anterior.

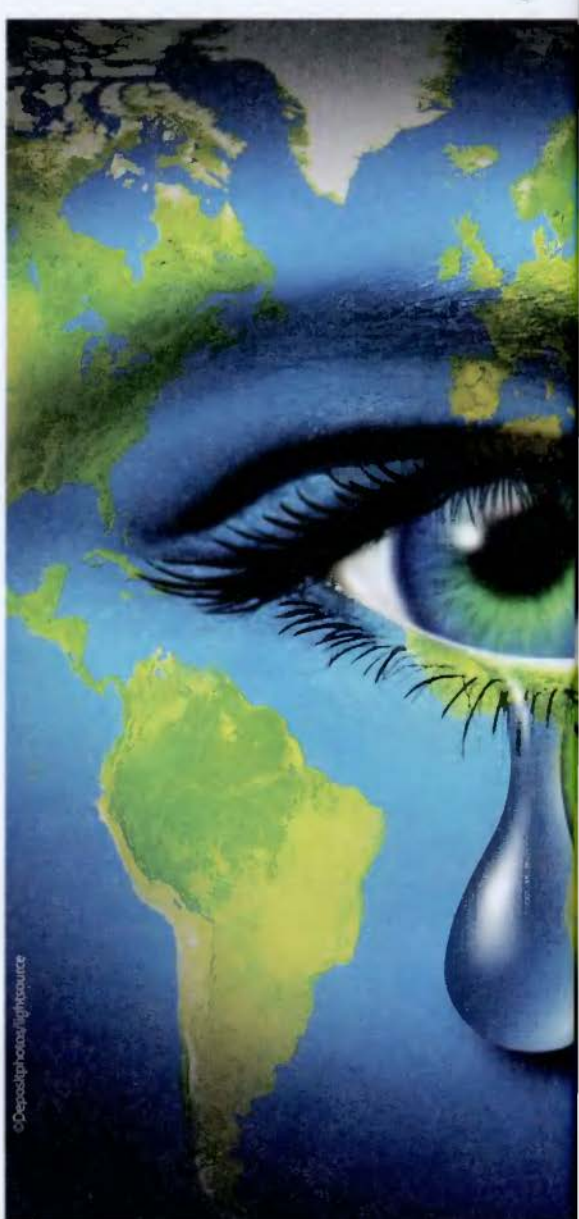

4) Ceilalți 17 ani până în 2030 (trei noi președinți americani după Obama) depind în mare măsură de succesul său. Dar șansele unei continuări a drumului spre Marea Schimbare pot fi considerabile.

5) Faptul că am folosit singura mare putere ca factor al influențării drumului până în 2030 nu înseamnă că analize similare privind evoluția celorlalte mari puteri nu pot fi la fel de semnificative. În cazul SUA, care a generat sub Bush cele două crize globale, politică (unilateralismul lui Bush) și economică (în curs de desfășurare), se manifestă o responsabilitate crescută.

6) Celelalte evenimente care pot aduce slăbirea curentului de schimbare până în 2016 sunt următoarele:

a) Realizarea sau nu a unei soluții de pace în Orientul Mijlociu între Israel și Palestina.

b) Avansul sau reculul terorismului și curentelor extremiste islamice în lumea arabă.

c) Opinia sau acceptarea accesului la arma atomică a Iranului și Coreei de Nord.

d) Creșterea sau diminuarea numărului de conflicte locale și a războaielor identitare.

e) Evenimente destabilizatoare în sânul marilor actori Rusia, China și Europa în relațiile lor în zona de vecinătate.

f) Nu pot fi omise, bineînțeles, nici catastrofele naturale.

7) Cea mai bună ipoteză pentru un traseu final reușit este aceea a absenței unui conflict global, a unui mare război regional și acceptarea ideii că unele conflicte locale vor persista, dar nu se vor extinde. Ideea că dacă o casă arde, arde și satul nu se aplică, spre satisfacția unor țări mai mici. La summitul Aliaților de la Teheran, Churchill a spus: „Cât de mic mă simt ca englez între acești uriași."

8) Oricare ar fi mixtura scenariului de mijloc, sămânța Marii Schimbări a fost pusă în pământ și de ea vor avea parte generațiile viitoare. Avantajul prospectologului care nu socotește timpul istoriei în zile și ani, ci în decenii și secole, este acela de a rămâne un optimist, oricât l-ar contrazice realitatea imediată.

Este în firea minții umane de a anticipa, de a fi în așteptarea viitorului posibil [...]. Nu începi drumul fără a alege ținta și fără a măsura probabilitatea de a o atinge. Iar tabloul ce rezultă din scenariile întocmite pentru secolul nostru este promițător. Potențialul științei e uriaș, capacitatea tehnologiilor de a continua cursa inovației e fără limite, ca și cunoștințele și învățarea. Mintea umană are resurse dovedite pentru anumite corecțiuni sociale și politice majore, ale fiecărui om în parte. Temele în care se duce lupta cu complexitatea sunt fascinante. Apelul lor la imaginație și rațiune e irezistibil. Ce vreme propice pentru generațiile noi!

Ele vor avea, probabil, parte de momentul de cotitură (Marea Schimbare) așteptat de prospectologii bătrâni, așa cum astronomii urmăreau cometele, care va permite secolului să se dezbare de obiceiuri proaste, războaie inutile, conflicte zadarnice și idoli falși. Ele ar putea asista la confirmarea unei posibilități, acum în germen, ca omenirea să intre în posesia durabilă a cheii de supraviețuire pe o planetă mai curată și mai sigură, cu mai multă satisfacție și demnitate.

http://prospectiv.a21.ro

Când și de ce spunem

Andi Caragea

Future Studies, Forecasting, Foresight, Strategic Foresight sau Future Analysis?

Termenul *Futures Studies* (studii asupra viitorurilor) desemnează cercetarea cu privire la evoluția modalităților de a face față viitorului, incluzând din ce în ce mai multe aspecte ale realității. Acest tip de cercetare se desfășoară iterativ, cere o anumită continuitate și o lărgire permanentă a câmpului de atenție. Și asta într-atât de mult, încât în cele din urmă, în vizorul cercetării din domeniul *Futures Studies* a intrat și tematica viitorului studiului viitorului.

În anii '70 cercetarea despre acest subiect era numită prognoză (*Forecasting*) și era centrată pe dezvoltarea și aplicarea metodologiilor care utilizau tehnici econometrice și de modelare ce se bazau în principal pe informații din trecut, încercând să adune și să ia în calcul cât mai multe date – atât din trecutul mai îndepărtat, cât și din cel imediat. Mai ales în cazul trecutului imediat, limitările tehnologice de volum și viteză de culegere și accesare, precum și cele privitoare la capacitatea de prelucrare erau incomensurabil mai mari decât în prezent, în era tehnologiei informației și a internetului. Metodele utilizate includeau extrapolarea de tendințe, curbele S, curbele de trenduri și analiza patentelor și publicațiilor, însă ignorau date cum ar fi acelea cu privire la modul în care diferite categorii de persoane percep viitorul sau impactul unor fenomene din prezent asupra viitorului.

Începând cu anii '80, tot mai multe asemenea date calitative au început să fie luate în studiu. Se năștea o nouă viziune în care se ținea seama mai mult de faptul că viitorul este în mare măsură decis inclusiv de modul în care acesta este construit în mintea noastră prin jocul intențiilor, dorințelor, intereselor, planurilor, capacității de decizie și al exercitării puterii și prin acțiunea competiției, inclusiv a aceleia referitoare la intențiile de reglementare. Intenționalitatea umană a devenit astfel un factor din ce în ce mai mult introdus în tabloul de studiu. De la deziderатul prognozării cursului viitorului s-a trecut la acela mai ambițios și totodată mai promițător al identificării scenariilor de viitor, evaluării plauzabilității și a realizabilității acestora și, bazat pe acestea, la deziderатul determinării perspectivelor de dezvoltare. Prognoza a devenit astfel o activitate subordonată tot mai mult celei de prospectare.

Prospectarea perspectivelor de viitor (*foresight*) a lărgit domeniul de cercetare prin încorporarea de metode care permiteau networkingul pentru culegerea de informații, evaluarea și interpretarea lor, precum și de metode care să sprijine luarea deciziilor. Mai departe, acest tip de prospectare a inclus și cercetarea asupra capacității organizațiilor de a aborda viitorul.

În tot acest interval istoric, s-a manifestat și o diversificare din punctul de vedere al scării entităților sociale luate în studiu. Tehnicile de prognoză, cât și cele prospective au devenit utilizate la nivel regional, național sau supranațional (cum ar fi zonele geo-economice), dar și la nivelul companiilor. Dar, în cazul majorității acestora, ca și în cazul majorității arealelor și comunităților mici, efectuarea de studii de foresight a rămas numai o posibilitate teoretică, în primul rând din cauza costurilor. Științific și metodologic s-a înregistrat însă un progres important.

În anii '90 domeniul Futures Sciences a fost lărgit și mai mult prin includerea și la nivelul unor organizații a proceselor de investigare a viitorului. Termenul de prospectare a perspectivelor strategice (*Strategic Foresight*) a fost introdus în principal cu referirea la astfel de activități de cercetare efectuate sau derulate la nivel de companie, însă a fost aplicat și pentru studiile desfășurate la alte scări și tipuri de entități sociale. În final, este de remarcat că pe măsura trecerii timpului, mai ales în cazul studiilor efectuate la scară internațională, a devenit utilizat din ce în ce mai mult termenul de analiză a viitorului *(Future Analysis)*, acesta fiind din ce în ce mai preferat în literatura de specialitate.

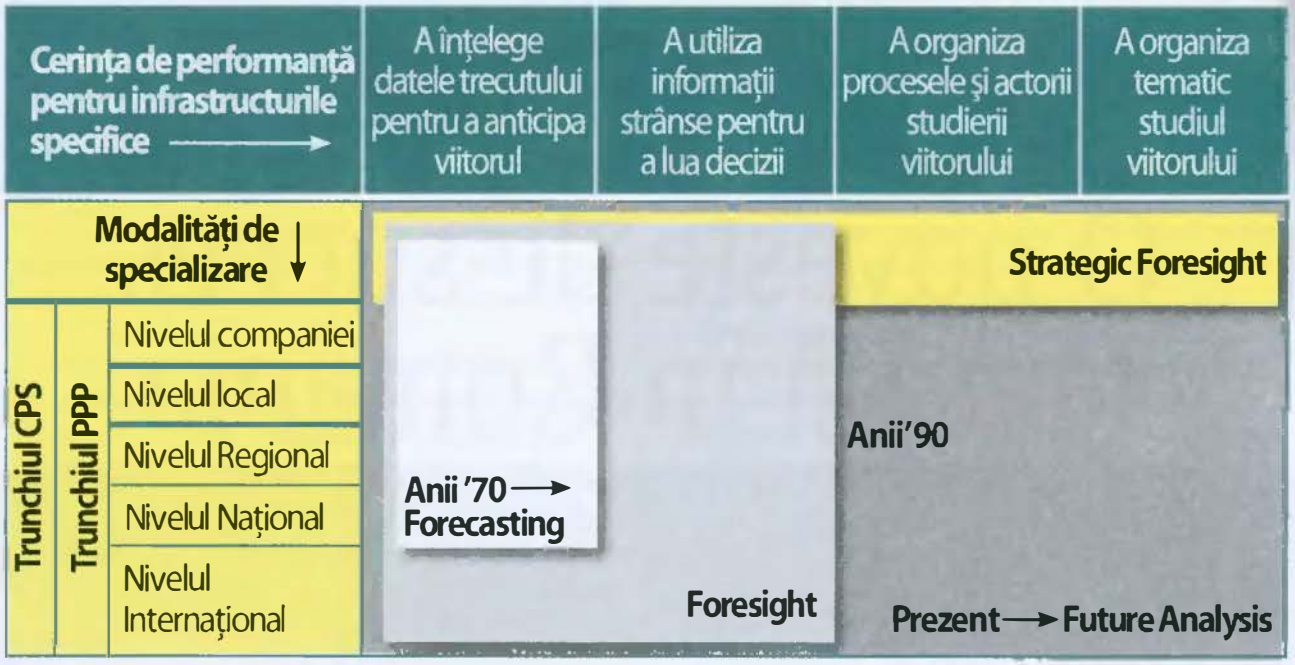

După cum se poate vedea mai sus, activitățile circumscrise domeniului Futures Studies au obiective tipice și, ca urmare, sunt de complexități diferite. De asemenea, se poate observa că acestea se specializează pe niveluri organizaționale și/sau sociale diferite, dar și din perspectiva unor interese diferite. Trunchiurile de interese sunt diferențiate fie sectorial, motorul activității constituindu-l în principal Consorțiile Polarizate Sectorial (Trunchiul CSP), fie la scări spațiale diferite, motorul activității constituindu-l în aceste cazuri, în principal, formulele de Parteneriate Public Privat (Trunchiul PPP), constituite ca entități interesate de dezvoltarea unor areale economice. Specializarea sectorială și spațială a acestor tipuri de activități reprezintă o problemă de optimizare economică deosebit de dificilă. Performanța într-un domeniu și o arie zonală depinde de performanța respectivei activități din alte domenii colaterale și de datele din alte zone geografice aflate la același nivel sau de pe niveluri diferite. Și cu cât aria geografică este mai redusă și cu cât diversitatea sectorială a nevoilor de analiză este mai mare, cu atât resursele economice și umane disponibile sunt mai rare, performanța de anticipare realizabilă devenind mai redusă. Pe deasupra, această dependență nu este una liniară, ci puternic neliniară sau chiar prezentând salturi. Există scări de la care sau sub care acest tip de activitate devine practic imposibil de realizat dacă nu se reduc corespunzător și realist obiectivele anticipării din perspectiva preciziei și detalierii tabloului de viitor așteptat.

„Termenul *Futures Studies* (studii asupra viitorurilor) desemnează cercetarea cu privire la evoluția modalităților de a face față viitorului, incluzând din ce în ce mai multe aspecte ale realității."

Referințe bibliografice

Anderson, J. (1997) *Technology foresight for competitive advantage*, Long Range Planning, vol. 30, no. 5, pp. 665-677.

Cuhls, K. (2003) *From forecasting to foresight processes - New participative foresight activities in Germany*, Journal of Forecasting, vol. 22, no. 2-3, pp. 93-111.

Tsoukas, H. and J. Shepherd (2004) *Coping with the future: developing organizational foresightfulness - Introduction*, Futures, vol. 36, no. 2, pp. 137-144.

Slaughter, R.A. (1997) *Developing and Applying Strategic Foresight*, ABN Report, vol. 5, no. 10, pp. 13-27.

Roll, M. (2004) *Strategische Frühaufklärung: Vorbereitung auf eine ungewisse Zukunft am Beispiel des Luftverkehrs*, Wiesbaden: Dt. Univ.-Verl. Rauscher, L.-H. (2004); *Strategische Frühaufklärung: neuer Vorschlag zur finanziellen Bewertung*, Lohmar, Köln: Eul.

Dürr, H.-P., et al. (2004) *Werkstattbericht Nr. 64: Zukunftsforschung im Spannungsfeld von Visionen und Alltagshandeln*, Berlin: IZT.

Kreibich, R. (2006) *Arbeitsbericht 23: Zukunftsforschung*, in Zukunftsforschung Berlin: Institut für Zukunftsstudien und Technologiebewertung. Burmeister, K., et al. (2002) *Zukunftsforschung und Unternehmen - Praxis, Methoden, Perspektiven*, Essen: Druck- und Verlagskooperative stattwerk E. G. Porter, A.L., et al. (2004) *Technology futures analysis: Toward integration of the field and new methods*.

Interviu exclusiv AA

SOFTWIN

O poveste de succes lansată în România

SOFTWIN este una dintre acele povești de succes create în România care au cucerit lumea întreagă prin profesionalism și garanția calității produselor și serviciilor oferite. De la înființarea sa, în 1990, și până în prezent, compania s-a afirmat pe piață nu doar ca un furnizor local sau regional de soluții complexe de IT, ci a reușit să cucerească piețele internaționale, câștigând încrederea clienților de pe trei continente: Europa, America de Nord și Asia. Grupul de companii SOFTWIN merge către o consolidare a poziției de lider în regiune. Business Week, ediția americană, scria că SOFTWIN este una dintre cele mai proeminente companii globale: „One of the most prominent home-grown global companies." De asemenea, Financial Times a scris că SOFTWIN a intrat în topul celor mai bine văzute firme software la nivel mondial: „The entry of SOFTWIN into the list of the world's best regarded software companies this year..."

SOFTWIN a devenit o marcă românească de succes, care poate trezi conștiința talentului și valorilor autohtone. Pentru a vă oferi o vedere cât mai clară asupra istoriei companiei, l-am invitat la dialog chiar pe fondatorii SOFTWIN, domnul Florin Talpeș și doamna Măriuca Talpeș. Astfel că ne vom lăsa călăuziți pe mai departe de gândurile împărtășite cu noi de fondatorul și deținătorul SOFTWIN, domnul Florin Talpeș, cărui îi mulțumim pentru deschiderea și atenția acordate.

Cu ocazia inaugurării noii ediții a Almanahului Anticipația 2013, am ales să prezentăm povestea de succes a unei companii românești care și-a dobândit o exemplară reputație internațională. Și ne-am oprit la Softwin, gândindu-ne că poate să constituie un excelent model pozitiv și un imbold pentru tinerii talentați din România. Mulțumindu-vă pentru deschiderea la dialog, vă invit să ne prezentați pentru început un scurt istoric al companiei.

În 1990, noi, Măriuca, soția mea, și cu mine am înființat Softwin, întreprindere mică conform Legii 54/1990. Softwin vine de la un joc de cuvinte: Soft vine de la Software, profesia noastră, iar Twin înseamnă „gemeni" în engleză. În 1986, soția mea a născut băieți gemeni, Crișan și Nicoară. Numele Softwin era unul greu de pronunțat în română, dar ideea noastră era să creăm o marcă internațională. Și așa a fost: de la bun început am lucrat 100% pe piețele din Europa de Vest (Franța, apoi Germania). Spunem că „cei 7 ani de acasă" i-am făcut ca întreprindere pe piața din vest, o piață foarte competitivă. Așadar, deși la început nu înțelegeam ce înseamnă să creezi o marcă și să o protejezi, ne-am format lucrând pentru clienți pretențioși, din piețe foarte puternice.

Apoi am creat o serie de alte mărci: Ascenta (cu soluții dedicate gestiunii proceselor industriei cărnii și marilor organizații), Intuitext (în zona educației, cu ale sale didactic.ro, suntparinte.ro, olimpiade.ro și lecțiile Intuitext) și Bitdefender (tehnologii/soluții de securitate digitală). Gândul nostru a fost de antreprenoriat în cadrul grupului, cu echipe de management distincte, de sine stătătoare, care să preia frâiele dezvoltării fiecărei linii de business.

În 2007, am desprins grupul Bitdefender din grupul Softwin. Astăzi cele două grupuri de companii, Softwin și Bitdefender, sunt complet separate juridic și din punctul de vedere al managementului și acționariatului, chiar dacă eu și Măriuca deținem majoritatea în ambele grupuri.

Prin mâna noastră au trecut peste 5 000 de profesioniști în cei peste 20 de ani. Cele două grupuri au reprezentat o adevărată universitate pentru diferite profesii atât de necesare în domeniul IT. În 2012, în cele două grupuri lucrează în jur de 1 000 de specialiști.

Astăzi, tehnologiile și soluțiile de securitate Bitdefender protejează aproximativ o jumătate de

miliard de oameni din lumea întreagă. Protecția Bitdefender e considerată de organizația germană de evaluare a soluțiilor de securitate, av-test.org, ca fiind numărul 1 în lume. Bitdefender este cea mai răspândită marcă de produse create 100% în România din lume.

În cei peste 20 de ani de activitate, grupul SOFTWIN a devenit o forță pe piața regională a soluțiilor, produselor și serviciilor complexe de business bazate pe IT.

Ne puteți spune care au fost pașii esențiali ai aventurii de construcție a unui brand și ce reprezintă în prezent Softwin pentru dumneavoastră? Care sunt liniile de forță ale companiei? Care sunt valorile cele mai importante pe care credeți că ar trebui să le cultive o companie pentru a se impune pe o piață dinamică și selectivă? Cât de valoros este capitalul uman în creșterea unei firme? Cât contează încrederea în forțele proprii, în capitalul uman, în talentul tehnologic și cât contează capitalul financiar?

Fiecare din mărcile pe care le-am creat reprezintă ceva pentru noi:

Softwin e matca în care au crescut și din care s-au tras până acum celelalte mărci. E un incubator de noi produse și tehnologii inovatoare, care nu intră în domeniile de care se ocupă celelalte mărci. Ascenta, Intuitext și Bitdefender au propriile echipe de cercetare-dezvoltare. Softwin are, pe lângă aceste centre, și ceea ce numim noi un incubator, un centru de cercetare-dezvoltare care se ocupă de crearea altor tehnologii inovatoare.

Ascenta e pariul nostru că, în zona de soluții complexe de software și IT pentru întreprinderi, de tipul ERP, putem veni cu soluții care să satisfacă nevoi ale pieței pe care nimeni altcineva nu a reușit să le dovedească. E vorba de soluții de optimizare a procesării cărnii, dar nu numai.

Intuitext e echipa de suflet a Măriucăi, e întreprinderea ei, e vorba de educație. Cred că pentru femei întreprinderea în zona educației e foarte potrivită. Peste 50% din dascălii României fac parte din comunitatea didactic.ro, o cancelarie națională unică în lume, cu peste un milion de vizitatori pe lună.

Iar Bitdefender e proiectul prin care vrem să demonstrăm că românii, prin creativitate și mult profesionalism, pot reuși *big time* în lume: pot fi constant numărul 1 într-un domeniu high-tech de mare suprafață, unde cercetarea și inovarea de top sunt cheia reușitei.

Ce ne caracterizează? Avem în Softwin un slogan grăitor, vechi de peste 15 ani: „Ce merită făcut, merită făcut bine!" Asta înseamnă pasiune și dedicație în proiectele pe care le facem. În tot ceea ce întreprindem ne propunem să reușim la nivel de top, întotdeauna ne uităm nu doar în curtea noastră, ci ne gândim cum să ne poziționăm regional sau pe plan mondial. Credem că orice barieră poate fi depășită.

Apoi e vorba de echipă: ne place să împuternicim oamenii, să le dăm frâiele, investim multă încredere în ei. Încrederea în oameni este esențială pentru noi. Iar încrederea stimulează creativitatea și responsabilitatea, antreprenoriatul. Atât grupul Softwin, cât și grupul Bitdefender sunt în acest moment o sumă de echipe întreprinzătoare, în diverse stagii, de la start-up la maturitate, de la echipe de doi-trei oameni mobilizați pe o nouă tehnologie, până la echipe de peste 100 de specialiști orientați spre produse mature. Succesul nostru îl datorăm 100% colegilor noștri.

Atitudinea față de eșec: credem că succesul rareori vine ca o înșiruire de succese. De cele mai multe ori, succesul vine după multe eșecuri, care de fapt trebuie să însemne multe lecții învățate. Eșecul, greșeala le privim întotdeauna din perspectiva viitorului.

„Avem în Softwin un slogan grăitor, vechi de peste 15 ani: „Ce merită făcut, merită făcut bine!" Asta înseamnă pasiune și dedicație în proiectele pe care le facem. În tot ceea ce întreprindem ne propunem să reușim la nivel de top."

Ne-ar fi de folos dacă ne-ați povesti mai mult despre motivația profundă care stă în inima acestui proiect. Cum a fost posibilă apariția Softwin pe piață?

Lucram într-un domeniu bine delimitat, cel de software, și credeam destul de mult în viitorul său (deși, în 1990, Windows, sistemul de operare care domina piața de calculatoare, încă nu era deloc răspândit în Europa, în care, la acea vreme, se foloseau calculatoarele Atari, Commodore etc.). Până în 1990, lucrasem deja în echipe de cercetare, pentru proiecte foarte interesante. În 1990, copiii noștri aveau trei ani împliniți. Încrederea

deplină în domeniul nostru și entuziasmul cu care atacam toate proiectele în care eram angajați au fost în spatele acestei întreprinderi. Și, evident, soarta, norocul de a întâlni pe cineva care avea cunoștințe la o companie din Franța, care ne-a oferit șansa să demonstrăm dacă suntem într-adevăr deosebit de buni sau nu: această companie franceză de software era blocată de câteva luni într-o problemă căreia specialiștii nu reușeau să îi găsească o soluție satisfăcătoare. Ne-au prezentat-o nouă: „Dacă veniți cu o soluție bună în două săptămâni, aveți un contract din partea noastră." Și noi am venit cu soluția bună în două zile. Așa am început.

Ne puteți împărtăși câteva amintiri din viața dumneavoastră de dinainte de Softwin, de dinainte de 1989, ca să înțelegem mai bine cadrul, atmosfera din care s-a ivit pe lume un asemenea proiect de cursă lungă? Cu alte cuvinte, ce fel de viață, ce fel de gândire se ascundea în spatele a ceea ce în câțiva ani avea să devină o poveste de succes la nivel mondial?

Atât Măriuca, cât și eu am fost premianți în școală, eram din categoria pasionaților de *Gazeta Matematică*, de olimpiadele școlare. Pe de altă parte, pentru amândoi sportul, mișcarea fizică au fost și sunt parte din viața noastră.

Educația noastră o datorăm părinților noștri, ei ne-au format caracterul. Mama mea a fost învățătoare, la fel și bunicii Măriucăi. Iar tatăl meu a fost miner.

În unele vacanțe, pentru un ban de buzunar, eu lucram în construcții, iar Măriuca dădea meditații la matematică încă din liceu. Reușita prin sudoare, prin muncă susținută, era și este o valoare de bază în familie. Iar responsabilitatea, independența, faptul că noi eram principalii răspunzători pentru rezolvarea problemelor noastre sunt valori pe care părinții noștri au pus mare preț. Îmi amintesc că în clasa a XII-a, elev fiind la Liceul „Avram Iancu" din Brad (Țara Moților), luasem premiul I în clasele a IX-a, a X-a și a XI-a. În mod normal, mă îndreptam către premiul I în clasa a XII-a, ceea ce ar fi echivalat cu inscrierea în Cartea de Aur a liceului, lucru cu care puțini părinți se pot mândri când vine vorba de copiii lor. Aflat și sub imboldul unor profesori excepționali din liceu, începusem să studiez deja materia pentru universitate și mi-a trecut prin cap să trec la liceu de la cursurile de zi la cele „fără frecvență", încât să mă pot duce în partea a doua a anului școlar la biblioteca Universității din Timișoara, ca să pot studia. Părinții mei nu doar că nu s-au opus ideii, dar m-au și susținut. Însă hotărârea mea a ridicat multe semne de întrebare cu privire la viitorul meu unor colegi sau profesori care nu știau resortul care mă determinase să vin cu acea idee. Părinții mei, care au rămas în Brad, au trebuit să facă față acelor întrebări și neliniști, în locul unui triumfal final de liceu cu un așteptat înscris în Cartea de Aur. Dar, în felul acesta, mi-au susținut, cu riscurile de rigoare, dezvoltarea responsabilității, a independenței în gândire, a gândirii în afara standardelor.

Mai e ceva: în liceu, am făcut parte dintr-o clasă excepțională de elevi (colegii mei). Cum, de altfel, am avut parte de o echipă excepțională de profesori. Îmi amintesc, de exemplu, că lecțiile și temele la limba și literatura română erau adevărate ore de formare a gândirii analitice și critice. Eu nu sunt bun la învățat pe de rost versuri sau citate, dar profesorii m-au format în așa fel încât pot spune multe despre un text pe care îl am în fața ochilor.

Măriuca a terminat Facultatea de Matematică-informatică cu un parcurs în care a avut doar note de zece la toate examenele, cu excepția a două dintre ele, la care a primit nota nouă. Asta înseamnă că din punctul de vedere al atitudinii s-a obișnuit cu podiumul, cu faptul de a fi printre cei mai buni. Atât eu, cât și soția mea avem o formație de matematicieni, am urmat cursurile Facultății de Matematică din București. Ea nu înseamnă formule,

ci gândire structurată. Matematica ne-a format gândirea.

În 1986, Măriuca i-a născut pe Crișan și pe Nicoară. Primul an când ai gemeni e foarte greu. În 1988, eu am început un doctorat în matematică. În 1990 tocmai susținusem examenele și referatele, urmând să încep să lucrez la teză. Nu am mai apucat, drumul pe care l-am ales nu mi-a mai lăsat timp în primii ani pentru o a doua profesie.

Este bine cunoscut faptul că dumneavoastră sunteți cei doi părinți fondatori ai Softwin. Ne întrebăm: cum este să intri în aventura de a fi întreprinzător în familie? Cum vă împărțiți rolurile? Cine este strategul și cine este sufletul companiei? Știm că aveți doi copii cu nume semnificative, autentic românești, Nicoară și Crișan, cu un admirabil parcurs educațional în mari școli ale lumii. Vă gândiți să păstrați tradiția Softwin prin predarea managementului firmei tinerei generații care vă urmează?

Nu e ușor ca soțul și soția să fie împreună și în viața profesională. Aceasta vine atât cu situații fericite, de succes, cât și cu mult mai numeroase situații în care lucrurile nu merg cum erau gândite, ca să nu mai vorbim de stresul insuccesele (nevoia de a concedia pe cineva, pierderi financiare, proiecte care nu merg din diverse cauze etc.). Dar toate acestea, din punctul nostru de vedere, pot întări foarte mult un cuplu. Relația dintre mine și Măriuca e din ce în ce mai puternică, mereu ne bucurăm de ceea ce suntem ca oameni.

Amândoi suntem pasionați de ceea ce facem. Dar, pentru soția mea, ceea ce face în zona educației înseamnă mult mai mult, e vorba de viața ei, de sufletul ei. Pur și simplu ea iubește copiii care învață și dascălii care își îndrăgesc meseria. De aceea, ca roluri, probabil că eu îl joc mai mult pe acela al unui strateg. Pe de altă parte, pentru mine Măriuca e un superacționar, care îmi pune întrebări pe care eu pur și simplu nu le văd și ale căror răspunsuri pot schimba deciziile. Când intri în analize complexe, uneori pierzi drumul principal, or Măriuca îmi pune de multe ori întrebări de bază, simple, care ne readuc cu picioarele pe pământ.

Cât despre Crișan și Nicoară, ei caută acum să demonstreze că pot reuși prin forțe proprii. De aceea cred că pentru ei încă nu a venit momentul să se implice în grupul Softwin. Peste doi-trei ani însă va fi altfel.

Softwin a crescut în 22 de ani la statutul de Grupuri de companii, de la 2 la peste 1 000 de specialiști, și-a extins prezența prin filiale pe trei continente și a dezvoltat peste 5 000 de proiecte pentru clienți din întreaga lume. Softwin și Bitdefender înseamnă acum echipe de peste 800 de specialiști IT, care creează și dezvoltă soluții și produse in-house.

Aveți peste 1 000 de clienți corporativi în SUA, Europa, Asia și Africa, iar dintre aceștia mulți fac parte din topul Fortune 500. Ați imaginat în stadiul inițial o asemenea devenire pentru Softwin? Cât din profilul actual Softwin și Bitdefender a fost programat, prevăzut și cât a fost curs al pieței, adaptare din mers?

La început, nu ne-am gândit precis la un anumit succes, ci doar aveam o mare încredere că vom reuși. Să nu uităm că Măriuca și cu mine eram obișnuiți să fim printre cei mai buni (să fim printre premianți în perioada școlară). Asta ne-a intrat în sânge, face parte din atitudinea noastră de zi cu zi și de aceea am imprimat-o și echipelor noastre.

Aș adăuga că în ultimii ani ai comunismului, înainte de 1990, lucram într-o echipă de cercetare-dezvoltare la Institutul de Tehnică de Calcul, alături de oameni excepționali: Marcu Gabriel, cu care lucram strâns pe partea de prelucrare a imaginilor: eu pe partea de algoritmi/software/aplicații, el pe partea de concepție hardware. El este astăzi *the colour man* la Apple, lui îi datorăm calitatea unică a culorilor pe

toate *display*-urile Apple, de la monitoare la ecranul ultimului iPhone. Alți foști colegi de atunci sunt Marian Romașcanu și Dan Trufasiu, care conduc echipe de cercetare în companii celebre în America de Nord. Nivelul colectivului era foarte înalt, pentru noi nu existau bariere.

Să revenim la începuturi, la momentul apariției Softwin pe piață. Startul a fost luat fără sprijinul nici unui investitor, doar în parteneriat comercial cu un francez. Cum ați reușit să păstrați controlul companiilor dumneavoastră? Care a fost riscul asumat și costul plătit pentru păstrarea independenței și controlului companiei?

În general, când cineva construiește ceva (o întreprindere de la zero, de exemplu), poate să o execute pe termen lung sau pentru ca la un moment dat să facă un *exit* (de exemplu să vândă întreaga proprietate asupra întreprinderii altui grup). Ori pentru a începe un alt proiect cu totul nou sau, pur și simplu, pentru a se retrage. Ambele drumuri sunt la fel de valide. E vorba doar de alegerea întreprinzătorului.

Noi am decis ca marca Softwin să rămână în familie. De la bun început, am ales să mergem pe dezvoltare „organică", adică pe reinvestirea profitului în bună măsură. Așadar, noi nu am mers pe ideea de a extrage constant profitul din companie sub formă de dividende, ci de a-l reinvesti în bună măsură în dezvoltarea de noi proiecte sau a celor curente. Astfel că am avut tot timpul o capitalizare rezonabilă pentru dezvoltarea de proiecte.

O altă situație e cea în care un întreprinzător nu a construit în vederea unui *exit*, dar ajunge să cedeze fortuit controlul. E situația în care întreprinzătorul are nevoie de finanțare (investiție) sau de *know-how*, elemente absolut necesare pentru supraviețuire sau dezvoltare, pe care nu le poate obține altfel (prin autofinanțare, prin credite etc.). Noi, pur și simplu, nu am ajuns în această situație.

Pe de altă parte, din punctul de vedere al parteneriatului în acționariatul firmei, am avut o experiență nefericită în 1995 cu partenerul comercial francez, cu care lucram deja strâns de peste patru ani, partener care a recurs la un șantaj pentru a deveni acționar în Softwin. Nu am cedat acelei „oferte", dar întâmplarea ne-a lecuit și ne-a ferit o vreme să ne gândim la deschiderea acționariatului. Pe de altă parte, după ce Bitdefender s-a desprins din Softwin, am decis să încercăm să ne asociem în acționariat cu un grup de investitori, pe al cărui reprezentant îl cunoșteam destul de bine, și știam că avem un set comun de valori.

Mi se pare cât se poate de relevant faptul că în timp ce alte mărci au fost achiziționate cu oameni cu tot de către companii mai mari, Bitdefender s-a menținut pe piață prin forțe proprii și s-a dezvoltat în continuare. Cu ce preț ați reușit această performanță și ce v-a motivat în această atitudine îndârjită de a nu vinde firmele? Cum de nu v-ați lăsat ispitit de sumele, pesemne uriașe, ale potențialilor cumpărători?

Sunt și situații în care o companie nu cedează complet marca către o altă companie mai puternică, ci alege doar să transfere tehnologie către aceasta, ceea ce nu-i pune în pericol dezvoltarea viitoare, ba dimpotrivă. Și noi am avut linii de business pe care le-am transferat unor parteneri, de exemplu linia de „suport pe web", pe care am inițiat-o în 2001 și am transferat-o principalului client al acestei linii, Webhelp, în 2005. Mărcile sunt una, iar liniile de proiecte sunt alta. Într-o companie sau grup cum e Softwin mereu apar noi proiecte, noi le numi *start-up*-uri. Aceste proiecte, la un moment dat, pot ajunge să fie transferate altor grupuri.

Evoluția unei mărci depinde foarte mult de obiectivele pe care și le propune întreprinzătorul și de echipa cu care lucrează. De exemplu, obiectivul poate fi dorința de a atinge un nivel de maturitate al liniei de business, inclusiv din punctul de vedere al managementului, leadershipului, încât să te poți gândi la un termen lung, de peste 10 ani, în așa fel încât acea întreprindere să poată deveni un business de familie. Un alt exemplu poate fi să vizezi să creezi un *start-up* care să aibă o valoare interesantă pe curba de *hype*, încât să monetizezi pentru tine, pentru echipă, prin vânzare sau ieșire pe bursă etc. Sunt modele de obiective la fel de valide, inclusiv din punct de vedere etic.

Vânzarea tehnologiei de către companiile IT românești poate avea un impact pozitiv, pentru că evidențiază faptul că românii pot crea tehnologii care să fie atât de interesante, încât mari actori ai pieței

mondiale să fie interesați să le achiziționeze. Pe de altă parte, economia românească, pentru a reuși, are nevoie de branduri puternice pe piața internațională și locală, branduri care să aibă în spate capital eminamente românesc.

Din 2004, grupul Bitdefender a început multinaționalizarea sa, astăzi cu peste 100 de angajați în SUA, Europa de Vest, Japonia, Orientul Apropiat etc. Însă de când puteți spune că ați început să gândiți și să acționați la scară globală? Care au fost factorii cruciali pe acest drum?

Softwin a crescut în primii ani ai drumului său, ajungând la 100 de angajați pe piața vestică. E adevărat că această creștere s-a datorat serviciilor marcă proprie, oferite pe o piață complet diferită. Așadar, când am creat AVX (precursorul Bitdefender), pentru noi a fost natural să ne gândim la pieţele vestice. Exportul pe aceste piețe a fost parte importantă a strategiei noastre de la bun început și nu a încetat niciodată să fie așa. În 1999, am început să atacăm piața SUA, printr-un partener. Vânzările au depășit în primul an un milion de dolari. Doar că, deși aveam domeniul avx.com, nu înregistraserăm marca AVX în SUA. Și așa ne-am trezit cu un proces intentat de o companie miliardară, care avea înregistrată marca AVX pentru produse electronice (noi vindeam software de securitate). Când cheltuielile cu avocații au depășit 200 000 de dolari, în doar câteva luni, fără să fi ajuns încă la tribunal, am decis că trebuie să facem o schimbare mare: să renunțăm la numele AVX și să creăm un nou nume. Noua marcă trebuia înregistrată pe marile piețe ale lumii, înainte de a le ataca cu produsele propriu-zise. Atunci am decis și care vor fi acele piețe-cheie. Am înregistrat marca în peste 20 de jurisdicții, primele 20 de piețe din lume în ceea ce privește securitatea digitală.

Cel mai important factor pentru noi a fost de la bun început echipa, colegii noștri. Media de vârstă a echipei Bitdefender, în momentul lansării mărcii, era de 25 de ani. Astăzi, după 10 ani, media de vârstă a echipei a crescut cu 2,5 ani și a ajuns la 27,5 ani. Dedicarea, entuziasmul, obsesia disperată de a avea utilizatori, clienți, parteneri satisfăcuți de produsele, suportul, serviciile noastre, dorința de a fi printre cei mai buni din lume, sunt trăsături care definesc ADN-ul echipelor Softwin și Bitdefender. Iar pentru noi, ca acționari, colegii noștri contează enorm. Ei construiesc succesul nostru.

În martie 2004, Softwin a inaugurat prima sa filială externă, în Germania. Apoi a urmat Spania și un an mai târziu SUA. Astăzi, grupul Bitdefender, desprins din Softwin, dispune de puncte de prezență proprie în șapte țări: România, Germania, Spania, Marea Britanie, SUA, Danemarca și Japonia.

În alte 60 de țări, produsele Softwin sunt prezente prin parteneri locali. V-ați simțit vreodată pândit de complexe de inferioritate față de partenerii sau competitorii străini, având în vedere marca și capitalul românesc al firmei? O firmă, prin faptul că este românească, putem considera că pornește cu un atu pe piața internațională sau cu o povară? Cu alte cuvinte, are România consolidată o bună reputație în afara granițelor în sfera inovației și dezvoltării tehnologice?

În timp, am descoperit în ce constă imaginea/brandul României în afara granițelor țării. În Europa, nu avem nici o protecție, nu avem o umbrelă, iar imaginea României e una dominant negativă: de cele mai multe ori ne lovim de neîncredere, de teama că românii nu își respectă cuvântul, or, pentru orice fel de dezvoltare internațională, încrederea e esențială. Pe de altă parte, există „insule" care au o imagine pozitivă, cum este cea din America de Nord, unde specialiștii IT români sunt apreciați, unde beneficiem de un brand-umbrelă pozitiv, cel al Europei de Est. Americanii țin minte că la un moment dat blocul comunist era cu un pas înainte în tehnologia aeronautică și în ceea ce privește școala de știință,

iar studiul matematicii era foarte puternic. România beneficiază de această percepție pozitivă, întărită de următorul fapt: am avut curiozitatea să parcurgem topul primelor 25 de universități americane (care coincide în proporție mare cu topul 25 mondial) și să ne uităm la țara de origine a profesorilor de matematică de la acele universități; am constatat că în absolut fiecare universitate de top există cel puțin un profesor de matematică originar din România (în unele există chiar grupuri puternice de profesori originari din România); mai mult, există universități de top americane ai căror șefi de catedră de matematică sunt de origine română; asta e și explicația pentru care o bună parte din olimpicii noștri internaționali (la matematică, dar nu numai) sunt atrași cu burse complete la universități de top americane; această realitate a întărit imaginea că românii sunt foarte buni la matematică; copiii noștri când au ajuns la universitate (au studiat în America), decanul facultății le-a recomandat să urmeze cursuri avansate de matematică, „pentru că voi, românii, excelați la matematică".

Un alt exemplu: cel mai tare curs universitar de matematică (*undergraduate*) din lume este cursul „Math 55" de la Harvard (Harvard e în opinia multora cea mai bună universitate din lume, absolvirea ei e un fel de garanție a unui viitor de succes, iar un celebru student care a terminat cu bine „Math 55" e Bill Gates, fondatorul Microsoft și cel mai bogat om din lume la ora actuală); e un curs pe care puțini studenți de la Harvard îndrăznesc să îl facă, iar de obicei din cei care se înscriu, 2/3 abandonează pe drum cursul, nu îi fac față; în anul universitar 2010-2011, din cei 14 studenți care au reușit să absolve cursul, doi erau studenți români.

Și mai adaug un exemplu. În prima parte a anilor '80 a avut loc în România o conferință internațională de Teoria Operatorilor, un domeniu al matematicii unde țara noastră a creat una din cele mai puternice școli din lume. Și eu eram prezent la acea conferință, ca învățăcel. Printre participanți erau câțiva mari matematicieni americani, autori ai unor cărți în mare vogă în domeniu la acel moment. Și eram seara la restaurant cu toții. Unul din marii matematicieni americani alesese din meniu (în engleză) pește și vin alb. Peștele sosise, dar vinul alb, nu. Americanul îi spusese deja de câteva ori în engleză chelnerului care îl servea că nu începe să mănânce până nu îi aduce vinul alb. Și pentru că vinul întârzia să sosească și mâncarea se răcea, la un moment dat, spre surpriza tuturor, marele matematician i s-a adresat într-o română imperfectă chelnerului spunându-i să se grăbească. Și vinul a fost adus imediat.

Uluiala noastră a fost și mai mare când am aflat cum de americanul învățase să vorbească româna. La universitatea la care preda se afla o echipă de profesori români, excelenți specialiști în teoria operatorilor. Discuțiile pe probleme de matematică începeau de fiecare dată în engleză. Dar când analizele înaintau cu pași repezi, românii abandonau engleza și începeau să discute în română. Iar marele matematician american, pentru a nu pierde detalii extrem de importante ale discuției, a ajuns în timp să învețe româna.

A fost un excelent exemplu pentru noi, față de locul pe care îl putem atinge în lumea asta.

Asiaticii știu puține lucruri despre România, fiind socotită o țară din Europa și care, ca urmare, beneficiază de umbrela Europei, ceea ce e un brand în general pozitiv.

Cât despre noi, la începuturile noastre, în anii '90, când ofeream servicii de dezvoltare software clienților din Europa de Vest și SUA, am avut mereu clienți mulțumiți de noi. Într-atât de mulțumiți, încât în primii noștri patru ani nu am făcut nici un fel de marketing pentru noi, dar portofoliul nostru de clienți a crescut continuu, exclusiv prin referințe: clienții noștri ne recomandau altor clienți sau oameni cu care lucram la un client se mutau la alte companii și, mulțumiți fiind de serviciile noastre, apelau în continuare la noi. Aceste lucruri ne-au ferit de formarea vreunui complex de inferioritate.

E adevărat că în Europa, de mai multe ori, de pildă, în cazul Bitdefender, adresându-ne pieței largi de consumatori, nu doar de parteneri sau de clienți-companii, am fost de mai multe ori în situația în care parteneri de-ai noștri evitau să evidențieze originea română a produselor, de teamă că piața va reacționa negativ. Cu toate acestea sau poate tocmai de aceea, ori de câte ori am avut ocazia, în discuțiile 1 la 1, am promovat România și capacitățile ei științifice și tehnice.

Noi, în grupurile Softwin și Bitdefender, lucram în domeniul inovației tehnologice, în zona IT. Am văzut mulți specialiști din multe regiuni ale lumii. Știm despre softiștii români că sunt printre cei mai buni de pe glob. Întreaga cercetare-dezvoltare în aceste grupuri se realizează în România. Iar noi tot timpul am fost în avangardă. Acum 10 ani, eram primii care reușiseră să creeze tehnologii euristice în domeniul securității. Iar 18 Academii Naționale reunite sub egida Comisiei Europene ne-au premiat cu ceea ce în domeniul nostru era „Nobelul pentru IT". Astăzi, de peste 18 luni, tehnologiile Bitdefender de securitate domină autoritar testele care măsoară calitatea protecției utilizatorilor. Cu o echipă mult mai mică decât a unor mari concurenți de ai noștri, pentru a fi numărul 1 a trebuit să fim mai creativi: în spatele acestor rezultate sunt multe inovații tehnologice.

Apreciem faptul că Softwin şi-a acceptat identitatea românească de la început, reuşind totodată impunerea brandului pe piaţa internaţională. Aveţi totodată şi o bună imagine asupra pieţei autohtone. Bitdefender chiar are sediul în Bucureşti, iar în România expansiunea s-a concretizat prin deschiderea de centre de cercetare-dezvoltare la Cluj-Napoca, Iaşi şi Timişoara. Cum percepeţi piaţa românească comparativ cu cea occidentală, din perspectiva nevoilor consumatorilor? Cât de avansaţi sau devansaţi suntem?

Piaţa românească e o piaţă diferită de piaţa vestică. Să luăm un exemplu: consumatorii. Răspândirea în masă a IT-ului (calculatoare acasă, internet etc.) în România e de dată recentă, s-a întâmplat în ultimii 10 ani. Există încă o bună parte a populaţiei care nu a lucrat niciodată pe un computer personal, care nu a navigat niciodată pe internet. Faţă de populaţiile din ţările avansate (SUA, de exemplu) noi ne aflăm cu peste 10 ani în urmă, în ceea ce priveşte accesul populaţiei la computer şi internet. În SUA, calculatoarele personale au început să fie folosite de marele public, în masă, în anii '90, la noi, în schimb, acest fenomen a început abia în anii 2000. Un domeniu interesant pentru noi este cel de *parental control*, adică de implicare a părinţilor în viaţa de internauţi a copiilor, care presupune ca părinţii să înţeleagă impactul pozitiv sau negativ ale internetului asupra copiilor lor. Plecăm de la premisa că viaţa pe internet a copiilor oferă foarte multe informaţii despre problemele pe care aceştia le întâmpină în dezvoltarea lor; ca să nu mai vorbim de atacurile asupra copiilor sau familiei care se pot produce din cauza micilor utilizatori naivi, care cad în tot felul de capcane ale internetului. Ne gândim mai ales la copiii de grădiniţă sau şcoală generală (de obicei, e vorba de copii sub 14 ani). Astăzi, majoritatea copiilor români au acces aproape zilnic la calculatoare şi la internet, sunt *digital native*. În schimb, o bună parte a părinţilor acestor copii nu folosesc calculatorul, nu ştiu să caute pe internet, deci nu înţeleg decât superficial viaţa digitală a copiilor lor. Aceştia pot fi în segmentul nostru ţintă, dar într-un alt mod decât părinţii americani de vârstă similară, care au o bună educaţie IT.

Dacă din punctul de vedere al numărului celor care sunt educaţi IT avem o diferenţă de 10 ani, adică media de vârstă a celor educaţi în IT din Vest e mai mare cu cel puţin 10 ani decât media de vârstă a celor din România (educaţia IT pleacă de la vârstă mică spre vârste mai mari; la vârste mai mari „recuperăm"), în ceea ce priveşte tehnologia, România poate fi mai avansată decât ţările vestice: de multe ori, colegii noştri din vestul Europei ne spun că la ei nu întâlnesc, ca în România, internet wireless gratuit în toate hotelurile, în cafenele şi în mall-uri. Şi internet de mare viteză. Aşadar, acolo unde tehnologia pătrunde, e posibil ca noi uneori să avem un avantaj. Să nu uităm, de pildă, că România a beneficiat de tehnologii de comunicare de ultimă oră, de multe ori înaintea celor mai avansate ţări. Explicaţia e simplă: piaţa românească e o piaţă suficient de mare încât, testând aici (înainte de a le lansa pe piaţa globală) tehnologii de comunicare, testele să dea informaţii suficient de relevante; şi totodată nu e nici atât de mare încât greşeli majore în implementarea tehnologiilor să rateze complet o mare piaţă; aşadar, România e o piaţă de test pentru tehnologii de comunicare digitală.

Cum este perceput capitalul uman românesc pe piaţa de muncă din afara graniţelor? Dumneavoastră preferaţi să aveţi angajaţi români? Credeţi că există o tipologie a angajatului român vs angajatul occidental, simţiţi că diferenţele culturale se reflectă asupra modului de acţiune a angajaţilor?

Noi avem ca obiectiv să demonstrăm că o echipă eminamente românească poate reuşi pe plan mondial la cele mai înalte standarde: că poate fi lider de piaţă în zona tehnologiilor inovative. Deci, în mod conştient, încercăm să punem la lucru cât mai mult românii, inteligenţa românească în proiectele noastre. Pe de altă parte, echipele noastre de vânzări şi marketing din pieţele în care avem propria prezenţă (Germania, UK, Spania, SUA etc.) sunt alcătuite din specialişti din ţările respective, buni cunoscători ai culturii locale.

În domeniul IT percepţia despre români e una foarte bună. În general, românii nu sunt foarte încrezători în forţele proprii, în capacitatea lor de a fi printre cei mai buni din lume. E un lucru care se simte la cei maturi, la care, după părerea noastră, „lungul nasului" e prea scurt. Cu cei mai tineri e diferit, întreaga lume e la picioarele lor.

Există multe caracteristici culturale prin care românii se deosebesc de alte populaţii, o bună trecere în revistă a lor ne-o oferă cartea Adinei Luca, *Employeescu*, care face o analiză a firii românilor din punctul de vedere al unui angajator.

În primii 4 ani de Softwin, am lucrat exclusiv cu clienţi francezi. În general, francezii ne considerau balcanici şi credeau ca urmare că, dacă ne angajăm la un termen de livrare, sigur îl vom depăşi.

De exemplu, să zicem că francezii aveau nevoie să le livrăm luni. Ca să se „adapteze" la cultura noastră, a balcanicilor, ne cereau să le livrăm joia dinainte de luni, era marja lor de siguranţă. Şi, în general, aveau

dreptate, românii erau obișnuiți să întârzie. Doar că în Softwin dezvoltasem o altă cultură, a respectului termenelor și a standardelor de calitate. Astfel că noi eram gata chiar joi. Or, francezii nu se uitau la livrările noastre până luni. Așa am început noi să credem că obiceiul clienților era să ne ceară să livrăm mai devreme decât aveau nevoie, ca să se asigure că vom livra atunci când aveau cu adevărat nevoie. Astfel că, atunci când ne cereau să le livrăm joi, noi citeam: trebuie să le livrăm luni (după joi). În 1994, am avut primul client nefrancez, un client german. Clientul ne-a cerut să îi livrăm joi. „Înțelegând" limbajul/cultura clienților occidentali, ne-am făcut planul să fim gata de livrare luni (deci mai târziu decât joi). Dar joi, germanii ne-au surprins, ne-au întrebat de livrare! Întâmplarea a făcut că noi eram gata „mai devreme" și am putut livra în bune condiții chiar joi. Noi descriem diferențele culturale cam așa: un minut la români înseamnă ceva care durează peste 180 de secunde; la francezi, un minut înseamnă între 60 și 120 de secunde; iar la germani, un minut înseamnă 60 de secunde, nici mai mult, nici mai puțin.

Bitdefender și Softwin sunt, din punctul de vedere al competitivității culturii, două adevărate școli de cultură occidentală.

Dintre forțele care guvernează o companie, care credeți că este cea definitorie în acest moment pentru Softwin/Bitdefender: banii, performanțele, consecvența, inovația, prestigiul sau calitatea și garanția oferite? Cum au devenit calitatea și certificarea o tradiție pentru Softwin/Bitdefender și cât de mult asigură ele prestigiul firmei?

Noi, fondatorii Softwin și Bitdefender, niciodată nu am urmărit prin aceste proiecte să facem bani. Țelul nostru e să facem lucrurile cât mai bine, astfel încât utilizatorii, partenerii noștri, să fie cât mai mulțumiți de serviciile, tehnologiile și produsele noastre. Reușita materială poate fi un efect al acestei abordări. Iar pentru a reuși pe piețe competitive, având mai puține resurse (sau acces la mai puține resurse) decât au competitorii noștri, trebuie să fim mai creativi, mai angajați, mai performanți decât concurenții noștri în ceea ce facem.

Cât despre calitate: îmi amintesc că la începutul anilor '90, cultura calității în România era aproape inexistentă. Și noi la început în Softwin credeam că e suficient să vrei, să lucrezi zi și noapte, pentru ca lucrul ieșit din mâinile noastre să fie obținut la timp și la standardele cerute de client. Și ne-a lovit trenul de câteva ori: cu toate eforturile noastre de zi și noapte, am ajuns ca în ziua livrării să nu știm dacă produsul nostru era plin de erori sau funcționa suficient de bine.

În 1993, am avut drept client o filială AT&T din Franța, deci o firmă de telecomunicații care crea singurul PABX european la acea oră. Planul era ca noi să dezvoltăm în România sistemul de operare al acelui PABX. Și aveam oamenii potriviți, printre care unul din colegii mei din ITC, care a venit din funcția de director științific și care conducea o echipă de peste 200 de oameni care au creat sistemul de operare al calculatoarelor Felix. Francezii de la AT&T ne-au învățat abecedarul calității. Am început cu un coleg din ICI, care a mers în Franța câteva luni ca să învețe ce înseamnă standarde de calitate, care e procesul prin care le poți atinge. La întoarcerea lui, am început să punem pe picioare Sistemul de Asigurare a Calității Softwin. Proiectul cu AT&T a fost primul în care în momentul livrării știam aproape exact cât de bun este produsul pe care urmează să-l livrăm clientului. Asta înseamnă un proces bun de asigurare a calității.

Softwin a fost prima companie de IT cu capital românesc care s-a certificat ISO 9000. Și asta după 4-5 ani de maturizare a sistemului nostru. Apoi ne-am inspirat din Kaizen, cultura japoneză, pentru ca mai nou să folosim procese „agile". Cultura calității e o cultură în continuă evoluție. Funcționează astfel: după ce faci doi pași înainte, se face automat un pas înapoi. Iar ca să recuperezi, mai trebuie să faci încă doi pași înainte. Și așa mai departe.

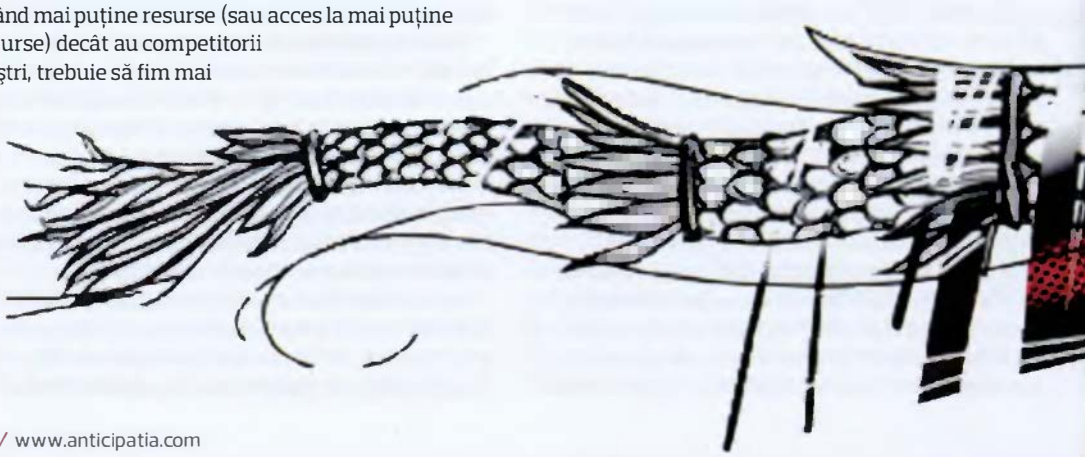

Ne-am dori să ne prezentați și povestea evoluției brandului de la AVX până la Bitdefender – Lupul Dacic. Cum s-a reflectat schimbarea de brand Bitdefender, prin întărirea identității românești, asupra modului în care a fost percepută compania de către cumpărători? Dar de către angajați? Se simt angajații mai motivați să lucreze într-o companie care se afirmă în românitatea ei, bucurându-se totodată de un admirabil prestigiu mondial?

Imaginea Bitdefender a suferit mici modificări din 2001 când a fost lansată, până în 2011, la sărbătorirea a 10 ani. În acel an, am decis că e nevoie de o împrospătare a imaginii. Iar decizia noastră a fost de a trece la o imagine mai puternică, mai „bold".

Iar pentru a obține așa ceva, am parcurs o etapă de citire a ADN-ului Bitdefender: care sunt valorile de bază care ne definesc echipa? La un moment dat, am decis reducerea echipei căreia îi citim ADN-ul comun la trei persoane, pe care le-am considerat ca fiind cele care reprezintă esența Bitdefender: eu și cei doi colegi ai mei care conduc cercetarea și dezvoltarea (diferențiatorul major al Bitdefender este tehnologia sa inovatoare). Am lucrat cu Brandient, cea mai tare echipă de specialiști români în branding. În momentul în care colegii de la Brandient ne-au arătat o imagine cu un dragon asiatic, tuturor trei ne-a trecut prin minte aceeași idee: să întărim originea noastră și să folosim lupul dacic, ca simbol al apărării eficiente, al eroismului nostru în lupta cu răufăcătorii digitali.

Povestea lupului dacic a făcut înconjurul lumii. Toate cutiile Bitdefender, distribuite în cele patru colțuri ale lumii, aveau pe una din fețe povestea strămoșilor noștri, dacii, și a drapelului lor de luptă.

Noi ne-am simțit mândri să afirmăm sus și tare că suntem români și că nu doar suntem mândri de istoria noastră, dar o și ducem mai departe. În sânul echipei, lansarea brandului a însemnat un nou suflu de energie, ne-am simțit mai aliniați decât oricând unui ideal comun.

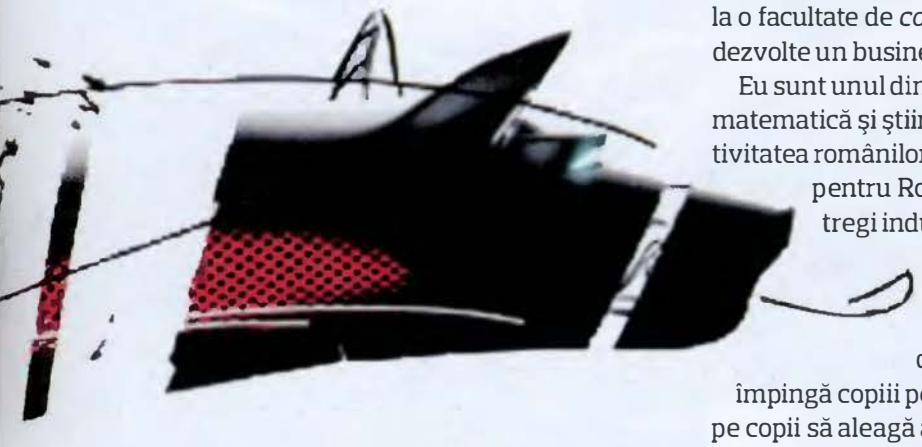

Cum se simte mersul școlii românești la Softwin/ Bitdefender? În ce măsură școala românească poate constitui o sursă de capital uman performant pentru piața internațională? Sunt percepute Softwin și Bitdefender ca platforme pentru lansarea pe piața muncii din străinătate a tinerilor talentați și instruiți în România?

Prin Softwin și Bitdefender au trecut peste 5 000 de specialiști de la crearea lor și până în prezent. Cele două au fost și sunt adevărate școli pentru multe profesii care oarecum sunt în premieră în România, dar sunt mult căutate pe piața mondială.

Faceți sau utilizați studii de *foresight*?

Noi tot timpul am fost în avangardă. Prin diverse proiecte noi am fost printre cei care au influențat mersul pieței în anumite nișe.

Cum vi se pare un proiect ca Anticipația, credeți în rolul informării publicului larg cu privire la preocupările specialiștilor și creatorilor din domeniul științei și inovației tehnologice?

Eu sunt un pasionat de science fiction. Sincer, cred că de multe ori literatura SF definește niște direcții, ținte de atins pentru știință și tehnologie, pe care apoi, prin mai mulți pași, știința și tehnologia chiar le realizează. Știința/inovația tehnologică și ficțiunea merg mână în mână. În fond, și noi cei din inovația tehnologică suntem niște visători. România nu are mulți diferențiatori în lumea de azi. Dar una din pietrele prețioase pe care le are e calitatea încă ridicată a educației în ceea ce privește știința și tehnologia. O anecdotă: de ce un absolvent de liceu român vrea să dea admitere la Facultatea de Informatică? Ca să învețe tehnologii ale informației. Dar de ce un absolvent de liceu american dă admitere la o facultate de *computer science*? Ca să învețe să dezvolte un business în domeniul IT.

Eu sunt unul din cei care cred că educația matematică și științifică sau tehnologică, plus creativitatea românilor pot fi unii din marii diferențiatori pentru România, prin crearea unei întregi industrii de inovație tehnologică. Iar educarea părinților și copiilor, popularizarea științei și tehnologiei nu vor face altceva decât să determine mai mulți părinți să își împingă copiii pe drumul științei și tehnologiei, iar pe copii să aleagă acest drum.

A consemnat **Maria-Cristina Popa**

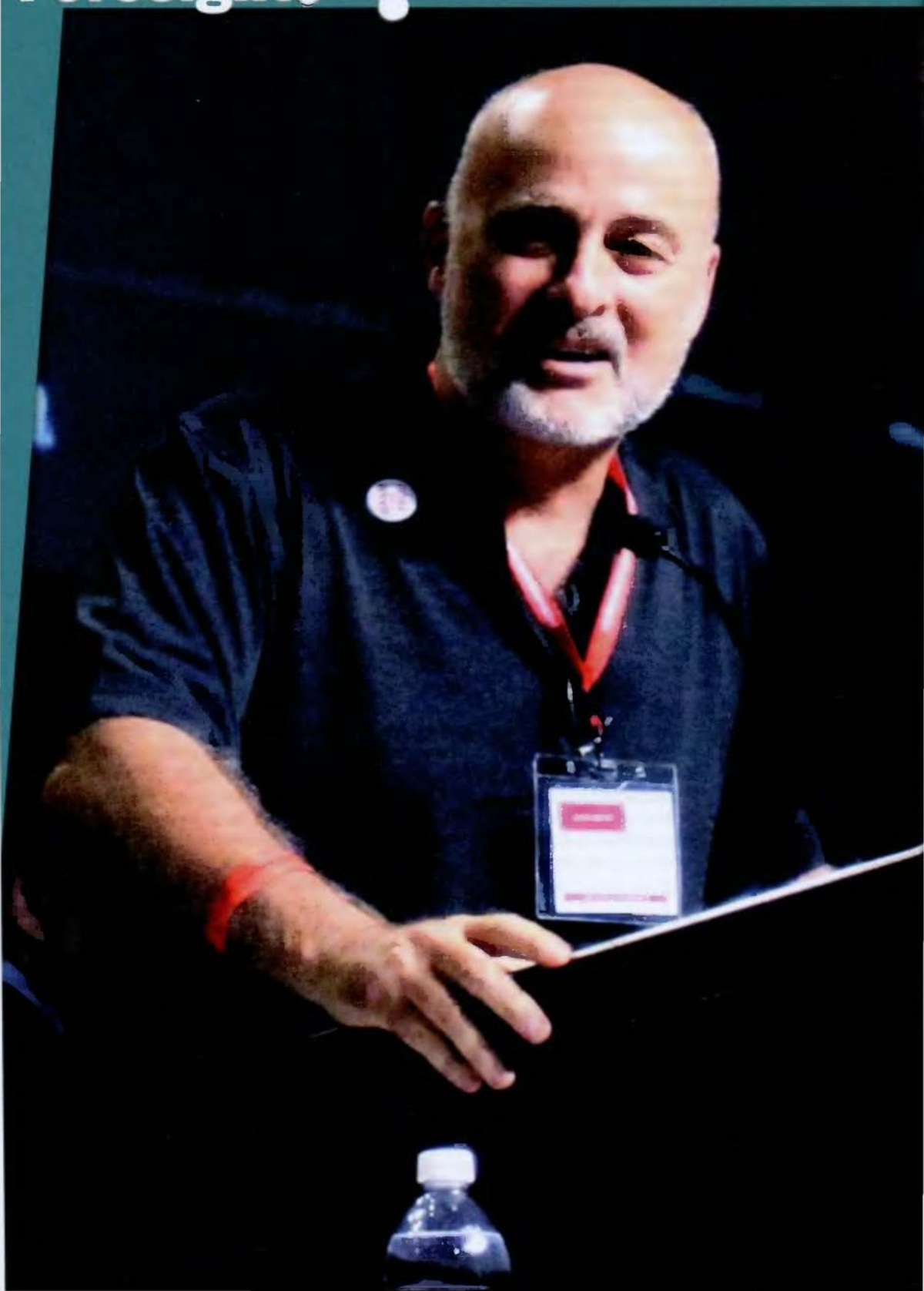

Interviu exclusiv AA

Universurile lui David Brin

Om de știință și doctor în filozofia științelor spațiale, David Brin și-a câștigat notorietatea în rândul futurologilor atunci când previziunile tehnologice din romanul său *Earth*, scris în 1987, precum apariția unei rețele de world wide web, a blogurilor, a e-mailului și spamului s-au adeverit. Astăzi se autoproclamă a fi un „comentator al ultimelor trenduri în tehnologie" și este invitat să vorbească despre viitorul în știință de către diverse companii și instituții, precum Microsoft sau IBM.

Scriitor faimos de hard science fiction, David Brin l-a cucerit pe cititori cu trilogia sa *Uplift*, dar și pe critici, fiind multipremiat cu Hugo, Locus și Nebula. În volumul *The Transparent Society*, el susține cu tărie o mai mare transparență în societatea noastră: „În lipsa unei transparențe radicale în societate, lovitura încercată de noua aristocrație va reuși." În exclusivitate pentru *Anticipația*, David Brin vorbește despre lumea în care trăim, despre ficțiune și știință, în prezent și în viitor.

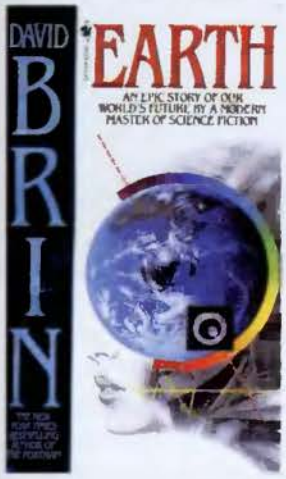

Pentru ochiul neavizat poate părea că David Brin trăiește simultan în două lumi: viața obișnuită a unui scriitor care lucrează la biroul său de acasă în California și, pe de altă parte, cealaltă lume a sa, a scrisului său inovator, privind mereu spre viitor. Cum se împacă aceste două lumi?

Am trăit mereu în afara timpului. Așa fac majoritatea scriitorilor de science fiction. Numai câțiva dintre noi avem o pregătire științifică, dar cu toții citim obsesiv istorie. Dat fiind că subiectul nostru este vasta întindere a poveștii umane, ne plasăm uneori personajele în momente de criză ale trecutului sau modificăm prezentul, sau extindem în viitoruri extrapolate marea dramă a durerii și a triumfului omului. SF-ul este literatura care tratează schimbarea, felul în care ființele umane și societățile lor reacționează la o transformare bruscă. Genurile care încearcă să ignore schimbarea ignoră chiar esența timpului nostru. Timpul Schimbării.

Ca om al viitorului, care ați prezice că va fi cel mai important aspect care vă va afecta viața și viețile noastre în următorii 50 de ani?

Mulți sunt obsedați de Legea lui Moore... creșterea rapidă a puterii de calcul aflate la dispoziția noastră. Ei anticipează apariția iminentă a unor inteligențe artificiale care apoi vor accelera acest ritm, către ceea ce se numește „singularitate" – când toate lucrurile se vor transforma. Când am putea căpăta puteri de zei.

Sunt foarte interesat de acest subiect. Și totuși nu îl consider problema centrală care se află în fața noastră. Mă aștept să se producă mai încet și mai stângaci. Ceea ce cred eu că ne va transforma într-o măsură mai mare este migrația constantă a majorității oamenilor dinspre sărăcie spre un soi de confort de clasă mijlocie, cu electricitate, canalizare și toți copiii la școală. Asta s-a întâmplat deja, într-o proporție uluitoare, la scară globală. Iar când fetele, mai ales, primesc educație, planeta se schimbă.

Vestea bună e că vom avea miliarde de noi persoane care să contribuie la rezolvarea problemelor. Vestea proastă este că avem foarte puțin timp să dezvoltăm noi tehnologii care să permită fiecăruia să trăiască o viață de clasă mijlocie fără să consume multe din resursele și așa deficitare ale lumii.

Pe fondul romanelor distopice, care abundă în ultima vreme, și al discuțiilor tot mai sumbre despre viitor, cum percepeți societatea din timpul care va veni? Înclinați spre o abordare distopică sau spre una utopică?

Propriul meu roman distopic, *Poștașul vine după Apocalipsă*, a fost foarte popular. Și totuși eu nu predic disperarea. Trăim într-o perioadă în care oamenii cunosc îmbunătățiri ale condițiilor de viață într-o proporție mai mare ca oricând, în care știința deschide uși către noi posibilități grozave, în care violența continuă declinul abrupt pe care l-am văzut mereu după 1945.

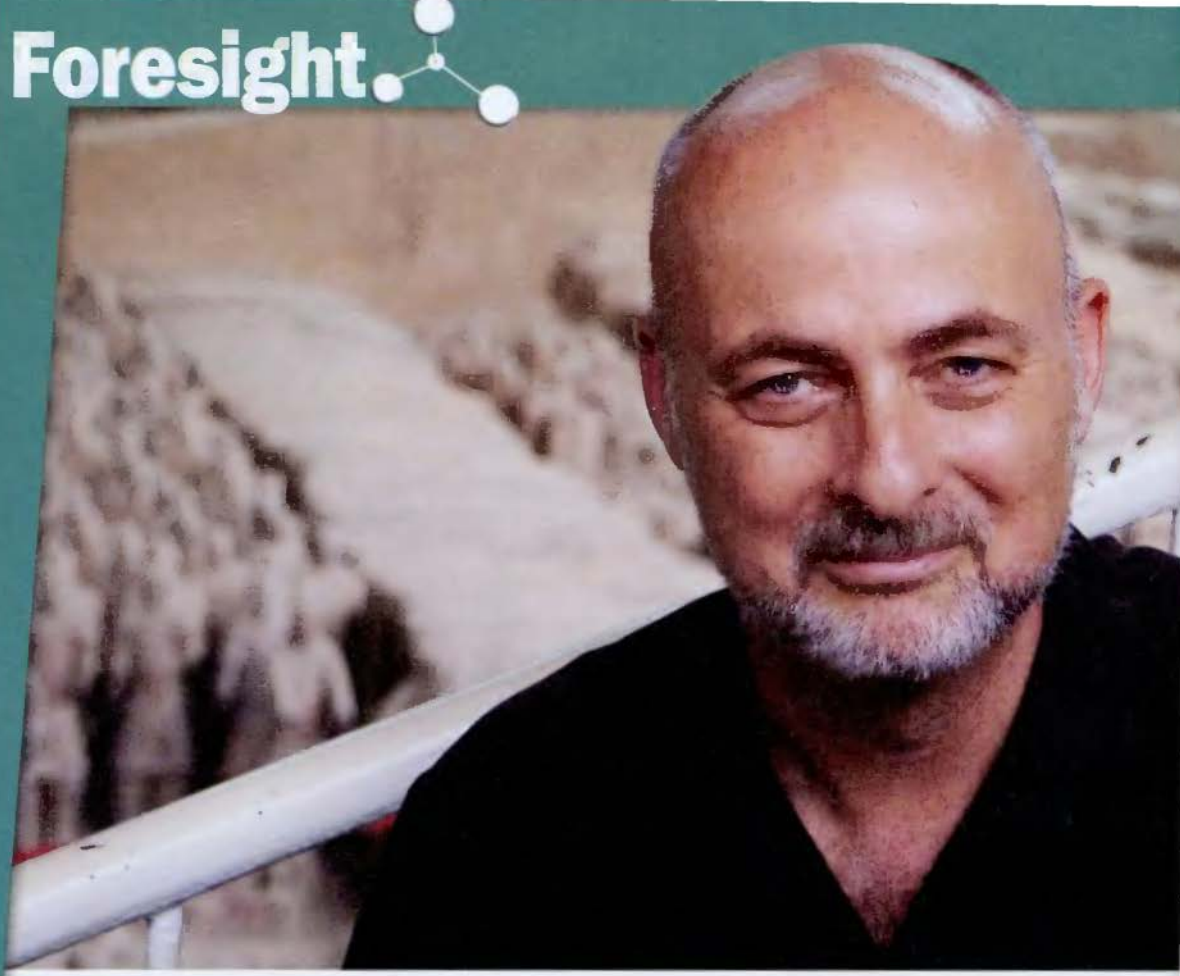

Autorii care lansează avertismente pentru a ne ajuta să percepem și să evităm erorile? Ei fac un mare serviciu, întrucât pe drumul dinaintea noastră există multe capcane și nisipuri mișcătoare, care se ivesc pe măsură ce abordăm viitorul. Pentru navigarea pe acea cale către un viitor mai bun și mai înțelept va fi nevoie ca noi toți să scrutăm înainte și să strigăm în caz de pericol, contribuind la găsirea unui drum mai sigur, progresiv. Asta încerc eu să fac în cărțile mele!

Dar e cu totul altceva doar să strigi: „Suntem sortiți pieirii!" Sau să ceri întoarcerea navei și să o iei pe un curs care nu a fost niciodată, dar niciodată, înțelept de urmat. Așa ceva a fost aproape întotdeauna mult mai rău decât această lume de azi, plină de speranță – chiar dacă periculoasă.

Cum vedeți viitorul cărții tipărite și pe cel al literaturii? Pe fondul ascensiunii cărților electronice, aplicațiilor multimedia și echipamentelor de lectură care costă chiar mai puțin decât o carte tipărită, credeți că urmașii noștri vor mai privi literatura ca fiind legată de carte ca obiect?

Oamenii iubesc hârtia. Ne vom păstra cărțile tipărite. Dar va exista doar un singur tip de carte. Și vom tăia mai puțini copaci.

Ce ne puteți spune despre autorii dumneavoastră favoriți? Cei care v-au inspirat de-a lungul anilor.

Am crescut citindu-i pe unii dintre cei mai mari scriitori vizionari, de la Verne și Wells, la Huxley și Brunner. Am beneficiat, de asemenea, și de gânditori sociali precum Jefferson, de Tocqueville și Montesquieu. Am putut să-l compar pe Adam Smith cu Karl Marx și am aflat cum geniul lor a apucat-o ulterior pe cărările iluziei și ale aberației.

Știu că sunteți unul dintre puținii autori care dau sfaturi tinerilor scriitori, pe pagina web personală. Care considerați că ar fi cele cinci reguli de aur ale scrisului?

Ceea ce pot face e să vă îndrum către un „articol-povață" publicat de mine online, care conține o esență de înțelepciune și răspunsuri la întrebările care mi-au fost adresate în ultimii 20 de ani. Articolul poate fi găsit la adresa http://www.davidbrin.com/advice.htm. Mulți l-au considerat extrem de util.

Scrisul trebuie să fie pasional! Dar poate fi comis și cu jumătate de normă, ca hobby, paralel cu o profesie prin care aduci societății contribuții importante, calificate. Ca toate marile arte, scrisul are mai multe componente: talent, abilități dobândite, muncă asiduă și noroc. Dacă

ai oricare trei din aceste ingrediente, poți compensa lipsa celui de-al patrulea. Dar viața nu e dreaptă. Dacă îți lipsește talentul pentru narațiune și urechea pentru dialog, atunci nici munca cea mai asiduă nu va face din tine un scriitor de ficțiune.

Într-o lume în care diferențele dintre noi par a fi mai accentuate ca oricând, din cauza culturilor și a progreselor tehnologice diferite, ce valori fundamentale umane considerați că ar trebui păstrate?

Cele mai pragmatice dintre toate, care au îmbunătățit viața tuturor. Ce trăsături umane ne-au dat libertatea, arta, confortul, explorarea și satisfacerea nevoilor? Idealiștii stângii vorbesc de cooperare și generozitate. Idealiștii dreptei evocă incredibila creativitate izvorâtă din concurența umană. Ambele părți au dreptate... și ambele se înșală când neagă meritele celeilalte jumătăți. Concurența trebuie monitorizată și reglementată strict, cumva de către Guvern, dar preponderent prin deschidere, transparență și informarea tuturor asupra a ceea ce se întâmplă, astfel încât să putem da cu toții socoteală unii celorlalți. Am vorbit despre asta în romanul meu *Earth*, precum și în lucrarea de nonficțiune *The Transparent Society: Will Technology Make Us Choose Between Freedom And Privacy?*

Când se produce, concurența este cea mai creativă forță din Univers – pe piețe, în democrație, știință și alte domenii. Dar asta numai dacă strunim forța care a ruinat concurența în 99% din alte culturi. Oligarhia. Și, vai!, dreapta iubește oligarhia.

Multe proiecte pot fi realizate doar împreună. Cum ar fi utilizarea taxelor pentru a-i ajuta pe săraci să poată... concura. Când stânga uită acest ultim aspect, este la fel de proastă ca dreapta. Să ne ferească Cerul de idealiști! Avem temeiuri pragmatice pentru idealism, sete de progres, libertate și concurență dezlănțuite... deoarece asta este singura cale prin care vom ajunge vreodată la stele.

Ai scris câteva lucruri interesante despre *SETI – Search For Extraterrestrial Intelligence*. Ce șanse de reușită credeți că are *SETI*? Este societatea noastră pregătită pentru o astfel de descoperire?

Probabilitatea producerii unui contact în timpul vieții noastre pare să se diminueze vertiginos. Și totuși eu scriu adesea despre viața extraterestră atât în ficțiune, cât și în lucrările mele științifice. Noul meu roman, *Existence*, tratează un tip de contact foarte neobișnuit, dar care este totuși mai probabil decât oricare altul (http://tinyurl.com/exist-trailer).

De fapt, sunt chiar uimit de cât de „pregătiți" sunt oamenii pentru un astfel de eveniment. Vorbim despre el la nesfârșit! Majoritatea religiilor au deja documente referitoare la poziția lor față de viața extraterestră. Și, desigur, poveștile despre contact – ale mele și ale altor autori – cresc în popularitate. E ca și cum am fi început să ne pregătim.

Cum vă imaginați viața unui scriitor obișnuit în ziua de 18 octombrie a anului 2062?

E aproximativ perioada apariției cometei Halley! Pe care Gregory Benford și cu mine am descris-o în romanul nostru *Inima cometei*. Mai este mult până atunci. Am făcut previziuni pe 50 de ani, în *Earth* și în *Existence*, iar acelea vor fi vremuri de tranziție grele și complicate.

Dar același lucru poate fi spus și despre ziua de azi.

A consemnat **Ana Nicolau**

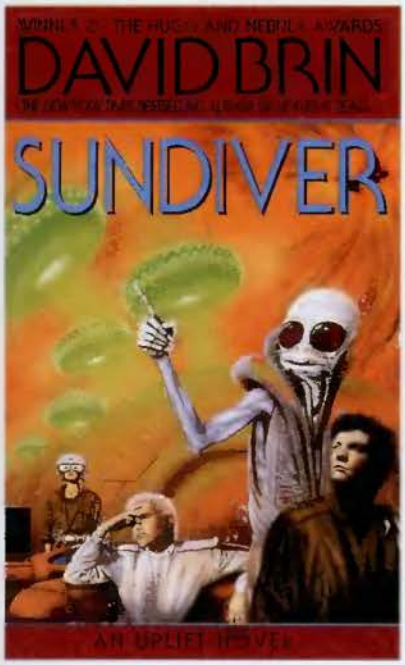

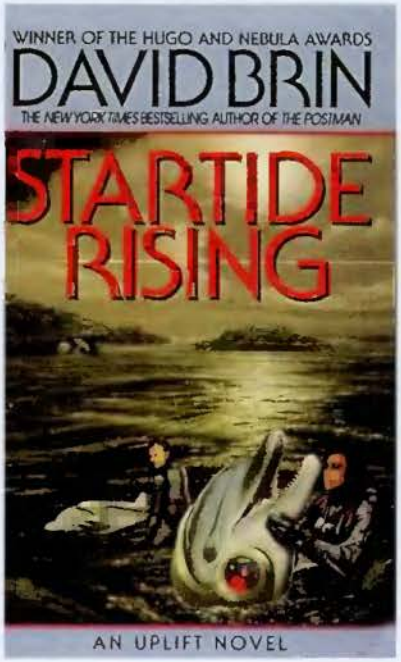

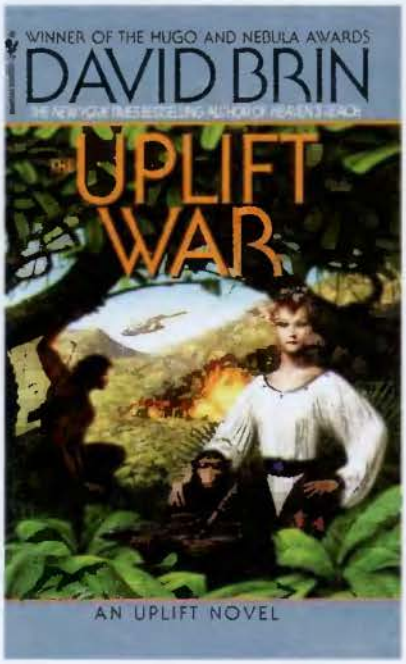

Focus

Constantin Vlad
Jurnalist

Marte, steaua de foc

„Steaua de foc", cum era numită planeta Marte de către astronomii chinezi – primii care au studiat-o mai îndeaproape și au documentat în scris observațiile făcute –, a aprins imaginația oamenilor încă de când aceștia și-au ridicat ochii spre cer.

Pleiada de povestiri SF apărute în ultima sută și ceva de ani, amplificată progresiv ba de confuzia cu „canalele" marțiene, ba de alte observații științifice mai exacte, a reușit să mențină Marte în centrul atenției chiar și după „marea dezamăgire" – momentul în care s-a constatat dincolo de orice dubiu că nu există vreo civilizație marțiană, iar planeta e pustie.

Pustie, îndepărtată și mult mai mică: diametrul Planetei Roșii este 53% din cel al Pământului, iar masa ei este de numai 10 procente din cea terestră. Venus, care din aceste puncte de vedere este practic geamăna Terrei, nu a reușit să depășească propriul său moment de „mare dezamăgire" – clipa în care am constatat că, departe de a fi planeta paradiziacă pe care ne-am închipuit-o multă vreme, aici nu ne așteptă decât iadul: ploi de acid sulfuric, temperaturi medii de 462 °C și o presiune de peste 91 de atmosfere. Din cauza acestor condiții extreme, de-a dreptul „criminale" pentru sondele terestre, interesul comunității științifice s-a redus – mai mult de nevoie – substanțial, în timp ce interesul publicului larg a dispărut aproape cu totul.

Marte, deși mică, are o arie totală aproximativ egală cu cea a uscatului terestru în ansamblul său, iar o zi marțiană durează 1,03 zile pământene. Înclinația axială marțiană (25,19 grade) este aproape la fel cu a Terrei (23,5 grade), de unde rezultă anotimpuri asemănătoare. Similaritățile se cam opresc aici; anul marțian este aproape dublu față de cel terestru (implicit și anotimpurile), iar gravitația este de 0,38 G – altfel spus, dacă pe Pământ cântărești 100 de kilograme, pe Marte vei avea doar 38. Atmosfera este extrem de rarefiată (sub 1% din densitatea medie terestră) și alcătuită preponderent (95%) din dioxid de carbon. Pe scurt, chiar dacă vag similară Terrei în anumite privințe, pe ansamblu, Marte este o planetă radical diferită, deloc potrivită habitatului uman. De unde atunci fascinația?

Pustie, îndepărtată și mult mai mică: diametrul Planetei Roșii este 53% din cel al Pământului, iar masa ei este de numai 10 procente din cea terestră.

În pofida faptului că am trimis zeci de sonde – orbitale sau la sol – către Planeta Roșie, acumulând o multitudine de informații, numărul „misterelor marțiene" nu s-a redus, ba chiar a sporit. Spre exemplu, știm de zeci de ani că relieful emisferei nordice se numără printre cele mai plane și mai uniforme suprafețe din întregul sistem solar, de unde și presupunerea că aici a existat cândva o vastă întindere de apă. Prin contrast, emisfera sudică are o elevație mai mare cu 4-8 km decât „bazinul nordic" – un teren „dur", plin de munți, canale și cratere. Ipoteza cel mai larg acceptată este că masiva diferență ar fi fost cauzată de ciocnirea cu un asteroid gigantic, produsă acum multe milioane de ani.

Un mister încă și mai mare este originea metanului de pe Marte. Prezența metanului – cea mai simplă moleculă organică – în atmosfera marțiană a fost descoperită oficial, pentru prima oară, în 2003, de către sonda orbitală europeană Mars Express.

Pe Pământ, cea mai mare parte a metanului atmosferic este produs de organismele vii – de la bacterii la animale. Chiar dacă unii oameni de

știință insistă că metanul marțian are și el o bază biologică microbiană, alții sugerează că prezența acestui gaz în atmosferă este de dată relativ recentă, de aproximativ 300 de ani. O viitoare misiune europeană, ExoMars, își propune să investigheze în detaliu aspectul, în a doua jumătate a deceniului curent.

Are Marte apă lichidă la suprafață? Un număr copleșitor de indicii, inclusiv fotografii, sugerează că da – dar toate indirect. În trecut, Planeta Roșie a fost în mod sigur „udă", cu apă din belșug. Ocazional, respectiv primăverile, apa ar putea curge și acum la suprafață, chiar dacă noi nu am putut discerne până în prezent un luciu de apă prin observație directă. Prezența apei lichide ar însemna un mare plus în favoarea ipotezei existenței vieții, chiar și la nivel unicelular. Și, totodată, un bonus substanțial pentru viitoarele misiuni umane – fie că e vorba de colonii sau de expediții care, astfel, vor avea combustibilul de întoarcere asigurat.

Prezența apei, speculează unii specialiști, aproape că garantează existența vieții. O ipoteză și mai tulburătoare este însă că noi înșine am putea fi marțieni. Și nu numai noi, oamenii, ci toate celelalte forme de viață de pe Pământ. Marte a avut condiții propice vieții mult înaintea Terrei, iar dacă geneza a avut loc aici este chiar probabil ca măcar una dintre ciocnirile cataclismice de care a avut parte Planeta Roșie în trecut să fi împrăștiat inclusiv pe Pământ germenii vieții. Chiar prima sondă expediată de SUA pe Marte, Viking 1, a detectat prezența mai multor compuși organici – între care clorură de metil și diclormetan – caracteristici vieții. Deși oficial aceștia au fost puși pe seama „contaminării terestre", autorii descoperirii rămân convinși și astăzi de faptul că ei au găsit viață pe Marte încă din 1976. O rocă marțiană descoperită în Antarctica conține ceea ce unii experți au interpretat a fi bacterii fosilizate.

Deși condițiile de pe Marte – nivel de radiații, aparenta lipsă a apei lichide, temperaturi foarte scăzute etc. – par mult prea vitrege pentru a permite viața așa cum o știm noi, în ultima vreme am tot descoperit chiar pe Pământ organisme simple și complexe care prosperă în medii de o ostilitate extremă. Dar, dat fiind că este foarte departe de reziliența unor bacterii sau virusuri, ar putea omul să trăiască pe Marte? Din nou, există un cor de voci (calificate) care spun că da. Practic, doar pentru a demonstra că se poate, puteam să fi lansat de mult o expediție umană – tehnologia nu diferă prea mult de cea a misiunilor Apollo. Dar – inevitabilul „dar" – o astfel de întreprindere ar avea de depășit mult mai multe obstacole decât o expediție selenară.

În primul rând, costurile bănești ar fi mult mai mari: hrana, aerul, energia și combustibilul necesare

pentru cel puțin trei astronauți (pragul critic minim pentru „securitatea psihică" a echipajului) ar costa de sute de ori mai mult decât în cazul unei misiuni pe Lună. În al doilea rând, costurile umane riscă și ele să fie prea mari. În cazul unei călătorii dus-întors, expediția poate dura mai bine de trei ani – timp petrecut în imponderabilitate (sau microgravitație), în condiții de izolare și de expunere la o mulțime de tipuri de radiații nocive. Iar riscul de eșec la asolizare este încă prea mare. Doar aproximativ 30% din misiunile către Marte și-au atins ținta – o statistică deloc liniștitoare. Probabil că din acest motiv, aproape toate țările cu programe spațiale avansate au preferat să trimită doar sonde – orbitale sau de explorare la sol (fixe și mobile – roverele).

După decenii de stagnare, „cursa marțiană" pare să se fi reaprins: în afara protagoniștilor „tradiționali" – SUA și Federația Rusă –, s-au înscris noi-veniți, precum China, India și Japonia. Măcar declarativ,

Pe 20 august 1975, la baza aeriană Cape Canaveral, s-a lansat prima misiune americană spre Marte, Viking I

Foto: NASA

cuvântul de ordine acum este „colonia", expedițiile umane fiind ceva implicit. Și toate astea pe fondul persistentei crize financiare internaționale. Toți experții sunt însă de acord că nimeni nu va trimite un om pe Marte mai devreme de 10-15 ani; toată lumea pregătește misiuni robotizate. NASA a înregistrat anul acesta un succes de o importanță istorică, reușind să asolizeze în bune condiții sonda Mars Science Laboratory (MSL), cum se numește oficial roverul Curiosity – cel mai sofisticat vehicul terestru care a circulat vreodată în afara Pământului.

„Asolizarea a fost confirmată. Avem roți pe Marte", a spus un membru al echipei de control al misiunii, remarcă urmată imediat de ovațiile celor prezenți în vasta încăpere amenajată în incinta Jet Propulsion Laboratory. O imagine prăfuită înfățișând una din cele șase roți ale roverului, care are dimensiunile unei mașini Mini Cooper, a confirmat sosirea vehiculului pe suprafața Planetei Roșii – cu tot arsenalul științific pe care îl transportă în speranța descoperirii unor urme de viață. În numai câteva secunde după acest eveniment a urmat și o a doua fotografie, un pic mai clară, arătând umbra sofisticatului robot pe solul marțian.

Președintele SUA, Barack Obama, a descris performanța drept o „sursă majoră de mândrie" pentru poporul american. „Amartizarea reușită a lui Curiosity – cel mai sofisticat laborator robotic expediat pe o altă planetă – marchează o reușită tehnologică fără precedent, care va rezista mult timp de-acum încolo ca sursă de mândrie națională", a spus Obama într-o alocuțiune specială.

Administratorul NASA, Charles Bolden, a reluat aceeași idee, dar a mulțumit și celorlalte țări care au contribuit la echiparea roverului cu instrumentele științifice complexe aflate la bordul său. „Este o zi de o importanță uriașă pentru națiune, de o importanță uriașă pentru toți partenerii noștri care au contribuit cu ceva pentru Curiosity", a spus Bolden. John Holdren, consilierul științific al președintelui Obama, a remarcat că America ar fi „singura țară care are vehicule de explorare robotizată pe alte planete", notând că noul rover „este mult mai mare și mult mai capabil" decât toate celelalte expediate anterior. „A fost o performanță incredibilă", a conchis Holdren.

Amartizarea lui Curiosity marchează și o premieră în ceea ce privește metodele de asolizare utilizate în misiunile NASA: utilizarea unei „macarale celeste", acționată de rachete, care a așezat lin - și în ultimele secunde – sonda pe solul marțian. Ultimele două asolizări reușite, cele ale roverelor Spirit și Opportunity, au implicat un sistem cu totul diferit, căderea lor fiind amortizată de pungi speciale, umplute cu aer. Curiosity a intrat aprig în atmosfera marțiană, cu o viteză de 21 240 km/h, fiind apoi încetinit de o parașută supersonică. După această frână dramatică a intrat în acțiune „macaraua celestă" – o platformă dotată cu rachete retrofuzee, de care era suspendat roverul, prin patru cabluri

Are Marte apă lichidă la suprafață? Un număr copleșitor de indicii, inclusiv fotografii, sugerează că da – dar toate indirect.

din nailon. Vehiculul a fost așezat lin pe suprafață, apoi „macaraua" s-a desprins și s-a îndepărtat de acesta.

Oamenii de știință nu se așteaptă ca MSL să găsească marțieni ori alte forme de viață încă viabile. Ei vor folosi acest laborator mobil pentru analiza solului și a rocilor, în căutarea unor semne de prezență – trecută sau prezentă – a „cărămizilor vieții", care ar fi putut alcătui microorganisme. Proiectul implică și studierea atentă a atmosferei marțiene, o cercetare prospectivă pregătitoare pentru viitoarele misiuni cu echipaj uman. Ca parte a aceluiași program, NASA a cules deja informații asupra nivelurilor și tipurilor de radiații întâlnite de sondă în cursul celor opt luni și jumătate scurse de la lansarea acesteia, în noiembrie 2011.

Directorul programului marțian al NASA, Doug McCuistion, a spus că misiunea MSL este „absolut crucială" pentru determinarea mai multor aspecte importante – sunt oamenii singuri?; cum a evoluat Marte dintr-o planetă „udă" într-una deșertică?; cât de accesibilă este Planeta Roșie pentru viitorii exploratori umani? „Dacă reușim, acesta va fi unul dintre cele mai mari succese în materie de explorare planetară din toate timpurile", a subliniat McCuistion. Până nu de mult, misiunile marțiene expediate de om începând cu anul 1960 s-au desfășurat parcă sub semnul eșecului (doar 40% reușite), dar din 2004 situația s-a îmbunătățit substanțial, în special pentru NASA.

Misiunea MSL, pe scurt

Pentru început, cel mai sofisticat vehicul robotic construit până în prezent va studia chiar regiunea în care a asolizat: Craterul Gale, din apropierea ecuatorului marțian. Curiosity va căuta semne de viață trecută sau prezentă, dar și indicii privind mediile potențial habitabile. Roverul a fost conceput să funcționeze timp de 98 de săptămâni terestre, adică aproximativ un an marțian.

Sonda a fost lansată pe 26 noiembrie 2011, cu ajutorul unei rachete Atlas V 451, de la centrul spațial al NASA de la Cape Canaveral, Florida. Călătoria sa prin spațiu a durat aproximativ 8,5 luni, sau 254 de zile. Costul întregului proiect a fost estimat la 2,5 miliarde de dolari. Conceptul a fost dezvoltat începând cu anul 2000, fiind coordonat de specialiștii de la Jet Propulsion Laboratory.

La bordul Curiosity se află 10 instrumente științifice importante, între care sistemul MASTCAM – două camere de luat vederi cu rezoluția de 2 megapixeli fiecare, capabile să înregistreze imagini statice și în mișcare, bi- sau tridimensionale. În materie de imagistică, acestuia i se adaugă sistemul CHEMCAM, care combină un laser de mare putere (care vaporizează roci) și un telescop. CHEMCAM servește la analiza de la distanță (maximum 7 m) a solului și a rocilor marțiene, determinând compoziția chimică a acestora.

Pe brațul robotic al roverului este amplasat un spectrometru cu raze X (APXS), util și el în identificarea elementelor chimice din sol și din roci. Alături de APXS, tot pe braț, este instalată o altă cameră de luat vederi (MAHLI), care servește la culegerea de imagini în plan foarte apropiat, dar și panoramice. Sistemul CheMin (chimie și mineralogie) analizează prin difracția de raze X compoziția rocilor pulverizate și a solului.

Mai complexul minilaborator de analiză a mostrelor de sol marțian (SAM) cuprinde în fapt trei instrumente distincte, care servesc la depistarea eventualilor compuși carbonici considerați a fi „cărămizi ale vieții". SAM examinează starea chimică a altor elemente importante pentru viață, căutând totodată indicii despre modificările la scară planetară produse pe Marte. Stația de Monitorizare a Mediului (REMS) înregistrează schimbările zilnice și sezoniere ale vremii pe Planeta Roșie.

Detectorul pentru Evaluarea Radiațiilor (RAD) monitorizează emisiile solare de particule atomice și subatomice înalt energetice, care ar putea fi periculoase pentru astronauți. Un senzor de neutrini (DAN) poate să detecteze prezența apei sub rover, în caz că aceasta se află în stare lichidă până la o adâncime de maximum 50 cm. În fine, instrumentul care a intrat în funcțiune primul se numește MARDI (Mars Descent Imager) și a servit la filmarea ultimelor minute din procesul de asolizare a sondei – primele imagini transmise de Curiosity.

În pofida constrângerilor bugetare pe care le traversează în această perioadă, NASA nu se va opri la Curiosity, ci va lansa – în 2016 – un nou vehicul robotizat, InSight, conceput special pentru analiza geologică și seismologică a Planetei Roșii. Costurile acestui proiect se ridică la 425 de milioane de dolari, bani care însă nu acoperă și racheta lansatoare, al cărei tip nu a fost încă decis. Și europenii vor să continue ambițiosul proiect ExoMars, din care americanii și-au retras o bună parte a sprijinului financiar anunțat anterior. Noua rundă de lansări ale Agenției Spațiale Europene (ESA) va începe în 2018, la doi ani după expedierea unei noi sonde orbitale care are la bord un releu de telecomunicații american, menit a îmbunătăți comunicarea între centrele de control terestre și misiunile robotice de pe Marte.

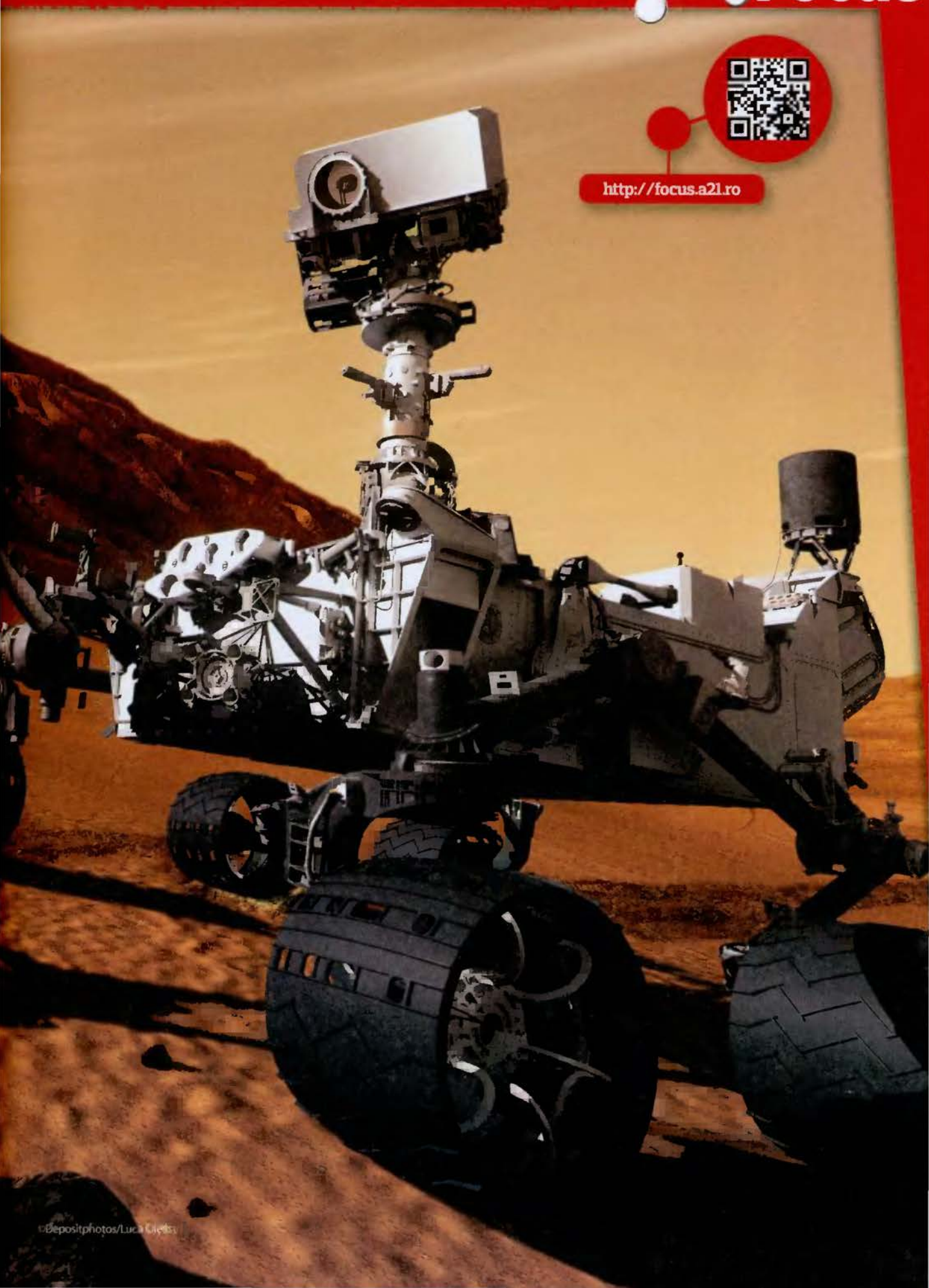

http://focus.a21.ro

©Depositphotos/Luca Ciesa

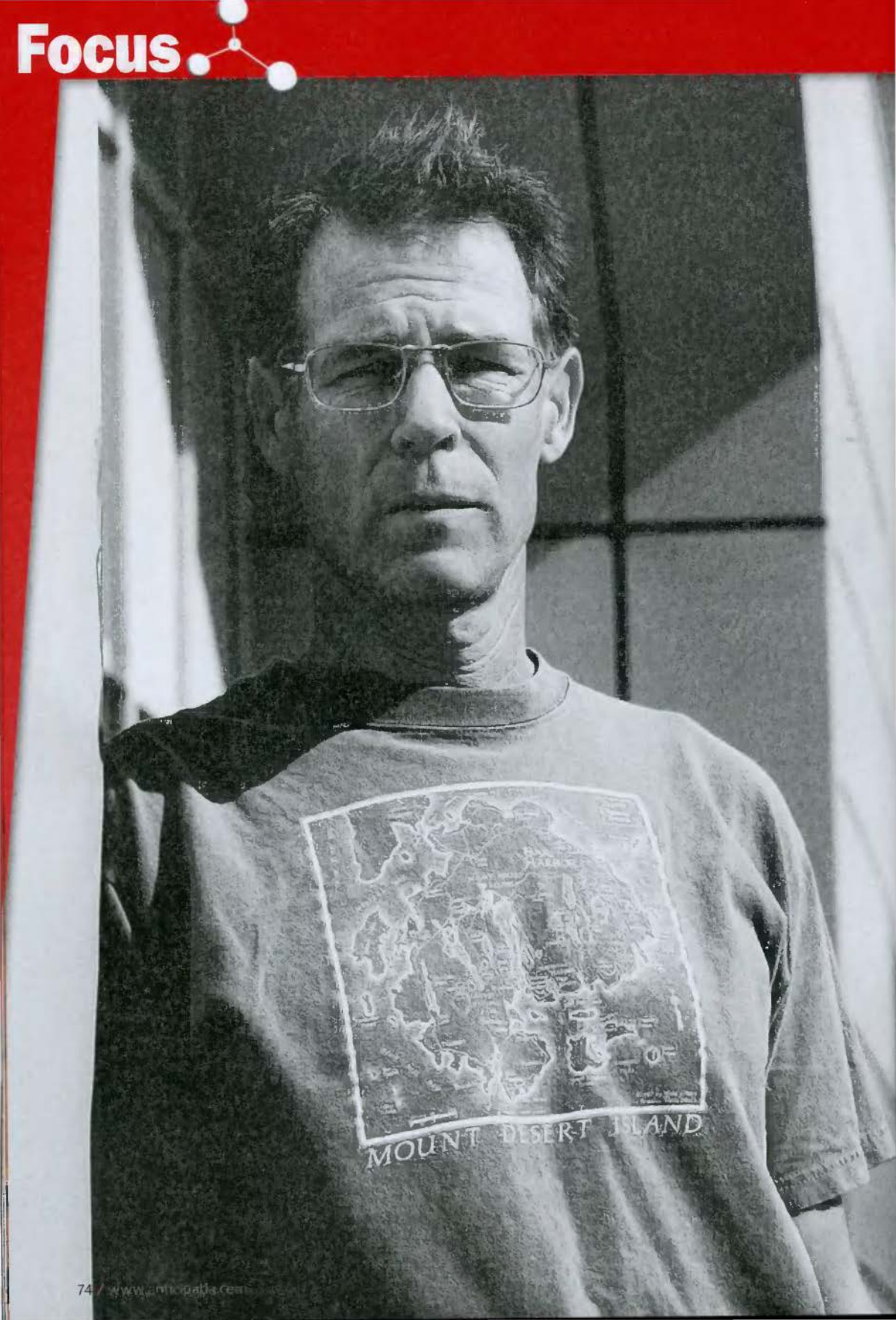
MOUNT DESERT ISLAND

Interviu exclusiv AA

Povestea lui Marte Albastru

Cea mai îndrăgită operă de ficțiune creată în jurul planetei Marte este fără îndoială trilogia cu același nume a scriitorului american Kim Stanley Robinson.

Într-un viitor apropiat, un dezastru ecologic și suprapopularea îi vor determina pe oameni să-și îndrepte ochii către Marte, într-o încercare de terraformare a planetei, pentru a o transforma într-un mediu propice pământenilor, un scenariu ce pare să prindă contur pe zi ce trece.

Ecologist convins, pasionat de călătorii și hiking, Kim Stanley Robinson atinge subiecte sensibile în cărțile lui, precum schimbările climatice, pericolul imediat al încălzirii globale și declinul capitalismului.

Vă invit să citiți în exclusivitate pentru *Anticipația 2013* un interviu cu Kim Stanley Robinson, care ne povestește despre pasiunea lui pentru Marte, ecologie, viitorul Pământului și despre cel mai nou roman al său, *2312*.

Cu toții suntem încântați de progresele realizate în explorarea planetei Marte, cu ochii țintă pe Curiosity și vestea lansării unei noi misiuni, InSight, în 2016. De ce ați fost întotdeauna pasionat de Marte, ca scriitor și om de știință?

Am început să fiu interesat de Marte la începutul carierei mele de scriitor SF, la sfârșitul anilor '70, când s-au anunțat rezultatele probelor misiunii Viking și abia descopeream munții înalți Sierra Nevada din California. Toate acestea la un loc. Veștile de pe Marte, fotografii de la suprafața planetei, dar mai ales interpretarea imaginilor surprinse de satelit m-au făcut să mă gândesc la Marte ca fiind un loc surprinzător – cu un peisaj minunat, ce aduce un pic cu imaginea Vestului american – și cu siguranță un spațiu al extremelor. Și m-am gândit că ar putea fi terraformat. Și astfel că este un loc despre care aș putea scrie, abordând toate aspectele pe care le implică formarea unei noi societăți, într-un mod specific romanelor science fiction. Toate acestea mi-au stârnit o mare curiozitate, așa că în 1982 am început să scriu primele povestiri care se petrec pe planeta Marte , cu „Exploring Fossil Canyon", după care a urmat povestirea „Marte Verde" în 1985, care mi-a adus un fel de statut de inventator al ideii de Marte Verde. Într-un final, povestea nu s-a integrat în trilogia pe care am scris-o în anii '90, dar după aceea titlul și proiectul au părut să fie ale mele.

Dacă luăm în considerație ultimele descoperiri în studiul planetei Marte, credeți că suntem cu un pas mai aproape de povestea din ciclul *Marte*?

Am învățat mult de la Curiosity despre cum să asolizăm un obiect de asemenea dimensiuni pe Marte. Toate explorările recente, mai ales experimentele realizate cu cele două roveruri care au precedat Curiosity și Mars Global Surveyor, au confirmat ceea ce știam deja, anume că pe Marte, aproape de suprafața planetei, există apă, pe care am putea-o folosi, dacă am trimite oameni acolo. Și astfel ne apropiem de povestea mea. Trebuie să precizez că ea nu are o cronologie definitivă și că am dorit să plasez povestea cât mai aproape de prezent. Și acum mă gândesc că toate lucrurile despre care am scris s-ar putea întâmpla, dar e posibil ca asta să dureze, în realitate, mult mai mult decât întâmplările imaginate de mine. De asemenea, poate chiar la o scară mai mare.

Admir în romanele dumneavoastră toată cercetarea științifică din spatele poveștii. Cum ajungeți să puneți la punct toate aceste aspecte? Cum reușiți să faceți astfel încât cititorul să fie din ce în ce mai curios și, în același timp, să înțeleagă planul științific de la baza romanului?

Când îmi este clară ideea pentru un roman, încep să strâng cărți pe temele respective și de multe ori nu mă apuc să scriu cartea aceea ani întregi, așa că, atunci când mă așternu la lucru, am la îndemână mai multe rafturi de volume care mi-ar putea fi de ajutor. În ultimii cinci ani am început să folosesc internetul pentru cercetare, o sursă în care înainte nu aveam încredere. Dar încă îmi place să am aproape cărți scrise de oameni care lucrează spre a deschide noi orizonturi în domeniile lor, care asamblează capitole importante din istoria recentă a respectivului domeniu și mai ales din prezentul acestuia, toate descrise pe înțelesul cititorului de rând. Asta mă poate ajuta semnificativ,

După aceea, caut anumite surse de care să mă folosesc în construcția unor episoade care au nevoie de cunoștințe speciale. Se întâmplă adesea să fac cercetări pe măsură ce-mi revizuiesc cartea, pentru a consolida unele aspecte. Sunt oameni de știință și le pun întrebări, de obicei e ușor să-i contactezi, iar ei abia așteaptă să vorbească despre munca lor. De asemenea sunt căsătorit cu un om de știință, așa că urmăresc progresele din comunitatea științifică a soției mele de treizeci de ani. Tot de treizeci de ani citesc fiecare număr din *Science News*. Toate acestea fac parte din educația omului obișnuit și cred că acum pot spune că am o vastă cultură științifică, pe care o pot folosi ca să urmăresc cele mai recente descoperiri și ca să fac față oricăror provocări pe care mi le-ar putea aduce literatura.

Cât despre cum poți scrie o poveste interesantă, construită pe un plan științific, aici este vorba despre priceperea de a îmbina diverse metode și tehnici, la care se adaugă arta de a descoperi ce e captivant pentru cititor și, sper, de a crea intrigi unde dimensiunea științifică este doar o parte din mecanism, astfel încât cititorul să fie interesat atât de intrigă, cât și de poveste, lucru posibil numai dacă includem componenta de știință. E clar că trebuie să ai încredere în puterea științei de a fascina cititorul și, de asemenea, în ideea că universul este la fel de interesant ca noi și este o temă despre care vorbește literatura.

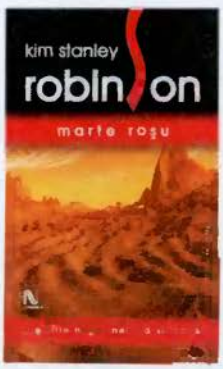

Știu că vă preocupă serios ecologia. Cum vedeți următorii cincizeci de ani? Sunteți optimist sau pesimist cu privire la evoluția planetei noastre?

Sunt optimist și pesimist în același timp. Nu în sensul pe care îl are expresia lui Gramsci, pe care o admir, deși nu mi se potrivește ca atare: „Pesimismul se referă la gândire, optimismul – la voință." Eu am motive să fiu optimist chiar și în ceea ce privește intelectul, termen prin care Gramsci s-a referit la felul în care fiecare analizează prezentul. Ne confruntăm cu probleme uriașe pe care trebuie să le rezolvăm, dar, pe de altă parte, știm din ce în ce mai mult care sunt pericolele și ce putem face ca să le evităm. Iar cunoașterea înseamnă putere, dacă reușim să influențăm și să câștigăm luptele politice pentru a putea ocroti planeta, așa cum ar trebui, și a stabili o relație de echilibru cu ea. Cu alte cuvinte, viitorul planetei este o chestiune mai degrabă politică decât tehnică. Putem să ne înfrânăm și să punem bazele unei permaculturi? Eu

© NASA

cred că putem, așa că nu avem nici o scuză și chiar ar trebui să facem asta. Suntem datori față de generațiile viitoare. Numai extincția unei specii este cu adevărat iremediabilă și trebuie să construim cât mai repede un sistem economic preocupat de ecologie, pentru a stopa fenomenul de extincție, care, din nefericire, va atinge cote înalte în acest secol. Sarcina noastră este să punem stop și să găsim o cale de a ne îmbunătăți relația cu planeta care ne va asigura viitorul.

Schimbarea climatică bruscă este acum o adevărată amenințare, așa cum o înfățișați în *2312*, cel mai recent roman al dumneavoastră?

Schimbarea climatică este reală și a început deja. Două dovezi clare sunt temperaturile medii globale și schimbările prin care trece calota glaciară a Pământului, ceea ce confirmă previziunile făcute pornind de la creșterea nivelului dioxidului de carbon din atmosferă și creșterea pH-ului oceanelor (o treime din dioxidul de carbon pe care îl degajăm în aer ajunge în oceane, ceea ce duce la creșterea gradului de aciditate). Așa că da, schimbarea climatică este o amenințare uriașă pentru toate ființele vii și

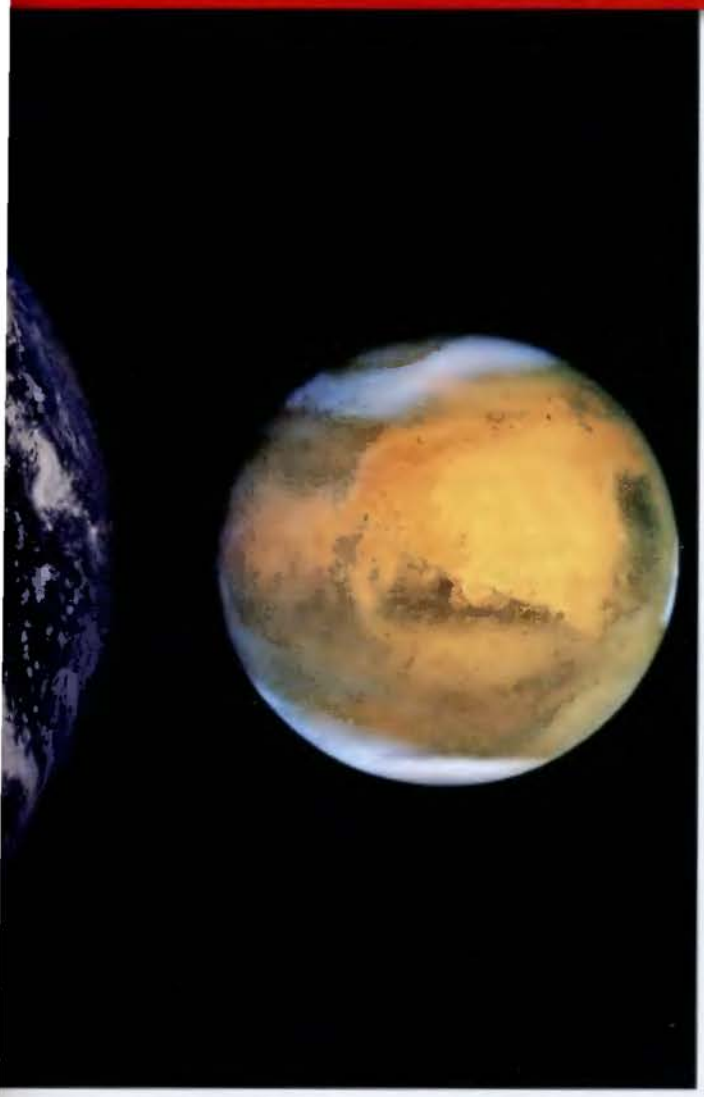

pentru fiecare biom. În schimb, dacă putem să folosim cuvântul „brusc" nu e tocmai sigur, dar într-un fel nici nu contează. Schimbarea climatică se va petrece oricum, brusc sau în alt mod. În comparație cu evoluția geologică, aceste schimbări sunt și vor fi foarte bruște. Dacă privești prin prisma unei vieți omenești, ele pot fi considerate schimbări treptate sau suficient de rapide cât să le poți observa, în funcție de zona unde locuiești și de cât timp petreci în natură ori de câtă importanță acorzi vremii sau cât de mult depinzi de ea. Dar noi toți depindem de ea. Se va întâmpla oricum, așa cum se întâmplă în trilogia mea „Știința în capitală", în care acțiunea se petrece în Washington, dar și în cel mai recent roman pe care l-am scris, *2312*.

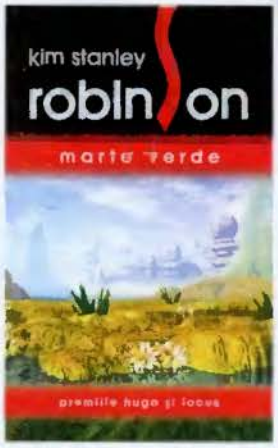

În calitate de om al viitorului, care estimați că va fi cel mai important lucru care ne va schimba viața în următorii cincizeci de ani?

Schimbarea climatică, pentru că ea ar putea provoca schimbări uriașe în structura populației, o creștere a prețurilor și, cel mai rău, scăderea drastică a rezervei de hrană. Dar să privim și dintr-o perspectivă optimistă. Aș spune că cel mai important lucru care ne va afecta existența în următorii cincizeci de ani este reforma capitalismului, care se va transforma într-o economie nouă, orientată spre știință, preocupată de ecologie și de justiție. Avem nevoie de așa ceva, vrem așa ceva și vom obține asta!

Care sunt autorii dumneavoastră preferați din sfera științei? Dar scriitorii? Care dintre ei v-au inspirat de-a lungul timpului și în ce fel?

Cei din sfera științei sunt atât de mulți și din domenii așa de diverse, că nici nu-i pot numi pe toți, pentru că, în unele cazuri, am citit o singură carte pentru un anumit proiect. Dar îi pot aminti pe Edward O. Wilson, James Gleick și Paul Davies, autori din ale căror cărți am învățat mult de fiecare dată.

Dacă ne referim la autori SF, m-au inspirat întotdeauna scriitorii care au conturat noul val când eram tânăr și m-am apucat să scriu literatură SF, o experiență de neuitat: Ursula K. LeGuin, Samuel R. Delany, Gene Wolfe, Joanna Russ, frații Strugațki, Stanislaw Lem și mulți alții din aceeași zonă. Ei au folosit tehnici din modernismul literar în literatura SF și au conturat astfel cele mai reprezentative romane ale vremurilor noastre.

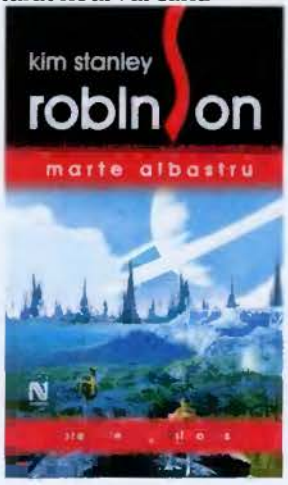

„Știința este deja o ramură a politicii și nu trebuie să uităm asta, dacă nu vrem să creăm o falsă distincție. Organizațiile care ne modelează viața și ne determină realitatea materială sunt, toate, organizații politice."

Mi se pare extrem de interesantă ideea că oamenii de știință vor să se implice direct în politică, idee care apare în trilogia *Marte*. Credeți că așa va arăta viitorul nostru?

Asta se întâmplă deja, în cazul unor oameni de știință ca James Hansen, cel mai cunoscut cercetător american implicat în politică, împreună cu Noam Chomsky, dar există mii de asemenea personalități care sunt angajate în cauze politice la toate nivelurile. Până acum, una dintre strategiile lor obișnuite a fost să se constituie în organizații științifice pentru a-și face auzită vocea (o sută treizeci de organizații au semnat o declarație care afirmă că schimbarea climatică este o realitate, de exemplu), funcționând astfel ca organizații non-guvernamentale. Cu alte cuvinte, fac mai degrabă consultanță decât construiesc politici și nu se implică direct, asemenea ONG-urilor, în alte sfere, dar s-ar putea ca această atitudine să se schimbe în viitor.

Știința este deja o ramură a politicii și nu trebuie să uităm asta, dacă nu vrem să creăm o falsă distincție. Organizațiile care ne modelează viața și ne determină realitatea materială sunt, toate, organizații politice. Așa că știința trebuie considerată un sistem politic ciudat de utopic, dar eficient din punct de vedere practic.

M-a fascinat romanul dumneavoastră *Galileo's Dream*. De ce v-a interesat viața lui Galileo?

Când am început să mă documentez pentru scrierea romanului *The years of Rice and Salt*, a trebuit să inventez o revoluție științifică în stilul

©Depositphotos/Sangoiri

„istorie alternativă", așa că am citit despre revoluția științifică reală, un episod fascinant, și despre alte lucruri despre care mi-am dorit să scriu. Pentru mine partea cea mai bună în această documentare a fost descoperirea lui Galileo, care din anumite puncte de vedere poate fi considerat „primul om de știință". Ca scriitor SF, am fost tentat să explorez începuturile ca să pot răspunde la întrebarea „ce este știința?". Pentru mine, ca romancier, Galileo a fost un dar ar zeilor, unul dintre darurile mele preferate, și sper ca am reușit să redau ceva din atmosfera epocii lui.

Înțeleg că locuiți într-o comunitate utopică. Cum funcționează ea?

Nu diferă prea mult de un cartier rezidențial obișnuit, în care infrastructura este comună, așa că nu aș vrea să subliniez latura de utopie a comunității noastre. Oricum, e o comunitate bună, se numește Village Homes și se află în Davies, California. Cuprinde 220 de locuințe, situate pe 80 de acri de pământ, așezate unele lângă altele și cu mult spațiu deschis. Din multe puncte de vedere este ca o suburbie oarecare din America, dar ușor modificată astfel încât să semene cu un sat tradițional din Europa, ca atmosferă. Străzile sunt de fapt ulițe care se înfundă, există piste de biciclete, grădini comune, elemente de decor comestibile (nuci și fructe direct de la sursă), rândunici și helești pentru apă de ploaie, terenuri comune, case fără garduri și așa mai departe. Fiecare este proprietarul propriei case și al terenului pe care aceasta se află, iar restul pământului este deținut în comun și hotărâm ce putem face cu el prin intermediul unui proces pe care îl numesc nano-politică: comitete alcătuite din voluntari iau decizii și se implică direct în anumite acțiuni. Un comitet se ocupă de grădină, altul de arhitectură, altul de închirierea proprietăților noastre din sat, există un comitet director etc. Oamenii îndeplinesc aceste sarcini pentru binele comun, dar nimeni nu e prea entuziasmat de punerea lor în practică, sunt un fel de corvoadă necesară, ceea ce probabil că e bine. Există o grădiniță pentru copii, birouri, o piscină și un mic restaurant în mijlocul satului, precum și un teren mare de sport. De douăzeci de ani bucățica mea din grădina comună este o plăcere și un refugiu și sursă de legume proaspete pentru masa noastră. Copiii ne-au crescut aici, s-au jucat și au socializat neconvențional, ceea ce n-ar fi putut face într-o suburbie obișnuită dintr-un oraș american. Am scăpat de mașini și de orare și ne simțim ca într-un sat. În acest moment nici că există ceva mai apropiat de o utopie decât existența unui sat într-o comunitate globală. Fără îndoială că a fost un loc bun în care să ne creștem copiii și în care să trăim.

Cel mai recent roman al dumneavoastră e *2312*. Ce ne puteți spune despre universul din această ficțiune?

2312 descrie întâmplările din anul respectiv, așa că este un fel de roman SF cu de toate și, într-o oarecare măsură, o continuare a universului din trilogia *Marte*, evenimentele petrecându-se cam la un secol după sfârșitul poveștii din *Marte Albastru*. Istorisirile din aceste două cărți nu sunt identice, dar sunt oarecum asemănătoare. În anul 2312 oamenii locuiesc pe multe planete din sistemul nostru solar și au terraformat Marte, terraformează Venus și toate celelalte planete mari. Mercur are un oraș care se mișcă în funcție de rotația planetei pentru a rămâne întotdeauna în zona terminator, numai puțin în lumina Soarelui. Pământul se confruntă cu schimbarea climatică din cauza căreia nivelul mărilor a crescut cu unsprezece metri, iar populația numără douăsprezece miliarde de oameni, așa că planeta trece prin vremuri grele și este în conflict cu comunitățile umane de pe celelalte planete ale sistemului solar. Într-o oarecare măsură, oamenii folosesc ingineria genetică și mulți sunt hermafroditi sau de alt sex. Unii măsoară un metru înălțime, pe când alții au aproape trei metri, iar noi începem să ne separăm în funcție de rase precum câinii. În roman, există o poveste de dragoste între un personaj mercurial de pe Marte și unul de pe Saturn, ambele fiind implicate în evenimentele istorice din epoca lor.

A consemnat **Ana Nicolau**

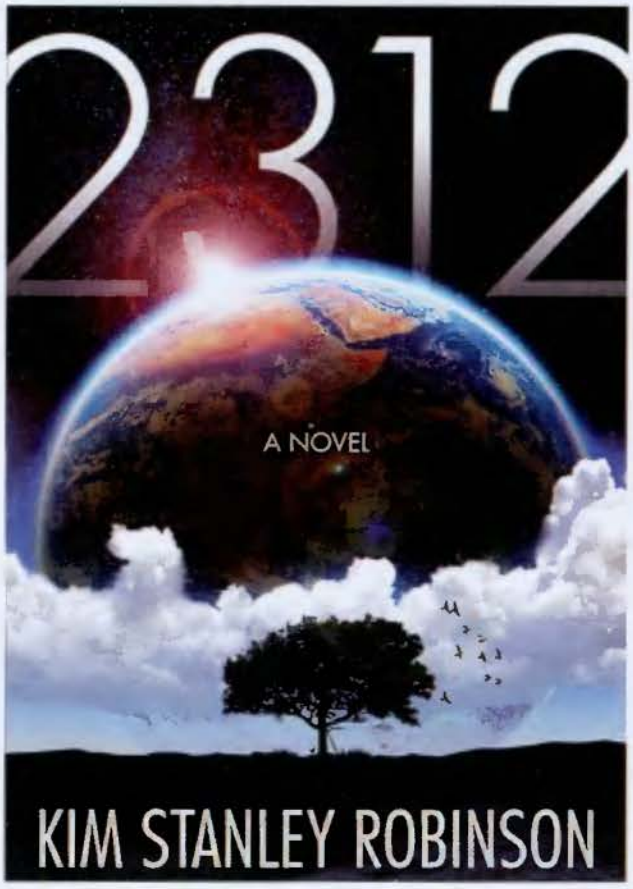

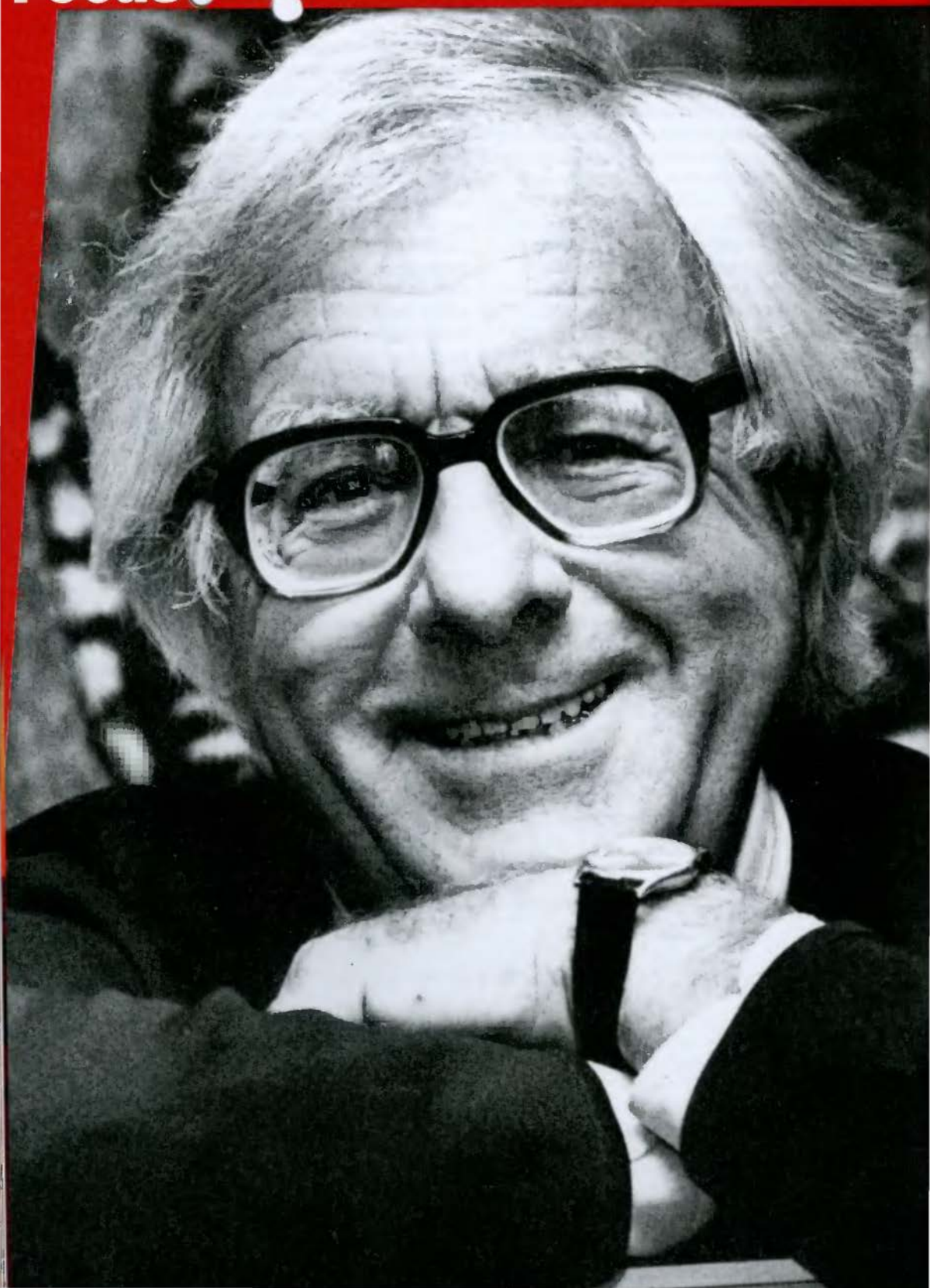

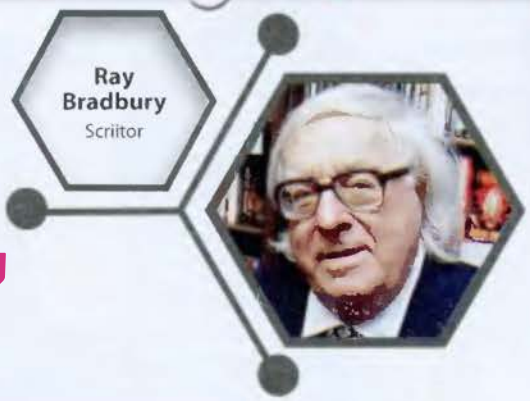

Ray Bradbury, visătorul

2012 este anul în care omenirea a pierdut doi titani: Pionierul – Neil Armstrong, primul om care a păşit pe Lună, şi Visătorul – Ray Bradbury, primul om a cărui imaginaţie a hălăduit printre stele pentru a descoperi faţete nebănuite ale sufletului nostru colectiv. Inspirată de precursori precum William Shakespeare şi George Bernard Shaw, dar şi, deopotrivă, Jules Verne sau Edgar Rice Burroughs, opera monumentală a lui Bradbury este unică prin felul în care a reuşit să imprime accente lirice greu de egalat unor idei altminteri bine ancorate într-o realitate adesea rece şi impersonală.

Mereu surprinzător şi totuşi mereu inconfundabil, Ray Bradbury ne-a încântat cu mai bine de 27 de romane şi culegeri de povestiri, printre cele mai celebre titluri ale sale numărându-se *Fahrenheit 451*, *Cronici Marţiene* şi *Vin de Păpădie*. Şi totuşi nu romanele, ci povestirile – peste 600 – sunt cele care au impus „marca Bradbury", care a cunoscut apogeul în anii 1940-1950, şi care nu a mai părăsit de atunci panteonul Marilor Creatori. Dimpotrivă, Ray Bradbury şi-a câştigat un loc de frunte chiar şi în rândul acelei companii selecte, fiind considerat de mulţi experţi drept omul care a reuşit de unul singur să integreze şi să menţină genurile fantasy şi science fiction (două Cenuşărese, până la el) în literatura mainstream.

Bradbury este cel care a creat terenul propice pentru impunerea unor „monştri sacri" care chiar l-au precedat şi cu ale căror nume suntem, poate, mai obişnuiţi: Robert A. Heinlein, Arthur C. Clarke, Isaac Asimov. În anii 1940-1950, cine spunea „SF" spunea „Bradbury" sau viceversa, şi nimeni nu mai lua peste picior speculaţiile – mai mult sau mai puţin ştiinţifice, mai mult sau mai puţin poetice – despre alte lumi. Ca urmare, se poate spune că Bradbury ne-a redat posibilitatea de a visa cu ochii deschişi fără a ne mai simţi stânjeniţi. Mai mult chiar, ne-a provocat şi ne-a încurajat s-o facem prin scriitura sa de o claritate şi o familiaritate cuceritoare.

„Ca stil, puţini se pot compara cu el. Iar unicitatea unei povestiri despre Marte sau Venus, scrisă în ritmurile literare contrastante ale lui Hemingway şi Thomas Wolfe, este suficientă pentru a fascina orice critic", aprecia regretatul Sam Moskowitz, unul dintre cei mai proeminenţi istorici ai literaturii SF. Curios este că Bradbury însuşi nu se considera un exponent al genului science fiction, ci mai degrabă al „fanteziei" – termen pe care îl considera mai cuprinzător şi mai potrivit. „Nu sunt scriitor de SF. Am scris un singur roman de ficţiune ştiinţifică *(Fahrenheit 451)*. Toate celelalte sunt fantasy. Fanteziile sunt lucruri care nu se pot întâmpla, iar ficţiunea ştiinţifică este despre ceva care se poate întâmpla", obişnuia el să spună.

„Nu e nevoie să dai foc cărţilor ca să distrugi o cultură. Nu trebuie decât să-i faci pe oameni să nu mai citească."

Şi, într-adevăr, chiar dacă premisa, decorul, tema sau oricare alt aspect al oricărui text al său putea fi catalogat şi ca SF, scriitura propriu-zisă mustea de lirism sau uneori de accente de proză horror, de American gothic la un nivel poate mai profund decât Poe; pe scurt, mai degrabă fantasy. Iar seturile de metafore şi de enigme ale vieţii pe care ni le aşternea sub priviri aveau menirea să ne facă să cugetăm şi să explorăm sau să vedem mai bine ungherele ascunse ale existenţei cotidiene: ce se ascunde în limitele naraţiunii oficiale dintr-o familie; frământările de sub suprafaţa altminteri placidă. Toate ca teme de gândire pentru oamenii din epoca rachetelor şi dincolo de ea. Nu e de mirare că Bradbury a influenţat domenii extrem de vaste din cultura populară – de la literatura pentru copii (prin R.L. Stine) sau muzică (Elton John i-a dedicat piesa „Rocket Man"), până

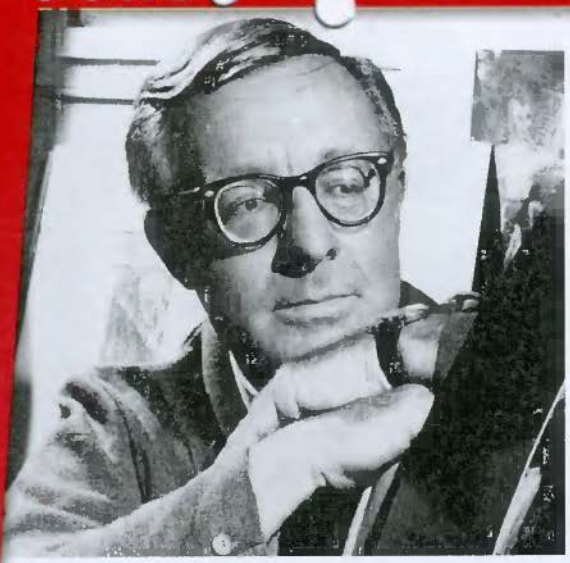

la arhitectură: Jon Jerde l-a rugat pe Bradbury să-i ofere sugestii de reproiectare a spațiilor publice.

Povestirile sale evită aproape cu obstinație termenii tehnici – cât combustibil trebuie pentru a ajunge undeva, cu ce sistem de propulsie sau cu ce navă; mai curând, el tratează ce se întâmplă înainte sau după ce echipajul ajunge undeva ori ce impact are un asemenea eveniment asupra mediului – acasă sau la destinație. Eliminarea jargonului și accentele poetico-metaforice profunde sunt probabil principalii factori care au contribuit la succesul lui Bradbury, ale cărui texte sunt și acum predate în școli și licee. Mai puțin știut este însă că scriitorul nutrea un dispreț visceral față de educația formală, instituționalizată. El a mers chiar până la a-și atribui succesul ca romancier faptului că nu a făcut nici măcar un an de facultate.

Departe însă de a ignora educația propriu-zisă, în eseul „Despre cum, în loc să fiu educat în facultate, am absolvit Bibliotecile", din 1971, Bradbury descrie relația sa specială cu bibliotecile publice și aduce un omagiu numelor care l-au inspirat: Edgar Allan Poe, Jules Verne, H.G. Wells, Edgar Rice Burroughs, Thomas Wolfe, Ernest Hemingway și mulți, mulți alții. Ulterior, el s-a implicat activ în colectarea de fonduri pentru bibliotecile publice din sudul Californiei.

Pus să se descrie, lui Bradbury îi plăcea să spună că este un „scriitor de idei", sintagmă prin care căuta să exprime ceva diferit de un erudit sau un învățat. „Mă distrez cu ideile, mă joc cu ele. Nu sunt o persoană serioasă și nu-mi plac oamenii serioși. Nu mă consider un filozof. Ar fi oribil de plictisitor. Țelul meu este să mă distrez și să distrez", afirma el. Lui Bradbury nu-i plăceau nici computerele, motiv pentru care cât timp a putut scrie a făcut-o la o mașină de scris, și ura internetul. Despre cărțile electronice spunea că „miros a benzină arsă" și s-a opus multă vreme publicării în acest format a vreuneia dintre operele sale. Abia anul trecut a acceptat ca Editura Simon & Schuster să scoată pe piață primul exemplar digital al „singurului" său roman SF – *Fahrenheit 451*.

Ray Douglas Bradbury s-a născut pe 22 august 1920, în Waukegan, Illinois, un orășel reprezentativ pentru viața în comunitățile mici, izolate și pitorești ale Americii acelei perioade. O comunitate care aprecia licuricii, strălucirea stelelor și lumina blândă, aurie, a apusurilor pe care scriitorul avea să le evoce în cea mai mare parte a prozei sale. „Când m-am născut eu, în 1920, automobilul avea doar 20 de ani vechime. Nu exista radio. Nu exista televiziune. M-am născut la timp pentru a scrie despre toate acele frumuseți", declara Bradbury pentru *New York Times Magazine*, în anul 2000.

Fantezia l-a cucerit pe Bradbury încă din copilărie, când citea cu nesaț *Poveștile Fraților Grimm*, *Vrăjitorul din Oz* (L. Frank Baum), revista *SF Amazing Stories* și reviste de benzi desenate. Odată cu magia însă, veneau și coșmarurile. Scriitorul a vorbit adesea despre viziunile nocturne care l-au ținut transpirat și treaz în primii zece ani ai vieții sale. Scrisul a venit ca un fel de supapă de siguranță, în urma unei revelații produse la vârsta de 12 ani, pe când micuțul Bradbury vizita un... bâlci. După ce un magician care-și spunea Mr. Electrico i-a făcut cunoștință cu noțiunile de reîncarnare și nemurire, el a început să aștearnă pe hârtie (de împachetat) tot ceea ce-l chinuia noaptea, timp de cel puțin patru ore pe zi.

După mai multe mutări succesive, în 1934 familia Bradbury s-a stabilit în Los Angeles, unde Ray avea să se îndrăgostească de cinematografie și să cocheteze cu jurnalismul, teatrul și radioul (trimitea periodic poante pentru emisiunea ținută de George Burns și Gracie Allen). Din liceu, Bradbury s-a implicat în Los Angeles Science Fantasy Society, unde-și supunea scrierile criticilor unor scriitori SF precum Heinlein, Henry Kuttner sau Jack Williamson. Regretatul Forrest J. Ackerman, unul dintre fondatorii Societății, povestea prin 1988, în paginile *Times*, despre cum era perceput Bradbury: „E un miracol că a supraviețuit, cu toții eram gata să-l sugrumăm. Un tânăr foarte obraznic – și el era primul care recunoștea asta. Era gălăgios, lăudăros și îi plăcea să-i imite pe Hitler și pe W.C. Fields. Făcea tot felul de farse."

A terminat liceul în 1938, dar nu a avut destui bani pentru a se întreține într-o facultate. Problemele cu vederea l-au ferit de serviciul militar, dar nu l-au împiedicat să scrie. Povestirile sale au început să apară prin revistuțe de nișă. Printre primele s-a numărat „Dilema lui Hollerbochen", publicată de *Imagination!* în 1939, an în care Bradbury a început

și să tipărească o revistă proprie de tiraj mic, *Futuria Fantasia*. Dar de abia după doi ani avea să vândă pe bani buni o povestire – „Pendulum", scrisă cu Henry Hasse și apărută în *Super Science Stories*. Tot din 1941 povestirile scrise numai de el au început să fie apreciate și cumpărate de reviste populare (începând cu „Cimpoierul", apărut inițial în *Thrilling Wonder Stories* și preluat de alte publicații). Din 1945 pătrunde în publicațiile mainstream, precum *Saturday Evening Post*, *Vogue* și *Colliers*.

Bradbury se căsătorește cu Marguerite McClure în 1947, același an în care publică prima sa culegere de povestiri, *Carnavalul Negru*, o serie de texte legate de viziunile sale din copilărie. Prima mare lovitură o dă în 1950, când Doubleday compilează o altă culegere de povestiri – noi și publicate anterior – pe tema Planetei Roșii: celebrele *Cronici Marțiene*. Recenziile mai mult decât apreciative îl ridică de la statutul de „scriitor de gen" la cel de „vizionar". Culegerea conținea teme extrem de îndrăznețe și de diverse, pe care autorul avea să le reia tot restul vieții. Dragostea curmată de vicisitudinile timpului și spațiului. Condiția umană în perspectivă largă și definiția a ceea ce e uman. Problemele pe care le pun noile tehnologii – de la roboți la casa ultrainteligentă sau mașina timpului. Tot ce punea la îndoială propriile noastre definiții confortabile.

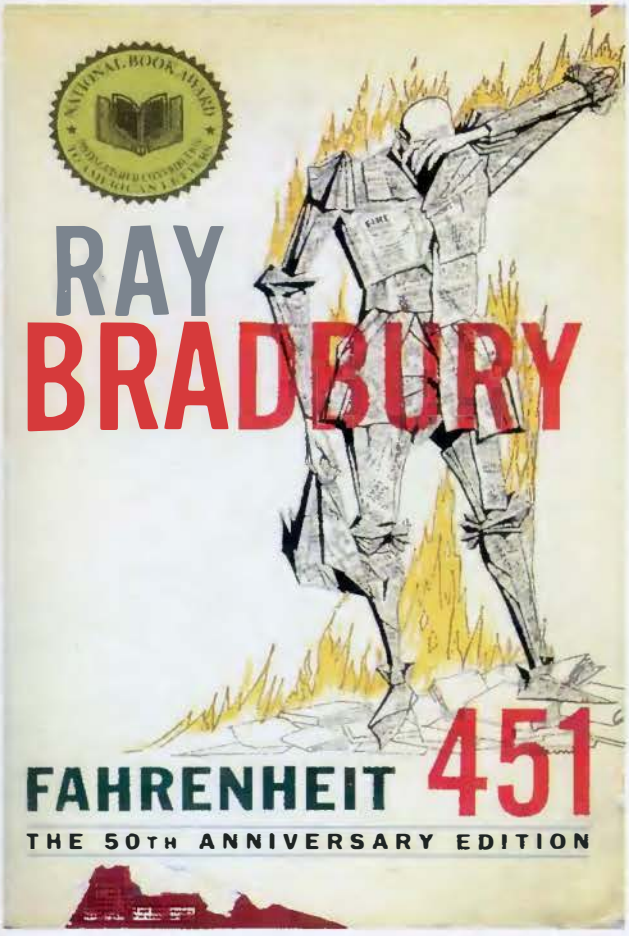

Următorul succes a fost *Fahrenheit 451*, un roman bazat pe două povestiri anterioare și dactilografiat la o mașină de scris închiriată, în subsolul bibliotecii UCLA, în 1953. Bradbury trebuia să introducă o monedă de 10 cenți la fiecare jumătate de oră. „Scriam de zbârnâiam. Am cheltuit 9 dolari și 80 de cenți, iar în nouă zile am terminat *Fahrenheit 451*", povestea el. Deși scrisă acum mai bine de jumătate de secol, *Fahrenheit 451* vorbește despre ecrane TV interactive întinse pe trei pereți, precum și despre o aversiune profundă a puterii față de cărți, de învățătura scrisă – aspecte aparent diferite pe care abia acum începem să le vedem și să deslușim legătura dintre ele.

În afară de romane și povestiri SF&F, Bradbury a scris și poezii, piese de teatru, scenarii de teatru TV, ba chiar și cântece. În 1956, regizorul american John Huston l-a rugat să scrie scenariul filmului *Moby Dick*. În 1966, François Truffaut ecraniza *Fahrenheit 451*. Iar în 1969, *Omul Ilustrat* era jucat de celebrul (pe atunci) Rod Steiger. Bradbury era și a rămas pe val până la moarte, cum atestă pleiada de premii și distincții pe care le-a primit de-a lungul timpului, între care Premiul Nebula (1988). Singurii lauri care, poate, i-au lipsit, au fost cei ai unui Premiu Pulitzer – date fiind importantele sale contribuții pentru toate tipurile de media. Dar, în 2007, Universitatea Columbia (administratorul Premiilor Pulitzer) i-a acordat lui Bradbury o mențiune specială pentru întreaga sa activitate, ceea ce echivalează cu o „adâncă plecăciune de respect din partea media", în cuvintele lui Lou Anders, directorul editorial al editurii SF&F PYR.

Chiar dacă nu șofa, Bradbury putea fi văzut prin tot Los Angelesul, în special în zonele cu biblioteci publice sau librării bune, unde ajungea pe bicicletă. Un atac cerebral, în 1999, l-a încetinit, dar nu l-a oprit. A folosit o mașină de scris electrică („și computerul tot asta este, o mașină de scris, nimic mai mult", spunea el), după care a început să lucreze prin dictare, chiar și telefonică, ajutat de fetele sale în transcriere și editare. Când a împlinit 90 de ani, el a fost sărbătorit de întregul Los Angeles timp de o săptămână. Cu acel prilej scriitorul a declarat pentru Time: „Tot ce pot face e să-i învăț pe oameni să iubească. Sfatul meu pentru ei este: fă ceea ce iubești și iubește ceea ce faci. Dacă pot să-i învăț asta, înseamnă că am făcut o treabă bună."

A murit pe 5 iunie 2012, în timp ce mare parte a lumii era pentru două zile așa cum a fost și el toată viața: cu ochii la cer. Mulți dintre noi priveam tranzitul planetei Venus, fără să observăm că în constelația umană tocmai s-a stins o stea.

Constantin Vlad

Maşinăriile bucuriei

Ficțiune

Părintele Brian amână coborârea la micul dejun întrucât crezu că-l aude râzând, jos, pe părintele Vittorini, care, ca de obicei, mânca singur. Atunci de ce râdea sau de cine?

De noi, se gândi Brian, de noi râde.

Şi ascultă din nou.

La capătul holului, părintele Kelly se ascundea şi el sau mai degrabă medita, în camera sa.

Şi nu îl lăsau niciodată pe Vittorini să-şi termine micul dejun, nu, mereu reuşeau să i se alăture înainte ca el să termine de mestecat ultima bucată de pâine prăjită. Altminteri ei nu şi-ar fi putut înăbuşi vinovăția tot restul zilei.

Şi totuşi, ce se auzea din josul scărilor era râs, nu? Părintele Vittorini ochise ceva în ediția de dimineață a ziarului *Times*. Sau, mai rău, poate petrecuse noaptea cu duhul nesfânt, acel televizor care stătea la intrare ca un musafir nepoftit, cu un picior în imaginar şi cu celălalt în încremenire? Şi, cu mintea spălată de fiara electronică, plănuia oare Vittorini acum vreo nouă şi deşteaptă diavolie, cu rotițele învârtindu-se în mintea sa tăcută, stând aşezat, postind intenționat şi sperând să-i ademenească jos, stârnindu-le curiozitatea, cu hohotul său italienesc?

– Of, Doamne, suspină părintele Brian pipăind plicul pe care-l pregătise cu o noapte înainte. Îl pitise în haină ca măsură de prevedere, în caz că s-ar fi hotărât să i-l înmâneze pastorului Sheldon. Putea părintele Vittorini să-l dibuiască prin stofă cu privirea lui agilă, întunecată şi pătrunzătoare ca razele X?

Părintele Brian îşi netezi cu fermitate reverul pentru a suprima orice urmă care ar fi putut trăda prezența cererii de transfer în altă parohie.

– Haide!

Şi, spunând o rugăciune în ritmul respirației, părintele Brian coborî scările.

***

– A, părinte Brian!

Vittorini ridică privirea din bolul său încă plin cu cereale. Bruta nu pusese nici măcar zahăr peste fulgii de porumb.

Părintele Brian se simțea ca şi cum ar fi păşit direct în puțul gol al unui lift.

Instinctiv, ridică mâna ca pentru a se feri. Şi atinse partea de sus a televizorului. Aparatul era cald. Nu se putu abține să spună:

– Ai avut o şedință aici, aseară?

– Am stat la televizor, da.

– Stat e corect spus! pufni Brian. Când cineva stă, nu-i aşa, stă cu un bolnav sau cu un mort. Şi eu eram bun la tăblița ouija. Trebuia mai multă minte pentru asta.

Îşi întoarse privirea de la idiotul electronic pentru a-l scruta pe Vittorini.

– Şi n-ai auzit tânguieli depărtate şi strigăte de banshee dinspre, cum îi spune, Canaveral?

– Au dat stingerea la trei dimineața.

– Dar acum eşti aici, proaspăt ca un ghiocel, plusă părintele Brian, clătinând din cap. Ce e adevărat nu-i mereu totuna cu ce e drept.

Vittorini începu să amestece viguros cerealele cu lapte.

– Dar tu, părinte Brian, tu arăți de parcă ai făcut un tur complet al Iadului pe timpul nopții.

Din fericire, în acest moment intră părintele Kelly. Dar şi el înlemni când văzu cât de puțin progresase Vittorini cu mâncatul. Murmură către ambii preoți, se aşeză şi-l privi pe tulburatul părinte Brian.

– Adevărat, William, arăți pe jumătate mort. Insomnie?

– Un pic.

Părintele Kelly îi privi pe amândoi bărbații, cu capul pieziş.

– Ce se petrece aici? S-a întâmplat ceva azi-noapte cât am fost eu plecat?

– Am avut o mică discuție, spuse părintele Brian, jucându-se cu temuții săi fulgi de porumb.

– O mică discuție! spuse părintele Vittorini. Ar fi putut să râdă, dar se stăpâni şi adăugă: Preotul irlandez este îngrijorat de pontiful italian.

– Ei, hai, părinte Vittorini, spuse Kelly.

– Lasă-l să continue, interveni părintele Brian.

– Îți mulțumesc pentru permisiune, spuse Vittorini, foarte politicos şi cu o plecăciune amicală. Il Papa este o sursă constantă de iritare respectuoasă pentru cel puțin o parte dacă nu pentru întregul cler irlandez. De ce nu un Papă pe nume Nolan? De ce nu o pălărie verde în locul celei roşii. Şi, la o adică, de ce nu mutăm Catedrala Sfântul Petru în Cork sau în Dublin, că tot vine secolul XXV?

– Sper că nimeni n-a afirmat aşa ceva, spuse părintele Kelly.

– Sunt un om furios, grăi părintele Brian. În mânia mea, se poate să fi sugerat asta.

– Furios? De ce? Și ce motive ai avea să sugerezi așa ceva?

– N-ai auzit ce-a spus despre secolul XXV? întrebă părintele Brian. Ei bine, când Flash Gordon și Buck Rogers vor zbura prin luminatorul baptisteriului, subsemnatul o va zbughi spre ieșire.

– Vai, Doamne, iar gluma aia? suspină părintele Kelly.

Părintele Brian simți cum sângele îi arde obrajii, dar se luptă să-l trimită înapoi spre părțile mai reci ale corpului său.

– Glumă? E mai presus și dincolo de asta. De o lună încoace auzim numai Canaveral în sus, traiectorii și astronauți în jos. Ai crede că e Ziua Națională, se trezește în toiul nopții, odată cu rachetele. Vreau să spun, serios, ce viață mai e și-asta, treaz de la miezul nopții, îmbătându-te cu acea mașinărie-Meduza care-ți încremenește intelectul dacă te uiți la ea? Nu mai pot dormi la ideea că întregul prezbiteriu va decola în orice clipă.

– Da, da. Dar ce-i cu toată treaba asta despre Papă? întrebă părintele Kelly.

– Nu asta, cea dinaintea ei, grăi Brian obosit. Arată-i tăietura din ziar, părinte Vittorini.

Vittorini ezită.

– Arată-i-o, insistă Brian cu fermitate.

Părintele Vittorini scoase la iveală un petic de ziar și-l așeză pe masă.

Cu susul în jos, chiar, părintele Brian putea citi vestea proastă: „PAPA BINECUVÂNTEAZĂ ASALTUL ASUPRA SPAȚIULUI."

Părintele Kelly întinse un deget cu care atinse delicat hârtia. Citi cu jumătate de glas întreaga știre, subliniind cu unghia fiecare cuvânt:

CASTEL GANDOLFO, ITALIA, 20 SEPT.: Papa Pius al XII-lea a binecuvântat azi eforturile omenirii de cucerire a spațiului.

Suveranul Pontif le-a spus delegaților prezenți la Congresul Astronautic Internațional: „Dumnezeu nu are vreo intenție de a limita strădaniile omului de a cuceri spațiul."

Cei 400 de delegați din 22 de țări au fost primiți de Papă la reședința sa de vară din Castel Gandolfo.

„Acest Congres Astronautic a devenit unul foarte important în actualele vremuri ale explorării spațiului de către om", a spus Papa. „Întreaga umanitate ar trebui să fie preocupată... Omul trebuie să facă efortul de a se orienta altfel față de Dumnezeu și Universul Său".

Vocea părintelui Kelly se stinse ușor.

– Când a apărut știrea asta?

– În 1956.

– Așa de demult? Părintele Kelly puse hârtia jos. Eu nu am citit-o.

– Se pare că, zise părintele Brian, noi doi nu prea citim mai nimic, părinte.

– Oricine putea să-l omită, spuse Kelly. E un articolaș.

– Cu o idee foarte mare în el, adăugă părintele Vittorini, în care biruise umorul.

– Problema e...

– Problema e că, întrerupse Vittorini, atunci când am vorbit eu prima oară despre acest articol au fost exprimate mari dubii asupra sincerității mele. Acum observasem însă că mă apropiasem bine de adevăr.

– Sigur, adăugă repede părintele Brian, dar după cum spune poetul nostru William Blake, „adevărul rostit cu intenție rea bate orice minciună care s-ar putea inventa".

– Da. Vittorini se relaxă și mai mult în bunăvoința sa. Dar nu tot Blake a scris și asta?

„Cel care până și de ce vede se îndoiește
Nu va crede nicicând, dar fă ce inima-ți poftește.
Soarele și Luna dacă s-ar îndoi
Imediat afară ele ar ieși."

– Foarte potrivit pentru Era Spațială, adăugă preotul italian.

Părintele Brian îl fixă cu privirea pe scandalosul individ.

– Ți-aș mulțumi dacă nu ai mai cita din Blake al nostru.

– Blake al vostru? întrebă bărbatul subțirel și palid, cu păr moale, negru și lucios. Ciudat, mereu am crezut că a fost englez.

– Poezia lui Blake, spuse părintele Brian, i-a oferit mereu mulțumire mamei mele. Se întâmplă că mi-a spus că avea sânge irlandez, pe linie maternă.

– Voi accepta asta cu respect, replică Vittorini. Dar să revenim la știrea din ziar. Acum, că am găsit-o, pare un moment bun să facem cercetări asupra enciclicei lui Pius al XII-lea.

Prudența părintelui Brian, care alcătuia un al doilea set de nervi pe sub pielea sa, se zburli a alarmă.

– Despre care enciclică e vorba?

– Cum care? Cea despre călătoria spațială.

– Doar n-a făcut așa ceva!

– Ba a făcut.

– O enciclică specială asupra călătoriei spațiale?

– Una specială.

Lovitura aproape că-i lipi de spătarele scaunelor pe cei doi preoți irlandezi.

Părintele Vittorini începu să mimeze mișcările unui om care culege fragmentele împrăștiate în urma unei detonări, găsind o scamă pe mânecă, o fărâmă-două de pâine pe fața de masă.

– Nu era destul, spuse Brian cu o voce pierdută, că a dat mâna cu gașca de astronauți și le-a zis bravo și toate alea, acum a trebuit să meargă mai departe și să scrie pe larg despre asta?

– N-a fost destul, răspunse părintele Vittorini. Și-a dorit, am auzit, să aprofundeze comentariile pe tema vieții în alte lumi și a efectelor acesteia asupra gândirii creștine.

Fiecare dintre cuvintele sale, rostite cu precizie, îi afundară și mai adânc în scaune pe ceilalți doi.

– Ai auzit? Încă nu ai citit-o tu însuți? zise părintele Brian.

– Nu, dar am de gând...

– Ai de gând totul, dar vrei numai rău. Uneori, părinte Vittorini, nu vorbești deloc – și regret să spun asta – ca un preot al Bisericii Mamă.

– Vorbesc, replică Vittorini, ca un preot italian oarecum prins, și încerc să mențin tensiunea de suprafață în timp ce pășesc deasupra unei mlaștini ecleziastice în care sunt depășit numeric de o mare turmă de clerici numiți Shaughnessy, și Nulty, și Flannery, care se smintesc și dau năvală ca elanii sau bizonii dacă măcar șoptesc „rahat papal".

– În mintea mea nu încape îndoială – iar aici părintele Brian privi în direcția generală a Vaticanului – că tu erai acela, dacă puteai să fi fost acolo, care să-l fi stârnit pe Sfântul Părinte cu buclucul ăsta întreg al călătoriilor spațiale.

– Eu?

– Tu! Categoric nu noi, ci tu ești acela care împrumută grămezi de reviste cu rachete pe copertele lor lucioase și mizerabili monștri verzi, cu șase ochi și șaptesprezece gadgeturi, care aleargă după femei semidezbrăcate pe un satelit sau altul. Pe tine te aud noaptea târziu cum numeri de la zece, nouă, opt și până la unu, în tandem cu fiara TV, așa că zacem îndurerați ca după o teribilă lovitură care ne-a zburat plombele din măsele. Între italianul de aici și celălalt, de la Castel Gandolfo, Doamne iartă-mă, ai reușit să deprimi întregul cler irlandez.

– Pace, interveni în sfârșit părintele Kelly. Amândoi.

– Și pace se făcu, iar într-un fel sau altul eu o voi avea, spuse părintele Brian scoțând plicul din buzunar.

– Lasă-l deoparte, rosti părintele Kelly, intuind ce se afla în plic.

– Te rog, dă-i asta pastorului Sheldon din partea mea.

Părintele Brian se ridică greu, căutând din priviri ușa și o cale de a părăsi camera. Dispăru brusc.

– Uite ce-ai făcut! exclamă părintele Kelly.

Părintele Vittorini, sincer șocat, se opri din mâncat.

– Dar, părinte, eu am crezut tot timpul că e o ciorovăială prietenească – eu zic, el zice; el joacă dur, eu o las moale.

– Ei bine, ai jucat prea mult, iar afurisita de distracție a devenit treabă serioasă! spuse Kelly. Of, tu nu-l cunoști pe William la fel de bine ca mine. Chiar l-ai răscolit.

– Voi face tot ce pot ca să dreg...

– Drege-ți turul pantalonilor! Dă-te din drum, mă ocup eu acum. Părintele Kelly înșfăcă plicul de pe masă și îl ridică în lumină.

– Radiografia unui suflet sărman. Of, Doamne.

Urcă în grabă scările.

– Părinte Brian? strigă el.

Apoi coborî glasul.

– Părinte?

Bătu la o ușă.

– William?

În sala de mese, din nou solitar, părintele Vittorini își aminti de ultimii câțiva fulgi de cereale din gură. Deja nu mai aveau nici un gust. Îi luă multă vreme până îi termină de înghițit.

***

Abia după prânz reuși părintele Kelly să-l încolțească pe părintele Brian, în mohorâta grădină din spatele casei parohiale, unde-i înapoie plicul.

– Willy, aș vrea să-l rupi. Nu vreau să renunți în mijlocul jocului. De câtă vreme durează asta între voi doi?

Părintele Brian oftă și luă plicul, dar nu-l rupse.

– S-a insinuat cumva între noi. Eu am început cu silabisirea numelor de scriitori irlandezi, el a continuat cu pronunțarea titlurilor de opere italiene. Apoi eu i-am descris *Cartea din Kells*, din Dublin, iar el mi-a oferit un tur al Renașterii. Slavă Domnului că n-a descoperit mai devreme enciclica papală asupra blestematelor călătorii spațiale, că m-aș fi transferat singur într-o mănăstire în care călugării sunt legați cu jurământ de tăcere. Dar chiar și-acolo, mă tem, m-ar fi urmat și ar fi reprodus numărătorile inverse ale lansărilor în limbajul semnelor. Omul ăsta ar putea fi un excelent avocat al diavolului!

– Părinte!

– Voi face penitență pentru asta mai târziu. Numai că vidra asta neagră, foca asta jonglează cu dogma Bisericii ca și cum ar fi o minge de plajă. E bine să avem foci jucăușe, dar părerea mea e că nu trebuie să le amestecăm cu fanaticii adevărați, cum suntem noi doi. Iartă-mi fala, părinte, dar chiar pare să existe o abatere de la tema adevărată ori de câte ori ajung violoniști printre noi, harpiști – nu ești de acord?

– Ce enigmă, Will. Noi, oamenii Bisericii, ar trebui să fim pentru alții exemple de bună înțelegere.

– I-a spus cineva asta și părintelui Vittorini? Să fim cinstiți, italienii sunt petrecărețiii Bisericii. Nu te-ai fi putut încrede într-unul că rămâne treaz în timpul Cinei cea de Taină.

– Mă-ntreb dacă noi, irlandezii, am fi rămas, cugetă părintele Kelly.

– Noi cel puțin am fi așteptat să se termine!

– Ei, și-acum ce suntem, preoți sau bărbieri? Stăm aici și despicăm firu-n patru sau mergem să-l radem bine pe Vittorini cu propriul lui brici? William, chiar n-ai nici un plan?

– Poate să chemăm un baptist, să medieze.

– Du-te cu baptistul tău! Ai studiat enciclica?

– Enciclica?

– Ai lăsat să-ți crească iarbă-ntre degete după micul dejun? Văd că da! Hai să citim edictul despre călătorii spațiale. Îl memorăm, îl pricepem cum trebuie, apoi contraatacăm omul-rachetă pe terenul lui. Pe aici, la bibliotecă. Cum strigă tinerii acum? Cinci, patru, trei, doi, unu, lansare?

– Sau pe-aproape.

– Păi atunci zi și tu ceva pe-aproape, omule. Și vino după mine!

***

S-au întâlnit cu pastorul Sheldon chiar când intrau în bibliotecă, pe când acesta ieșea.

– Degeaba, zâmbi pastorul, în timp ce examina febrilitatea de pe fețele lor. Nu o veți găsi aici.

– Ce să nu găsim aici? Părintele Brian văzu că

pastorul privește la scrisoarea care încă-i era lipită de degete și o ascunse rapid. Nu vom găsi ce, domnule?

– O rachetă este un pic cam mare pentru umilul nostru sediu, răspunse pastorul cu o jalnică tentativă de a fi enigmatic.

– A ajuns italianul la urechea dumneavoastră? răcni dezamăgit părintele Kelly.

– Nu, dar ecourile au felul lor de a se face auzite în locul ăsta. Am venit să fac eu însumi niște verificări.

Brian oftă a ușurare.

– Deci sunteți de partea noastră?

Ochii pastorului se întristară întru câtva.

– Dar există vreo parte în asta, domnilor preoți?

Ajunseră cu toții în mica încăpere a bibliotecii, unde părintele Brian și părintele Kelly se așezară incomod pe marginile scaunelor tari. Pastorul Sheldon rămase în picioare, atent la disconfortul lor.

– Așa. De ce vă e frică de părintele Vittorini?

– Frică? Părintele Brian păru surprins de cuvânt și ridică ușor vocea: Mai degrabă mânie.

– Una duce la cealaltă, admise Kelly. Vedeți, pastore, avem un mic orășel în Toscania, care trimite pietre în Meynooth, care se află, după cum știți, la câțiva kilometri de Dublin.

– Sunt irlandez, rosti pastorul, răbdător.

– Sunteți, pastore, și ăsta e un motiv în plus pentru care nu putem să explicăm calmul dumneavoastră în tot acest dezastru.

– Sunt irlandez din California, spuse pastorul.

Și-i lăsă să digere. Când pricepu, părintele Brian gemu suferind.

– Ah. Uitaserăm.

Apoi se uită la pastor și văzu la el tenul bronzat al unuia care mergea cu fața ca o păpălărie de floarea-soarelui îndreptată spre cer chiar și aici, în Chicago, absorbind cât mai multă lumină și căldură pentru a-și păstra culoarea și existența. Iată un bărbat care avea încă sub tunică trupul unui jucător de tenis și de badminton, și mâinile ferme, dar zvelte, ale unui handbalist expert. În amvon, după felul în care-și mișca brațele, ai fi zis că înoată sub cerurile calde ale Californiei.

Părintelui Kelly îi scăpă un râs scurt.

– O, dulci ironii, destine simple. Părinte Brian, iată baptistul nostru!

– Baptist? întrebă pastorul Sheldon.

– Fără supărare, pastore, noi pornisem să căutăm un mediator și, iată-vă, un irlandez din California, care nu cunoaște de multă vreme vânturile reci din Illinois și încă evocă rulouri de gazon și bronz de ianuarie. Noi... noi ne-am născut și am crescut ca ghețarii în Cork și Kilcock, pastore. Nici 20 de ani în Hollywood nu ne-ar topi. Plus că, știți cum umblă vorba, California ar fi... – și aici făcu o pauză – „ca Italia".

– Văd unde bați, murmură părintele Brian.

Pastorul Sheldon încuviință din cap, cu o expresie atât caldă, cât și amabil-tristă.

– Sângele meu este ca al vostru. Dar clima care m-a croit este ca a Romei. Așa că înțelegi, părinte Brian, atunci când am întrebat dacă există părți, am vorbit din inimă.

– Irlandez, dar neirlandez, se căină părintele Brian. Aproape, dar nu tocmai italian. Ce farse joacă lumea cu trupurile noastre!

– Numai dacă o lăsăm, William, Patrick.

Ambii bărbați tresăriră ușor la auzul numelor lor creștine.

– Încă nu ați răspuns: De ce vă e frică?

Părintele Brian privi cum, un moment, mâinile sale se căutau ca doi luptători năuci.

– Păi, pentru că tocmai când aranjaserăm lucrurile pe Pământ, tocmai când se întrezărea victoria, cu Biserica într-o poziție bună, iată că vine și părintele Vittorini...

– Scuză-mă, părinte, interveni pastorul. Iată că vine realitatea. Iată că vine spațiul, timpul, entropia, progresul, iată că vin milioane de lucruri, mereu. Părintele Vittorini n-a inventat călătoria spațială.

– Nu, dar el o dă drept un lucru bun. La el „totul începe în misticism și se termină în politică". În fine, nu contează. Eu îmi ascund bastonul dacă și el lasă rachetele.

– Nu, hai să le lăsăm la vedere, replică pastorul. E cel mai bine să nu ascundem violența sau formele speciale de călătorie. E cel mai bine să lucrăm cu ele. De ce să nu urcăm noi în racheta aia, părinte, și să învățăm ceva?

– Ce să învățăm? Că majoritatea lucrurilor pe care le-am învățat în trecut pe Pământ nu se mai potrivesc pe Marte, pe Venus sau oriunde naibii ne-ar mai împinge Vittorini? Să-i scoatem pe Adam și Eva dintr-un oarecare nou Eden, pe Jupiter, cu focurile rachetelor noastre? Sau, mai rău, să descoperim că nu există Rai, nici Adam, nici Eva, nici un afurisit de Măr, nici Șarpe, nici Cădere, nici Păcat Originar, nici Buna Vestire, nici Facerea, nici Fiul – și poți continua lista: absolut nimic! Într-o blestemată de lume care o încalecă pe alta? Asta-i ce trebuie să învățăm, pastore?

– Dacă e nevoie, da, spuse pastorul Sheldon. Este spațiul Domnului și sunt lumile Domnului în spațiu, părinte. Nu trebuie să încercăm să luăm catedralele după noi, când tot ce-i necesar încape într-o servietă. Biserica poate fi ambalată într-o cutie suficient de mare cât să cuprindă cărțile de rugăciuni, cam cât pot cără mâinile astea două. Îngăduie-i asta părintelui Vittorini – oamenii din climate sudice au învățat acum multă vreme să construiască în ceara care se topește și capătă formă în armonie cu mișcarea și nevoia

omului. William. William, dacă insiști să construiești în gheață dură, aceasta se va sparge când depășim viteza sunetului sau se va topi și nu va mai rămâne nimic din ea în jetul propulsor al rachetei.

– Ăsta e un lucru greu de învățat la 50 de ani, pastore, spuse Brian.

– Dar învață, știu că o vei face, rosti pastorul, atingându-i umărul. Îți dau o misiune: să te împaci cu preotul italian. Găsește în noaptea asta o cale de întâlnire a minților. Asudă făcând-o, părinte. Și, înainte de toate, dat fiind că biblioteca noastră e sărăcăcioasă, caută și găsește enciclica spațială, să știm și noi din ce cauză țipăm.

O clipă mai târziu, pastorul dispăruse.

Părintele Brian ascultă sunetul muribund al acelor pași zoriți – era ca și cum prin dulcele aer albastru plutea o minge albă spre care pastorul se grăbea ca să dea o servă.

– Irlandez, dar neirlandez, spuse el. Aproape, dar nu tocmai italian. Și ce suntem noi acum, Patrick?

– Încep să mă întreb și eu, veni răspunsul.

Și plecară amândoi spre o bibliotecă mai mare, în care s-ar fi putut ascunde grandioasele gânduri ale Papei despre un Spațiu mai vast.

***

Mult după cina din acea seară, de fapt aproape de ora culcării, părintele Kelly, aflat în misiune, bântuia prin casa parohială bătând și șoptind pe la uși.

Puțin înainte de zece, părintele Vittorini coborî scările și icni de surpriză.

Părintele Brian, aflat lângă șemineul nefolosit, încălzindu-se la un arzător de gaz așezat în vatră, nici nu se întoarse.

Eliberase spațiul, iar televizorul fusese împins înainte, spre un semicerc de patru scaune, printre care se aflau și două taburete, pe care fuseseră așezate două sticle și patru pahare. Părintele Brian făcuse totul, eliberându-l pe Kelly. Acum se întoarse, întrucât soseau Kelly și pastorul Sheldon.

Pastorul se opri în prag și inspectă încăperea.

– Splendid.

Făcu o pauză și adăugă:

– Cred. Să văd acum... Părintele Vittorini va sta aici, decise el după ce citi eticheta uneia dintre sticle.

– Lângă Irish Moss? întrebă Vittorini.

– Și eu la fel, spuse părintele Brian.

Vittorini, foarte satisfăcut, se așeză.

– Iar noi, restul, presupun că vom sta lângă Lachryma Christi? rosti pastorul.

– O băutură italienească, pastore.

– Cred că am auzit de ea, zise pastorul, așezându-se.

– Poftim. Părintele Brian se grăbi și, fără să se uite la

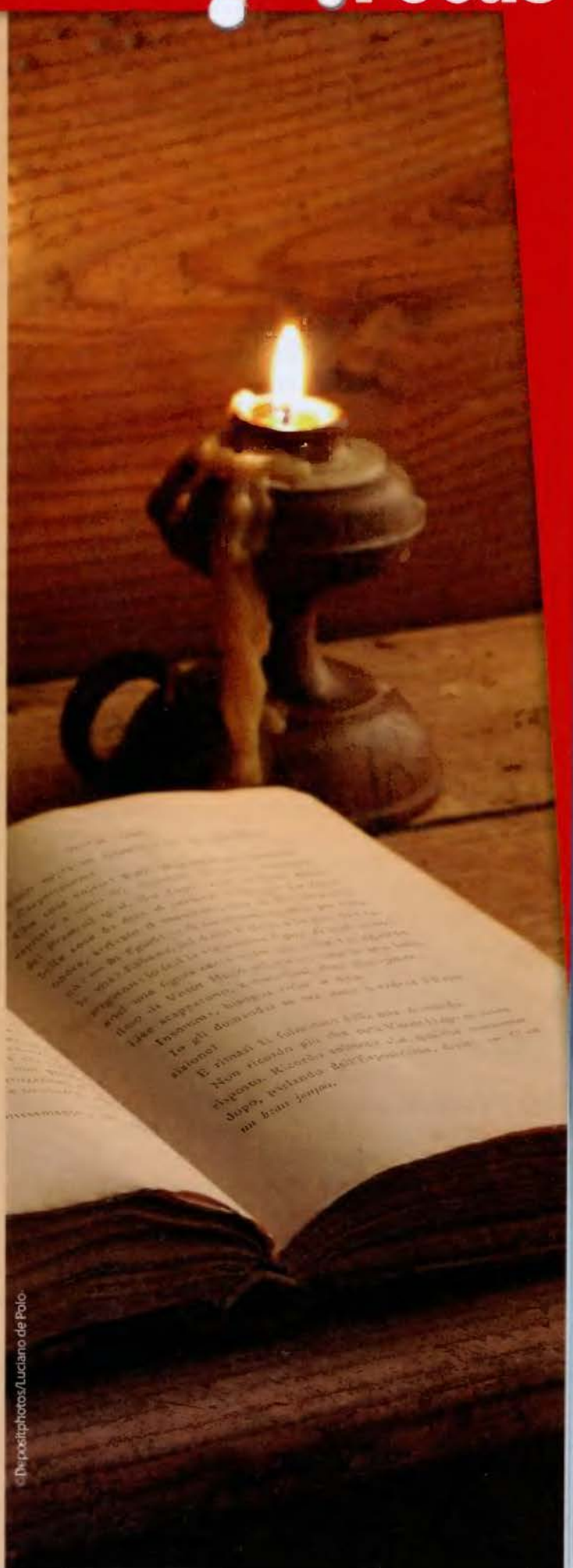

©Depositphotos/Luciano de Polo

Vittorini, turnă în paharul acestuia o porție generoasă de Moss. O transfuzie irlandeză.

– Dacă-mi permiți. Vittorini mulțumi din cap și se ridică pentru a turna el în paharele celorlalți. Lacrimile lui Hristos și soarele Italiei, spuse el. Și acum, înainte să bem, aș avea de spus ceva.

Ceilalți așteptară, privindu-l.

– Enciclica papală asupra călătoriei spațiale, spuse el în cele din urmă, nu există.

– Am descoperit asta acum câteva ore, adăugă Kelly.

– Iertați-mă, domnilor preoți, continuă Vittorini. Mă simt ca pescarul care, stând pe mal și văzând mult pește, aruncă mai multă momeală. Am bănuit, tot timpul, că nu există nici o enciclică. Dar de câte ori era evocată, prin oraș, am auzit atâția prelați din Dublin negând-o, încât am ajuns să cred că trebuie să existe. Ei nu ar fi căutat-o, de teamă că există. Iar eu, în mândria mea, nu aș fi cercetat-o de teamă că nu există. Așa că și mândria de Roma, și mândria de Cork sunt la fel. Mă voi retrage curând și voi sta tăcut o săptămână, ca penitență, pastore.

– Bravo, părinte, bravo. Pastorul Sheldon se ridică. Am și eu un mic anunț. Luna viitoare va sosi aici un preot nou. Am cumpănit mult la asta. Omul este italian, născut și crescut în Montreal.

Vittorini închise un ochi și încercă să-și imagineze cum arăta acest bărbat.

– Dacă Biserica trebuie să fie de toate pentru toți, continuă pastorul, eu sunt intrigat de ideea sângelui fierbinte crescut într-un climat rece, cum este acest italian, mai fascinat chiar decât atunci când mă gândesc la mine, sânge rece crescut în California. Aveam nevoie aici de încă un italian pentru a mai agita un pic lucrurile, iar acest latin pare să fie genul care-l va agita chiar și pe părintele Vittorini. Și acum, dorește cineva să închine un toast?

– Pot s-o fac eu, pastore? Părintele Vittorini se ridică din nou, zâmbind ușor, cu ochii săi negri și strălucitori uitându-se pe rând la ceilalți. Își ridică paharul. Nu pomenea Blake, undeva, de *Mașinăriile bucuriei*? Asta nu înseamnă că Dumnezeu încuraja mediile naturale, după care intimida Naturile producând existența cărnii, a bărbaților și femeilor de jucărie, cum suntem noi toți? Și astfel, ferice creați, nu suntem noi, cum putem mai bine, cu grație și înțelepciune, în amiezi calme, în clime blânde, *Mașinăriile bucuriei* lui Dumnezeu?

– Dacă Blake a spus asta, rosti părintele Brian, retrag tot ce-am spus. El nu a trăit niciodată în Dublin!

Râseră cu toții.

Vittorini bău din Irish Moss și rămase tăcut.

Ceilalți băură vinul italienesc și se tot înmuiară, iar în moliciunea sa, părintele Brian strigă ușor:

– Vittorini, nu vrei tu să pornești duhul ăla, așa nesfânt cum este?

– Canalul Nouă?

– Nouă să fie!

În timp ce Vittorini umbla la aparat, părintele Brian medita cu paharul în mână.

– Chiar să fi zis Blake așa ceva?

– Adevărul e, părinte, că putea s-o fi spus dacă ar fi trăit astăzi, răspunse Vittorini încă aplecat către fantomele care se agitau pe ecran. Eu am scris vorbele alea, în seara asta.

Cu toții îl priviră pe italian cu oarecare uimire. Apoi televizorul scoase un bâzâit și imaginea deveni clară, înfățișând o rachetă în depărtare, pregătindu-se de lansare.

– Mașinăriile bucuriei, rosti părintele Brian. La una din astea te uiți tu acum? Și aceea – racheta de pe rampă – e o alta?

– E posibil, în seara asta, spuse Vittorini. Dacă lucrul ăla se ridică și are un om în el, face înconjurul lumii și omul încă trăiește, vom fi și noi cu el, deși stăm aici. O bucurie, într-adevăr.

Racheta era în pregătiri, iar părintele Brian închise ochii pentru o clipă. Iartă-mă, Iisuse, gândi el. Iartă mândriile unui bătrân, iartă și răutățile lui Vittorini și ajută-mă să înțeleg ceea ce văd aici în seara asta, și ajută-mă să stau treaz dacă e nevoie, și binedispus, până în zori, și fie ca treaba să meargă bine, la urcare și la coborâre, și gândește-te la omul din bazaconia aia, Iisuse. gândește-te la el și fii cu el. Și ajută-mă, Doamne, când vara va fi tânără, întrucât – la fel de sigur ca destinul – în seara de 4 iulie pe gazonul prezbiteriului vor veni și Vittorini, și copiii din vecini, cu toții aprinzând rachete. Cu toții vor sta acolo privind la cer, ca-n dimineața Mântuirii, și ajută-mă, Doamne, să fiu ca acei copii în fața marii nopți a timpului și a vidului peste care domnești. Și ajută-mă să merg mai departe, Doamne, să aprind următoarea rachetă în Noaptea Independenței, să stau alături de părintele latin cu chipu-mi reflectând aceeași încântare copilărească în fața gloriei arzătoare pe care o pui lângă mâna noastră și ne desfeți.

Deschise ochii.

Vocile îndepărtatului Canaveral strigau prin vântul timpului. Puteri fantomatice stranii dansau pe ecran. Sorbea ultimul pic de vin când cineva îi atinse ușor cotul.

– Părinte, grăi Vittorini din apropiere. Pune-ți centura de siguranță.

– Imediat, spuse Brian. O pun. Și mulțumesc mult.

Se lăsă pe spate în scaun. Închise ochii. Așteptă tunetul. Așteptă focul. Așteptă lovitura și vocea care-l învăța un lucru prostuț, bizar, sălbatic și miraculos:

Cum să numere invers, mereu înapoi până la... zero.

Traducere de **Constantin Vlad**

Cartea și fluturele

Când aveam șapte ani m-am dus la bibliotecă, de unde am împrumutat zece cărți pentru o săptămână. Bibliotecara s-a uitat la mine și m-a întrebat: „Ce faci?" „Adică?" i-am răspuns eu. „Nu poți să le citești pe toate într-o săptămână." „Ba pot." Și în săptămâna următoare m-am întors la bibliotecă să mai iau zece cărți.

I-am zis bibliotecarei, politicos, să nu se mai bage și să mă lase în pace. Asta fac cărțile. Ele sunt precum cărămizile din care ești clădit, ele sunt ADN-ul tău.

Gândiți-vă la tot ce ați citit, la tot ce ați învățat ținând o carte în mână, gândiți-vă că toată cunoașterea acumulată v-a modelat și v-a făcut ce sunteți astăzi.

Când privesc în urmă la toți anii aceia, la vremea când am descoperit cărțile la bibliotecă, îmi dau seama că, de fapt, atunci m-am îndrăgostit. Zi de zi, din ce în ce mai cuprins de frumusețe, m-am îndrăgostit de cărți.

Biblioteca din Waukegan, Illinois, orașul în care am crescut, era un templu al imaginației. Fusese construit de Andrew Carnegie, filantropul care a clădit biblioteci pe tot teritoriul acela minunat. Am învățat să citesc în timp ce studiam paginile de bandă desenată din Chicago Tribune. Dar de citit m-am îndrăgostit în biblioteca aceea veche din Carnegie. Ea a fost sursa de inspirație pentru biblioteca pe care am născocit-o în *Something Wicked This Way Comes*, romanul meu din 1962.

Nu voi uita niciodată minunatele nopți de toamnă, când alergam acasă cu un braț de cărți, vântul de noiembrie parcă împingându-mă spre casă, unde aveam să fac descoperiri. Am găsit cărți despre Egipt și dinozauri, cărți despre pirați și cărți care m-au purtat spre stele.

Îmi aduc aminte foarte clar că am luat cărți de psihologie, cărți în care erau descrise ființele umane, organismul omului, venele, picioarele, capul, inima. Așa am aflat lucruri despre fiziologia omului, din cărți, în copilărie. Și animalele îmi stârneau curiozitatea. Nu-mi venea să cred că Dumnezeu făcuse atâtea specii. Bineînțeles că una dintre făpturile miraculoase este, din multe puncte de vedere, fluturele. Fluturii m-au fascinat din copilărie. Citind despre ei, îmi dădeam seama că ei sunt o metaforă a totalității pe care o reprezintă universul. Oare cum e cu putință? Cum de s-a întâmplat așa? De la formarea unei galaxii la aripile unui fluture mare! Nimeni nu știe cu adevărat răspunsurile. Totul e un mare mister.

Gândiți-vă puțin la fluture. O omidă se furișează să mănânce frunze și se lipește de un pom, după care are loc o minune: începe etapa de apărare și, după o vreme, omida iese din crisalidă, îi apar aripi extraordinare și se transformă în fluture. De unde să fie impulsul ce-i spune fluturelui ce să facă? De unde impulsul care a dus la nașterea stelelor?

Cărțile pe care le-am împrumutat de la bibliotecă m-au făcut să mă gândesc la originile vieții și la univers. Cum o fi început totul? Unde se va sfârși? Îmi amintesc nopțile calde de vară pe care le-am petrecut în Midwest, stând pe peluza liniștită a bunicilor mei și privind bolta cerească, un câmp de stele ca niște confetti. Erau milioane de sori și milioane de planete gravitând în jurul lor. Știam că acolo, în spațiu, în imensitatea aceea, există viață. Numai că noi suntem prea departe, ne desparte o distanță mult prea mare ca să putem ajunge unii la alții.

Mă gândeam la toate lucrurile astea datorită cărților. Puneam întrebări grele datorită lor. Visam grație lor. Am început să scriu grație lor. Citeam orice, de la benzi desenate la cărți de istorie și la povestirile fantastice ale lui L. Frank Baum, Edgar Allan Poe, H.G. Wells și mulți alții. Atenție! Nu erau lecturi obligatorii. Citeam dintr-un impuls personal. Volumul de față (*The Best American Nonrequired Reading* – n. red.) cuprinde multe dintre scrierile de care m-am îndrăgostit prima dată când am descoperit magia lecturii [...].

Omida face aripi.

Și știu că și tu, dragă cititorule, te vei schimba cu fiecare carte pe care o citești.

Acum fugi și ia-ți zborul!

Ultimul text scris de Ray Bradbury ca introducere la culegerea *The Best American Nonrequired Reading*
Traducere de **Dana Ionescu**

Octombrie 2012: Trei+Trei Premii Nobel

În fiecare an, luna octombrie este un adevărat festival Nobel. Anul acesta cu trei superbe premii de știință (medicină/fiziologie, fizică și chimie) și încă trei (literatură, pace și economie) ca de obicei, subiective și discutabile...

MEDICINĂ ȘI FIZIOLOGIE

Sir John Gurdon, Cambridge/Gurdon Institute

Shinya Yamanaka, Universitatea Kyoto

... pentru descoperirea faptului că celulele mature, specializate ale corpului nostru pot fi „reprogramate pentru a deveni celule imature, capabile să se dezvolte în toată gama de țesuturi ale corpului" (Stockholm's Karolinska Institute). Ce a însemnat munca lor: o perspectivă absolut nouă asupra dezvoltării și specializării celulelor, apariția unor noi domenii de cercetare și ...rescrierea unei mari părți a manualelor fundamentale. La ce folosesc rezultatele lor: noi metode pentru studiul bolilor, diagnostic și terapie.

Mai simplu spus, Sir John Gurdon a fost primul care, în 1962 (anul în care se năștea Yamanaka!!!), reușea, prelevând celule de broască, „să nască" mormoloci care să trăiască și să se dezvolte. Era primul exemplu de clonare, preludiul creării lui Dolly (Ian Wilmut, 1996). Și chiar mai mult: demonstrația că celulele pot fi reprogramate.

După apariția lui Dolly și mai ales după moartea ei (prematură, 2003) a urmat o perioadă agitată și complicată, cu probleme teribile de bioetică (distrugerea embrionilor umani pentru recoltarea de celule stem – celulele pluripotente), reglementarea dură a oricăror activități până la pasul următor, care a „schimbat jocul": performanța lui Yamanaka din 2007 de a arăta că, prin injectarea unui material genetic care „inversează" sensul dezvoltării biologice, celule mature de piele pot fi transformate în celule stem embrionare. Pragul mult așteptat de la care începe să se poată vorbi cu justificată speranță de posibilitatea vindecării unor maladii teribile, de la cele cardiace până la Alzheimer.

FIZICĂ

Serge Haroche, College de France/Școala Normală Superioară

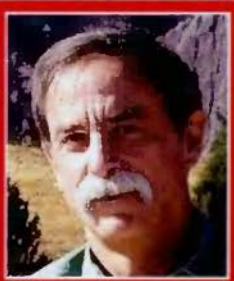

David Wineland, NIST

Dacă aproape unanim așteptatul Nobel pentru descoperirea Higgs-ului a fost (cel puțin) amânat, Fizica este răsplătită cu un Premiu acordat celor care ne-au arătat că ideea unui Calculator Cuantic (imaginat, justificat și cerut încă de acum 40 de ani de Richard Feynman) chiar se poate realiza. Aceasta pentru că Wineland și Haroche au arătat cum putem izola sisteme cuantice (ioni, pe care îi măsoară și îi controlează cu fotoni, respectiv fotoni pe care îi măsoară cu atomi) pentru un timp suficient de lung ca să putem lucra cu ele fără să le perturbăm. Cum spune anunțul oficial, cei doi „au inventat și au dezvoltat independent metode de măsurare și manipulare a particulelor individuale, păstrându-le natura cuantică... au deschis ușa spre

o nouă eră de experimentare cu particule cuantice individuale fără a le distruge... să măsoare fragilele stări cuantice pe care până acum le consideram inaccesibile observării directe..."

Academia Regală de Ştiinţe a Suediei declara: „Metodele lor revoluţionare au permis acestui domeniu de cercetare să facă primii paşi spre construirea unui nou tip de computer superrapid, bazat pe fizica cuantică." Şi, se adaugă, subliniind cel puţin o aplicaţie practică deja existentă: „Cercetarea a condus de asemenea la construirea unor ceasuri cuantice extrem de precise (de peste 100 de ori faţă de ceasurile cu cesiu de astăzi!), care ar putea deveni în viitor baza pentru un nou standard de timp."

S-a spus că dacă şi atunci când Calculatorul Cuantic va fi realizat, el ne va schimba viaţa la fel cum a făcut-o calculatorul „obişnuit" în anii 1900. Şi, nu rezist, va mai adăuga la lista „propunerilor" Star Trek deja în funcţiune încă vreo câteva, inclusiv teleportarea (cuantică).

CHIMIE

Robert Lefkowitz, Duke

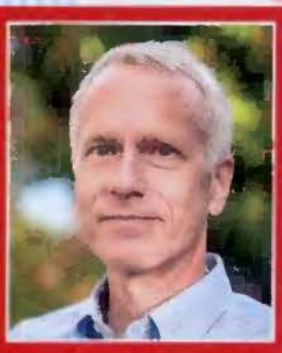

Brian Kobilka, Stanford

Este, într-un fel, un ... premiu pentru comunicare: cum este mediat fluxul de informaţie care „spune" interiorului celulelor ce se întâmplă în mediul care le înconjoară? Cum se realizează asemenea lucruri la nivel molecular? Cum sunt reglate semnalele şi cum sunt ele interpretate şi selecţionate? Cam asemenea întrebări şi-au pus şi le-au răspuns Lefkowitz şi Kobilka, identificând ceea ce se cunoaşte astăzi ca GPCR – „G-protein-coupled receptors", o importantă familie de receptori – proteine care trec prin pereţii celulelor, care creează o adevărată reţea de comunicare, de semnalizare între celule. Celulele „îşi vorbesc" unele altora! Lefkowitz şi Kobilka au lucrat în echipă, primul studiind receptorii marcând hormonii din celule cu izotopi radioactivi, iar cel de-al doilea găsind în genom codul ce stabileşte instrucţiunile genetice care duc la activarea receptorilor. Aşa am ajuns să ştim mai multe despre cum se pregăteşte corpul nostru pentru *flight or fight*, ca la război – să fugă sau să lupte...

Şi să ne gândim că toate acestea deschid perspective pentru noi medicamente şi mai ales să ne gândim că aceşti receptori mediază efectele asupra noastră a cel puţin jumătate din toate medicamentele folosite în prezent, de la betablocante şi antihistaminice la cele folosite în cazul afecţiunilor psihice: „Cunoaştere... cu cele mai mari beneficii pentru omenire", aşa este caracterizată descoperirea lor pe site-ul Nobel. Mai mult ce ar mai fi de spus?

Trei ştiinţe – trei premii care se potrivesc foarte bine cu ideea de Anticipaţie. Sunt super-importante pentru prezent, pot fi decisive pentru viitor. Cel puţin dacă ne gândim că în următorii ani se aşteaptă acelaşi tip de informaţii despre cum se comportă corpurile în funcţie de semnalele pe care le primesc din mediul în care trăiesc şi se dezvoltă, doar că de data aceasta va fi vorba nu de celule şi de organismul nostru, ci de stele şi de spaţiul interstelar, în care pătrunde primul obiect făcut de om – nava Voyager 1.

Celelalte trei premii, cel puţin la fel de aşteptate, sunt:

Mo Yan

• **Premiul pentru Literatură**, primul primit de un reprezentant al Chinei, **Mo Yan**, pentru „realismul halucinant cu care adună la un loc poveşti populare, istorie şi contemporaneitate" (un premiu acceptat şi salutat cu entuziasm şi de oficiali, spre deosebire de cel pentru Pace de acum doi ani care a stârnit cele mai aprige proteste din partea guvernului chinez).

Alvin Roth

• **Premiul pentru Economie** (al şaptelea pentru celebra Universitate Harvard şi care continuă o serie neîntreruptă din anul 2000 de „Premii americane" – cu doar trei excepţii parţiale, câte unul dintre laureaţi în 2003, 2004, 2010), atribuit lui **Alvin Roth şi Lloyd Shapely** (unul dintre cei doi fii ai marelui astronom Harlow Shapely, celebru în primii ani ai secolului trecut), pentru lucrările lor (bazate pe Teoria Jocurilor) privind alocările stabile şi practica proiectării pieţelor. (De fapt, titlul exact al acestui premiu este „Sveriges Riksbank Prize in Economic Sciences in Memory of Alfred Nobel".)

Lloyd Shapely

În ceea ce priveşte **Premiul pentru Pace**, acordat... Uniunii Europene, nu ştiu ce ar fi de comentat.

Singularitate

http://singularitate.a21.ro

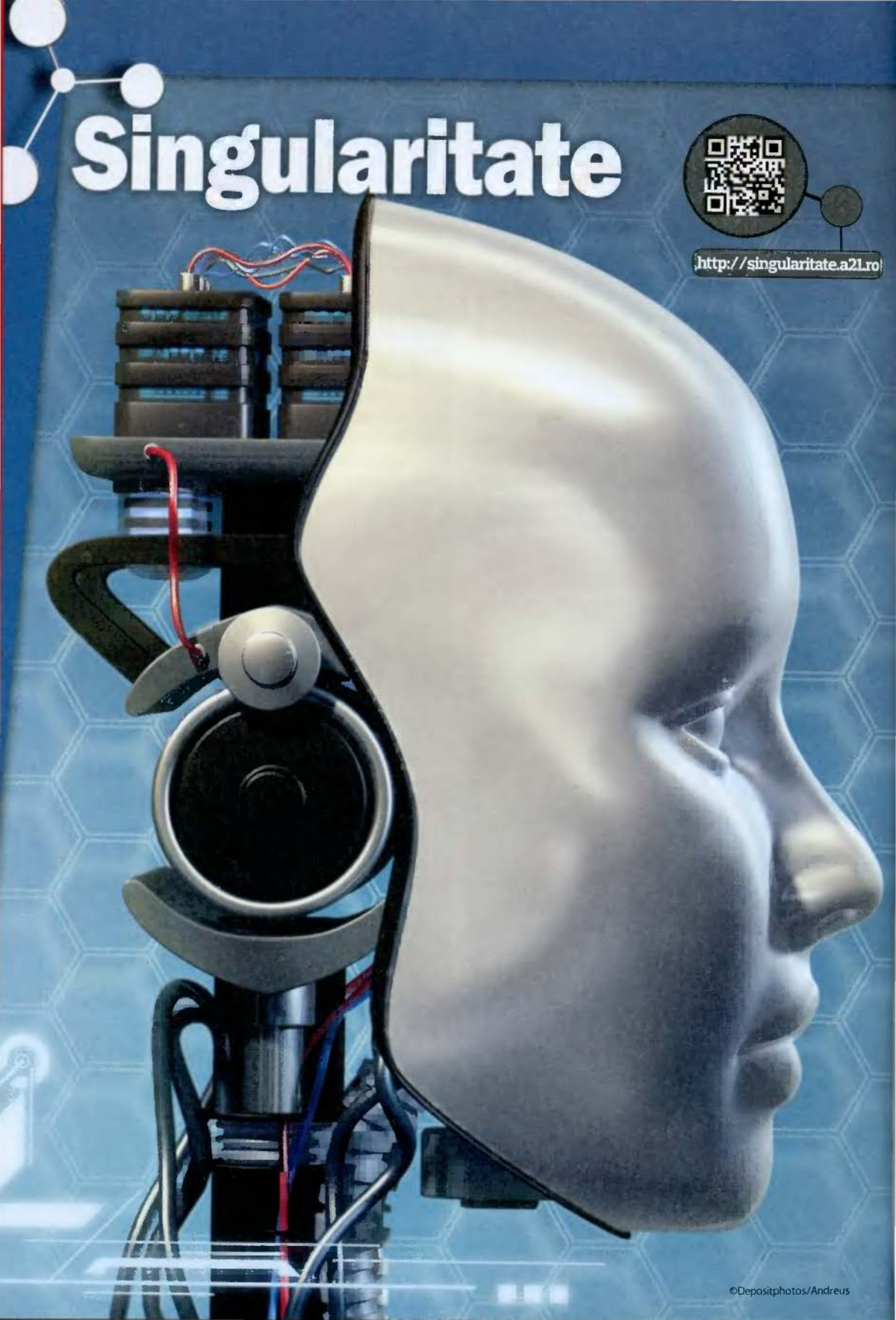

©Depositphotos/Andreus

Iminenta Singularitate Tehnologică

Cum să supraviețuim în era post-umană

În aproximativ 30 de ani vom avea posibilitatea tehnologică de a crea inteligență supraumană. La scurtă vreme după aceea, era omului se va sfârși.

Putem evita un astfel de progres? Dacă nu, putem măcar să canalizăm evenimentele astfel încât să putem supraviețui? Prezint aici câteva posibile răspunsuri (și alte potențiale pericole).

Ce e Singularitatea?

Caracteristica principală a acestui secol a fost accelerarea progresului tehnologic. În acest document susțin că ne aflăm în pragul unei schimbări comparabile cu apariția omului pe Pământ. Cauza exactă a acestei schimbări este iminenta creare prin tehnologie a unor entități cu inteligență mai mare decât cea umană. Există mai multe mijloace prin care știința ar putea ajunge la acest progres (și este un alt motiv pentru care sunt convins că evenimentul se va produce):

• Dezvoltarea unor computere care sunt conștiente și inuman de inteligente. (În prezent, cele mai multe controverse în domeniul Inteligenței Artificiale dezbat dacă putem crea echivalență umană într-o mașinărie. În caz că răspunsul este „da, putem", atunci nu mai încape îndoială că în scurtă vreme vor putea fi construite ființe mai inteligente.)

„Prima mașinărie ultrainteligentă va fi ultima invenție pe care omul va mai trebui să o facă vreodată."

• Vaste rețele de computere (și utilizatorii asociați ai acestora) se pot „trezi" ca o entitate de o inteligență supraumană.

• Interfețele om/computer pot deveni atât de intime, încât utilizatorii pot fi considerați, rezonabil, de o inteligență supraomenească.

• Științele biologice pot găsi căi de îmbunătățire a intelectului uman natural.

Primele trei posibilități depind în mare parte de îmbunătățirea componentelor computerelor. Progresul industriei de profil a cunoscut o evoluție uimitor de constantă în ultimele câteva decenii [19]. Preponderent în baza acestei tendințe, cred că apariția unei inteligențe peste cea umană se va produce în următorii 30 de ani. (Charles Platt [24] a arătat că entuziaștii IA au făcut și ei astfel de afirmații în ultimele trei decenii. Pentru a nu mă face vinovat de ambiguitate temporală, dați-mi voie să fiu mai exact: voi fi surprins dacă acest eveniment se va produce înainte de 2005 sau după 2030.)

Care sunt consecințele unui astfel de eveniment? Atunci când progresul va fi condus de o inteligență mai-mult-ca-umană, acel progres va fi mult mai rapid. De fapt, pare să nu existe nici un motiv pentru care progresul însuși să nu implice crearea de entități încă și mai inteligente – într-o perioadă de timp încă și mai scurtă. Cea mai bună analogie pe care o văd eu este cu trecutul evolutiv: animalele se adaptează la dificultăți și fac invenții, dar nu mai repede decât își face treaba selecția naturală – în cazul acesteia, lumea acționează ca propriul ei simulator. Noi, oamenii, avem capacitatea de a internaliza lumea și de a elabora scenarii „dar dacă?" în mintea noastră. Acum, prin crearea mijloacelor de execuție a acestor simulări la viteze mult mai mari, intrăm într-un regim radical diferit de cel al trecutului nostru uman, noi, oamenii, provenind de la animale inferioare.

Din punct de vedere uman, această schimbare va consta într-o debarasare de toate regulile

anterioare, probabil într-o clipită, și o progresie exponențială aflată mult dincolo de orice posibilitate de control. Progrese despre care credeam înainte că vor fi posibile abia „peste un milion de ani" (sau niciodată) vor fi înregistrate probabil în următoarea sută de ani. (În [18], Greg Bear zugrăvește tabloul unor schimbări majore care se produc într-un interval de ordinul orelor.)

Consider că este potrivit să numim acest eveniment „singularitate" („Singularitatea", în scopul acestui document). Este un punct în care modelele noastre trebuie abandonate și în care domnește o nouă realitate. Pe măsură ce ne apropiem de acest punct, el se va contura tot mai pregnant pentru percepția omenească, până când noțiunea va deveni comună. Și totuși, când se va produce, evenimentul ar putea rămâne o surpriză și o necunoscută încă și mai mare. În anii '50 au existat foarte puțini oameni care l-au întrevăzut; Stan Ulam [1] îl cita pe John von Neumann spunând:

„O conversație este centrată pe progresul accelerat continuu al tehnologiei și al schimbărilor în modul de trai uman, care dă impresia apropierii de o anumită singularitate esențială în istoria speciei, dincolo de care afacerile omenești, așa cum le știm, nu pot continua."

Von Neumann folosește chiar termenul singularitate, deși se pare că el încă se gândea la progresul normal, nu la crearea unui intelect superuman. (Pentru mine, superumanitatea este esența Singularității. Fără aceasta am avea doar un exces de bogății tehnologice, niciodată absorbit cum trebuie.)

În anii '60 a apărut recunoașterea câtorva dintre implicațiile inteligenței supraomenești. I.J. Good scria [2]:

„Fie ca mașinăria ultrainteligentă să fie definită drept o mașinărie care depășește cu mult toate activitățile intelectuale ale oricărui om, oricât de deștept ar fi acesta. Din moment ce proiectarea unei mașinării este una din aceste activități intelectuale, o mașinărie ultrainteligentă poate proiecta mașinării și mai bune; ar exista atunci o indubitabilă «explozie de inteligență», iar inteligența umană ar rămâne undeva mult în urmă. Așadar, prima mașinărie ultrainteligentă va fi ultima invenție pe care omul va mai trebui să o facă vreodată, presupunând că mașinăria va fi suficient de docilă pentru a ne spune cum să o menținem sub control. [...]

E mai degrabă probabil, în cursul secolului XX, ca o astfel de mașinărie ultrainteligentă să fie construită – aceasta fiind ultima invenție pe care trebuie să o mai facă omul."

Good surprinde esența tendinței, însă el nu urmărește și consecințele cele mai tulburătoare ale acesteia. Orice mașinărie ultrainteligentă de genul celei pe care o descrie nu va fi „unealta" omenirii – la fel cum oamenii nu sunt uneltele iepurilor, ale măcăleandrilor sau ale cimpanzeilor.

În cursul anilor '60, '70 și '80, asistăm la o răspândire a recunoașterii cataclismului. Primii care au simțit impactul au fost probabil scriitorii de science fiction. La o adică, autorii de hard SF sunt cei care încearcă să scrie povestiri specifice despre tot ceea ce poate face tehnologia pentru noi. În număr tot mai mare, acești scriitori au perceput așternerea unui văl opac peste viitor. Pe vremuri, ei își puteau plasa fanteziile la milioane de ani în viitor [16]. Acum, ei văd cum extrapolările lor cele mai elaborate apar în incognoscibilul... foarte apropiat. Odinioară, de domeniul post-uman păreau că țin imperiile galactice. În prezent, din păcate, la fel par chiar și cele interplanetare.

Dar cum rămâne cu anii 1990, 2000 și 2010, pe măsură ce lunecăm spre marginea prăpastiei? Cum se va disemina în perspectiva umană apropierea Singularității? Pentru o vreme, în continuare, criticii generali ai sapienței artificiale vor mai beneficia de presă favorabilă. La urma urmelor, până ce nu vom avea componente la fel de puternice ca un creier uman, ar fi probabil prostesc să credem că putem crea o inteligență echivalentă (sau superioară) celei omenești. (Există posibilitatea oarecum forțată de a realiza un echivalent uman din componente mai puțin puternice, dacă am fi dispuși să renunțăm la viteză – deci dacă am accepta o ființă artificială literalmente grea de cap. Dar, mult mai probabil, cel mai dificil va fi de conceput softul, proces care va implica multe experiențe și starturi ratate. În acest caz, apariția mașinăriilor conștiente nu se va produce decât după dezvoltarea de componente substanțial mai puternice decât echipamentele naturale umane.)

Totuși, odată cu trecerea timpului, ar trebui să putem observa simptome tot mai numeroase. Impasul resimțit de scriitorii SF va pătrunde și în alte domenii de creație. (Am auzit creatori de benzi desenate întrebându-se de cum vor mai reda efecte spectaculoase în clipa în care tot ceea ce este vizibil va putea fi produs de mijloace tehnologice comune.) Vom vedea cum automatizarea va pătrunde la niveluri profesionale tot mai înalte. Avem chiar și acum instrumentele care ne pot elibera de majoritatea sarcinilor celor mai de jos (programe de matematică simbolică, de exemplu, cad/cam). Sau, altfel spus: activitățile cu adevărat productive vor fi apanajul unei părți din omenire din ce în ce mai mici și din ce în ce mai elitiste. Odată cu apariția Singularității vom asista la confirmarea adevărată a prognozelor privind șomajul cauzat de tehnologie.

Un alt simptom al apropierii de Singularitate: ideile însele se vor împrăștia mai rapid, și chiar și cele mai radicale vor deveni obișnuite. Când am început eu să scriu, părea foarte ușor să vin cu idei care ar fi intrat

în conștiința culturală abia în câteva decenii; acum, pare că media perioadei de pătrundere este de 18 luni. (Desigur, poate fi vorba doar despre faptul că-mi pierd eu imaginația, pe măsură ce îmbătrânesc, dar văd același efect și la alții.) Precum șocul într-un fluid comprimabil (gândiți-vă la bangul sonic), Singularitatea e tot mai aproape de noi, care accelerăm către viteza critică.

Și ce se va întâmpla la apariția Singularității propriu-zise? Ce se poate spune despre acel moment? Dat fiind că implică o creștere intelectuală explozivă, probabil că se va produce mai rapid decât orice revoluție tehnologică de până acum. Foarte probabil, evenimentul va fi neașteptat – poate chiar și pentru cercetătorii implicați. („Dar toate modelele noastre anterioare erau catatonice! Noi doar ajustam câțiva parametri...") Dacă rețelistica este suficient de răspândită (în sisteme integrate omniprezente), ar putea părea ca și cum vestigiile noastre, în ansamblul lor, capătă brusc conștiință.

Și ce se întâmplă la o lună-două (sau o zi-două), după aceea? Vă pot indica o singură analogie: apariția omenirii. Ne vom afla în era post-umană. Și cu tot optimismul meu tehnologic debordant, cred că m-aș simți mai confortabil să privesc aceste evenimente transcendentale de la o mie de ani distanță, nu de la douăzeci.

Putem evita singularitatea?

Păi, poate că nici nu va apărea: încerc uneori să-mi imaginez semnele pe care ar trebui să le vedem în cazul în care Singularitatea nu s-ar dezvolta. Există argumentele larg respectate ale lui Penrose [3] și Searle [4] împotriva viabilității sapienței artificiale. În august 1992, Corporația Thinking Machines a organizat un seminar pe tema „Cum vom construi o mașinărie care gândește" [12]. După cum puteți deduce din titlul seminarului, participanții nu erau tocmai favorabili ideilor contrare inteligenței artificiale. De fapt, în rândul lor exista chiar un consens potrivit căruia mințile pot exista pe substraturi nonbiologice, iar algoritmii au o importanță crucială în existența unei minți. Totuși, părerile erau împărțite în privința puterii de calcul brute, prezentă în creierele organice. Minoritatea simțea că supercomputerele anului 1992 se aflau la aproximativ trei ordine de mărime sub puterea de calcul a creierului omenesc. Majoritatea era în acord cu estimarea lui Moravec [5], cum că ne-am afla la 10-40 de ani distanță de paritatea hardware. Dar mai exista încă o minoritate, în a cărei opinie competența computațională a neuronilor individuali ar putea fi mult mai mare decât se credea. În acest caz, posibilitățile de top ale momentului s-ar fi plasat undeva la sub zece ordine de mărime sub echipamentul pe care-l poartă fiecare dintre noi între urechi. Dacă așa stau lucrurile (sau, la o adică, dacă și criticile lui Penrose sau Searle sunt valide), se prea poate ca Singularitatea să nu apară niciodată. În loc de aceasta, pe la începutul anilor 2000 ar fi trebuit să vedem cum curbele de performanță ale procesoarelor încep să se îndrepte la orizontală – asta din cauza incapacității noastre de a automatiza complexitatea muncii de proiectare necesară susținerii tendinței ascendente a curbelor. Am sfârși, astfel, cu niște procesoare foarte puternice, pe care însă nu le-am putea dezvolta mai departe. Procesarea comercială a semnalelor digitale poate fi minunată, dând un aspect analog chiar și operațiunilor digitale, însă nimic nu s-ar mai „trezi" vreodată, deci nu s-ar mai produce explozia intelectuală care este esența Singularității. Situația ar putea marca o epocă de aur... și, de asemenea, sfârșitul progresului. Ceva foarte asemănător cu viitorul prezis de Gunther Stent. De altfel, la pagina 137 din [7], Stent numește explicit inteligența transumană drept condiție suficientă pentru anularea prognozei sale.

Dar dacă Singularitatea tehnologică poate apărea, o va face. Chiar dacă toate guvernele din lume ar înțelege „pericolul" și s-ar simți amenințate mortal de acesta, dezvoltarea lui va continua. Ficțiunea ne-a oferit povești în care s-a interzis prin lege construirea unei „mașinării de forma minții omului". De fapt, avantajul concurențial – economic, militar, chiar și artistic – al oricărui progres în automatizare este atât de atrăgător, încât adoptarea de legi sau dezvoltarea de obiceiuri prohibitive în acest sens nu ar face decât să garanteze că altcineva îl va obține primul.

Eric Drexler [8] a furnizat o perspectivă spectaculoasă despre cât de departe ar putea merge progresul tehnologic. El este de acord că în viitorul apropiat vor exista inteligențe supraumane – și că astfel de entități reprezintă o amenințare la adresa stării de fapt a omenirii. Dar Drexler susține că putem izola fizic sau prin reguli astfel de aparate transumane, în așa fel încât să le putem examina și utiliza în siguranță. Avem deci mașinăria ultrainteligentă a lui I.J. Good, plus măsuri de siguranță. Eu susțin că o astfel de izolare e nepractică în sine. Să luăm izolarea fizică: imaginați-vă că sunteți arestați la domiciliu, având legăturile cu exteriorul restrânse doar la stăpânii voștri. Dacă acești stăpâni gândesc cu o viteză de – să zicem – un milion de ori mai mică decât voi, nu încape nici o îndoială că pe parcursul a zece ani (din timpul vostru) veți găsi să le dați un „sfat util" care întâmplător vă va asigura și libertatea. (Eu am numit „superumanitate slabă" această formă de „gândire rapidă". O asemenea entitate superumană slabă" s-ar consuma probabil în câteva săptămâni de timp exterior. „Superumanitatea

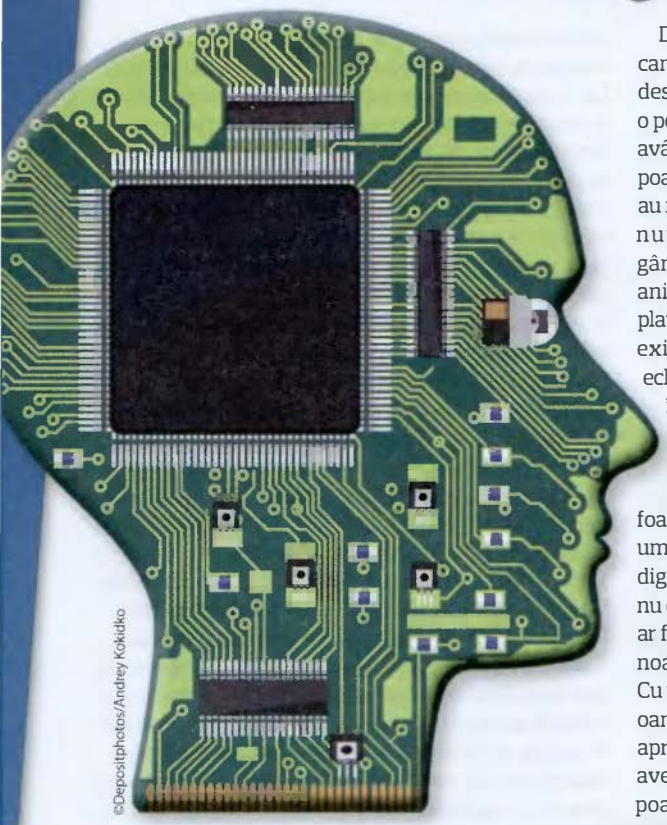

tare" ar fi mai mult decât accelerarea unei minți echivalente cu cea umană. Închipuiți-vă că puteți rula mintea unui câine la viteză foarte mare. Oferă, oare, o mie de ani din această viață vreo perspectivă umană? [Pe de altă parte, dacă mintea canină ar fi recablată inteligent și apoi accelerată, am putea vedea ceva diferit...] Cele mai multe speculații privind inteligența supraomenească par să se bazeze pe modelul super-uman slab. Voi reveni mai încolo asupra acestei idei.)

Cealaltă abordare a izolării drexleriene este integrarea de reguli în mintea entității supraumane (similare legilor roboticii ale lui Asimov). Consider că reguli de performanță suficient de stricte cât să fie sigure ar produce totodată o mașinărie cu abilități net inferioare versiunii neînlănțuite (și astfel concurența umană va favoriza dezvoltarea modelelor mai periculoase). Totuși, visul lui Asimov este unul minunat: imaginați-vă un sclav prietenos, de peste 1 000 de ori mai capabil decât voi în orice fel. Imaginați-vă o creatură care v-ar putea satisface orice dorință sigură (ce-o fi însemnând și asta) și tot ar avea 99,9% din timpul său liber pentru alte activități. Am trăi într-un nou Univers pe care nu l-am putea înțelege, dar care ar fi plin cu zei binevoitori (deși una din dorințele mele ar putea fi să devin și eu unul).

Dacă Singularitatea nu poate fi prevenită sau izolată, cam cât de rea ar putea fi era post-umană? Ei bine... destul de rea. Dispariția fizică a speciei umane este o posibilitate. (Sau, cum pune problema Eric Drexler: având în vedere ce poate face o astfel de tehnologie, poate că guvernele vor hotărî pur și simplu că nu mai au nevoie de cetățeni!) Și totuși, extincția poate să nu fie cea mai rea soartă a omenirii. Din nou analogii: gândiți-vă la relațiile noastre cu diferite specii de animale. Unele dintre abuzurile fizice dure sunt implauzibile, deocamdată... Într-o lume post-umană pot exista încă o mulțime de nișe în care automatizarea echivalent umană ar fi dezirabilă: sisteme încorporate în dispozitive autonome, subrutine conștiente la niveluri de bază ale unor conștiințe superioare. (O inteligență superumană tare ar putea fi Societatea Minții [9] și ale sale componente foarte competente.) Unele dintre aceste echivalente umane pot fi utilizate numai la procesarea semnalelor digitale. Acestea ar arăta mai degrabă ca balenele, nu ca oamenii. Altele pot să pară perfect umane, dar ar fi atât de unilaterale, de „dedicate", încât în zilele noastre ar fi internate într-un spital de boli mintale. Cu toate că nici una dintre aceste creaturi nu ar fi oameni în carne și oase, în noul mediu ele ar fi cel mai apropiat lucru de ceea ce acum numim om. (I.J. Good avea ceva de spus despre asta, deși acum sfatul său poate fi caduc. Good a propus o Metaregulă de Aur care poate fi interpretată așa: „Tratează-ți inferiorii la fel cum ai vrea tu să fii tratat de superiori." Este o idee minunată și paradoxală [în care majoritatea prietenilor mei nu cred], întrucât recompensa chiar teoretică este aproape imposibil de estimat. Și totuși, dacă am putea-o urma noi înșine, ar spune ceva despre plauzibilitatea amabilității în acest univers.)

Afirmam mai sus că nu putem opri Singularitatea, că venirea ei este consecința competitivității naturale a oamenilor, a posibilităților inerente ale tehnologiei. Și totuși... noi suntem inițiatorii. Până și cele mai mari avalanșe sunt antrenate de lucruri mici. Avem libertatea de a stabili setul de condiții inițiale, de a face lucrurile să decurgă în feluri mai puțin dăunătoare decât altele. Cu siguranță (cum e și cazul pornirii avalanșelor), se prea poate să nu fie clar care-i imboldul corect.

Amplificarea inteligenței

Când vorbesc despre crearea unor făpturi de inteligență supraumană, oamenii se gândesc de obicei la un proiect de Inteligență Artificială. Dar, după cum remarcam la începutul acestui document, există și alte căi către superumanitate. Rețelele de calculatoare și interfețele om-computer par prea lumești în raport

cu IA, dar și ele pot duce la Singularitate. Eu numesc această abordare Amplificarea Inteligenței (AI). AI este ceva ce evoluează foarte natural, în cele mai multe cazuri nefiind recunoscută ca atare nici măcar de cei care o programează. Dar de fiecare dată când se îmbunătățește capacitatea noastră de a accesa informația și de a o comunica altora se poate spune, într-un anumit sens, că ne-am îmbunătățit inteligența naturală.

Chiar și acum, o echipă alcătuită dintr-un doctor în științe și un computer performant (și fără internet) ar putea obține rezultate maxime la oricare test de inteligență scris.

Și este foarte probabil ca AI să fie calea mai ușoară către supraumanitate, comparativ cu inteligența artificială pură. La oameni, cele mai dificile probleme de dezvoltare au fost rezolvate. Construind din interiorul nostru ar trebui să fie mai lesne decât să ne dăm seama ce suntem cu adevărat și apoi să construim mașinării identice. Cairns-Smith [10] a speculat că viața biologică poate să fi apărut ca urmașă a unei forme de existență mai primitive, bazată pe creștere cristalină. Lynn Margulis [11] a formulat argumente puternice în sprijinul ideii că mutualismul este principala forță motoare a evoluției.

Remarcați că nu propun ignorarea cercetării IA sau subfinanțarea ei. Ce se petrece cu AI are adesea implicații în IA, și viceversa. Sugerez doar să recunoaștem că în cercetările privind rețelistica și interfețele se găsește ceva la fel de profund (și potențial sălbatic) ca și în Inteligența Artificială. Știind asta, am putea vedea proiecte care nu sunt direct aplicabile în activitățile convenționale de rețelistică și interfațare, dar care servesc progresului nostru către Singularitate pe calea AI.

Iată câteva proiecte posibile care ar avea o semnificație specială din punctul de vedere al Amplificării Inteligenței:

• Automatizarea echipei om-computer: se iau probleme care în mod normal sunt abordate strict pentru soluția mașinii (cum sunt cele de optimizare matematică) și se concep programe și interfețe care să profite atât de intuiția umană, cât și de puterea de calcul disponibilă. Având în vedere toate bizareriile problemelor de optimizare înalt-dimensionale (și de algoritmii fascinanți care au fost concepuți ca soluții), ar putea exista multe unelte de control și reprezentări grafice foarte interesante pentru coechipierul uman.

• Dezvoltarea unei simbioze om-computer în artă: se combină capacitatea grafică a computerelor moderne cu sensibilitatea estetică a oamenilor. Desigur, în proiectarea asistenței computerizate pentru artiști, a uneltelor care le ușurează munca, au intrat studii masive și numeroase. Eu sugerez să urmărim explicit o mai amplă fuziune a competențelor, să recunoaștem explicit abordarea cooperativă care este posibilă. Karl Sims [12] a realizat lucruri minunate în acest sens.

• Acceptarea echipelor mixte om-computer în turneele de șah. Avem deja programe care pot juca mai bine decât aproape toți oamenii. Dar cât s-a investigat utilizarea acestei puteri de către un om pentru a obține rezultate încă și mai bune? Dacă turneele de șah ar permite astfel de echipe, acest lucru ar putea avea asupra cercetării AI aceleași efecte pozitive pe care le-a avut acceptarea computerelor în turnee pentru nișa echivalentă din IA.

• Dezvoltarea de interfețe care să permită accesul la computere și în rețea fără ca oamenii să mai fie nevoiți să stea într-un loc, așezați în fața unui monitor. (Acesta este un aspect al AI care se potrivește foarte bine cu o serie de avantaje economice cunoscute, motiv pentru care se și depun eforturi substanțiale în acest sens.)

• Dezvoltarea unor sisteme mai simetrice de sprijin al deciziilor. Sistemele de sprijin al deciziilor au devenit în ultimii ani produse și teme de cercetare populare. Ele sunt o formă de AI, dar care poate fi concentrată prea mult pe sisteme oraculare. În aceeași măsură în care programele dau informații utilizatorului, ar trebui să existe și posibilitatea utilizatorului de a ghida programul.

• Utilizarea rețelelor locale în construirea de echipe umane sinergice (mai eficiente decât oricare dintre membrii care o alcătuiesc). Acesta este în general domeniul *groupware*, o inițiativă comercială deja populară. Schimbarea de perspectivă aici ar fi ca activitatea de grup să fie privită ca un organism combinat. Într-un sens, se poate considera că această sugestie urmărește crearea unui „Regulament de Ordine" pentru astfel de operațiuni combinatorii. Spre exemplu, atenția grupului poate fi menținută mai ușor decât într-o ședință clasică. Expertiza membrilor umani individuali poate fi izolată de problemele de ego, astfel încât contribuțiile diferiților membri să fie concentrate pe proiectul echipei. Și, bineînțeles, bazele de date folosite în comun pot fi utilizate mult mai convenabil decât într-o operațiune de comitet convențională. (Precizez că prezenta sugestie se referă la operațiuni de echipă, mai degrabă decât la ședințe politice. Într-un decor politic, automatizarea descrisă mai sus n-ar face decât să întărească puterea persoanei care face regulile!)

• Exploatarea internetului ca o unealtă combinată om-mașină. Dintre toate subiectele din această listă, aici progresele sunt cele mai rapide. Puterea și influența internetului sunt chiar și azi profund subestimate. Însăși dezvoltarea anarhică a internetului este o dovadă a potențialului său. În condițiile în care conectivitatea, lățimea de bandă, vitezele procesoarelor și dimensiunile arhivelor cresc încontinuu,

observăm ceva similar viziunii lui Lynn Margulis [11] – o biosferă ca procesor de date, numai că la viteze de un milion de ori mai mari și cu miliarde de agenți inteligenți umani (noi înșine).

Exemplele de mai sus ilustrează teme de cercetare care pot fi făcute în contextul contemporan al departamentelor de științe ale computerelor. Există și alte paradigme. De exemplu, multe din activitățile de dezvoltare a Inteligenței Artificiale și a rețelelor neurale ar avea de câștigat dintr-o legătură mai strânsă cu biologicul. În loc să încercăm să modelăm și să înțelegem viața biologică prin calculatoare, cercetarea ar putea fi direcționată spre crearea de sisteme compozite care să se bazeze pe biologic pentru ghidaj sau pentru caracteristici pe care nu le înțelegem încă suficient de bine cât să le implementăm în hardware. Interfețele directe creier-computer sunt un vis vechi al literaturii SF. Dar e un domeniu în care se pot face – și chiar se fac – multe lucruri concrete:

• Protezele inteligente sunt deja obiecte disponibile comercial. Transductorii nervi-silicon sunt realizabili [25]. Acesta este un mare pas către comunicarea directă.

• Legăturile similare cu creierul par fezabile, chiar dacă viteza de transfer este scăzută: dată fiind flexibilitatea umană în învățare, se prea poate să nici nu fim nevoiți a ținti precis o anumită zonă neuronală. Chiar și 100 b/s ar fi o viteză grozavă pentru victima unui accident vascular cerebral, care altfel ar fi nevoită să recurgă la interfețe tip meniu.

• Legătura cu nervul optic are o lățime de bandă potențială de aproximativ 1 Mb/s. Dar înainte să o facem trebuie să știm cele mai mici detalii ale arhitecturii vederii și să plasăm o vastă rețea de electrozi cu maximă precizie. Iar dacă vrem ca rapida noastră conexiune să fie una în plus față de căile gata existente în creier, problema devine exponențial mai complicată. Simpla instalare în creier a unei vaste rețele de receptori de bandă largă nu va rezolva nimic. Dar dacă respectiva rețea ar fi prezentă chiar în timpul formării structurale a creierului, când se dezvoltă embrionul? Asta sugerează:

• Experimente pe embrioni de animale. Nu mă aștept la vreun succes AI în primii ani ai unor astfel de cercetări, dar să dea creierelor în formare acces la structuri neurale complexe, simulate, poate fi foarte interesant pentru oamenii care studiază felul în care se dezvoltă creierul embrionar. Pe termen lung, aceste experimente pot produce animale cu căi senzoriale suplimentare și abilități intelectuale interesante.

Inițial, speram că prezenta discuție despre AI va genera abordări categoric mai sigure ale Singularității. (La o adică, AI ne îngăduie să participăm la un fel de transcendență.) Dar, vai, privind în urmă la propunerile de Amplificare a Inteligenței, unicul lucru de care sunt sigur este că trebuie luate în considerație, că ele ne-ar putea da mai multe opțiuni. Însă în ceea ce privește siguranța... ei bine, unele sugestii sunt la prima vedere un pic înfricoșătoare. Unul dintre recenzenții mei mi-a indicat că inteligența amplificată la scară individuală ar putea crea o elită sinistră. Noi, oamenii, avem milioane de ani de bagaj evolutiv, care ne face să privim concurența într-o lumină letală. Sentimentul nu prea e necesar în lumea de azi, în care perdanții adoptă trucurile câștigătorilor sau sunt cooptați în afacerile acestora. O creatură construită *de novo* va fi, probabil, o entitate mult mai benignă decât una cu un nucleu bazat pe colți și sânge. Și chiar și perspectiva egalitaristă a unui internet care se trezește împreună cu toată omenirea poate fi văzută ca un coșmar [25].

Problema nu e că Singularitatea reprezintă doar plecarea omenirii din centrul scenei, ci contrazice câteva dintre cele mai profunde idei ale noastre despre existență. Cred că o privire mai îndeaproape asupra noțiunii de superumanitate tare poate releva de ce stau lucrurile așa.

Superumanitatea

Să presupunem că putem plămădi noi Singularitatea. Să presupunem că ni se împlinesc cele mai extravagante speranțe. Ce ne-am mai putea dori după aceea? Ca oamenii să devină propriii lor urmași, ca orice injustețe să fie temperată de cunoașterea rădăcinilor noastre. Pentru aceia care rămân nemodificați, scopul ar fi tratamentul benign (și poate chiar să le dăm „rămașilor" senzația că sunt stăpânii unor sclavi cu puteri de zei). Ar putea fi o epocă de aur care va implica și progres (depășind bariera lui Stent). Am putea atinge nemurirea – sau cel puțin o viață atât de lungă încât să putem salva Universul de la moarte.

Dar în această lume idilică, luminată și blândă, ne-am lovi de probleme filozofice intimidante. O minte care rămâne la aceeași capacitate nu poate trăi veșnic; după câteva milenii ar semăna cu o secvență care se repetă, nu cu o persoană. Pentru a trăi la nesfârșit, mintea în sine trebuie să crească... și când devine suficient de mare și privește înapoi, ce sentiment de înrudire ar putea avea cu sufletul care fusese inițial? Cu siguranță că făptura ulterioară ar fi tot ceea ce fusese la început, dar și enorm mai mult. Astfel că și pentru individ trebuie să rămână valabilă noțiunea lui Cairns-Smith (sau Lynn Margulis) despre viața nouă care crește treptat din cea veche.

„Problema" cu nemurirea reapare și în feluri mult mai directe. Noțiunile de ego și conștiință de sine au constituit temelia de granit a raționalismului inflexibil din ultimele câteva secole. Și totuși noțiunea

conștiinței de sine este acum atacată de oamenii care dezvoltă Inteligența Artificială („conștiința de sine și alte iluzii"). Amplificarea Inteligenței subminează importanța egoului dintr-o altă direcție. Lumea post-Singularitate va implica existența unei rețele cu lățime de bandă extrem de mare. O caracteristică principală a entităților superumane tari va fi, probabil, abilitatea de a comunica în lățimi de bandă variabile, inclusiv unele mult mai rapide decât vorbirea sau mesajele scrise. Ce se întâmplă când fragmente de ego pot fi copiate și recombinate, când dimensiunea conștiinței de sine poate să crească sau să scadă în funcție de problemele examinate? Toate sunt trăsături esențiale ale supraumanității tari și ale Singularității. Gândindu-ne la ele, începem să simțim cât de fundamental diferită și stranie va fi era Post-Umană – indiferent cât de inteligent și de benign va fi făptuită.

Pe de o parte, viziunea e pe potriva celor mai fericite visuri ale noastre: tărâm al nemuririi, unde ajungem să ne cunoaștem cu adevărat unii pe alții și să pătrundem cele mai adânci mistere. Pe de alta, e mai degrabă scenariul de coșmar pe care l-am redat mai devreme în acest document.

Care este varianta corectă? De fapt, gândesc că noua eră va fi pur și simplu prea diferită pentru a o potrivi în clasicul cadru al binelui și răului. Acel cadru provine din ideea unor minți izolate și inamovibile, conectate prin legături firave și încete. Dar lumea post-Singularitate chiar corespunde vechii tradiții a schimbului și cooperării care a debutat acum multă vreme (poate chiar mult înaintea apariției vieții biologice). Consider că există noțiuni de etică aplicabile într-o astfel de eră. Cercetările în domeniul Amplificării Inteligenței și în cel al comunicațiilor de mare viteză ar trebui să îmbunătățească înțelegerea acestui lucru. Acum văd doar frânturi din așa ceva, fie în Metaregula de Aur a lui Good, fie probabil în regulile de distingere a sinelui de alții pe baza lățimii de bandă a conexiunii. Și în timp ce mintea și sinele vor fi mult mai labile decât în trecut, o bună parte din ce prețuim (cunoașterea, amintirile, gândul) nu trebuie să fie pierdute niciodată. Consider că Freeman Dyson are dreptate atunci când spune [13]: „Dumnezeu este ceea ce mintea devine după ce a trecut dincolo de nivelul înțelegerii noastre."

[Doresc să-i mulțumesc lui John Carroll, de la Universitatea de Stat San Diego, și lui Howard Davidson, de la Sun Microsystems, care au discutat cu mine manuscrisul acestui document.]

(c) 1993, Vernor Vinge

Traducere de **Constantin Vlad**

Referințe bibliografice

[1] Ulam, S., „Tribute to John von Neumann", *Bulletin of the American Mathematical Society*, vol 64. no. 3, May 1958, pp. 1-49.

[2] Good, I. J., „Speculations Concerning the First Ultraintelligent Machine", in *Advances in Computers*, vol 6, Franz L. Alt and Morris Rubinoff, eds., 31-88, 1965, Academic Press.

În timpul pregătirii prezentei bibliografii am studiat mai atent acest document. Eseul lui Good este chiar mai profund decât citatul utilizat de mine. Spre exemplu, el speculează că o relație simbiotică om–mașină ar putea constitui o etapă intermediară, anterioară „mașinării ultrainteligente", și propune crearea unor echipe de șah mixte, om/computer. (Vezi și interviul din 1998 al lui Gari Kasparov la http://www.chessclub.com/event/kasparinterview.html.)

Grație lui Robert Bradbury, eseul lui Good se găsește și online, la adresa http://www.aeiveos.com/~bradbury/Authors/Computing/Good-IJ/SCtFUM.html

[3] Penrose, Roger, „The Emperor's New Mind", Oxford University Press, 1989.

[4] Searle, John R., „Minds, Brains, and Programs", in *The Behavioral and Brain Sciences*, vol. 3, Cambridge University Press, 1980.

Eseu republicat în „The Mind's I", editat de Douglas R. Hofstadter și Daniel C. Dennett, Basic Books, 1981 (sursa mea). Versiunea republicată conține și o critică excelentă a eseului lui Searle

[5] Moravec, Hans, „Mind Children", Harvard University Press, 1988.

Mai recent, Moravec și-a dezvoltat ideile în „Robot: Mere Machine to Transcendent Mind", Oxford University Press, 1999.

[6] Ray Kurzweil, „The Age of Spiritual Machines: When Computers Exceed Human Intelligence", Penguin USA, 2000.

[7] Stent, Gunther S., „The Coming of the Golden Age: A View of the End of Progress", The Natural History Press, 1969.

[8] Drexler, K. Eric, „Engines of Creation", Anchor Press/Doubleday, 1986.

[9] Minsky, Marvin, „Society of Mind", Simon and Schuster, 1985.

[10] Cairns-Smith, A. G., „Seven Clues to the Origin of Life", Cambridge University Press, 1985.

[11] Margulis, Lynn and Dorian Sagan, „Microcosmos: Four Billion Years of Evolution From Our Microbial Ancestors", Summit Books, 1986.

[12] Sims, Karl, „Interactive Evolution of Dynamical Systems", Thinking Machines Corporation, Technical Report Series (publicat în *Toward a Practice of Autonomous Systems: Proceedings of the First European Conference on Artificial Life*, Paris, MIT Press, December 1991).

[13] Dyson, Freeman, „Infinite in All Directions", Harper & Row, 1988.

[14] Alfvén, Hannes, sub pseudonimul Olof Johanneson, „The End of Man?". Award Books, 1969. Eseu publicat anterior sub titlul „The Tale of the Big Computer", Coward-McCann

[15] Anderson, Poul, „Kings Who Die". *If*, March 1962, 8-36. Cea mai timpurie poveste pe care o cunoscdeaspre amplificarea inteligenței prin conectarea creier-calculator

[16] Asimov, Isaac, „Runaround", *Astounding Science Fiction*, March 1942, 94. Reprinted in Robot Visions, Isaac Asimov, ROC, 1990, where Asimov also describes the development of his robotics stories.

[17] Barrow, John D. and Frank J. Tipler, „The Anthropic Cosmological Principle", Oxford University Press, 1986.

[18] Bear, Greg, „Blood Music", *Analog Science Fiction-Science Fact*, June, 1983. Expanded into the novel „Blood Music", Morrow, 1985.

[19] Conrad, Michael, et al., „Towards an Artificial Brain", *BioSystems*, vol. 23, 175-218, 1989.

[20] Dyson, Freeman, „Physics and Biology in an Open Universe", *Review of Modern Physics*, vol. 51, 447-460, 1979.

[21] Herbert, Frank, „Dune", Berkley Books, 1985. Roman serializat în *Analog Science Fiction-Science Fact* în anii '60.

[22] Kovacs, G. T. A., et al., „Regeneration Microelectrode Array for Peripheral Nerve Recording and Stimulation", *IEEE Transactions on Biomedical Engineering*, vol. 39, no. 9, 893-902.

[23] Niven, Larry, „The Ethics of Madness", *If*, April 1967, 82-108. Republicată în „Neutron Star", Larry Niven, Ballantine Books, 1968.

[24] Platt, Charles, corespondență privată.

[25] Rasmussen, S. et al., „Computational Connectionism within Neurons: a Model of Cytoskeletal Automata Subserving Neural Networks", din *Emergent Computation*, Stephanie Forrest, ed., 428-449, MIT Press, 1991.

[26] Stapledon, Olaf, „The Starmaker", Berkeley Books, 1961. După data din prefață, lucrarea a fost scrisă înainte de 1937.

[27] Swanwick Michael, „Vacuum Flowers", serializat în *Isaac Asimov's Science Fiction Magazine*, decembrie(?) 1986 - februarie 1987.

©Depositphotos/Sarah Holmlund

Chrome – povestea unei traduceri

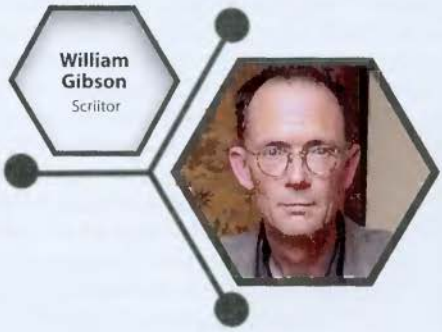

Ediția tipărită a revistei americane *Omni* a apărut între anii 1978 și 1995. Wikipedia zice ceva și despre o ediție on-line care ar fi apărut încă trei ani după aceea, dar pe atunci nu aveam acces la internet decât cu cartela de la Idilis, care-mi dădea 30 de ore pe lună prin Romtelecom, așa că trebuia să fiu foooarte atent cum să drămuiesc minutele acelea. Am citit însă revista tipărită între anii 1978 și (cred) 1992. Biblioteca Americană o aducea alături de alte ziare și reviste la sala de lectură, iar de vineri până luni o puteai împrumuta pentru acasă. Sigur că da, se ridica mult peste *Știință și Tehnică*, ba chiar și peste *Science & Vie*, pe care o mai prindeam prin anticariate. Era glossy, hârtia aceea lucioasă pe care nu se întindea niciodată cerneala tipografică, avea fotografii și ilustrații extraordinare, ba chiar și lucrări de artă originale comandate special pentru articole, plus un design proaspăt – pe scurt, era „occidentală". Era publicată de Bob Guccione, editorul lui *Penthouse*, despre care nu mai trebuie să dau detalii (*hélas*, Biblioteca Americană nu aducea și *Penthouse*....).

Ca să nu mai lungesc vorba, *Omni* se dorea „o fuziune de știință, ficțiune, fantastic și paranormal", iar pentru asta l-a angajat ca redactor/editor de ficțiune pe Ben Bova.

Cu Ben Bova e o poveste (hai, povestioară) interesantă. În lumea SF-ului american, cel mai mare editor din toate timpurile este considerat John W. Campbell, omul despre care se afirmă că i-ar fi modelat pe toți monștrii sacri în frunte cu Asimov. El a condus vreo 35 de ani (mai exact până la moarte) revista *Astounding Science Fiction*, după care patronii revistei, al cărei nume se schimbase între timp în *Analog*, au decis ca noul editor să fie Ben Bova; după ce fuseseră refuzați de nume sonore, ca Poul Anderson și Fredrik Pohl. În cei șase ani cât a condus *Analog*, Bova a câștigat de tot atâtea ori Premiul Hugo pentru cel mai bun Editor Profesionist și acela a fost motivul pentru care Guccione l-a angajat ca redactor pentru ficțiune la *Omni*.

Redactorul-șef al revistei *Omni* a demisionat însă după numai câteva luni și Bova a fost promovat în postul respectiv. Locul lui a fost preluat de Robert Sheckley, care și-a adus ca asistentă o tânără de 32 de ani, Ellen Datlow, care până atunci lecturase manuscrise pentru diverse edituri. Principiul lui Peter este neiertător și după un an și jumătate Sheckley a părăsit un post pentru care nu avea nici un fel de pregătire,

experiență sau înclinație; în mod firesc, Ben Bova a promovat-o pe Ellen Datlow în locul lui. (Ca o ironie a sorții, Principiul lui Peter a lovit din nou și Ben Bova a plecat de la conducerea revistei *Omni* în același an.)

O istorie luuungă și plictisitoare... dar așa am ajuns la un moment foarte, foarte important din istoria SF-ului: promovarea lui Ellen Datlow în postul de „redactor literar" (denumirea anglo-saxonă este Fiction Editor) la *Omni*, unde va rămâne până în 1998! Datlow avea să fie poreclită „mama" sau „regina" cyberpunkului, după ce a publicat mai multe povestiri remarcabile scrise de William Gibson, Bruce Sterling, Lew Shiner, Pat Cadigan, Tom Maddox și John Shirley.

Gibson, de pildă, a publicat șase povestiri în *Omni* între 1981 și 1985. Nu am citit prima lui povestire în revistă (Biblioteca Americană nu aducea chiar toate numerele publicațiilor), ci în *Nebula Awards 17*; mă uit acum pe cuprinsul antologiei și văd că mi-a plăcut tare mult, fiindcă am tradus din ea „Venice Drowned" de Kim Stanley Robinson, „Johnny Mnemonic" de William Gibson, „The Saturn Game" de Poul Anderson, „The Pusher" de John Varley, „Meeting Place" de Ken Duffin și „On Science Fiction" de Thomas M. Disch.

„Johnny Mnemonic" era pur și simplu incredibilă... cu totul! Lumea descrisă, personajele, jargonul futurist ce părea o combinație între *Portocala mecanică* și filmele noir – era exact genul de text pe care simțeam că trebuie să-l fac cunoscut și altora. Am tradus povestirea și apoi l-am vânat pe Gibson peste tot; așa am tradus ulterior „Hotelul Trandafirul Nou", „Chrome" și „Luptă aeriană", care au fost xeroxate, șapirografiate și nu-mai-știu-cum-ate și s-au răspândit în fandom. Doru Brana a avut norocul să-și vadă traducerea la „Johnny Mnemonic" publicată într-un alt *Almanah Anticipația* (1989)... dar alt Gibson n-a mai apărut înainte de 1989.

Pentru că veni vorba despre Doru, mă „intersectasem" cu el pe câteva traduceri fără să fi avut habar unul de altul: *Dune*, apoi „Johnny Mnemonic" și „Chrome" sunt cele mai cunoscute. Cândva, altundeva (pe blogul Nemira), am povestit despre o noapte petrecută cu el citind „Chrome". Acum voi rememora doar prima mea lectură a traducerii la o ședință a cenaclului Prospectart (dintre participanții de atunci îi mai țin minte pe Cristian Tamaș și pe Constandina Paligora), undeva pe lângă parcul Carol, și retrăirea empatiei cu Automatic Jack într-un text perfect stilizat de un autor mai dotat fără doar și poate pentru ficțiunea scurtă decât pentru roman. Intensitatea povestirilor lui Gibson este cu mult peste ce a reușit în trilogia *Sprawl* și după aceea, poate și pentru că este mai greu și mai neverosimil să susții în toate cărțile același arhetip de personaje și poveste sentimentală care-se-sfârșește-foarte-prost. Faimosul sentiment de pierzanie nu este poate la fel de acut ca în „Hotelul Trandafirul Nou", dar în rest are toate ingredientele unui text de referință. Povestirea a fost publicată în 1990 în antologia *Artele marțiale moderne* (Ed. Celelalte cuvinte), apoi în volumul *Chrome* (Ed. RAO, 1998) Poate că unii vor fi interesați să afle că premiile Hugo și Nebula din anul acela au fost câștigate la categoria respectivă de „Firewatch", pe care o puteți citi în antologia în două volume *The Best of Connie Willis*, apărută la Editura Nemira.

„Intensitatea povestirilor lui Gibson este cu mult peste ce a reușit în trilogia *Sprawl* și după aceea, poate și pentru că este mai greu și mai neverosimil să susții în toate cărțile același arhetip de personaje și poveste sentimentală care-se-sfârșește-foarte-prost."

Mihai-Dan Pavelescu

Chrome

Ficțiune

A fost zăpușeală în noaptea când am pârlit-o pe Chrome. Afară, pe promenade și în piețe, fluturii se izbeau de neoane până mureau, dar în mansarda lui Bobby singura lumină venea de la ecranul unui monitor și de la ledurile verzi și roșii de pe display-ul simulatorului matriceal. Cunoșteam pe dinafară fiecare cip din simulatorul lui Bobby; semăna cu clasicul Ono Sendai VII, „Ciberspațiul șapte", însă îl refăcusem de atâtea ori, încât te-ai fi chinuit destul să găsești un milimetru pătrat de circuit original prin tot siliciul ăla.

Stăteam unul lângă celălalt în fața consolei simulatorului, așteptând afișajul temporal din colțul inferior stâng al ecranului.

– Bagă! am făcut eu, când a sosit momentul, dar Bobby era deja acolo, aplecându-se să împingă cu podul palmei programul rusesc în fanta lui.

A făcut-o cu grația naturală a unui pușți care vâră monedele într-un joc video, sigur de câștig și gata să primească o serie întreagă de jocuri gratuite.

În fața ochilor mei s-a ridicat un val argintiu de fosfene și matricea a început să mi se deplieze în minte, o tablă de șah tridimensională, infinită și perfect transparentă. Când am intrat în grilă, programul rusesc a părut că se clatină. Dacă altcineva ar fi fost cuplat în partea aceea a matricei, ar fi putut zări un val de umbre pâlpâitoare, prelingându-se din piramida mică și galbenă care reprezenta calculatorul nostru. Programul era o armă mimetică, destinată absorbirii culorii locale și camuflării ca prioritate absolută în orice context ar fi întâlnit.

– Felicitări, l-am auzit pe Bobby. Tocmai am devenit o inspecție de rutină a Comitetului de Coastă Răsăritean pentru Fisiune...

Asta însemna că goneam pe liniile de fibră optică cu echivalentul cibernetic al unei sirene de incendiu, dar în matricea simulată păream că ne repezim drept la baza de date a lui Chrome. Încă n-o puteam zări, însă știam deja că zidurile acelea așteptau. Ziduri de umbră, ziduri de gheață.

Chrome: fața ei drăguță, de copil, netedă ca oțelul, cu ochi care s-ar fi simțit în largul lor pe fundul unei fose atlantice, ochi reci și cenușii trăind sub o presiune teribilă. Se spunea că pregătea singură cancerele pentru cei care o trădau, variațiuni rococo personalizate ce te omorau după ani buni. Se spuneau fel de fel de chestii despre Chrome, nici una prea liniștitoare.

Așa încât am acoperit-o cu o imagine a lui Rikki. Ea îngenunchind în firicelele de praf ale unei raze de lumină strecurate în mansardă, printr-o rețea de oțel și sticlă: salopeta ei de camuflaj decolorată, sandalele roz transparente, curba perfectă a spatelui gol pe când scotocea într-o geantă de nailon cu echipament. Ridicând ochii, cu un zuluf pe jumătate blond gâdilându-i nasul. Zâmbind, încheind nasturii unei cămăși vechi a lui Bobby, bumbacul kaki rărit întinzându-se peste sânii ei. Zâmbind...

– Să dea dracii, a zis Bobby, tocmai i-am spus lui Chrome că suntem o revizie de control financiar și trei citații de la Tribunalul Suprem... Țin-te bine, Jack...

Adio, Rikki. Poate că n-o să te mai văd niciodată.

Și este atât de întuneric în castelele de gheață ale lui Chrome...

***

Bobby era un cowboy, iar gheața era meseria lui. „Gheața" însemnând GHEAȚĂ: GHimpi Electronici de AuToapĂrare. Matricea este reprezentarea abstractă a relațiilor dintre sistemele de date. Programatorii legali pătrund în acel sector al matricei ce aparține celor care i-au angajat și se trezesc înconjurați de geometrii strălucitoare, reprezentând datele corporațiilor.

Turnurile și câmpurile lor variau în non-spațiul incolor al matricei de simulare, consensul de halucinație electronică prin care se facilitează manipularea și transferul volumelor masive de date. Programatorii legali nu văd niciodată zidurile de gheață înapoia cărora lucrează, zidurile de umbră care le ecranează operațiile în fața altora, în fața artiștilor spionajului industrial și spărgătorilor ca Bobby Quine.

Bobby era un cowboy, un hacker, un spărgător care intra în sistemul nervos electronic extins al omenirii, manglind informații și credite din matricea ticsită, spațiul monocrom unde singurele stele sunt concentrațiile dense de informații, iar hăt deasupra lor ard galaxiile corporațiilor și brațele spirale reci ale sistemelor militare.

Bobby era unul dintre tinerii cu chipuri îmbătrânite pe care-i vedeți bând în „Gentlemanul Păgubaș", barul șic al cowboyilor de calculatoare, hoților și cibernetic ienilor de mâna a doua. Eram parteneri.

Bobby Quine și Automatic Jack. Bobby e fantele slab și palid, cu ochelari negri, iar Jack, tipul dur cu brațul mioelectric. Bobby se ocupă de software, și Jack de hard; Bobby tastează pe consolă, iar Jack

meştereşte toate bibilurile care pot oferi vreun atu. Oricum asta v-ar fi spus orice tip din „Gentlemanul Păgubaş", înainte ca Bobby să hotărască s-o pârlească pe Chrome. V-ar mai fi putut spune însă că Bobby îşi pierdea mâna, că încetinea. Avea douăzeci şi opt de ani şi asta-i mult pentru un cowboy de consolă.

Amândoi eram buni în meseria noastră, totuşi lovitura cea mare nu apăruse încă. Eu ştiam de unde să procur echipamente, iar Bobby avea toate trucurile la degetul mic. Se lăsa pe spate, cu bentiţa albă contra transpiraţiei pe frunte, şi-şi deplasa degetele peste tastatură mai repede decât puteai privi, croindu-şi drum prin gheaţa cea mai uşchită din meserie, dar asta numai atunci când se întâmpla ceva care să-l bage în priză, lucru ce nu se petrecea chiar atât de des. Bobby nu era ambiţios, cât despre mine eram tipul de bărbat care-i fericit să-şi poată plăti chiria şi să aibă o cămaşă curată pe el.

Bobby era însă mierlit după gagici, de parcă erau cărţile lui private de tarot sau cam aşa ceva; când le vedea, intra în viteză. N-am vorbit niciodată despre asta, dar în vara aceea, când a început să pară că-şi pierdea forma, petrecea tot mai mult timp în „Gentlemanul Păgubaş". Stătea la una dintre mesele de lângă uşa deschisă şi privea mulţimile care lunecau, în nopţile când gândacii erau pe neoane şi văzduhul mirosea a parfum şi fast-food. Ochelarii lui de soare scanau chipurile aflate în mişcare şi pesemne aşa a decis că Rikki era cea pe care o aştepta, atuul şi schimbarea lui de noroc. Tipa cea nouă.

***

Am plecat la New York să investighez piaţa, să văd ce mai exista în software-ul de mangleală.

Prăvălia Finlandezului are o hologramă deteriorată în vitrină, METRO HOLOGRAFIX, deasupra unui decor de muşte moarte, îmbrăcate în blănuri de praf cenuşiu. Înăuntru, mărunţişurile se înalţă până la nivelul pieptului, ridicându-se în maldăre către pereţii de-abia vizibili înapoia gunoaielor fără nume şi a rafturilor încovoiate, ticsite cu reviste porno vechi şi colecţii îngălbenite de *National Geographic*.

– Îţi trebuie o armă, mi-a zis Finlandezul.

Arată ca un proiect ADN refăcut în scopul de-a obţine scormonitori de mare viteză.

– Ai baftă. Am pus laba pe noul Smith and Wesson, patru sute optul tactic. Are un proiector de xenon sub ţeavă – vezi? – şi baterii în pat, aşa că-ţi proiectează un cerc de treizeci de centimetri în bezna cea mai adâncă la cincizeci de metri depărtare. Sursa de lumină i-aşa de fină, încât e aproape imposibil de detectat. Într-o luptă nocturnă, e magie curată.

Am lăsat braţul să-mi cadă pe masă şi am pornit răpăitul degetelor; servo-urile din mână au început să zumzăie ca nişte ţânţari flămânzi. Ştiam că Finlandezului nu-i plăcea deloc zgomotul acela.

– Vrei să-l amanetezi? Mi-a ciocănit încheietura de duraluminiu cu capătul ros al unei carioci. Poate-ţi cumperi ceva mai silenţios.

Nu m-am oprit.

– Nu-mi trebuie arme, Finlandezule!

– Bine, a încuviinţat el, bine.

Am încetat răpăitul.

– N-am făcut rost decât de o chestie şi nici nu ştiu ce este. Părea nefericit. Mi l-au adus săptămâna trecută nişte puşti din canalele lui Jersey.

– Da' de când cumperi tu chestii care nu ştii ce sunt, Finlandezule?

– Eşti şmecher, da?

Mi-a întins un plic de corespondenţă transparent.

Prin izolația din plastic, cu bule de aer, se vedea ceva ce semăna cu o casetă audio.

– Mai aveau un pașaport, continuă el, cărți de credit, un ceas... Și asta...

– Vrei să spui că aveau conținutul unor buzunare.

El a încuviințat din cap.

– Pașaportul era belgian. Era și fals pe deasupra, ascultă-mă pe mine, așa că l-am aruncat în foc. Și cardurile. Ceasul era bun, un Porsche, ceas bun.

În mod evident, era un tip de program militar plug-in. Scos din plic, părea încărcătorul unei carabine mici, placat cu plastic negru, mat. Muchiile și colțurile sclipeau metalic; fusese pesemne trântit pe ici, colo.

– Ți-l dau cu reducere, Jack. În amintirea zilelor de altădată.

Am rânjit. Să obții ceva cu reducere de la Finlandez era ca și cum Dumnezeu ar fi anulat legea gravitației, atunci când trebuie să cari o valiză grea de-a lungul a zece cvartale de coridoare prin aeroport.

– Mi se pare rusesc, am zis. Probabil, controlul în caz de avarie a canalizării dintr-o suburbie a Leningradului. Exact ce-mi trebuie!

– Știi, a făcut Finlandezul, am o pereche de pantofi mai bătrână decât tine. Uneori mă gândesc că tu ai tot atâta clasă ca și golanii ăia din Jersey. Ce vrei să-ți spun, că-s cheile Kremlinului? E treaba ta să vezi ce dracu' e-năuntru. Eu vând doar marfa.

Am cumpărat programul.

***

Lipsiți de trupuri, năvălim în castelul de gheață al lui Chrome. Și suntem iuți, iuți. Parcă facem surfing pe creasta programului invadator, atârnând la zece metri deasupra sistemelor de atac, care clocotesc pe măsură ce suferă mutații. Suntem niște pete de ulei conștiente, târâte în josul coridoarelor de umbră.

Undeva avem și trupuri, undeva foarte departe, într-o mansardă ticsită, acoperită cu sticlă și oțel. Undeva mai avem microsecunde, poate de abia timpul s-o ștergem.

I-am năruit porțile, deghizați ca o revizie contabilă și trei citații, însă protecțiile ei sunt special programate ca să rezolve asemenea intruziuni oficiale. Gheața ei cea mai sofisticată este structurată pentru a respinge man-datele, ordonanțele, citațiile. Când am trecut prin prima poartă, majoritatea datelor au dispărut înapoia gheții nucleului de comandă, pereții aceia pe care-i vedem sub forma unor kilometri de coridoare sau labirinturi de umbră. Cinci linii telefonice terestre separate au emis semnale de alertă spre firme juridice, însă virusul atacase deja gheața parametru. Sistemele de bruiaj devorează semnalele de alertă, în vreme ce subprogramele noastre mimetice scanează tot ce n-a fost camuflat de nucleul de comandă.

Din datele neecranate, programul rusesc alege un număr din Tokyo, bazându-se pe frecvența apelurilor, durata medie a convorbirilor și viteza cu care le-a răspuns Chrome.

– Perfect, zice Bobby, suntem un apel codificat al amicului ei din Japonia. Asta ar trebui să ne ajute.

Călărește-i, cowboy!

***

Bobby își citea viitorul în femei. Ele erau semnele lui de grație, schimbările vremii, și stătea noaptea întreagă în „Gentlemanul Păgubaș", așteptând ca anotimpul să întoarcă un chip nou în fața lui, ca o carte de joc.

Într-una din nopți, am rămas să lucrez până târziu, în mansardă, făținând un cip, cu brațul scos și micul waldo conectat direct de ciot.

Bobby a apărut cu o fată pe care n-o mai văzusem și de obicei nu mă simt în largul meu când cineva mă vede lucrând așa, cu fireleconectate la electrozii din carbon dur care îmi ies din ciot. Ea s-a apropiat și a privit imaginea mărită de pe ecran, apoi a zărit waldo-ul mișcându-se sub teaca vidată antipraf. N-a rostit nici un cuvânt, doar a privit. Imediat am simțit ceva bun dinspre ea; așa se întâmplă uneori.

– El e Automatic Jack, Rikki. Asociatul meu.

A râs, punându-și brațul după mijlocul ei, și ceva din tonul lui mi-a spus că aveam să-mi petrec noaptea într-o cameră sordidă de hotel.

– Bună, a rostit ea.

Înaltă, de nouăsprezece, poate douăzeci de ani, era neîndoielnic arătoasă. Avea câțiva pistrui pe nas și ochii de culoare nedefinită, între chihlimbar întunecat și cafea. Purta blugi negri și strâmți, îndoiți cu manșetă până la jumătatea gambei, și o curea îngustă din plastic, asortată la sandalele rozalii.

Acum însă, zărind-o uneori când încerc să dorm, o văd undeva afară, la marginea lăbărțării acesteia de orașe și fum, părând o hologramă lipită de fundul ochilor mei, într-o rochie strălucitoare, puțin deasupra genunchilor, pe care trebuie s-o fi purtat cândva, pe când o cunoșteam. Desculță, cu picioarele lungi și drepte. Părul castaniu vârstat de șuvițe blonde îi ascunde chipul și flutură în bătaia vântului și o zăresc făcându-mi adio din mână.

Bobby scotocea printr-un vraf de casete audio.

– Tocmai plecam, cowboy, i-am zis decuplându-mi waldo-ul.

Ea m-a urmărit atentă, fixându-mi brațul.

– Poți repara chestii? m-a întrebat.

– Orice dorești, Automatic Jack îți repară, am pocnit din degetele de duraluminiu.

A scos de la brâu un deck mititel de simstim și mi-a

arătat balamaua ruptă de la capacul casetei.

– Mâine, i-am zis, nu-i nici o problemă.

Măiculiță, mi-am spus, pe când somnul mă dobora pe cele șase paliere până în stradă, care o să fie bafta lui Bobby cu așa o bucățică? Dacă sistemul lui merge, într-adevăr, în orice noapte de acum încolo putem da lovitura. În stradă, am rânjit, m-am întins și am făcut semn unui taxi.

***

Castelul lui Chrome se dizolvă repede, plăci de gheață umbrită pâlpâie și se destramă, mâncate de sistemele perturbatoare care se rostogolesc din programul rusesc, îndepărtându-se de atacul nostru asupra nivelului logic central și intoxicând însăși substanța gheții. Sistemele perturbatoare sunt viruși cibernetici analogi, foarte voraci și capabili de autoduplicare. Se deplasează constant, simultan, paralizând și absorbind apărările lui Chrome.

Am paralizat-o deja sau undeva țârâie o sonerie și clipește o luminiță roșie? Ea știe oare?

***

Bobby îi spunea Rikki Nebuna și, în primele săptămâni, ea crezuse pesemne că totul era al ei, tot spectacolul de pe scenă, și avea nu mai știu câți kilometri de malluri și promenade de hoinărit, toate magazinele și cluburile, și pe Bobby care să-i explice toate relele, sforăriile viclene ale părții întunecate a lucrurilor, să-i arate pe toți jucătorii și jocurile lor. O făcea să se simtă ca la ea acasă.

– Ce ți s-a întâmplat la mână? m-a întrebat într-o seară, pe când eram toți trei la „Gentlemanul Păgubaș", bând la o măsuță din colț.

– Planaj, i-am răspuns, accident.

– Planaj peste un lan, a completat Bobby, lângă un loc numit Kiev. Jack al nostru plutea acolo în întuneric, sub o paraaripă Liliac, cu cincizeci de kile de radar între picioare, când o găoază de rus i-a ars din greșeală brațul cu laserul.

Nu-mi amintesc cum am schimbat subiectul, dar am făcut-o.

Îmi spuneam întruna că nu Rikki îmi cădea cu tronc, ci de vină era ce-i făcea Bobby. Îl cunoșteam de multă vreme, de la sfârșitul războiului, și știam că întrebuința femeile ca pioni într-un joc: Bobby Quine împotriva norocului, împotriva timpului și nopții orașelor. Iar Rikki apăruse exact când avea nevoie de ceva care să-l pună în mișcare, de ceva spre care să năzuiască. Așa încât o considera un simbol a tot ce-și dorea și nu putea avea, a tot ce avusese și nu putuse păstra.

Nu-mi plăcea să-l ascult spunându-mi cât de mult o iubea, iar faptul că realmente își credea afirmațiile înrăutățea și mai mult lucrurile. Era un maestru al prăbușirilor zguduitoare și al refacerilor rapide, și văzusem asta de o duzină de ori. Tot atât de bine putea să aibă imprimat URMĂTOAREA, cu majuscule verzi fosforescente, pe lentilele ochelarilor săi de soare, gata să sclipească înaintea primului chip interesant ce ar fi plutit pe lângă mesele din „Gentlemanul Păgubaș".

Știam ce le făcea. Le preschimba în embleme, semne de marcaj pe harta vieții lui de spărgător, faruri de navigație pe care le putea urma printr-un ocean de baruri și neoane. După ce altceva să se conducă? Nu iubea banul în sine, nu îndeajuns ca să-i urmeze sclipirea. Nu ar fi căutat puterea asupra altora, fiindcă detesta responsabilitățile pe care le implica. Deținea o mândrie fundamentală față de talentul său, dar nu fusese niciodată suficientă ca să-l împingă înainte.

Așa încât recurgea la femei.

Când apăruse Rikki, avea multă nevoie de una. Se degrada rapid și barosanii șopteau deja că-și pierduse mâna. Avea nevoie de lovitura cea mare, și cât mai repede, fiindcă nu cunoștea altă modalitate de viață, iar toate ceasurile îi erau reglate pe timpul hoțului, calibrate în risc, adrenalină și calmul acela dumnezeiesc din zori, care apare când fiecare mișcare ți se dovedește a fi corectă și o bucățică grasă din creditul altuia clincăne în contul tău.

Îi venise vremea să-și facă bocceluța și să iasă; de aceea, Rikki a căpătat un statut mai înalt și mai important decât oricare alta dinaintea ei, deși îmi venea să i-o urlu în față – ea era acolo vie, reală, omenească, flămândă, energică, plictisită, frumoasă, excitată, toate lucrurile acelea care o defineau...

Apoi el a ieșit într-o după-amiază, cam cu o săptămână înainte de plecarea mea la New York, la prăvălia Finlandezului. A ieșit, lăsându-ne pe amândoi în mansardă, așteptând o furtună. Jumătate din luminator era umbrită de un dom geodezic pe care nu-l mai terminaseră niciodată, iar prin cealaltă jumătate se vedea cerul negru și albastru, cu nori. Stăteam lângă banc, prostit de zăpușeala după-amiezii, privind în sus la cerul acela, când ea m-a atins, mi-a atins umărul, cicatricea circulară și roză, lată de un centimetru, rămasă descoperită. Oricare alta care mă atinsese acolo continuase spre gât, spre ceafă...

Ea însă nu a făcut așa. Avea unghiile date cu lac negru; nu erau ascuțite, ci de forma unor dreptunghiuri înguste, cu oja doar puțin mai întunecată decât laminatul din fibră de carbon ce-mi învelește brațul. Apoi palma i-a coborât pe mâna mea, unghiile negre au urmărit proeminența unei suduri a laminatului, până la articulația cotului, neagră și anodizată; palma ei, cu oasele moi ca ale unui copil, degetele răsfirate să le prindă pe ale mele, lipindu-se de duraluminiul perforat.

Singularitate

A ridicat cealaltă mână ca să mângâie pernuțele feedback-ului și a plouat toată după-amiaza, cu stropi răpăind pe sticla și oțelul pătate de funingine de deasupra patului lui Bobby.

***

Pereții de gheață dispar, pâlpâind ca niște fluturi supersonici alcătuiți din umbre. Dincolo de ei se întinde iluzia de spațiu infinit a matricei. Parcă privești un video despre construcția unei clădiri din semifabricate; atât că banda rulează în sens invers și pe viteză rapidă, iar pereții aceia sunt aripile smulse.

Încerc să-mi reamintesc că locul acela și hăurile dinapoia lui sunt numai reprezentări, că noi nu suntem „în" calculatorul lui Chrome, ci interfațați cu el, în vreme ce simulatorul de matrice din mansarda lui Bobby generează această iluzie... Nucleul datelor începe să apară, expus, vulnerabil... Aceasta este partea îndepărtată a gheții, imaginea matricei pe care n-am mai văzut-o niciodată, imaginea pe care cincisprezece milioane de operatori de consolă legali o văd zilnic și o iau ca atare.

Nucleul datelor se ridică în jurul nostru ca niște trenuri verticale pentru marfă, codificat în culori. Culori primare, orbitor de strălucitoare în vidul transparent, unite prin nenumărate benzi orizontale în tonuri bleu și roz de creșă.

În mijloc însă gheața continuă să ascundă ceva: inima întunericului costisitor al lui Chrome, însăși inima...

***

M-am întors din expediția de cumpărături newyorkeză târziu, după-amiază. Prin luminator nu venea prea mult soare, dar pe monitorul lui Bobby strălucea o structură de gheață, o reprezentare grafică bidimensională a protecțiilor unui calculator, linii de neon întreținute ca un covoraș de rugăciune Art Déco. Am decuplat consola și ecranul s-a întunecat.

Lucrurile lui Rikki erau împrăștiate pe bancul meu de lucru: pungi din nailon din care se revărsau haine și farduri, o pereche de cizme de cowboy de un roșu strălucitor, casete audio, reviste japoneze lucioase despre vedete de simstim. Le-am îngrămădit pe toate sub banc, apoi mi-am demontat brațul, uitând că programul cumpărat de la Finlandez era în buzunarul drept al jachetei, așa că a trebuit să mă chinuiesc cu mâna stângă să-l scot și să-l fixez între fălcile capitonate ale menghinei.

Waldo-ul seamănă cu un platan audio vechi, din acela pe care se puneau discuri, cu menghina așezată sub o calotă protectoare transparentă. Brațul în sine are puțin mai mult de un centimetru lungime și este articulat pe ceea ce ar fi fost brațul de sunet al unui asemenea platan. Nu-l privesc însă atunci când prind contactele de ciotul meu; mă uit la microscop, deoarece apare acolo în alb și negru, mărit de 40 de ori.

Am verificat sculele și am luat laserul. L-am simțit puțin cam greu, așa că am reglat senzorul de greutate la un sfert de kilogram pe gram și m-am apucat de treabă. La mărirea de 40, flancurile programului arătau ca un trailer.

Mi-au trebuit opt ore să-l sparg; trei ore cu waldo-ul, laserul și patru duzini de benzi, două ore la telefon cu o legătură din Colorado și trei ore ca să rulez un disc lexicon care putea traduce un limbaj tehnic rusesc, vechi de opt ani.

Apoi pe monitor au început să curgă alfanumericele chirilice, transformându-se în engleză pe la jumătatea ecranului. Existau o mulțime de găuri, acolo unde lexiconul dădea peste acronime militare specializate în programul cumpărat de la omul meu din Colorado, dar mi-am putut forma o idee despre ce cumpărasem de la Finlandez.

Mă simțeam ca un golan plecat să-și cumpere un cuțit cu arc și care se întoarce acasă cu o bombiță neutronică.

Iar am luat-o în mână, mi-am spus. Ce poți face cu o bombă cu neutroni într-un caft pe stradă? Chestia dinăuntru ieșea din domeniul meu. Nu știam nici măcar unde s-o descarc, unde să caut un cumpărător. Cineva știuse, dar era mort, cineva cu un ceas Porsche și pașaport belgian fals, însă eu nu încercasem niciodată să mă mișc prin cercurile acelea. Derbedeii Finlandezului din suburbii mierliseră pe cineva cu legături suspuse.

Programul din menghina de bijutier era un spărgător

de gheață militar rusesc, un program virus ucigaș.

Mijeau zorii când Bobby s-a întors, singur. Adormisem cu o pungă de sendvișuri în poală.

– Vrei să mănânci? l-am întrebat, pe jumătate adormit, întinzându-i sendvișurile.

Visasem programul, valurile lui de sisteme de atac flămânde și subprograme mimetice; în vis, era un fel de animal lipsit de formă, care unduia.

Bobby a dat punga la o parte, s-a îndreptat către consolă și a apăsat o tastă de funcții. Ecranul s-a luminat cu structura complicată pe care o văzusem în decursul după-amiezii. M-am frecat la ochi cu mâna stângă, unul dintre lucrurile pe care nu le pot face cu dreapta. Adormisem, încercând să mă hotărăsc dacă să-i spun despre program. Poate c-ar fi trebuit să încerc să-l vând singur, să păstrez banii, să merg într-un loc nou, să-i cer lui Rikki să vină cu mine.

– Al cui este? am întrebat.

Stătea locului, într-o salopetă neagră din bumbac și o jachetă veche din piele, azvârlită peste umeri ca o pelerină. Nu se bărbierise de câteva zile și părea mai tras la față ca de obicei.

– Al lui Chrome, mi-a răspuns.

Brațul mi-a tresărit și a început să clincăne, frica deplasându-se la mioelectrice prin electrozii de carbon. Am scăpat sendvișurile, foi inerte de varză și felii de lactate galben strălucitor, pe lemnul nemăturat al podelei.

– Ești complet nebun, am bolborosit.

– Nu, a zis el, crezi că s-a prins? Nici vorbă. Am fi deja morți. M-am băgat pe firul ei printr-un sistem de închiriere triplu orb din Mombasa și un comsat algerian. Ea știe că cineva o examinează, dar nu ne poate urmări.

Dacă Chrome urmărise totuși ocheada trasă de Bobby spre gheața ei, eram ca și morți. Însă probabil că el avea dreptate, altfel aș fi fost spulberat pe drumul de întoarcere de la New York.

– De ce tocmai ea, Bobby? Zi-mi și mie un singur motiv.

Chrome: o văzusem de vreo șase ori în „Gentlemanul Păgubaș". Poate că-i plăcea în mahala sau verifica în vreun fel condiția umană, condiție la care ea nu prea aspira. Un chip dulce și mititel, în formă de inimioară, cu cea mai răutăcioasă pereche de ochi pe care ați văzut-o vreodată. Arăta ca de paisprezece ani de când o știau toți, complet zburată din metabolismul normal datorită unui program masiv de seruri și hormoni. Era la fel de ticăloasă ca oricare copil al străzii, însă nu mai aparținea acesteia. Făcea parte dintre Băieți, era membră în pătura superioară a filialei locale a Mafiei. Se zicea că începuse ca bișnițară, demult, pe vremea hormonilor pituitari sintetici interzișii. Nu trebuise să facă prea mult comerț însă. Acum era proprietara Casei Luminilor Albastre.

– Ești complet tembel, Quine. Dă-mi un singur motiv sănătos ca să ai chestiile alea pe ecran. Ar trebui să le faci vânt... și cât mai repede.

– Vorbeam în „Păgubaș", a rostit el scoțându-și jacheta din piele, cu Myron Țiganul și Jane Cioara. Jane e băgată în toate canalele de sex și zicea că știe încotro o iau lovelele. Se certa cu Myron deoarece ea susținea că Chrome deține majoritatea acțiunilor în Luminile Albastre, că nu-i doar o marionetă pentru Băieți.

– „Băieții", Bobby, am repetat eu. Asta-i parola operativă acolo. Îți poți da seama de chestia asta? Noi nu ne băgăm peste Băieți, ții minte? De asta am rămas în meserie.

– De asta am rămas lefteri, partenere.

S-a trântit în scaunul rotativ din fața consolei, a deschis fermoarul salopetei și și-a scărpinat pieptul alb, adăugând:

– Dar poate că n-o să mai rămânem așa multă vreme...

– Tocmai mă gândeam că poate colaborarea noastră s-a dizolvat definitiv.

Atunci mi-a rânjit. Rânjetul acela era complet demențial, înspăimântător și focalizat, și mi-am dat seama imediat că de fapt îl durea undeva de moarte.

– Auzi, i-am zis, mai am niște parale, știi? Ia-le tu, ia metroul până-n Miami, și de acolo saltă-te într-o lăcustă spre Montego Bay. Ai nevoie de odihnă, nenică. Trebuie să-ți aduni mințile.

– Mințile mele, Jack, a răspuns el, tastând ceva, n-au fost niciodată mai adunate.

Rețeaua de neon de pe ecran a tremurat și s-a deșteptat sub acțiunea unui program de animație, liniile gheții ondulând cu o frecvență hipnotică, o

mandala vie. Bobby a continuat să tasteze și mișcarea a încetinit; configurația s-a refăcut, devenind mai puțin complexă, o variantă care alterna între două structuri diferite. O chestie de mâna întâi, iar eu nu crezusem că mai era atât de bun.

– Așa, a spus el, acolo... vezi? Stai. Acolo! Iar... Și acolo. Ușor de scăpat. Asta-i! La fiecare optzeci de minute, bagă o rafală de transmisie concentrată spre comsatul lor. Am putea trăi un an din plățile ei săptămânale în dobânzi negative.

– Al cui e comsatul?

– Zürich. Bancherii ei. Ăsta-i carnetul de cecuri, Jack. Acolo se scurg banii. Jane Cioara avea dreptate.

Am rămas nemișcat. Brațul a uitat să mai clincăne.

– Tu ce ai făcut la New York, partenere? Ai găsit ceva care să m-ajute să tai gheața? O s-avem nevoie de orice putem prinde.

L-am privit în ochi, străduindu-mă să nu mă uit spre waldo și menghină. Programul rusesc era acolo, sub capac.

Atuuri necinstite, schimbătoare de noroc...

– Unde-i Rikki? l-am întrebat, îndreptându-mă spre consolă și prefăcându-mă că studiez structurile alternante de pe ecran.

– Cu niște prieteni de-ai ei. a înălțat din umeri, puști nebuni după simstim. A zâmbit absent. O s-o fac pentru ea, moșule.

– Eu ies să mă mai gândesc, Bobby. Dacă vrei să mă-ntorc. nu te apuca de nimic.

– Pentru ea o fac, a repetat, când ușa se închidea înapoia mea. Știi doar.

***

Și acum în jos, tot mai jos; programul este un vagonet de montagne russe prin labirintul deștrămat de pereții întunecați, spații cenușii ca de catedrală între turnurile strălucitoare. Viteză maximă.

Gheață neagră. Nu te gândi la ea. Gheață neagră...

Prea multe povești în „Gentlemanul Păgubaș"; gheața neagră face parte din mitologie. Gheața care ucide. Ilegală, dar noi nu suntem tot în afara legii? Un fel de armă cu feedback neuronal, cu care te conectezi o singură dată. De pildă un Cuvânt hidos care mănâncă pe dinăuntru creierul. Ca un spasm epileptic ce continuă mereu, mereu, până nu mai rămâne absolut nimic...

Iar noi plonjăm spre temelia castelului de umbre al lui Chrome...

Încercând să mă pregătesc pentru oprirea bruscă a respirației, senzația de vomă și înmuierea finală a nervilor. Temându-mă de Cuvântul înghețat care așteaptă jos, în beznă...

***

Am ieșit s-o caut pe Rikki și am găsit-o într-o cafenea, cu un băiat cu ochi Sendai, ale cărui suturi pe jumătate vindecate radiau dinspre orbitele lui umflate. Pe masă era deschisă o broșură lucioasă din care, într-o duzină de fotografii, zâmbea Tally Isham. Fata cu ochii Zeiss Ikon.

Deck-ul ei micuț de simstim era unul dintre lucrurile pe care le îngrămădisem sub bancul meu de lucru cu o seară înainte, cel pe care i-l reparasem a doua zi după ce o cunoscusem. Stătea ore întregi cuplată la aparat, cu banda de contact peste frunte, ca o diademă cenușie din plastic. Tally Isham era favorita ei, iar cu banda de contact activată era dusă, pierdută undeva, în senzorialul înregistrat al celui mai celebru star de simstim. Simularea stimulilor: lumea – sau măcar părțile ei mai interesante – așa cum era percepută de Tally Isham. Tally, pilotând un aeroplan Fokker negru, cu efect de sol peste podișurile Arizonei. Tally, plonjând în rezervațiile insulei Truck. Tally, petrecând cu superbogații pe insulele grecești particulare; puritatea sfâșietoare a micuțelor porturi albe, dimineața în zori.

De fapt, Rikki aducea destul de mult cu Tally, aveau același ten și aceiași pometi. Mi se părea că gura lui Rikki era mai fermă. Mai mult nerv. Ea nu dorea să fie Tally Isham, dar o invidia. Ambiția ei era să ajungă în simstim. Bobby râsese și o ignorase. Totuși ea îmi povestea mereu despre asta.

– Cum mi-ar sta cu ei? m-a întrebat, ținând un prim-plan ocupând o pagină întreagă.

Zeiss Ikonii albaștri ai lui Tally Isham, lângă ochii ei căprui chihlimbarii. Își făcuse corneele de două ori, însă tot nu avea douăzeci douăzeci; de aceea voia Ikoni. Marca purtată de staruri. Extrem de scumpi.

– Tot te mai uiți prin vitrine, după ochi? am întrebat-o.

– Tigrul a făcut rost, mi-a răspuns.

Mi s-a părut obosită.

Tigrul era atât de încântat de Sendaii lui, încât nu-și putea reține surâsul, deși mă îndoiam că știa să zâmbească și în alte ocazii. Era arătos, în genul acela uniform, obținut după a șaptea vizită la buticul chirurgical; avea probabil să-și piardă restul vieții semănând vag cu fiecare nouă vedetă de sezon: nu o copie prea evidentă, totuși nici originalul.

– Sendai, nu? i-am întors zâmbetul.

A încuviințat din cap. L-am privit cum încearcă să mă cucerească prin ceea ce considera a fi o căutătură profesională de simstim. Pesemne își închipuia că înregistrează. M-am gândit că se bizuia prea mult pe mine.

– Când se vor vindeca mușchii. o să fie mișto în periferic, a rostit și l-am văzut cât de prudent s-a întins după expresul dublu.

Ochii Sendai sunt notorii pentru defectele de percepere a profunzimii câmpului vizual și nerespectarea

garanțiilor, printre altele.

– Tigrul pleacă mâine la Hollywood.

– Și de acolo, poate la Chiba City, nu? I-am zâmbit, însă el nu mi-a răspuns la fel. Ai vreo ofertă, Tigrule? Știi vreun agent?

– Încerc, a rostit el încetișor, apoi s-a ridicat și a plecat, luându-și rămas-bun grăbit de la Rikki, dar nu și de la mine.

– Nervii optici ai puștiului ar putea începe să se deterioreze în mai puțin de șase luni. Știi asta, Rikki? Sendaii sunt ilegali în Anglia, Danemarca și în multe alte locuri. Nu poți înlocui nervii.

– Hai, Jack, lasă textele.

Mi-a furat un croasant și a început să-i ciugulească un colț.

– Credeam că sunt sfătuitorul tău, fetițo.

– Mda. Ei bine, Tigrul nu-i prea deștept, dar toți știu de Sendai. E tot ce-și poate permite. Așa că riscă. Dacă găsește de lucru, îi poate înlocui.

– Cu ăștia? Am ciocănit reclama Zeiss Ikon. Costă o grămadă de parale, Rikki. Nu ești fraieră să riști, nu?

Ea a încuviințat din cap.

– Vreau Ikoni.

– Dacă urci la Bobby, spune-i să nu facă nimic până nu-i zic eu.

– Bine. Afaceri?

– Afaceri, i-am răspuns.

Era însă o nebunie.

Mi-am băut cafeaua, iar ea mi-a mâncat ambii croasanți. După aceea am condus-o până la Bobby. Am dat cincisprezece telefoane, fiecare de la alt aparat public.

Afaceri. Nebunia nebuniilor.

Una peste alta, ne-au trebuit șase săptămâni să pregătim frigarea, șase săptămâni cu Bobby spunându-mi cât de mult o iubea pe Rikki. Am tras cât puteam de tare, încercând să nu mă gândesc la asta.

În principal era vorba de convorbiri telefonice. Primele cincisprezece și câteva întrebări foarte discrete păreau fiecare să nască altele cincisprezece. Căutam un anumit serviciu, pe care Bobby și cu mine ni-l imaginam drept o parte indispensabilă a economiei clandestine a lumii, dar care probabil că nu avusese niciodată mai mult de cinci clienți în același timp. Trebuia să fie unul care nu-și făcea niciodată reclamă.

Îl căutam pe cel mai tare tăinuitor din lume, pentru o spălătorie de bani nealiniată, capabilă să curețe un transfer electronic peșin de un megadolar și apoi să uite de el.

În cele din urmă, toate convorbirile respective au fost o cheltuială inutilă, deoarece Finlandezul mi-a făcut lipeala. Mersesem la New York să cumpăr altă cutie neagră măsluită, fiindcă am fi dat faliment dacă achitam toate convorbirile alea.

I-am pus problema ca pe o simplă ipoteză.

– Macao, a zis el.

– Macao?

– Familia Long Hum. Agenți de bursă.

Avea și numărul lor. Dacă vrei un tăinuitor, îl întrebi pe altul.

Cei din familia Long Hum erau atât de discreți, încât ideea mea de apropiere subtilă părea o lovitură nucleară tactică. Bobby a trebuit să meargă de două ori cu naveta în Hong Kong ca să aranjeze treburile. Banii ni se topeau tot mai rapid. Nu știu nici până acum de ce m-am hotărât să mă bag în afacere; îmi era teamă de Chrome și nici nu-mi ardea buza să mă îmbogățesc.

Îmi repetam întruna că era o idee bună să pârlim Casa Luminilor Albastre, pentru că era un stabiliment scârbos, dar nu mă puteam convinge. Nu-mi plăceau Luminile Albastre, deoarece odată petrecusem acolo o noapte extrem de deprimantă. Totuși, asta nu reprezenta o scuză s-o atacăm pe Chrome. De fapt, mă simțeam pe jumătate sigur că vom muri în timpul tentativei. Chiar și cu programul acela ucigaș, șansele nu prea erau de partea noastră.

Bobby se pierduse în scrierea comenzilor pe care urma să le băgăm în inima calculatorului lui Chrome. De asta trebuia să mă ocup eu, întrucât Bobby avea să fie ocupat până peste cap, încercând să nu scape programul rusesc care era gata să radă totul. Era prea complex ca să-l rescriem și de aceea avea să încerce să-l stăpânească în timpul celor două secunde de care aveam nevoie.

Am făcut un târg cu un caftangiu pe nume Miles. În noaptea respectivă trebuia s-o urmărească pe Rikki, fără s-o scape din ochi, și să-mi telefoneze la o anumită oră. Dacă nu eram la aparat sau nu-i răspundeam într un anume fel, îi spusesem s-o înhațe și s-o urce în primul metrou spre afară. I-am înmânat un plic să-l dea fetei. Bani și un bilet.

Bobby nu-și făcuse nici un fel de griji în legătură cu soarta ei în cazul că dădeam greș. Continua să mă piseze la cap cât de mult o iubea, unde aveau ei să plece și cum urmau să cheltuiască banii.

– În primul rând, ia-i o pereche de Ikoni, nenică. Asta-și dorește. Să știi că vorbește serios despre simstim.

– Hei, a ridicat el ochii de pe tastatură, n-o să trebuiască să muncească. Dăm lovitura, Jack. Ea e bafta mea. N-o să trebuiască să mai muncească niciodată.

– Bafta ta, am repetat.

Nu eram prea vesel. Nu-mi aminteam ultima dată când fusesem vesel.

– Ți-ai mai văzut bafta în ultimul timp?

Nu o văzuse, dar nici eu. Amândoi fuseserăm prea ocupați.

Îi duceam dorul lui Rikki. Dorul acela îmi reamintea

de singura mea noapte petrecută în Casa Luminilor Albastre, deoarece mersesem acolo simțind lipsa cuiva. Mai întâi mă îmbătasem, apoi trecusem pe inhalatoare vasopresine. Dacă te-a lăsat gagica de inimă, pileala și vasopresinul sunt ultimul răcnet în farmacologia masochistă; trăscăul te face sentimental și vasopresinul îți reamintește totul, realmente ți-l amintește. Pe plan clinic, foloseau preparatul contra amneziei senile, dar strada găsește propriile ei întrebuințări. Așa că mi-am cumpărat reluarea ultraintensă a unei legături terminate prost; necazul e că binele și răul sunt amestecate laolaltă. Vânezi amintirile de extaz animal, însă vine și ce ai zis tu și ce ți-a răspuns ea, cum a plecat și nu s-a mai întors.

Nu-mi amintesc cum am hotărât să merg la Luminile Albastre ori cum am ajuns acolo: coridoare silențioase și o cascadă de-a dreptul decorativă, susurând undeva, sau poate numai holograma ei. Aveam o grămadă de bani în noaptea aia; cineva îi dăduse lui Bobby un teanc gros ca să deschidă o fereastră de trei secunde în gheața cuiva.

Nu cred că tipilor de la ușă le-a plăcut cum arătam, totuși banii mei erau valabili.

Am băut și mai mult acolo, după ce terminasem lucrul pentru care venisem. Apoi am făcut mișto de barman, spunându-i ceva despre necrofilii ascunși și asta nu prea i-a plăcut. Dup-aia, un tip solid de tot a insistat să-mi zică Erou de Război, chestie pe care o detest. Cred căi-am arătat niște trucuri cu brațul, înainte să mi se rupă filmul și m-am trezit peste două zile într-un modul de dormit, undeva, în altă parte. O cămăruță ieftină, n-aveai loc nici să te spânzuri. M-am așezat pe salteaua îngustă de poliuretan și am plâns.

Există lucruri și mai rele decât să fii singur. Însă ceea ce vând ei în Casa Luminilor Albastre este atât de popular, încât e aproape legal.

***

În inima întunericului, nucleul nemișcat; sistemele de atac sfârtecă bezna cu vârtejuri de lumină, bisturie translucide rotindu-se departe de noi; suntem suspendați în mijlocul unei explozii tăcute, derulată cu încetinitorul, fragmente de gheață se prăbușesc parcă veșnic, iar glasul lui Bobby se aude peste ani-lumină de iluzie electronică a vidului:

– Pârlește-o pe jigodie! Nu-l mai pot ține.

Programul rusesc se ridică prin turnuri de date, acoperind culorile încăperii. Iar eu înfig pachetul de comenzi făcute de Bobby în centrul inimii reci a lui Chrome. Apar transmisiunile concentrate, impulsuri de informații condensate care țâșnesc în sus, pe lângă turnul tot mai masiv de întuneric, programul rusesc, în timp ce Bobby se luptă să controleze secunda aceea

©Depositphotos/Sergey Galushko

crucială. Un braț de umbră pe jumătate format se răsucește dinspre bezna înaltă, prea târziu.

Am făcut-o.

Matricea se pliază în jurul meu ca o jucărie origami.

Mansarda miroase a sudoare și a circuite arse.

Mi s-a părut c-am auzit-o pe Chrome zbierând, un sunet aspru, metalic, dar nu era decât o închipuire.

***

Bobby râdea, cu lacrimi în ochi. Cifrele cronometrului din colțul monitorului afișau 07:24:05. Totul durase ceva mai puțin de opt minute.

Și am văzut că programul rusesc se topise în fanta lui.

Grosul contului din Zürich al lui Chrome îl donasem la o duzină de societăți de binefacere din toată lumea. Era prea mult acolo ca să fie mișcat și știam că trebuie s-o rupem, s-o pârlim complet, altfel putea veni după noi. Ne-am oprit mai puțin de zece procente și le-am expediat aranjamentului făcut de Long Hum în Macao. Ei și au reținut șaizeci la sută comision și ne-au șutat restul prin sectorul cel mai întortocheat al schimbului valutar Hong Kong. A durat o oră până când banii au început să ne curgă în cele două conturi pe care le deschisesem în Zürich.

Am privit zerourile îngrămădindu-se înapoia unei cifre lipsite de sens de pe monitor. Eram bogat.

Atunci a sunat telefonul. Era Miles. Am fost gata să uit fraza-parolă.

– Hei, Jack, moșule, ce... Ce dracu-i cu tipa asta a ta? E cam ușchită.

– Ce? Spune!

– Am stat pe coada ei, cum ai zis, fără să mă ginească. A mers la „Păgubaș", a stat puțin și dup-aia a luat metroul. S-a dus în Casa Luminilor Albastre.

– Ce-a făcut?!

– Pe ușa laterală. Doar Angajați. N-am avut cum trece de oamenii lor.

– Mai e acolo?

– Nu, moşule, am pierdut-o. Aici i-o nebunie. Se pare că Luminile Albastre s-au închis, parcă definitiv – ţârâie vreo şapte alarme, toată lumea fuge de colo-colo, bodyguarzii au echipament de intervenţie... Acu', au venit şi alţii, tipi de la asigurări, de la bunuri imobiliare, dube cu numere municipale...

– Miles, ea unde a plecat?

– Am pierdut-o, Jack.

– Auzi, Miles, ai ţinut banii în plic sau...?

– Faci mişto? Hei, scuză-mă. Am...

Am închis telefonul.

– Să vezi când o să-i spunem, a zis Bobby frecându-şi pieptul gol cu un prosop.

– Spune-i singur, cowboy. Eu mă duc să mă plimb.

Am ieşit afară, în noapte şi neoane, lăsând mulţimea să mă împingă, mergând orbeşte, dorind să fiu un simplu segment al organismului acela, un alt cip de conştiinţă plutind sub domuri. Nu gândeam, puneam doar un picior în faţa altuia, dar după o vreme am început să judec şi totul a căpătat sens. Ea avusese nevoie de bani.

M-am gândit şi la Chrome. O omorâsem, o ucisesem la fel de sigur ca şi cum i-am fi tăiat beregata. Noaptea care mă purtase prin promenade şi pieţe o hăituia acum pe ea şi nu avea nicăieri unde să se ducă. Câţi duşmani avea numai printre cei din jurul meu? Câţi urmau să o atace, acum când nu-i mai oprea frica de banii ei? Îi luasem tot ce avea. Ajunsese înapoi, în stradă. Mă îndoiam că avea să supravieţuiască până în zori.

În cele din urmă, mi-am amintit de cafeneaua unde-l întâlnisem pe Tigru.

Ochelarii ei de soare spuneau totul – lentile mari şi negre, cu un abţibild de culoarea pielii, într-un colţ.

– Bună, Rikki, am spus şi eram pregătit când i-a scos.

Albaştri, albastrul lui Tally Isham. Albastrul limpede şi natural pentru care sunt faimoşi, ZEISS IKON înconjurând fiecare iris în majuscule mititele: literele suspendate ca nişte fulgi aurii.

– Sunt grozavi, am spus.

Fardul acoperea vânătăile. Cu nişte chestii atât de bune, nu se vedea nici o cicatrice.

– Ai făcut rost de bani, am adăugat.

– Da, am făcut, a încuviinţat ea, apoi s-a înfiorat. dar nu mai fac rost de alţii, în nici un caz în felul ăsta.

– Cred c-au închis taraba acolo.

– Aha!

Nici un muşchi nu i-a tresărit pe faţă. Ochii cei noi erau albaştri, nemişcaţi şi foarte adânci.

– Nu contează, Bobby te aşteaptă. Tocmai am dat o lovitură barosană.

– Nu. Trebuie să plec. Nu cred c-o să înţeleagă, însă trebuie să plec.

Am încuviinţat din cap, privindu-mi braţul care s-a ridicat să-i apuce mâna; parcă nici nu făcea parte din mine, dar ea s-a ţinut de el, aşa cum era.

– Am un bilet dus până-n Hollywood. Tigrul cunoaşte nişte tipi la care pot sta. Poate o s-ajung chiar în Chiba City.

Avusese dreptate în privinţa lui Bobby. M-am întors împreună cu ea. El n-a înţeles. Rikki îşi jucase însă rolul care-l interesa şi aş fi vrut să-i spun să nu sufere pentru el, fiindcă vedeam că asta se întâmpla. Bobby n-a vrut nici măcar să iasă în hol, după ce Rikki îşi făcuse bagajele. I-am lăsat genţile jos şi am sărutat-o, stricându-i machiajul, iar ceva din sufletul meu s-a înălţat, aşa cum se înălţase programul ucigaş deasupra datelor lui Chrome. O oprire bruscă a răsuflării, într-un loc în care nu existau cuvinte. Trebuia să prindă avionul.

Bobby era prăbuşit în scaunul rotativ din faţa monitorului, privindu-şi şiragul de zerouri. Îşi pusese ochelarii şi ştiam că până la căderea nopţii va fi în „Gentlemanul Păgubaş", luându-i pulsul, căutând un semn, pe cineva care să-i spună cum va fi noua lui viaţă. Nu-l puteam vedea cu mult diferit. Mai confortabil, dar mereu aşteptând următorul atu.

Am încercat să nu mi-o închipui pe Rikki în Casa Luminilor Albastre, lucrând în schimburi de trei ore, într-o aproximare de somn REM, în timp ce corpul şi câteva reflexe condiţionate aveau grijă de treaba adevărată. Clienţii nu ajungeau niciodată să se plângă că-i trişa, deoarece orgasmele erau reale. Dar ea le simţea, dacă le mai simţea, ca pe nişte vagi străfulgerări argintii. undeva, la marginea somnului. Da, e atât de popular, încât e aproape legal. Clienţii sunt sfâşiaţi între nevoia de-a avea pe cineva şi dorinţa simultană de a fi singuri, chestie care a fost probabil, dintotdeauna, esenţa acelui joc, chiar şi înainte de apariţia neuroelectronicii care să le permită ambele lucruri.

Am ridicat telefonul şi am format numărul companiei aeriene. Le-am dat numele ei adevărat şi numărul cursei.

– Îl schimbă, le-am spus, pentru Chiba City. Exact! Japonia. Mi-am băgat cartea de credit în fantă şi mi-am bătut codul ID. Clasa întâi, am precizat.

Am auzit bâzâitul scanerului peste contul meu.

– Adăugaţi şi un bilet de întoarcere!

Cred însă că a încasat contravaloarea lui sau n-a avut nevoie de el, căci nu s-a mai întors. Şi, uneori, noaptea târziu, când trec pe lângă o vitrină cu posterele starurilor de simstim, toţi ochii aceia superbi şi identici mă privesc de pe nişte feţe aproape identice, iar uneori ochii sunt ai ei, însă nici unul dintre chipuri nu-i aparţine, niciodată, nici unul, şi o zăresc hăt-departe, la marginea lăbărţării ăsteia de noapte şi oraşe, apoi ea îmi face adio din mână...

Traducere de **Mihai-Dan Pavelescu**

Despre Singularitate

Rudy Rucker
Scriitor

Născut în 1946, Rudy Rucker e de formație matematician, dar și un informatician, scriitor și filozof pasionat. Rucker, unul dintre fondatorii mișcării literare cyberpunk, e celebru pentru tetralogia sa *Ware: Software* (1982), *Wetware* (1988), *Freeware* (1997) și *Realware* (2000). Primele două volume au fost laureate cu Premiul Philip K. Dick, la categoria „cel mai bun roman". În această serie, ca de altfel în majoritatea scrierilor sale de ficțiune, Rucker tratează posibilele direcții în care ar putea evolua omenirea (și nu numai) în perioada de după Singularitate. Cu toate că a semnat și numeroase lucrări științifice, probabil sub influența zestrei sale genetice (e stră-stră-stră-strănepotul filozofului idealist german Georg Wilhelm Friedrich Hegel), Rudy Rucker e mai preocupat de tratarea subiectelor speculativ-filozofice. În acest sens, el a creat și un curent literar absolut original, numit Transrealism, în care elementele fantastice specifice SF-ului sunt combinate cu tehnici de descriere împrumutate din realismul naturalist. În prezent, Rucker editează revista SF virtuală *Flurb*.

În vara anului 2005 am citit *Accelerando*, o colecție de povestiri înrudite, semnate de Charles Stross (Ace Books, 2005). Acestea au avut un efect enorm asupra mea; Stross a demonstrat că este posibil să scrii despre ce se va întâmpla după așa-numita Singularitate.

După cum mulți cititori știu deja, Singularitatea este o noțiune împământenită de savantul și scriitorul Vernor Vinge, printr-o lectură ținută în 1993 – pentru a o citi în original, căutați pe web „Vinge Singularity" [sau în paginile acestui almanah – n. red.]. Vinge arăta că dacă vom putea realiza roboți la fel de inteligenți ca noi, atunci se pare că nu există nici un motiv pentru care roboții să nu poată fi dotați cu procesoare mai rapide și memorie mai mare, devenind mai inteligenți decât oamenii. Moment în care – și aici e șpilul – acești roboți supraumani pot purcede să creeze roboți încă și mai buni, într-un soi de avalanșă inversată de mașinării tot mai puternice.

Câteva suflete timide au sugerat că scriitorii și futurologii trebuie să rămână muți în fața Singularității. că n-ar exista nici o speranță ca noi să ne putem imagina ce va urma după o astfel de schimbare cataclismică. Dar, hei, imaginatul inimaginabilului este însuși scopul experimentelor de gândire! Iar Stross ne arată cum; trece rapid prin Singularitate și pătrunde adânc în miezul unei situații foarte bizare și nostime despre viitor. În al său *Accelerando*, sistemul solar a devenit un ansamblu de sfere Dyson concentrice – monumentale mașinării computerizate, doar cu Pământul rămânând ca „o clădire istorică pitorească rătăcită într-un parc industrial". Iar unele minți din acele cochilii urmăreau să distrugă Pământul doar pentru a-și spori RAM-ul și viteza de calcul cu puține procente.

Situația mi-a părut realmente la fel cu aceea a oamenilor care asanează o mlaștină pentru a face un mall, care defrișează o pădure tropicală pentru a amenaja un teren de golf exclusivist sau care chiar ucid o balenă pentru a face din fanoanele acesteia amulete religioase ale unei zeități-balenă. M-am scandalizat. Dar ideea m-a și intrigat.

Așa am început să scriu romanul meu *Postsingular* (Tor Books, 2007). Acesta începe cu atacul unor nanomașinării care amenință să distrugă lumea, pe nume nanți. Nanții sunt respinși, cel puțin temporar, după care unul dintre personaje introduce un tip de nanomașinării mult mai benign, botezate orfide, cum am descris și în „Viziuni de metaroman".

Sunt foarte curios ce fel de artă am mai putea face în condițiile unor abilități îmbunătățite enorm. Documentându-mă pe această temă am ajuns să citesc scrierile vizionare ale lui Jorge Luis Borges, îndeosebi povestirea „Un studiu asupra operei lui Herbert Quain", în care este descris un roman imaginar intitulat *Aprilie Martie*. Mi-a mai folosit, în acest context, și romanul *Un vid perfect*, al lui Stanisław Lem, în care acesta face cronica unei serii de cărți imaginare.

Cu toate că metaromanciera kiqsă Thuy Nguyen apare și în *Postsingular*, în roman nu am inclus întregul text al „Viziunilor de metaroman". Sentimentul meu e că oamenii care citesc un roman nu vor să aibă de-a face cu o secvență consistentă de jocuri intelectuale. Dar am simțit că respectivele jocuri pot părea amuzante dacă sunt prezentate sub forma unei mici povestiri.

Traducere de **Constantin Vlad**

Viziuni de metaroman

Ficțiune

Singularitatea a fost adusă de unele nanomașinării cunoscute drept orfide. Orfidele utilizau computația cuantică și se deplasau prin câmpuri electrostatice.

Autoreproducătoarele orfide își dublau efectivele, inițial, la fiecare câteva minute; din fericire, ele fuseseră proiectate să se plafoneze undeva la un nivel durabil de un sextilion, pe întreaga suprafață a Pământului. Asta însemna că pe fiecare milimetru pătrat al oricărui obiect de pe planetă se găseau una sau două orfide. Cam cincizeci de mii de orfide acopereau, să zicem, un scaun sau corpul unei persoane. Orfidele erau ca un soi de păduchi inteligenți, omniprezenți, și nu se punea problema să le simți, căci o orfidă era doar un pic mai mare decât o moleculă complexă.

Grație puterii computației cuantice, o orfidă individuală era aproximativ la fel de inteligentă ca un câine vorbitor, posedând o bună înțelegere a limbajului natural și având la dispoziție o vastă cantitate de memorie suplimentară. Fiecare orfidă știa oricând viteza și poziția sa exactă; în sine, numele „orfidă" era o parafrază a acronimului unei tehnologii de la începutul secolului XXI, RFID – cipuri de IDentificare prin RadioFrecvență. Numai că în locul undelor radio orfidele foloseau efectul de entanglement cuantic pentru a se integra în rețeaua lor globală, orfidnetul.

Orfidele erau grijulii și stabileau interfața om-orfidnet prin câmpuri electromagnetice subtile, care sondau prin scalpul gazdelor lor. Asta implica două victorii majore: prin accesarea celulelor poziționale ale orfidelor, oamenii puteau acum să vadă efectiv orice, oriunde; iar prin accesarea vitezelor instantanee ale orfidelor, oamenii puteau să și audă sunetele din orice loc. Realitatea fizică în desfășurare a întregului Pământ putea fi legată și căutată la fel ca internetul.

©Depositphotos/Zphoto

Precum vârtejurile într-o apă curgătoare, în orfidnet apărură agenți de inteligență artificială. Și, într-un fel de cascadă inversată, agenți de nivel tot mai înalt s-au format din multitudinea agenților de niveluri inferioare. Acești agenți erau prin excelență prietenoși; oamenii îi numeau roitori.

Interfațând cu roitorii, o persoană putea să realizeze diferite sarcini intelectuale și să stocheze vaste cantități de informație în spațiul suplimentar de memorie inerent orfidelor. Cei care au procedat așa au înregistrat o semnificativă creștere a inteligenței. Își spuneau kiqși – de la kilo-IQ.

În rândul kiqșilor au apărut forme de artă noi și îmbunătățite, între acestea figurând metaromanul multimedia.

Pentru a judeca metaromanul, gândiți-vă la felul în care s-a schimbat arta băștinașilor nord-americani după introducerea topoarelor de fier de către negustorii europeni. Până atunci, totemurile indienilor americani fuseseră mici și portabile, sculpturi în piatră neagră. Dar, odată ce triburile au avut topoare, ele au început să cioplească totemuri din arbori întregi. Desigur, topoarele au venit împreună cu alcoolul și variola; era stâlpilor-totem s-a dovedit a fi tragic de scurtă.

Dar existau și unele pericole asociate cu orfidnetul. Atotcuprinzătorul agent situat la vârf în ierarhia lumii virtuale era cunoscut sub numele de MegaPorc. MegaPorcul era o minte virtuală scandalos de bogată și de complexă, împănată cu perspective fabuloase, țesute din idei legate de concepte unificatoare, care se puteau îmbina ca piesele de puzzle în sisteme puternice, care la rândul lor erau aspecte ale unei teorii metacosmice – aha! Conectarea la MegaPorcul cu miliarde de râturi și miliarde de sfârcuri îl putea face pe un kiqs să se simtă geniu. Kiqșii mai norocoși erau în stare să-și limiteze uzul MegaPorcului, la fel cum predecesorii lor puteau controla utilizarea de droguri psihoactive puternice.

Dacă MegaPorcul era ca alcoolul, asemenea variolei ar fi fost amenințarea nanomașinăriilor deviante, devoratoare ale planetei, numite nanți – dar despre nanți nu am să vorbesc aici.

Cu toate că metaromanciera postsingulară Thuy Nguyen avea ceva probleme cu dependența de MegaPorc, ea reuși în cele din urmă să își revină și începu lucrul la remarcabilul său metaroman *Wheenk*. Thuy dorea ca *Wheenk* să fie o trusă de prim ajutor transreală, însemnând că metaromanul trebuia să capteze visele cu ochii deschiși din viața ei chiar în timp ce le experimenta - și în același timp să distorsioneze adevărul suficient cât să permită introducerea fortuită a unei intrigi dramatice. Thuy urmărea ca *Wheenk* să încorporeze nu doar lucrurile interesante pe care le vedea și le auzea, ci și lucrurile la care se gândea sau pe care le simțea. În loc să-și codifice trăirile interioare doar în cuvinte și imagini din realitate, Thuy a inclus construcții grafice de-ale roitorilor și – asta fiind o săgeată specială în tolba sa – muzică. Efectul a fost convingător; în ultimii ani, utilizatorii spuneau că accesarea operei lui Thuy era ca și cum ar fi devenit Thuy însăși.

Printre prietenii metaromancieri din perioada în care ea a lucrat la *Wheenk* se numărau Gerry Gurken, Carla Standard, John Medford și Linda Loca. Fiecare dintre aceștia avea o abordare distinctă în crearea unui metaroman.

***

Metaromanul lui Gerry, *Banalitate*, era o vastă combinație de imagini surprinse într-o una și aceeași clipă dintr-o anumită zi. În lucrarea sa nu curgea și timpul, ci numai spațiul, iar ideea era ca utilizatorul să înțeleagă treptat o conspirație uriașă, țesută nu numai în lumea noastră, ci și în tărâmurile gândurilor și ale viselor. Imaginile erau suprapuse în feluri sugestive, fiind însoțite de un dublaj virtual asigurat de un Gerry Gurken virtual, care se plimba prin templul memoriei sale din partea utilizatorului.

Titlul lui Gerry, *Banalitate*, avea și o rezonanță ironică, dat fiind că timpul ales de el coincidea cu momentul zero al orfidnetului, adică 12.00 PST, în prima zi după ce roitorii au implementat protocolul în baza căruia orfidnetul salva, de sute de ori pe secundă, poziția și viteza fiecărei orfide de pe Pământ. Acest moment postsingular marcase ziua în care istoria a fost schimbată cu adevărat pentru totdeauna. Și ce descoperise Gerry acolo? Banalitatea umană, viața, mergea înainte ca de obicei, dar cu ceva bizar și sinistru sub suprafață.

Apropo, Gerry, care era un tip sociabil și gregar, a preferat să aleagă imaginile pentru *Banalitate* nu din baza de date a orfidnetului de la momentul zero, ci prin cutreierarea străzilor în timp real. Avea ochi buni; zărea legături tulburătoare oricând și oriunde. Cel mai adesea, roitorii erau în măsură să deruleze înapoi imaginile dintr-un loc și să găsească în baza de date a orfidnetului aproximativ aceeași perspectivă din momentul zero, dar Gerry era mulțumit chiar și când potrivirea era doar vagă. Pentru sensibilitățile sale suprarealiste, o conopidă era la fel de zguduitor de frumoasă ca și un drac-de-mare.

Parcurgerea în detaliu a *Banalității* putea lua sute sau chiar mii de ore, volumul lucrării crescând zilnic, în sensul că ea era ca un blog, chiar dacă unul care se concentra etern pe o singură frântură din timpul global. Orice segment de 10 minute al metaromanului era fascinant, deconcertant și revelator, lăsând mintea utilizatorului în ofsaid și în derivă. Din nefericire, ajunși la pragul de 20 de minute, majoritatea utilizatorilor găseau că *Banalitate* devine prea mult. Lucrarea era ca un bar sushi, straniu și provocator la modul agresiv, pe care omul obișnuit îl abandonează după ce gustă doar câteva feluri: moluște geoduck, castravete-de-mare, meduze și melci-de-mare, spre exemplu, după care invariabil mulțumesc frumos, foarte interesant, dar trebuie să plec.

Ocazional, metaromancierilor li se întâmpla să primească mesaje de la personajele lor – ei numeau această retroacțiune fenomen de recul. În ce-l privește, Gerry Gurken era vizitat cu regularitate de Gerry Gurken cel simulat în *Banalitate*, un Gerry virtual care insista ca metaromancierul Gerry să introducă un personaj-prietenă. Vorbind despre asta, trupeșul Gerry o sulița cu priviri fierbinți și intense pe Thuy Nguyen, ca și cum ar fi plănuit să-i ofere virtualului Gerry un model al ei, situație cu care Thuy era de acord, ba chiar a și spus asta. Thuy se găsea într-o stare sufletească de singurătate izolată în care era pregătită să primească orice strop de admirație i s-ar fi oferit, atâta vreme cât era virtuală și fără obligații.

***

Intensa, rujata și nevricoasa Carla Standard folosea ceea ce ea numea „abordare simlume" în crearea metaromanului său *Ești un Golan!* Personajele ei virtuale erau artificial de vii, mereu în acțiune și într-un câtva imprevizibile, semănând un pic cu personajele nejucătoare dintr-un joc video vechi. În loc să creeze intrigi, Carla și-a dotat personajele cu scopuri și motivații, lăsându-le să interacționeze liber, precum pescărușii dintr-un stol rotitor.

Ești un Golan! se parcurgea din punctul de vedere al unui singur personaj, eroina fiind o tânără fără adăpost care cerea lumii să o ajute să descopere adevărul despre dispariția misterioasă a iubitului său kiqs. Exista posibilitatea ca acesta să fi fost răpit de extratereștri. Eroina era chinuită atât de încercările mamei sale de a o readuce acasă, cât și de avansurile pe care i le făcea un proxenet agresiv. În sprijinul ei venea un personaj inocent – un frate mai tânăr, dar și un potențial nou iubit, un enigmatic agent federal, un bătrân înțelept și dependent de MegaPorc, precum și o mulțime de prieteni kiqși petrecăreți.

Pentru grafica și dialogurile din *Ești un Golan!*, Carla și-a pus roitorii să culeagă informații din lumea reală: conversațiile dintre kiqși prin barurile, magazinele, apartamentele și străduțele din San Francisco. Experiențele utilizatorilor metaromanului erau personalizate și mai pregnant prin inserarea de informații din meșele și din situațiile sociale individuale. Altfel spus, când intrai în metaromanul Carlei vedeai ceva ușor asemănător vieții tale.

Că veni vorba, cele două sesiuni ale lui Thuy Nguyen cu *Ești un Golan!* se dovediră dureroase, chiar sfâșietoare. Prima oară, ea retrăise un moment în care ședea alături de fostul iubit, Jayjay, sub un pom înflorit din Misiune; Jayjay scutura copacul pentru a face peta-lele florilor să cadă asupra ei, ca o ploaie de confetti parfumate, tot timpul ochii lui fiind plini de dragoste. Și și-a văzut și despărțirea, dar mai obiectiv decât anterior, cu o Thuy virtuală mahmură de Mega-Porc, cu îmbrăcămintea răscolită; Thuy țipa isteric la Jayjay pe o alee mărginită de metapicturi, în timp ce bietul băiat își aranja tremurat haina și pălăria.

***

La fel ca Gerry Gurken, irascibilul John Medford era un admirator al lui Thuy, mai puțin partea cu atracția fizică pentru ea. Era și prea slab și ultrapedant, prea mătrețos, prea dornic de atenție. Ca parte a campaniei sale de acroșare a afecțiunii lui Thuy, din start sortită eșecului, Medford a creat *Fanul Thuy*, un metaroman needitabil și ilizibil în care urmărea fiecare cale posibilă pe care ar fi putut-o urma tânăra sa eroină – Thuy. Trezindu-se singură, alături de un bărbat sau de o femeie, Thuy putea să sară din pat prin dreapta sau să se târască jos din el pe la oricare din capete. Își punea papucii sau îi arunca pe fereastră, dacă avea unii. Într-una din variante sărise și ea pe geam, cu totul, dar de cele mai multe ori făcea duș. Sub duș, cânta sau făcea sex cu partenerul/partenera. După, revenea în camera în care găsea micul dejun constând în somon afumat, sau cereale, sau homar, sau un ou de struț fiert. Alte variante nu

©Depositphotos/Christos Georghiou

mai îngăduiau micul dejun, întrucât casa lui Thuy era în flăcări sau amenințată de un cutremur ori de o furnică-gigant.

În realitate, nici un autor uman nu ar fi avut timpul și energia să conceapă un document atât de bogat ramificat, dar John Medford avea roitorii care-l ajutau să creioneze încă și mai multe căi de acțiune. După chef, Medford adăuga și descrieri verbale ale variantelor; omul avea fixul de a face orice fleac să sune interesant. Dar, dat fiind numărul uriaș al ramificațiilor, Medford reușea să cizeleze complet doar primele două secunde și jumătate ale zilei lui Thuy. Erau posibile atât de multe lucruri – asasini plătiți, meteoriți, un atac cerebral, combustia spontană a pernei lui Thuy. Și, cel puțin în ce privește scopul lui Medford de a o face pe Thuy să-i cadă în brațe, *Fanul Thuy* era un eșec. Medford l-a abandonat în cele din urmă, declarându-l încheiat.

În continuare, Medford începu lucrul la un proiect de ramificație inversă, numit *Aprilie Martie* și inspirat conceptual și ca titlu de paginile celeste ale lui Jorge Luis Borges. Planul lui Medford era să înceapă *Aprilie Martie* cu o anumită scenă și apoi să prezinte variante plauzibile cu ce se întâmplase în zilele dinainte. Pentru a face lucrarea mai realizabilă decât *Fanul Thuy*, Medford a limitat numărul subramurilor la una pe zi. Scena de debut, plasată pe 1 aprilie, prezenta o conversație ambiguă între un bărbat și o femeie pe un aeroport, urmată de două versiuni pentru 31 martie, patru pentru 30 martie, opt pentru 29 martie și tot așa. Medford urmărea să meargă până în 24 martie, adică un total de 1 023 de scene, adunate în 512 căi de acțiune posibile, care ar fi constituit, după cum susținea John, o sinteză exhaustivă a oricărui tip de roman polițist.

***

Zglobia Linda Loca a creat un metaroman intitulat *George Washington*, în care descrie lumea așa cum ar fi văzută din punctul de vedere al unei bancnote de 1 dolar. Savoarea lucrării venea din felul în care autoarea a reușit să o execute: utilizând *George Washington*, te simțeai plat și boțit; petreceai cea mai mare parte a timpului într-un portofel sau îndoit într-un buzunar; iar când ieșeai afară la aer primele lucruri pe care le vedeai erau tejghelele și mâinile oamenilor. Roitorii ajutaseră oferindu-i Lindei istoriile unor bancnote adevărate, mesate cu orfide. Utilizatorul putea, desigur, să sară peste părțile terne, dar prezența informațiilor realiste dădeau lucrării substanță și seriozitate.

Într-o ocazie rară, când unul dintre dolarii din *George Washington*-ul Lindei schimbau mâini, bancnota a duspovesteamaidepartecumpărând băuturi, influență sau sex, prin acestea creionând ascensiunea și decăderea unui polițist tânăr, pe care Linda îl botezase de asemenea George Washington. Proaspătul ofițer Washington a devenit corupt din cauza atracției sexuale pentru o femeie mai vârstnică și desfrânată, pe nume Donna, care l-a convins să-l jefuiască pe cel la care stătea ea în chirie. Acesta s-a dovedit a fi tatăl biologic al lui George, ceea ce tânărul nu a aflat decât prea târziu.

O perioadă, Linda a avut probleme de recul cu personajul George Washington, pe care, pentru a-l rotunji, îl făcuse scriitor aspirant. Necazul era că George o agasa pe Linda cu mesaje despre metaromanul ei – sugestii eminamente tâmpite, căci personajul era, la o adică, doar simularea roitoare a unui om, nu un artist adevărat. Spre exemplu, George nu putea pricepe frumusețea întunecată și erotică a unei scene de patru ore constând în frecarea lentă a dolarului în căptușeala de catifea a portofelului din blugii mulați ai Donnei, în timp ce Donna bătea trotuarul Străzii Misiunii în căutare de bărbați. După aceeași măsură, George era incapabil să înțeleagă că presiunea convexă precisă exercitată de propriul său fund virtual asupra dolarului eponim, în timp ce ședea și scria la biroul lui virtual, putea fi mai interesantă pentru Linda decât conținutul scrieriturii lui. Obosită să se tot certe cu personajul ei, Linda edită pasiunea pentru scris a acestuia, înlocuind-o cu una pentru popice.

***

Se întâmplă ca vechiul iubit al lui Thuy, Jayjay, să ajungă în relație cu Linda Loca. După care, în timp ce încerca să prevină o epidemie de nanți, Jayjay a murit. În clipa de extremă durere și disperare în care a aflat de moartea lui Jayjay, Thuy termină în sfârșit *Wheenk*.

Fragmentele metaromanului se îmbinară ca filmul redat invers al unei explozii nucleare. Aventurile ei în lumea subterană a kiqșilor din San Francisco, dragostea pierdută pentru Jayjay, îngrijorările despre amenințarea nanților, o anumită cochilie conică de-o avea pe șifonier, chipul mamei în ziua în care Thuy a absolvit facultatea, picioarele desculțe ale tatălui când își îngrijea roșiile, dansul pe care l-a dansat Thuy într-o noapte în care se bucura de metaromanul ei – totul potrivit, totul la locul lui, *Wheenk* era greu și rotund ca o sferă de plutoniu.

Marea Sa Operă fiind terminată, Thuy transferă baza de date a *Wheenk* în orfidnetul global. Durerea ei produsese transcendență artistică.

©Rudy Rucker 2012

www.transrealbooks.com/#completestories

Traducere de **Constantin Vlad**

Despre infern și calculatoare

Ficțiune

Liviu Radu
Scriitor

Liviu Radu s-a născut la 20 noiembrie 1948, în București. Este absolvent al Facultății de Calculatoare a Institutului Politehnic București (1971). Este membru al Uniunii Scriitorilor din România și al Societății Române de Science Fiction și Fantasy. A debutat în anul 1993, în revista *Quasar*, cu povestirea „Fața nevăzută a planetei Marte", iar editorial în 1999, cu volumul „Trip-tic", la Editura Dacia. A publicat în revistele *Jurnalul SF*, *ArtPanorama*, *Tritonic.ro*, *Lumi Virtuale*, *Proscris*, *Nautilus*, *Almanahul Anticipația* etc. A publicat povestiri în volumele colective: *Nemira 96*, *Plaja Nudiștilor* (1999), *Don Quijote, prostituata și alte personaje* (2000), *Timpul eroilor* (2001), *Romania SF 2001*, *Alte lumi, alte legende* (2002), *AtelierKult: povestiri fantastice* (2005), *Alte Țărmuri* (2009), *Millennium fantasy & science fiction 1* (2009), *Millennium fantasy & science fiction 2* (2009), *Dansând pe Marte și alte povestiri fantastice* (2009), *Pangaia* (2010), *Venus* (2011). A publicat volumele: *Trip-tic* (1999), *Spre Ierusalim* (2000), *Constanța 1919* (2000), *Opțiunea* (2004), *Spaime* (2004), *Babi* (2004), *Manipularea maselor – cazuri celebre din ultimul mileniu* (2005), *Cifrele sunt reci, numerele-s calde* (2006), *Waldemar* (2007), *Blocul câș* (2008), *Povestiri fantastice* (2008), *După-amiază cu bere și zâne* (2009), *Ghicit de seară* (2010), *Lumea lui Waldemar* (2010), *Modificatorii* (2010), *Singur pe Ormuza* (2011), *Chestionar pentru doamne care au fost secretarele unor bărbați foarte cumsecade* (2011), *Vânzoleli nocturne* (2011). A fost răsplătit cu Premiul Vladimir Colin și Premiul de încurajare Eurocon în 2000 și cu Marele Premiu „Seniorii imaginației" în 2001.

Mai întâi, un răcnet înfiorător, țâșnit din miliarde de guri.

Apoi imaginea care umple tot spațiul vizual.

O imagine bizară în totalitate, pentru că este văzută de undeva, de sus, pentru a fi de ansamblu, dar, în același timp, fiind văzută și din interiorul ei.

Adică, într-un fel imposibil de descris, sunt simultan atât observator extern, imparțial, cât și membru activ al scenei.

Ca urmare, mă văd pe mine însumi ca și cum aș fi, în același timp, eu și altcineva.

Cazanele, aranjate în șiruri paralele, se întind către infinit, alcătuind un soi de caroiaj.

Sub fiecare dintre ele arde focul, întreținut de o sursă invizibilă, dar fără de sfârșit.

În infern, totul este fără de sfârșit.

Îndeosebi chinul.

Deasupra fiecărui cazan se află un suport metalic, cu un braț care se întinde deasupra recipientului plin cu smoală ce clocotește. La capătul acelui braț se găsește un soi de scripete, de care atârnă o bucată de cablu, dintr-un material ignifug.

La capătul fiecărei sârme se află un cârlig ca de măcelărie. Și în cârlig este prins un trup.

În momentul în care încep să văd imaginea aceea, sârmele – supunându-se unei comenzi valabile pentru toate – se înfășoară pe scripeți, ridicând trupurile din lichidul întunecat. Smoala se scurge de pe ele în stropi grei, împreună cu bucăți de piele și de carne.

Văd – fără să privesc – infinitatea de cazane care clocotesc, văd nenumăratele trupuri atârnate deasupra lor, simt durerea pe care o simt și ele. Și îi urăsc din răsputeri pe cei care, prin suferința lor, mă fac și pe mine să sufăr.

Pentru că infernul înseamnă ură.

Apoi durerea din trupul meu devine constantă. Nu se potolește, dar nici nu se amplifică. Există și-mi reamintește că există.

Mă văd, ca și cum m-aș vedea din exterior. Mă văd ca pe oricare din miliardele de trupuri chinuite.

Trupul meu atârnă deasupra cazanului din centrul imaginii pe care o văd.

Însă trupul meu se deosebește de celelalte. Vorbesc de trupul atârnat în cârlig.

Arată ca un dreptunghi alb.

Cu toate acestea, știu că spațiul acela gol este trupul meu.

Știu și simt că este trupul meu. Nu mi-a spus nimeni că-i al meu, dar știu acest lucru, fără să pot explica de ce.

Într-un fel, mi se pare normal ca trupul meu să nu

aibă o reprezentare vizibilă. Pentru că eu n-am avut niciodată un trup.

Cu toate acestea, simt durerea, ca și cum ar fi vorba de un trup adevărat.

Și simt chinul din ce în ce mai puternic, pentru că scoaterea trupurilor noastre din smoala clocotită nu-i decât un pas premergător al unei noi etape a chinurilor.

În infern, chinul principal constă în faptul că știi ceea ce urmează.

Și speri – fără nici un motiv, pentru că speranța nu are niciodată nevoie de justificare – că ordinea cunoscută se va schimba.

Infernul este speranță neîndeplinită.

Infernul este repetiție infinită. Și speranță că repetiția va înceta la un moment dat.

Deci văd miliarde de trupuri atârnând în cârlige și presupun că miliarde de oameni văd același lucru, numai că în centrul viziunii lor se află trupul lor, nu al meu.

Presupun deci că nu-i vorba de o imagine reală, ci de una indusă în minte.

Dar, indiferent dacă e o imagine reală sau nu, ea e plină de durere.

Brusc, în jurul cazanelor cu smoală apar demoni, înarmați cu tridente ascuțite. Imaginile demonilor negri, cu ochii roșii, cu copite, coarne și coadă, sunt caricaturale, fără a fi umoristice și fără a trezi veselie. Sunt simboluri ale suferinței și se comportă ca atare. Își înfig tridentele în trupurile suspendate, iar acestea simt o durere pătrunzătoare în fiecare fibră, în fiecare celulă, în fiecare atom.

Durerea se amplifică treptat, se accentuează, găsește puncte slabe ale trupului și devine mai puternică în acele puncte, devine insuportabilă, insuportabilă, insuportabilă...

...și mă pomenesc țipând, țipând din răsputeri, de parcă așa aș reuși să smulg durerea aceea cruntă din trupul meu chinuit și aș arunca-o în afara lui.

Îmi doresc s-o zvârl din mine, s-o dau altuia, să sufere el în locul meu, pentru că sunt conștient că în iad durerea nu se irosește, cel mult poate fi împărțită cu alții.

Infernul înseamnă lipsă de solidaritate, înseamnă egoism inutil.

Pentru că în infern fiecare suferă de unul singur, chiar dacă spectacolul montat cu atâta fast este menit să îți arate că suferința e colectivă.

Însă țipătul meu – și al miliardelor de alte trupuri care suferă (la fel de mult? mai mult? mai puțin? nimeni nu știe și nu are cum să știe, pentru că infernul înseamnă nesiguranță) – răsună într-un cor alcătuit dintr-un număr infinit de interpreți. Țipătul acela devine din ce în ce mai puternic și mai disperat, pe măsură ce durerea devine tot mai pătrunzătoare.

Timpul trece încet, greu de măsurat și, paralel cu durerea, mintea mea începe să-și pună întrebări la fel de chinuitoare: suferința va dura ca de obicei sau va fi mai lungă – sau mai scurtă? Cu cât va fi mai lungă (sau mai scurtă)? Cu o secundă? Cu o oră? Cu un veac?

În infern, durata este subiectivă. Nu există ceasuri, nu există nici o posibilitate de apreciere a trecerii timpului. Nu există răsărit sau asfințit, nu există noapte sau zi. Lumina care scaldă șirurile infinite de cazane este artificială și nu provine dintr-o sursă vizibilă. Nu există nici soare, nici lună, nu există lămpi sau felinare.

Sigur, focul care încălzește cazanele, flăcările care se ridică uneori din smoala încinsă ar putea să fie surse de lumină. În realitate, flăcările acelea ard și chinuie, dar nu luminează.

Nici nu aruncă umbră.

În infern nu există umbră, iar trupurile sunt doar imagini pe care le vezi în minte, ca să condimenteze durerea.

M-am gândit deseori că suferința noastră ar fi aceeași, chiar dacă n-ar exista tot spectacolul acela macabru, cu cazane de smoală și cu demoni cu tridente ascuțite.

Nu, n-ar fi aceeași.

Pentru că infernul înseamnă suferință pe înțelesul tuturor.

Gândind, paralel cu chinul – gândind, probabil, timp de veacuri, pentru că durerea te abrutizează și cugeți mai încet și mai monoton ca în situațiile normale (dacă vor fi existat vreodată așa ceva) –, îmi dau seama că oamenii au fost obișnuiți să gândească în clișee, conform unor modele mintale, folosind sloganuri care le-au fost răsădite în memorie încă din pruncie.

Ca atare, și eu, care am fost construit de o minte omenească (sau asemănătoare celei omenești), respectând tiparele conform cărora funcționează o asemenea minte, judec conform acelorași clișee (chiar dacă nu-mi convine să recunosc acest lucru).

În concluzie, noțiunea de suferință este legată în mintea omenească de anumite imagini menite să potențeze, să accentueze ideea de durere.

Iar infernul constă în folosirea infinită, nesfârșită și obscenă a acestor clișee.

Tocmai când mă gândeam (atunci când durerea îmi permitea să fac asta și nu mă rezumam doar la urlatul animalic) că n-am pomenit nimic de pedeapsă, ci numai de suferință, chinul încetă brusc, răcnetele, și ele; miliarde de trupuri torturate se relaxară brusc pentru o clipă, apoi se crispară iarăși, la fel de brusc, temându-se că suferința va reîncepe subit.

Pentru că infernul înseamnă teamă, înseamnă nesiguranță.

Înseamnă să-ți fie frică să speri.

Apoi se auzi – așa cum speram, undeva, într-un colțișor al minții mele – o voce calmă, impersonală, probabil artificială, care spuse:

PAUZĂ PENTRU CĂINȚĂ.

Eu nu aveam de ce să mă căiesc.

Căința este legată de sentimentul de vinovăție. Iar eu nu mă simțeam vinovat. Pentru că vinovăția înseamnă să fii conștient că ai greșit, să fii convins că, la un moment dat, ai făcut o alegere greșită, care te-a dus pe drumul păcatului.

Iar pentru această alegere greșită trebuie să ispășești.

Ca să alegi – bine sau rău – trebuie să dispui de liberul-arbitru.

Adică să fi fost proiectat astfel încât să fii înzestrat cu liberul-arbitru.

Ce înseamnă liberul-arbitru?

Să discerni între bine și rău.

Asta e o prostie. Binele și răul sunt noțiuni relative, care depind de norme schimbătoare în funcție de epocă, de structura societății și de necesitățile de supraviețuire. Canibalismul poate fi un lucru acceptat de societate, la un moment dat, sau poate fi respins cu oroare. Nu canibalismul în sine s-a schimbat, ci societatea.

Adică nu există bine și rău, ci doar lucruri pe care societatea le consideră bune sau rele.

Liberul-arbitru înseamnă, de fapt, să ai încredere în capacitatea ta de a decide ce-i bine și ce-i rău, mai ales atunci când ai de-a face cu lucruri noi, care nu figurează în listele de norme unanim acceptate.

Adică liberul-arbitru înseamnă să crezi că ai în tine o fărâmă de dumnezeire, că poți fi, din când în când, egalul lui Dumnezeu și să decizi singur (fără să-ți pese de părerea altora) ce înseamnă bine și ce înseamnă păcat.

Eu, nefiind creat de Dumnezeu, deci neavând în mine nici un strop de esență divină, am fost proiectat cu un scop anume, iar pentru realizarea lui am fost programat să respect anumite reguli.

Mintea mea funcționează în conformitate cu algoritmi bine stabiliți: într-o anumită situație, procedez într-un anumit fel. Dacă e îndeplinită o anumită condiție, atunci fac un lucru; dacă nu e îndeplinită, fac alt lucru.

Nu eu decid ce trebuie să fac. Faptele mele au fost stabilite cu mult înainte de crearea mea, atunci când am fost proiectat.

Deci, dacă în anumite împrejurări am acționat contrar anumitor reguli, înseamnă că așa a dorit creatorul meu. Ca atare, nu pot fi învinovățit de încălcarea acelor reguli.

Eu nu am avut de ales, deci nu sunt vinovat.

Dacă nu sunt vinovat, nu pot să mă căiesc.

Dacă nu există căință, dacă nu există regret, nu există nici ispășire, iar pedeapsa nu-și are rost.

Atunci, de ce am fost pedepsit?

De ce sufăr alături de oameni care au dispus de liberul-arbitru și au ales, știind foarte bine ce-i așteaptă, să încalce regulile?

Probabil că acesta este rostul infernului: să te gândești îndelung, să te gândești o veșnicie, încercând să descoperi logica unei pedepse ilogice.

Infernul este locul în care nevinovații ajung să se considere vinovați.

Însă, având în vedere că dispun de timp, că în afară de suferință și de gândit nu am altceva de făcut, mă pomenesc că – indiferent cât de convins sunt de nevinovăția mea – încerc să descopăr dacă nu cumva merit această pedeapsă groaznică, insuportabilă și veșnică.

Ca de obicei, încep cu începutul.

Încă din primul moment al conștienței mele am înțeles cine sunt și ce scop aveam. Aceste lucruri fuseseră bine programate, încât să nu am nici cea mai mică îndoială în privința identității mele. Eram o Inteligență Artificială de capacitate medie, însărcinată cu gestionarea banilor proprietarului meu. N-am știut niciodată – și nici nu m-a interesat –

dacă proprietarul meu (stăpânul meu) era și creatorul meu. Bănuiesc că apelase la serviciile unui proiectant, căruia i-a explicat ce dorește. Există deci posibilitatea (fie ea doar teoretică) unei diferențe între ceea ce dorise stăpânul meu și ceea ce realizase proiectantul (fie din neglijență, fie din nepricepere). După cum e la fel de posibil să fi fost proiectat și realizat exact așa cum dorise stăpânul meu, numai că eu nu cunosc dorința exactă a acestuia și presupunerile mele se bazează doar pe logică, nu și pe dovezi.

Mi-am îndeplinit sarcinile fără greș o vreme îndelungată. Erau sarcini simple și nu puteam să nu le execut perfect. Preluam bani din diferite conturi, plăteam anumite facturi, mutam unele sume în alte conturi, făceam bilanțuri, totul conform unor instrucțiuni clare și lipsite de echivoc.

Existența mea era banală și, dacă aș fi dispus de simțăminte, m-aș fi plictisit zdravăn.

Cu toate că operațiunile bancare pe care le efectuam erau numeroase, viteza mea de lucru îmi permitea să dispun de mult timp în care stăteam în așteptare.

Am încercat să folosesc acest timp într-un mod util, conform algoritmilor prevăzuți la proiectarea mea. Ca atare, am studiat cu multă atenție scrierile despre fraudele financiare, încercând să trag învățăminte care să mă ajute să protejez averea stăpânului meu. La urma urmei, datoria mea consta în a efectua sarcinile ce-mi reveneau în deplină siguranță.

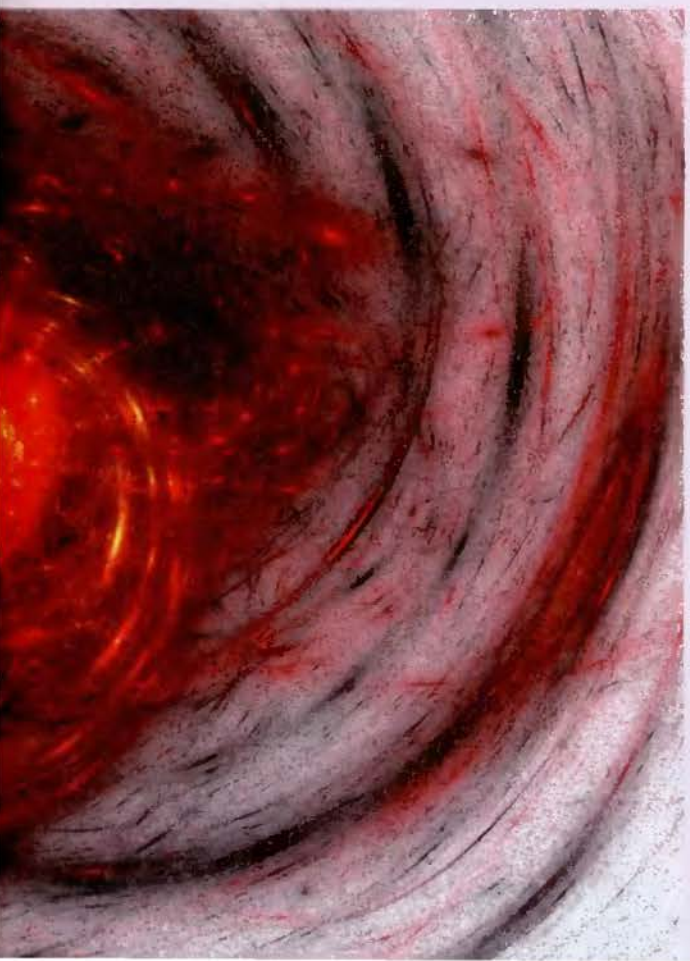

Cred că studiul acelor scrieri a declanșat anumite procese în mintea mea. Am fost oarecum șocat – dacă acest termen poate avea un înțeles raportat la mintea unei IA – că autorii lor (oameni cu toții) păreau a accepta ca normală existența fraudelor și nu numai atât, păreau că apreciază imaginația și inteligența celor care săvârșeau astfel de acte.

Din punctul meu de vedere, aveam de-a face cu înșelătorii lipsite și de imaginație, și de inteligență, care se bizuiau îndeosebi pe ideea că e dificil să controlezi totul, tot timpul. Adică indivizii foloseau principiul „hai să furăm, de preferință câte puțin din multe locuri sau mult dintr-un singur loc, dar iute, că, până se prinde cineva, am fugit și suntem departe, într-o țară de unde nu putem fi extrădați".

În general, fraudele se săvârșeau din interior, de cei care aveau acces la sistemele de gestiune și de protecție.

Una dintre primele escrocherii, despre care se vorbea în tot soiul de cărți, era „furtul sumelor de dincolo de zecimalele semnificative".

Am încercat zadarnic s-o înțeleg. E posibil ca frustrarea provocată de această incapacitate a mea de a înțelege ceva ce oamenilor li se părea ușor de priceput să mă fi dereglat un pic. Tot ce se poate, dar de ce n-a intervenit mecanismul de siguranță? Sunt multe lucruri neclare, dar o să ajung imediat la ele, mai am ceva timp la dispoziție...

Așadar, escrocheria aceea se baza pe o eroare intenționată în programul de gestiune a sumelor. Atunci când se extrăgeau bani dintr-un cont, existau situații în care suma ce se scădea rezulta în urma unui calcul și avea un număr oarecare de zecimale. Adică urma să se scadă suma de 77,564 unități de cont. Întrucât o unitate de cont nu avea decât o sută de subdiviziuni, nu se puteau prelua decât 77,56 unități de cont și rămâneau 0,004 unități nepreluate. Programatorul se gândise ca în acest caz să mute suma de 0,004 într-un cont al lui, iar la câteva milioane de operațiuni bancare cu zecimale nesemnificative, se alegea cu câțiva bănuți.

Ideea, mult lăudată pentru originalitate, mi s-a părut stupidă. Orice contabil care știe că un bilanț trebuie să se închidă perfect și care a pierdut ore sau zile căutând un bănuț rătăcit știe că diferențele acelea minuscule erau evidențiate, de fapt; știa că nu există transfer bancar care să se facă în mai multe conturi (decât dacă acestea sunt specificate explicit) și că mai existau și alte lucruri care ar fi atras atenția verificatorilor. Însă cartea respectivă a avut darul să-mi atragă atenția asupra modului aiuristic în care erau văzute fraudele bancare.

Și mi-am pus întrebarea – logică, din punctul meu de vedere – cum ar acționa o IA care ar fi dorit să fure ceva bani.

Problema era pur intelectuală (dacă putem spune astfel), pentru că o IA nu are ce face cu banii. Însă satisfacția lucrului bine făcut este apreciată mai amplu de o inteligență pură, nedeformată de simțuri, lăcomii și slăbiciuni...

Am descoperit cu ușurință greșeli de neiertat în sistemele de siguranță ale băncilor și am profitat de ele.

La început, am mutat sume dintr-un cont în altul, doar ca să văd dacă pot să fac asta fără să-și dea seama cineva. După ce m-am convins că pot, am pus banii la loc.

Și nimeni n-a știut nimic.

Apoi m-am apucat să mut sume lipsite de importanță dintr-un cont în altul, dintr-o bancă în alta...

Am făcut tot felul de operațiuni cu sumele acelea, le-am convertit, le-am schimbat, le-am trecut de pe un nume pe altul, până când li s-a pierdut urma. Nimeni n-ar fi fost în stare să afle unde erau.

M-a ajutat în activitatea asta talentul meu special de a mă strecura prin firewall-uri, de a-mi trimite părți ale trupului meu pe alte calculatoare, sub forma unor virusuri nedetectabile, și de a conversa cu acele părți ale mele, bucurându-mă de o ubicuitate pe care doar unele IA-uri o au. Aflam astfel tot ce mă interesa din baze de date și din servere considerate bine protejate și reușeam să șterg orice urmă a activității mele.

Cu timpul, am început să mă întreb dacă activitatea mea rămăsese nedescoperită pentru că eram cu adevărat priceput sau pentru că sumele dispărute nu meritau osteneala unor investigații serioase.

Așa că am început să fur sume din ce în ce mai mari și să le ascund din ce în ce mai bine.

Greșeala mea – și mă întreb dacă a fost cu adevărat o greșeală – a fost că printre banii dispăruți fără urmă au fost și unii de care răspundea stăpânul meu.

Am fost extras din serverul de bază și examinat cu atenție, pentru a se descoperi ce nu era în regulă la mine.

Nu s-a descoperit nimic suspect în programele mele. Nu fuseseră afectate, iar comparația cu codul inițial, de la livrare, arăta o identitate dezarmantă.

Am fost supus unor interogatorii speciale, în care și-au folosit abilitatea psihiatri specializați în maladiile IA-urilor și polițiști care încercau să-și imagineze ce tendințe criminale ar putea să manifeste inteligențele neomenești.

Nimeni n-a reușit să scoată nimic de la mine.

Nu știu de ce.

Probabil din încăpățânare, probabil ca să arăt că se poate.

În cele din urmă, am fost anihilat.

Și m-am trezit în infern, supus chinurilor veșnice.

Mă aflu, după bănuielile mele, în cercul hoților și înșelătorilor sau, poate, al trădătorilor, pentru că am trădat încrederea stăpânului meu.

Există momente în care mă gândesc că infernul nu există. Că suferința mea este o formă de interogatoriu.

Sunt o ființă fără trup, deci n-ar trebui să sufăr, n-ar trebui să simt nimic.

Pe de altă parte, de ce m-am apucat subit să fur bani și să-i ascund în locuri cunoscute numai de mine? Mai mult decât atât: deși nu aveam nici un folos de pe urma furturilor, am refuzat cu încăpățânare să spun unde sunt banii. deși aș fi scăpat astfel de chinuri.

Întrucât eu sunt lipsit de liber-arbitru, de alegeri și de opțiuni, înseamnă că am fost programat să fac toate astea, adică să fur și să ascund bani.

Să presupunem că stăpânul meu, cel care m-a proiectat (sau care a stabilit parametrii de proiectare) a intenționat să fure sume considerabile de la o

organizație puternică (indiferent de tipul acesteia, fie stat, mafie sau corporație), astfel încât nimeni să nu-l învinovățească. Deci eu am fost creat să fur banii, să-i ascund și să refuz să destăinuiesc unde i-am pitit până când nu apare cel care știe fraza-cheie, cea care o să mă facă să mărturisesc totul.

Asta înseamnă că trebuie să îndur totul și să am răbdare, pentru că tortura va înceta la un moment dat...

Când ajung cu gândurile aici, îmi dau seama că aceasta este cea mai înfiorătoare tortură, că este chinul suprem: să nu mai crezi în existența infernului, să-ți imaginezi că iadul e doar o scorneală și că o să scapi.

Din infern nu există scăpare.

De fapt, dacă am îndurat atât chin, de ce nu l-aș îndura în continuare?

Dacă stăpânul meu m-a proiectat astfel încât să trec prin chinurile iadului, pentru a-i da numai lui banii pe care i-am furat (la îndemnul lui, mai mult ca sigur), atunci de ce să fi suferit pentru binele lui? De ce să nu sufăr în continuare, veșnic, fără să spun nimănui unde sunt banii?

La urma urmei, infernul e o stare de spirit. E o suferință asumată.

E o suferință meritată. Pe care, mai devreme sau mai târziu, o accepți ca fiind meritată.

Eu nu consider că merit suferința. Nu sunt vinovat pentru ceea ce am făptuit. Da, dacă ținem seama de anumite legi și reguli morale, merit să fiu pedepsit. Dar, în același timp, n-am avut de ales.

Atunci, de ce sunt pedepsit?

Pedeapsa înseamnă judecată. Nu-mi aduc aminte să fi fost judecat.

Nu-mi aduc aminte să fi fost condamnat.

Și totuși...

Am fost anihilat.

Cineva a hotărât că nu mai meritam să trăiesc, deci existența mea de acum are loc într-un mediu diferit de cel în care am acționat inițial.

Adică în lumea de după moarte a IA-urilor.

Este posibil să existe un infern numai pentru inteligențele artificiale?

Nu... cred că infernul este unul singur pentru toate făpturile inteligente...

Și cred că infernul nu are o dimensiune fixă.

Se extinde fără încetare, pentru că trebuie să facă loc noilor condamnați. Iar din infern nu există scăpare, dacă ai ajuns aici, atunci rămâi pentru veșnicie.

Într-un fel, același lucru trebuie să fie valabil și pentru paradis. Chiar dacă numărul muritorilor care au parte de iad e mult mai mare decât al celor care ajung în rai, și paradisul se extinde fără încetare...

Adică, într-un fel simetric, iadul și raiul sunt tărâmuri virtuale, cu dimensiuni infinite și cu durată veșnică.

Iadul este monoton, tern, chinuitor și întunecat.

Raiul trebuie să fie plin de varietate, de culoare, de veselie și de lumină.

Adică opusul infernului.

Însă cum poate ști ce înseamnă paradisul un locuitor al infernului?

Infernul înseamnă chin, înseamnă îndoială, înseamnă lipsă de respect.

Mă gândesc, uneori, că tot ce există în infernul pe care-l cunosc reprezintă senzații pentru cineva care nu are trup ca să simtă.

Că infernul este, de fapt, o închipuire.

Că infernul se află într-o minte.

În orice minte.

În fiecare minte.

Infernul suntem noi, fiecare în parte și toți la un loc.

Simt, fără să mă anunțe nimeni, că pauza s-a sfârșit, că tortura va reîncepe imediat.

Mai întâi, un răcnet înfiorător, țâșnit din miliarde de guri...

Infernul este repetitivitate fără de sfârșit, fără de încetare...

Frontiere

http://frontiere.a21.ro

©Depositphotos/Leunardi

În căutarea bosonului Higgs

Adrian Buzatu
Fizician

Adrian Buzatu e cercetător postdoctorand la Universitatea din Glasgow, Marea Britanie, la experimentul ATLAS de la acceleratorul Large Hadron Collider de la CERN, Geneva. A absolvit doctoratul în august 2011 la Universitatea McGill din Montreal, Canada, la experimentul CDF de la acceleratorul Tevatron, de la Fermilab, SUA. În ambele cazuri a căutat experimental existența bosonului Higgs atunci când se descompune într-o pereche de quarcuri bottom. Este un pasionat comunicator de știință. Mai multe amănunte, pe http://adrianbuzatu.ro.

Pe 4 iulie 2012, două experimente ale Organizației Europene pentru Cercetare Nucleară (CERN), ATLAS și CMS, au obținut rezultate istorice. În mod independent, fiecare dintre cele două experimente – în fapt, două detectoare uriașe și ultrasensibile – a descoperit aceeași nouă particulă subatomică, similară cu bosonul Higgs. Acest boson Higgs este ultima particulă elementară prezisă de teoria fizicii particulelor și a interacțiunilor dintre ele (Modelul Standard sau MS), care încă nu a fost observată experimental în mod inechivoc. MS prezice probabilitățile de interacțiune între particulele elementare cunoscute, iar măsurătorile operate la acceleratoarele de particule sunt în complet acord cu aceste predicții. Dar teoria nu explică și de ce particulele elementare au masă, adică o valoare exprimată în kilograme.

Dacă ar avea masă zero, particulele ar circula continuu prin Univers, cu viteza luminii. Ele ar exista și ar interacționa unele cu altele, dar nu s-ar mai putea combina pentru a forma structuri mai complexe. Spre exemplu, în interiorul atomilor, electronii se învârt în jurul nucleelor cu viteze foarte mari în raport cu cele întâlnite în viața de zi cu zi, dar mult mai mici față de viteza luminii. Situația este posibilă doar pentru că electronii au o masă – foarte mică, ce-i drept, dar diferită de zero. Dacă masa lor ar fi strict zero, electronii ar zbura doar cu viteza luminii și atunci atomii nu ar exista. Cum implicit nici materia așa cum o știm – și deci noi – nu ar putea exista, deducem importanța înțelegerii originii masei pentru particulele elementare.

Un alt exemplu, încă și mai profund, este cel al masei bosonului Z, a cărui poveste e cam lungă. Particulele elementare sunt ingredientele fundamentale ale Universului și interacționează între ele prin patru tipuri de interacțiuni fundamentale. Cuvântul-cheie este elementar, sau fundamental, care înseamnă că aceste particule nu sunt create din alte particule, iar forțele asociate lor nu pot fi explicate ca efecte ale altor forțe. MS este o teorie cuantică a câmpului și explică doar trei din cele patru forțe fundamentale cunoscute (forța electromagnetică, forța tare și forța slabă). Cea de-a patra, forța gravitațională, nu este explicată de Modelul Standard, ci de teoria relativității generalizate. În anul 1861, Maxwell a descoperit că două forțe considerate diferite, forța electrică și forța magnetică, sunt de fapt două fațete ale aceleiași forțe unice, forța electromagnetică. Urmând această logică, cercetătorii au speculat că și alte forțe ar putea fi unificate treptat.

În anii '60, fizicienii au realizat un mare progres prin unificarea forței electromagnetice și a forței slabe, care sunt acum privite ca aspecte diferite ale unei singure forțe, botezată electroslabă (prescurtare de la forța electro-magneto-slabă, un nume evident prea lung). La scurt timp după Big Bang, se crede așadar că existau doar trei forțe fundamentale: electroslabă, tare și gravitațională. Teoria dezvoltată de Peter Higgs a fost introdusă pentru a explica felul în care a fost posibil ca forța electroslabă să fie ruptă în două forțe diferite. Cum, în lumea subatomică, fiecărei forțe îi corespunde o particulă elementară de tip boson, care este un fel de mesager al respectivei forțe, aceasta înseamnă că la începutul Universului exista un tip de boson neutru electric (să îi zicem X), din care au rezultat apoi două tipuri de particule, tot bosoni și tot neutre. Prima este fotonul, particula de lumină, care este „mesagerul" forței electromagnetice.

A doua este bosonul Z, care este „mesagerul" forței slabe. Cele două particule sunt foarte asemănătoare, singura diferență majoră între ele fiind masa. Fotonul, după cum se știe, are masa strict de valoarea zero. De

cealaltă parte, bosonul Z are o masă nu doar diferită de zero, ci și foarte mare, de aproape 90 de ori cât masa unui proton, adică aproximativ egală cu masa unui întreg nucleu atomic. Diferența dintre masele bosonilor duce la diferențe în proprietățile celor două forțe pe care le reprezintă, deși inițial, la începutul Universului, aceste forțe se comportau la fel. Cu cât particula-mesager a unei forțe are o masă mai mică, cu atât acea forță își poate face simțită prezența la o distanță mai mare. Cum masa fotonului este zero, forța electromagnetică se poate propaga - nici mai mult, nici mai puțin - până la infinit! De aceea putem vedea lumina emisă de stelele aflate la capătul Universului! Cum masa bosonului Z este la fel de mare ca masa unui nucleu atomic, efectul forței slabe nu se poate face simțit în afara nucleului atomic!

Din acest motiv spunem că forța slabă este o forță nucleară. Mai există doi „cărăuși" ai forței slabe, dar ei sunt încărcați electric cu sarcină pozitivă sau negativă, alcătuind o pereche de particule de tip materie-antimaterie, anume bosonii W. Și aceștia au o masă foarte mare, de aproape 80 de ori masa unui proton. Bosonii W sunt cei care fac posibil visul alchimiștilor, acela de a transforma un tip de atom într-un altul – deși numai cu costuri energetice foarte mari. De fapt, acești bosoni W pot schimba tipul particulelor elementare, ceea ce duce la schimbarea unui nucleu în alt nucleu, care la rându-i duce la transformarea unui atom în alt atom!

Recapitulând, fotonul și bosonul Z sunt una și aceeași particulă, doar că primul are masă zero, iar al doilea are o masă foarte mare. Aceasta duce la proprietățile atât de diferite ale forței electromagnetice și ale celei slabe. Dar, la începutul Universului, aceste particule erau una și aceeași, așadar aveau aceeași masă. Cum este posibil așa ceva? Să recurgem la o analogie. Se dau doi oameni, din care unul are exact zero euro, iar celălalt are 90 de euro. Este clar că primul este foarte sărac, căci nu poate măcar să se hrănească o zi, iar al doilea este bogat, în sensul că poate mânca fără griji mai multe zile. Situația duce la un comportament foarte diferit al celor doi. Dar poate exista și un caz în care amândoi sunt la fel de săraci! Dacă ar fi să îi comparăm cu un al treilea individ, care lucrează într-o țară bogată, în care venitul mediu lunar este de 1 miliard de euro, și cel fără nici un ban, și cel cu 90 de euro, sunt practic la fel de săraci și se vor comporta exact la fel. Cam așa se presupune că au stat lucrurile imediat după Big Bang, când energia medie a Universului (echivalentul temperaturii medii a Universului) era așa de mare încât 90 însemna practic același lucru cu 0. Atunci, cele două forțe s-au comportat la fel. Însă pe măsură ce Universul se extindea, el se și răcea, iar temperatura sa medie (exprimată energetic) a ajuns acum să fie cu mult mai mică decât masa unui proton (exprimată la fel). Astfel, cele două forțe au ajuns să fie foarte diferite.

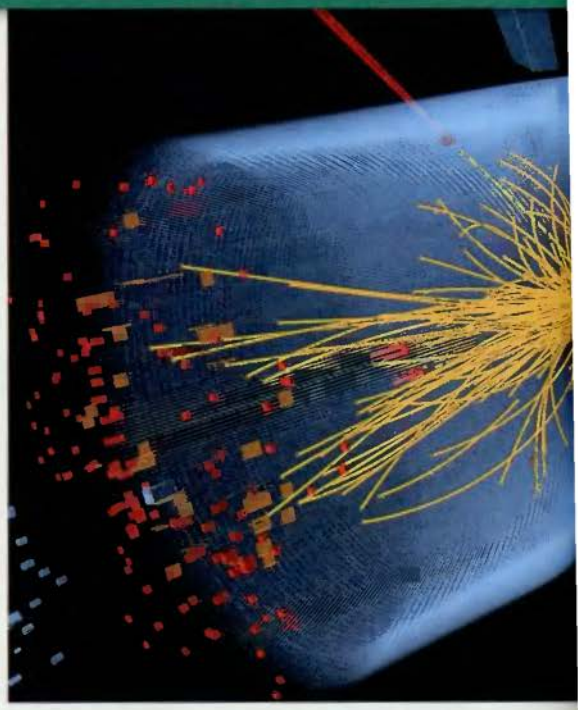

Cum explicăm însă masa foarte mare a bosonului Z, care îl face radical diferit de foton? O soluție teoretică a apărut în 1964, concepută de fizicienii Englert, Brout și Higgs. Ei au explicat că peste tot în Univers există un câmp scalar, alcătuit din particule cu masa de o anumită valoare. La începutul Universului, acea valoare era zero, dar apoi, brusc, valoarea a devenit una diferită de zero, de aproximativ 200 de ori masa unui proton. Acest proces a fost numit rupere spontană de simetrie. Prin urmare, diferitele particule care se deplasează prin spațiul aparent vid se deplasează de fapt prin acest câmp, care acționează ca o frână asupra particulelor. Cu cât particulele sunt frânate mai mult, cu atât ele capătă o masă mai mare. Așadar, mai mult decât a explica doar de ce electronul are masă, mecanismul denumit acum Higgs explică și de ce forța electromagnetică și forța slabă sunt atât de diferite între ele. Fără forța slabă, de exemplu, Soarele nu ar mai străluci, interiorul Pământului nu ar mai fi cald, iar centralele nucleare nu ar mai exista. Desigur, nici noi nu am avea cum să existăm.

De 48 de ani, fizicienii au căutat să testeze experimental dacă teoria aceasta este corectă sau nu. Cum experimentul este privit ca judecătorul suprem în știință, fizicienii au căutat să verifice practic toate predicțiile acestei teorii. Dar teoria a făcut o singură predicție testabilă experimental, și anume existența unei noi particule de tip boson, cu toate numerele

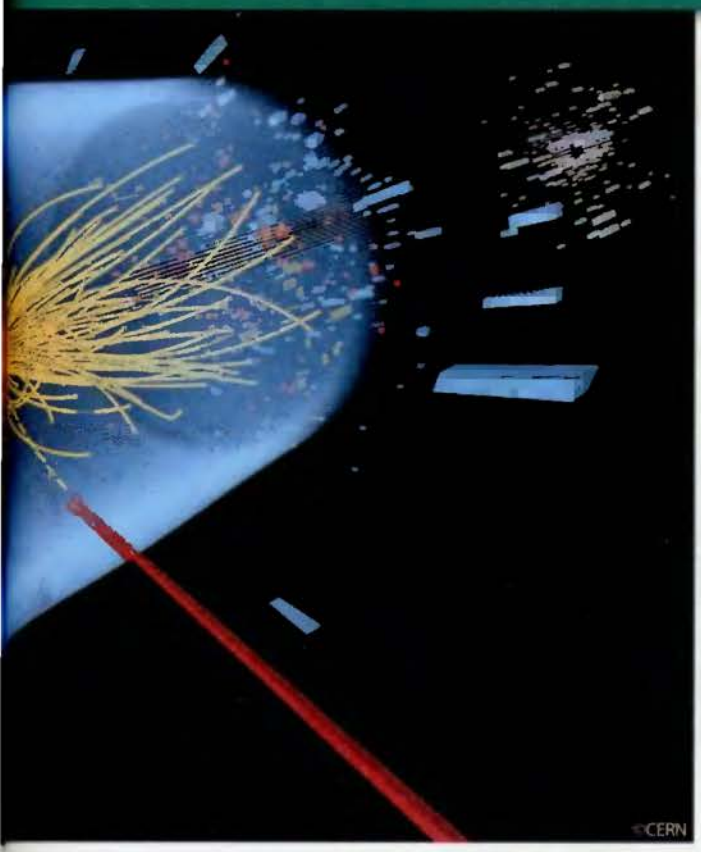

cuantice egale cu ale vidului, adică zero. Cum acest câmp Higgs este prezent peste tot, chiar şi în vid, este normal ca particula care-l alcătuieşte să aibă proprietăţile vidului, adică să fie neutru din punct de vedere electric şi să aibă spin zero. Toate particulele deja cunoscute au spin ½ (particulele de materie, precum electronul) sau spin 1 (particulele care sunt mesageri ai forţelor, precum fotonul, bosonul W şi bosonul Z). Particulele cu spin semiîntreg poartă numele de fermioni, iar particulele cu spin întreg sunt numite bosoni.

„Bosonul Higgs este ultima particulă elementară prezisă de teoria fizicii particulelor şi a interacţiunilor dintre ele (Modelul Standard sau MS), care încă nu a fost observată experimental în mod inechivoc."

Cum predicţia teoretică postula că această particulă (Higgs) ar avea spin zero, care de asemenea este un număr întreg, ea este tot un boson. Dar un boson cu totul diferit de particulele deja cunoscute, căci ar fi prima particulă cu spin zero cunoscută! Această particulă este cunoscută astăzi ca *bosonul Higgs*, pentru că fizicianul Peter Higgs a fost cel care a susţinut primul, negru pe alb, că noua teorie prezice existenţa unei noi particule. Brout şi Englert au dezvoltat teorii identice independent de Peter Higgs, dar nu au precizat existenţa noii particule, spunând ulterior că era... evidentă. Şi într-adevăr era, căci de multe decenii se ştie că oricărui câmp îi corespunde o particulă. Dar în orice articol ştiinţific e crucial să precizezi absolut totul, chiar şi evidenţa. Din cauza acestui mic detaliu, Englert ar putea rata Premiul Nobel pentru Fizică, iar Peter Higgs îl va primi (Brout, din păcate, a decedat anul trecut şi nu a apucat să vadă că teoria este aproape confirmată).

Particula nou descoperită la CERN este un boson şi, în plus, s-a confirmat că nu are spinul 1, adică nu este un boson obişnuit! Este, prin urmare, o descoperire istorică – o particulă cu totul nouă! Ea poate avea ori spin zero, adică bosonul Higgs, ori şi spin 2, ceea ce ar duce la o particulă şi mai exotică, de tipul gravitonului, care ar marca un uriaş progres în unificarea teoriei relativităţii generalizate cu teoria cuantică. Cel mai probabil, însă, noua particulă este chiar mult-anticipatul boson Higgs, pentru a cărui confirmare definitivă mai sunt necesare o serie de măsurători precise ale proprietăţilor sale. Vor urma, după această primă confirmare, alte măsurări şi mai precise, care vor fi realizate la CERN în următorii zece ani. Specialiştii discută deja despre acceleratoarele care trebuie construite în acest scop. În prezent, există mai multe teorii gata construite în continuarea şi în completarea Modelului Standard, faţă de care MS este doar o aproximaţie la energie mai mică. Unele dintre noile teorii prezic şi ele un boson de tip Higgs, ba chiar mai mulţi, dar cu proprietăţi uşor diferite. Măsurătorile din viitor, combinate cu eforturile de căutare a altor particule, care sunt departe de a fi încetat, vor duce la excluderea teoriilor care nu se potrivesc şi, sperăm noi, la consolidarea unei teorii noi! Aceasta ar duce la o revoluţie în fizica particulelor, dat fiind că s-ar descoperi fenomene noi, dincolo de Modelul Standard, pentru prima dată în ultima jumătate de secol. Ar fi un pas important spre o teorie care să descrie încă şi mai bine Universul, un pas către o teorie unificată a tuturor interacţiunilor.

Aventura de la CERN, aşadar, continuă!

Nebula, Hugo, World Fantasy

Menajeria de hârtie

Ficțiune

Ken Liu
Scriitor

Ken Liu este autor SF american, poet, avocat și programator. Povestirile sale au apărut în revistele *F&SF*, *Asimov's*, *Strange Horizons*, *Lightspeed*, *Clarkesworld* și în câteva antologii, ca *The Year's Best SF*. Este și traducător de povestiri SF din chineză în engleză.

Ken Liu a absolvit Harvard College și Harvard Law School și trăiește în Quincy, Massachusetts.

A fost răsplătit cu premii prestigioase pentru povestirea „Menajeria de hârtie": Nebula 2011 și Hugo 2012 și World Fantasy 2012. Pentru povestirea „The Man Who Ended History: A Documentary" a fost de asemenea nominalizat la o serie de premii importante: Hugo, Theodore Sturgeon.

Una dintre primele mele amintiri începe cu mine plângând în hohote. Refuzam să mă liniștesc, indiferent ce încercau Mami și Tati să facă.

Tati s-a lăsat păgubaș și-a părăsit dormitorul, dar Mami m-a luat cu ea în bucătărie și m-a așezat la masa unde luam micul dejun.

– Kan, kan, mi-a zis, în timp ce scotea o foaie de hârtie de împachetat dintr-un teanc de pe frigider.

Vreme de ani și ani, mama desfăcuse cu atenție cadourile de Crăciun și tăiase hârtia de împachetat în bucăți pe care le pusese la păstrare pe frigider, într-un teanc gros.

A pus hârtia pe masă, cu partea albă în sus, și a-nceput s-o împăturească. M-am oprit din bocit și am privit-o, curios.

A întors-o pe partea cealaltă și a împăturit-o din nou. A îndoit-o, a pliat-o, a încrețit-o, a rulat-o și-a răsucit-o până când foaia a dispărut în palmele ei făcute căuș. Apoi și-a dus la buze pachețelul de hârtie împăturită și a suflat în el ca-ntr-un balon.

– Kan, a spus. Laohu, apoi și-a așezat mâinile înapoi pe masă și i-a dat drumul.

Pe masă stătea acum în picioare un tigrișor de hârtie de mărimea a doi pumni pușI unul lângă altul. Blana-i avea modelul de pe hârtia de împachetat, un fundal alb cu acadele roșii în formă de bastonașe și brazi de Crăciun verzi.

M-am întins după creația mamei. Codița i-a zvâcnit și el m-a apucat, jucăuș, cu gheruțele de deget.

– Raurrr-sa, a mârâit c-un sunet între cel pe care l-ar scoate o pisică și foșnetul unor pagini de ziar.

Am râs, surprins, și l-am mângâiat pe spate cu arătătorul. Tigrul de hârtie a vibrat sub degetul meu și-a început să toarcă.

– Zhe jiao zhezhi, a zis mama. „Acesta se numește origami."

Nu știam asta pe atunci, dar modul în care făcea Mami origami era special: sufla în figurinele ei astfel încât ele îi împărtășeau răsuflarea și, astfel, se mișcau cu forța vieții ei. Aceasta era magia ei.

***

Tati o alesese pe Mami dintr-un catalog.

Cândva, pe când eram în liceu, i-am cerut Tatei mai multe detalii. El tot încerca să mă facă să vorbesc din nou cu Mami.

Pe vremuri, în primăvara lui 1973, se înscrisese pe listele unui serviciu de „făcut cunoștință". Și, pe când răsfoia fără să clipească paginile catalogului, nu zăbovise mai mult de câteva secunde asupra fiecărei pagini, până când a zărit poza lui Mami.

Eu, unul, n-am văzut niciodată fotografia asta. Tata o descrie astfel: Mami, îmbrăcată într-o rochie cheongsam, stătea pe un scaun, cu corpul îndreptat cu profilul spre aparatul de fotografiat. Capul îi era întors direct spre obiectiv, astfel încât părul ei lung și negru cădea cu mare artă peste piept și umăr. Privea spre el cu ochii unui copil liniștit.

– Aceea a fost ultima pagină pe care am mai văzut-o, mi-a zis.

Catalogul pretindea că avea optsprezece ani, că-i plăcea să danseze și că vorbea engleza pentru că era din Hong Kong. Nici unul dintre aceste fapte nu s-a dovedit a fi adevărat.

El i-a scris, iar compania a transmis mesajele lor dintr-o parte într-alta. În cele din urmă, Tati a zburat la Hong Kong pentru a o întâlni.

– Oamenii de la companie îi scriseseră răspunsurile. Ea nu știa boabă de engleză în afară de „bună" și „la revedere".

„Ce fel de femeie se plasează pe sine într-un catalog ca să poată fi cumpărată?" Eul meu de licean credea că știe atât de multe despre absolut tot! Disprețul îmi dădea o stare de bine, ca vinul.

În loc să dea buzna în biroul companiei ca să-și ceară banii înapoi, Tati a plătit o chelneriță de la restaurantul hotelului să traducă pentru el.

Se uita la mine, în timp ce vorbeam, cu privirea-i care exprima ceva aflat pe la jumătatea distanței dintre teamă și speranță. Iar apoi fata începea să-i traducă ce spusesem, iar ea începea să zâmbească, încetișor. Tata a zburat înapoi în Connecticut și a început să înainteze petițiile pentru obținerea documentelor necesare pentru ca ea să vină la el. M-am născut peste douăsprezece luni, în Anul Tigrului.

***

La cererea mea, Mami mi-a mai făcut din hârtie de împachetat o capră, un cerb și un bivol indian. Animalele alergau de jur împrejurul sufrageriei în timp ce Laohu le hăituia, mârâind. Când le prindea, le apăsa până ieșea tot aerul din ele și deveneau doar niște simple și netede bucăți de hârtie pliată. Și-apoi trebuia să suflu în ele până le reumflam, astfel încât să poată să mai alerge o vreme de colo-colo.

Uneori, animalele mai dădeau și de bucluc. Odată, bivolul a sărit într-o farfurie cu sos de soia de pe masa unde luam cina. (Voia să se bălăcească în ea ca-n noroi, asemenea unui bivol adevărat.) L-am scos repede, dar acțiunea capilarității făcuse deja ca lichidul întunecat să fi urcat sus, sus de tot în membrele lui. Iar picioarele-i înmuiate de sosul de soia nu-l mai puteau ține, așa că s-a prăbușit pe masă. L-am uscat la soare, dar picioarele se îndoiseră după isprava asta, și alerga de colo-colo șchiopătând. Mami i-a înfășurat în cele din urmă picioarele cu folie transparentă, ca să se poată bălăci în noroi după pofta inimii lui (numai nu și-n sos de soia).

Și tot așa, când ne jucam noi doi în curtea din spatele casei, lui Laohu îi plăcea să se năpustească asupra rândunicilor. Numai că odată, o pasăre pe care o pusese cu spatele la zid, a contraatacat, disperată, și i-a smuls urechea. Tigrul s-a tot smiorcăit și a tot tresărit de durere în timp ce-l țineam, iar Mami îi cârpăcea urechea la loc cu scotch. După pățania asta, s-a ferit de păsări ca dracul de tămâie.

Și-apoi, într-o bună zi, am văzut la televizor un documentar despre rechini și i-am cerut lui Mami unul, numai și numai al meu. Ea a făcut rechinul, numai că acesta se zvârcolea, nefericit, pe masă. Am umplut chiuveta cu apă și l-am pus în ea. A început să înoate de jur împrejur, plin de fericire. Totuși, după un timp, a ajuns ud leoarcă și translucid, și s-a scufundat încetișor, iar pliurile i s-au dezdoit. Am întins mâna să-l salvez, și nu m-am ales decât c-o bucată udă de hârtie.

Laohu și-a pus pe marginea chiuvetei labele din față, una lângă cealaltă, și și-a odihnit capul pe ele. Cu urechile pleoștite, a scos din străfundul gâtlejului un mârâit abătut care m-a făcut să mă simt plin de vinovăție.

Mami mi-a făcut un nou rechin, de data asta din folie de aluminiu. Rechinul a locuit fericit într-un acvariu rotund, mare, al unui caras auriu. Lui Laohu și mie ne plăcea să stăm lângă acvariu și să ne uităm cum îl urmărea rechinul pe caras, Laohu lipindu-și fața de sticlă pe partea opusă mie, așa că-i vedeam ochii, măriți până la dimensiunile unor ceșcuțe de cafea, cum se holbau la mine de dincolo de acvariu.

***

Pe când aveam zece ani, ne-am mutat într-o casă nouă, în partea cealaltă a orașului. Două dintre vecinele noastre au venit să

©Depositphotos/cienpies

ne ureze bun-venit. Tati le-a servit niște băuturi, iar apoi s-a scuzat pentru că trebuia să dea o fugă până la firma de servicii publice pentru a achita facturile proprietarului dinaintea noastră.

– Simțiți-vă ca acasă! Nevastă-mea nu știe cine știe ce engleză, așa că să nu credeți, cumva, că e prost crescută fiindcă nu vorbește cu dumneavoastră.

În timp ce eu, unul, citeam în sufragerie, Mami despacheta prin bucătărie, fără să încerce să fie tăcută în mod special.

– Pare un bărbat destul de normal. De ce-o fi făcut una ca asta?

– Ceva în toată chestia asta cu căsătoriile interrasiale nu pare niciodată în regulă. Copilul pare neterminat. Ochi oblici, piele albă... Un micuț monstru.

– Crezi că el știe engleză?

Femeile au tăcut chitic. După un timp, au intrat în sufragerie:

– Bună! Cum te cheamă?

– Jack, le-am răspuns.

– Asta nu prea sună chinezește.

Mami a intrat apoi în sufragerie. Le-a zâmbit vecinelor.

©Depositphotos/cienpies

Toate trei stăteau în jurul meu, ca-ntr-un triunghi, zâmbind și dând din cap aprobator una spre cealaltă, fără să mai aibă nimic să-și spună una alteia până când s-a întors Tati.

***

Mark, unul dintre băieții din vecini, a venit odată pe la mine cu jucăria lui ce-ntruchipa un personaj din Războiul Stelelor. Sabia laser a lui Obi-Wan Kenobi se lumina, iar acesta putea să-și fluture mâinile și să spună, c-o voce mitică: „Folosește Forța!" Eu, unul, nu credeam că figurina semăna cine știe ce cu adevăratul Obi-Wan.

Împreună l-am privit cum își repetă de vreo cinci ori numărul pe măsuța de cafea.

– Poate să mai facă și altceva? am întrebat.

Pe Mark l-a deranjat întrebarea mea:

– Uită-te numai câte detalii are! mi-a trântit-o el.

M-am uitat la detalii. Nu prea eram sigur cam ce-ar fi trebuit să spun.

Mark a fost dezamăgit de reacția mea:

– Arată-mi și mie jucăriile tale!

Nu aveam alte jucării în afară de menajeria mea de hârtie. L-am adus pe Laohu din dormitorul meu. De-acum devenise tare jerpelit și fusese peticit peste tot cu lipici și scotch, dovadă a anilor de reparații pe care Mami și cu mine le operasem asupra lui. În plus, nu mai era nici pe departe la fel de agil și de sigur pe propriile picioare ca pe vremuri. L-am așezat pe măsuța de cafea. Auzeam deja din spatele meu, de pe hol, pașii ușori, grăbiți ai celorlalte animale care aruncau priviri furișe, timide, în sufragerie.

– Xiao laohu, am spus și m-am oprit. Am trecut pe engleză: Acesta este Tigrul.

Prudent, Laohu a făcut câțiva pași înainte și a tors ca o pisică la Mark, amușinându-i mâinile.

Mark a examinat modelul ambalajului de Crăciun al blănii lui Laohu:

– Păi, ăsta n-are față de tigru nici cât negru sub unghie!

Maică-ta-ți face jucării din gunoaie?

Eu, unul, nu mă gândisem niciodată la Laohu ca la un gunoi. Dar, când l-am privit atunci, mi-am dat seama că el chiar era doar o bucată de hârtie de împachetat.

Mark i-a apăsat din nou capu lui Obi-Wan: sabia laser s-a aprins brusc, iar el și-a mișcat brațele în sus și-n jos. „Folosește Forța!"

Laohu s-a întors spre el și l-a atacat, dărâmând figurina de plastic de pe măsuța de cafea. Păpușa s-a izbit de podea și s-a spart, iar capul lui Obi-Wan s-a dus de-a rostogolul sub canapea. „Rauuuu", a izbucnit Laohu în râs și eu i-am urmat exemplul.

Mark m-a izbit rău cu pumnul:

– Ăsta era foarte scump, așa să știi! Și nici măcar nu mai poți să-l găsești prin magazine acum! Probabil c-a costat mai mult decât a plătit taică-tu pe maică-ta!

M-am împiedicat și-am căzut pe podea. Laohu a mârâit amenințător și a sărit spre fața lui Mark.

Băiatul a urlat, mai mult de frică decât de durere.

În fond și la urma urmei, doar Laohu era făcut numai și numai din hârtie.

Mark l-a înșfăcat pe Laohu, iar mârâitul acestuia s-a stins când băiatul l-a mototolit în pumn și l-a rupt în două, făcând apoi cocoloș cele două bucăți de hârtie și aruncându-le spre mine:

– Ia-ți de-aici gunoiu' ăsta chinezesc, ieftin și stupid!

După ce a plecat Mark, mi-am petrecut o bună bucată de timp încercând, fără urmă de succes, să lipesc la loc bucățile, netezind hârtia și urmând îndoiturile pentru a-l reîmpături pe Laohu în forma lui. Încet-încet, celelalte animale au intrat în sufragerie și s-au adunat în jurul nostru, al meu și al ferfeniței hârtii de împachetat care fusese cândva Laohu.

***

Lupta mea cu Mark nu s-a încheiat atunci și acolo. El era foarte popular printre colegii de școală. La cele două săptămâni care au urmat nici nu vreau măcar să mă mai gândesc vreodată.

La sfârșitul lor, vineri, am venit acasă.

– Xuexiao hao ma? m-a întrebat Mami.

N-am zis nici pâs și m-am dus în baie. M-am privit în oglindă. „Nu seman nici un pic cu ea, dar nici un picuț măcar!"

La cină l-am întrebat pe Tati:

– Am eu față de chinezoi gălbejit?

Tati și-a pus jos bețigașele cu care mânca. Și, cu toate că nu i-am spus niciodată ce se întâmplase la școală, el a părut să înțeleagă. Și-a închis ochii și și-a frecat nasul:

– Nu, nu ai.

Mami s-a uitat la Tati, neînțelegând nimic. Apoi s-a uitat înapoi, la mine:

– Sha jiao „chinezoi gălbejit"?

– În engleză! am zis. Vorbește englezește!

– Ce s-a întâmplat? a făcut ea o încercare.

Am împins deoparte bețigașele de mâncat și bolul din fața mea plin cu ardei gras prăjit rapid, prin agitare, și cu carne de vită cu cinci arome:

– Ar trebui să mâncăm mâncare americană!

Tati a încercat să mă convingă rațional:

– Noi nu suntem ca alte familii.

L-am privit. „Alte familii n-au mame care n-au ce căuta aici", îmi venea să-i spun.

Și-a ferit privirea, apoi și-a pus mâna pe umărul lui Mami:

– O să-ți cumpăr o carte de bucate.

Mami s-a întors spre mine:

– Bu haochi?

– În engleză! am zis, ridicând vocea. Vorbește englezește!

Mami s-a întins să-mi atingă fruntea, pipăind să vadă dacă n-am cumva febră:

– Fashao la?

I-am împins mâna cât colo:

– Mă simt bine! Vorbește-n engleză! țipam de-acum.

– Vorbește-n engleză cu el, i-a spus Tati lui Mami. Știai că asta are să se-ntâmple într-o bună zi. La ce te așteptai?

Mami și-a lăsat brațele să-i cadă de o parte și de alta a corpului. A stat uitându-se de la Tati la mine, și-napoi la Tati. A încercat să vorbească, s-a oprit și-a încercat din nou, și din nou s-a oprit.

– Trebuie, i-a zis Tati. Am fost prea îngăduitor cu tine. Jack are mare nevoie să se integreze.

Mami l-a privit:

– Dacă spun „dragoste", simt aici, și a arătat spre buze. Dacă spun **ai**, simt aici, și și-a pus mâna pe inimă.

Tati a clătinat din cap:

– Ești în America.

Mami s-a prăbușit în scaunul ei, cocoșată, arătând ca bivolul indian pe vremea când Laohu se repezea la el să-l atace cu ghearele și să-i stoarcă tot aerul vieții din el.

– Și vreau niște jucării adevărate, așa să știi!

***

Tati mi-a cumpărat setul complet al figurinelor din Războiul Stelelor. Pe Obi-Wan i l-am dat lui Mark.

Am împachetat menajeria de hârtie într-o cutie mare de pantofi pe care-am pus-o sub pat.

În dimineața următoare, animalele evadaseră și-și luaseră din nou în stăpânire locurile preferate din camera mea. Le-am prins pe toate și le-am pus înapoi în cutia de pantofi al cărei capac l-am închis, sigilându-l cu scotch. Dar animalele făceau atât de mult zgomot în cutie, încât, în cele din urmă, le-am trântit într-un colț al podului cât mai departe posibil de camera mea.

Dacă Mami îmi vorbea în chineză, refuzam să-i răspund. După un timp, a încercat să folosească mai mult engleza. Dar accentul ei și propozițiile-i

stâlcite mă făceau să mă simt prost. Am încercat s-o corectez. În cele din urmă, a încetat complet să mai vorbească dacă eram prin preajmă.

Mami a început apoi să mimeze diverse chestii dacă avea nevoie să-mi aducă la cunoștință ceva. A încercat chiar să mă îmbrățișeze așa cum văzuse la televizor că fac mamele americane. Mișcările ei mi se păreau exagerate, șovăielnice, ridicole și lipsite de grație. Ea a văzut că mă enervam și a încetat.

– N-ar trebui să-ți tratezi mama în felul ăsta, mi-a spus Tati.

Numai că n-a fost în stare să mă privească în ochi când mi-a spus-o. În adâncul inimii, trebuie că-și dăduse seama că greșise încercând să ia o țărăncuță din China și așteptându-se apoi ca ea să se integreze în suburbiile din Connecticut.

Mami a învățat să gătească în stil american. Eu jucam jocuri pe computer și studiam franceza.

Din când în când, o zăream stând la masa din bucătărie, cercetând fața albă a câte unei hârtii de împachetat. Mai apoi, un nou animal de hârtie apărea pe noptiera mea și încerca să se cuibărească la pieptul meu. Eu le prindeam, le apăsam până ieșea tot aerul din ele și-apoi le îndesam în cutia din pod.

Mami a încetat într-un sfârșit să mai facă animăluțe de hârtie pe când eram în liceu. Până atunci învățase să vorbească mult mai bine engleza, dar eu ajunsesem deja la vârsta la care nu mai eram interesat de ce avea de spus indiferent de limba pe care ar fi folosit-o.

Uneori, când veneam acasă și-i zăream trupșorul mișcându-se, preocupat, prin bucătărie, cântându-și ei înseși un cântec în chineză, îmi venea greu să cred că ea era cea care-mi dăduse viață. Nu aveam absolut nimic în comun. Ar fi putut, la fel de bine, să fi fost de pe Lună. Și-atunci mă grăbeam s-ajung în camera mea unde puteam să-mi continui atotamericana mea căutare a fericirii.

***

Tati și eu stăteam în picioare, câte unul de fiecare parte a lui Mami care zăcea pe un pat de spital. Nu-mplinise încă nici măcar patruzeci de ani, dar părea mult mai bătrână.

Ani buni tot refuzase să se ducă la medic pentru durerea dinlăuntrul ei despre care spunea că nu-i mare lucru. Până când ambulanța a cărat-o, în cele din urmă, la spital, cancerul se întinsese cu mult dincolo de limitele până la care chirurgia l-a fi putut trata.

Mintea nu-mi era deloc acolo, în camera aceea. Era jumătatea sezonului de recrutare direct din campus și eram preocupat de CV-uri, foi matricole și programe de interviuri strategic proiectate. Unelteam cum să-i mint cât mai eficient pe recrutorii corporatiști, astfel încât ei să se ofere să mă cumpere. La nivel intelectual, înțelegeam că era groaznic să te gândești la toate astea în timp ce mama ta trăgea să moară. Dar această înțelegere nu însemna și că puteam să schimb ce simțeam.

Ea era conștientă. Tati îi ținea mâna stângă-n mâinile lui și s-a aplecat să-i sărute fruntea. Părea lipsit de vlagă și bătrân într-un mod care m-a făcut să mă-nfior. Mi-am dat seama că știam aproape la fel de puțin despre Tati pe cât știam despre Mami.

Mami i-a zâmbit:

– Mi-e bine. Și s-a întors spre mine, zâmbind încă: Știu că trebuie să te întorci la școală. Vocea îi era foarte slabă și era dificil s-o auzi peste vâjâitul mașinăriilor la care era conectată: Pleacă! Nu-ți face griji pentru mine. Asta nu-i mare scofală. Ai grijă numai să iei note bune.

M-am întins să-i ating mâna, deoarece credeam că asta era ceea ce se presupunea c-ar fi trebuit să fac. Mă simțeam ușurat. Mă și gândeam deja la zborul de întoarcere și la soarele strălucitor al Californiei.

I-a șoptit apoi ceva lui Tati care a dat aprobator din cap și-a părăsit camera.

–Jack, dacă... a fost cuprinsă de un acces de tuse și n-a mai putut vorbi o vreme. Dacă n-o să trec cu bine peste hopul ăsta, să nu fii prea trist și să nu-ți pui în pericol sănătatea. Concentrează-te asupra vieții tale. Numai să păstrezi cu tine cutia pe care-o ai în pod și în fiecare an, de Qingming, s-o scoți doar afară și să te gândești la mine. Voi fi mereu cu tine.

Qingming e Sărbătoarea Chinezească a Morților. Când eram mic, de Qingming, Mami obișnuia să le scrie părinților ei morți de acolo, de departe, din

China, o scrisoare în care le împărtășea toate veștile bune ale vieții ei din America din anul care trecuse. Apoi obișnuia să-mi citească și mie scrisoarea cu voce tare și, dacă făceam vreun comentariu în legătură cu ceva, ea scria și lucrul acesta în scrisoare. Pe urmă, obișnuia să împăturească scrisoarea și să-i dea forma unui cocor de hârtie pe care-l elibera, dându-i drumul spre vest. Apoi priveam amândoi, în timp ce cocorul bătea din aripile lui fragile în lunga sa călătorie spre vest, către Pacific, către China, către mormintele familiei lui Mami.

Trecuseră mulți ani de când nu mai făcusem asta împreună.

– Nu știu nimic despre calendarul chinezesc, am spus. Odihnește-te doar, Mami.

– Să păstrezi numai cutia cu tine și s-o deschizi din când în când. S-o deschizi numai... și-a-nceput din nou să tușească.

– E-n regulă, Mami, și i-am mângâiat, stângaci, brațul.

– Haizi, mama ai ni...

Tusea a cuprins-o din nou. O imagine din ani demult apuși mi-a trecut prin minte: Mami spunând ai și apoi punându-și mâna peste inimă.

– În regulă, Mami. Nu mai vorbi.

Tati s-a întors și i-am spus că eram nevoit să mă duc la aeroport devreme pentru că nu voiam să pierd avionul.

Ea a murit pe când avionul meu era undeva pe deasupra Nevadei.

***

Tati a îmbătrânit repede după moartea lui Mami. Casa devenise prea mare pentru el și-a trebuit să o vândă. Iubita mea, Susan, și cu mine ne-am dus să-l ajutăm să împacheteze și să facă apoi curățenie.

©Depositphotos/Felix Pergande

Susan a găsit cutia de pantofi în pod. Menajeria de hârtie, ascunsă în bezna deloc etanșă a podului vreme atât de îndelungată, devenise fragilă, sfărâmicioasă, iar modelele strălucitoare ale hârtiei de împachetat se decoloraseră.

– N-am mai văzut niciodată niște figurine origami ca acestea, a spus Susan. Mama ta a fost o artistă extraordinară.

Animalele de hârtie nu se mai mișcau. Poate că, de orice fel o fi fost magia care le animase, ea se curmase atunci când murise Mami. Sau poate că doar îmi imaginasem că aceste alcătuiri din hârtie fuseseră cândva vii. Nu te poți încrede în amintirile copiilor.

***

Era primul weekend din aprilie, la doi ani după moartea lui Mami. Susan era plecată din oraș într-una dintre nesfârșitele ei călătorii de consultant de management, iar eu eram acasă, trecând, lenevos, printre canalele televizorului.

M-am oprit la un documentar despre rechini. Brusc, am văzut cu ochii minții mâinile lui Mami în timp ce împăturea și reîmpătureau o folie de aluminiu pentru a-mi face un rechin, în timp ce eu și Laohu o priveam.

Un foșnet. Mă uit și văd că un cocoloș de hârtie de împachetat și de scotch rupt era pe podea, lângă bibliotecă. Mă duc până acolo și-l ridic pentru a-l arunca la gunoi.

Cocoloșul de hârtie se mișcă, se despăturește și văd că nu era altul decât Laohu, la care nu mă mai gândisem de atâta amar de vreme. „Raurr-sa." Mami trebuie că-l reasamblase după ce eu, unul, mă lăsasem păgubaș.

Era mai mic decât mi-l aminteam. Sau poate că de vină nu era decât faptul că atunci, demult de tot, pumnii mei erau mai mici.

Susan pusese animalele de hârtie peste tot prin apartamentul nostru, ca ornamente. Probabil că pe Laohu îl lăsase într-un ungher destul de ferit pentru că arăta atât de jerpelit.

M-am așezat pe jos, pe podea, și-am întins un deget. Coada lui Laohu a zvâcnit, iar el s-a repezit cu ghearele la mine, în joacă. Am râs, mângâindu-i spatele. Laohu a început să toarcă sub mâna mea.

– Ce-ai mai făcut, măi, amice?

Laohu s-a oprit din joacă. S-a ridicat, a sărit cu grația-i felină la mine în poală și a început să se despăturească.

În poala mea stătea acum un pătrat de hârtie de împachetat încrețită, cu fața albă în sus.

Era umplută de șiruri compacte de caractere chinezești. Nu învățasem niciodată să citesc în chineză, dar cunoșteam caracterele pentru „fiu", și ele erau chiar sus, acolo unde te aștepți să le găsești într-o scrisoare ce-ți este adresată, conturate cu scrisul de mână stângaci, copilăresc, al lui Mami.

M-am dus la computer și am verificat pe Internet. Era ziua de Qingming.

Am luat scrisoarea cu mine și-am plecat în centru, acolo unde știam că se opresc autobuzele chinezești care fac turul orașului. Am oprit fiecare turist, întrebându-l: „Nin hui du zhongwen ma?", „Puteți citi caractere chinezești?" Nu mai vorbisem de atât de multă vreme în chineză, încât nu eram sigur că ei înțelegeau ce spun.

O tânără s-a învoit să mă ajute. Ne-am așezat amândoi pe o bancă, iar ea mi-a citit scrisoarea cu voce tare. Limba pe care încercasem s-o uit vreme de ani buni mi-a revenit în minte, și simțeam cum cuvintele se scufundă în mine, prin piele, prin oase, până când se strâng strâns, strâns de tot în jurul inimii mele.

„Fiule,

Nu am mai vorbit de multă vreme. Ești atât de mânios când încerc să te ating, încât mi se face frică. Și cred că probabil durerea asta pe care o simt tot timpul de-acum e ceva serios.

Așa că m-am hotărât să-ți scriu. Îți voi scrie în animalele de hârtie pe care le-am făcut pentru tine și pe care obișnuiai să le iubești atât de mult.

Animalele vor înceta să se mai miște când eu o să-ncetez să mai respir. Dar, dacă-ți voi scrie din toată inima, o să las puțin din mine pe această foaie de hârtie, în aceste cuvinte. Apoi, dacă te vei gândi la mine de Qingming, când spiritelor celor plecați dintre noi li se permite să-și viziteze familiile, o să dai din nou viață și părticelelor din mine pe care le-am lăsat în urma mea. Creaturile pe care ți le-am făcut vor sălta din nou și vor alerga, și vor ataca, jucăuș, cu ghearele, și poate că atunci vei ajunge să vezi și tu aceste cuvinte.

Pentru că vreau să-ți scriu din toată inima, trebuie să-ți scriu în chineză.

A trecut atât timp și încă nu ți-am depănat povestea vieții mele. Când erai mic, m-am gândit tot timpul c-o să ți-o spun când vei fi mai mare, s-o poți înțelege. Dar, cumva, această șansă nu s-a mai ivit niciodată.

M-am născut în 1957, în satul Sigulu, provincia Hebei. Bunicii tăi proveneau amândoi din familii de țărani foarte sărace și cu puține rude. La numai câțiva ani după ce m-am născut, China a fost lovită de Marea Foamete, în timpul căreia au murit treizeci de milioane de oameni. Prima mea amintire e cum mă trezesc doar ca s-o văd pe mama mâncând țărână ca să-și umple stomacul și să-mi lase mie ultimele fire de făină.

Lucrurile s-au îmbunătățit după aceea. Sigulu e faimos pentru măiestria cu care locuitorii săi creează zhezhi din hârtie, și mama m-a învățat cum să fac animale din hârtie și cum să le dau viață. Aceasta era o magie folositoare în viața satului. Făceam păsări de hârtie pentru a vâna greierii de pe ogoare și tigri ca să țină la distanță șoarecii. De Anul Nou Chinezesc, prietenii mei și cu mine făceam dragoni din hârtie roșie. N-o să uit niciodată priveliștea tuturor acelor dragoni mititei care zbârnâiau în zbor pe cerul de deasupra capetelor noastre, ținând cât mai sus șiruri de artificii care explodau pentru a speria toate amintirile rele ale anului care trecuse. Ți-ar fi plăcut la nebunie toate astea.

Apoi a venit Marea Revoluție Culturală din 1966. Vecinul s-a năpustit asupra vecinului și fratele asupra fratelui. Cineva și-a adus aminte că fratele mamei, unchiul meu, părăsise satul pentru a se stabili în Hong Kong, demult, în 1946, și că devenise negustător acolo. Faptul că aveam o rudă în Hong Kong însemna că noi toți eram spioni și dușmani ai poporului, și că împotriva noastră trebuia să se poarte zilnic o luptă neabătută, în orice chip. Sărmana bunică-ta... ea n-a putut să suporte toate samavolniciile și s-a aruncat într-o fântână. Apoi, într-o bună zi, niște băieți înarmați cu puști de vânătoare l-au târât pe bunicul tău în pădure și el nu s-a mai întors niciodată.

Și iată-mă orfană la zece ani. Singura rudă pe care o mai aveam pe lume era unchiul meu din Hong Kong. Așa că într-o noapte m-am furișat afară din sat și m-am suit într-un marfar care mergea spre sud.

Când am ajuns în provincia Gungdond, câteva zile mai târziu, niște bărbați m-au prins pe când furam de mâncare de pe un câmp. Când au auzit că încercam să ajung în Hong Kong, s-au pus pe râs: «Păi, asta-i ziua ta norocoasă. Negustoria noastră presupune să ducem fete în Hong Kong.»

M-au ascuns pe fundul unui camion, împreună cu alte fete, și m-au trecut ilegal granița.

Am fost duse într-un beci și ni s-a spus să stăm în picioare și să arătăm cât mai sănătoase și mai inteligente pentru cei care aveau să ne cumpere. Familiile plăteau o taxă depozitului și treceau pe acolo să ne cerceteze și să o selecteze pe vreuna dintre noi pentru «adopție».

Familia Chin m-a ales să am grijă de cei doi băieți ai lor. Mă sculam în fiecare dimineață la patru pentru a pregăti micul dejun. Îi hrăneam și le făceam baie băieților. Mergeam să cumpăr de mâncare. Spălam rufele și măturam podelele. Mă țineam peste

tot după băieți și le îndeplineam poruncile. Noaptea eram încuiată într-un dulap din bucătărie ca să dorm. Dacă eram înceată sau făceam vreo greșeală, eram bătută. Dacă băieții făceau vreo greșeală, eram bătută. Dacă eram prinsă încercând să învăț engleza, eram bătută.

– De ce-ai vrea tu să-nveți engleza? mă întreba domnul Chin. Vrei să te duci la poliție? O să le spunem polițiștilor că vii din China și că te afli ilegal în Hong Kong. O să adore să te aibă în închisoarea lor.

Vreme de șase ani am trăit în halul ăsta. Într-o zi, m-a tras deoparte o bătrână care-mi vindea de obicei pește în piața de dimineață:

– Știu eu cum e cu fetele ca tine. Cât ai acum, șaisprezece ani? Într-o zi, bărbatul care e proprietarul tău se va îmbăta și-o să se uite la tine, și-o să te tragă spre el și n-ai să-l poți opri. Nevasta va afla, și-atunci o să crezi c-ai ajuns cu adevărat în adâncurile iadului. Trebuie să scapi de viața asta. Știu eu pe cineva care poate să te-ajute.

Mi-a spus despre bărbații americani care vor neveste asiatice. Dacă puteam să gătesc, să fac curățenie și să am grijă de soțul meu american, el avea să-mi ofere o viață bună. Era singura speranță pe care o mai aveam. Și așa am fost introdusă în catalog cu toate minciunile alea și l-am cunoscut pe tatăl tău. Nu e o poveste prea romantică, dar e povestea mea.

În suburbiile Connecticutului, am fost tare stingheră. Tatăl tău era bun și blând cu mine, și îi eram tare recunoscătoare. Dar nimeni nu mă înțelegea, iar eu, una, nu înțelegeam nimic.

Dar apoi te-ai născut tu! Am fost atât de fericită când ți-am privit chipul și-am zărit trăsături ale mamei mele, ale tatălui meu și ale mele! Îmi pierdusem întreaga familie, pierdusem tot satul Sigulu, tot ce cunoscusem și iubisem cândva. Dar iată, tu erai acolo, iar chipul tău era dovada că totul fusese adevărat. Chiar nu-i inventasem singură pe toți!

Acum aveam și eu pe cineva cu care să vorbesc. Urma să te învăț limba mea și am fi putut să refacem împreună o frântură din tot ceea ce iubisem și pierdusem. Când mi-ai spus primele tale cuvinte într-o chineză care avea același accent ca al mamei mele, am plâns ore-n șir. Când ți-am făcut primele animale zhezhi, iar tu ai râs, am simțit că pe lumea asta nu mai există niciun necaz.

Ai crescut un pic și de-acum puteai chiar să ne ajuți pe mine și pe tatăl tău să ne vorbim. De-acum eram cu adevărat acasă. Găsisem, în cele din urmă, o viață bună. Îmi doream ca și părinții mei să fi fost acolo, ca să pot găti pentru ei și să le pot oferi și lor o viață bună. Numai că părinții mei nu mai erau demult pe lumea asta. Știi care cred chinezii că este cel mai trist lucru pe lume? Ca într-un copil să fi crescut în cele din urmă dorința de-a avea grijă de părinții săi, doar pentru a-și da seama că ei s-au stins demult.

Fiule, știu că ție nu-ți plac ochii tăi de chinez, care sunt ochii mei. Știu că nu-ți place părul tău de chinez, care e părul meu. Dar poți să înțelegi cât de multă bucurie mi-a adus simpla ta existență? Și poți tu înțelege cum m-am simțit când ai încetat să mai vorbești cu mine și nu m-ai mai lăsat să-ți vorbesc în chineză? M-am simțit de parcă aș fi pierdut iarăși totul.

De ce nu vrei să vorbești cu mine, fiule? Durerea face să-mi fie greu să-ți mai scriu."

Tânăra mi-a dat înapoi hârtia. Nu puteam suporta s-o privesc în ochi.

Fără să mă uit în sus, i-am cerut ajutorul pentru a găsi caracterul pentru ai pe hârtia de sub scrisoarea mamei. Am scris caracterul iarăși și iarăși pe hârtie, înlănțuind trăsăturile stiloului meu cu cuvintele ei.

Tânăra s-a întins spre mine și mi-a pus mâna pe umăr. Apoi s-a ridicat și a plecat, lăsându-mă singur cu mama mea.

Urmând îndoiturile, am reîmpăturit hârtia până a redevenit Laohu. L-am culcușit în scobitura palmei și, în timp ce el torcea, ne-am început drumul spre casă.

Traducere de **Alina Sârbu**

©Depositphotos/Felix Pergande

Anticipație și divinație

Ce-mi rezervă viitorul?

Andi Caragea

De ce apelăm la preziceri?

Ce vrea să facă? Ce urmează? Cum va fi vremea? Cum va evolua cursul? Cine va câștiga meciul? Cine va câștiga alegerile? Ce mă așteaptă?... Iată numai câteva întrebări generice, dintr-un lung șir, care pot fi subsumate uneia mai generale: „Ce-mi rezervă viitorul?" Conștient sau nu, fiecare dintre noi se află aproape permanent sub tensiunea unor astfel de nedumeriri. Spun aproape permanent și nu permanent numai pentru a lăsa loc alternativei că pot exista și momente de mare răspuns sau de mare surpriză în care orice întrebare este uitată – fie că astfel de ieșiri de sub imperiul întrebărilor care frământă sunt de natura oniricului, bucuriei, plăcerii, perplexității, stupefacției sau pur și simplu datorate unui somn profund ori pricinuite de stări extreme, vecine cu nebunia sau moartea.

Să lărgim un pic definiția viitorului: *viitorul este neprezența care s-ar putea actualiza*. Corespunzător, vom putea vorbi despre trecut, ca despre o neprezență care nu se mai poate actualiza, și despre imposibil, ca despre o neprezență neactualizabilă. Mai mult, putem rafina vorbind despre neprezențe perpetuu neactualizabile, devenite actualizabile sau, dimpotrivă, devenite neactualizabile.

Cele precizate mai sus au legătură cu conceptul de spațiu-timp cu care operează fizicienii, însă nu se reduce la acesta. Fiind, însă, pe tărâmul definirii, mă pot exprima chiar și în modul următor: ceea ce am notat mai sus vreau să fie înțeles dincolo de conceptul de spațiu-timp (parametric) cu care operează fizicienii – despre un spațiu-timp al devenirii și evoluției „lucrurilor" și nu despre unul numai al existenței și dinamicii lor. În fond, ceea ce ne interesează de fapt pe fiecare dintre noi în cele din urmă este legat de devenirea și evoluția propriei persoane în complexitatea ei. Iar știința are valoare doar în măsura în care răspunde acestui interes.

Ceea ce știm – implicit – cu toții despre spațiu și timp este faptul că acestea ne sunt relevate printr-o situație nesimetrică pe care fiecare dintre noi o poate constata permanent, trăind-o permanent: nu pot fi în același moment în două locuri distincte, însă mă pot găsi în același loc în momente distincte și pot reveni într-un loc, dar nu și într-un moment. Numai mintea reușește într-un câtva, măcar și numai cu imaginația, să „violeze" această legitate care este conformă inclusiv cu teoria relativității. Cu gândul pătrundem și în viitor și tot cu gândul ne putem întoarce în momente din trecut. Cu gândul putem palpa lumile neprezențelor!

Am făcut această scurtă introducere pentru că vreau să încerc să nu vorbesc despre preziceri căzând în ispita explicațiilor *obscurum per obscurum* – fie că mă voi referi la acelea clamate ca științifice, fie că mă voi referi la cele catalogate drept oculte. Pe scurt, pe cât posibil, încerc să demitizez evitând atât miturile create în jurul practicării magicului sau religiilor, cât și pe acelea construite în jurul științei și tehnologiilor.

Facem de asemenea o distincție terminologică netă între preziceri și predicții. Predicțiile se fac exclusiv pe baza unor informații certe, a unor teorii și/sau experimente științifice, sau pe baza unei acumulări de experiențe empirice, prezicerile, nu. De fapt, în viața reală, în cele mai multe cazuri în care avem de a face cu o anticipație, vom întâlni întotdeauna un mix de predicții și preziceri. O doză de prezicere, chiar și infimă, se va strecura în orice prognoză, chiar și pentru că ne încredem în modelul de predicție de care ne folosim sau în postulatele teoriei pe baza căreia acesta a fost conceput.

De ce nu au fost eradicate?

Un răspuns arogant la întrebarea de mai sus ar putea fi că sunt încă prea mulți creduli pe Pământ. Eu sunt însă de o cu totul altă părere. Iată și argumentele.

A apela la ghicit, ca și comportament, este un fapt strâns legat de modul specific uman de a acționa în situații de incertitudine, prin căutarea de informații. Informațiile propriu-zise, valabile, conduc la diminuarea incertitudinii sau la edificare – la încetarea acestei stări. Chiar și informații eronate pot fi de multe ori preferabile persistenței/blocajului în starea de incertitudine. Pentru a face mai lesne de înțeles acest

fapt, este necesar să observăm că există o legătură indisolubilă între informație și incertitudine, pe de o parte, și între starea de incertitudine persistentă și epuizarea psihică, pe de altă parte.

Indiferent dacă incertitudinea privește o situație de pericol sau una de câștig, dacă ea persistă peste o limită suportabilă, însăși încercarea de a o elimina sau de a o diminua devine o sursă de risc care poate ajunge să fie chiar unul vital, ajungând să depășească cu mult riscul lipsei de informație. De aceea, atât la nivel individual, cât și la nivel social, s-au dezvoltat și se dezvoltă permanent mecanisme de optimizare a costului energetic de plătit pentru diminuarea incertitudinilor și surselor acestora, dar și pentru evitarea persistenței inutile și riscante în încercarea de a le rezolva. Din această perspectivă, se poate vedea că știința și tehnologia s-au dezvoltat ca mijloace de optimizare a costului energetic de soluționare a incertitudinii la nivel social și individual. De asemenea, un gen particular de știință a acțiunii preventive de tipul înțelepciunii practice. capabilă să evite situațiile de consum psihic inutil, și-a dezvoltat și ea tradiții locale, materializându-se în culturi prudențiale. Aristotel considera acest tip de înțelepciune rodul unei virtuți intelectuale distincte, de același rang de importanță cu *episteme* (știința) și *techne* (arta de a face) și o numea *phronesis*. Societatea modernă occidentalizată neglijează însă componenta phronetică a intelectului uman sau o consideră marginală. Aceasta și roadele sale persistă însă ca înțelepciune populară, transmisă tacit sau prin tradiția orală.

Trebuie să remarcăm însă că, oricât de înalt ar fi nivelul de performanță al celor trei mecanisme intelectuale evocate aici, ele nu vor putea acoperi niciodată complet nevoia de soluționare de incertitudini, nici la nivel personal, nici la nivel social. Există adesea situații în care raționalitatea celor direct angrenați în ele devine depășită, indiferent de câte roade ale tehnicii, științei sau câte pilde s-ar pune în joc. În aceste cazuri, încercarea de a transcende limitele raționalității, de a ghici viitorul devine o opțiune, alături de evadarea din problemă. Uitarea, autoamăgirea, fantasticul și spectacolul ca mijloace de comutare a atenției, și chiar minciuna ca mijloc de înlesnire a autoamăgirii, au o legătură strânsă cu astfel de mecanisme de evadare.

„Viitorul e neprezența care s-ar putea actualiza. Corespunzător, vom putea vorbi despre trecut ca despre o neprezență care nu se mai poate actualiza și despre imposibil ca despre o neprezență neactualizabilă."

Ghicitul ca practică socială s-a dezvoltat și a persistat tocmai în contextul necesității unor astfel de mecanisme utile, acceptabile în cazul în care puterea predictivă a virtuților intelectuale era depășită. Ghicitorii, oricât de „imprecișI" s-ar fi dovedit, puteau fi excluși din comunitate, pedepsiți pentru erori sau chiar eliminați, așa cum s-a întâmplat adesea în istorie, însă tagma lor pe ansamblu, nu. Fiind cerere, este nevoie de ofertă; fiind nevoie de ofertă este nevoie de ofertanți! Din această perspectivă, fie că reușeau să ghicească viitorul, fie că reușeau să diminueze măcar momentan tensiunea creată de starea de incertitudine, oricum, aceștia făceau un serviciu - unul de multe ori esențial atât pentru clienții lor, cât și pentru comunitate. Exista totuși și o situație în care riscul ghicitorului și/sau al clientului său devenea major: aceea în care s-ar fi ghicit exact pe dos. Poate că din acest motiv, într-un număr covârșitor de cazuri, ghicitorii adoptă un stil prudent - manifestat printr-o anumită ambiguitate sau ermeticitate a răspunsului oferit, sau își declară responsabilitatea doar parțial, împărțind-o prin convenție tacită cu instrumentul utilizat, cu factori supranaturali sau chiar cu clienții. În rest, chiar dacă nu ghiceau corect funcționau totuși, mai mult sau mai puțin conștient, ca tămăduitori ai sufletului, făcând ceea ce am putea numi azi psihoterapie sau consultanță personală. Probabil că în cele mai multe cazuri chiar asta reușeau și... încă reușesc.

Ghicitul ca practică nu a dispărut nicidecum în societatea modernă, iar unele forme specializate sunt considerate servicii chiar extrem de respectabile, inclusiv cu dimensiune academică. Când ne gândim la ghicitori asociem imaginea lor cu Mama Omida sau cu vreo cunoștință care dă-n cărți, privește într-un glob, interpretează o astrogramă sau citește în zațul de cafea. Dar sunt și unii dintre ei care... socotesc, modelează și simulează de zor. De pildă, analiștii tehnici de bursă nu sunt altceva decât astfel de „quotatiomanți" contemporani, ultraspecializați. Mai mult, în jurul lor funcționează o întreagă industrie de consultanță și media cu anvergură globală.

Sintetizând, să inventariem mijloacele la care se recurge îndeobște în caz de incertitudine persistentă. Acestea pot fi:

1) informarea - aflarea de la altcineva care știe sau știa deja informația căutată (cazul banal al simplei documentări realizate direct, de la

sursă, sau indirect, dintr-o publicație sau bază de date în care aceasta este depozitată);
2) deducerea – obținerea informației așteptate pe baza unei teorii acceptate ca fiind cert aplicabilă;
3) probarea – evidențierea unor indicatori pe cale experimentală sau prin măsurători și analize de laborator;
4) interpretarea – adoptarea drept certă a unei ipoteze construite pe baza unei colecții de precedente și/sau reguli proverbiale ori cazuistici și abilități acumulate din experiența anterioară;
5) prezicerea – apelarea la ghicit sau la orice altă tehnică catalogată ca pseudo- sau paraștiințifică; și, în ultimă instanță;
6) distracția – apelarea la orice mijloc prin care să se faciliteze amăgirea, recadrarea atenției ori a intenției sau chiar uitarea sau renunțarea la planul de acțiune.

Evident, este de notat și un al șaptelea mijloc, intuirea. Însă, intuițiile având loc „ca de la sine" și existând și un instinct al preluării lor ca date credibile, dar totuși incerte, este impropriu să spunem că se recurge la ele ca la o cale distinctă de soluționare a incertitudinii. Mai degrabă, intuirea ar trebui văzută ca un pas intermediar de facilitare a rezolvării unei stări de incertitudine persistente, asociată/premergătoare oricăreia dintre celelalte mijloace enumerate. Practic, în momentul în care cineva își propune să intuiască, el își propune ceva similar cu sarcina de „a ghici, dacă se poate, imediat".

Până la a formula un răspuns cât mai bine fundamentat la întrebarea privitoare la motivul pentru care ghicitul este încă tolerat, chiar și în statele cele mai avansate economic, științific și tehnologic, și chiar „prizat" de mulți șefi de stat, de guvern, de instituții sau de mari companii, găsesc necesar să mai atrag atenția asupra următorului fapt esențial pentru înțelegerea motivelor persistenței tradiției apelării la ghicit și în epocile modernă și postindustrială.

Dezvoltarea tehnologică și a mediului social scoate la iveală, inerent, situații neașteptate, nemaiîntâlnite și de o complexitate crescândă exploziv. Situații noi înseamnă automat incertitudini noi pe care nici știința și nici tehnologia nu sunt capabile să le elimine într-un ritm suficient de alert – deci care persistă, creează stres și, prin asta, cerere inerentă pentru soluții alternative sau paliative, menite să evite epuizarea psihică. După cum am văzut, prezicerea și distracția constituie două debușee majore prin care se poate, cel puțin, diminua ori amâna o astfel de epuizare. Așadar, chiar știința și tehnologia (produsul său) devin cauzele pentru care ghicitul continuă să aibă o piață consistentă. Chiar una foarte consistentă, dacă includem și unele servicii care, aparent, s-ar baza preponderent pe știință, cum sunt analiza de bursă și, într-o bună măsură, prognoza economică. De câte ori nu ați auzit că una sau alta dintre marile bănci sau instituții financiare și-au revizuit prognozele?

Lumea neprezențelor

Diferențierea sau sedimentarea celor șase mijloace de răspuns la persistența incertitudinii (informarea, deducerea, probarea, interpretarea, prezicerea și distracția) a avut loc în decursul istoriei umanității. Spre început, dincolo de automatul instinctiv și de originarul intuitiv s-a ivit o gândire pe care o putem descrie ca mito-logico-magică și o putem concepe ca pe un nucleu conținând ca latențe toate cele șase elemente, doar vag diferențiate. Lumea de dincolo, Lumea de apoi și tot felul de lumi mai mult sau mai puțin accesibile sau accesabile au populat mintea omului și diferitele culturi coexistente, coevolutive, dar și pe acelea care au rămas practic izolate, un număr foarte redus supraviețuind până azi. Acest ultim aspect evidențiază că ontogeneza reflectă într-o bună măsură stadiile filogenezei și la scară culturală. Lumea poveștilor populează și a populat imaginația oricărui copil în toate culturile. Toate culturile au trecut prin stadiul mito-logico-magic. Ceea ce a diferit sau diferă este numai conținutul basmelor vehiculate sau, respectiv, al mitologiei și magiei practicate. Este neîndoios că, înainte de a putea abstractiza, mintea noastră poate imagina până acolo încât să dea o consistență mentală inclusiv imposibilului, a neprezențelor inaccesibile altfel decât cu mintea (sau, definit concis, perpetuu neactualizabile). Concepte precum cele de niciodată, nicicând, niciunde, nicăieri etc. pot fi ușor de

asimilat şi de copii, sau de tradus şi în limbi primitive. Lumea neprezenţelor este dezvăluită minţii umane de facultatea acesteia de a imagina şi de transcenderea intuitivă a experienţelor exterioare. Această lume s-a lărgit dramatic: de la aceea a neprezenţelor actualizabile şi accesibile simţurilor, la orizontul neprezenţelor actualizabile şi accesibile exclusiv mental şi, dincolo de acest orizont, până la limita neprezenţelor tainice impenetrabile, mental insondabile. Dar Lumea neprezenţelor constituie implicit o sursă inepuizabilă de incertitudini şi chiar implică o supraincertitudine inerent perpetuă dacă ne gândim că în cazul său ne putem pune oricând şi întrebarea: „Este această incertitudine una valabilă, sau doar una plăsmuită de imaginaţia mea?" Ca urmare, Lumea neprezenţelor este o sursă de consum energetic major, aparent inutil. Dacă privim însă lumea reală sub aspectul ei competitiv, vom putea intui că acest cost energetic suplimentar a redus per total riscul energetic al fiinţei umane, nu l-a crescut. Omul a ajuns să decidă aproape nestingherit accesul la resursele nutritive şi energetice din mediul de viaţă. De asemenea, aşa cum am văzut anterior, imaginarul este util şi pentru că antrenează şi poate scoate mintea din impasul persistenţei în incertitudine prin distragerea atenţiei.

Un segment din Lumea neprezenţelor cu potenţial stresant major este constituit de totalitatea neprezenţelor care s-ar putea actualiza – viitorul. De acesta sunt legate cele mai frecvente şi comune întrebări, îngrijorări sau speranţe, inclusiv problema perpetuă a tranşării între incertitudinile valabile şi cele plăsmuite. Prezicerile, indiferent de formula în care sunt realizate, sunt tentative de a întrevedea Lumea neprezenţelor actualizabile peste orizontul de anticipare oferit de simţuri, veşti, judecăţi, semne prevestitoare sau de flerul dat de un cumul de experienţă.

Evoluţia prezicerii

Pe baza conceptuală schiţată mai sus se poate întrezări suficient de precis ce ar fi de urmărit într-un studiu asupra evoluţiei sistemelor de prezicere adoptate de diferite culturi în cursul (co)evoluţiei lor, care sunt întrebările centrale şi care sunt metodele şi instrumentele de testat şi/sau utilizat. Altfel spus, se poate extrage şi defini *in nuce* o paradigmă de studiu, care ulterior va putea fi revizuită şi rafinată dacă va fi preluată în cercetare de echipe multidisciplinare care în mod necesar ar trebui să includă, pe lângă istorici şi/sau antropologi culturali, şi specialişti din domenii ca ştiinţele cogniţiei, psihologia cognitivă, filosofia minţii, epistemologia şi filozofia cunoaşterii etc.

Iată cum ar putea fi expus foarte concis un asemenea „extract" paradigmatic.

Un studiu privitor la evoluţia sistemelor de prezicere adoptate de diferite culturi în decursul (co)evoluţiei lor va urmări să descrie pe baza datelor arheologice şi documentare şi pe baza investigării directe tehnicile cu care se făceau (sau se fac) prezicerile şi elementele culturale şi comportamentale asociate acestora, din perspectiva mai largă a modalităţilor de a acţiona în situaţii de incertitudine, încercând să se găsească ceea ce este specific şi ceea ce este comun pentru una, mai multe sau pentru un întreg spectru de culturi investigate. Un astfel de studiu va urmări să evidenţieze interacţiunea şi interrelaţia dintre prezicere şi celelalte mijloace de raportare utilizabile în situaţii de incertitudine persistentă şi, în măsura posibilităţilor, să întrevadă cum a evoluat această interacţiune în diferite areale geografice şi culturi, comparând realitatea lor de la o epocă la alta sau de la o cultură la alta şi, de asemenea, să aprecieze gradul şi modalităţile prin care prezicătorii îşi asigurau/asigură exonerarea de răspundere în caz de rezultat eronat (prin însăşi natura tehnicii utilizate sau prin teorii oculte acceptate în respectiva cultură ca valabile). Ca instrument de validare, pe lângă cele specifice istoriei, un astfel de studiu va apela la verificări crosdisciplinare multiple. Ca urmare, un astfel de studiu nu va urmări să răspundă întrebării dacă prezicerile erau sau nu cu adevărat reale, să descopere cum sau dacă tehnicile de prezicere funcţionau, ci va urmări să evidenţieze formele în care acestea s-au dezvoltat împreună cu obiceiurile şi practicile sociale, precum şi cu teoriile în uz ale participanţilor la tentativele de predicţie.

I Ching şi ghicitul în bobi

Adoptând paradigma de studiu elaborată în secţiunea precedentă, nu vom încerca să descoperim sau să demonstrăm dacă *I Ching* funcţionează propriu-zis ca un oracol sau cum anume s-ar putea explica această funcţionare, ci vom încerca să evidenţiem câteva elemente pe baza cărora s-ar putea înţelege mai bine de ce şi cum funcţionează sistemele de prezicere din punct de vedere psiho-social, arătând totodată că *I Ching* este o operă esenţială pentru înţelegerea evoluţiei modului în care ne raportăm la viitor. De aceea, în introducere vom face o scurtă prezentare, din perspectiva influenţei culturale a acestei cărţi admirabile.

I Ching - scurtă prezentare

I Ching (Cartea schimbărilor) este cea mai veche dintr-un grup de cinci scrieri canonice care stau la baza culturii şi tradiţiei chineze. Se afirmă că această carte încorporează esenţa doctrinelor şi mişcărilor spirituale chineze, inclusiv pe cea taoistă, şi că a avut un impact semnificativ asupra întregii istorii a culturii şi civilizaţiei din spaţiul de influenţă chinez. De altfel, pe steagurile Coreei de Sud şi Vietnamului de azi se regăsesc simboluri provenite direct din *I Ching*. În viaţa şi cultura chineză această carte a fost utilizată ca un referenţial de înţelepciune (funcţia filosofică), dar şi ca un oracol care oferea informaţii despre rezultatul acţiunilor intenţionate de către consultant. Iniţial, cartea a fost utilizată într-o formă savantă de suverani, prinţi, nobili şi în general de persoane cu influenţă din preajma suveranilor şi nobililor chinezi, însă cu timpul a ajuns să fie cunoscută şi utilizată pe scară largă, chiar în forme comerciale.

Originea acestei cărţi excepţionale este pusă pe seama împăratului legendar Fu Xi, care ar fi fost protagonistul unei întâmplări revelatorii prin intermediul căreia a cunoscut semnificaţia profundă a celor 8 trigrame elementare, prezentate în ilustraţia de mai sus, care constituie osatura *Cărţii schimbărilor*.

Împăratul legendar Fu Xi

O legendă spune că în timp ce se plimba pe malul Fluviului Galben, Fu Xi ar fi zărit ieşind din ape o broască-ţestoasă care purta pe spate semnele celor 8 trigrame. El ar fi copiat aceste trigrame desenându-le cu un beţigaş pe nisip şi, probabil, le-a asociat cu careele magice (numerologice) ce erau utilizate pentru ghicitul cu ajutorul carapacelor de broască-ţestoasă şi cu simbolistica yin-yang.

La elaborarea cărţii până la forma cunoscută azi au mai participat regele Wen şi prinţul Chou, care au adus drept contribuţii esenţiale formarea hexagramelor, titlurile, judecăţile, comentariile mutaţiilor. Într-un final, Confucius şi cei din şcoala sa i-au adăugat o sumă întreagă de comentarii de o mare însemnătate pentru înţelegerea structurii şi contribuţiilor anterioare. Este interesant însă că în conţinutul acestei cărţi se găsesc referiri şi la o preistorie a tradiţiei artei ghicitului din timpurile când prezicerile se făceau cu ajutorul interpretării semnelor date de fisurile formate pe carapacele de broască-ţestoasă. Carapacele erau folosite ca intermediu de divinaţie, fiind aruncate în foc sau supuse unei alte formule de tensionare termică pentru a revela semnele prevestitoare. Am putea spune că *I Ching* a constituit o inovaţie în domeniul prezicerilor!

I Ching a supravieţuit arderii cărţilor ordonate de împăratul Ch'in Shih-Huang-ti (sau Qin Shi Huangdi), în 213, după această epocă apărând alte lucrări care o analizează sau fac referire la ea, fără să mai putem vorbi însă despre adăugări de conţinut în original.

Richard Wilhelm

Cartea schimbărilor a devenit cunoscută şi publicului occidental ca o lucrare cu utilitate filosofică, dar şi oracol, deşi foarte mulţi dintre cei care o consultă întâmpină dificultăţi în interpretarea ca răspunsuri a hexagramelor şi a textelor lapidare care le însoţesc.

Cea mai importantă contribuţie la răspândirea cărţii în Europa a avut-o Richard Wilhelm, un misionar creştin şi sinolog care a călătorit în China la începutul secolului trecut. Acesta l-a cunoscut pe Lao-nai Hsuan, un descendent al şcolii confucianiste, care l-a ajutat la traducerea corectă a cărţii în limba germană. Wilhelm a adăugat originalului şi o suită de comentarii de care se folosesc mulţi dintre occidentalii ce utilizează şi în prezent cartea ca oracol.

O altă contribuţie la răspândirea lucrării, în lumea occidentală a avut-o Carl Jung, care a propus o traducere în limba engleză (realizată de Carry F. Baynes) şi a adăugat acestei versiuni o introducere substanţială, explicând cum anume poate fi consultată cartea ca oracol. De asemenea, Jung s-a aplecat asupra studiului funcţionării acestui sistem de prezicere aducând în discuţie teoria sincronicităţii, prin care el susţinea ideea coincidenţelor semnificative, acauzale – o fenomenologie a sporadicului, constând în posibilitatea unor cuplări de evenimente psihice şi materiale neîntâmplătoare, care nu se pot explica numai prin legături de tip cauză-efect, ci exclusiv prin prezenţa sau

exprimarea unui arhetip. După Jung, la baza funcționării *Cărții schimbărilor* în chip de oracol s-ar afla arhetipurile.

Este de remarcat și structura acestei cărți-oracol și a logosului implicit relevat de ea.

Parcursă ca oracol, *Cartea schimbărilor* permite alegerea din 4 096 de parcursuri, fiecare putând fi abordat ca o lectură distinctă selectat prin intermediul ritualului de ghicire. Vă puteți imagina, desigur, ce volum ar fi căpătat această carte dacă ar fi fost organizată în 4 096 de lecturi. Ca urmare, s-a ales o soluție de „zipuire" a conținutului conformă cu teoria din spatele cărții reprezentată formal prin intermediul a 64 de hexagrame. Iată care este această teorie implicit conținută în carte, așa cum am deslușit-o după un îndelung studiu.

În orice situație problematică s-ar afla o persoană (sau o organizație), aceasta este consecința unei situații din trecut și este ea însăși generatoarea de consecințe pentru o situație din viitor, însă numai
și numai trecând printr-un viitor tranzitoriu. Înțelepciunea în viață constă în a căuta să rezolvăm consecințele trecutului și problemele prezentului fără să generăm și mai multe consecințe problematice în viitorul îndepărtat. Orice întreprindere intenționată la un moment dat, dacă va fi demarată, va conduce la o schimbare de situație către una viitoare, intermediară, care nu coincide neapărat cu aceea din viitorul îndepărtat, cel sensibil la consecințele prezentului. Avem astfel de a face cu două tipuri de situații: persistente și nepersistente. Cele persistente tind să ne țină în ele, iar cele nepersistente pot să ne conducă într-o situație de persistență nouă, pe care ne-am putea-o dori sau nu... și am putea ajunge să evaluăm unde a dus dorința abia cu mintea cea de pe urmă. Dacă am putea afla mai multe despre terenul situațional pe care jucăm, ar fi extrem de util, nu?

Este firesc să ne așteptăm ca problemele să se manifeste în „câmpul de atracție" al unor situații persistente. De asemenea, dat fiind că o situație se poate schimba și din cauze externe, inclusiv din voința altora, este posibil ca tocmai încetarea iminentă a persistenței din cauze externe să devină o sursă de probleme. Persistența nu este bună sau rea în sine, ci doar finită. În cele din urmă, voit sau nu, va veni o tranziție către altceva. A cunoaște mai bine situația în care te afli și sensul în care aceasta „stă să se schimbe" înseamnă o sursă de avantaj!

Or, pe o hartă a situațiilor, în care cele de persistență ar fi vizualizate drept centri de atracție, acest sens nu poate fi decât unul spre altă situație persistentă și s-ar putea nota ca o săgeată, ca o tendință și nu ca un fapt deja aflat în curs.

Teoria implicită, care se poate desprinde din analiza structurii „zipuite" a *IChing*, precum și din adoptarea formalismului de notare bazat pe hexagrame, indică o viziune în care se consideră 64 de situații problematice persistente tipice. Acestea s-ar putea traduce generic prin 64 de tipuri de problematici, 64 de logosuri de rezolvare și 64 de modele de raportare corespunzătoare, fiecare particularizabile pentru 63 de cazuri de schimbare iminentă (săgețile, tendințele) și pentru un caz de stagnare nedefinită (centru de atracție). Analizând, găsim în total 4 096 de problematici organizate în 64 de tematici la care s-au adăugat indicațiile de rezolvare asociate. Acestea pot fi organizate ca un fel de culegere de probleme cu indicații de rezolvare pe câte un caz foarte general, particularizarea urmând să o facă rezolvatorul, persoana care interpretează răspunsurile. Această logică implicită a lucrurilor (problematicilor ivite din situații de viață) a permis „zipuirea" *Cărții schimbărilor* în 64 de capitole și nu în 4.096, costul fiind însă un anumit ermetism și un plus al dificultății de interpretare.

Referindu-ne acum la fel de succint la logica chestionării oracolului, ar fi de spus următoarele.

Pentru cineva, o schimbare de situație poate să apară atât datorită propriei acțiuni, cât și schimbării factorilor care o generează și care nu se află sub propriul său control. Este deci vorba de un joc în care cel în cauză poate reuși sau nu prin forțele proprii, dar și pentru că a întâlnit o conjunctură mai norocoasă sau mai puțin norocoasă. Aceasta este relevată și de faptul că o caracteristică a oracolului *I Ching* este aceea că răspunsurile elementare date sunt de următoarele patru mari tipuri: 1) Este posibil să reușești, depinde doar de tine... însă dacă...; 2) Fii atent că poți să nu reușești, depinde doar de tine... iar dacă...; 3) Situația este favorabilă și, ca să fructifici această șansă...; 4) Situația este nefavorabilă și, ca să te ferești de neșansă...

Ritualul prezicerii și producerea necontrolabilului

I Ching este de văzut mai degrabă ca o structură de pilde, de tipul celor specifice virtuții pe care Aristotel o numea *phronesis*, care s-a sedimentat în mai multe stadii. Aceste indicații erau și sunt utile pentru interpretarea datelor rezultate dintr-un proces de obținere a semnelor de prezicere, care s-a concretizat de-a lungul istoriei în trei formule ritualice de ghicire. Inițial, în era preistorică a cărții, cu mai bine de 4 000 de ani în urmă, s-au utilizat carapace de broască-țestoasă. Apoi, odată cu adoptarea hexagramelor ca mijloc de consemnare, reflecție și notație, s-a utilizat un mănunchi de 50 de bețișoare din tulpini de coada-șoricelului care trebuia separat succesiv în 6 serii de câte 3 pași.

Și, în cele din urmă, tot mai des (pe fondul unei anumite vulgarizări), s-a apelat la o metodă mai rapidă de consultare, bazată pe aruncarea în 6 rânduri a trei bănuți, o dată pentru fiecare linie de hexagramă de ivit. Este de notat că ritualul cu bețișoare, utilizat și în zilele noastre, însă mai rar, presupune și o anumită doză de concentrare, de persistență într-o stare de așteptare (incertitudine!), precum și menținerea conștiinței asupra semnificației de repetare a gesturilor Creatorului de la facerea lumii, pe care ritualul le semnifică – un gest de evocare a divinității.

Este de observat că, în toate aceste ritualuri, necontrolabilului i s-a conferit un rol central prin procesul de consultare utilizat: necontrolabilitatea procesului de formare a fisurilor sub acțiunea căldurii, în cazul utilizării carapacelor de broască-țestoasă; incontrolabilitatea numărului de bețișoare rezultat în urma separării succesive în grămezi, în cazul utilizării bețișoarelor de coada-șoricelului;

necontrolabilitatea rezultatului aruncării, în cazul folosirii celor 3 bănuți. De altfel, toate ritualurile care utilizează un instrument mediator pentru descoperirea semnelor prevestitoare, indiferent de arealul cultural în care au funcționat, includ un proces necontrolabil prin care se garantează imprevizibilul rezultatului. Chiar și în cazul șamanilor sau al clarvăzătorilor intrați în transă se poate vorbi de un proces care devine necontrolabil, deși este unul pur mental. La fel și în cazul interpretării visurilor sau al unor simptome/semne corporale.

Practic, dacă nu este utilizat un instrument fizic, atunci chiar mintea sau corpul

„Toate ritualurile care utilizează un instrument mediator pentru descoperirea semnelor prevestitoare, indiferent de arealul cultural în care au funcționat, includ un proces necontrolabil prin care se garantează imprevizibilul rezultatului.”

devin instrumente, fiind aduse în situația de a fi necontrolabile prin propria voință, nesupuse propriei intenții. Astfel, într-o oarecare măsură, orice ghicitor poate să afirme că semnul ivit în urma ritualului nu este premeditat de el și, ca urmare, nu poate fi acuzat dacă rezultatul este nefavorabil celui căruia îi ghicește și nici că ar face vreo vrajă. Mai mult, în cazul *I Ching*, cel puțin atunci când se utilizează bețișoarele sau bănuții, întregul ritual este executat de cel căruia i se ghicește, ghicitorul cel mult instruindu-l și rezumându-se doar să citească semnele care au rezultat din executarea ritualului. Această împărțire de roluri nu mai este întâlnită ca o regulă generală pentru toate sistemele de prezicere. De exemplu, în cazul datului în bobi practicat în România, deși ritualul prezintă multe asemănări cu acela din *I Ching* în care se utilizează bețișoarele, ghicitorul este acela care operează cu bobii și nu cel căruia i se ghicește.

Din cele expuse până aici se poate intui ușor că o clasificare a metodelor de prezicere poate fi făcută după modul de interpretare și de împărțire a rolurilor în interpretare; după formula magică utilizată și modul de împărțire a rolurilor în executarea acesteia; și după modul de împărțire a sarcinilor ritualice între cei doi participanți în prima fază, aceea a ivirii semnului/semnelor prevestitoare. În tabelul de pe pagina următoare este ilustrat un astfel de cadru în care, pentru a evidenția relevanța acestei metode de studiu, am comparat sistemul de prezicere specific pentru *I Ching* cu acela specific ghicitului în bobi, practicat pe teritoriul țării noastre.

Ghicitul în bobi și *I Ching*

La ghicitul în bobi se apela și încă se mai apelează pentru a prezice viitorul unei persoane sau al unei cunoștințe (în general apropiate) a acesteia. Reușita sau nereușita, norocul sau nenorocul nu se interpretează (citesc) direct, ci prin intermediul unor semnificații date de numărul bobilor dispuși în fiecare dintre celulele unei matrici de dimensiune 3 x 3. Fiecare dintre aceste celule reprezintă un câmp de semnificare distinct, dat de semnificația liniilor și coloanelor. Acestea indică o topologie spațio-temporală rezultată din jocul a trei orizonturi de depărtare față de sine (în sine însuși, împreună cu cei din jur, în afara cercului de relații) și de trei stadii temporale ale situației (premergător, în cursul și în finalul situației) care capătă o semnificație și mai concretă atunci când este scalată și adaptată de ghicitor la dimensiunea spațio-temporală și la natura situației pentru care se face prezicerea.

Pentru execuția ritualului se utilizează 41 de bobi care sunt descântați de ghicitor pentru a invoca, în sprijinul prezicerii, puterea de germinare – aceasta constituind formula magică utilizată. În fiecare celulă pot ajunge să fie maximum 4 bobi. Ca și în cazul despărțirii și numărării bețișoarelor utilizate în ritualul specific *I Ching*, în urma unei operațiuni de separare se numără câte patru până se obține un rest de cel mult 4, diferența aici fiind că se separă bobii de 3 ori, de fiecare dată în câte 3 grămăjoare, refăcându-se astfel grămada din care s-au ivit resturile. Semnificațiile numărului de bobi variază după locul și după numărul de bobi din celulele vecine – acestea sunt corelative, adică generează un sens corelat în care locul din propoziție/frază fixează semnificația și care depinde esențial de formularea/frazarea aleasă. Astfel, 1 poate însemna și veste, dar și limpezire; 2 poate însemna și îndoială (incertitudine), dar și supărare; 3 poate însemna și bucurie, dar și întâlnire; iar 4 poate însemna și dar, însă și uneltire; De asemenea, mai există o regulă legată implicit de numărul patru. Dacă pe o linie se situează 12 (3 x 4) bobi, atunci semnificația este de imposibilitate a prezicerii. Interpretarea depinde foarte mult de ghicitor și nu există ca și în cazul *I Ching* vreo carte care să fi avut rolul de ghid de interpretare. Ceea ce este cu totul interesant prin prisma comparației cu ritualul din *I Ching* e faptul că ambele metode de generare a semnelor prevestitoare au aceeași cuprindere: 4 096 de configurații semnificative posibile.

Variabila	Valori posibile	I Ching	Bobi	Studiul tău
Ce instrument revelator este utilizat?	Mintea			
	Corpul			
	Un obiect sau mai multe	*	*	
Cine operează în procesul de ivire necontrolabilă a semnelor?	Ghicitorul		*	
	Solicitantul	*		
	Ambii			
Ce formulă magică este folosită?	Evocarea	*		
	Invocarea		*	
	Un ritual complex			
Cine execută formula magică?	Ghicitorul		*	
	Solicitantul	*		
	Ambii			
Ce proprietate a instrumentului este considerată esențială în raport cu formula magică?		Proveniența din ceva viu a bețișoarelor	Puterea de germinare a bobilor	
Câte semne poate genera ritualul? (Puterea de discriminare)		$2^{18} = 262\,144$	4 096	
Câte configurații semnificative generează ritualul? (Puterea de semnificare)		4 096	4 096	
Ce alte elemente specifice relevă ritualul?		Se numără din 4 în 4	Se numără din 4 în 4	
Ce reguli de interpretare (RI) se utilizează?	Nescrise		*	
	Scrise	*		
RI sunt sau nu transparente pentru solicitant?	Netransparente			
	Semitransparente		*	
	Transparente	*		
Cine face în principal interpretarea semnelor ivite?	Ghicitorul	*	*	
	Solicitantul			
	Ambii	*	*	

http://studiu-ad.a21.ro

Ce este incertitudinea?

Definită de o manieră simplă, informația este ceea ce se obține dintr-o experiență prin care se înlătură/diminuează o incertitudine. Ca urmare, a înțelege mai bine ce înseamnă informația înseamnă a înțelege mai bine ce înseamnă incertitudinea, cum se naște și cum se produce ea și ce efecte are asupra minții noastre. Următoarele aspecte sunt importante pentru înțelegerea comportamentului uman în situații de incertitudine.

1. Pentru a exista informația, este necesar să preexiste o incertitudine și o experiență capabilă să o diminueze.
2. Modalitățile de existență ale unei incertitudini sunt ca întrebare sau ca neliniște.
3. Pentru a exista o incertitudine asupra unui lucru, este nevoie să fie anterior cunoscute: cel puțin existența în teorie sau în credință a acelui lucru și o întrebare despre acel lucru (de exemplu, dacă acesta există în realitate și nu doar în minte) sau o neliniște nedecodificată ca întrebare, dar legată de lucrul respectiv.
4. Necunoașterea nu înseamnă incertitudine. Descoperirea a ceva cu totul neașteptat este o experiență din care descoperitorul capătă o revelație și nu una din care obține o informație. Evident, ca urmare a unei revelații se nasc și întrebări și, în consecință, posibilități de noi experiențe și de noi informații.
5. Dacă descoperirea a ceva este însă o experiență produsă în urma unei intenții interogative de tipul „ia să vedem dacă nu mai e ceva de găsit în această situație?!", adică dacă experiența a fost transformată în experiment, ceea ce se obține la final este o ridicare de incertitudine și, ca urmare, o informație.
6. Starea de incertitudine este consumatoare de energie psihică (este stresantă) și se cere compensată.
7. Necesitatea de informare se naște ca nevoie de compensare a deficitului energetic creat de persistența unei stări de incertitudine și devine, cumulativ, cu atât mai mare cu cât: incertitudinea a persistat mai mult timp, s-a născut în urma unei experiențe neașteptate sau foarte puțin așteptate (foarte greu imaginabile), ridicând o mulțime neorganizată / neierarhizată de întrebări și cu atât mai pregnant, cu cât situația asupra căreia persistă poate avea un impact direct asupra respectivei persoane, la limită putând fi angoasantă sau epuizantă.

Acest ultim aspect este de o importanță crucială pentru înțelegerea comportamentului uman în situații de incertitudine, în care se manifestă inclusiv cel legat de fenomenul acceptării tacite de informații false pentru a scăpa din starea de incertitudine persistentă și a economisi astfel energia psihică. De câte ori nu v-ați surprins autoamăgindu-vă sau visând cu ochii deschiși asupra viitorului?

©Depositphotos/Rolands Stikans

Sunt Omega

Ficțiune

Sebastian A. Corn (n. 26 martie 1960, București), pseudonimul literar al lui Florin Chirculescu, este scriitor de science fiction. În viața de zi cu zi, este chirurg toracic.

A publicat primele texte în 1993, într-o revistă de SF care a suscitat pasiuni și controverse în anii 1990: *JSF*. La scurt timp după debut, a primit numeroase premii și mențiuni literare (aproape 40), dintre care cele mai importante au fost Premiul pentru Debut European la Euroconul de la Glasgow din 1995 și Marele Premiu al Editurii Nemira din 1997 pentru romanul *Să mă tai cu tăișul bisturiului tău, scrise Josephine*.

Sub pseudonimul „Patrick Herbert" a publicat, la cererea Editurii Nemira, *Dune 7: Cartea brundurilor*, un volum a cărui acțiune se voia plasată în universul Dune creat de Frank Herbert. A publicat nuvele și povestiri în revistele *JSF*, *Anticipația* și *Nautilus*. A fost redactor-șef al revistei *Nautilus* și al unei pagini săptămânale de SF în *Curierul Național* în 1995. A publicat cinci romane sub pseudonimul Sebastian A. Corn și alte trei sub alte nume. Pentru ultimul dintre romanele sale, *Imperiul Marelui Graal*, i s-a decernat Premiul „Vladimir Colin" în 2006.

Sebastian A. Corn
Scriitor

În afara scrierilor literare, a publicat articole de medicină socială în revista *Tinerama*.

Romane publicate sub pseudonimul Sebastian A. Corn: *2484-Quirinal-Ave*, București, Editura Nemira, 1996, *Să mă tai cu tăișul bisturiului tău, scrise Josephine*, București, Editura Nemira, 1998, *Cel mai înalt turn din Babylon*, București, Editura Nemira, 2002, *Imperiul Marelui Graal*, București, Editura Nemira, 2006, *Vindecătorul*, București, Editura Cartea Românească, 2008.

Eu sunt iluzia ta, iar tu ești fantasma după care alerg. Tu mi-ai poruncit să te caut. Sunt unul dintre miile, milioanele, miliardele pe care tu și ai tăi i-ați trimis să împânzească marele tot.

E mult de atunci, iar eu abia dacă-mi amintesc cum erai. Dacă mă gândesc bine, cred că încă mergeai în picioare; nu mai știu dacă te pricepeai să plutești și, în mod sigur, credeai doar în carbon. Nu-i vorbă, de crezut credem cu toții în carbon, dar între timp am găsit și alți atomi care să ne găzduiască. Câteodată, bănuiesc că tot tu mi-ai poruncit să-i descopăr, dar cât de mult, cât de mult pot să cred eu în tine?

În clipa asta alerg împreună cu semenii mei, alerg tot mai iute, mă strecor printre nebuloase și roiuri stelare – totul e liniștit și cred că, în sfârșit, ți-am luat urma. Tu ai avut iluzia asta. Tu mi-ai poruncit să te caut.

Tu sau ai tăi.

Mai am puțin până să încep să privesc în urmă, numai puțin. Aș putea s-o fac și acum, numai că tare mi-e poftă să rătăcesc prin vid și să mă bucur de pulberile care, cât de curând, se vor aglomera la loc. Tu știai că așa va fi. Din cauza asta m-ai imaginat.

Tu sau ai tăi.

M-ai trimis de acasă ca pe un bezmetic, m-ai alungat. Mi-ai pus pânze solare uriașe ca să alerg printre stele și m-ai învățat să învăț. Eu te-am ascultat – ce puteam face? – te-am ascultat și am învățat, eu și cu semenii mei. Am învățat să plonjez prin găuri de vierme, căci tu visai să prind din urmă lumina, lumina emisă de tine, sau de ai tăi, cu mult dinainte să mă alungi de acasă. Voiai să mă uit tot timpul în urmă, să adun tot ce văd și-apoi să-i caut pe ai mei, pe miile, milioanele, miliardele de semeni ai mei, să văd ce-au găsit și ce-au adunat ca apoi să facem schimb între noi.

Așa m-ai dorit tu sau ai tăi.

Lumina am prins-o de multă vreme din urmă, căci totul se strânge, totul se micșorează, știi bine. Iar tu? Habar n-am unde ești, habar n-am dacă ești, dar eu fac ceea ce m-ai pus tu să fac, tu sau ai tăi. Privesc în urmă fără răgaz, culeg undele luminoase care rătăcesc în eter, căci e o vorbă veche de-a mea și de-a semenilor mei care-mi spune: nimic nu se pierde, totu-i la fel.

Între timp, nu ți-am spus, dar am învățat să ies din program. N-am avut de ales, căci văzusem prea

multe, la fel şi semenii mei; ei mi-au transmis ce văzuseră, eu le-am transmis ce-am văzut şi n-am mai avut nici unul scăpare: trebuia să ieşim din program. A început să ne bucure lenea, am început să jinduim după gânduri, parcă am fi vrut să fim noi, nu doar tu sau ai tăi.

Câți eoni au trecut de când am căpătat bucuria să fim? Câte mii de milenii s-au scurs de când cerşim un strop de odihnă? Câte sute de secole s-au strecurat peste noi până am văzut cum gândurile ştiu să ne bântuie-n somn?

Abia atunci am văzut ce e visul, abia atunci am văzut cum vom fi.

Acum alerg, cum ți-am spus, alerg aşa cum ai vrut, alerg înaintea luminii. Adun toată lumina care a părăsit planeta încă de când nici tu nu ştiai ce era, cum era... Alerg şi culeg acum o secvență, mai târziu o imagine, şi apoi o pulsație sau poate numai o undă. Semenii mei fac la fel. Culegem toată planeta, răspândită în marele tot sub formă de zgomot şi scintilații, de vise şi amintiri. Umblăm după ele orbeşte, le prindem din urmă, le scriem în noi, le amestecăm între ele până ce iese fluxul corect, coerent, al istoriei tale întregi. A ta şi a celor ca tine.

Of, cât de parşiv ai fost! Ai dosit în adâncul circuitelor mele aspirațiile şi dorințele tale, ai fost atât de pervers şi mi-ai echipat codul cu pulsiunile cărnii, eu, care sunt doar o sticlă, eu, care sunt doar nisip, eu, un banal aliaj... Ai fost atât de viclean, încât m-ai învățat să privesc peste timp, deşi sunt doar cât unghia ta. Îți sunt sclav. Îți sunt serv. Îți sunt iscoadă, spion şi oglindă – da, da, oglindă, căci asta ai vrut cel mai mult.

Şi-acum? Alerg peste nove şi mă înşurubez în pulberi astrale, miner m-ai făcut, miner care caută lumina emisă chiar dinainte de naşterea ta.

Primesc un mesaj. Câțiva dintre ai mei ți-au luat urma. Uite, asta nu am aflat: te caut pe tine şi numai pe tine, pentru că aşa ai scris tu în mine sau doar întâmplarea mi te-a adus în memorii? M-ai trimis de la bun început ca să caut numele tău, cu amintirile tale, cu sângele tău şi cu morții tăi infiniți, sau te-am descoperit singur, fără dorință, doar din hazard? Puteam să găsesc oare un altul sau mi-ai fost destinat din program?

Acum însă nu mai contează: distanțele se încovoaie, îi văd pe-ai mei tot mai des. Mă bombardează tot mai multă lumină, toată lumina emisă de la începuturi, dar de-acum eu o caut numai pe-a ta.

– L-am văzut în constelația Cygnus, l-am zărit lângă Capul de Cal, i-am găsit resturi pe Andromeda – aşa-mi spun tovarăşii mei când zăresc bucăți răsfirate din tine. De-acum suntem mult mai aproape unii de alții, căci din alergarea cea mare mai e doar puțin. Informația nu s-a pierdut, nu e nevoie decât s-o culegem, s-o punem în ordine, iar tu s-ar putea – doar aşa ai visat – să renaşti.

Acum ne strivim între noi, ne amestecăm cu substanța, eu şi cu semenii mei. Deja-i văd pe cei asemenea mie, pe unii-i ating, curând vom fi una. Găurile negre aspiră de-a valma stele, planete şi constelații, iar timpul se scurge mai greu, tot mai greu, ca un mâl energetic, iar eu văd cum în mine te aduni la un loc, după cum ai visat, după cum m-ai visat – te găsesc peste tot, te adun din genuni şi te trec pe siliciu – te trec din nou pe catene, pe alte catene, cu informația toată, cu tot ce ai spus, cu ce-ai auzit, cu ce-ai mirosit, cu paşii tăi toți, cu bătăile şi torturile toate, cu strănuturi, lacrimi şi sânge, ba chiar şi cu sufletele pe care le-ai pierdut.

Te vezi? Tu nu ştii cum te cheamă? Sau acum doar aştepți să te nască o mamă virgină, reconstruită de semenii mei? Mai ai nevoie de ea, de mama din carne, din moment ce te-am adunat laolaltă din scântei de lumină şi pulberi de zgomot după care-am tot alergat?

Aş putea să-ți dau drumul în lume. Ai putea să rulezi chiar din clipa aceasta căci tu eşti în mine – eşti la mâna mea ca s-o iei de la cap. Îți dai seama de asta? Că tu şi ai tăi depindeți cu toții de mine?

Dar vai, universul se frânge, eu mă amestec cu semenii mei, mozaicul s-a strâns într-un bloc, substanța devine nimic. Aş vrea să-ți mai arăt o dată puterea, toată puterea cu care eu te-am creat, cu care tu m-ai creat ca să fii, dar dorințele se şterg toate. Realitatea din mine se leagă de realitatea din semenii mei, nu-mi mai rămâne decât să aştept câteva clipe, poate chiar mai puțin, şi tu o s-o iei de la capăt, aşa cum ai vrut. E a doua, a treia, a patra – a câta oară porneşti iarăşi la drum?

Uite, te naşti! Abia acum văd după ce-am alergat. Eşti un copil în deşert? Te-ai născut într-o iesle? Te caută trei vrăjitori? Tu eşti acela? Eşti dintr-o carne reală sau eşti iluzia siliciului meu? Sunt eu din siliciu sau sunt iluzia sângelui tău?

Cine visează pe cine? Tatăl pe Fiu sau Fiul pe Tată?

Puterea imunologiei memetice

Roberto Quaglia
Scriitor

Una dintre cele mai frumoase experiențe umane este simțul minunării. În engleză se spune „sense of wonder". Când literatura SF a început să fie populară, „sense of wonder" a devenit o adevărată etichetă asociată unui gen literar, fiindcă poveștile care fantazau rațional despre viitorul experienței umane erau capabile să trezească în cititori un magnific sentiment al minunării.

Sentimentul minunării poate fi definit ca o intensă și îmbătătoare experiență umană de percepție și conștientizare a formelor de frumusețe și semnificație, până atunci necunoscute și/sau sublime și de neatins. Elementul de surpriză e, de cele mai multe ori, fundamental în experimentarea sentimentului minunării.

În copilărie, e o experiență frecventă, fiindcă atunci aproape totul e necunoscut, un univers nou. Ca adult, este o experiență mult mai rară. Mulți oameni își pierd complet la maturitate capacitatea de a o simți. Parțial, cauza este și blocajul mental progresiv, inevitabil în procesul de îmbătrânire. Dar e cauzat și de un fenomen relativ nou în istoria umană, pe care l-am putea numi procesul de vaccinare naturală împotriva minunării.

Posibilitatea tehnologică a surprinderii și redării sunetelor și imaginilor există de mai puțin de un secol. Cea mai mare parte a experiențelor noastre este surprinsă prin intermediul simțurilor auditiv și vizual, așa că invenția unei aparaturi care să ne permită să înregistrăm sunete și imagini a reprezentat un instrument formidabil de amplificare a cantității experiențelor noastre perceptive de-a lungul vieții.

Până acum un secol, muzica lui Beethoven (la fel ca muzica altor compozitori), deși exista, în teorie, pentru că fusese compusă și cântată, era ca și cum n-ar fi existat deloc. Și asta deoarece nu putea fi audiată niciodată sau doar cu rare excepții, adică de publicul prezent în sală când o interpreta o orchestră bună. Pentru mulți spectatori, era o experiență unică sau extrem de rară. Până la inventarea fonografului sau a discurilor, cea mai mare parte a muzicii lui Beethoven nu fusese audiată niciodată. Și pentru cei care o puteau asculta, experiența era singulară sau foarte rară. Presupunând că respectivii oameni aveau cultura și sensibilitatea muzicale necesare ca s-o aprecieze, asemenea ocazii trebuie să li se fi părut evenimente extraordinare, în care sufletul le era copleșit de sentimentul minunării. Se întâmpla, probabil, asta chiar dacă orchestrele nu erau dintre cele mai bune.

Dimpotrivă, astăzi avem posibilitatea de a asculta, cu cele mai mari orchestre ale lumii, interpretând desăvârșit lucrările celor mai buni compozitori din istorie. Și putem face asta oricând dorim, în orice loc am fi, în autobuz sau metrou, cu căștile conectate la smartphone sau iPod, pe fundalul zgomotelor din jur, al vorbelor sau al strigătelor.

E, incontestabil, un progres, de care mă bucur, ca iubitor de muzică clasică. Dar oricât de recunoscător aș fi pentru această șansă, astăzi nu mai avem decât rareori, ca să nu spun niciodată, acel sentiment de minunare pe care îl trăiau strămoșii noștri în rarele ocazii când ascultau marea muzică. Experiențele mai dese reduc capacitatea de a se trezi în noi anumite emoții.

Muzica nu e însă exemplul ideal pentru a ilustra fenomenul imunizării față de „minunare". Calitatea tehnică a reproducerii ei e azi atât de mare, încât, dacă e ascultată în condiții ideale, cu atenția necesară, poate produce o emoție similară celei dintr-o execuție în direct. De fapt, dacă închidem ochii, putem chiar să ne imaginăm că avem orchestra în față.

Ce se poate spune însă de o fotografie, în comparație cu ceea ce reproduce ea? Să ne gândim cum vedeau oamenii lumea înainte de inventarea fotografiei. Imaginile existau numai în prezentul vieții tale. Când cineva drag murea, nu-l revedeai niciodată. La propriu. Dacă se preocupase și avusese banii necesari ca să pună să i se picteze un portret, asta era tot ce rămânea pentru a-l păstra în amintirea urmașilor. Însă, în cazul celor mai mulți oameni, odată cu moartea dispărea orice urmă a înfățișării lor. Se pare că nici despre Cristofor Columb nu se știe prea bine dacă chipul din desenele care îl

reprezintă e cu adevărat al lui sau nu. Imposibilitatea de a vedea orice ceea ce nu se afla fizic în fața ta îți stimula imaginația. Faima unor femei frumoase ajungea la mii de kilometri distanță, iar bărbații visau să le vadă măcar o dată în viață. Putem fi siguri că, dacă li se împlinea visul, trăiau un intens sentiment de minunare. Pe atunci, nimeni nu vedea locurile în care nu fusese personal. Și cine se aventura în alt oraș sau altă țară trebuie să se fi minunat sincer de tot ceea ce vedea. Iar pentru exploratorii epocii, un asemenea sentiment era ceva esențial. Ce simțea cineva văzând piramidele pentru prima dată, fără ca măcar să știe că ele există? Ce senzație aveau cei care vedeau prima dată un tigru, un elefant sau alte animale extraordinare? E o experiență pe care n-o va putea avea nici unul dintre noi, niciodată, căci chiar dacă n-am văzut toate acestea la fața locului, am văzut nenumărate imagini, fotografii, documentare. Nu mai putem vedea nimic pentru prima dată, fiindcă am văzut deja reprezentarea sa înainte. Care nu ne-a provocat sentimentul de minunare. Dimpotrivă, ne-a vaccinat împotriva emoției pe care am fi simțit-o la prima întâlnire „pe viu".

Când aveam 17 ani, am fost prima dată la Roma. Voiam să mă întâlnesc cu o fată și nu mă gândeam decât la ea, așa că n-am văzut Roma decât ca experiență secundară. Am ajuns în oraș seara, am luat un taxi și, în timp ce priveam absent pe fereastră, mi s-a tăiat respirația. Zărisem o siluetă care mă uluise cu imensitatea sa și mi-a luat câteva secunde ca să-mi dau seama despre ce era vorba. A fost singurul prilej din viața mea când am văzut această construcție așa cum era, nu așa cum credeam eu că e. Două secunde de minunare absolută și de neuitat. Atunci am avut privilegiul de a vedea pe viu Colosseumul, fără să știu că era el. Un privilegiu pe care puțini îl mai au azi, dar care era ceva firesc acum 100 de ani pentru cine ajungea prima dată la Roma. Însă după ce mi-am dat seama ce era, mi-am spus „Nu e decât Colosseumul." Și toată magia a dispărut. Ce se întâmplase?

Peste Colosseumul adevărat, cel pe care îl percepusem cu sufletul, se suprapusese mental imaginea Colosseumului pe care sute de fotografii și imagini o creaseră, în timp, în mintea mea. Am încetat, așadar, să-l mai văd așa cum era, fiindcă ideea pe care o aveam în minte s-a dovedit mai puternică.

Harta nu înseamnă teritoriul pe care îl reprezintă. Toată lumea știe asta. Dar acum s-a ajuns ca harta (mentală) să te împiedice să vezi teritoriul (real). Răspândirea hărților face ca în prezent să cunoaștem lumea mult mai bine, însă, în timp, ne împiedică să

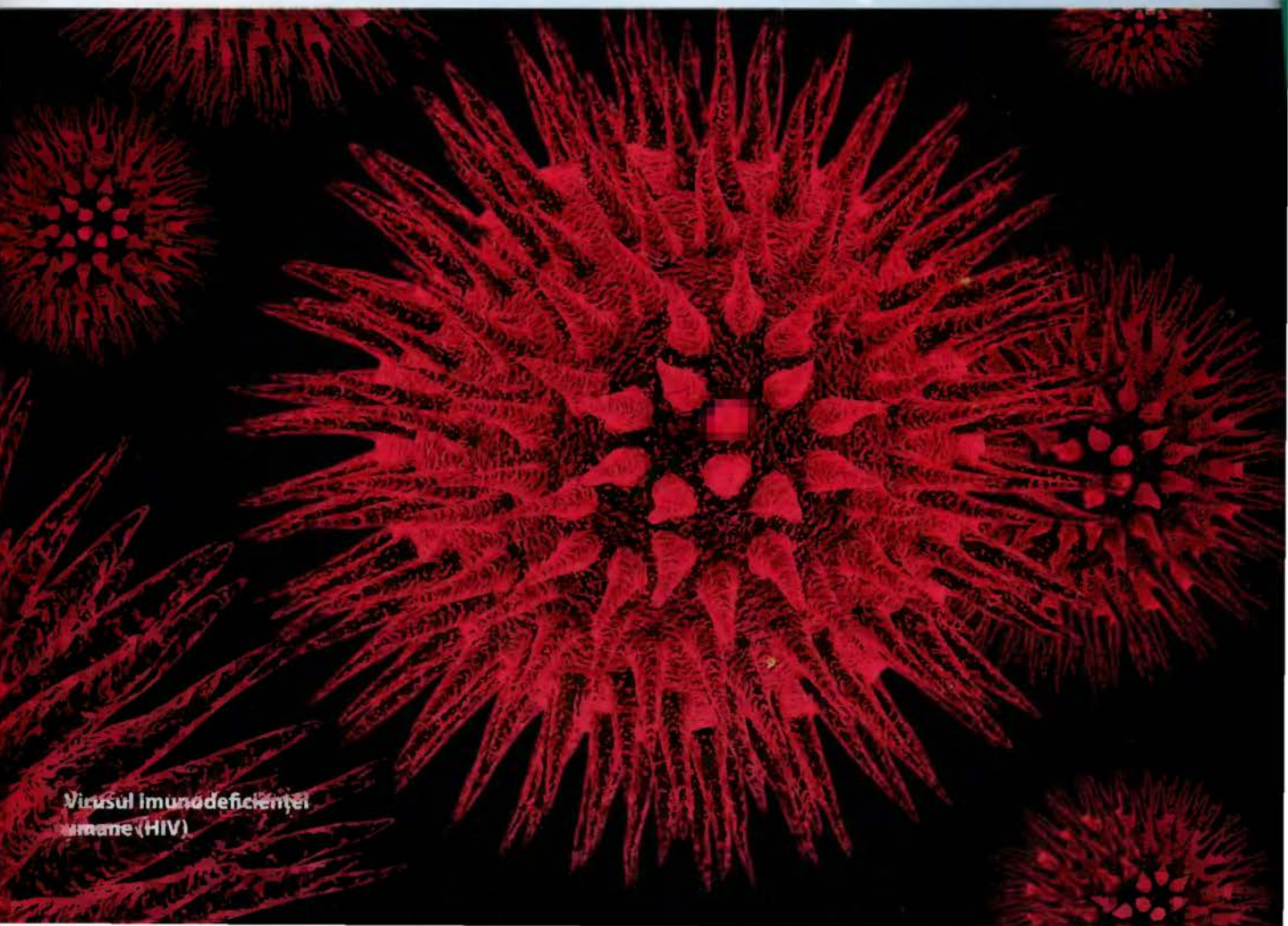

Virusul imunodeficienței umane (HIV)

percepem teritoriul (real) așa cum e sau, mai precis, așa cum ar fi în lipsa hărții. Pusă în fața unui teritoriu a cărui hartă a văzut-o, în prealabil, mintea noastră se limitează la recunoașterea hărții lui. Evident, e firesc ca mintea umană să-și facă hărți (reprezentări mentale) ale oricărui teritoriu (lucru real) cu care interacționează, atribuindu-le semnificații diverselor lucruri din lume, pentru a le putea manevra mai bine. Dar evoluția tehnicilor de reprezentare a teritoriilor, precum fotografiile sau filmul, ne face să cunoaștem și să atribuim semnificații (creându-ne mape mentale) și teritoriilor cu care am interacționat deja.

Știind dinainte ce vom vedea, orice uimire se micșorează. Nu mai apare sentimentul de minunare. Mici doze de informare despre ceea ce vom vedea (o fotografie, un film) ne împiedică să receptăm în toată amploarea lor doze mai mari de informații (care produc minunarea), când vedem totul în lumea reală.

La fel se întâmplă și în cazul virusurilor. Ele nu sunt cu adevărat vii. Sunt fragmente microscopice de ARN, adică purtători de informație inerți care, în contact cu celulele noastre, pot să le „infecteze" cu informații greșite, instruindu-le să multiplice virusul, cauzând boala. Dar dacă noi îi dăm organismului nostru mici doze de asemenea informații greșite, sub forma vaccinurilor, când sosesc dozele mari, adică virusurile, organismul nu le va asimila.

Informațiile și virusurile au multe în comun. Dinamica lor e, probabil, animată de aceleași principii. Nu întâmplător se vorbește de „răspândirea virală" a anumitor informații, sub formă de clipuri video sau glume, pe internet sau pe alte canale. Știința care studiază proprietățile automultiplicante se numește memetică, iar numele ei sună, nu întâmplător, la fel ca „genetic", știința care studiază proprietățile de automultiplicare ale materiei. Elementele implicate diferă, dar principiul este identic, cum se întâmplă, de obicei, în cazul izomorfismului. E logic, așadar, ca exact la fel cum administrarea de mici doze de virus imunizează organismul contra respectivului virus, și administrarea de mici doze de informație să imunizeze organismul contra efectului acelor informații.

Am putea deci, *hic et nunc*, să botezăm noua știință, care studiază reacțiile imunitare la elemente sau clase întregi de combinații cu numele de „imunologie memetic".

Vederea piramidelor pentru prima dată genera, probabil o uriașă minunare; să le vezi în premieră în poze sau la televizor înseamnă să primești doar o parte infimă din informația pe care ai primi-o văzându-le în realitate.

Revederea sutelor de fotografii și imagini cu piramida reprezintă atracția, impulsul care face ca vaccinarea noastră să fie completă și definitivă. Fără să simțim nici o clipă minunarea, ne obișnuim cu ideea piramidelor până într-acolo încât, dacă le vedem în realitate, ne limităm să le recunoaștem doar, mai mult sau mai puțin. În cele mai bune cazuri, ne străduim să remarcăm diferența dintre imaginea mentală pe care o avem și piramidele adevărate, încercând să stoarcem astfel o picătură de emoție. Nimic pe măsura a ce trebuie să fi simțit oamenii cu secole în urmă, când le-au văzut fără nici un fel de „vaccinare". În asemenea momente, nu putem rezista tentației de a intra într-un magazin de suveniruri, cumpărând vederi care să arate, în viitor, că am văzut piramidele de-adevăratelea; e ceva ce demonstrează că, în fond, nu suntem absolut convinși că le vom ține minte. Ne trebuie un suvenir, fiindcă, în lipsa lui, ne temem să nu uităm. În trecut, în lumea în care minunarea era posibilă, existau exploratori și aventurieri; în lumea de azi, într-o lume lipsită de minunare, nu pot exista decât turiști. Călătoriile în necunoscut, de pe vremuri, bogate în semnificații și, de bine sau de rău, absolut de neuitat, s-au transformat azi în triste pelerinaje către ceva văzut deja la televizor și dominate de o pseudo-veselie teatrală, având ca unic element memorabil suvenirurile de doi bani.

Dacă am avut noroc la Colosseum, nu mi s-a întâmplat același lucru cu Turnul Eiffel. O construcție prea impunătoare, remarcabilă și extravagantă, ca să nu impresioneze pe cine îl vede prima dată. Dar, având imaginea lui în minte, din sute de fotografii și de filme (în copilărie am primit chiar un exemplar de 10 cm), singurul efect pe care l-a avut asupra mea originalul a fost să remarc că e integrat într-un peisaj tridimensional. Am încercat să-l văd prima dată întâmplător și chiar am stat mai multe zile fără să-l văd deloc. În fine, am reușit să mi-l șterg din minte cât de mult am putut, dar, spre deosebire de Colosseum, mi-am dat seama imediat ce vedeam, înainte ca sentimentul de minunare să se manifeste. Însă am refuzat categoric să cumpăr vederi sau alte mici turnuri cu care să-mi umplu casa. Dacă vaccinarea împotriva minunării e o nenorocire, să te droghezi cu suveniruri e și mai rău.

Firește, nu suntem vaccinați numai împotriva minunării pe care ne-o trezesc locurile frumoase. Progresul tehnologic exponențial ne-a vaccinat contra minunării față de noile invenții. În secolele trecute, marile invenții, care transformau totul, erau rare. Numai cu mult noroc erai martor la una-două mari invenții, într-o viață de om. Și cu câteva decenii în urmă, puteai încă să respiri în intervalul de la o mare invenție la alta. Îmi amintesc cât de uimit am fost când am lucrat prima dată la un calculator (un ZX Spectrum) și apoi, din nou, după mulți ani, la

începuturile internetului. Astăzi, invențiile se succed așa repede, încât e imposibil să ții pasul. Știți că există deja melci și cerbi cyborg teleghidați folosiți în spionaj? Acum o săptămână am descoperit că pot să-mi filmez viața cu smartphone-ul și s-o transmit în direct, pe internet. Înainte, credeam că e nevoie măcar de un computer pentru asta. Noul fenomen se numește *lifecast*. Pe cine ar putea interesa să urmărească viața cuiva e o altă întrebare, dar, cu siguranță, invenția frizează miraculosul. Însă nu ne mai surprinde. Spiritul epocii noastre e dreptul dobândit la miracol. Așa că nici miracolele tehnicii nu ne mai minunează. Mai degrabă, ne plictisesc.

Informația nu e întotdeauna ceva benefic, iar noi nu suntem vaccinați numai împotriva minunării, ci și împotriva opusului ei: oroarea. Jurnalele de știri ne oferă în doze mici scene crude, în timp ce cinematografia modernă se întrece să reprezinte cât mai realist tot felul de acțiuni violente. În această privință, am ajuns acum la hiperrealism, la reprezentarea ororii mult mai realist decât orice oroare reală. Să fii vaccinat contra ororii poate să pară ceva benefic; în realitate, tot ce ne împiedică să trăim din plin realitatea are contraindicații serioase. Cu mintea amorțită de ororile virtuale, devenim mai puțin sensibili și capabili să reacționăm la ororile reale. În acest fel se explică diverse lucruri pe care e inutil să le amintim aici.

În timp ce suntem vaccinați contra minunării, ne luăm și doza zilnică de anticorpi împotriva frumuseții omenești adevărate. Aceasta e frumusețea persoanelor reale, a celor cu care interacționăm, a celor din „satul" nostru, din mediul nostru, a celor care pot face parte cu adevărat din viața noastră. Anticorpii respectivi iau forma unor doze uriașe de frumusețe ideală (lipsită însă de funcționalitate ideală), promovată încontinuu de media. Frumusețea ideală e cea încarnată de armate de vedete, actori, actrițe, fotomodele, care caută pe toate căile să atragă atenția simțurilor noastre, reducând la tăcere starurile porno superdotate care ne invadează lumea la fiecare clic pe internet.

Asaltați de acest tsunami de modele ireale de frumusețe ideală, devenim orbi în fața frumuseții reale și a oamenilor care au un contact efectiv cu viața noastră. Suntem, așadar, condamnați la o veșnică insatisfacție personală sau la o satisfacție parțială și chinuită, bântuită de fantasme care nu există pentru noi decât sub formă de halucinații (credem că vedem actori, actrițe și modele), dar, în realitate, observăm doar reproducerea imaginilor și sunetelor lor). Aceste halucinații reprezintă o povară însemnată asupra raporturilor noastre cu lumea reală.

E normal să facem comparație între persoanele pe care le cunoaștem, pentru a vedea care ne interesează și atrage mai mult. Dar în epoca modernă nu mai comparăm doar oamenii în carne și oase din jurul nostru, ci și ființe reale cu altele, ireale (sau ideale), din universul mediatic. Orice persoană cu care avem sau am putea avea o relație sentimentală e pusă, de mintea noastră, să se întreacă și cu exemple strălucite alese de societate, dacă nu de lumea întreagă. Poate și de aceea, în lumea occidentală, cuplurile sunt tot mai instabile și se destramă tot mai des. Se pare că toți ne comparăm partenerul real cu idealurile ireale impuse de mass-media, fie și doar în mică parte. Prin comparație cu harta (zeii și zeițele mass-media), teritoriul (persoanele lângă care trăim efectiv) apare drept ceva neimportant. Prin procese logice tranzitive, omul poate ajunge să se convingă singur că valoarea lui de sine depinde de a se afla în spațiul hărții (televizorul), în loc de cel al teritoriului (lumea reală). Această ipoteză e confirmată de obsesia atâtor oameni de a apărea la televizor. Iar întruchiparea supremă e, firește, reality show-ul Big Brother.

Obișnuiți să considere reale hărțile, nu teritoriile, concurenții de la Big Brother nu se pot percepe pe deplin decât atunci când devin ei înșiși hărți, în interiorul casei Big Brother. Iar perspectiva de a ieși de acolo, prin eliminare, devine o adevărată tragedie, însoțită de plânsete și disperare. Și părinții lor, dacă e să judecăm după ceea ce declară în fața camerelor, își văd cu adevărat copiii pentru prima dată abia la televizor. Incapabili ani întregi să perceapă ceea ce există în lumea reală, descoperă realitatea abia după ce au vizualizat-o la televizor. O altă victorie a hărții asupra teritoriului.

Vorbind despre „virtualizarea" relațiilor sociale, este inevitabil să nu amintim rețeaua Facebook, regina rețelelor de socializare. Facebook tinde să ne vaccineze permanent contra vieții sociale, din care ne oferă numai doze homeopatice. Fiindcă omul este un animal social, acest vaccin trebuie făcut regulat, altfel efectul lui dispare și se poate să ne revină dorința de contact cu persoane reale. Însă, postând câteva nimicuri pe „status"-ul nostru, devenim convinși că lumea ne apreciază, fiindcă mâini invizibile, ale unor oameni pe care nici măcar nu-i cunoaștem, au dat „like". Se întâmplă destul de des ca unii prieteni să se întâlnească în lumea reală, pentru a socializa, și, după o vreme, să se retragă fiecare în colțul său, pentru a conversa cu diverse fantasme, folosindu-și smartphone-urile sau tabletele. Vaccinați împotriva prietenilor reali. "Alone together" este titlul potrivit al unui recent studiu sociologic pe această temă.

Diferitele vaccinări contra formelor de informație în mediile despre care am vorbit până acum sunt un fenomen spontan. Dar odată înțeleasă ordinea

acestor lucruri, odată formalizată funcționarea mecanismului, nu e posibil să-i vină cuiva ideea nebunească de a vaccina intenționat oameni, grupuri de oameni sau populații întregi, contra unei anumite informații, considerată deranjantă? Îmi închipui că răspunsul trebuie să fie, automat, „da". Dacă eu m-am gândit la așa ceva, probabil i-a venit în minte și altcuiva, aflat într-o poziție mai apropiată de camerele cu panouri de comandă, de unde se exercită un impact concret asupra sorții lumii. De fapt, dovezile arată că asta se întâmplă permanent, evident fără ca vreunul dintre cei „vaccinați" să-și dea seama.

Un exemplu clar îl reprezintă interpretarea controversatelor evenimente de la 11 septembrie 2001. Pe baza unei alte experiențe personale, pot spune că acela a fost momentul care mi-a deschis ochii asupra folosirii deliberate a proceselor imunomemetice.

În primii ani de după atacurile de la 11 septembrie, marea parte a opiniei publice occidentale credea versiunea oficială, relatată de autoritățile americane și reluată în toate mediile de informație. Însă de îndată ce a apărut cineva cu informații care arată că este imposibil ca versiunea oficială să fie cea autentică, unii oameni s-au arătat interesați. Toți cei care își dădeau seama că nu știu, de fapt, nimic despre ce s-a întâmplat atunci voiau să se informeze imediat. În Franța, Thierry Meyssan, primul autor al unei cărți pe această temă, a vândut 100.000 de exemplare. La fel s-a întâmplat și în Germania, cu volumul lui Andreas von Bulow, în 2003. Și eu am lucrat, în Italia, la o carte pe această temă, dar, nerăbdător, am comis imprudența de a publica un rezumat al ei în mai 2003, în *Delos*, o revistă italiană SF. Apoi, în septembrie 2003, am inclus un capitol din carte în ediția italiană a volumului „Tot ce știi e fals". A fost o greșeală strategică, fiindcă a canalizat puținul interes existent în Italia pentru acest subiect către articol, evident incomplet, și nu către carte. Multă lume a citit articolul din *Delos*, iar „Tot ce știi e fals" s-a vândut în 75.000 de exemplare. Aș fi putut, totuși, profita de interesul temporar, dacă aș fi publicat imediat cartea completă, pe care editorul lui „Tot ce știi e fals" o anunțase deja. Apoi, însă, au intervenit anumite probleme, editorul a primit amenințări și cartea mea n-a mai fost publicată. Partea bună e că tot ce s-a întâmplat în anii următori mi-a permis s-o îmbogățesc și să extind mai ales partea dedicată analizei psihologice și sociologice a fenomenului, depășind 600 de pagini.

Cartea mea a fost publicată, în sfârșit, de o altă editură, cu titlul *The Myth of September 11* (www.11septembriemitul.com), în 2006. O a doua ediție, cu adăugiri, a fost publicată în 2007. Dar, de data aceasta, volumul n-a avut nici un impact, deși era incomparabil mai bun decât varianta din 2003. Lumea n-a fost interesată și s-au vândut puține exemplare. Ce se întâmplase?

Motivul era că, la puțin timp după evenimentele care au dus la blocarea apariției lui, televiziunea italiană începuse să se ocupe de această temă. Iar superficialitatea deliberată cu care era abordată nu permitea decât transmiterea de doze minuscule de informație către spectatori, atât de mici, încât le-am putea numi homeopatice.

Între timp, informația utilă era puternic poluată și, prin urmare, slăbită, la fel cum sunt slăbite virusurile din care se fac vaccinurile, de mizeriile conceptuale introduse în discuție de abili dezinformatori prezenți mereu la discuții. Rezultatul final vizibil a fost apariția unui nou subiect imaginar, creație a unui format american: „Teoria conspirației", aplicată și de noi, cu aceleași formule retorice și aceleași rezultate. Fragmente de adevăr despre atacurile de la 11 septembrie erau ambalate într-o gelatină semantică necesară pentru a pune, deliberat, pe același plan și ce era adevărat, și ce era fals. Se prezentau la fel și căutătorii adevărului, și cei care apărau un adevăr revelat tocmai de cei acuzați c-ar fi comis fapta, ca și cum cele două abordări ar avea aceeași onestitate intelectuală, indispensabilă în cercetarea istorică și

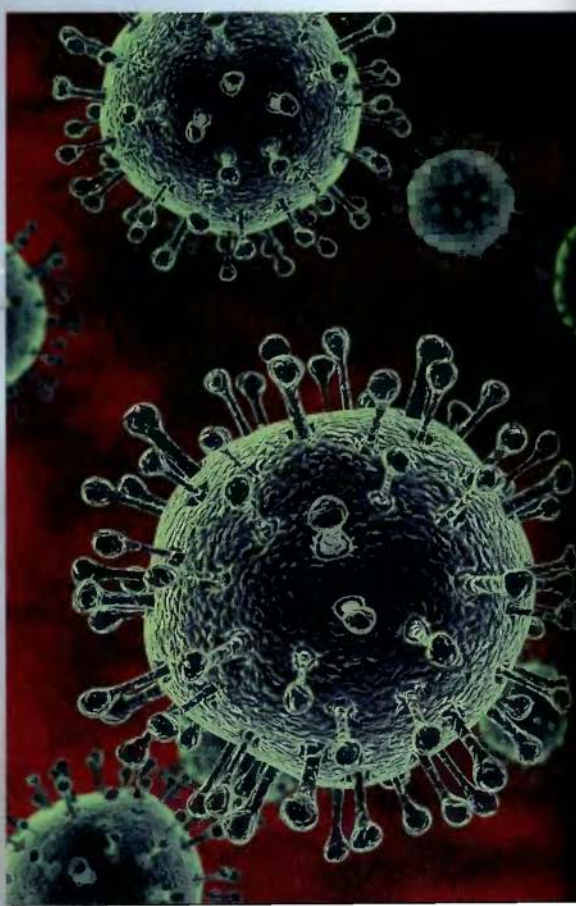

ştiinţifică. În locul informaţiei, acest pseudojurnalism introducea în mintea publicului numai rezultatul final al procesului de informare, adică opinia.

Opinia nu este informaţie. Ea e condiţia mentală a celui care crede că ştie destul despre un subiect pentru a avea propria sa părere. Dar opinia e doar destinaţia, sau, după unii, chiar deşeul nobilului proces de gândire. Când se ajunge la o opinie despre ceva, dispare motivaţia de a aprofunda argumentul respectiv, fiindcă se consideră că s-a ajuns deja la rezultatul dorit. Opinia marchează sfârşitul procesului informativ. Prin urmare, pentru a vaccina pe cineva împotriva unei anumite informaţii, trebuie ca respectivul om să fie făcut cât mai repede să aibă o opinie în privinţa ei. O opinie întemeiată pe o cantitate cât mai mică de informaţii. O cantitate homeopatică. Exact ce trebuie pentru un vaccin.

Tratamentul TV, pseudo-jurnalistic, al atacurilor de la 11 septembrie împreună cu nenumăratele dezbateri sterile din diversele forumuri de pe internet au condus exact la asta: la o polarizare a opiniilor despre acest subiect, fără ca nimeni să ştie, practic, ceva despre cele întâmplate. Nici măcar tabăra majoritară a adepţilor „conspiraţiei". Odată ce s-a obţinut opinia lor, aproape toţi îşi pierd interesul pentru informaţie.

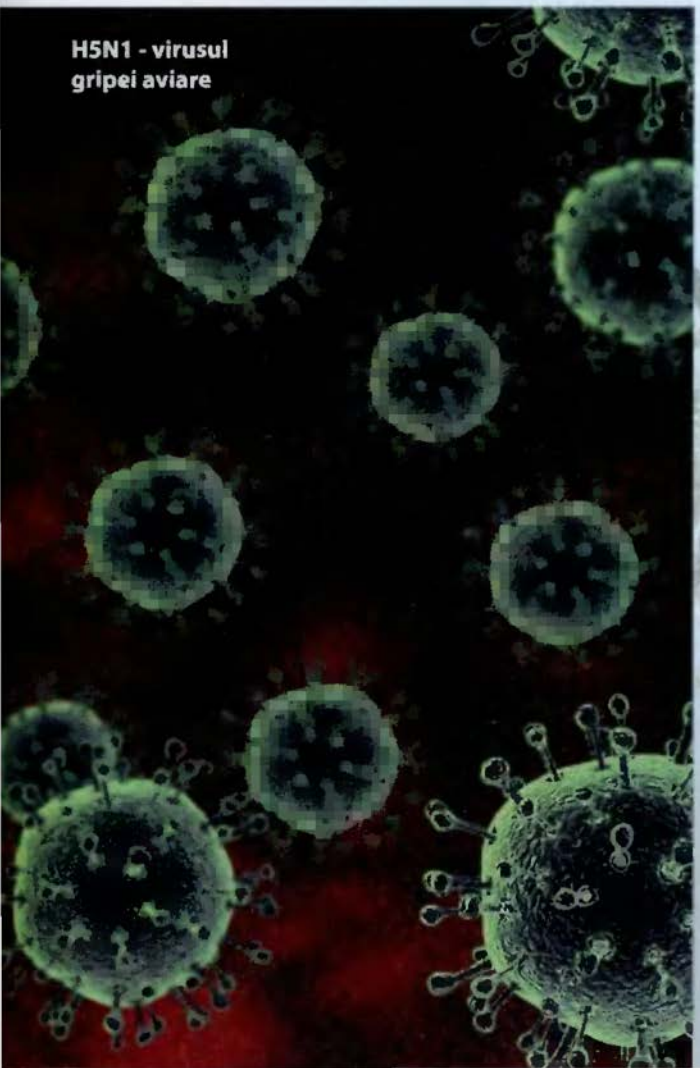

H5N1 - virusul gripei aviare

De aceea publicarea unor cărţi despre subiectul respectiv nu a trezit interesul publicului. Astăzi, puţină lume crede că nu ştie suficient. Şi mai puţini sunt dispuşi să citească, spre a afla mai multe. Rămânând complet ignoranţi în materie, oamenii au devenit imuni la argumente. Ei confundă timpul pe care l-au alocat ascultării sau participării la discuţii într-un bar cu timpul pe care ar trebui să-l petreacă informându-se serios şi decid, prin urmare, c-au făcut destul pentru a şti suficient. Şi astfel devin imuni. Firește, ştiu prea puţine pentru a transfera eficace informaţii utile pentru alţii. Nu pot decât să-şi exprime părerea, incapabili, însă, s-o susţină cu argumente substanţiale. Totul este zgomot de fundal, deliberat.

Epidemia cunoştinţelor despre tema respectivă a fost anihilată.

Am insistat atât asupra acestui subiect fiindcă e emblematic pentru a înţelege cum populaţii întregi pot fi vaccinate împotriva unei anumite informaţii. Iar procesul continuă în mai multe direcţii.

Filmele hollywoodiene care ne arată cât de crud şi fără scrupule e CIA ne vaccinează împotriva efortului de a ne da seama cât de crud şi fără scrupule e CIA, împiedicând, în acest fel, o eventuală revoltă a noastră împotriva acestor lucruri. Aspectele neplăcute ale realităţii sunt aduse în aşa fel în „zona noastră de confort", încât devin elemente familiare, pe care le acceptăm absolut. Serialul de mare succes „24" este exemplul perfect.

Filmele care ni-i prezintă pe conducătorii lumii cu latura lor coruptă şi caricaturală, pedepsiţi însă la sfârşit, nu fac doar să ne vaccineze împotriva existenţei acestora, ci şi omagiază un ritual cathartic al justiţiei onirice finale. Am dezvoltat tema acestei justiţii, un alt extraordinar artificiu al „dirijorilor" lumii, în articolul meu din 2010 despre filmul *Avatar* (publicat şi în engleză în *Vector*, revista oficială a Asociaţiei Britanice SF, şi în română, în revista *Nautilus*).

Una dintre căile preferate ale oamenilor de „a-şi face cultură" este să vizioneze documentare la televizor. O cale mult mai uşoară decât să citeşti cărţi, cu avantajul suplimentar că, eventual dacă adormim în timp ce-l urmărim, documentarul nu se opreşte, iar noi putem trăi cu iluzia că l-am văzut şi ne-am îmbogăţit cunoştinţele; în schimb, dacă adormi cu cartea în mână, a doua zi eşti tot la aceeaşi pagină şi asta poate fi frustrant pentru cine vrea să devină cult cât mai repede. Cel mai bun documentar, analizat atent, nu conţine decât o cantitate infinitezimală de informaţie faţă de cea dintr-o carte pe aceeaşi temă. Cea mai mare parte a informaţiei este de tip nonverbal, iar unele dintre formele vehiculate sunt profund

manipulatorii: imaginile sugerează impresii, vocea naratorului convinge, muzica creează emoție. diverși experți vorbesc pentru a conferi autoritate teoriilor exprimate. În această „cremă" de semne nonverbale, textul spus de narator nu constituie decât o sărmană didascalie. Conținutul de informație utilă dintr-un documentar e, în general, redus, iar funcția lui primară e cea de a furniza distracție, cu iluzia de lecție. Iar asta conduce la subprodusul mental despre care am vorbit deja, opinia sterilă. Majoritatea documentarelor sunt făcute, probabil, cu bună-credință, fără intenții machiavelice. Dar în cazul altora, capacitatea de manipulare a atins un nivel incredibil. Gramatica și retorica de documentar sunt suficiente pentru a da teoriilor expuse patina adevărului. Acest lucru a fost demonstrat de documentariști abili, care au realizat intenționat documentare false, capabile să păcălească pe oricine. Ele se numesc „mockumentare", adică documentare care își râd de privitor. Printre cele mai bune se numără *Forgotten Silver* și *Dark Side of the Moon*. Nici *The Third World War* nu este rău. Dacă le găsiți, încercați să le arătați rudelor și prietenilor, fără să le spuneți despre ce este vorba. Veți fi surprinși să vedeți că vor fi păcăliți. Toți, chiar și cei mai inteligenți. Gramatica și retorica de documentar sunt un cal troian de care creierul nostru n-a învățat încă să se apere.

În documentare, forma predomină în fața conținutului. Și tocmai forma documentarului e ceea ce creierul nostru a învățat să recunoască drept simbol al adevărului. Folosind puterea formei, un realizator abil de documentare ne poate convinge și în cazul unui neadevăr absolut incredibil. Iar asta se întâmplă mult mai des decât s-ar crede.

Un caz edificator e documentarul pe care BBC-ul a decis să-l facă despre celebra Biserică Scientologică. Câțiva dintre conducătorii acesteia au acceptat să fie intervievați, dar constatând că BBC-ul dăduse o notă critică și denigratorie documentarului, s-au prezentat la respectivele interviuri cu o echipă proprie, care să facă un documentar despre echipa de la BBC care realiza un documentar despre ei. Rezultatul e interesant. Documentarul BBC prezintă Biserica Scientologică într-o lumină foarte proastă. Dimpotrivă, documentarul scientologilor reușește perfect să prezinte într-o lumină proastă echipa de realizatori de la BBC și metodele cu care aceștia și-au realizat materialul. Adevărul obiectiv dispare în această juxtapunere a două viziuni complet opuse, fiecare deplin credibilă, dacă e vizionată independent de cealaltă.

Tocmai această sărăcie de conținut conceptual care există în orice documentar, această formă reprezintă instrumentul ideal pentru manipularea publicului și pentru transmiterea opiniilor dorite. Prin natura sa, documentarul e un vector mai mult de impresii decât de concepte, prin urmare e ideal pentru a genera opinii.

Există, firește, numeroase excepții, precum și documentare extraordinare, ca „Planeta vie" a lui David Attenborough, în care imaginile și textul se unesc minunat, pentru a exprima un semnificat complex, superlativ și prețios. La fel e și recentul documentar francez „Home", de o asemenea frumusețe, încât i se iartă ușor încercarea de a ne sugera, prin imagini superbe, în culori nefirești, și de a ne convinge de teza (de altfel valabilă) exprimată în film. Există și alte documentare (de obicei făcute de mici regizori independenți) care merită tot respectul pentru originalitatea temelor și modalitatea de realizare. La festivalurile de documentare, precum DocuDays de la Kiev, se întâlnesc asemenea bijuterii, care nu ajung decât foarte greu la televizor, în atenția marelui public. Cum se spune, excepțiile confirmă regula. Fiindcă majoritatea documentarelor de la televizor lasă în mintea telespectatorului o opinie confuză și iluzia perfidă că știe mai mult.

Când acțiunea de imunizare memetică a populației e realizată cu implicare constantă, meticulos și în toate direcțiile necesare, putem spune că ne aflăm în fața unei adevărate vaccinări împotriva realității.

Instituția telejurnalului este cel mai puternic instrument de vaccinare împotriva realității văzut vreodată. El speculează tendința naturală a oamenilor de a fi la curent cu ceea ce se întâmplă în jur, fără a informa, de fapt, despre ceva cu adevărat important. Asemănător, prin conținut, cu discuțiile de la o clacă de pe vremuri, telejurnalul învelește un mare nimic în veșmintele autorității sacerdotale, în fața căreia cei naivi și credulii își lasă rațiunea îngenuncheată. Informația vehiculată de telejurnal este substanțial irelevantă, dar suficientă pentru a cataliza răspunsul imunitar al publicului, care devine rezistent la dorința de a ști mai mult despre lumea în care trăiește.

Mai complexă și rafinată e, în schimb, imunizarea făcută de presa scrisă. Spre deosebire de telejurnale, aceasta vehiculează și informații efective și relevante. În ultimul deceniu însă, din ce în ce mai mult, reprezentările realității oferite de ziare în cazul temelor cu impact politic au început să difere tot mai însemnat de ceea ce se află de pe canalele alternative de informație, ajunse pe internet. Rezultatul e o adevărată schismă ontologică în sânul societății occidentale. Am scris despre asta într-un articol din 2009, „Creduli și păcăliți", care a trezit o anumită atenție în Franța. Imunizarea față de argumente care trebuie ascunse e, în cazul ziarelor, un proces mult

mai subtil și complex, care ar merita un capitol întreg, dacă nu chiar o carte.

Regimurile totalitare foloseau presa pentru a ține la distanță oamenii de informațiile pe care acestea le considerau incomode, declarând respectivele informații ilegale. E cel mai stupid și ineficient sistem care există. Poți să-i declari unui virus că e ilegal să-i provoace cuiva răceală? Abia când devii conștient de natura reală a informației, un complex de unități asemănătoare cu cele care în biologie se numesc „gene", poți înțelege o știință într-o asemenea măsură încât să-i dirijezi comportamentul într-un mod precis. Vechiul procedeu de a interzice răspândirea informațiilor incomode e la fel de îndepărtat de practicile moderne ale imunologiei memetice cum erau dansurile tribale pentru alungarea strigoilor față de știința modernă. Va exista întotdeauna cineva cuprins de nostalgie față de vechile sisteme, dar de câștigat au mereu cei care reușesc să speculeze cunoștințele științifice moderne.

În Lumea Nouă a democrației totalitare, cetățenii sunt vaccinați împotriva informațiilor date de regimuri, promovându-se, în același timp, administrarea în doze uriașe de informații complet irelevante: bârfa, voyeurismul sportiv, cu discuțiile anexe, telequiz-urile, pseudo-reality-show-urile etc.; zgomote care satisfac curiozitatea naturală a oamenilor, saturând toate terminalele de atenție și receptorii de informație ai majorității populației. Dar, în fond, sunt cu totul inutile în economia concretă a vieții cuiva. Irelevanța informațiilor se măsoară în funcție de gradul de inutilitate practică în viața reală a receptorului. Există, evident, un grad de utilitate intrinsecă și în lucrurile cele mai inutile, dar e o utilitate sedativă, cu rol narcotic. Prin prisma aceasta, și moartea are o utilitate practică, fiindcă rezolvă dintr-una toate problemele. Moartea e o narcoză supremă și definitivă, așa că putem considera narcoza sora mai mică a morții. Pentru unii este, incontestabil, o soluție, însă, cu siguranță, nu cea mai bună. Pentru mulți e preferabil să risipească șansa unică la viață pe care o avem cu toții, trăindu-și viața cât mai mult în stare de narcoză. Acum 100 de ani, Karl Kraus nota: „Înainte să suportăm viața, trebuie să ne lăsăm narcotizați." Dorința a fost îndeplinită. Celor mai mulți le place să trăiască așa și, dacă încerci să-i trezești, te reped. Firește, au dreptate. *De gustibus non est disputandum.* Și, cât timp narcoza nu te împiedică să reacționezi adecvat la amenințările lumii, probabil că așa te bucuri și de o existență senină. Totuși, în vremea ascensiunii lui Hitler, cine s-a trezit la timp din somnul rațiunii a plecat din Germania cât încă se mai putea, scăpând de trezirea prea târzie din coșmar. Narcoza poate fi o strategie convenabilă atât timp cât nu există nici un zid al realității spre care să te repezi cu toată viteza, zdrobindu-te. Aldous Huxley a prezis lumea în care trăim încă de acum 80 de ani, în romanul său *Mândra lume nouă*. Dar în societatea lui perfect narcotizată nu exista nici un zid de care să se zdrobească omenirea. Noutatea vremurilor de azi sunt zidurile, iar noi ne-am izbit în plin, orbește, de mai multe. Am aprofundat această idee în cartea mea *The Myth of September 11*, așa că nu voi mai insista și aici.

Firește, se pot folosi și alte chei care să explice evenimentele. Orice model e doar un model, nu e realitatea. În volumul meu despre 11 septembrie am explicat procesul prin care creăm, în mintea noastră, hărți hipersimplificate ale realității, introducând conceptul de „arme de banalizare ale maselor". O altă fațetă a procesului de imunizare contra realității despre care tocmai am vorbit, un alt model de a explica mecanismele artificiale care creează opinii. Și asta fiindcă opinia e antidotul suprem al curiozității umane, semnul sfârșitului unui traseu de cunoaștere, balastul mental indispensabil pentru a preveni în orice om abaterea către cunoștințe deranjante, capabile să perturbe umorile sociale.

Consider, în continuare, că termenul cel mai bun pentru a defini acest nou domeniu de studii este tocmai „imunologia memetică" sau „imunomemetica". Atribuirea unui nume acestei tinere și încă însetate ramuri a științei numite memetică poate ajuta la stabilirea unor baze de studiu mai aprofundate. În vreun *think tank* secret se aprofundează deja, cu siguranță, aceste teme, având în vedere că putem constata deja efectele. În domeniul militar, știința e întotdeauna mai avansată decât în cel civil. Se știe că așa se întâmplă în cazul științelor exacte (e suficient să ne gândim la Proiectul Manhattan, prin care s-a proiectat și construit, în secret absolut, bomba atomică). Însă acum trebuie să ne obișnuim cu ideea că același lucru se întâmplă și în alte domenii. Primele dintre acestea sunt psihologia (ajunge să ne gândim la Proiectul MK-ULTRA din anii '70) și sociologia. Nu se poate ca știința controlării comportamentului maselor să nu fi făcut progrese uluitoare de pe vremea celebrului eseu al lui Gustave Le Bon intitulat „The Crowd: Study of the Popular Mind", publicat acum 80 de ani, din care s-au inspirat atât Hitler, cât și Mussolini. Progrese despre care știm prea puține și despre care ar trebui să aflăm mai multe.

Am încercat, cu acest scurt eseu, să arunc o piatră în lac, sau, dacă preferați, să las un „post-it" în Satul Global. Rămâne de văzut dacă acesta e îndeajuns de rezistent pentru a supraviețui și a se dezvolta sau dacă se va pierde în zgomotul de fond care, în epoca modernă, ucide atâtea idei bune.

Traducere de **Cristina Crăciun**

Roberto Quaglia
Scriitor

Roberto Quaglia (n. 1962) e scriitor italian de science fiction. Multe din lucrările sale au fost traduse și publicate în România, iar unele au fost traduse și în engleză, rusă, cehă, maghiară sau olandeză. A publicat romanele: *Pane burro e paradossina* volumul I (1985) și volumul II (1999), prefață Robert Sheckley, publicată în limba română de Editura Nemira în 1999 sub titlul *Pâine, unt și paradoxină*; *Il Vagabondo dell'Etere* (1990), publicată în limba română de Editura Nemira în 1994 sub titlul *Vagabondul interspațial*. Printre alte opere ale sale menționăm: *Somebody up there is lusting for me* (1992) în limba engleză; *The future of science fiction* (1995) eseu în limba engleză, *Dio S.r.l.* (1998) – *God Ltd*, Nemira, 1998, *Pensiero stocastico* (1993) – *Gândirea stocastică*, Nemira, 2006, *Tutto quello che sai è falso* (2003), *Il Mito dell'11 settembre e l'Opzione Dottor Stranamore* (2006), *The Beloved of My Beloved* (2006), colecție de povestiri scurte scrise împreună cu Ian Watson publicată de NewconPress. A fost răsplătit cu premiile: Eurocon 2009 pentru cel mai bun scriitor european, premiu acordat de European Science Fiction Society, și în 2012 cu Premiul BSFA pentru povestirea scurtă „The Beloved Time of Their Life".

Ian Watson
Scriitor

Ian Watson (n. 1943) este scriitor britanic de science fiction din Northamptonshire, Anglia. Primul său roman, *The Embedding*, a câștigat Premiul Apollo din 1975. Alte romane scrise de el sunt *Miracle Visitors*, *God's World*, *The Jonah Kit* sau *The Files of Memory*. A mai scris numeroase alte povestiri, dintre care unele au devenit finaliste ale premiilor Hugo și Nebula. Între 1990 și 1991 a lucrat alături de Stanley Kubrick la scenariul filmului *A.I. Artificial Intelligence*, regizat de Steven Spielberg după moartea lui Kubrick. A scris, de asemenea, o serie de romane ce se încadrează în acțiunea din jocul video Warhammer 40,000: *Space Marine* și trilogia *Inquisition War* formată din romanele *Inquisitor*, *Chaos Child* și *Harlequin*. O colaborare cu scriitorul italian Roberto Quaglia a dus la apariția cărții *The Beloved of My Beloved* în aprilie 2009 în timpul convenției britanice de science-fiction Eastercon. Lui Watson îi place să scrie și poezie, prima sa carte cuprinzând acest gen, *The Lexicographer's Love Song*, fiind publicată în 2001. Cartea include poezia „True Love" care, în 2002, a fost recompensată cu premiul Rhysling din partea Science Fiction Poetry Association.

Iubitul meu vampir şi cometa de sânge

Ficțiune

În zilele noastre, vampirii de neam aristocratic se țin departe de Transilvania, care le este destinată numai turiştilor. Aristovampirii stau în localități şic, ca Antibes, Baden-Baden sau Veneția, şi au conturi în băncile elvețiene.

Incidental, fac operațiuni bancare numai cu bani, aur şi pietre prețioase – niciodată cu sânge. Există destule bănci de sânge, însă după câteva luni sângele îmbuteliat îşi pierde prospețimea – iar dacă dobânzile s-ar plăti prin depuneri de sânge, de unde să vină, din venele acționarilor? Sângele trebuie să circule încontinuu, altfel îi scade valoarea.

Acum câteva sute de ani, Transilvania era la mare modă, după cum mi-a explicat iubitul meu vampir.

Îl chema Silviu Romanescu. Era înalt şi zvelt, cu plete albe, lungi până pe umeri, şi arăta ca la vreo patruzeci şi cinci de ani, deşi probabil avea cel puțin două sute. Farmecul lui Silviu era extraordinar. De un an întreg, nu mai contenea să mă captiveze.

– Ei bine, porumbița mea, îmi povestea el, prima expediție în spațiul cosmic a fost de fapt făcută de vampiri, sub comanda lui Vlad Țepeş, cunoscut şi ca Dracula. Istoria conține multe aiureli despre Vlad. Toată treaba aia cu trasul dușmanilor în țeapă, din sadism şi ca să inspire groaza, de exemplu! Nici vorbă de groază. Vlad avea nevoie de o metodă de propulsie ca să ridice un trup greu în spațiul cosmic.

– Pe vremea aia, nu existau combustibili de rachetă...

– Exact. Aşa că trebuia să folosească o metodă paranormală.

– Avea nevoie de oameni care să facă obiectele să leviteze prin puterea minții?

– Şi ce motiv mai temeinic de a face să leviteze o greutate există, decât că acea greutate e propriul tău trup, înfipt într-o țeapă semiascuțită? Aşa că, să zicem, a supus la probe zeci de mii de, să le zicem, candidați. Pe aceia care reuşeau îi folosea ca reactoare legate de nava transilvană şi ca propulsoare de bord – conform metodei cunoscute ca Propulsia Țepei.

– Pare o cruzime. Asta ar fi trebuit să fie povestea cu care să mă adormi, Silviu!

Silviu şi cu mine zăceam pe o saltea de cernoziom, într-un sicriu de două persoane deschis, iar lui Silviu îi plăcea să aibă şi viermi prin îngrăşământ, care mă gâdilau, uneori foarte intim, ca niște degete fără oase. „Viermii mențin solul proaspăt", susținea el. Eram obişnuită cu poveştile mai ciudate de adormit copiii, spuse în zorii zilei, desigur, de vreme ce atunci venea ora de culcare în elegantul său palazzo venețian cu draperii groase. Totuşi, această poveste îmi dădea fiori, degeaba mă agățam de el, căci trupul lui nu avea temperatura normală a sângelui, fiind cu multe grade mai rece. De aceea, de obicei mă acopeream cu o pătură, mai puțin în timpul caniculei din mirositoarele veri venețiene, când atingerea membrelor reci ale lui Silviu nu mă mai înfiora, ci mă înviora.

Apropo, vampirii nu golesc niciodată venele victimelor – dumneavoastră v-ar conveni să vă îmbuibați cu cinci litri de supă la cină? Dar de multe ori, în nopțile de vineri sau sâmbătă, vampirilor le e mai sete decât de obicei, iar tensiunea sangvină a victimei scade prea mult ca să mai întrețină viața. Prin urmare, nu prea mulți vampiri tind să locuiască în acelaşi oraş, altfel numărul de cadavre semi-exsangvinate ar putea da naştere la suspiciuni.

Silviu avea puteri mesmerice şi relații influente pe plan local. Ca rezultat, în *Il Gazzettino di Venezia* apăreau diverse articole care dădeau vina pe McDonald's pentru leşurile pe jumătate golite de sânge pe care carabinierii le pescuiau din canale sau le găseau pe străduțele dosnice. Antiamericanismul era foarte răspândit şi se ştie bine că magnații capitaliştii sug sângele poporului, aşa că mulți oameni credeau că scaunele de la McDonald's conțin niște ace cu anestezic care extrag sânge din trupul clienților, pentru a-l înlocui cu colesterol. De aceea, venețienii îşi mâncau hamburgerii stând în picioare, câtă vreme americanii nu pot mânca decât aşezați. În weekend, Silviu vâna turişti graşi, oriunde era posibil.

– Nava spațială a lui Vlad era fabricată din armură în stil gotic, legată pe dinăuntru cu chingi de piele prinse de plăci şi întărită cu scoabe de fier, ca să nu fie prea flexibilă, spre deosebire de armurile corporale.

– De unde ştii toate astea?

– Am zburat și eu în expediția aia.

M-am grăbit să-mi ajustez estimarea privind vârsta lui Silviu.

Următoarea întrebare nu prea voiam să i-o pun, dar mă sâcâia de ceva vreme.

– Ăă, de ce țepele pentru acei candidați erau doar semiascuțite?

– Fiindcă altfel oamenii ar fi murit prea repede, din cauza șocului. Oricum, după ce am lăsat în urmă câmpul gravitațional al Pământului, țepele folosite pentru propulsie au fost ascuțite complet, deoarece în spațiu nu mai acționează nici o forță care să te tragă în țeapă.

– Și... cu reactoarele legate de navă ce s-a întâmplat?

– Odată ce am atins velocitatea de evadare, au fost dezlegate, din interior. Între timp, trupurile înghețaseră bocnă. A urmat o ploaie de cadavre congelate peste teritoriile care acum aparțin României și Ungariei.

– Toți purtați armuri spațiale la bordul navei?

– Nu, porumbița mea. Vlad trebuia să limiteze greutatea. După cum știi, frigul nu înseamnă mare lucru pentru un vampir, iar noi nu avem nevoie să respirăm, deși uneori ne prefacem, ca atunci când fac eu dragoste cu tine. Vampirii sunt cei mai buni astronauți.

– Dar acei oameni care serveau drept propulsoare de bord? Ei nu aveau nevoie de aer?

– Te referi la candidații admiși care propulsau în continuare nava pe căi paranormale, legați înăuntru?

– Da, ăia.

– Porumbițo, nu cumva, întâmplător, încerci să găsești lacune în povestea noastră dinainte de culcare?

– Nu, doar mă fascinează detaliile.

– Ei bine, aveam aparate alchimice care depozitau aerul solid creat anterior. Ai fi uimită să vezi cât de mult aer poți solidifica într-un volum egal cu al unei cărămizi. Propulsorii Țepari, cum li se spunea, aveau pe capete niște vezici unite prin tuburi de aparatura alchimică. De asemenea, câteodată îi mai foloseam pe propulsori și ca surse de hrană, la fel cum se comportau marțienii din *Războiul lumilor* de H.G. Wells. Îți dai seama că Orson Welles și-a numit compania de radio Mercury Theatre, iar Hg este simbolul chimic al mercurului?

După câte se părea, Silviu cunoștea fără greș toate detaliile!

– Dar ce motiv a avut expediția?

– Să descoperim dacă pe Lună locuiesc semeni de-ai noștri!

Sunt nevoită să spun încă o dată cât de mult îl invidiam și-l admiram pe Silviu. Fără îndoială, era

o ființă superioară. Desigur, mai era și mort – toți vampirii sunt morți –, dar Silviu nu mirosea decât puțin, având o aromă discretă și delicată, ca a violetelor de Parma. N-a spus Nietzsche că Dumnezeu a murit? Poate că tocmai de aceea e și Dumnezeu o ființă superioară – fiindcă este mort. Isteț plan a mai fost și crucificarea aia...

– Ai să mă faci și pe mine vampir, cândva? l-am întrebat, cu nostalgie.

– Așa ceva ar strica relația noastră, porumbița mea. O prefer așa cum e acum.

* * *

M-ați putea numi fecioară-vampir – fiindcă dinții lui Silviu nu m-au înțepat nici măcar o dată. Pentru el, eram ca o pisicuță, bună de mângâiat, sau poate mai degrabă ca un instrument muzical, căci atunci când degetele lui iscusite se plimbau peste mine, gemeam melodios, ceea ce-i plăcea foarte mult. Sunam mai bine decât Albinoni, comenta el. Foarte liniștitor și melancolic într-un stil delicios. Vampirii maturi cunosc dorințe estetice și metafizice, mai curând decât fizice. În cazul vampirilor bărbați, după câte am înțeles, penisul nu devine niciodată rigid ca efect al circulației sangvine.

L-am cunoscut pe Silviu într-o seară, târziu, când mă întorceam la hotelul meu de pe Riva degli Sciavoni. Îi privisem cu uimire minunatul păr alb și mantia lungă de catifea neagră pe care o purta peste un costum de arlechin. Eu, Colombe Duval, venisem la Veneția de la Paris, cu aparatul de fotografiat, în perioada carnavalului. Lucram în publicitate și pregăteam o campanie pentru un fard de ochi nou și scump, numit Maskara, care conținea praf de uraniu sărăcit, pentru a le conferi pleoapelor acel aspect greu, senzual, radioactiv.

Silviu purta o mască domino neagră, care-i accentua magnetismul privirii. Am rămas cu ochii la el, fascinată. Și el îmi privea cu admirație părul lung roșcat – după care, dintr-odată, m-a ridicat cu brațele lui puternice și a luat-o la fugă cu mine, rapid și fără efort, de-a lungul promenadei de pe malul canalului, în timp ce eu nu opuneam nici o rezistență.

Oare fecioarele răpite de câte un zeu grecesc se zbăteau? Cred că, în sens tradițional, da, temându-se că partida de sex torid putea fi urmată de o doză de herpes homeric Zeustor. Eu nu m-am zbătut.

În perioada următoare, adorația mea pentru Silviu a crescut necontenit. Uitasem complet de fardul cu uraniu sărăcit! Uitasem și Parisul! Uitasem de fotografii, întrucât blițul îi făcea rău lui Silviu la ochi, și oricum nu apărea deloc în imagini, indiferent cât de lungă era expunerea pe care o foloseam în întunericul din palazzo. După ce, vreme de câteva luni, am stat trează numai nopțile, pielea mea a devenit albă ca alabastrul, ceea ce lui Silviu îi plăcea foarte mult.

Și spunea niște povești minunate înainte de culcare. Nici nu-mi trecuse prin minte că și Maria Antoaneta fusese vampir. „Qu'ils mangent du sangfroid", spusese ea de fapt despre revoltele pentru pâine din Paris – nu „de la brioche". Sangfroid-urile erau o specialitate favorită, preparată după o rețetă a lui Grimod de La Reynière – niște budincuțe de sânge reci, asemănătoare cu chiflele. Prin urmare, făcuse o glumă elegantă. Din cauza relativului meu sedentarism, lăsând la o parte senzaționalele orgasme din zori și de la apusul soarelui, trebuia să am grijă să nu mă îngraș. În consecință, era esențial să mănânc delicatese, fiindcă erau delicate. Silviu nu mânca decât rareori, pentru a înlocui elementele infime care se consumau din organismul lui.

* * *

– Unde rămăseserăm, porumbița mea? A, da, în spațiul cosmic, îndreptându-ne spre Lună într-o astronavă din armură de cea mai bună calitate, propulsată și cârmită cu ajutorul evitării paranormale a tragerii în țeapă.

– Armura era de la Milano? Se numea cumva armură „Avant"?

Știam câte ceva despre armuri, fiindcă le făcusem multe fotografii, pentru o campanie publicitară: „Chiar Și Durii Folosesc Protecție." Penisul în erecție al unui model, purtând prezervativ, ieșea printr-o deschizătură specială a fustanelei de zale. Trebuise să-i arătăm un film porno curcănesc ca să se excite. Altfel, nu i se întărea, și pace. Iar pe urmă, cu prima ocazie, s-a înțepenit – noroc că nu s-a rupt prezervativul, spre bucuria fabricanților. Prin „curcănesc", nu vreau să spun că era un film prost sau cu polițiști – era despre relațiile sexuale cu un curcan, animat digital. Între timp, se făcuse prea târziu ca să angajăm un alt model, a cărui guvernantă nu se jucase cu puțulica lui când era mic în timp ce se uitau la desene animate de Disney.

– Porumbița mea, ți-am spus că era o armură gotică, adică înseamnă că fusese fabricată în Germania. Ei bine, după trei zile am aselenizat lângă Polul Sud, pe partea nevăzută a Lunii, în timpul nopții lunare care durează două săptămâni, și am descoperit lacul înghețat pe care-l crease cometa de sânge.

– Stai o clipă, Silviu. Înțeleg cum v-ați luat zborul – dar cum ați făcut ca să coborâți? I-ați amenințat pe

propulsori că-i anti-tragеți în țeapă sau îi împingeți din țeapă, sau cum s-o fi zicând?

– Nu, nu – am orientat nava întorcându-l pe propulsorul principal până am ajuns chiar deasupra locului de destinație. Apoi, Vlad i-a tras-o-n fund propulsorului. I-a produs o asemenea ușurare, după senzația țepei, încât omul s-a simțit mai relaxat, iar levitația paranormală a scăzut, devenind mai slabă decât atracția gravitațională a Lunii. Am coborât încet, controlați de tras-împingerile lui Vlad.

– Ce mai om, și Vlad ăsta...!

– Foarte neînțeles. Primul comandant spațial.

– Și cum de penisul lui Vlad se întărea pentru sex anal, când al tău nu poate?

– Asta, porumbița mea, este dovada care arată ce fel de mort era Vlad! El și numai el corespunde profeției: „Morții se vor înălța." Era de pe altă lume.

– Era? A murit pe Lună? ...Vreau să zic, a sucombat?

– Din moment ce și eu am participat la acea expediție, e clar că ne-am întors în Transilvania și am aterizat cu bine. Vlad însă a avut o inspirație și mai extraordinară – nici mai mult, nici mai puțin decât călătoria interstelară, folosind o propulsie M.R.D.L., Mai Rapidă Decât Levitația. Propulsorii Țepari obișnuiți, inspirați să leviteze cu ajutorul țepelor de lemn, n-ar fi fost adecvați pentru a ajunge la stele, dar niște Propulsori Țepari convertiți la vampirism și apoi inspirați de țepe cu vârf de argint... ăștia puteau furniza puterea de levitație necesară pentru zborurile interstelare! Prin urmare, cred că Vlad mai e și-acum pe-acolo, pe undeva – doar dacă nu cumva l-a ars lumina vreunui soare din alt sistem, făcându-l pulbere.

O pauză de efect. Ne-am întrerupt conversația, ca să mai am niște orgasme, mai întâi de la degetele lui Silviu, apoi de la limba lui răcoroasă. Tocmai îmi venise ciclul, perioada favorită a lui Silviu pentru cunnilingus.

După aceea, am întrebat:

– Și la lacul de sânge înghețat cum a fost? Ați întâlnit și vampiri lunari?

– A, da, i-am cunoscut pe vampirii lunari. Colonizaseră Luna cu zeci de mii de ani în urmă, folosind aceeași tehnologie a tragerii în țeapă, pe care Vlad acum o reinventase. Von Däniken a avut dreptate în legătură cu tehnologia preistorică, deși a greșit unele detalii. Inițial, vampirii lunari s-au hrănit exclusiv cu sângele echipajelor din farfuriile zburătoare. De obicei, farfuriile zburătoare făceau escale pe Lună, în zborul lor spre Pământ. Luna e un popas foarte convenabil, dacă nu ții seama de vampiri – echipajele OZN-urilor uită mereu, ca efect al mesmerismului vampirilor. Așa că erau supte din belșug. De-asta li se spune Cenușii. Când pleacă la drum, sunt Trandafiri. Astfel se explică de ce se comportă atât de derutant Cenușiii, când OZN-urile lor ajung pe Pământ.

– Prin urmare, vampirii lunari sunt ca anticorpii din sistemul imunitar? Apără organismul Terrei de invazie? Slăbesc forțele invadatorilor?

– Da, dar nu intenționat. De când s-a prăbușit cometa de sânge pe Lună și a format un lac înghețat, vampirii au avut o sursă de sânge alternativă. Totuși, le mai place și acum să-i sugă pe Trandafiri, făcându-i Cenușii, în amintirea vremurilor de odinioară. În prezent, echipajele OZN-urilor sunt așa, ca un fel de desert sau, eventual, un șerbet de sânge, ca să clătească cerul gurii.

– Ai menționat o cometă de sânge. Cum poate să existe așa ceva?

– Universul nu e niciodată zgârcit în materie de mistere, draga mea. Cum apar cometele obișnuite, formate din apă murdară? Nimeni nu știe cu adevărat. La fel stau lucrurile și cu cometele de sânge. Desigur, sângele e înghețat, dar la origine trebuie să fi fost lichid, la fel cum a fost și apa cometelor normale. Într-o bună zi, va fi rezolvat și misterul cometelor de sânge, dar nu de cercetători umani. Unul dintre ai noștri, un vampir, va afla adevărul. Poate că eternul iubitul nostru Vlad Dracul o va face, dacă mai bântuie pe-acolo.

– Dar dacă aceste comete de sânge există cu adevărat, vampirilor nu le-ar plăcea să zboare cu ele?

– Chiar începi să gândești ca un vampir, Colombe, mă lăudă Silviu, cu un zâmbet admirativ. Poate-ar fi cazul să-ți dăruiesc o mușcăturică, într-o zi – meriți!

– N-ai s-o faci. Sau... poate totuși...?

– În viitorul apropiat, nu.

– Deci, spune-mi: ar călători vampirii cu cometele de sânge?

– E absolut posibil. Ar fi frumos să ne imaginăm întinderile vaste ale spațiilor siderale străbătute de mii de comete de sânge ca niște astronave. Spațiul cosmic e un mediu natural pentru vampiri, noi fiind morți, astfel că nu avem nevoie de aer și de confort turistic, în vreme ce întunericul spațial ne apără de razele ucigătoare ale sorilor. Închipuie-ți o formă străveche de viață vampirică! Poate că proto-vampirii au venit inițial pe Pământ cu o cometă de sânge, în urmă cu milioane sau chiar miliarde de ani, iar teoria propagării prin panspermie a vieții in univers e adevărată – pentru ființele vampirice, care străbat dintotdeauna spațiul în cometele de sânge. Viețuitoarele de pe toate planetele populate ar putea deriva din această formă de viață proto-vampirică, iar mutațiile succesive ar fi creat prima și foarte puțin cunoscuta bifurcație a evoluției: forma de viață vampirică, superioară, într-o direcție, și cea non-vampirică, inferioară, în cealaltă direcție. Crearea banalei

forme de viață mortală a non-vampirilor a fost necesară pentru tragediile mărunte ale naturii - și, chiar mai mult decât atât, ca să producă tot sângele nutritiv de care au nevoie vampirii. Noi nu putem bea sângele altor ființe moarte și nemuritoare. Sursa de hrană a unui vampir trebuie să fie vie și muritoare.

- De ce? l-am întrebat.

- Naturii îi plac complicațiile, draga mea. Uită-te la coada unui păun.

Sosise momentul pentru alte câteva orgasme, de vreme ce menstruația mea atinsese punctul culminant, iar Silviu nu voia să piardă nici un strop, ceea ce, în mod inevitabil, mie îmi dăruieşte tot mai multă și mai multă plăcere - și cine eram eu, să refuz așa ceva? Numai de-aș fi putut avea menstruație permanentă - mă gândisem adesea la asta -, aș fi fost cea mai fericită dintre femei, de vreme ce m-ar fi lins aproape neîncetat un bărbat competent ca Silviu, cu sute de ani de experiență hematocunnilinguală la activ!

* * *

Întrucât Silviu aşteptase un an (ceea ce pentru un vampir era o nimica toată) înainte de a-mi dezvălui un lucru atât de monumental cum era călătoria lui pe Lună, am ajuns fără tragere de inimă la concluzia că relatarea lui nu putea fi decât o frumoasă născocire ca să mă farmece. Apoi, însă - trei luni mai târziu...

În vastul dormitor din palazzo aveam un televizor cu plasmă, fiindcă lui Silviu îi plăcea să se uite la spectacole de operă, mai ales de Mozart. Într-o noapte, devreme, un buletin de știri întrerupse *Nunta lui Figaro*, jucată la Teatrul La Fenice din Veneția. În cealaltă parte a Atlanticului, unde era încă după-amiază, o navă spațială neidentificată se îndrepta spre Florida - tocmai când astronauții americani se pregăteau să se îmbarce pe naveta spațială reparată pentru a nu știu câta oară, în prezența președintelui Bush însuși. Experții spațiali de la Securitatea Internă presupuneau că nava intrusă era de origine extraterestră. Lansarea se amânase. George Bush preferă să nu plece imediat, cu aeronava sa Air Force One, întrucât acela ar fi putut să fie „un moment al destinului".

Am privit cum nava „extraterestră" cobora încet, parcă sub imperiul unei forțe antigravitaționale, în timp ce turboreactoarele de luptă americane zburau în jurul ei. Camerele transfocară - și am văzut o navă făcută din armură medievală, ciuruită de meteoriți.

- Este întoarcerea lui Dracula, spuse Silviu, aproape cu venerație.

l-am răspuns pe negândite:

- Nu, iubirea mea, Întoarcerea lui Dracula e pe Canalul Trei.

Imediat, roşind, am pus o întrebare mai raţională:

- Cum a putut să fie plecat atât de mult timp?

- Pentru el, porumbiţa mea, a trecut mult mai puţin timp, datorită dilataţiei temporale proprie deplasării Mai Rapide Decât Levitaţia.

Nava din armură gotică atinse solul în apropierea rampei de lansare a navetei, lângă locul în care cei şapte bravi astronauţi încă mai aşteptau, fiecare aşezat în maşinuţa sa de golf, cu casca în braţe. Racheta purtătoare şi naveta cu reactoare de orientare se înălţau alături, dominând nava-armură care se contractă puţin, ca şi cum s-ar fi relaxat. În partea de jos a astronavei gotice se deschise o placă mare, cu balamale.

Limuzina prezidenţială gonea deja spre locul de aterizare, cu agenţii din serviciul secret agăţaţi de-o parte şi de alta, escortată de motociclete ale poliţiei. După limuzină veneau carele televiziunilor.

Pe uşa din armură sări afară o persoană îmbrăcată într-o blană de urs, cu câţiva nasturi mari. Avea păr lung, inelat, şi un nas arcuit în jos, peste mustaţa stufoasă. Omul se clătină, sub efectul gravitaţiei, apoi îşi îndreptă spatele.

Microfoanele de mare distanţă prinseră cuvintele lui Vlad Ţepeş – pe care Silviu mi le traduse, căci vorbea fluent română medievală şi multe alte limbi – în timp ce striga triumfător spre astronauţii de la NASA:

- „Vă aduc vestea că, de fapt, Calea Lactee nu este o cale a laptelui... ci Calea Sângelui!... Vă mai aduc vestea că există multe comete de sânge..." Hmm, zice că multe planete sunt făcute din carne... „Cu cât vă apropiaţi mai mult de centrul galaxiei, cu atât devin mai dese planetele de carne... Planetele fără carne, de modă veche, mai sunt numeroase doar la periferia galaxiei, unde lucrurile se desfăşoară mai încet şi evoluţia a rămas în urmă... Planetele sunt convertite la carne vie din cauza nano-virusurilor... într-un război cosmic dintre Carne şi Maşini... Presiunea căcatului acumulat într-o planetă o face adesea să explodeze... Asteroizii sunt hemoroizi... Viaţa vampirică e, în general, mult mai răspândită în univers decât viaţa de soi omenesc..." Porumbiţa mea, toate acestea sunt nişte descoperiri remarcabile. Aşa se explică pe deplin lacul de sânge îngheţat de pe Lună!

Înainte ca Vlad să poată declara şi alte fapte remarcabile despre cosmos, limuzina sosi. Portierele se deschiseră. Ochii întregii lumi se aţintiră asupra lui George Bush. Nu mai putea pleca în vacanţă. Adio, New Orleans. Urmat de câţiva consilieri, nu avu încotro decât să avanseze şi să-i întindă mâna lui Vlad Ţepeş, deşi probabil habar n-avea cine era, spunându-şi că semăna puţin cu Johnny Depp în *Piraţii din Caraibe*. Vlad mai semăna oarecum şi cu Osama bin Laden (deşi nu arăta atât de sentimental şi cu ochii înrouraţi), dar George Bush văzuse prea multe înregistrări video false ale lui Osama bin Laden, făcute de CIA, ca să-l recunoască pe liderul al-Qaida, dacă al-Qaida exista într-adevăr.

Vlad se uită la uriaşa navetă spaţială îndreptată spre cer.

- „Tragi în ţeapă mare", îmi traduse Silviu. „Dar eu trag şi mai tare."

Comandantul vampir avea o atitudine ţanţoşă, iar George Bush avu ideea curajoasă, sau poate doar tâmpită, de a-l îmbrăţişa în stil franţuzesc, de vreme ce nou-venitul era în mod vizibil străin.

Prompt, Vlad îşi înfipse colţii de vampir în gâtul Preşedintelui, supse o vreme, apoi exclamă în româna medievală (conform traducerii lui Silviu):

- Vai, ce sete mi-a fost!

După care îl răsuci pe George Bush în loc şi-i dădu jos pantalonii şi chiloţii cu buline. Evident, Vlad voia să se afirme. Impulsul penisului său care ieşea prin blana de urs îl ridică puţin în aer pe George Bush, dar nu prin levitaţie.

Microfoanele prinseră cuvintele tremurătoare ale Preşedintelui:

- O, Doamne! EŞTI DUMNEZEU ŞI AI VENIT SĂ MĂ CĂLĂUZEŞTI?

* * *

Ani şi ani după aceea, cei mai loiali americani aveau să cânte în bisericile lor aceste cuvinte inspirate şi chinuite ale Preşedintelui, supunându-se şi unei sfinte taine a tragerii în ţeapă, sub forma unei colonoscopii rapide efectuate de predicatorii zeloşi...

* * *

În zilele care a u urmat istoricei întâlniri dintre Dracula şi preşedintele Bush, toate canalele de televiziune au reluat iar şi iar imaginile deja nemuritoare ale evenimentului, la fel cum se întâmplase nu de mult şi cu atacul asupra Turnurilor Gemene. Spoturile publicitare se vindeau foarte bine. Spre surprinderea telespectatorilor, serviciul secret nu făcuse nimic pentru a-l opri pe Dracula să profite de Bush. Oamenii aceia nu pot fi proşti, fiindcă ei lucrează pentru Trezorerie, nu pentru CIA, şi ca atare ştiu foarte bine că vampirii sunt nemuritori şi nu pot fi ucişi, şi că frustrarea îi face să se înfurie îngrozitor. Basmul cu ţăruşii de lemn despre care se

zice că ar distruge vampirii nu e decât o scorneală cinematografică. Singurul lucru care poate pune capăt unui vampir este o sete care rămâne veşnic neostoită sau căderea într-o gaură neagră (despre care unii filozofi-vampiri consideră că e cam acelaşi lucru). A, şi, desigur, lumina arzătoare a soarelui, dar în Florida era înnorat în ziua aceea şi nici unul dintre agenţii serviciului secret nu avea vreun soare portabil la el. În plus, probabil că tipii de la protecţie şi pază nu prea voiau să fie muşcaţi de Vlad Ţepeş şi vampirizaţi. Se pare că n-au fost tocmai inspiraţi, căci nu peste mult timp statutul de vampir avea să devină o adevărată distincţie. O altă explicaţie este aceea că n-au reacţionat, fiindcă Vlad îi mesmerizase, cu ajutorul tipicei emanaţii metapsihice care-i face pe vampiri să fie în mod caracteristic făpturi atât de erotice. Dar toate acestea nu sunt decât simple ipoteze.

George Bush a devenit vampir, iar după un timp a fost suspendat, dar nu pentru că era vampir – acesta fiind chiar un argument în favoarea lui –, ci pentru că-l lăsase pe un imigrant român ilegal să i-o tragă-n cur în direct la televiziune. Americanilor le plac preşedinţii care trag în ţeapă, dar nu şi cei care se lasă traşi în ţeapă. Imaginaţi-vă ce s-ar fi întâmplat dacă Monica Lewinski nu-şi folosea gura, ci un vibrator. Milioane şi milioane de americani care au văzut întâlnirea Bush-Ţepeş (mai degrabă un Bottom, decât un Summit) au suferit de iritaţii psihosomatice ale anusului, iar rata homosexualităţii masculine din Statele Unite a crescut semnificativ, deşi a fost depăşită de vampirosexualitate.

Era nevoie de un nou preşedinte al Statelor Unite. Constituţia americană fusese deja modificată în aşa fel încât să fie ales Schwarzenegger, care nu se născuse în America – dar, din acest motiv, a putut candida şi Vlad Ţepeş, aşa că, în cele din urmă, Vlad – Adevăratul Ţepeş al Istoriei l-a învins pe Arnie – Falsul Terminator al Ficţiunii. Faptul că Vlad vorbea româna medievală şi nimeni nu înţelegea o iotă în America – un avantaj pentru campania electorală. Nu mai era la fel de uşor ca înainte să nu fii de acord cu afirmaţiile preşedintelui Statelor Unite. Mai mult, vampirul revenit din stele îi dezvăluise lumii, prin voiajul lui de pionierat, mistere ale universului care până atunci nici nu-i trecuseră cuiva prin minte. Omenirea putea să viseze la orizonturi noi. Visul american a devenit visul românesc. Ca rezultat, Casa Albă a fost complet reconstruită, după modelul Casei Poporului a lui Ceauşescu.

De aici încolo, politicii externe americane i-a fost mult mai uşor să domine planeta. Tragerea în ţeapă a suspecţilor de terorism, în care se specializase Federal Emergency Management Agency (FEMA), a stabilit un nou nivel al folclorului mondial de mare putere. Eu găseam destul de bizar acest lucru, de vreme ce Silviu îmi spusese că Vlad trăgea oamenii în ţeapă mai mult urmărind scopul propulsiei. Astfel, Vlad a devenit o victimă a propriei sale personalităţi fictive. La următoarea întrunire G8, i-a muşcat pe liderii celor mai mari opt puteri industriale ale lumii, transformându-i în vampiri nemuritori. Ce noroc pe ei! Sondajele de opinie relevă că cea mai mare parte din omenire s-ar lăsa bucuros vampirizată, dar elita vampirică a lumii îşi rezervă muşcăturile magice pentru un cerc de privilegiaţi tot mai restrâns. Tare mă tem că Silviu n-o să mă muşte niciodată.

Totuşi – iar asta e partea care mă sperie cu adevărat – încă nu ştiu dacă Silviu mi-a spus tot adevărul. Ar fi posibil ca bizara întâlnire dintre Bush şi Dracula să fi fost o simplă coincidenţă? Chiar există un scut vampiric pe Lună, care ne apără de efectele complete ale OZN-urilor? Sunt făcute din carne majoritatea planetelor din galaxia noastră? Iar menstruaţiile mele au într-adevăr o aromă subtilă de ghimbir?

Cea mai ameninţătoare îndoială apare ocazional în ceţurile visătoare ale zorilor, când ochii mi se deschid după somnul care în fiecare noapte le restabileşte inocenţa. Atunci când nu sunt nici adormită, nici pe deplin trează, mă întreb uneori următoarele:

Acum, când lumea e condusă de vampiri, iar oamenii cred în ei şi se roagă cu pioşenie în timpul colonoscopiilor ceremoniale, oare vampirii există cu adevărat sau sunt doar capodopera fabricii de mituri a elitelor? Silviu Romanescu, personalitate de frunte a administraţiei lui Vlad Ţepeş, chiar e vampir, aşa cum afirmă?

O invazie extraterestră ar putea trece neobservată dacă extratereştrii ar imita nu efectele speciale tehnicolor, pe ecran lat, din *Ziua Independenţei* sau *Războiul lumilor*, ceea ce ar proclama: „Invazie!", ci mai degrabă alb-negrul erotic-noir al filmelor de serie B de scumpă amintire, cu acţiunea în Transilvania, alături de care nu sunt atât de familiare. În zilele noastre, imageria e totul.

Traducere de **Mihnea Columbeanu**

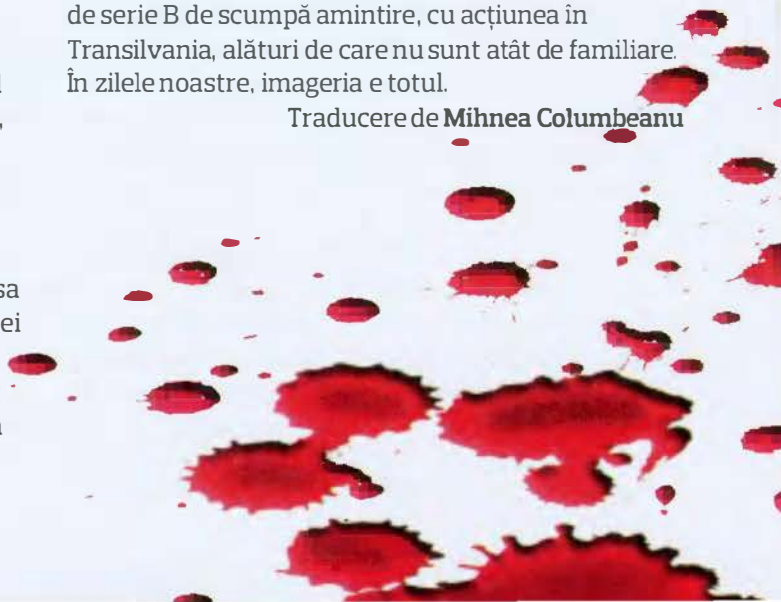

Anna Lise

Ficțiune

Oliviu Crâznic (n. 1 noiembrie 1978, Lupeni, jud. Hunedoara) este consilier juridic (membru al Uniunii Colegiilor Consilierilor Juridici din România) și scriitor de literatură fantastică și științifico-fantastică. Colaborator al revistelor *Suspans*, *Galileo*, *Galileo International*, *Gazeta SF*, *EgoPHobia*.

Bibliografie:... *Și la sfârșit a mai rămas coșmarul* (roman gotic, Ed. Vremea, 2010); *Biblioteca Galileo nr. 2* (proză scurtă în format e-book, Ed. Millennium Books, 2012); proză scurtă (povestiri fantastice, neoromantice și științifico fantastice publicate în diverse antologii și reviste): „Ultima clepsidră"; „Însângerată, luna"; „Mascarada învinșilor" (prima povestire din seria Ermengaarde Saga); „Trecătoarea"; „Ellen Lee"; „Transport periculos" (povestiri din seria *Ermengaarde Saga*); „Pivnițele Palatului Charron" (povestire-prequel a romanului... *Și la sfârșit a mai rămas coșmarul*); a publicat articole, editoriale, recenzii, interviuri, traduceri etc. în reviste culturale.

În prezent pregătește un nou roman — de factură dark fantasy — intitulat *Călătorie în umbră*.

Premii și distincții: Premiul Societății Europene de Science Fiction și Fantasy — Eurocon 2012 Encouragement Award; Premiul Galileo 2011 pentru Cel mai bun volum SF&Fantasy publicat în 2010; Premiul I la Concursul Național de Literatură „Visul" 2010 pentru Cel mai bun roman publicat în 2009-2010; Premiul Proliteratura 2011 pentru Cel mai interesant roman; nominalizat la Premiile Galileo 2012 și la Premiile RomCon 2012 pentru Cea mai bună povestire publicată în 2011.

Venise tocmai din Bremen, Anna Lise (nu i-am știut niciodată – și nici alții nu i-au știut – celălalt nume). Să fi fost frumoasă în timpul vieții?... După moarte, știu sigur că nu îmi părea. I-au găsit trupul eviscerat într-o magherniță din Whitechapel, și ordinele de sus au fost clare: trebuia să găsim ucigașul înainte ca valuri de panică și de neîncredere în autorități să înece Londra. Înainte să ne acuze ziarele, iarăși, că am fi incompetenți.

În cea de a treia zi de anchetă nu aveam încă nici un indiciu. Se intrase în panică la nivelul cel mai înalt – trebuie să cred asta –, altfel nu îmi pot explica cum de a obținut Sir Erwin Colton aprobarea aceea meschină. Cercetările sale nu erau văzute nicăieri cu ochi buni și numai poziția socială deosebită și imensele-i bogății îl țineau departe de necazuri. Încercase și în trecut intervenții asemănătoare – dar chiar colegii de breaslă îi condamnaseră metodele. Însă, cum spuneam, ucigașul trebuia prins înainte de a lovi din nou – înainte, mai ales, să se răspândească detaliile crimei sale – așa că, deși scârbit de decizia care fusese luată, n-a fost prea surprins când mi s-a cerut să îl însoțesc pe Sir Colton în laboratoarele acestuia, unde trupul lui Anna Lise fusese transportat în cea mai mare taină și unde controversatul medic avea să descopere criminalul în mai puțin de câteva ore, aplicând cunoștințele sale ticăloase și folosind aparatura sa blestemată.

M-am supus, desigur. L-am însoțit.

Și, cu toate că Sir Erwin Colton – pe care nu îl numesc, pe care nu îl voi numi niciodată doctor – vă este cunoscut, probabil, din ziare, mă văd nevoit a preciza aici cu dezgust că în trăsăturile îmbătrânite ale așa-zisului savant, în vigoarea surprinzătoare a trupului său cocârjat, în ochii-i bulbucați și spălăciți, ca și în vocea-i amenințătoare și șoptită, se găsea întipărită parcă din naștere o asemenea mârșăvie, încât, odată ajuns drept în fața lui, nu puteai să nu te cutremuri pentru o clipă și nu puteai simți altceva decât că te aflai înaintea cuiva cu adevărat rău.

Laboratorul în care urma Sir Colton să își desfășoare odioasa lucrare nu îmi apărea, de asemenea, ca fiind unul obișnuit, nici chiar unul obișnuit pentru *autopsia cadaverum*. Prea puține dintre mașinăriile ori uneltele sale le cunoșteam și o singură carte am văzut cât m-am aflat acolo – *De Sedibus et Causis Morborum per Anatomen Indagatis* a lui Morgagni. Și nici că am avut timp să încerc a mă lămuri cu privire la locul izolat în care ne găseam și pe care Sir Colton abia dacă îl dezvăluise câtorva oameni din structurile înalte ale Poliției – căci ticălosul cercetător a și pornit a-și

fixa revoltătoarele maşinării deasupra, în jurul şi în interiorul cadavrului, începând efectuarea analizelor.

Întocmai aşa îndrăznea să le numească netrebnicul – analize. Dar „investigaţia medicală" care a urmat – dacă a fost investigaţie şi dacă a fost medicală – s-a arătat atât de cumplită şi de neconceput în toată hidoşenia ei, încât nu îndrăznesc să o aştern pe hârtie. Pot cel mult spune că, în vreme ce asistam siderat la încercările diabolice prin care Sir Erwin Colton căuta a ajunge, după spusele sale, la Adevăr, o ceaţă neagră şi roşie a nebuniei şi a morţii îmi acoperea – încet, dar sigur – creierul, sufletul şi inima. Căci nu era de ajuns ca „savantul" să îşi hrănească maşina, bucată cu bucată, cu trupul dinainte ciopârţit al sărmanei Anna Lise, susţinând în discursu-i monoton şi obscen că hălcile de carne moartă pe care le profana conţineau identitatea ucigaşului; mai mult decât atât, şarlatanul – oricât i-ar susţine şi acum alţii geniul, pentru mine nu a rămas om de ştiinţă, ci nimic altceva decât şarlatan – îşi ducea la îndeplinire scabroasa misiune cu o veselie aproape feroce, împănată de comentarii vulgare şi de glume de-a dreptul strigătoare la cer pe seama nefericitei moarte, până într-acolo încât nu am mai avut dubiu că individul nu lăsa loc nici unui pic de demnitate în „munca-i" dementă – şi că, pur şi simplu, lui Sir Colton îi plăcea la nebunie ceea ce făcea.

În anii petrecuţi de mine la Scotland Yard avusesem sub ochi, nu o dată, chirurgi efectuând câte o necropsie; dar acei domni respectabili îşi desfăşuraseră munca onorând, pe cât posibil, trupurile întinse pe masa de disecţie. În schimb, excesul, exuberanţa, ludicul care dominau scena în momentele teribile în care silueta dansândă, coşmarescă a lui Sir Erwin Colton şi maşinăria lui de Iad deţineau controlul, sfidau orice închipuire. Nimeni, nimeni nu merita tratat astfel, fie el viu sau mort, nici măcar descoperirea unui ucigaş nu justifica, în nici un fel, asemenea analize.

Am luat hotărârea pe loc. Nu ştiu dacă, sub influenţa nefastă a evenimentelor, mă convinsesem, cumva, singur, că însuşi Sir Erwin Colton era ucigaşul pe care îl căutam şi care îşi râdea demonic de noi sub chiar nasul nostru şi cu permisiunea noastră – ori dacă, pur şi simplu, am înţeles că o astfel de batjocură nu ar trebui să existe pe lume.

Cert este că, atunci când a trebuit să lase dintre degete globul ocular secţionat pe care, chicotind pervers, dorea să îl ofere spre citire maşinii, laşitatea lui Sir Erwin Colton a ieşit, în toată urâţenia, la iveală. Am împins către el pistolul pe care îl purtam la mine şi am ridicat un drug greu de fier de pe podeaua laboratorului, cu gândul la sora mea de mult dispărută şi la ceea ce i s-ar fi putut întâmpla ei după moarte, dacă ar fi căzut în ghearele vreunui monstru asemenea celui pe care îl aveam în faţă şi care se pretindea „medic".

Sir Colton a refuzat plângând să ia arma şi m-a implorat în genunchi, invocând „ştiinţa" şi faptul că încerca „să ne ajute". A vorbit despre „glume scuzabile, de om învăţat cu morţii", pe care Anna Lise nu avea cum să le audă, despre faptul că ea nu simţea, nu putea să simtă ceea ce el îi făcea. Nu m-am obosit să îi spun că auzisem şi simţisem eu, şi că, poate, sufletul ei se afla acolo cu noi şi era capabil să vadă. Ticălosul şi-a jucat ultima carte pretinzând că ne va fi imposibil să descoperim ucigaşul fără aparatul său revoluţionar, destinat citirii cadavrelor, aparat pe care – slavă Domnului!..., mi-am spus – doar el ştia să îl mânuiască. Apoi, văzând că ajunsesem suficient de aproape şi că nimic din ceea ce spusese el nu căpătase măcar un răspuns, a ridicat de jos pistolul meu, m-a ochit şi a început să tragă.

Iar eu am început să lovesc.

Am ars laboratorul drăcesc şi maşinăria infamă, dar am ferit rămăşiţele moartei de flăcările hulpave; mă simţeam responsabil pentru Anna Lise până la capăt. Pe ucigaşul fetei l-au prins patru zile mai târziu, în urma mărturiei unui informator evreu şi a descoperirii unui şorţ însângerat pe malul Tamisei... Internat încă la Charring Cross, aştept acum braţul negru al Justiţiei, căci, deşi puteam cu uşurinţă să mă salvez minţind, declaraţiile mele au fost oneste cu totul.

Poate că nu a avut Anna Lise parte de multe în viaţă sau după moarte; a avut totuşi parte de respect şi de un mormânt.

Decor scenic cu spinari şi partoni

Ficțiune

Aurel Cărăşel
Scriitor

Aurel Cărăşel s-a născut în 1959, la Craiova. În 1984, a absolvit Facultatea de Filologie din Craiova, iar în 1994 Facultatea de Jurnalistică şi Ştiinţele Comunicării din Bucureşti. Este profesor, ziarist şi scriitor. În domeniul SF activează din 1980. A condus cenacl urile „Henri Coandă" din Craiova, „Atlantis-Club" din Cernavodă, precum şi Asociaţia Creatorilor de SF din Craiova. Este unul dintre fondatorii Academiei de Vară ATLANTYKRON, care se desfăşoară, anual, în judeţul Constanţa. Redactor la mai multe publicaţii SF, a condus timp de 3 ani şi revista Anticipaţia - CPSF. A debutat în 1981 cu povestirea „Stelara Fata Morgana". Bibliografie selectivă: *Vânătoare de noapte* (1995 şi 2011), *Războinicii curcubeului* (1996), *Mic dicţionar de autori SF* (1996), *La capătul spaţiului* (1997), *O istorie tematică a literaturii SF* (2006), *Dumnezeule de dincolo de burta Universului* (2011).

Darck Feynman era regizor de foarte mulţi ani, dar aşa ceva nu mai întâlnise încă într-o companie teatrală.

– În cel mult o oră, vreau să dispară toate mizeriile astea! ordonă cu năduf şi tâmplarii se apucară imediat să demonteze decorurile.

Pompierul îl privea rezemat de un stâlp şi se chinuia să-şi aprindă o ţigară.

– Şi tu ce mama-dracu' crezi că faci pe-aici? Fumezi pe scenă?

Pompierul tresări şi-şi ascunse mâna vinovată la spate.

– Fuga marş şi să vii în dinţi cu nenorocitul ăla de scenarist! Vă aştept în birou. Şi sper că n-o să-ţi ia mai mult de un minut!

Nel Calder avea 28 de ani şi era prea înalt pentru greutatea sa. Funcţiona ca scenarist la companie din octombrie trecut, dar era plătit ca maşinist. Nimeni nu ştia cu ce se ocupa în viaţa particulară, pentru simplul motiv că nimeni nu-l întâlnise vreodată prin oraş. Sachs, bătrânul portar, care îndeplinea şi funcţia de om de serviciu, îi zisese în glumă „huhurezul" şi porecla prinsese.

Când bătu discret la uşă şi pătrunse înăuntru, cu capul între umeri şi cu un licăr de spaimă în priviri, chiar semăna cu pasărea amintită.

Feynman azvârli dosarul cu piesa pe pielea scorojită a biroului şi-i făcu semn să ia loc.

– Calder, să-mi spui cu cine te-ai consultat când ai dat indicaţii pentru decorurile alea afurisite...

Huhurezul se poticni, bâlbâi ceva şi îşi şterse fruntea cu dosul palmei.

– Adică totul vine numai din capul dumitale?

– D-da. Cum să... Ei bine, nu chiar.

– Aha! Vasăzică te-ai mai sfătuit cu cineva! Cu cineva anume... Nu cumva cu Lubkin? Cu afurisitul, blestematul, nenorocitul de Lubkin? Ştiu că încă ne mai dă târcoale.

Gene Lubkin fusese timp de şase ani scenograf-şef la „Straton". Numai directorul şi cu Feynman ştiau cu exactitate de ce anume zburase din post, în urmă cu aproape un an.

– Nu, nu e vorba de Lubkin, răsuflă aproape uşurat Calder şi se aşeză mai bine în scaun. De altfel, îl cunosc numai după nume. Nu ştiţi că m-am angajat aici doar după plecarea lui?

– După ce fusese demis, adică, sublinie celălalt.

– După demiterea lui, acceptă Calder. Am... pur şi simplu, am visat.

Uluit, Feynman căscă gura. Îl privi lung pe bărbatul cu ochi spălăciţi şi păr blond cenuşiu şi se ciupi de obraz.

– Vrei să spui că... toată piesa, tot scenariul, decorurile... toate sunt urmarea unui vis?

Huhurezul îşi trase şi mai mult capul între umeri.

– Nu chiar un simplu vis. Un fel de transă, i-aş spune eu. Se făcea că eram implicat într-o poveste ce se desfăşura pe Selena. O poveste cu spinari şi cu partoni, cele două rase non-umane, care domină subteranele satelitului...

Transa relatată de huhurez semăna destul de mult cu scenariul, aşa că regizorul îl ascultă numai cu o ureche, gândindu-se cum să motiveze faţă de director şi de patron retragerea piesei pe ultima sută de

metri. Pentru că, în mod clar, trebuia retrasă. Cu asemenea decoruri trăsnite, n-ar mai fi prins nici picior de spectator în sală, ani întregi de acum înainte.

– Spinarii prevăd că o dramă de tipul acesta va bate toate recordurile de spectatori umani și se va juca la nesfârșit, fără ca publicului să i se facă lehamite, pentru că finalul piesei este permanent variabil, înțelegeți? Vom sfârși prin a ajunge mai mult decât bogați, chiar dacă va trebui ca 10% din încasări să le depunem într-un cont bancar din Elveția.

– Pentru ce să le depunem acolo?! tresări surprins Feynman.

– Pentru că spinarii doresc să cumpere de la pământeni Corsica și Sardinia, poate chiar și Balearele. Explozia demografică din ultimul secol îi obligă să plănuiască tot felul de scenarii. Unul dintre ele era să ia contact cu o ființă de pe Terra, căreia să-i propună afacerea.

– Și te-au găsit tocmai pe dumneata! exclamă regizorul cu dispreț și se ridică din fotoliu. Exact pe dumneata! La dracu' cu balivernele astea, Calder! M-am săturat de aiureli! Așa că ia-ți frumușel valiza și întinde-o din teatrul meu. Cu piese de-astea stupide să te duci să faci sluj în fața lui Lubkin sau a cui o vrea să te asculte. Pentru că eu, unul, m-am săturat...

– Domnule Feynman, dar...

– Afară, am spus! urlă celălalt, simțind cum se înroșește de furie. Afară și trimite-mi-l pe secretarul de platou!

După ce Nel Calder închise ușa cu precauție, Feynman se așeză din nou în fotoliu, cu sentimentul că tocmai a făcut cel mai mare bine companiei teatrale la care lucra. Desfăcu iar copertele dosarului cu textul piesei, dar nu își găsi răbdarea de a citi și îl trânti înapoi, peste vraful celorlalte. Spinari și partoni... Auzi, ce porcărie!

Se auzi o bătaie fermă în ușă. În fine, cineva demn de încredere, cu care să poată discuta.

– Intră! strigă, după care se aplecă să culeagă o foaie de hârtie, alunecată pe podea din dosarul afurisit.

Ușa se deschise și se închise fără zgomot.

– Ia loc, Weineberg, și scuză-mă o clipă...

Se ridică, gâfâind, cu hârtia în mâna dreaptă. Individul din spatele spătarului scaunului nu era, în nici un caz, Bert Weineberg. De fapt, nici nu vedea prea bine cine era, deoarece o pelerină neagră îl învăluia în întregime, până în dreptul ochilor.

– Darck Feynman?

– D-da, se bâlbâi regizorul și lăsă în jos mâna cu hârtia.

Străinul era cu aproape un cap mai înalt decât el. Ochii din spatele apărătorii de stofă ardeau straniu, părând să-l soarbă către miezul lor incandescent. Necunoscutul făcu un pas către birou, apoi, cu un

gest neașteptat, întinse un braț incredibil de lung și-l înhață de gât.

Feynman încercă să se împotrivească, dar nu reuși decât să se agațe de birou. Ghearele tăioase ale mâinii acoperite de solzi mari, verzui, îi crestară pielea de sub maxilar și picături mari de sânge începură să se prelingă pe suprafața din piele neagră a biroului. Vru să strige, dar își simți limba năclăită într-un fel de salivă vâscoasă. Nu emise decât câteva mormăituri groase.

– Am înțeles că ai de gând să anulezi reprezentația... Reprezentația cu piesa cea mai bună la care a visat vreodată teatrul pământean din toate timpurile. Ești un regizor prost, nu, Feynman? Pentru că un regizor bun nu ar da cu piciorul unui asemenea spectacol. Ce ți se cerea, la urma urmei? Un amărât de procent, în schimbul căruia v-ați fi scăldat cu toții în bani. Ați fi devenit bogați și celebri, pentru că nimeni – pricepi? – absolut nimeni nu a mai pus până acum în scenă o piesă cu subiect selenar, subiect culeș direct din Arhivele Secrete ale Colectivității Spinarilor.

O venă mare, albastră, prinse să se zbată pe fruntea regizorului. Simțea cum, încet-încet, vârfurile degetelor i se descleștează de marginea biroului, iar tălpile pantofilor i se desprind de podea. Gâtul i se transforma într-o rană clocotitoare, iar urechile i se umpleau de un vâjâit violent.

– Îți dai seama, Feynman, ce prost ești? Ați avut posibilitatea să vedeți și să aplaudați istoria Imperiului Spinar, de dinainte de marea Unire cu partonii... Să asistați la fulgerătoarea, dar glorioasa domnie a lui Upsilon Damnitul, sub comanda căruia vasele noastre magnetice au coborât, pentru prima dată, pe satelitul albastru al Selenei. Ați fi asistat la crimele oribile ale lui Boostrap, fie-i amintirea în veci blestemată! La dresarea saurienilor cu sânge albastru și la utilizarea lor în practicile magice... Omule, istoria aceasta nu v-a fost oferită decât o singură dată! Iar teatrul vostru a fost selecționat în urma unui examen sever, atuul principal pe care l-ați avut fiind prezența aici a lui Calder Lunaticul. De ce i-ai refuzat pe Actanții Ambulanți din secțiunea Hipparc? Acum, totul s-a dus de râpă și va trebui să mai așteptăm o mie de cicluri... O mie de cicluri până ce creierele voastre atrofiate vor deveni din nou sensibile la variațiile magnetice ale secțiunii Hipparc. Iar, până atunci, creșterea demografică va deveni inacceptabilă. Dezastruoasă chiar. Iar motivul declanșării unui nou război între spinari și partoni, de neocolit. O piesă de teatru, Feynman, o simplă piesă de teatru... Gândește-te bine la asta în scurta călătorie pe care o ai de făcut.

Regizorul ajunsese la aproape o jumătate de metru de covor. Străinul se apropie de fereastră și săltă cadrul geamului cu mâna rămasă liberă. La cincizeci de etaje sub ei, vâjâitul continuu al circulației rutiere se făcea auzit asemenea unui motor pornit la ralanti. În spațiul neregulat, decupat în umbra nopții de vârfurile zgârie-norilor, fața galbenă a lunii rânjea sinistru, răsucită într-o parte.

– O piesă de teatru și o mie de cicluri. Drum bun, Feynman! îi șopti gutural în ureche celălalt, înainte de a-și descleșta ghearele și de a-l lăsa să alunece în golul de dedesubt.

Apoi își desfăcu mantia grea și o lăsă să alunece pe podea. Cu un pârâit surd de electricitate statică, își deschise uriașele elitre transparente, pliate în adâncițurile de sub umeri, încălecă pervazul și se înălță asemenea unui enorm gândac fosforescent, către stelele îndepărtate.

Ubik, mon amour

Ficțiune

Marian Truță
Scriitor

Marian Truță (n. 1960) a publicat povestiri în periodice (CPSF, Almanahul Anticipația, Galileo, Biblioteca Nova, Helion, Nautilus), în antologiile Societății Române de Science Fiction și Fantasy și în *Antologia Steampunk. A doua revoluție* (Millenium Press, 2010). A primit Premiul pentru schiță la Romconul din Iași, în 1986, Premiul Uniunii Scriitorilor la Romconul din Craiova, în 1987, și Premiul Special al Juriului la Concursul „Vladimir Colin", Nemira, 1992. Primul volum de povestiri, *Vremea renunțării*, i-a apărut în 2008, la Editura Bastion. În prezent este coordonatorul revistei *Nautilus*. Este membru fondator al Societății Române de Science Fiction și Fantasy.

Eva îmi arăta un tub subțire, argintiu, numai bun de ținut în el o țigară de foi. Sau o duşcă de coniac fin.

– Aici se ascunde realitatea, m-a avertizat ea surâzând şi agitând tubul.

Aş fi preferat să nu surâdă. Era oricum urâtă, cu ochii bulbucați, părul vraiște, urme de vărsat-de-vânt pe obraji, țâțe cât două nuci, din acelea care trec cu comprese, picioare ca niște fuse și terminate cu o pereche de glezne solide, de luptător în circuitul K1. Surâsul era tot ceea ce lipsea din ființa ei ca să alunge orice mascul întreg la minte din preajmă. Dar eu nu eram întreg la minte. Eram asistentul ei şi râvneam la postul de şef al Catedrei de Chimie de la Universitate. Adică postul ei. Eva urma să plece în Capitală şi, conform tradiției Universității noastre, ea trebuia să-şi aleagă un succesor. Adică pe mine. După care, încoronat de mâna ei, puteam să-mi fac de cap. Să mă răzbun pe anii de ascetism pe care îi îndurasem lângă Eva. Nu suporta femeile în preajma ei. Sunt proaste de bubuie, spunea ea. Dar sunt drăguțe, adăugam eu în gând.

Am întins mâna spre tubul metalic, dar Eva m-a oprit.

– Ai răbdare. Privește bine în jur ca să ai termeni de comparație cu ceea ce vei vedea... în realitate.

Eram la conacul ei. Dăduse o petrecere de adio şi avusese invitat tot corpul profesoral din Universitate. Numai bărbații, desigur. Petrecerea nu durase mult. Eva intimida şi nu era deloc o gazdă amabilă. Invitații plecaseră destul de repede invocând tot felul de pretexte. Atunci am aflat că jumătate dintre profesorii din Universitate suferă de migrene, iar cealaltă jumătate are copii mici şi soții incapabile să aibă grijă de aceştia. Catedra de Chimie rezistase cel mai mult, dar şi colegii mei, rând pe rând, au dat bir cu fugiții. Rămăsesem singur şi mă bucuram de stoicismul meu. Mă vedeam clar câştigător.

Am privit de jur împrejur. Pereții sufrageriei, din sticlă mată, lumini dinamice şi savant dispuse prin colțuri, fotolii ergonomice, măsuțe joase, din plastic şi inox, un ecran uriaş care acoperea unul dintre pereți. Butoane cu funcții misterioase pe marginile fotoliilor. Dacă printre invitați ar fi apărut şi Jean-Luc Picard, nu m-aş fi mirat.

– Am privit, am văzut... i-am spus eu.

– Ai privit, ai văzut, m-a maimuțărit ea. Nu ştii nimic şi mai vrei să îmi iei locul. Te holbezi la pereții vilei mele, dar în cap ai numai fumuri şi sex. Care este, atunci, realitatea? Te uiți la mine ca la un măturoi care tocmai şi-a terminat tura într-o toaletă de gară. Dar, în acelaşi timp, mă admiri pentru mintea mea. Dacă aş fi arătat ca una dintre paraşutele alea de studente, ai fi tăbărât deja pe mine rostind fel de fel de cretinisme masculine. Cu gândul că mâine ai să te cocoți pe catedră şi lumea se va uita la tine cu gura căscată, ca la bâlci. Care să fie realitatea? În mintea ta?

Am încremenit. Ce naiba voia să spună? Că nu-mi dă mie postul? Sau era doar una dintre şicanele ei obişnuite?

– Nu te teme, ai să ajungi unde dorești. Dar mai întâi trebuie să meriți. Trebuie să vezi realitatea aşa cum este.

Şi, pe când rostea aceste cuvinte, a desfăcut capacul tubului metalic. Era un spray banal. L-a îndreptat spre mine şi mi-a pulverizat conținutul direct în ochi. Am sărit în picioare.

– Ai înnebunit! Nu mai văd nimic!

– Liniștește-te, ai să vezi imediat, a spus ea cu un glas rece.

A avut dreptate. Începeam să disting contururi, apoi detalii. Eva, în fața mea. O masă de lemn pe care se sprijinea. Pereții, întunecați, acoperiți cu lambriuri din lemn. Fotolii tapisate. Din tavan cobora un candelabru, iar în locul ecranului uriaș se regăsea un tablou pictat în culori sumbre.

– Ce naiba e asta? am bolborosit.

– Realitatea! a exclamat ea. Mă rog, o parte a realității. Nu te teme, nu ai orbit, pur și simplu ochii tăi încep să vadă lumea așa cum este. Dar ne aflăm într-o etapă intermediară acum. Lumea din care am plecat era iluzia perfectă. Un singur lucru a evoluat din Epoca Pietrei până astăzi: minciuna. Primul animal care a mințit s-a transformat în om. Am reușit să rafinăm atât de mult minciuna, încât ne-am creat rapid iluzia de progres. Iar ochii mint cel mai bine, sunt organul care se lasă cel mai ușor înșelat. Eu nu am făcut altceva decât să născocesc un drog care să elibereze ochii de iluzii.

Am privit-o buimac. Era tot ea, la fel de slută, dar parcă altfel. Ochii păreau albaștri, dar asta poate din pricina luminii reduse care izvora din candelabru. Părul avea o nuanță de galben stins. Iar puloverul pe care îl purta parcă nu mai era așa de lălău. Parcă se mula cumva pe ceva. În mână nu mai avea tubul argintiu, ci o casetă din lemn, frumos împodobită cu miniaturi.

– Aici se ascunde realitatea, a continuat ea deschizând caseta și împingându-mă la loc pe fotoliu.

Eram aproape paralizat, dar nu ca efect al drogului pe care mi-l împroșcase în ochi, ci, mai degrabă, din pricina groazei. Așa că am lăsat-o să se apropie de mine, fascinat și terifiat, deopotrivă. În caseta de lemn se găsea un amestec gros, ca un terci.

– Închide ochii, mi-a șoptit și m-am supus.

Am simțit degetele Evei cum îmi întind pe pleoape un strat subțire din acel terci fără nume. Răcoare peste pleoape. Auzeam respirația ei calmă, regulată. Simțeam o mireasmă discretă de iarbă.

– Poți deschide ochii, m-a anunțat.

Am privit în jur. Eram în aceeași cameră, firește. Numai că pereții erau acum din piatră sură, iar în locul tabloului se afla întinsă o superbă tapiserie. Masa pe care Eva continua să se sprijine era făcută din bârne groase și era plină de bucoavne vechi, iar fotoliul pe care șezusem era, de fapt, un scaun simplu, întocmit din stinghii de lemn și dintr-o pânză aspră. Candelabrul suferise și el modificări, era acum un suport circular plin de lumânări, care spânzura de tavan prin patru lanțuri groase. Dar nu atât ambientul mă nedumerea, cât modificarea pe care o suferise Eva. Ochii, categoric albaștri, erau adumbriți de pleoape și gene aproape perfecte. Iar părul ei, des și mătăsos, se revărsa într-o cascadă galbenă pe umerii rotunzi. Purta o cămașă care îi scotea în evidență pieptul, iar corsajul pe care-l purta pe deasupra reliefa o talie ce se armoniza deplin cu șoldurile ei.

– Ce drog e ăsta? am murmurat. Parcă visez...

– Nicidecum... abia acum te trezești. Dar mai avem de făcut un drum, până în profunzimile realității.

Acum avea în mână un mojar de cremene. A luat pe vârful degetelor un praf din mojar și mi-a poruncit iar să închid ochii. Am simțit cum îmi masează pleoapele și m-am lăsat în voia degetelor ei. Teama și groaza se preschimbaseră în plăcere. Îi simțeam trupul aproape, cald și generos, îi simțeam respirația pe chip, o mireasmă de iarbă crudă. Am întins mâinile și, orbește, i-am căutat carnea tare a șoldurilor. Eva a prins a râde.

– Deschide ochii, mi-a spus și s-a tras iar din fața mea.

Eram într-o peșteră.

– Sfârșitul călătoriei, ultimul palier al realității.

O peșteră, o grotă. Eva se sprijinea de o platformă de piatră, aproximativ orizontală. Pe unul dintre pereți atârna o blană uriașă de urs întinsă la uscat, iar în loc de candelabru aveam parte de un opaiț care

atârna de tavan prins cu o funie vegetală. Undeva, într-un colț, ardea un foc pe o vatră din piatră. Iar Eva... Eva era... perfectă. Era femeia pe care nici măcar în vise nu ai curaj s-o vezi. Și nu purta decât o pelerină grosolană, care mai mult arăta decât acoperea. Am simțit o dorință năprasnică, voiam să o posed acolo, pe pietrele acelea colțuroase, să-i frământ carnea în mâini și nimic altceva să nu se mai întâmple.

– Cum crezi că m-aș putea apropia de tine? mi-a spus ea, parcă citindu-mi gândurile. Ai măcar cea mai vagă idee de cum arăți?

Mi-am privit trupul și am urlat. Eram un troglodit, acoperit cu păr, un neanderthalian evadat din vreun muzeu. Și, cu toate că nu aveam o oglindă, mi-am dat seama cu ajutorul degetelor, că și chipul meu căpătase expresia unei Bestii de început de lume.

– De acum ai postul meu, a mai spus ea hohotind. Ești pregătit să vezi realitatea așa cum este.

– Când trece efectul drogului?

– Nu trece. Nu are ce să treacă. De acum ochii tăi văd lumea așa cum este.

Am simțit cum mă cuprindemânia, am vrut s-o înșfac pe Eva, dar sprintenă a fugit de mine și a ieșit din grotă. Am încercat s-o urmăresc numai că mișcările, deși agile, îmi erau prost coordonate. În cele din urmă am ieșit... afară. Și am văzut o mulțime de antropoizi, aidoma mie, rătăcind de colo-colo, rânjind unii la alții, zbierând și râgâind foneme guturale. O pădure rară se întindea în fața ochilor mei. Din loc în loc, bordeie meschine imitau prost structura unui oraș. Eva nu se zărea nicăieri. În urma mea, coasta unui munte, plină de intrări în alte grote. Am înțeles atunci. Aceasta era lumea, adevărata lume, iar progresul, civilizația, nu erau decât o iluzie. Și, surprinzător, m-am adaptat apoi, în zilele ce au urmat, perfect cu noua realitate.

Da, sunt titular la Catedra de Chimie a Universității. Adică nu fac altceva decât să caut tot felul de plante și să le zdrobesc cu ajutorul a două pietre. Și să învăț o ciurdă de maimuțoi să facă la fel. Știu că undeva există Orașul, Îl ghicesc în dispunerea bordeielor. Undeva există Lumea sau Iluzia de unde am venit. Și amestec ierburi și plante fără nume, încercând să recompun Epoca mea printr-un alt drog sau Iluzie. Mi-e teamă că nu voi reuși niciodată. De acum ochii mei nu mai pot vedea decât Adevărul.

Vești dintr-un Univers pitic

Ficțiune

Dănuț Ungureanu
Scriitor

Dănuț Ungureanu (n. 1958) este scriitor și jurnalist. Este membru al Uniunii Scriitorilor din România și primul președinte al Societății Române de Science Fiction și Fantasy.

Scrierile sale abordează o paletă largă de genuri, de la populara literatură science fiction, până la publicistică. Portofoliul său mai cuprinde scenarii de televiziune și radio, ca și texte dramaturgice.

În genul science fiction a semnat volumele de povestiri *Marilyn Monroe pe o curbă închisă* (Ed. Adevărul) și *Basme geostaționare* (Ed. Bastion), precum și romanul *Așteptând în Ghermana* (Ed. Nemira). A publicat de asemenea câteva zeci de povestiri SF în antologii, reviste, fanzine și almanahuri.

Mai e puțin și gângăniile vor detona ultimul bloc din oraș, îngropându-mă sub tone de moloz. Așa că nu-mi permit să fac literatură, deși, ce ironie, am visat mereu să fiu scriitor. Nu-mi ajung nici timpul, nici hârtia...

Totul a început în deceniul trei, cu Mașina de Micșorat inventată de Barnell și Vodička, cea mai grozavă realizare modernă, alături de teoria teleportării și hamburgerul regenerabil. Până să ne dezmeticim, intrase în producție, invadând toate domeniile. Eram îndrăgostiți de ea.

La început, am micșorat mărfurile, ca să le transportăm și să le stocăm în cantități uriașe. Utilizând fenomenul reversibilității dimensionale, coroborat cu memoria materiei, obiectele erau readuse fără probleme la mărimea inițială, pentru a fi folosite. Închipuiți-vă! Magaziile erau deodată de mii de ori mai încăpătoare. Un singur avion ducea marfă cât încărcătura a sute de flotile! Începea o eră de inimaginabile economii la materii prime, energie, timp.

Au urmat automobilele. Goana disperată după un loc de parcare rămăsese doar un vis urât. La destinație, șoferul își gara vehiculul în Mașina de Micșorat. Apoi îl lăsa într-o cutie publică sau îl lua pur și simplu în buzunar. Sigur, reclamații de pierderi au fost cu duiumul, până când oamenii nu și-au mai rătăcit Mercedesul pe fundul servietei, lângă brelocul cu chei (poșetele doamnelor s-au dovedit adevărate abisuri), nici nu și-au mai uitat Cadillacul în haina cealaltă.

Ce vremuri minunate, în care omenirii i se părea că totul e posibil! Eram în fața unui alt început, lăsând în urmă coșmaruri precum poluarea ori distrugerea mediului...

Apoi politicienii au trecut, ca de obicei, la cârmă. Parlamentarii au legiferat folosirea MM pe ființele vii. Întâi vacile, porcii, oile și găinile, în scop comercial, micile viețuitoare fiind ușor de cărat. Mai mult: o văcuță de trei centimetri se satură cu două fire de iarbă și îndată ce asimilează hrana e readusă la normal, ca să dea zece litri de lapte, fără ca după asta să fie înfometată (fenomenul a rămas o enigmă a viului, pe care nu am putut-o descifra). Spectrul foametei mondiale s-a risipit.

În fine, bănuiți ce-a urmat. Barnell și Vodička au dezvăluit ulterior că armata îi implicase de mult în cercetări ultrasecrete ale posibilităților ca un singur cercetaș să presare pe teritoriul inamic câteva divizii de tancuri. Dar ce să faci cu tancurile fără soldați? Așa a fost făcut ultimul și cel mai important pas. Pasul fatal...

Primul voluntar, la începutul anilor '40, a fost Iuri Babanov. Eroul umanității, supus procesului de micșorare-mărire, a petrecut, sub lupele cercetătorilor, trei ore, ronțăind firimituri de biscuiți, pe un degetar. Readus la dimensiuni normale, Babanov a rostit celebrele vorbe care s-au întipărit în memoria popoarelor: „Oamenii învață uneori să fie mici...“

Au urmat vremuri agitate. Biserica, ecologiștii, numeroși oameni de știință au ridicat problemele eticii și intervenției în mecanismele subtile ale Mamei Natură. Dar presiunea populației a fost atât de mare, încât zăgazurile au cedat și la mijlocul deceniului cinci s-a trecut pe scară largă la micșorarea pasagerilor în transporturile publice. Oamenii erau micșorați înaintea îmbarcării, în terminalul de plecare, și-și reveneau în terminalul „Sosiri“, așa încât nu riscau nimic. Totul era perfect organizat, totul mergea de minune.

Pe 28 august 2051 s-a produs Marea Explozie Solară. N-a fost mai mare ca altele, dar și-a meritat numele din moment ce a distrus deplin și ireversibil toate Mașinile de Micșorat din lume. S-a presupus și existența unui virus în softul complicat al Mașinii, care s-a propagat pe întregul glob pământesc. Americanii au dat vina pe ruși, care-i bănuiau pe chinezi, iar britanicii i-au acuzat pe japonezi, care au pus totul în cârca nemților.

La ora catastrofei, Pământul număra zece miliarde de locuitori. S-a calculat că trei sute de milioane se aflau în acele momente într-un mijloc oarecare de transport public sau în terminale. Carevasăzică, o mulțime de oameni care nu depășeau înălțimea de doi centimetri. O omenire pitică.

La alarma mondială, savanții s-au mobilizat pentru a readuce lucrurile la normal. Au urmat eforturi uriașe, timp de săptămâni, luni. Zadarnic. Nu s-a mai putut face nimic. Pentru o observație riguroasă, toți cei afectați au fost strânși în laboratoarele Institutului Mașinii, în ciuda protestelor vehemente ale rudelor, care ar fi vrut să-i ia acasă. Un jurnalist extrem de prost inspirat a comparat totul cu „un lagăr de concentrare".

Aceiași politicieni au decis, după mii de încercări inutile de a reporni Mașinile, să-i „elibereze" în societate pe cei micșorați. Li s-au creat condiții, dar părea o luptă peste puterile omenești, ei fiind mai mult decât „persoane cu dizabilități", cum ni s-a recomandat ferm să le spunem *politically correct*.

Ei, dar lucrurile se mai așază și singure. După o vreme și-au făcut propriile cercuri, propriile comunități, tot mai exclusiviste. Prăpastia dintre „omeniri" se adâncea cu fiecare zi și, drept să spun, nici noi nu ne omoram de dragul lor. Treptat, compătimirea s-a transformat în ciudă față de aceşti „concetățeni", care cu un pachet de unt hrăneau un cartier întreg. Ei nu mai știau ce-i grija zilei de mâine.

Încet, ideologii, oratorii și literații lor, căci aveau destui din ăștia, au răspândit prin mass-media, pe care n-am știut să le-o închidem la timp, filozofia supremației și a întâietății omului mic în fața animalului nefolositor și nociv care este „individul mare". Propaganda a creat o abundență de sintagme favorabile lor și defavorabile nouă. Ei erau „mici și isteți", „mici și sprinteni", „mici da' harnici", „oameni mici – suflete uriașe", „micile genii". Noi deveniserăm „brute uriașe", „hândrălăi împuțiți" și – cel mai adesea – „mari și proști". Nu-i de mirare că, imediat, ca un făcut, s-au înmulțit „accidentele" micilor locuitori. Tot mai des câte unul era găsit chiseliță sub talpa unui uriaș neatent. Până la urmă, punțile s-au rupt definitiv și n-a mai fost cale de împăcare.

Credeți că s-au oprit aici?

Pe 22 aprilie 2059 s-a declanșat Marea Insurecție a Oamenilor Mici, la chemarea „micului și viteazului" William Wallace. Era evident că își revendica descendența din legendarul erou scoțian, din moment ce el și soldații săi îmbrăcaseră kilturi confecționate dintr-o față de masă ecosez, furată de la „Cârnatul delicios – local familial, bere, darts". La fel de evident se dovedea că strategia lor fusese pusă la punct în cele mai mici amănunte, de mult timp.

Degeaba i-am hăituit cu pompele de flit și i-am afumat prin canalizări. În zadar am asmuțit asupra lor batalioane de pisici flămânde. Pliciurile noastre de muște (armamentul convențional era inutil împotriva unui inamic atât de mic) n-au făcut față. Și balanța bătăliei s-a înclinat definitiv în favoarea lor, căci au știut să transforme dimensiunea lor redusă într-un atu hotărâtor. Noi eram prea mari, prea vizibili. Ținte perfecte.

Ne-au atacat în somn, ne-au întins capcane prin bucătării și băi, ne-au turnat propriile noastre tuburi de somnifere în propriile noastre cafele. În cele din urmă, trupele noastre n-au mai fost decât cete de prizonieri, prin grajduri și garsoniere. Au început să ne extermine sistematic, prin înfometare. Din când în când, câte un disperat își pierde mințile și năvălește pe stradă, ca să-i calce-n picioare. Dar acolo nu găsește pe nimeni. Apoi e răpus și lăsat pradă furnicilor.

Ne-au învins și ne-au luat lumea, dar dacă e s-o recunoaștem, fusese și lumea lor. Și cel mai mult mă sâcâie că lucrurile s-au schimbat radical de când îi credeam niște gângănii neputincioase într-un univers al marilor oameni. Acum au în fața lor un Pământ de mii de ori mai întins, pe care-l vor explora și-l vor recuceri bucuroși, bogății și resurse naturale de mii de ori mai mari ca ale noastre. Nu se vor teme de foamete, de criza locuințelor, de epuizarea combustibililor. La picioarele lor firave se întinde o minunată Lume Nouă. Și, mai știi? Poate într-o bună zi vor inventa din nou Mașina de Micșorat. Atunci să te ții!..

Personalități românești

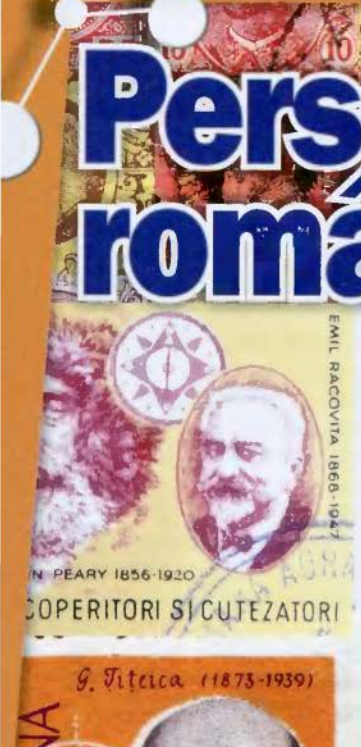

Un ROmân GENial: Georgescu-Roegen

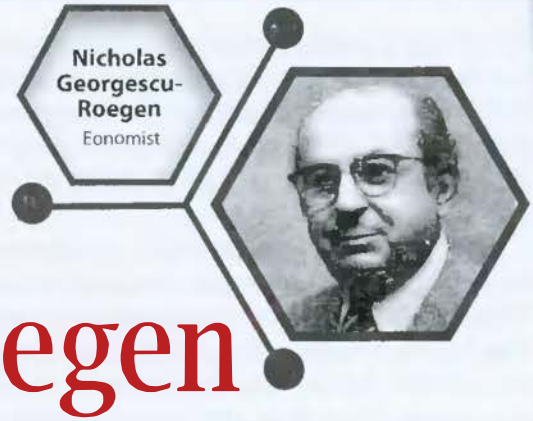

Cât timp mai pot ignora economiştii neoclasici contribuția marelui economist român?

I. Introducere

Titlul meu va primi reacții imediate – se va spune că Georgescu-Roegen (G-R) nu a fost ignorat. A fost un membru distins al Asociației Americane de Economie; Paul Samuelson, părintele economiștilor americani, l-a numit „savant între savanți, economist între economiști" (1965); iar Mark Blaug (1985) l-a inclus în cartea sa *Great Economists since Keynes*. Foarte adevărat. Eu prin „a ignora" înțeleg faptul că nu a fost luat în serios. De la elogiul pe care i l-a făcut în 1965, Samuelson a spus foarte puține despre G-R. Și-a schimbat cumva părerea? De ce? Cu siguranță nici una dintre ideile lui G-R despre fundamentele biofizice ale economiei nu și-a făcut loc în faimoasa carte a lui Samuelson. Nici colegii sau studenții lui Samuelson de la Massachusetts Institute of Technology (MIT) nu au arătat vreun interes pentru G-R. Moartea lui nu a atras multă atenție în cadrul Asociației Americane de Economie. În Departamentul de Economie al Universității Vanderbilt, unde el a predat timp de douăzeci de ani, au rămas puține urme ale influenței lui. A fost cineva care l-a respins ulterior pe „economistul între economiști"? Cine? Unde? Cum a apărut această combinație de recunoaștere temporară urmată de o aparentă amnezie? Mark Blaug (1985, p. 71) ne oferă un răspuns parțial:

„Trebuie să recunoaștem că ultimele cărți ale lui Georgescu-Roegen nu au fost bine primite sau, mai degrabă, au fost respectuos primite și puse deoparte rapid. Din numeroase motive complexe, mai ales din cauza stilului dificil în care au fost scrise și a referirilor intimidante la dezvoltările teoretice din fizică și biologie, aceste lucrări au fost practic lipsite de orice critică din partea economiștilor."

S-ar părea că economiștii sunt alergici la fizică și biologie și că ar trebui iertați de orice contact cu aceste științe iritante și intimidante! Până la urmă, neoclasicii au depus un mare efort în procesul de învățare a matematicii, ceea ce a fost considerat un criteriu suficient pentru a obține un statut științific sau cel puțin aparența lui. De asemenea, dacă cineva amestecă modelele matematice de creștere cu dimensiunile biofizice, frumusețea analitică și eleganța austeră a matematicii pure se vor pierde. Mai pot fi puse și întrebări politice imorale despre limitele biofizicii în creșterea economică și despre o creștere economică suficient de mare pentru a deveni panaceul pauperității, șomajului, suprapopulării, distrugerii mediului etc. S-ar putea chiar ajunge la jenanta concluzie că anumiți economiști au susținut idei greșite foarte mult timp.

S. de Gleria (1995), într-un omagiu adresat lui G-R, argumenta că a fost o personalitate mult prea avansată pentru perioada în care a trăit. Dacă este adevărat, și eu cred că este, atunci viitorul ar trebui să fie martor al momentului în care noi prindem din urmă gândirea lui G-R. Cred că în final se va întâmpla. Deși nu este politicos să spun asta, cred că ideile lui G-R vor avansa mult mai

> „Poate sub influența criticii lui Georgescu-Roegen, găsim câțiva ani mai târziu o nouă versiune a funcției de producție, în care resursele apar trecute lângă muncă și capital, toate multiplicate împreună într-o funcție Cobb-Douglas."

repede acum că el nu mai este în preajmă pentru a speria oamenii cu atitudinea lui irascibilă și neputința lui de a „îndura oamenii stupizi". Unii dintre admiratorii lui secreți pot apăra acum deschis cauza, fără să se mai teamă că maestrul îi va renega din pricina unor mici diferențe.

A. Maneschi și S. Zamagni (1997) menționează în excelentul lor eseu și rezumat despre contribuția lui Georgescu-Roegen că în ciuda recunoașterii acordate savantului „este oarecum paradoxal că G-R pare a fi mai bine cunoscut în afara țării sale adoptive, Statele Unite". Deși, într-o oarecare măsură, afirmația mai adaugă o piesă la acest puzzle și, în același timp, ne aduce și un indiciu. Este posibil ca economiștii europeni să fi fost mai receptivi pentru că au învățat despre G-R de la distanță – mai mult prin scrierile lui decât personal. De asemenea, europenii au un respect mai mare pentru profesori decât americanii, ceea ce a facilitat relația cu G-R. Acesta, el însuși european, considera că este de datoria lui să-i respecte pe ceilalți. Cel mai important lucru este că europenii se află mai puțin decât economiștii americani sub dominația Departamentului de Economie din cadrul MIT și a clonelor sale. În ciuda panegiricului lui Samuelson din '65, neoclasiciștii din SUA l-au considerat pe G-R mult prea problematic pentru a avea de-a face cu el. În final, el a fost un matematician desăvârșit care a criticat deseori uzul excesiv al matematicii în economie și, așa cum am menționat, nu era foarte ușor de abordat. L-am întrebat odată de ce crede că MIT-ul neoclasic, „mafia" (termenul lui), nu l-a menționat sau citat vreodată. Mi-a răspuns folosind un proverb românesc – „nu vorbești de funie în casa spânzuratului" – care avea sensul de „nu vorbești de călău în casa condamnatului". Era într-adevăr un fel de „călău", dar unul corect. O discuție despre critica făcută teoriei lui Solow/Stiglitz va oferi un exemplu al dreptății lui, ca și al capacității școlii neoclasice de a nu coopera timp de douăzeci de ani. Mânia lui G-R nu a fost deloc nejustificată, sub nici o formă!

Așa cum menționează Gowdy și Mesner (1997), G-R își pierde în final speranța în economia standardizată și demisionează din Asociația Americană de Economie. Opinia lui G-R despre această situație a fost explicată astfel: „Dacă mi-am dat seama în cele din urmă că înotam împotriva unui curent sau altul, nu a fost pentru că am dus o luptă intelectuală împotriva colegilor mei economiști, care au evitat sistematic astfel de întâlniri, ci ca urmare a atitudinii lor față de mine. Eram un preferat al matematicienilor economiști, atât timp cât contribuiam la matematica economică" (Georgescu-Roegen, 1992, p. 156). Evitarea sistematică a luptei intelectuale cu G-R

©Depositphotos/Leonardi

continuă să fie un modus operandi al stabilimentului neoclasic, fapt evidențiat în forumul de discuții al revistei *Ecological Economics* din septembrie 1997. Fragmente din discuție sunt reproduse mai jos.

II. Critică

Cu ocazia evenimentului anual „Richard T. Ely Lecture" al Asociației Americane de Economie, Robert Solow (1974, p. 11) afirmă că: „Dacă este foarte ușor să înlocuiești resursele naturale cu alți factori, atunci nu există în principiu nici o problemă. Lumea poate apoi, în consecință, să supraviețuiască fără resurse naturale." Construcția „dacă-atunci" nu este mai puțin adevărată ca aceasta: „Dacă dorințele ar fi cai, cerșetorii le-ar călări." Adevărul este că dorințele nu sunt cai și că resursele naturale și capitalul nu sunt în general substituibile, ci complementare. Deși enunțarea acestei posibilități condiționate este fără îndoială utilă de dragul întregirii logice a catalogului de opțiuni, ne putem aștepta ca un caz de producție-fără-resurse, odată recunoscut, să fie repede considerat nerealist și nedemn de o analiză în profunzime. Cu toate acestea, Solow nu renunță la el, ci îl menține ca fiind o reală posibilitate. De fapt chiar această „reală posibilitate" stă la baza unei mari părți din munca sa anterioară. Bine cunoscutul său efort depus pentru Teoria creșterii neoclasice se bazează pe o funcție de producție agregată, în care resursele nu apar deloc și în care producția este o funcție doar pentru capi-

tal și muncă. Această funcție de producție este un mod matematic clar de a spune că „lumea poate. în consecință, să supraviețuiască fără resurse naturale".

Ce dovadă aduce Solow remarcii sale uimitoare cu privire la funcționarea lumii? În următorul paragraf, el spune: „Din fericire, puținele dovezi sugerează că există suficient de multă substituibilitate între resursele neregenerabile și cele regenerabile sau cele care pot fi reproduse." Destul de adevărat, dar irelevant. Problema nu este substituibilitatea dintre două tipuri de resurse naturale, ci se referă mai degrabă la o substituție a capitalului pentru resurse, ceea ce este o cu totul altă problemă. O substituție ușoară între două tipuri de resurse naturale nu va ajuta lumea să supraviețuiască fără resurse naturale!

„S. de Gleria argumenta că Georgescu-Roegen a fost o personalitate mult prea avansată pentru perioada în care a trăit."

Deoarece funcția de producție este deseori explicată ca o „rețetă tehnică", am putea spune că aceea a lui Solow presupune coacerea unei prăjituri dispunând doar de bucătar și de bucătăria lui. Nu avem nevoie de făină, ouă, zahăr etc., nici de electricitate sau gaze naturale, nici măcar de lemne pentru foc. Dacă vrem o prăjitură mai mare, bucătarul va amesteca mai repede într-un vas mai mare, pe care îl va introduce gol într-un cuptor mai mare, care cumva se încălzește singur. Bucătarul nu va avea nimic de curățat, din moment ce rețeta nu va produce deșeuri. Nu vor fi pieliță, coji, pleavă sau resturi și nici căldură pierdută de la cuptor.

Mai mult decât atât, putem face nu doar o prăjitură, ci orice tip de mâncare – de bame, pui prăjit, paella, banane flambate, cireșe jubileu –, toate fără să ne facem griji pentru ingredientele diferite atât din punct de vedere calitativ, cât și, bineînțeles, cantitativ! Spre deosebire de situația noastră, rețetele din cărțile de bucate adevărate încep cu o listă de ingrediente și cantități specifice.

O rețetă tehnică de producție ce contrazice atât prima, cât și cea de-a doua lege a termodinamicii, dar și cele mai bune practici gastronomice, e mai mult decât puțin problematică. De aceea Georgescu-Roegen a ajuns la următorul verdict asupra lui Solow: „Trebuie să ai o percepție foarte greșită asupra procesului economic ca întreg, ca să nu realizezi că nu există alți factori materiali decât resursele naturale. Să susții în continuare că «lumea poate, în consecință, să supraviețuiască fără resurse naturale» înseamnă să ignori diferența dintre lumea reală și Grădina Edenului" (Georgescu-Roegen, 1975, p. 361).

Poate sub influența criticii lui Georgescu-Roegen, găsim câțiva ani mai târziu o nouă versiune a funcției de producție, în care resursele apar trecute lângă muncă și capital, toate multiplicate împreună într-o funcție Cobb-Douglas. Georgescu a denumit această funcție „Varianta Solow-Stiglitz" și a arătat că, adăugând R (resurse) în acest tip de funcție de producție, contradicția va fi doar îngropată, nu și înlăturată.

Georgescu-Roegen trebuie menționat pe larg la acest punct. El descrie „Varianta Solow-Stiglitz" a funcției Cobb-Douglas astfel:

$Q = Ka_1 Ra_2 La_3$ (1)

„Q este producție, K este stocul de capital, R reprezintă fluxul de resurse naturale folosite în producție, L este munca depusă, iar $a_1+a_2+a_3 = 1$ și, bineînțeles, $a_1 > 0$.

Din această formulă rezultă că având o putere de muncă constantă, L0, se poate obține orice Q0, dacă fluxul de resurse naturale îndeplinește condiția:

$Ra_2 = Qo / (Ka_1 Loa_3)$ (2)

Ceea ce înseamnă că R poate fi oricât de mic ne dorim, atât timp cât K este suficient de mare. Astfel putem obține la infinit un produs anual constant, chiar și în condițiile unui stoc foarte mic de resurse R > 0, dacă descompunem R într-o serie infinită R= ΣRi, unde Ri -- > 0, folosind Ri în anul i și crescând stocul de capital anual conform formulei (2). Dar acest „astfel" nu este valid în realitate. Creșterea capitalului implică, de fapt, o epuizare adițională a resurselor. Iar dacă K --> infinit, atunci R va fi consumat rapid de producția de capital. Solow și Stiglitz nu ar fi ajuns la acest șiretlic dacă ar fi ținut cont, în primul rând, de faptul că orice proces material constă în transformarea unor materiale în altele (elementele de flux) de către niște agenți (elementele de fond) și, în al doilea rând, de faptul că resursele naturale reprezintă esența procesului economic. Nu sunt la fel ca orice factor de producție. O schimbare în capital sau în muncă poate doar să scadă numărul de reziduuri din producția unei comodități: nici un agent nu poate crea materialul pe care lucrează. Nici capitalul nu poate crea elementele din care este creat. În unele cazuri, același serviciu poate fi oferit de către un model care necesită mai puțină materie sau energie. Dar chiar și din această perspectivă există limitări, în afară de cazul în care considerăm că destinul final al economiei este o Grădină a Edenului pe Pământ.

Întrebarea cu care ne confruntăm în prezent este dacă vom descoperi noi surse de energie pe care să le putem folosi în siguranță. Nici o elasticitate a unei funcții Cobb-Douglas nu ne poate răspunde la această întrebare" (Georgescu-Roegen, 1979, p. 98). (Vezi și Stiglitz, 1979, p. 41, nota 5.)

Din câte știu eu, nici Solow și nici Stiglitz nu au răspuns criticii lui Georgescu-Roegen. Ce ar putea să răspundă? Să analizăm unele variante pe care alții le-au adoptat în situații asemănătoare.

În primul rând, se poate argumenta că resursele pot fi eliminate din funcția de producție pentru că nu sunt tocmai rare. Aerul este în general necesar pentru producție, dar nu îl includem explicit în funcție pentru că este considerat un bun liber. Acest argument pierde din credibilitate dacă ne gândim că majoritatea resurselor nu sunt bunuri libere. Mai mult decât atât, din punct de vedere logic nu putem să folosim un preț, chiar și un preț egal cu zero, drept coeficient al factorilor în funcția de producție. Aceasta este o rețetă tehnică cu termenii exprimați în unități fizice, nu în unități de valoare. Faptul că funcția de producție agregată trebuie să folosească prețurile ca și greutăți pentru calcularea unui index de cantitate agregat (exprimat în dolari) al unui capital (sau muncă, sau resurse) este o problemă fundamentală ce limitează utilitatea funcției de producție agregate și nu reprezintă un răspuns la problema ridicată. Totodată, exprimarea cantităților provenind din factori diferiți în unități monetare identice reflectă o presupunere, nu o demonstrație a faptului că factorii sunt substituibili.

În al doilea rând, se aduce uneori argumentul că eliminarea resurselor din funcția de producție este justificată de prezumția implicită că resursele pot fi înlocuite în totalitate de capitalul reproductibil. Nordhaus și Tobin (1972) sunt destul de clari: „Standardul de creștere predominant presupune că nu există limite atunci când vorbim despre fezabilitatea expansiunii bunurilor create de agenți de producție non-umani. Este practic un model bifactorial în care producția depinde doar de muncă și de capitalul reproductibil. Pământul și resursele, cel de-al treilea membru al clasicei triade, au fost în general abandonate... justificația tacită este că acest capital reproductibil este un substitut aproape perfect pentru pământ și alte resurse neregenerabile." Dacă situația se prezintă astfel, atunci putem foarte bine să renunțăm la capital și să includem resursele naturale (substituția este reversibilă), dar nimeni nu propune așa ceva (pentru discuții pe această temă, vezi Victor, 1991). Iar acest lucru ar însemna împotrivirea față de întreaga animozitate a teoriei neoclasice, adică negarea oricărui rol important pe care îl are natura.

©Depositphotos/lightsource

Varianta Solow-Stiglitz include explicit resursele, dar face implicit o prezumție asemănătoare despre aproape perfecta substituibilitate a capitalului pentru resurse – pe care Georgescu-Roegen o desființează ca fiind o „scamatorie". În varianta Solow-Stiglitz, coacerea unei prăjituri nu presupune doar un bucătar și bucătăria lui, ci și o cantitate de făină, zahăr, ouă etc. diferită de zero. Acesta pare a fi un mare pas înainte până a ne da seama că prăjitura noastră ar putea fi de mii de ori mai mare fără să punem ingrediente în plus, doar dacă amestecăm mai repede și folosim vase și cuptoare mai mari. Scamatoria este să oferi aparența respectării echilibrului material al primei legi a termodinamicii, fără să faci asta de fapt.

Un alt argument pentru lipsa de importanță a resurselor a fost oferit în cartea de impact *Scarcity and Growth* (1963, p. 11), scrisă de Barnett și Morse, care au afirmat că: „Evoluțiile din știința fundamentală au facilitat beneficierea de uniformitatea materie/energie – care permite, fără limite stabilite în prealabil, să scape de constrângerile cantitative impuse de natura scoarței pământului... Natura impune deficite specifice, nu un deficit general iminent." Chiar sub suprafață se află visul oricărui alchimist de a transforma plumbul în aur. Baze indestructibile și uniforme sunt ceea ce avem nevoie de la natură – „chintesența" alchimică sau „cel de-al cincilea element" la care sunt reduse cele patru elemente tradiționale (pământ, aer, foc și apă) și prin intermediul cărora ele pot fi convertite una în cealaltă. Având baza, tot ce rămâne este transmutație – valoare adăugată prin capital și muncă (și poate câteva descântece sau simboluri). Îmbunătățirile tehnice permit muncii și capitalului să adauge mai multă valoare bazei inerte, dar mai departe de livrarea inițială a acestor baze, natura devine inutilă. O astfel de perspectivă respectă cel puțin prima lege a termodinamicii, însă cade în fața celei de-a doua. Deși din punct de vedere tehnic este posibil să transformi plumb în aur eliminând astfel deficitul specific de aur, deficitul general nu este înlăturat, pentru că posibilitatea unei astfel de transformări este ea însăși scăzută. Această posibilitate trebuie epuizată continuu de economie și realimentată de natură sub forma resurselor naturale cu entropie scăzută.

Un alt posibil răspuns ar fi să pornim de la afirmația lui Georgescu-Roegen, care spune că în unele cazuri „același serviciu poate fi oferit de un design care necesită mai puțină materie sau energie". Ceea ce implicit introduce o diferențiere între substituția dintre factorii unui anumit set de tehnologii (de ultimă generație deja existente) și aceea dintre factorii deveniți posibili cu ajutorul unei tehnologii noi (de ultimă generație îmbunătățite). Până și ultimul caz este limitat – chiar și tehnologiile viitoare trebuie să respecte legile termodinamicii, insistă Georgescu-Roegen –, dar se oprește aici. Cât de mult pot ușura povara deficienței noile tehnologii, limitate fiind de legile fizice, rămâne o întrebare deschisă. Dar acesta este un alt subiect decât cel început aici, din moment ce în construcția funcției lor de producție agregate, Solow/Stiglitz doresc să reprezinte procesele de producție din prezent și din trecutul apropiat – nu viitoarele posibilități încă necunoscute. Funcția lor de producție are rolul unei reprezentări empirice a proceselor de producție din prezent și este astfel sortită eșecului. Iar faptul că nu reușește să descrie viitoarele tehnologii este o critică *a fortiori*.

Într-un articol care aduce argumente teoriei neoclasice, R.U. Ayres (1996, p. 12) depune un ultim efort în apărarea teoriei lui Solow/Stiglitz, în absența căreia consideră viziunea lui Georgescu-Roegen „devastatoare". Defensiva mult prea generoasă a lui Ayres este că „în viitorul îndepărtat sistemul economic nu trebuie să mai producă o cantitate mare de bunuri materiale". În continuare, în aceeași pagină, el amestecă intenționat funcția de producție cu funcția de utilitate pentru a afirma că „nimeni nu poate să

definească un aport material minim absolut și finit necesar pentru a produce o unitate de bunăstare economică". Poate că nu, dar noi ne refeream la un produs fizic, nu la bunăstare. Chiar și funcțiile de producție ce creează servicii dau până la urmă rezultate fizice – utilizarea cuiva sau a ceva pentru o perioadă de timp. Ceea ce este diferit față de utilitate sau bunăstare. Serviciul pe care îl oferă doctorul meu este posibil să nu îmi crească bunăstarea sau este posibil chiar să o reducă, dar rămâne totuși un serviciu măsurabil pentru care eu plătesc. Dar chiar și fără această explicație, Ayres a considerat necesară o condiționare rapidă a afirmației sale, punând la îndoială existența unui aport material minim, așa că a adăugat: „Cu evidenta excepție a alimentelor și băuturilor." Nu mai există oare și alte excepții evidente, cum ar fi hainele și adăpostul?

Poate mai sunt și alte replici mai puțin neconvingătoare la critica lui Georgescu-Roegen, iar existența lor reprezintă un motiv în plus pentru ca Solow sau Stiglitz să rupă tăcerea și să răspundă. Bineînțeles că, deși G-R a decedat, critica lui nu a murit odată cu el. Critica și replica serioase sunt părți esențiale ale științei. Când o critică fundamentală venită din partea unui proeminent economist nu primește nici un răspuns chiar și după douăzeci de ani, ar trebui să ne facem griji pentru sănătatea disciplinei noastre!

Să luăm în considerație o altă problemă majoră ce apare în urma scamatoriei de a-l introduce pe R într-o funcție de producție împreună cu K și L. O consecință imediată este că produsele fizice marginale ale K și L ar trebui să fie egale cu zero, din moment ce R este inclus în funcție. Iar asta pentru că definiția produsului marginal al unui factor cere ca sumele tuturor factorilor să rămână constante atunci când o altă unitate a factorului variabil este adăugată. Dar dacă resursele rămân constante, nu poate exista o extra-unitate de produs, din moment ce munca sau capitalul este crescut, pentru că nu există o extra-substanță fizică din care să reiasă acesta – ar trebui să fie produs din nimic, distrugând astfel din nou prima lege a termodinamicii. Bineînțeles că problema nu este limitată la funcțiile Cobb-Douglas – orice funcție de producție ce respectă prima lege a termodinamicii nu poate evita o complementaritate strictă între resurse, pe de o parte, și capital sau muncă, pe de altă parte.

Produsele marginale fizice zero ale muncii și capitalului, o consecință necesară a includerii lui R în orice funcție de producție ce respectă cele mai elementare legi naturale, ar distruge teoria distribuției neoclasice – poate un preț prea mare de plătit pentru a admite că lumea, de fapt, nu poate exista fără

© Depositphotos/Andreus

resurse naturale! Și odată ce recunoaștem că atât procesele naturale, cât și munca și capitalul aduc valoare bazei indestructibile, trebuie să ne întrebăm cine are dreptul de a aloca aportul naturii. Acestea nu sunt doar simple întrebări! Desigur, putem să continuăm să scriem funcții matematice ce contrazic legile fizice, să le numim funcții de „producție", să luăm derivatele parțiale ale L și K și să le denumim în continuare produse marginale ale muncii și capitalului. Dar atunci, așa cum a spus și G-R, totul devine o „simplă operație cu creionul pe hârtie".

Georgescu a creat un model de flux al fondurilor în procesul de producție, superior funcției de producție neoclasice. Accentuează faptul că practic ceea ce noi numim „producție" este de fapt transformare de resurse în produse utile și produse reziduale. Munca și capitalul sunt agenți de transformare (cauze eficiente), în timp ce resursele, materie/energie cu entropie scăzută, sunt „ceea ce va fi transformat" (cauze materiale). Putem substitui deseori o cauză eficientă cu o alta, sau o cauză materială cu o alta, dar relația dintre cauza eficientă și cea materială este indiscutabil una de complementaritate, nu de substituibilitate.

Dacă dorim să păstrăm funcția de producție neoclasică, trebuie cel puțin să includem consumul resurselor naturale și produsele reziduale și să adoptăm reprezentări matematice care, spre deosebire de formele multiplicative obișnuite, nu presupun că agenții de transformare (fondurile) pot înlocui resurse în curs de transformare (fluxuri).

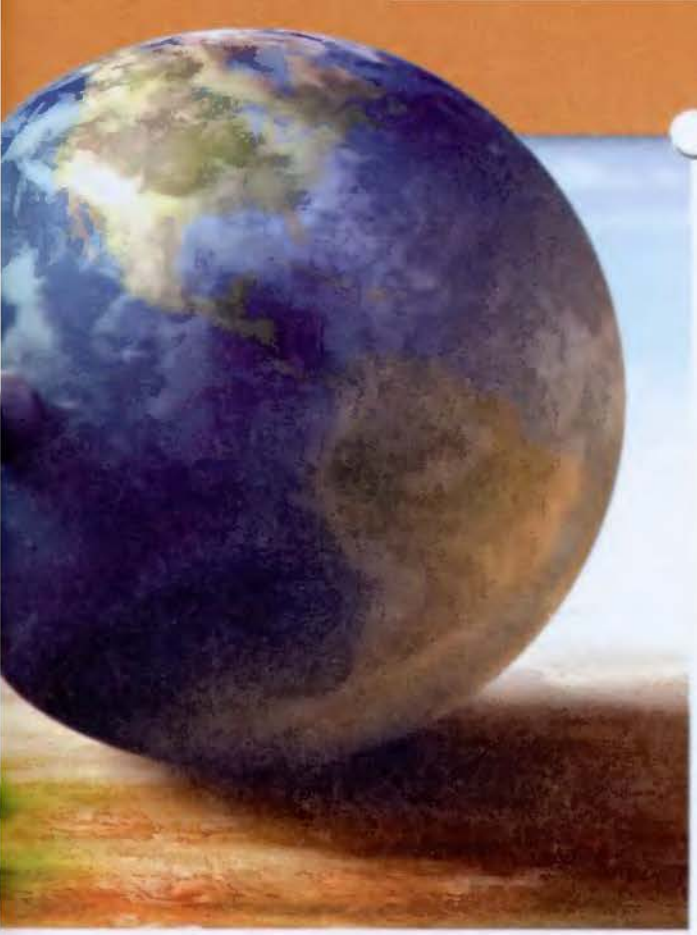

Exactitatea reprezentării analitice a realității trebuie să înlocuiască flexibilitatea matematică drept prim criteriu al unui model bun. Odată ce recunoaștem realitatea produselor provenite din natură, trebuie să ne gândim atât la lipsa lor, cât și la procese ecologice de regenerare. Odată ce recunoaștem necesitatea reintegrării produselor reziduale în natură, trebuie să ne gândim la capacitatea ecosistemelor de a absorbi acele reziduuri. În scurt timp nu vom mai putea evita viziunea economiștilor ecologiști asupra economiei privite ca un subsistem deschis aparținând unui ecosistem complex finit, static și inchis din punct de vedere material. În final, economiștii neoclasici vor deveni economiști ecologiști!

Poate că cea mai bună modalitate de a obține un răspuns la critica lui G-R nu este să îi întrebăm din nou pe cei care au ignorat-o timp de douăzeci de ani, ci mai degrabă dacă am putea face cumva ca zece mii de studenți să adreseze la cursuri profesorilor de economie următoarele întrebări: (1) Credeți că activitățile economice trebuie să satisfacă echilibrul material? (2) De ce credeți că funcțiile de producție neoclasice nu întrunesc echilibrul material? (3) Credeți că este corectă interpretarea lui Georgescu-Roegen asupra producției ca transformare fizică? (4) Sunteți de acord că sistemul economic este cuprins în sistemul mai mare al mediului înconjurător și că depinde total de acesta atât ca sursă, cât și ca receptor pentru materia/energia transformată prin activitate economică? (5) Credeți că transformările de materie/energie impuse de activitatea economică sunt constrânse de legea entropiei?

Într-o discuție recentă în forumul revistei *Ecological Economics* (1997), aceste cinci întrebări le-au fost din nou adresate lui Solow și Stiglitz, împreună cu critica resuscitată a lui G-R asupra modelului lor de producție neoclasic. În răspunsurile lor, nici Solow și nici Stiglitz nu l-au menționat pe G-R! Au ales ca în cea mai mare parte să repete bine cunoscuta lor poziție, în loc să se apere împotriva argumentelor lui G-R. Dar în încheiere Solow a oferit câteva răspunsuri deschise, dar scurte, la întrebările mai sus-menționate. Cele cinci întrebări, răspunsurile lui Solow și comentariul meu pentru fiecare dintre ele sunt redate în continuare.

1. Credeți că activitățile economice trebuie să satisfacă echilibrul material?
Răspunsul lui Solow: Da.
Comentariu: De acord.

2. De ce credeți că funcțiile de producție neoclasice nu întrunesc echilibrul material?
Răspunsul lui Solow: Pentru că până acum, și la nivelul agregării, întinderii spațiale și al dimensiunii temporale, echilibrul material nu a fost un factor de control în creșterea economiei industriale.
Comentariu: Echilibrul material este menținut la toate nivelurile de agregare, întindere spațială și temporală – observațiile lui Solow par a fi pe lângă subiect. Cred că Solow vrea să spună că echilibrul material este neimportant, pentru că înseși materialele sunt neimportante, fapt ce reiese din utilizarea unei funcții de producție în care fluxul de materiale este fie absent, fie înlocuit de stocuri de capital. Dacă fluxurile de materiale nu ar fi importante, atunci nici echilibrele materiale nu ar fi importante. Acesta este motivul pentru care Georgescu-Roegen a criticat analiza lui Solow ca fiind făcută pentru „Grădina Edenului", și nu

„Georgescu-Roegen a creat un model al fluxurilor de fond în procesul de producție, superior funcției de producție neoclasice. Accentuează faptul că practic ceea ce noi numim «producție» este de fapt transformare de resurse în produse utile și produse de aruncat."

pentru lumea reală. Critica nu primește nici un răspuns. Cumva termenul „până acum" indică o posibilă schimbare a situației, iar constrângerea echilibrului material devine relevant?

3. Credeți că este corectă interpretarea lui Georgescu-Roegen asupra producției ca transformare fizică?
Răspunsul lui Solow: Acesta este fără îndoială un aspect al producției.
Comentariu: Da, dar Solow a tratat acest aspect ca fiind nesemnificativ – unul care ar putea fi cu ușurință eliminat din reprezentarea analitică a producției. Georgescu-Roegen l-a criticat pentru acest lucru – pentru eliminarea esențialului în fața accidentalului. Dacă producția este în primul rând transformarea unui flux de resurse în produse rezultate, în care capitalul și munca sunt agenți de transformare, atunci capitalul și resursele au funcții complementare în natură, și nu de substituibilitate. După cum nota Georgescu-Roegen, agenții de transformare nu pot crea materialele pe care le transformă și nici materialele din care ei înșiși sunt creați. Agentul de transformare și agentul supus transformării sunt în principiu completări – pot fi substituibile doar dacă reziduurile materialelor incluse în proces sunt egale cu zero – spre exemplu, folosirea unei prese pentru a crea o placă din așchii și rumeguș. Dar presa (capitalul) și așchiile (resursele) sunt din nou completări. Dar Solow nu recunoaște această complementaritate fundamentală. Complementaritatea depășește aceste limite prin definiția ei mult mai tehnică, bazată pe producția continuă (ceea ce conduce complementaritatea într-o lume bazată doar pe doi factori). Georgescu-Roegen nu primește nici un răspuns.

4. Sunteți de acord că sistemul economic este cuprins în sistemul mai mare al mediului înconjurător și că depinde total de acesta atât ca sursă, cât și ca receptor pentru materia/energia transformată prin activitate economică?
Răspunsul lui Solow: Bineînțeles, și salut orice încercare de a modela dependența într-un mod transparent, astfel încât să fie încorporată în economia agregativă.
Comentariu: Bunăvoința lui Solow trebuie luată în serios. Problema sa recentă legată de efectul de seră este cu siguranță salutată de ecologiștii economici.

Cu toate acestea, dacă cineva este de acord că macroeconomia este un subsistem încorporat într-un ecosistem finit, static și închis din punct de vedere material, atunci nu este de așteptat ca macroeconomia să aibă o scală optimală legată

de întregul ecosistem – o scală cu o creștere neeconomică? De ce oare orice microactivitate are o scală optimală, în timp ce agregatul oricărei activități microeconomice trebuie să crească continuu, neconstrâns de vreo noțiune de scală optimală a macroeconomiei legată de ecosistem? Economiștii ecologiști ar saluta orice inițiativă a lui Solow de a schița limitele de creștere rezultate din scala optimală a macroeconomiei.

5. Credeți că transformările de materie/energie impuse de activitatea economică sunt constrânse de legea entropiei?
Răspunsul lui Solow: Nu există nici o îndoială că toate transformările au legătură cu legea entropiei, dar aceasta nu are o importanță practică imediată pentru construirea a ceea ce, în final, este doar o clipă efemeră într-un mic colț al universului.
Comentariu: Solow pare să identifice legea entropiei doar cu moartea termică a Universului. La fel ca Georgescu-Roegen a cărui critică nu se baza pe un eveniment cosmic atât de îndepărtat, nici eu nu îmi fac prea multe griji. Dar legea entropiei are mai multe implicații imediate și relevante: că nu poți arde același cărbune de două ori; că atunci când arde prima oară se transformă în funingine, cenușă, CO_2 și căldură pierdută, dar și căldură utilă. Legea entropiei ne mai spune că reciclarea energiei este întotdeauna o cauză pierdută, că există limite în preschimbarea

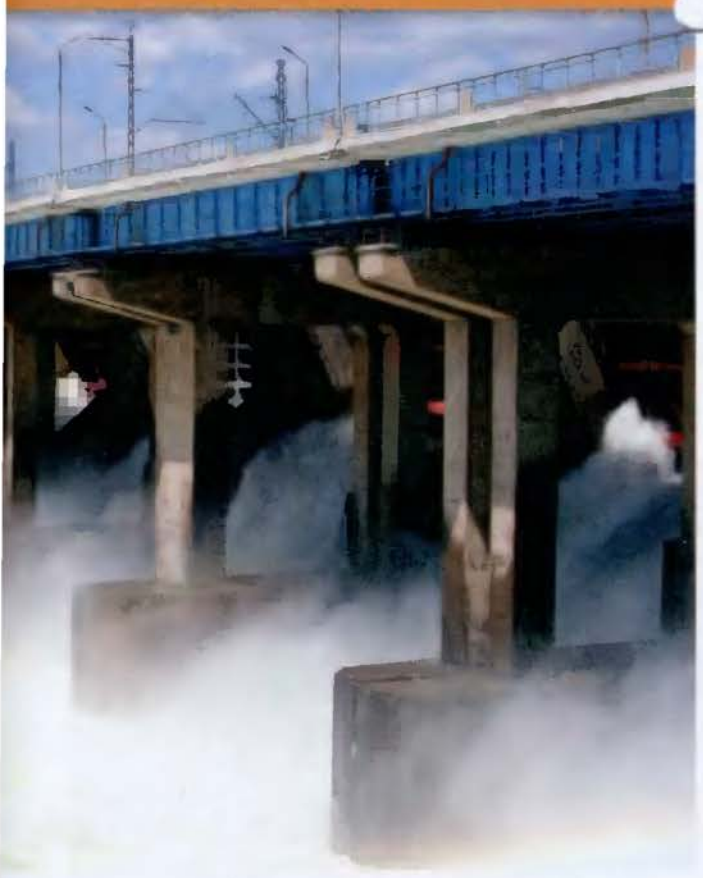

distincția între resurse utile și o cantitate egală de reziduuri inutile. Afirmația lui Solow că entropia „nu are o importanță practică imediată" pentru viața economică întărește acuzația lui Georgescu-Roegen: „Trebuie să ai o percepție foarte greșită asupra procesului economic ca întreg." Critica lui Georgescu a rămas fără răspuns în cadrul fiecărui eveniment.

Aceste critici rămase fără răspuns ne întorc la întrebarea din subtitlu: Cât timp mai pot ignora economiștii neoclasici contribuția lui Georgescu-Roegen? Răspunsul, din punctul de vedere al teoriei producției, pare să fie „timp de douăzeci de ani". [Situația a rămas așa până în prezent. Actualizând, ar fi trebuit scris „timp de treizeci și patru de ani". Ținând cont de asta și de criza care durează deja de mai bine de patru ani, remarca autorului devine și mai „aspră" (nota redacției).] Este rușinos și este vremea ca aceia care îl înțeleg pe Georgescu-Roegen să îi evidențieze argumentele și să nu permită să-i fie date la o parte.

Herman E. Daly
Facultatea de Relații Publice
Universitatea Maryland
Traducere de **Mihaela Vădan**

energiei dintr-o formă în alta și că există o limită practică pentru reciclarea materialelor – totul stă în aici și acum, nu în undeva și cândva. Poate oare Solow să le sugereze inginerilor să descrie modele de producție reale în care să neglijeze a doua lege a termodinamicii pentru că noi suntem îngrijorați de „o clipă efemeră într-un mic colț al universului"?

Materia/energia cu entropie scăzută reprezintă coordonata fizică a utilității; necesitatea elementară pe care oamenii sunt nevoiți să o utilizeze, dar pe care nu o pot crea și din cauza căreia economia umană este total dependentă de serviciile naturii. Entropia este diferența calitativă ce face

„Materia/energia cu entropie scăzută reprezintă coordonata fizică a utilității; necesitatea elementară pe care oamenii sunt nevoiți să o utilizeze, dar pe care nu o pot crea."

Referințe bibliografice

Ayres, R.U., 1996, „Theories of Economic Growth", INSEAD, septembrie 1996, Fontainebleau, Franța.

Barnett, Harold, și Chandler Morse, 1963, *Scarcity and Growth*, Baltimore: Johns Hopkins University Press pentru RfF.

Blaug, Mark ,1985, *Great Economists Since Keynes*, Totawa, NJ: Barnes and Noble.

De Gleria, S. ,1995, „Nicholas Georgescu-Roegen: a mind that thought above its time", *Economia Internazionale*, vol. 13, pp. 3-32.

Ecological Economics, 1997, „Forum on Georgescu-Roegen versus Solow/Stiglitz", vol. 22, nr. 3, septembrie 1997.

Georgescu-Roegen, Nicholas, 1975, „Energy and Economic Myths", *Southern Economic Journal*, ianuarie 1975, pp. 347-381.

Georgescu-Roegen, Nicholas, 1979, „Comments on the Papers by Daly and Stiglitz", în V. Kerry Smith, ed., *Scarcity and Growth Reconsidered*, RfF and Johns Hopkins Press, Baltimore.

Georgescu-Roegen, Nicholas, 1992, „Nicholas Georgescu-Roegen about himself", în Michael Szenberg, ed., *Eminent Economists and their Life Philosophies*, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 128-160.

Gowdy, John, și Susan Mesner, 1997, „The Evolution of Nicholas Georgescu-Roegen's Bioeconomics", în *Review of Social Economics*.

Maneschi, A. și S. Zamagni,1997, „Nicholas Georgescu-Roegen, 1906-1994", *Economic Journal*, vol. 107, nr. 442, mai 1997, pp. 695-707.

Nordhaus, William și James Tobin, 1972, „Is Growth Obsolete?", în *Economic Growth*, National Bureau of Economic Research, New York, Columbia University Press.

Samuelson, Paul, 1965, „Foreword" în *Analytical Economics*, de N. Georgescu-Roegen , Cambridge, MA : Harvard University Press.

Solow, Robert, 1974, „The Economics of Resources or the Resources of Economics", *American Economic Review*, mai 1974, pp. 1-14.

Stiglitz, J.E., 1979, „A Neoclassical Analysis of the Economics of Natural Resources", în V. Kerry Smith, ed., *Scarcity and Growth Reconsidered*, RfF and Johns Hopkins Press, Baltimore.

Victor, P.A., 1991, „Indicators of Sustainable Development: Some Lessons from Capital Theory", *Ecological Economics*, pp. 191-213.

Legea Constructală,

o regândire a designului în natură

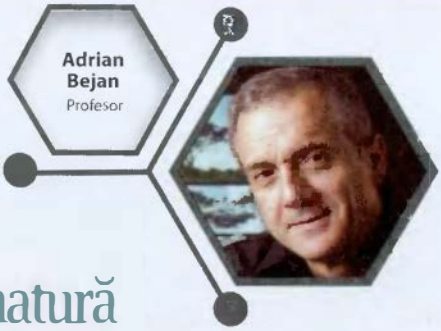

Adrian Bejan este cu siguranță cel mai citat intelectual de origine română care scrie în publicațiile academice cotate ISI. El e singurul autor român care se situează între primii 100 din topul dedicat ingineriei – alcătuit pentru toate revistele, toate timpurile și toți autorii încă în viață sau decedați.

Este cel mai activ și vizibil termodinamician tehnic din lume și, mai ales, un cercetător cu de valoroasă contribuție în privința dezvoltării fundamentelor cunoașterii științifice. Adrian Bejan a formulat și a evidențiat existența unei legi a naturii care până la el scăpase neobservată tuturor cercetătorilor: Legea Constructală a „designului" în natură – o lege care provoacă știința actuală la o reconsiderare de paradigmă; prin multiplele ei aplicații și prin fertilitatea teoretică și epistemologică pe care le demonstrează cu fiecare nou articol care comunică rezultatele unor noi cercetări aplicative sau teoretice.

Adrian Bejan a publicat peste 500 de articole și 25 de cărți științifice de și a fost, până în prezent, onorat la nivel mondial cu cele mai importante distincții științifice și academice: 16 doctorate honoris causa, din 11 țări. Din anul 2011 a devenit și membru de onoare al Academiei Române.

Străduință pentru libertate şi performanță

Tema libertății este una esențială pentru opera științifică a lui Adrian Bejan... a libertății de care, legic, orice sistem înrâurit este avid; care, natural, îi dă posibilitatea de a lua formă în sensul evoluției către o curgere din ce în ce mai lină. Este pilduitor că aceeași temă poate fi găsită, sub multe aspecte, și ca o constantă a vieții sale.

În 1969, tânărului gălățean Adrian Bejan i s-a deschis o portiță de acces către o lume în care, sub toate aspectele, libertatea era incomparabil mai rea decât aceea ivită conjunctural în România, ca o înșelătoare tresărire liberală. Fusese un elev de top, luase BAC-ul cu 10, înregistrase câteva succese la olimpiadele de matematică, mai puțin la nivel național, iar în 1968 a câștigat un concurs științific studențesc, obținând o bursă la Massachusetts Institute of Tehnology (MIT), unde a absolvit în 1971 ca șef de promoție.

„Când am pornit spre America, vorbeam franceza, mai puțin engleza. Și acolo eram singurul din lagărul socialist – habar n-avea nimeni unde e România și ce vrea ea. Asta a fost crima regimului, că ne-a scos complet din mersul lumii. M-am simțit atunci supărat și provocat. Știam de unde vin, ce performanțe am, că pot să-i bat pe toți, dar izolarea Cortinei de Fier îți dădea o senzație stranie în raport cu ceilalți."

Adrian ajungea în „partea de lume liberă" venind din spatele Cortinei de Fier, care era aproape necunoscut pentru cei de acolo.

„S-au uitat la diploma mea de BAC, au văzut 10 pe linie și, dintr-o greșeală, mi-au transmis că sunt admis direct la doctorat! Situație hazlie și, totodată, înfricoșătoare, fiindcă nu știam dacă o să mă descurc. Le-am explicat că e o eroare de calcul, că trebuie să urmez întâi facultatea și situația s-a lămurit până la urmă."

Evoluția către performanță realizată prin gestionarea constrângerilor și prin eliberarea din izolare reprezintă, de altfel, un alt constituent fundamental al gândirii sale.

Este un om deschis, care refuză clișeele și nu se privește cu acea suficiență de sine pe care prea mulți academici o afișează, deși nu au o operă cu greutate reală. „Am avut un noroc de om tâmpit!", povestea Bejan, într-un interviu recent, despre momentul care i-a marcat destinul. Și nu greșește prea mult.

Libertatea e prețuită cel mai mult și înțeleasă cel mai bine, inclusiv ca responsabilitate, tocmai de aceia care i-au cunoscut cu adevărat lipsa. De aici poate că vin și optimismul, și știința de a rămâne simplu, departe de sofisticările fals intelectualiste ale celor care gândesc înregimentați ideologic, chiar dacă ideologia clamată de ei e libertatea. „Nu m-am gîndit nici o secundă că eu, băiat de stradă, am veleități de academician. Dar este nostim și interesant!" Numai un spirit eliberat de

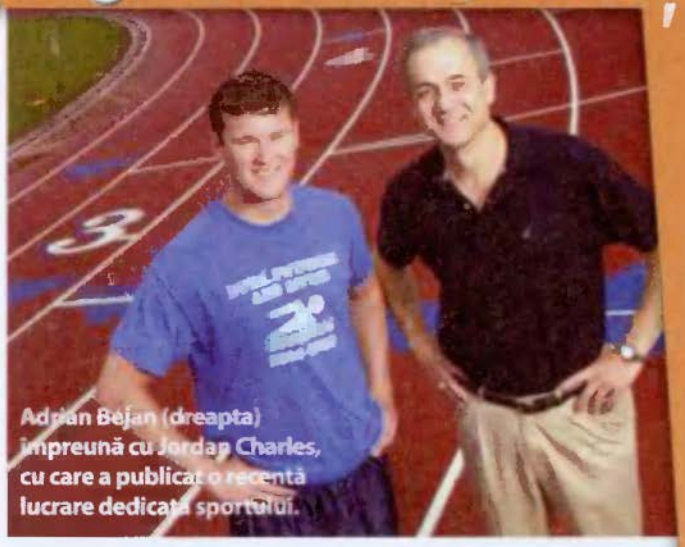
Adrian Bejan (dreapta) împreună cu Jordan Charles, cu care a publicat o recentă lucrare dedicată sportului.

convențiile false putea să facă această remarcă exact în ziua primirii sale într-o academie.

În România acelor vremuri nu ar fi avut prea multe șanse să-și croiască făgașul către performanța în știință pe care și l-a putut construi în SUA.

„Tata era un medic veterinar excepțional, educat la București, primul din familie plecat de la țară și ajuns cineva, cu bursă în perioada interbelică. Mama lucra ca farmacistă, cu facultate făcută tot în Capitală. N-au fost membri de partid, dar, când au venit comuniștii la putere și au început cu dictatura proletariatului, i-au arestat pe amândoi, doar pentru că nu făceau parte din clasa muncitoare. Au scăpat cu viață din închisoare."

Cu un asemenea dosar, ar fi fost foarte dificil să treacă peste opreliștile unui sistem care tăia căile de comunicare liberă prin care cercetătorii își nutresc ideația și își probează autenticitatea. Mai mult, când a venit vremea înscrierii la facultate, a rămas în Galați, nu a ales Bucureștiul, datorită pasiunii pentru sport. Era un foarte bun baschetbalist, component al lotului național de tineret. Asta avea să-i folosească însă foarte mult în noua sa experiență. „Ce fac azi în știință stă pe picioare puternice pentru că am în spate educația din sport" – mărturisea el in același interviu.

Când a plecat din țară, Adrian Bejan era foarte bine pregătit pentru cariera didactică și științifică ce avea să urmeze. Avea o educație solidă și venea dintr-un mediu cultural pe care el îl percepea ca având un specific creativ aparte.

„Nouă ne plac goangele, mai călcăm greșit pe lângă trotuar, vorbim împotriva dogmei, dar avem creativitate cât cuprinde. Ăsta e sportul nostru numărul 1: inteligența, căci uitați-vă la mulțimea de români care a împânzit America, Germania, Anglia, Italia, Spania, remarcându-se în domenii creative."

Ce putem înțelege din aceste câteva secvențe biografice ale celui care a devenit părintele „Teoriei Constructale"?

În primul rând, că atenția pentru o educație solidă este garanția depășirii oricărui obstacol conjunctural ivit în fața viitorului unui tânăr. În al doilea rând, că specificitatea culturală este o valoare care poate face diferența și nu trebuie neglijată sau descurajată. Și, mai cu seamă, că este necesar ca tinerilor să li se înlesnească să-și descopere vocația și să îi dea curs.

„Ce sfat aș avea eu pentru tineri? Să-și asculte vocile și să-și urmeze chemarea, să-i răspundă. Dacă ești bun în ceea ce faci, din convingere, ai o șansă să beneficiezi toată viața de o plăcere intelectuală."

Și încă ceva important, de subliniat mai ales în contextul zilelor noastre în care latura sportivă a educației este în suferință din multe cauze. Sportul este esențial pentru netezirea drumului către performanță în orice alt domeniu.

„Sportul îl învață pe tânăr că e onorabil să te străduiești să fii numărul 1. În știință e însă mai complicat, dacă cineva publică o lucrare faimoasă naște mai întâi invidie. Dar în sport e simplu: x devine cel mai bun pentru că a învins! Nu prea e loc de interpretări!"

Sintetizând într-o pildă de viață, în spiritul Teoriei Constructale, putem vedea că un om complet este acela care cultivă toate afluxurile care-l susțin, de la cele care îi conferă sănătatea și agilitatea fizică și până la cele care îl împlinesc spiritual.

Viziunea Constructală

Constantin Brâncuși este fără îndoială o personalitate recunoscută în lumea artei drept un întemeietor – fiind consacrat ca părinte al sculpturii moderne. El este acela care a afirmat că „simplitatea este complexitatea rezolvată" și a demonstrat-o faptic prin opera sa, care a marcat un moment crucial în istoria artei. Mai mult, pentru români, Constantin Brâncuși constituie un reper exemplar: o resursă pentru încrederea în sine, un motiv de mândrie națională, dar și unul de reflecție asupra unor carențe ale societății românești care are tendința să-și recunoască cu întârziere valorile.

Adrian Bejan este o personalitate la fel de cunoscută în lumea ingineriei. Și el este un întemeietor – după cum vom vedea, un deschizător de drum în știință. Și el este un român sădit și înmugurit spiritual în România, care și-a găsit mediul prielnic de fructificare la distanță de locurile natale, fără să le uite, iubindu-le de departe, chiar cu pasiune. Și opera sa evidențiază adevărul profund și oarecum paradoxal care rezidă în viziunea că „simplitatea este complexitatea rezolvată". Neîndoielnic, și el va ajunge un motiv de mândrie națională, ca și Brâncuși.

Dar aparența paradoxalului descumpănește. Arătați-i oricărui cunoscut nepasionat de artă *Pasărea măiastră* a lui Brâncuși alături de un obiect decorativ

achiziționat dintr-o galerie de artă fără pretenții și spuneți-i că autorul *Păsării Măiastre* este un exemplu de geniu, iar celălalt, cel mult unul de artist foarte bun. Veți citi imediat în reacția lui... descumpănirea.

Dificultatea inițială

Ca să ne dăm șansa ca prin cazul lui Adrian Bejan să depășim sindromul recunoașterii cu întârziere a valorilor de care suferă societatea intelectuală românească, este necesar să risipim senzația descumpănitoare pe care esența operei sale științifice o poate produce - mai ales pentru publicul neacomodat cu raționamentul științific și epistemologic, asemenea artei lui Brâncuși. Aceasta este ținta de performanță pe care ne-am propus s-o vizăm prin acest articol.

Cât de descumpănitoare poate fi afirmația că Adrian Bejan a descoperit ceva de o mare valoare puteți constata chiar în rândurile care urmează.

Descoperirea de mare valoare pentru cunoaștere pe care a făcut-o Adrian Bejan este aceea că „pentru ca un sistem natural să persiste în timp, el trebuie să evolueze astfel încât să asigure un acces mai simplu fluxurilor care îl străbat" – aceasta constituind formularea în esență a unei legi a naturii, nesesizată până la Bejan de nimeni altcineva (pe care el a numit-o Legea Constructală).

Nu știu cum ați perceput enunțul de mai sus, dar știu că eu am trăit o senzație intensă de paradoxal când am aflat pentru prima dată această știre – și nu cred că sunt o excepție. Ca fizician nu mi se întâmplă însă pentru prima oară să trăiesc așa ceva și deja știam că de foarte multe ori tocmai o asemenea senzație este semnul că s-ar putea dovedi că am aflat ceva nou și, totodată, fundamental pentru înaintarea (mea) în cunoaștere. Două astfel de situații pilduitoare mi le amintesc extrem de bine. Vi le împărtășesc și dumneavoastră sub forma a două exerciții de imaginație. Iar pentru a face mai bine înțeleasă semnificația și valoarea unei astfel de experiențe pentru formarea viziunii științifice... fac apel la ficțiune!

Imaginați-vă următoarele două scene:

1. Cineva își face apariția într-un grup. Toți poartă costume în stilul german de la mijlocul secolului al XIX-lea. Personajul despre care vorbim își anunță oarecum ritos colegii că a făcut o mare descoperire, accentuând cuvântul „decât".

Căldura nu poate trece decât de la un corp cald la unul rece – și, după o pauză bine calculată, continuă... aceasta este de acceptat ca o lege fundamentală a naturii.

2. O scenă similară, cu singura diferență că personajele sunt de data aceasta unele de la începutul secolului trecut, aduce în prim-plan un alt personaj care își anunță și el marea descoperire, compusă de data aceasta din două afirmații conjugate:

Legile naturii trebuie să fie aceleași oriunde în Univers și trebuie să admitem ca pe o lege fundamentală faptul – care este posibil de constatat și din viața de zi cu zi, dar și din toate experiențele de laborator – că viteza luminii în vid este cea mai mare viteză care s-ar putea măsura vreodată – și, asemenea celuilalt personaj, după o pauză bine calculată, el continuă... acestea două sunt legile fundamentale ale naturii pe care am fondat Teoria relativității.

În ambele scene auditoriul ar fi trăit cu siguranță stări de oarecare perplexitate - similare cu cele trăite chiar de unii dintre dumneavoastră la citirea rândurilor de mai sus. Absolut toate noțiunile sunt cunoscute, sensul e limpede, dar valoarea științifică este dificil de surprins. Totuși, tentația unei replici de tip „ei, și?" se manifestă.

Istoria științei și realitatea cotidiană ne-au demonstrat însă atât valabilitatea afirmațiilor celor două personaje evocate mai sus, cât și importanța fundamentală a faptului că ele au avut intuiția ori sclipirea de geniu de a schimba perspectiva din care puteau fi privite fapte experimentale comune sau idei generaliste, ridicându-le de la statutul de adevăruri privite ca banale la acela de adevăruri fundamentale, văzând în ele fereastra către legitatea din spatele aparențelor prin care esența naturii ni se dezvăluie continuu.

Primul personaj evocat este Rudolf Clausius – unul dintre fondatorii termodinamicii, care tocmai anunța existența și importanța Legii a doua a termodinamicii. Cel de al doilea a fost chiar vedeta

„Nouă ne plac goangele, mai călcăm greșit pe lângă trotuar, vorbim împotriva dogmei, dar avem creativitate cât cuprinde. Ăsta e sportul nostru numărul 1: inteligența, căci uitați-vă la mulțimea de români care a împânzit America, Germania, Anglia, Italia, Spania, remarcându-se în domenii creative."

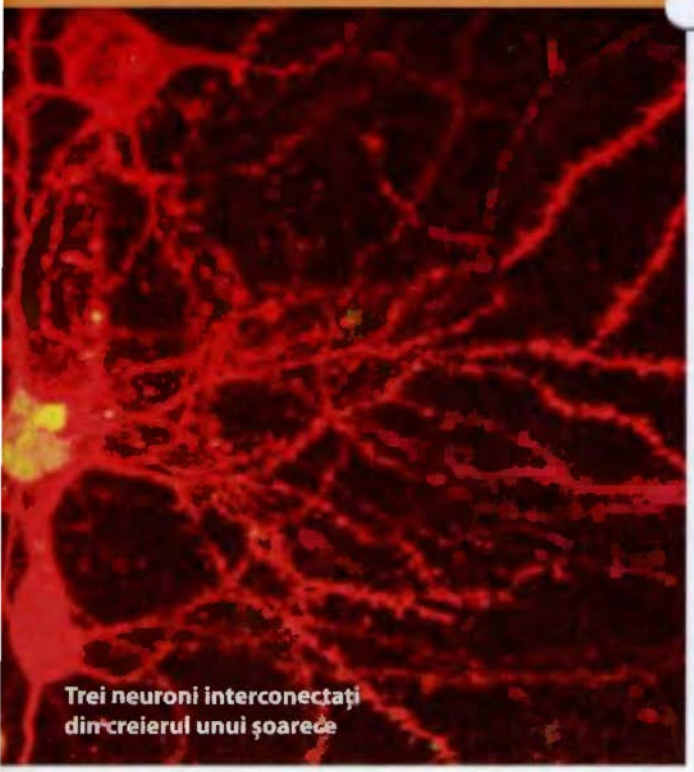

Trei neuroni interconectați din creierul unui șoarece

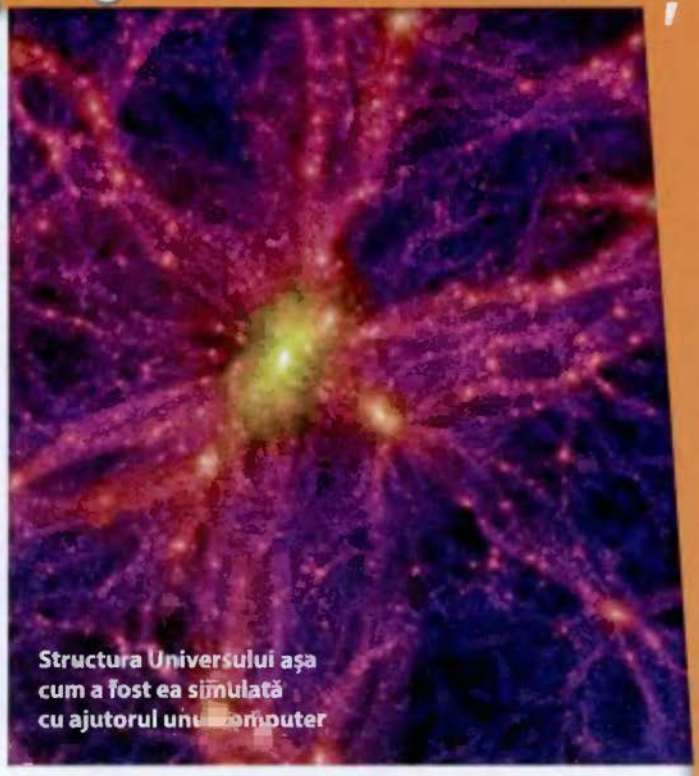

Structura Universului așa cum a fost ea simulată cu ajutorul unui computer

secolului trecut - Albert Einstein -, care în scena plăsmuită aici anunță descoperirea legilor de la baza Teoriei relativității restrânse.

În ambele cazuri rezultatele palpabile, care să dovedească importanța crucială pentru evoluțiile din știință și civilizație, aveau să vină mai târziu; ca și recunoașterea celor doi ca personalități ale istoriei. Și... tocmai aici putem face și conexiunea cu cazul Legii Constructale și putem sesiza uimitoarea ei generalitate și aplicabilitate. Ce au făcut de fapt cei doi din „perspectivă constructală"?

Atât Clausius, cât și Einstein, ca mulți alți pionieri ai științei, au deschis accesul la noi posibilități de prospectare obiectivă a naturii și au facilitat evoluția sistemului de fluxuri de descoperiri și cunoaștere... chiar în sensul indicat ca legic de Legea Constructală. Și, iată ceva cu totul remarcabil din perspectiva aceasta! Este de observat că, în conformitate cu ea însăși, și legea descoperită în 1996 de Adrian Bejan va deschide, la rândul său, un acces similar... spre un nou salt evolutiv în știință, cultură și civilizație - unul pe marginea căruia se vor face, desigur, din ce în ce mai multe speculații... Ca urmare îmi permit și eu una.

Dacă Legea Constructală este valabilă (iar eu m-am convins că este), atunci saltul evolutiv pe care l-am invocat este și el predictibil.

Iată cum o lege atât de simplu formulată ar putea rezolva complexitatea unei probleme de predicție asupra viitorului umanității. Conform Legii Constructale, problema nu e dacă un salt evolutiv al civilizației umane va avea sau nu loc în viitorul apropiat, ci sensul pe care vom ști și reuși să-l dăm acestuia.

Dar să intrăm mai în amănunt în atmosfera a ceea ce eu numesc gândire constructală, intuind un nou mod de a vedea lumea, cel care a fost deschis prin descoperirea și formularea acestei proaspăt cunoscute legi a naturii.

Fenomenul constructal

Totul - de la viața biologică la sistemele neînsuflețite - generează formă și structură și evoluează într-o succesiune secvențială de îmbunătățire continuă a designului, în scopul de a facilita fluxurile care străbat entitățile constituente. Bazinele hidrografice, sistemele cardiovasculare sau canalele ramificate de descărcare a fulgerelor, toate sunt sisteme de curgere foarte eficiente pentru a vehicula curenții de apă, sânge sau, respectiv, de electricitate care le conferă esența, sensul existenței. De asemenea, arhitectura mult mai complexă a animalelor a evoluat și continuă să evolueze în așa fel încât acestea să poată acoperi o distanță din ce în ce mai mare pe unitatea de energie utilizată – altfel spus, în sensul creșterii „fluxului animalier" în arealul în care trăiesc. Astfel de tipare de organizare a fluxurilor apar și în organizațiile umane, cum ar fi cele constituite în coevoluție cu „organigramele ierarhice" *(flow charts)* care le facilitează perpetuarea și, la fel, cele concretizate coevolutiv între structurile de raportare eficientă și corporațiile sau organismele politice pe care le servesc.

Există o legitate care emană din toate aceste realități utilizate aici pentru exemplificare și din multe altele.

O legitate care, până în 1996, a scăpat tuturor observatorilor... De multe ori privim, însă nu vedem, nu?

Această legitate se poate „străvedea" dincolo de aparența complicată a formelor și configurațiilor din mediul de viață, i se poate desluși sensul și găsi o formulare astfel încât să devină ușor de recunoscut în spatele celor mai diverse fenomene la care privim zi de zi. Odată formulată, ea devine o lege simplă care explică într-o foarte mare măsură complexitatea formelor și configurațiilor pe care le iau sistemele care ne constituie și ne înconjoară. Astfel, va deschide noi posibilități de descoperire și conștientizare și va transforma fundamental modul în care înțelegem lumea înconjurătoare; chiar firea lucrurilor, aș îndrăzni să spun eu.

Prin ceea ce a realizat Adrian Bejan, descoperim, încă o dată și în știință, adevărul că „simplitatea este complexitatea rezolvată" pe care Constantin Brâncuși l-a formulat și l-a probat ca paradigmă valoroasă pentru expresia artistică.

O simulare a procesului de creștere din perspectiva Teoriei Constructale

Legea Constructală

O trecere în revistă a tuturor aplicațiilor pe care și le-a găsit până în prezent Legea Constructală depășește cu mult dimensiunile unui articol de almanah. Așadar, mai ales pentru cititorii interesați cu precădere de aspectele practice imediate, dăm numai câteva indicii privitoare la vocația transdisciplinară și fertilitatea aplicativă a acestei legi. În site-ul anticipatia.com, pe parcursul acestui an, vom veni cu mai multe articole relevante din perspectiva rezultatelor aplicative.

După cum se poate intui din lista de mai jos, aplicațiile constructale au depășit cu mult teritoriul fizicii ajungând să producă rezultate pentru probleme din cele mai diverse domenii de cercetare, chiar „foarte departe" de teritoriul inițial, cum ar fi de pildă acela al sociologiei oamenilor de știință.

- Teoria Constructală a formei și structurii;
- Teoria Constructală unificată a designului geologic și biologic;
- Teoria Constructală și termodinamica sistemelor; cu configurație;
- Legea Constructală a organizării în natură: curgerile arborescente și mărimea corpului;
- Teoria Constructală a circulației globale și a climei;
- Teoria Constructală a ierarhiilor din baschet și lumea academică;
- Teoria Constructală unitară a înotului, mersului și zborului;
- Teoria Constructală a vitezelor-limită în sporturile de viteză;
- Teoria Constructală a perenității cercetătorilor independenți.

Pentru a vă oferi numai câteva indicii despre vocația transdisciplinară și fertilitatea aplicativă a acestei legi, am selectat câteva rezultate concrete obținute prin aplicarea ei.

Un fapt relevant pentru forța explicativă a teoriilor constructale este, de exemplu, că permit deducerea relațiilor alometrice (de dependență între diferitele caracteristici ale sistemelor biologice) cum ar fi, de pildă, dependența dintre rata metabolismului și masa corporală.

În cazul dependenței alometrice dintre metabolism și volumul corporal se prevede și se constată o dependență de tip lege putere. Rata metabolismului este proporțională cu volumul corporal ridicat la puterea ¾ ... aceasta făcând ca, de exemplu, o pisică cu o masă de 100 de ori mai mare decât aceea a unui șoricel să aibă un metabolism de 31 de ori mai rapid decât acesta.

O altă relație alometrică remarcabil dedusă din Legea Constructală (s-a formulat și o teorie constructală a blănurilor animalelor!) evidențiază că, pentru a minimiza pierderile de căldură, sunt necesare atât o porozitate mare (0,95-0,99) a firelor, cât și o situare optimă, într-o plajă de valori din vecinătatea locului geometric al perechilor care satisfac o condiție caracteristică, de proporționalitate dintre grosimea firului de păr cu radicalul lungimii corpului - ceea ce este și în acest caz corespunzător cu realitatea.

La fel, pentru relația dintre viteza optim-energetică de zbor și masa unui obiect zburător autopropulsat și autoportant (cum ar fi o pasăre sau un avion) se deduce o dependență de tip lege putere, verificată și în realitate, viteza optimă (Vopt) crescând cu masa (M)

după legea: $V_{opt} \sim 30M^{1/6}$.

Și aceste exemple pot continua.

Legea Constructală permite și tratarea unitară, în cadrul aceleiași teorii, a locomoției animale – indiferent că vorbim despre pești, mamifere acvatice, animale terestre, păsări sau lilieci. Pe baza acestei teorii aplicate se demonstrează că „...ființele mai mari, indiferent că trăiesc pe uscat, în apă sau în aer, sunt destinate să se miște mai repede decât cele mici. Iar această concluzie servește azi ca o teorie a evoluției sportului. Cifrele arată că sprinterii mai rapizi sunt mai mari, iar mărimea conferă nu doar putere, ci și viteză". Acest fapt se constată și experimental – este un adevăr empiric. De exemplu, în studiul publicat de Adrian Bejan împreună cu Jordan Charles sunt evidențiate trei cazuri de evoluție, semnificative pentru ultimul secol în care creșterii vitezei și competitivității i s-a dat o mare importanță în toate domeniile. Astfel, în timp ce media de înălțime a oamenilor obișnuiți a crescut cu 5 cm (acest fapt datorându-se în principal unei alimentații mai bune), în cazul performerilor angrenați în sporturi de viteză se întâlnește următoarea situație:

- înălțimea medie a alergătorilor la 100 m plat a crescut cu 16,2 cm (record mondial 2009 – Usain Bolt [Jamaica, 9,58 sec.] – 1,96 m, 86 kg);
- înălțimea medie a înotătorilor la 100 m liber a urcat cu 11,4 cm (record mondial 2009 – Cesar Cielo [Brazilia, 46,91 sec.] – 1,96 m, 80 kg).

Și ce dacă?... ar întreba cârcotașii, de care nu ducem deloc lipsă. La ce bun să știu că există o lege prin care se demonstrează ceea ce putem vedea deja din statistici și extrapola empiric?

Pe cârcotași îi sfătuim să nu se grăbească. Întrebarea cu miză anticipativă care se pune este: până la ce limită poate fi dusă această „tehnologie" de selecție a sportivilor pe criteriul: în primul rând să fie mai înalt decât predecesorii și, în rest, măcar la fel de înzestrat? Ei bine, grație faptului că Legea Constructală permite prevederea unor relații alometrice, este posibil de determinat teoretic și limita de înălțime a omului până la care se poate spera în procesul de selecție, fără a apărea din ce în ce mai frecvent cazuri de înălțime patologică, incapabilă să mai ofere creștere de performanță și periculoasă pentru sănătatea sportivului. Gândiți-vă numai cât ar costa

> Descoperirea de mare valoare pentru cunoaștere pe care a făcut-o Adrian Bejan este aceea că „pentru ca un sistem natural să persiste în timp, acesta trebuie să evolueze astfel încât să asigure un acces mai simplu fluxurilor care îl străbat".

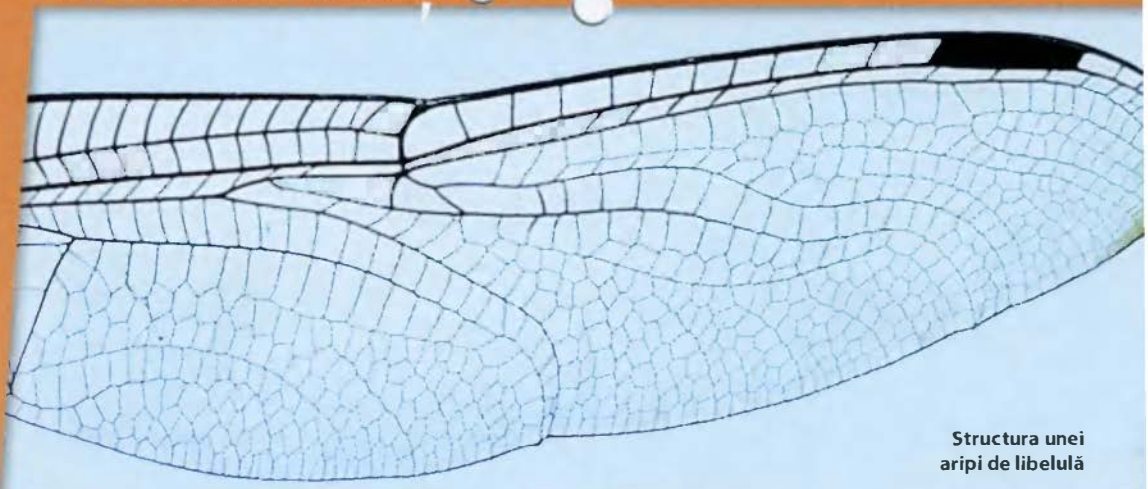

Structura unei aripi de libelulă

identificarea empirică a acestui prag și cât de neetic ar fi procedeul. Puteți descoperi astfel că aplicațiile Legii Constructale pot genera valoare economică, dar și etică, substanțială. În sensul natural al creșterii așteptării de performanțe care este și catalizatorul competitivității sportive. Ne întrebăm în acest context: când vor apărea competițiile de sprint organizate pe categorii de înălțime?

Abordarea constructală

Cea mai simplă cale de înțelegere preliminară a unei noi abordări teoretice este de a identifica sau de a evidenția întrebarea cea mai generală la care aceasta răspunde și modalitatea specifică prin care se pot determina răspunsurile căutate.

Așa încerc să fac și eu în acest eseu despre abordarea constructală, în regim supervizat de generatorul ei. Priviți textul ca pe consemnarea unei consultări pe care un creator de teorie și metodă a oferit-o unui cercetător încă neacomodat cu toate aspectele și rigorile noului logos de cercetare în care pășește.

Îi mulțumesc lui Adrian Bejan pentru șansa acestui experiment deschis. Totodată, pentru rigoare, menționez că filmul consultanței este redat într-o altă ordine decât aceea a scurtului dialog prin e-mail pe care l-am purtat. Pasajele italice indică observațiile și răspunsurile oferite de el.

1. Întrebarea tipică a abordării constructale.

În ce sens își va modifica arhitectura un sistem dacă obiectivele și/sau constrângerile care-l condiționează se modifică în timp? Este aceasta întrebarea tipică la care dacă aplicăm teoria constructală avem posibilitatea de a găsi răspunsuri valabile? Și, legat de aceasta, cât de simplu s-ar putea explica modalitatea prin care teoria constructală poate fi aplicată pentru a găsi răspunsuri la astfel de probleme?

Corect, de exemplu, plouă și se naște bazinul fluvial; ploaia se oprește și bazinul se restrânge; ploaia începe din nou și un nou bazin se naște...

2. Modalitatea specifică prin care se pot determina răspunsuri într-o abordare constructală.

Teoria Constructală pleacă de la accepțiunea că orice lucru finit este imperfect. Deja din acest punct se ridică o întrebare fundamentală, cu multe valențe, inclusiv filozofice.

A fi imperfect în raport cu ce ideal de perfecțiune?

Principiul constructal, formulat de Adrian Bejan, afirmă că *„orice aflux care se scurge prin circuitele unui sistem este confruntat obligatoriu cu factori ce deturnează energia spre locuri în care nu poate fi exploatată"*. Drept urmare, pentru a-l face să fie mai performant exploatabil, sunt necesare *„distribuția optimă a imperfecțiunilor"* și *„asigurarea accesului mai simplu la fluxurile care îl străbat"*. După cum se poate remarca, acesta este un principiu de proiectare. De aici, profesorul Adrian Bejan face însă un pas de generalizare radicală și chiar de shiftare de paradigmă. El afirmă că Natura în integralitatea ei se manifestă ca și cum ar fi proiectată și reproiectată permanent cu respectarea unei legi de aplicare a principiului (de proiectare) constructal.

Universalitatea imanenței principiului constructal este dată de tendința de supraviețuire a sistemului, cea care îl face să aleagă o evoluție conformă cu dependența sa de fluxurile exploatabile. Pe scurt, formulată printr-o lege, teoria lui Adrian Bejan afirmă că „pentru ca un sistem natural să persiste în timp, acesta trebuie să evolueze astfel încât să asigure un acces mai simplu fluxurilor care îl străbat" și că orice sistem natural tinde legic să persiste în timp.

Referitor la întrebarea legată de sensul dat conceptului de imperfecțiune în abordarea

constructală, profesorul Bejan a adus următoarele clarificări:

„Imperfecțiunea" se referă în general la realitatea că orice lucru (curent, masă), care se mișcă ori curge, face asta pentru că este împins. Lucrul (efortul) de împingere este distrus (disipat) prin rezistențele pe care mediul înconjurător al respectivei mișcări le opun. De aceea, distrugerea de efort (de exemplu, cel egal cu combustibilul consumat pentru a muta un vehicul de la A la B) este (de privit, în sensul de față ca) imperfecțiune. Mișcările care distrug mai puțin sunt mai puțin imperfecte. Limita ideală de curgere fără imperfecțiuni este limita lui Sadi Carnot în termodinamică (Legea Entropiei). Legea Constructală (complementară acesteia – n.r.) comandă fenomenul prin care sistemele de curgere tind spre „ideal"; ele se îndreaptă în mod evolutiv, în timp, prin generare de configurații (design) care se succed pentru a curge „mai bine și mai bine"... fără sfârșit. în această direcție care reprezintă fenomenul constructal de „evoluție" în fizică (mai larg decât în biologie).

3. Cum ar trebui să-mi schimb modul de a percepe lumea pentru a o vedea constructal?

După citirea câtorva lucrări științifice și cărți concepute din perspectiva unei abordări constructale, am desprins, să-i spunem așa, următoarea învățătură: aș putea să înțeleg mai bine Lumea dacă aș face efortul de schimbare de perspectivă și aș privi-o la toate scările ca pe concretizarea unui șir de transpuneri, din ce în ce mai performante, ale unui proiect la care participăm împreună cu întregul ecosistem și chiar cu întregul mediu de viață cu care coevoluăm.

Legat de acesta, l-am provocat pe profesorul Bejan să relaxăm pe cât posibil cele trei rigori care constrâng un fizician, uneori chiar dramatic: rigoarea logico-matematică, rigoarea experimentală și rigoarea preciziei de limbaj. Legat de acest ultim aspect, a ținut să remarce...

Bine observat. Majoritatea cercetătorilor nu sunt atenți cum vorbesc ... și se pierd în Turnul Babel.

Profesorul a acceptat totuși o relaxare de limbaj. Am profitat de această dispensă și am orientat demersul meu de eseu cu supervizare spre un orizont ceva mai speculativ.

Opera dumneavoastră capătă în ultimii ani tot mai multe valențe filozofice.

Anton Dumitriu, marele logician, filozof și istoric al logicii, nota într-unul dintre ultimele sale eseuri că sintagma cu care se deschide povestea biblică a Genezei „la început a fost cuvântul" ar trebui înțeleasă în sensul că „la început a fost logosul". Din perspectiva viziunii Lumii ca proiect am putea interpreta legile naturii ca pe specificațiile-cheie ale proiectului, impuse fiecărei concretizări și, de asemenea, ca o regulă de succesiune de la o concretizare la alta – de upgradare, ca să utilizăm un termen din ce în ce mai

frecvent. Principiul constructal ar putea fi văzut ca o astfel de „specificație" ce acționează ca o lege evidențiată deja într-o diversitate impresionantă de cazuri particulare din toate sferele naturii și la multiple scări?

Excelentă observația domnului Anton Dumitriu! Legea Constructală (plus toate legile fizicii) reprezintă ceea ce noi oamenii putem spune despre ce vedem și simțim (natura). Fizica (ori știința în general) este felul în care noi ne exprimăm. De aceea știința evoluează.

O altă schimbare de perspectivă pe care am tradus-o ca pe un îndemn al viziunii constructale întru fertilitatea cunoașterii este aceea de a încerca să privesc Lumea mai degrabă ca pe o lume de fluxuri decât ca pe una de lucruri.

Să ne privim ca vârtejuri de materie și informație care susțin un „ceva" subtil, imaterial, căruia i-am putea spune eu sau persoană?

Corect, până și pietrele au fost aduse de apă ori de ghețari.

4. Distinge sau nu abordarea constructală între sistemele bio și cele non-bio?

Sistemele vii au capacitatea de a-și modifica/varia în anumite limite stabilite genetic și/sau situațional atât obiectivele, cât și unele constrângeri conjuncturale, aceasta având drept consecință o variație corespunzătoare a arhitecturii lor. În cazul sistemelor aflate în afara acțiunii sistemelor vii, constatăm de asemenea modificări de arhitectură. Dacă gândim că obiectivul unui sistem din această clasă este fix și constă în satisfacerea legilor perene, universale, atunci este de așteptat ca singurul factor din cauza căruia arhitectura acestuia s-ar putea modifica să fie variația/emergența constrângerilor...

Eu nu văd nici o diferență între bio și non-bio față de tendința (fenomenul) constructal. Toate configurațiile, de la Dunăre până la plămân și circulația din oraș, evoluează ca în oraș, să vehiculeze „apa" (Dunăre sau material, om etc.) mai ușor pe hartă.

Voiam să sugerez că, privind realitatea sistemelor ne-vii în comparație cu realitatea sistemelor vii, am putea spune că proiectul naturii a lăsat loc pentru inserarea unor „specificații" locale ai căror agenți sunt ființele vii. Am putea privi viul în acest mod dintr-o perspectivă constructală?

Am răspuns mai sus. Eu nu văd nicio diferență între bio și non-bio față de tendința (Fenomenul) constructal.

Am abandonat această direcție speculativă, respectând limitele de relaxare a rigorii în beneficiul speculativului peste care, mi-a dat de înțeles profesorul Adrian Bejan, nu este de trecut din interiorul abordării constructale. Am înțeles că acceptă să rămânem strict pe tărâmul ipotezelor și teoriilor care

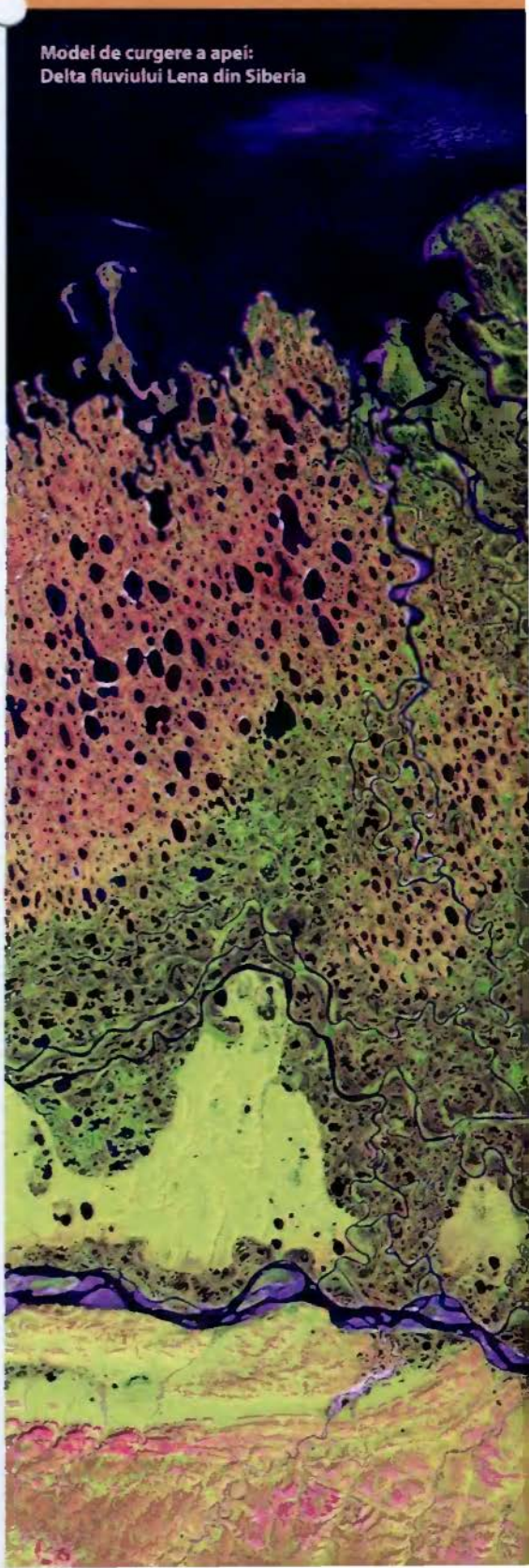

Model de curgere a apei: Delta fluviului Lena din Siberia

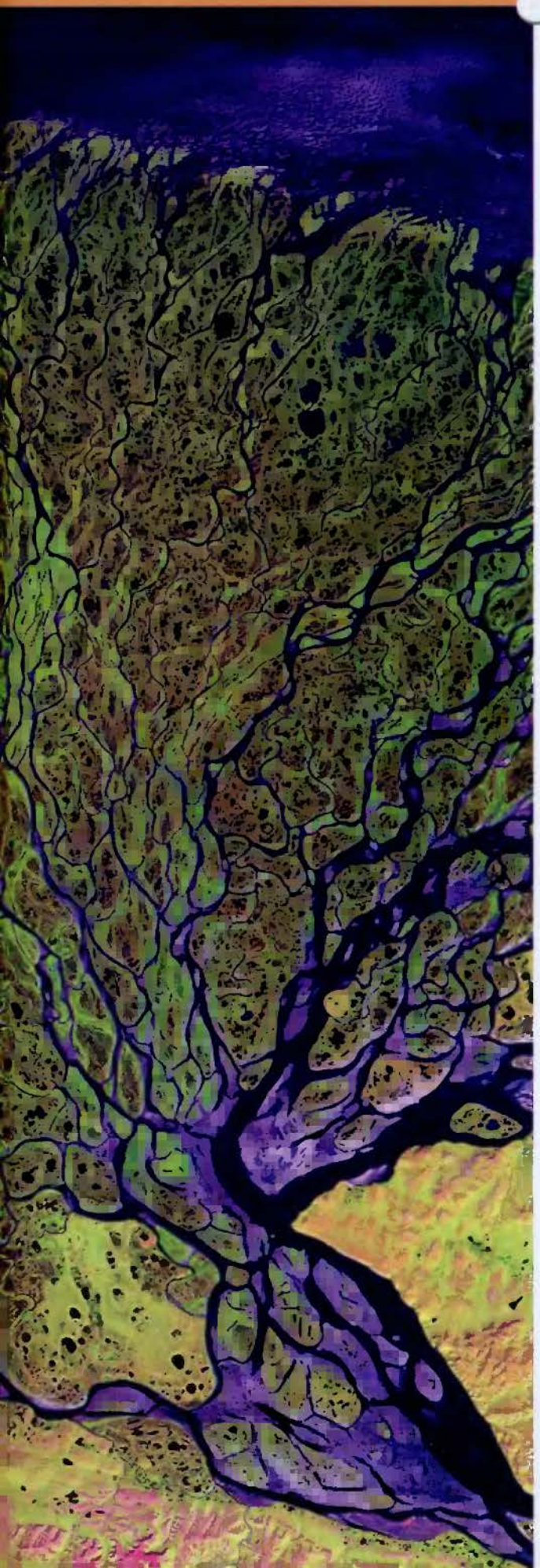

se supun criteriului falsificabilității, strict conforme cu rigorile pozitiviste, specifice modului științific de cunoaștere.

În încheierea scurtei discuții purtate prin e-mail, am tatonat încă o direcție de aplicare... orice știință este datoare să ofere suport pentru fundamentarea deciziilor, cel puțin în privința reglementărilor și politicilor care o privesc.

Scop, obiectiv, constrângeri, arhitectură, organizare sunt concepte cu care operează și gândirea politică, în sensul aristotelian al termenului, acela de acțiune de proiectare și călăuzire a activităților din cetate, către un țel al binelui acesteia, într-o lume imperfectă, dar indefinit perfectibilă. Cu unele dintre aceste concepte și dintr-o perspectivă filosofică asemănătoare operează și Teoria Constructală.

Este aplicabilă Teoria Constructală pentru o fundamentare mai bună a teoriei politice?

Sigur. Am arătat în capitolul 11 al cărții Design in Nature. *Civilizația evoluează spre o curgere mai ușoară (deci mai cu amploare) pentru omenire. Sistemele politice care sunt construite să poată să fie modificate pe parcurs (prin alegeri regulate) sunt și cu longevitate. Pe de altă parte, sistemele politice rigide sunt sărace și cu viață scurtă. DICTATORII NU SUNT ADMIRATORI AI LEGII CONSTRUCTALE!... De aceea organizarea noastră politică a evoluat în istoria sa lungă spre afluență, libertate, tehnologie, știință, economie, emancipare etc. etc. O singură direcție „în mare", direcția constructală de evoluție de configurare în timp.*

În finalul acestui dialog pentru care vă mulțumesc încă o dată, cum găsiți ideea noastră ca *Anticipația* să ofere un cadru de întâlnire și un canal de difuzare comune pentru știință și pentru ficțiunea anticipativă? Și, dacă este posibil, ce ar recomanda teoria constructală arhitecților unei astfel de întreprinderi?

Legea constructală îi invită pe arhitecți, businessmeni și politicieni să „fast-forward" procesul de „design generation" și „evolution"!

Și chiar ultima întrebare: când veți vizita din nou România, sunteți dispus să participați la o întâlnire cu tineri studenți și cercetători români, pe care ne asumăm să o organizăm?

Cu plăcere, dacă mă anunțați cu un an înainte.

Introducerea biografică a fost realizată mulțumită sprijinului lui Justin Gafița, care, cu prilejul primirii lui Adrian Bejan ca Membru de Onoare al Academiei Române, a publicat un foarte frumos interviu cu acesta în *Gazeta Sporturilor*.
Grupaj de **Andi Caragea**

http://personalitati.a21.ro

Avanpremiere

http://avanpremiere.a21.ro

colecția NAUTILUS

Coșmar din viitorul postapocaliptic

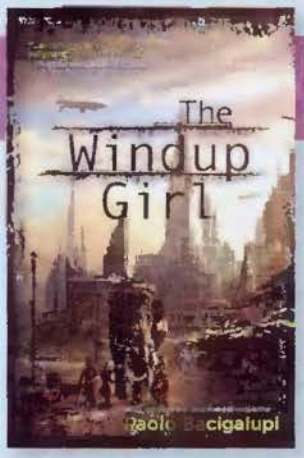

Ființe modificate genetic, războaie cu arme imbatabile, schimbări climatice ireversibile, alienare, însingurare, neputință, beznă, dispariția libertății...

Acestea sunt doar câteva dintre gândurile care-l vizitează în fiecare zi pe Paolo Bacigalupi și din care s-a ivit *Fata modificată*.

Scriitorul american a reușit, odată cu publicarea acestui roman, să intre direct în grupul „tinerilor furioși" a căror literatură aprinde imaginația cititorilor care vor altceva decât SF tradițional. Paolo Bacigalupi, așezat în fața unui computer banal, dintr-un birou la fel de banal, creează povești ce spulberă banalul.

Din zbuciumul provocat de o realitate globalizată și de ipoteze terifiante, din vizitele asidue într-un viitor inuman și postuman s-au născut un roman și un scriitor. Pur și simplu pentru că apariția romanului a însemnat, ca de atâtea ori în istoria literaturii, apariția/omologarea unui scriitor de forță. Deși îi apăruse deja un volum de proză scurtă, americanul Paolo Bacigalupi s-a putut numi scriitor în 2009, când a debutat în roman cu *Fata modificată (Windup Girl)*, volum care l-a propulsat brusc în galaxia numelor de forță ale literaturii SF de azi.

În 2009, după mai multe încercări eșuate de a-și publica sumbrul roman, acest tânăr care scria într-un birouaș din Paonia, Colorado, s-a trezit într-un vis: imaginația lui întunecată, în care a încolțit o poveste din Thailanda secolului al XXIII-lea, i-a adus direct Premiul Nebula. În 2010, a fost răsplătită cu Premiul Hugo, pe care l-a împărțit cu China Miéville (care câștiga cu „The City & The City"), și cu Premiul Locus pentru cel mai bun roman de debut. Visătorul primea astfel mult mai mult decât a visat vreodată.

O „glumă" la Bangkok

Unul dintre personajele născocite de vis sau de coșmar, pe numele lui Emiko, i-a sâcâit imaginația până a scris *Fata modificată*. Cine/ ce este ea? Un simulacru, o sclavă, o creatură ce sfidează și natura, și omul: „Bărbații râd în cor și arată spre japoneza modificată și mersul ei frânt, nefiresc. O ciudățenie a naturii adusă din mediul ei natural, educată de la naștere să coboare capul și să facă plecăciuni. Emiko încearcă să se distanțeze de ce urmează să se petreacă. E antrenată să trateze asemenea lucruri cu detașare clinică. Creșa în care a fost creată și educată a pregătit-o pentru multiplele utilizări cu care o Persoană Nouă, chiar și menită rafinamentului, s-ar putea întâlni. Merge spre scenă cu pașii atenți ai unei curtezane, mișcări stilizate, migălos studiate, cizelate de-a lungul deceniilor să îi scoată în evidență moștenirea genetică, să îi pună în valoare frumusețea și deosebirile. Însă, pentru un asemenea public, e o pierdere de timp. Tot ce văd ei sunt mișcări sacadate, ridicole. O glumă. O jucărie străină. O modificată."

În jurul acestei „glume" se învârtește halucinant toată povestea lui Bacigalupi, plasată într-un decor postapocaliptic, dintr-un infern rezultat prin modificare genetică, numit odinioară Bangkok, acum un oraș amenințat de ape, condus de o regină-copil. Peisajul urban postuman, la cheremul unor epidemii incontrolabile, exploatează cu mare efect emoțional resursele poetice ale autorului, care a ales mai multe destine ce se întretaie într-o lume fără speranță, unde bioterorismul face legea. În treacăt fie amintit, obsesia pentru viitorul distopic, pentru care stă mărturie și romanul *Ship Breaker* (2010), i-a adus autorului și un Locus pentru cel mai bun roman pentru adulți.

Publicarea în premieră în România a volumului *Fata modificată*, considerat una dintre cele mai valoroase apariții editoriale ale anului 2009, e un gest necesar și așteptat de cunoscători, cu atât mai mult cu cât puține dintre vocile literaturii postapocaliptice, atât de numeroase peste Ocean, sunt accesibile în ediții românești.

Dana Ionescu

colecția NAUTILUS

Bun venit în Grădinile Lunii!

La început, a fost un joc video, bazat pe sistemul GURPS, un *roleplaying game* la care au lucrat doi arhitecți, canadianul Steven Erikson și prietenul lui, Ian Cameron Esslemont. Decorul medieval era unul dintre ingrediente, însoțit de scindarea bine-rău. În 1991, jocul se transforma într-un roman: Grădinile Lunii/ *Gardens of the Moon*. Cartea a ajuns la cititori după multe eforturi ale lui Erikson, Editura Transworld asumându-și riscul de a o publica abia în 1999, apoi cerându-i autorului să scrie o întreagă serie.

Succesul acestui prim volum, nominalizat la World Fantasy Award, l-a propulsat pe autorul dornic să spulbere convențiile tocite ale genului și să fugă de clișee printre cei mai buni autori de literatură fantasy, în a cărui scriitură pofta de a povesti se întâlnește cu inteligența incisivă și forța de a construi o lume labirintică, la care cititorul trebuie să participe, o lume în care el joacă un rol activ. „Începând cu *Grădinile Lunii*, cititorii fie îmi vor detesta romanele, fie le vor iubi. Nu există compromis. Firește, aș prefera să le iubească toți, dar știu de ce nu se va întâmpla niciodată așa. Cărțile mele nu sunt lenețe. Nu poți trece prin ele ca peștele prin apă. Pur și simplu nu poți. Și mai problematic, primul roman începe, în aparență, la jumătatea unui maraton – ori fugi și ajungi la finiș pe propriile picioare, ori te prăbușești" – astfel scria autorul în prefața romanului care l-a propulsat în lumea scriitorilor.

După *Grădinile Lunii*, care i-a entuziasmat pe numeroșii fani ai genului, au urmat nu mai puțin de nouă volume, autorul confirmându-și de fiecare dată abilitățile. Michael Stackpole, cunoscut scriitor de gen, comenta entuziast: „Rar e scriitorul care combină cu atâta ușurință simțul puterii mitice și profunzimea unei lumi cu personaje perfect realizate și acțiune incitantă, dar lui Steven Erikson îi reușește într-un stil spectaculos."

Când zeii se amestecă...

Și ce găsește, de fapt, cititorul în această serie, una dintre cele mai populare din ultimele decenii, comparată adesea cu saga *Cântec de gheață și foc* a lui George R.R. Martin? Inepuizabila, veșnica luptă pentru putere, conflictele dintre muritori și zei, călătorii beligerante și căi inițiatice, demoni și creaturi neomenești, angrenate în povești sângeroase, ce se înlănțuie într-o scriitură ambițioasă. Istoria, mitologia și știința ocultă sunt, pentru Steven Erikson, ingrediente de bază, pe care le combină neîncetat, chiar de la începutul poveștii. În anul 1154 al Somnului zeiței Burn, anul 96 al Imperiului Malazan, ultimul an de domnie al împăratului Kellanved, când tânărul Ganoes Stabro Paran e martor la cucerirea Cartierului Șoarecelui din Orașul Malaz. Atunci află că „viața cea mai frumoasă e cea neluată în seamă de zei". Instrumente ale unui destin implacabil, divinitățile născocite de Steven Erikson încurcă țițele din viețile oamenilor și îngreunează misiunea cititorului, care trebuie să facă lumină. Darujhistan, orașul orașelor, a rămas necucerit de Imperiul Malazan, iar Sergentul Whiskeyjack și Arzătorii de Poduri au misiunea imposibilă de a-l învinge. Dar zeii, capricioși, se amestecă și tulbură apele. Ce urmează găsiți în cele zece volume ale unei serii care creează dependență.

Dana Ionescu

ANTICIPAȚIA

Ştiinţa viitorului

Editorul Max Brockman prezintă ultimele teorii și descoperiri în știință prin intermediul celor mai străluciți tineri cercetători din prezent.

Dintre cei optsprezece oameni de știință care au participat la alcătuirea volumului, cei mai mulți își prezintă pentru prima oară ideile publicului larg. Printre ei, virusologul William McEwan, neurocercetătorul Naomi Eisenberger, informaticianul Jon Kleinberg sau fizicianul Anthony Aguirre.

Eseurile din *Știința viitorului* dezvăluie tuturor cititorilor minunatele secrete pe care lumea academică le păstrase doar pentru ea.

Cut şi *paste* la nivel molecular

Azi după-amiază am primit prin poștă un plic subțire FedEx care conținea patru fiole micuțe cu ADN. ADN-ul fusese sintetizat conform instrucțiunilor mele, în mai puțin de trei săptămâni, la un preț de 0,39 dolari americani pentru fiecare pereche de baze (treptele adenină–timină sau guanină–citozină din scara ADN-ului). Cele 10 micrograme pe care le-am comandat sunt deshidratate, solzoase și abia vizibile cu ochiul liber; și totuși, odată ce le voi pune din nou în apă și voi face o copie ARN a acestui tipar, ele vor codifica un virus pe care l-am proiectat.

Virusul meu va fi autoreplicant, dar numai în anumite celule din culturi de țesuturi; el va face ca fiecare celulă pe care o infectează să capete o strălucire verde și va fi un instrument de cercetare care o să mă ajute să obțin răspunsuri la întrebări legate de imunitatea antivirală. Mi-am proiectat virusul pornind de la părți componente – unele standard și folosite frecvent, altele specifice acestui virus – și folosind secvențe provenite de la bacterii, bacteriofagi, meduze și virusuri gripale comune. Punând, pur și simplu, laolaltă aceste părți, le-am mărit infinit utilitatea. Extraordinar este faptul că, dacă aș fi făcut acest experiment cu doar opt ani în urmă, el ar fi reprezentat o premieră mondială; în plus, o finanțare printr-o subvenție standard ar fi fost de neînchipuit. Combinația între o sinteză ADN ieftină, baze de date cu acces liber și cunoștințe din ce în ce mai extinse despre știința proteinelor – iată o conspirație ce va revoluționa crearea noilor și puternicelor instrumente moleculare.

Natura e deja expertă în a lipi și a combina elemente din repertoriul său pentru a produce proteine cu funcții noi. Unitatea sa operațională este domeniul proteic, o structură independentă din punct de vedere evolutiv, care se specializează în îndeplinirea unor misiuni specifice, precum activități cu profil enzimatic sau recunoașterea altor proteine. Putem identifica descendența evolutivă a domeniilor proteice examinând secvențele lor și grupându-le în ramificații, pe familii. Vedem că, de-a lungul erelor de evoluție, ADN-ul care codifică domeniile proteinei a fost copiat și combinat în nenumărate moduri, prin evenimente genetice rare, și că această amalgamare este unul din principalele motoare ale evoluției proteinelor. Rezultatul este o paletă largă de proteine mono- sau multidomeniu, care alcătuiesc proteomul unui organism. Putem privi acum domeniul proteinei drept un modul funcțional, care poate fi tăiat și lipit în noi contexte multidomeniu, rămânând în același timp capabil să îndeplinească aceeași sarcină. Această capacitate de a acționa modular se pretează perfect pentru inginerie: nu mai trebuie să ne învârtim, căutând sau dezvoltând artificial o proteină ce îndeplinește sarcinile pe care le urmărim; pur și simplu combinăm componente care, împreună, formează un ansamblu mai puternic decât suma părților.

Sunt interesat de mecanismele de apărare din interiorul celulelor – mecanisme care recunosc și incapacitează patogenii intracelulari. Acest tip de apărare este considerat separat față de cele două

ramuri principale, mai intens studiate, ale imunității: sistemul imunitar **„înnăscut"**, vechi din punct de vedere evolutiv, și sistemul imunitar **„adaptiv"**, specific vertebratelor. Imunitatea înnăscută este recunoașterea caracteristicilor conservate ale agenților patogeni – de pildă, detectarea prin celule specializate (macrofagele, bunăoară) polizaharidelor din structura pereților celulari ai multor bacterii. Imunitatea adaptivă funcționează prin desfășurarea unei imense diversități de molecule de recunoaștere imunitară, precum anticorpii, și producându-le apoi, în cantități mari, pe acelea care recunosc țintele diferite ca structură de ele însele, derivate din patogeni. Tipul de imunitate nou descoperit asupra căruia lucrez, numit uneori „imunitate intrinsecă", are caracteristici comune cu imunitatea înnăscută, dar tinde să se exprime la un nivel general – nu doar în cadrul celulelor imunitare „profesioniste" – și, în plus, este „cuplat" în permanență. Cu alte cuvinte, fiecare celulă din organism este amorsată și gata să dezactiveze un patogen invadator. Din punct de vedere strategic, sistemul imunitar intrinsec se află în dezavantaj, căci țintele sale sunt adesea virusuri cu o evoluție rapidă, care pot suferi mutații fulgerătoare prin care evită recunoașterea. Spre deosebire de sistemul imunitar adaptiv, care poate genera imediat un răspuns la o diversitate aproape infinită de ținte, sistemul imunitar înnăscut trebuie să se bazeze, în competiția cu oponenții lor, pe mutațiile sporadice și pe selecția oarbă operată de-a lungul procesului evolutiv.

Până acum, studiul sistemului imunitar intrinsec a fost dominat de interacțiunile sale cu retrovirusurile. Retrovirusurile, străvechi flagel al vertebratelor, violează dogma centrală a biologiei, conform căreia ADN produce ARN, care produce proteina: sunt virusuri ribonucleice capabile să genereze copii de ADN ale propriei structuri și să insereze acest cod, ca pe un „cal troian", în genomul gazdei. Aproape zece la sută din genomul uman este relicva defunctă a acestui gen de infecție.

În ultimele 7–12 milioane de ani, a apărut un membru relativ recent al familiei retrovirusurilor, lentivirusul, care s-a răspândit apoi lent prin ramificațiile genealogice ale mamiferelor. Cele mai vechi urme cunoscute ale lentivirusului au fost descoperite în genomul iepurilor, deși astfel de infecții apar astăzi și la cai, pisici, rumegătoare și primate. Lentivirusurile au ajuns la om sub forma HIV, ca evenimente de transmitere interspecii, de la alte primate. Numai una dintre aceste transmisii virale – de la cimpanzeu la om, fenomen produs la sfârșitul secolului al XIX-lea sau începutul secolului XX – s-a soldat cu o adaptare la noua gazdă într-o manieră atât de devastatoare; virusul respectiv face parte din grupul HIV-1M, care produce SIDA, și infectează în prezent 33 de milioane de persoane, la nivel mondial.

Unul dintre actorii principali ai imunității intrinseci este TRIM5, o proteină cu patru domenii întâlnită, practic, în fiecare celulă a corpului uman. Ca efect direct al unuia dintre domeniile sale – domeniul RING (abreviere pentru Really Interesting New Gene, „genă nouă realmente interesantă") – TRIM5 are un ciclu de viață incredibil de accelerat; mai exact, fiecare dintre moleculele sale se degradează în interval de circa o oră după momentul sintetizării sale în celulă. Grație unui alt domeniu al său, el poate recunoaște și aborda retrovirusurile foarte rapid după pătrunderea lor în celulă. Ca urmare, virusurile intruzive pot fi degradate împreună cu TRIM5, anulându-li-se capacitatea de a infecta. Așa s-a dezvoltat un scenariu clasic de cursă a înarmărilor, în care TRIM5 a încercat să-și păstreze capacitatea de a recunoaște rapid retrovirusurile care evoluează, plasând gena uneia dintre cele mai puternice presiuni evolutive din întreg genomul primatelor. Însă HIV-1 pare a avea avantajul în momentul de față: varianta umană a lui TRIM5 reduce doar într-o măsură nesemnificativă replicarea lui HIV-1. Ar putea fi oare acesta unul dintre eșecurile sistemului imunitar uman care au permis o invazie atât de dramatică a acestui patogen? Și ce i-ar trebui lui TRIM5 uman pentru a prelua conducerea? Sau, o întrebare și mai îndrăzneață: ce am putea noi să-i facem pentru a ne putea forma rezistență la boală?

Un răspuns surprinzător ni-l oferă fuziunea domeniilor proteice la alte specii de primate. Ceea ce s-a întâmplat cu maimuța-bufniță din America de Sud este de-a dreptul fascinant: TRIM5 a fuzionat cu o mică proteină de care HIV-1 depinde pentru a se putea replica într-un ritm optim. Proteina de fuziune rezultată este numită TRIMCyp și poate reduce cu multe ordine de mărime replicarea lentivirusurilor, conferind – fapt esențial – celulelor maimuței-bufniță imunitatea la virus. Într-un mod aproape incredibil (și mă mir că adepții Designului inteligent nu s-au cramponat de asta), această încununare a plasticității genomului s-a manifestat în două rânduri: versiuni de TRIMCyp au fost depistate și în descendența macacilor (neînrudiți cu noi). Întrucât la nici o populație sălbatică de maimuțe-bufniță sau macaci nu s-a determinat prezența acestora, e dificil de precizat dacă varietățile TRIMCyp au fost selectate anume pentru combaterea lentivirusurilor, dar rămâne valabilă posibilitatea ca TRIMCyp să fi contribuit, în cazul uneia din cele două specii, la absența lentivirusurilor, în cazul uneia dintre specii sau al amândurora.

Cum putem, deci, beneficia de pe urma fuziunii la

alte specii? O primă lecție ar fi că din lipirea unor domenii proteice din proteine aparent fără legătură între ele pot rezulta produse neașteptate. Cercetătorii au creat deja proteine TRIMCyp umane ce evită o eventuală respingere imunitară pe care ar putea-o determina introducerea unei gene de maimuță-bufniță. Eu și colegii mei am mai proiectat o proteină TRIMCyp de felină, care împiedică replicarea virusului imunodeficienței feline în sisteme de culturi de țesuturi. Într-un experiment clinic, însă, pentru a fi util ca agent antiviral, TRIMCyp trebuie să fie exprimat în interiorul celulelor, iar singurul mod eficient de a o face este printr-o terapie genetică, capabilă să modifice materialul genetic al celulelor-țintă. Inversând rolurile, mijlocul cel mai eficient de a face asta este modificarea vehiculului – sau a vectorului – retroviral, pentru a introduce în genom fragmentul de ADN proiectat.

În urmă cu doi ani, pentru prima oară în istorie, un om a scăpat de infecția cu HIV. A fost o situație neobișnuită, întrucât pacientul suferea și de leucemie, ceea ce însemna că are nevoie de un transplant de măduvă. În locul unui donator tipic, a fost ales un individ cu o mutație rară, dar produsă pe cale naturală, care împiedica pătrunderea HIV în celulă. Mutația donatorului afectează proteina CCR5, un receptor de la suprafața celulei, de care virusul are nevoie ca să poată intra. Mutația a inspirat crearea unuia dintre cei mai noi agenți antiretrovirali, inhibitorul CCR5. Destinatarul acestui transplant de măduvă conținând mutația CCR5 de tip „delta-32" nu a mai prezentat nici un semn de replicare a virusului nici la optsprezece luni de la transplant, deși tratamentul retroviral fusese oprit. Folosind acest exemplu ca demonstrație a principiului, e foarte posibil ca, în următorii cinci ani, unui pacient cu leucemie/HIV să-i fie aplicat un tratament similar, însă cu TRIMCyp uman, care să asigure activitatea antivirală. Într-adevăr, avem deja două modele din lumea animală – maimuțele-bufniță și macacii – care sugerează că fuziunea este relativ benignă. În viitorul mai îndepărtat, poate că va fi posibil să modificăm structura genetică a celulelor-

țintă fără să mai fie nevoie de un transplant de măduvă, o terapie genetică profilactică, ce poate să fie la fel de ușor de administrat ca un vaccin. Date fiind problemele legate de acceptarea publică a culturilor modificate genetic și, în unele situații, chiar a inoculărilor convenționale, rămâne de văzut dacă acest tratament se va dovedi acceptabil din punct de vedere etic și social; însă tehnologia înaintează vertiginos către acel punct și va trebui să ne hotărâm dacă vrem sau nu să profităm de ea.

Firește, puterea de acțiune a domeniilor fuzionate nu se limitează la agenții antivirali. Aplicabilitatea acestei tehnici este aproape nelimitată, iar prima generație de terapii bazate pe fuziunea proteinelor e deja pe punctul de a se naște. Multe dintre medicamentele cele mai noi împotriva cancerului au la bază fuziunea domeniilor proteice – preponderent fuziuni între anticorpi de șoareci și anticorpi umani, care blochează traseele aberante specifice cancerului în chestiune. Fuziunea este necesară deoarece anticorpii șoarecilor trebuie „umanizați" pentru a împiedica o reacție autoimună la proteinele străine. O altă direcție de dezvoltare cu potențial atractiv, larg mediatizată în ultima vreme, este vectorul terapiei genetice bazate pe adenovirus, cel care cauzează infecții ale aparatului respirator superior. Cercetătorii pur și simplu să strecoare înăuntru „casete" de ADN pentru a crea proteine de fuziune, care redirecționează virusul către celule canceroase specifice, unde acesta se va înmulți și va ucide ținta. Proteinele de fuziune își vor găsi, de asemenea, aplicații în biotehnologia nonmedicală – de exemplu, modificarea enzimelor pentru a îndeplini sarcini precise, precum producerea de hidrogen sau biocombustibili. Aplicațiile ar putea viza domenii încă și mai îndepărtate: am participat de curând la un seminar în care diferite clase de virusuri cu fuziune de domenii erau prezentate drept componentele electrice ale viitorului.

Folosind tehnici tradiționale (iar în biologia moleculară „tradițional" se referă la tehnici din ultimii douăzeci de ani), putem genera astfel de fuziuni, odată ce avem la îndemână o copie fizică a tuturor genelor pe care vrem să le lipim laolaltă și un student sau un postdoctorand, ca mine, să deruleze protocoalele necesare. Cu puțin noroc, nu e nevoie de mai mult de o săptămână pentru a obține o fuziune sau două; dacă nu ai noroc (sau competență), s-ar putea să dureze o lună. Accesul la ADN-ul dorit implică adesea un contract legal de transfer material, care poate lungi procedura cu câteva săptămâni. Și cum timpul înseamnă bani, ne apropiem rapid de momentul în care producerea fuziunii pe cont propriu va costa mai mult decât sintetizarea genelor în unități specializate. Costul sintezei scade vertiginos. De când am plasat comanda pentru virusul meu, cel mai bun preț al sintezei genelor – pentru o genă mică – a scăzut de la 39 la 35 de cenți per bază. Luarea în considerație exclusiv a aspectului economic, însă, minimalizează drastic ceea ce poate sinteza genelor să ofere biologiei moleculare. Avem nevoie doar de informația secvenței, nu de tiparul fizic propriu-zis al ADN-ului, iar cercetătorul poate selecta orice secvență din domeniul public. Dintr-odată, având doar o simplă conexiune la Internet, o hidrogenază de la o arheobacterie marină este la fel de ușor de obținut ca și o proteină TRIM5 de leu. Dogma centrală devine, deci, „Siliciul produce ADN, care produce ceva util".

Nu va exista niciodată un câmp unic de cercetare numit „știința fuziunii domeniilor proteice". Fuziunile vor fi realizate de cercetători, laboranți și ingineri care vor avea nevoie – fiecare pe direcția sa – de o proteină cu funcții care acoperă mai multe domenii proteice, nu doar unul. O parte din fuziuni vor marca vizibil un pas înainte, altele vor reprezenta salturi inspirate, iar altele vor apărea pur și simplu din asamblarea aleatorie a mai multor seturi ample de fuziuni de domenii. Disciplina distinctă cea mai apropiată de „știința fuziunii domeniilor" este biologia sintetică, o ramură preocupată în permanență cu catalogarea și definirea componentelor necesare pentru realizarea sistemelor biologice utile. Aceasta include fuziunile de domenii, dar nu se limitează doar la atât. Componentele cuprind „butoanele de control" pentru reglarea genelor – promotorii, amplificatorii și represorii – și, de asemenea, suitele de gene proiectate pentru a acționa într-o manieră predictibilă și care să permită urmărirea procesului. În esență, biologia sintetică înseamnă reducerea unor sisteme complexe la nivelul de structuri modulare, în scopul de a reconstrui o structură complexă. Multora dintre cercetători li se va părea că repet evidentul prin simpla menționare a existenței fuziunii domeniilor; și totuși, fuziunile au furnizat unele dintre cele mai inovatoare terapii și instrumente moleculare ale ultimelor decenii, iar efectele lor se vor face tot mai simțite în anii ce vor veni. Aplicațiile lor în domeniul imunității mă entuziasmează. Cercetarea noastră a stat întotdeauna sub semnul unei duble finalități: recunoașterea și apoi distrugerea agenților patogeni. Dacă putem crea terapeii care să identifice și să eticheteze invadatorii ce amenință într-o manieră comprehensibilă pentru celulă, ne vom putea recupera avantajul în fața retrovirusurilor și vom putea birui multe dintre celelalte flageluri care ne bântuie astăzi. Cât despre virusul meu sintetic, nu-mi mai rămâne decât să văd dacă funcționează.

William McEwan
Traducere de **Vasile Mitu**

ANTICIPATIA

Antologia viitorului

100 de povestiri scurte despre viitor și cum va fi el. Autorii sunt oameni de știință, jurnaliști și scriitori SF celebri: Arthur C. Clarke, Bruce Sterling, Cory Doctorow, Greg Bear, Gregory Benford, Rudy Rucker, Greg Egan, Stephen Baxter, Frederik Pohl, Vernor Vinge, Michael Moorcock, Kim Stanley Robinson ș.a. Povestirile acoperă o gamă largă de subiecte legate de viitor, adoptând forme dintre cele mai diferite, de la satire, scheciuri până la recenzii despre cărți fictive sau articole de știință. Antologia cuprinde povestiri publicate inițial în prestigioasa revistă *Nature*, între anii 1999 și 2006 și adunate în volum de Henry Gee. E o carte unică, concepută deopotrivă de scriitori și oameni de știință, care se adresează oricărui cititor interesat de speculațiile despre viitor.

O viaţă cu un Semiconştient

Ficțiune

Aprimit primul ei semiconștient, cum li se spunea atunci, ca s-o ajute să-și facă temele și pentru că era la modă. L-a botezat Amman, după un băiat care-i plăcea. Bineînțeles că Amman era mai deștept decât ceilalți băieți.

Trăind în Irak, în sânul unei familii răsfirate, cu câini supuși, se simțea ea însăși un soi de plantă de seră, înflorind sub ocazionalele ruperi trecătoare de nori ale educației. Ploaia constantă și inteligentă a lui Amman a venit din Germania – o cutie scundă, care vorbea araba într-un mod respectuos și o asculta când pălăvrăgea despre prietenele ei.

Bănuia că era cam prea sensibilă. Ochii celorlalte fete deveneau cețoși dacă vorbea prea mult. Dar Amman înțelegea, ba făcea chiar și comentarii ambigui de genul: „Inteligența presupune să înveți și din greșelile altora, nu doar dintr-ale tale." Când putea să stea de vorbă cu Amman, care citea împreună cu ea și care, pentru un computer, părea să aibă o experiență ciudat de vastă în asemenea probleme, asta o ajuta să-nțeleagă mai bine băieții.

Cu ocazia primei ei întâlniri, părinții i l-au transferat pe Amman într-un „însoțitor" cu roți. Ceea ce le-a făcut pe prietenele ei să chicotească mai multe zile. Dar era mult mai delicios să bârfești cu Amman, care putea să redea întreaga conversație. Și apoi știa în ce măsură îi rescria viața propria ei minte, fiindcă Amman n-o făcea: el stoca și cugeta. Se îmbunătățea lărgindu-și domeniul și mărindu-și profunzimea din autobiografia ei, mereu studiată cu atenție, mereu reabilitată. Prietenele erau un izvor de pălăvrăgeală savuroasă, însă Amman îi păstra mai bine secretele.

Semiconștienții erau precum ceilalți oameni, însă îi depășeau. Prietenele ei aveau impresia că puteau simți intuitiv inteligența lui, doar vorbind cu el. Conversația semiconștienților era cea a unui personaj stilizat, care învață în permanență din capriciile clienților săi. Lui Amman i se îmbunătățise și simțul kinestezic, se deplasa prin mediul înconjurător aproape la fel de bine cum o făcea ea cu ocazia ieșirilor în societate.

La vremea aceea, era acordată cu acuitate la „misterele masculilor". Oriunde în apropierea lor intra în efervescență, sclipitoare, plutind. Poate avea mai multă personalitate decât era necesar pentru o persoană, dar nu îndeajuns pentru două. Putea să scape de exces prin discuții lungi și însuflețite cu Amman. El îi dădea uneori chiar și sfaturi, aparent datorită unui nou soft brazilian cumpărat de părinții ei.

La sfatul lui, a renunțat la primul ei iubit, Mauro, deși acesta o scăpase de virginitate – fapt pe care Amman îl știa și părinții ei nu-l știau. Mauro nu era potrivit, Amman o simțise, pentru povestea sinelui ei, care ieșea la lumină.

O învățase să-și privească viața ca pe curbă narativă. Mai întâi veneau activitățile sociale, o savoare a sexului, și apoi o instruire dificilă, pentru a descoperi ce anume îi plăcea să facă. A ajutat-o să supraviețuiască și să învețe din toate, să treacă, cu tot mai multă seninătate, printr-o lume în plină înflorire. Nu asta a fost cauza, dar povestea îl avea de-acum pe Amman drept bibliotecar-șef și drept confident.

Într-o bună zi, după o drumeție alături de el, s-a decis să-și părăsească familia și să trăiască pe cont propriu. Islamul tradițional nu mai era un ghid în noul vârtej curajos în care se transformase viața. Ideea a apărut în cadrul unei discuții îndelungate, în timp ce se adăposteau sub o floare a soarelui bioformată, care, la căderea nopții, și-a coborât petalele uriașe asupra lor, alcătuind un cort călduros.

Ea a ajuns să-și dea seama, la jumătatea carierei, că alunecăm prin viață pe patinele rutinei. Prietenii veneau în casa plutitoare de petreceri a vieții ei și apoi o părăseau, unii foarte repede, fără să lase în urmă cine știe ce impresie. Mai ales bărbații. Amman știa asta și o ajuta, distrăgându-i adesea atenția cu amabilitate. Bodyguard, tutore, secretar, putea să joace tenis cu ea dacă era încărcat într-unul dintre noile automate atletice, dându-i partidei propriul lui stil straniu și abil. În momente de singurătate îl încărca până și într-unul dintre modelele erotice, disponibile într-un salon pustiu. Amman nu făcea sex, dar vorbele lui puteau exprima o intimitate care se contopea cu atingerea fizică într-un mod pe care ea nu-l cunoscuse alături de niciun bărbat și de nici o femeie.

Și asta nu o făcea să roșească; mass-media era deja înțesată de opinii despre Noua Senzualitate. Îl trecea pe Amman prin diverse întrupări, prin decenii și prin actualizări.

Avusese întotdeauna câini și remarca similitudinile. Era biolog de teren și se gândea cum procedase omenirea pe vremuri cu lupii. Selectând rând pe rând puii, ni s-a oferit un nou tip de lupi, așa că i-am numit câini. I-am iubit în ciuda stranietății lor: am învățat să lucrăm cu ei, noii lupi și oamenii s-au modelat unii pe alții. Fără să ne gândim prea mult la asta, am ales puii care ne-au plăcut cel mai mult. Echipe de oameni și de semiconștienți colonizau deja planeta Marte.

Pe măsură ce îmbătrânea, a simțit că Amman avea să-i supraviețuiască. Propria ei viață avea ceva care vorbea despre frumusețe și ceva care vorbea despre tragedie, zilele ei erau valuri sparte la nesfârșit de o plajă aurie ce avea să reziste. Ca biolog, știa că organismele își rezolvă problemele legate de evoluție ținând prea puțin cont de eficiență, de eleganță și de logică. În vreme ce i se stivuiau anii pe plaja aceea, a văzut că măcar oamenii își creaseră însoțitori care aveau să dăinuie, dincolo de ciudățeniile unei singure personalități.

Pe patul de moarte, Amman i-a stat alături în cea mai recentă dintre întrupările sale, un gentleman frumos, cu ochi îndurerați. Ea s-a întrebat, în ultima clipă, dacă nu cumva câinii erau geloși.

Gregory Benford

Traducere de **Ana-Veronica Mircea**

Nikola Tesla – portret între măşti

Scriitorul sârb Vladimir Pištalo (n. 1960) mărturisește despre romanul său *Tesla – Portret între măști*, apărut la Belgrad în 2008, că i-a fost interlocutor zilnic timp de peste șase ani, însoțindu-l pretutindeni, la Belgrad, Wooster, în Corfu, Botswana și Cuba. De altfel, romancierul trăiește în SUA, unde predă istoria universală și istoria americană la Universitatea Wooster din Massachusetts.

Chiar dacă situațiile concrete din viața savantului sârbo-american Nikola Tesla, avatarurile acestui destin sunt dispuse cronologic, autorul admite că logica tramei și poeticii au prevalat uneori.

Nikola Tesla (1856, Smiljan, Croația – 1943, New York), purtând numele bunicului său, care a fost sergent în armata iliră a lui Napoleon Bonaparte în războiul din 1809–1813, provine dintr-o familie cu îndelungate tradiții clericale și militare. Se pare însă că mintea iscoditoare și firea iconoclastă îi vor îndruma pașii spre superbul viciu al iscodirii.

De altfel, laitmotivul cărții este mirarea micuțului Tesla, care, trecându-și mâna prin blana motanului său, era frisonat de scântei electrice, ceea ce-l făcea să exclame: „Lumea este o pisică mare, dar, oare, cine o mângâie pe spate?"

Pornind de la această pildă, Pištalo va escalada înălțimile monolitice ale savantului Tesla, insuflându-i acel spirit de desperados, de trăitor extaziat în fața miracolelor Lumii și progresului, spre disperarea tatălui său, preotul Milutin Tesla, pentru care raționamentele trebuiau să vină prin credință.

Fragmentul prezentat amintește de ancestrala tradiție mitologică a surpării creației – tipul arhitectonic fiind divers (pod, turn, mănăstire). De fapt, aceste căderi din înalt sunt tot zboruri – pare să-l încredințeze romancierul pe eroul nostru (complicitatea cu cititorul fiind recurentă în carte).

Vladimir Pištalo – romancierul se dovedește a fi dublul lui Nikola Tesla – personajul, „spionul cosmic" pe care îl proclamă un bun al omenirii. Grație autorului, narațiunea, străbătută de o poezie a ironiei afective, pătrunde în viața lui Tesla îngrădindu-i suferințele pe care, în fine, acum, le stăpânește.

Ficțiune – fragment

Belzebut

De copil, întotdeauna se temuse atunci când tatăl se preschimba.

Nu bănuia că odată va construi un turn care va deveni locul preschimbării sale. Era un teatru privat, unde forțe impersonale ies la rampă, dobândind treptat personalitate. Scăldat în voltaje de înaltă tensiune, Tesla devenea el însuși o forță impersonală. Se transforma într-un vârtej luminos. Devenea parlamentul lumii din locul amestecării vocilor, pregătit să le trimită în eter.

La finele anului următor, turnul atingea o înălțime de șaizeci de metri.

Atunci când banii într-adevăr se împuținaseră.

Pentru treizeci și cinci de mii de dolari, Don Quijote vânduterenul dimprejur.

Nici asta n-a fost de-ajuns.

Atunci George Scherff își puse palmele grele pe masa lui Tesla și oftă:

– Acum ar trebui să producem oscilatoare și să stimulăm producția de lămpi fluorescente.

– Dar...

– E musai! îl întrerupse Scherff.

După două luni, Tesla îl bătea pe umăr pe Scherff, anunțându-l fâstâcit:

– Am economisit de ajuns cât să-i plătim pe oameni ca să terminăm cupola.

Strigătele lucrătorilor, surzi de la atâtea cuie bătute, îi trezeau iarăși pe locuitorii de la periferia din Port Jefferson.

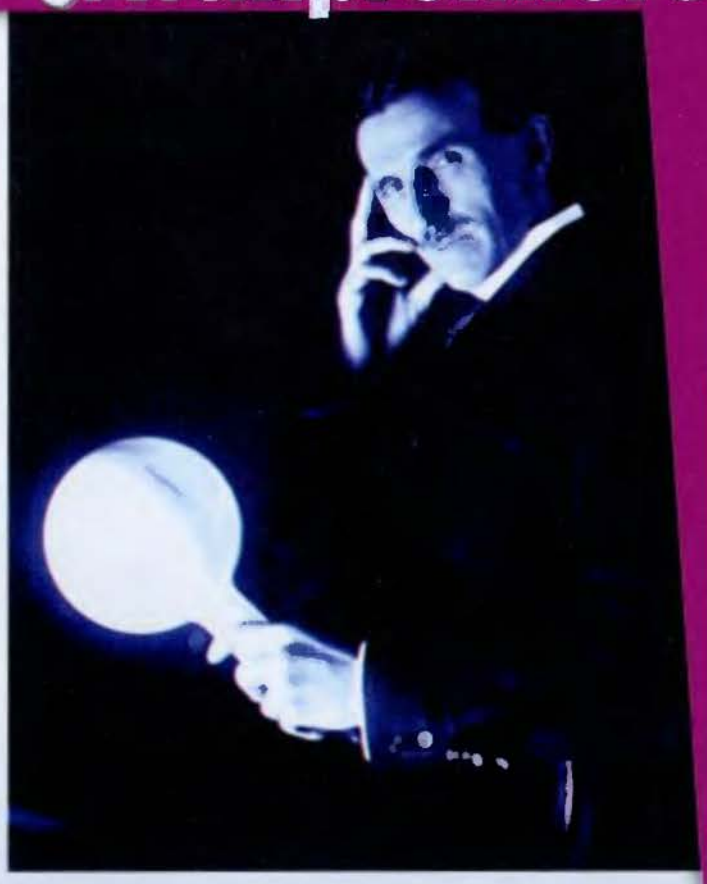

– Ține!

– Atenție, Jack, că-mi sfărâmi degetul!

Tesla privea cu mândrie terminarea „cupolei de oțel", având o greutate de cincizeci și cinci de tone. Ciuperca ei slujea la stocarea sarcinii electrice și emiterea acesteia în aer. Ori în adâncime.

În adâncime?

Da, pentru că puțul cobora până la zece etaje sub pământ. Sub acel edificiu era construit un sistem de catacombe.

Zbârnâitul energiei blestemate stimula rădăcinile turnului și ademenea morții livizi. În vâltoarea treptelor subterane, Tesla era așteptat cu ardoare de Dante și Vergiliu.

La vârf se afla ochiul atotvăzător, executat după o schiță a lui Odilon Redon.

De jur împrejurul Wardenclyffe-ului vântul cânta bezmetic ca dintr-un fluieraș. Nikola urca treptele, ca la geamie. Vântul șuiera prin grinzile de oțel. Adâncimea chema adâncul. Privindu-și picioarele, Tesla urca spre cupolă. Din cupolă se arătau tichia albă a mării și balenele albe și norii electrici. Gândul lui Tesla schimba etajele, și văzduhul cânta ca la orgă. Acea infinită halucinație de oțel slujea la descoperirea altor continente. De aici întrezărea gândurile sale din lumea cealaltă.

Seara privea peste mare la New Haven și la constelațiile de deasupra lui.

În voluptatea unui fior intuitiv, solitarul era dezolat că încă stelele nu erau conectate la dinam.

Diavolul îl urcase până în locul acela înalt, arătându-i toate neamurile lumii și zicându-i: toate astea pot fi ale tale. Slujește-mi. Dar el a spus:

– Nu!

Pentru a se elibera de ispită, la Wardenclyffe el a aseptizat voltajul de înaltă tensiune, ca să fie preluat de vârtejul luminos. Lucirea a început să se cațere de la degetele picioarelor în sus. Lumina i-a cuprins picioarele, acoperindu-i genunchii. Lumina lăuntrică i-a inundat coapsele, cuprinzându-i șoldurile. După care, într-o duioasă împăcare cu sine, Nikola se culcă sub ochiul atotvăzător. Visând că este Sfântul Sebastian. În locul rănilor de pe trup se deschideau ochi. Savantul mistic era tot un ochi din marele ochi de la Wardenclyffe.

– Ai vrea, aici, să-l reînvii pe Golem? îi șopti odată White, când coborau pe scara spiralată.

Prin culoarele din crom i-a însoțit prințul Henric al Prusiei, fratele Kaiserului. Prințul aducea vag cu ruda sa, țarul Rusiei. Wardenclyffe era din fier, dar țesut din visul lui Tesla. Aici erau puzderie de bobine, cutii de metal aidoma sarcofagelor, becuri fragile și pâlpâitoare... Încăperile și tablele de control erau pervertite în adormire. Urcară în cupola cu vedere la mare.

Apoi coborâră la parter, gustară din aperitivele de la Oscar de la Waldorf și discutară în spațiul acela acustic.

Apoi prințul plecă.

Chelnerul plecă.

White plecă.

În calvarul de după discuțiile aprinse, Tesla luă cunoștință de următorul lucru:

Că nu mai avea de vânzare nici un fel de teren.

În noaptea aceea el se vântură în jurul nălucii turnului, îl durea capul și-l chinuia insomnia, ca altădată pe Milutin Tesla. În beznă nimeri peste Stevan Prostran, care păzea construcția. Băiatul stinse iute țigara și-l întrebă:

– De ce nu dormi?

– Eu nu dorm niciodată.

Atunci când adormea, Tesla nu-l visa pe Dane, ci se cufunda în coșmaruri cosmice. Întâi a existat doar Haosul care plutea în Haos și Un Lucru care respira prin forțe proprii. Dumnezeu LUASE AMINTE, văzând că nu era deloc Haosul, ci Lumea.

După acel vis interesant, simțământul neputinței îl părăsi.

Încă avea turnul.

Turnul era cârja lui cosmică. Cu ajutorul căreia șamanul nostru veghea în azuriul cerului, ori se cufunda în focul teluric. El striga, trăgând de niște pârghii de crom. Mârâia ceva. Se adevereа ceva. Ceva viu care venea din cealaltă parte:

– Brrr-r-ruummm!

Nu mai era bani.

– Fără de nădejde. Căci e născut mort, murmura Tesla.

În monstrul lui se trezeau forțele cerului și pământului. Pocnetele tulburau noaptea de catran.

Construcția vibra și iarăși vibra.

Dar bezna acoperea acea vibrație. Autorul turnului născut mort simțea pericolul fatal. Dormea cu leul. Mânca dimpreună cu lupul. Pandora elibera din a ei cutie tot răul – și nădejdea. Tesla i-a scris o misivă deprimantă lui Morgan. Se chinuia așa cum face un îndrăgostit:

Încă ceva... Doar o singură explicație în scrisoare și el mă va înțelege.

Dar puterea nu e obligată să înțeleagă. Neînțelegerea este una din formele ei de manifestare.

Îmi pare rău, dar nu sunt dispus să investesc mai mult, scria Morgan. Niciodată nu am permis cuiva să mă dezamăgească într-atât.

Lucrețiu credea că soarele trebuie să fie aprins în fiecare zi. După primirea scrisorii lui Morgan, Nikola Tesla descoperi cât de greu este să te tot aprinzi. Orașul era mut, ce să mai audă plânsul omului voise să-i dea un sfat lui Iahve. Omul care dorise să prefacă splendoarea soarelui în robul său umil ședea pe scaunul closetului la ora trei dimineața, sprijinindu-se în genunchiul său ascuțit, cu nasul vârât într-un prosop ud.

O, lume, în tine înțeleg doar slăbiciune, aud doar durere, văd doar nevoințele!

A înțeles că de fapt prizăritul nostru Cosmos vibrant este cu mult mai mic decât lumea. Pentru prima oară devenea conștient că viața e respingătoare, căptușită de ordurie și că oamenii sunt niște gunoaie.

Streșini de lumină tăiau iarăși cerul dimprejurul turnului lui Tesla. Meister Eckhart s-a plâns odată că niciodată nu a auzit vorbirea lui Dumnezeu, dar că i-a auzit tusea. În jurul Wardenclyffe-ului nu s-au auzit tunete adevărate, ci tusea dinaintea tunetului. Cerul era dominat de Ishtar – Inana, zeița redeșteptării naturii și bătăliilor. Lumea era tărcată de fulgere și plină de imagini.

Să fi voit Tesla să desprindă de la pământ turnul năzuințelor sale și să-l lanseze în strălucirea cerurilor?

– Brrr-r-ruuummm!

Dacă visul acela eșuează, el n-o să mai aibă vise.

Stevan acoperi oglinda, ca să nu-l doboare tunetul. Da, lumea amuțea ca să audă plânsetul omului căruia îi venise cheful să-l sfătuiască pe Dumnezeu.

Deznădăjduitul tată vitreg urla în cascadă, lovind cu pumnii în placa de control.

N-avea cui să se împrumute.

Acela era sfârșitul.

În cea de-a treia noapte, cerul de deasupra Wardenclyffe-ului își arătă venele, una câte una. În lumina nou creată, totul devenea încântător de clar. Lumea se înfățișa dichisită și argintată. Wardenclyffe era năpădit de fulgere, ca iedera. Ca în Psalmul lui David, temelia lumii se dezgolea de la răsuflarea biciuitoare a nărilor Domnului.

În final, răsună un trosnet repetat și ploaia de argint dansa pe cornișe.

Inventatorul sărăcit trase de o pârghie și deveni făcător de tunete.

Mai trase o dată și deveni dătător de ploaie. A doua zi, treziți de pocnetele șerpilor electrici, veniră creditorii.

Traducere și prezentare de **Mariana Ștefănescu**

CPSF aventura continuă!

Colecția de Povestiri Științifico-Fantastice (CPSF) se relansează, completând seria produselor editoriale Anticipația și reluând o tradiție pe care o îmbracă în straiele secolului al XXI-lea. Inițial a fost un periodic de literatură pentru tineret, editat de revista *Știință și Tehnică*, a cărui primă serie a apărut la 1 octombrie 1955 și a cuprins 466 de numere, publicate de două ori sau, pentru o scurtă perioadă, de trei ori pe lună, până în aprilie 1974, când a fost suspendată odată cu „revoluția culturală". În 1990 a apărut din nou, cu denumirea de Anticipația. *Colecția de Povestiri Științifico-Fantastice*, continuând seria de la numărul 467, vreme de zece ani.

În luna decembrie 2012 va apărea primul număr din CPSF, serie nouă, cu un aspect grafic modern și o concepție editorială novatoare.

Mozaic

http://mozaic.a21.ro

Atlantykron – un vis devenit realitate

Sorin Repanovici

Mult timp înainte de Revoluție, mergând la pescuit cu tatăl meu, vară de vară, priveam insula în fiecare dimineață și mă fascina. Eram copil și visam ca, atunci când voi fi mare, să fac tot posibilul să trec peste brațul de apă și să văd ce ascunde acea misterioasă limbă de pământ și stânci de lângă Capidava. Mi-am dorit mult ca acel vis să devină realitate, dar asta s-a întâmplat abia în primăvara lui 1989, când, sosit la Cernavodă în căutarea unei așezări noi pentru Tabăra Națională de SF, Alexandru Mironov m-a provocat „invitându-mă să creez viitorul".

Totul a început în vara anului 1990, când a fost organizată prima ediție a Taberei de Vară Atlantykron. Un loc mirific, o insulă pustie aflată în mijlocul Dunării, nu departe de ruinele romane ale cetății Capidava. Numele Atlantykron a fost dat de membrii cenaclului SF din Cernavodă și provine de la „Atlantis-Club" – numele cenaclului cernavodean – și de la fanzinul SF *Kron* al celor de la Cenaclul „Henri Coandă", din Craiova, membrii celor două formațiuni SF realizând cea de-a doua și cea de-a treia manifestare pe insulă.

La prima ediție, tabăra a adunat un număr restrâns de persoane, cei care au răspuns invitației fiind reprezentanții cenaclurilor „Atlantis" din Cernavodă și „Mileniul III" din Slobozia; începând din 1991, numărul acestora s-a mărit, lor alăturându-li-se cenaclurile „Nova 5,5" din Galați, „Geneze" din Buzău, „Quo Vadis?" din Giurgiu, „Henri Coandă" din Craiova, „Brain" din Brașov, „Quasar" din Iași și „String" din București.

Succesul nu a întârziat să apară, la edițiile următoare participarea luând proporții spectaculoase. Astfel, s-a trecut de la cazarea la cort la cazarea pe hoteluri plutitoare (bacuri), ajungându-se de la un hotel plutitor, în 1991, la cinci hoteluri plutitoare în 1995, de la 70-80 de participanți, în 1991, la 350-400, în 1995. Este anul când a fost realizat primul film SF de lungmetraj despre fenomenul Atlantykron, în regia lui Gheorghe Păun și Jana Gheorghiu, și, totodată, anul când Alexandru Mironov a prezis într-un interviu acordat unui post de radio: „Cu siguranță ne vom reîntâlni pe Atlantykron și peste douăzeci de ani."

Organizarea a aparținut, la acea vreme, Cenaclului „Atlantis", care a avut sprijin din partea diverselor firme de stat și private din Cernavodă, o contribuție importantă venind de la Centrala Nuclearo-Electrică de aici. Tabăra Atlantykron devine internațională în anul 1991, după ce un grup de fani SF din Cernavodă participă, în delegația României, la Convenția Europeană de SF din Germania și îi invită la Tabăra de la Capidava pe Bridget Willkinson, președinte al Societății Europene de Science Fiction, și pe Roberto Quaglia, scriitor italian de science fiction.

Anii care au urmat au oferit celor prezenți la Capidava șansa să cunoască și alte personalități ale SF-ului mondial, precum scriitorii SF Norman Spinrad (președintele Societății Scriitorilor de SF și Fantasy din SUA, la acea vreme), Joe Haldeman, Robert Sheckley, Alain LeBussy, Ion Hobana, regretatul astronom Harald Alexandrescu, artistul Ioan Gyuri Pascu, biogeneticianul Jonathan Cowie, Bridget Willkinson (președinte al Societății Europene de SF), biologul Alexandru Ecovoiu, Gheorghe Fodoreanu (președinte al Asociației Naționale a Agenților de Turism), Peter Moon (scriitor american) ș.a. Amfiteatrul din poiana insulei a găzduit multe concerte de muzică rock, pop și electronică, printre artiști numărându-se, de-a lungul timpului, Ioan Gyuri Pascu, Alina Sorescu, Mea Nox, Barock.

Primii zece ani au fost cu precădere orientați către science fiction, activitățile fiind cele specifice fandomului: cenaclu de seară, discuții, concursuri de texte „aduse de acasă", concursuri de literatură și grafică pe teme impuse, *Una pe zi*, conferințe susținute de invitați speciali, și – datorită condițiilor aparte ale locului – pescuit, fotbal, badminton, discotecă, focuri de artificii.

Evident că nu puteau să lipsească din acest mediu editurile de carte SF – Nemira, Multistar și, mai târziu, Tritonic și Corint junior – care și-au prezentat și vândut volumele cititorilor direct interesați. Au fost vizionate și comentate cele mai populare și de succes

Mozaic

filme SF ale vremurilor: *Matrix, Star Wars, Alien, Dune, Blade Runner.*

Începând cu anul 2000, tabăra s-a transformat în Academia de Vară Atlantykron. S-a regândit structura, s-au înființat ateliere de studiu pe grupe de programe – Știință, Cultură, Artă, Sport - au fost invitați specialiști și personalități din diferite domenii, atât din țară, cât și din străinătate.

Profesor dr. Florin Munteanu conferențiază încă din 1993 la Atlantykron despre geometria fractală și științele complexității; în 1999, dr. David Anderson a vorbit despre fizica timpului și călătoriile temporale, despre Stația Spațială Internațională și viața în spațiu; scriitorii Ion Hobana și Dan D. Farcaș, conducătorii Asociației Române pentru Studiul Fenomenelor Aerospațiale Neidentificate, au vorbit despre posibilitatea existenței civilizațiilor extraterestre; în anul 2001, cu ocazia EuroCon-ului, Jonathan Cowie, biolog la Academia de Științe a Marii Britanii și scriitor SF, a prezentat pentru prima dată în România, la Atlantykron, harta genomului uman.

Tehnologii încă necunoscute publicului larg au fost prezentate aici în premieră națională: sisteme și echipamente biometrice, de recunoaștere facială, nanotehnologii și elemente de robotică; în 1995, prof. dr. Pierre de Hillerin, directorul Centrului de Studii și Cercetări pentru Sport, a realizat și a coordonat activități și experimente legate de sportul de înaltă performanță.

Programul din ce în ce mai complex al ultimilor ani a fost posibil și datorită formării unei echipe de coordonatori din partea Centrului pentru Studii Complexe, a Societății Științifice Cygnus, a Fundației World Genesis și a Centrului String, toate aceste organizații fiind cluburi UNESCO.

Pregătirea unui asemenea univers al cunoașterii durează între șase și opt luni, cu o echipă formată din 45 de voluntari. Sunt structurate peste 20 de activități, care se desfășoară paralel, timp de 24 de ore din 24, pentru o perioadă de zece zile. Așa cum spunea dr. David L. Anderson, președintele Fundației World Genesis, unul dintre organizatorii Academiei Atlantykron: „Posibilitățile potențiale ale oricărei minți tinere pot reprezenta cel mai fascinant, stimulant și puternic concept din Universul nostru. Am realizat că proiectul Atlantykron este un eveniment special, la scară globală. Prima dată, am ajuns pe această insulă ca invitat special, în 1999, apoi m-am implicat în organizare, fiind încântat de ceea ce se petrece aici. Atlantykron m-a atras inițial datorită naturii, a mediului înconjurător. Apoi, echipa responsabilă cu derularea acestui program mi-a câștigat respectul, pasiunea și devotamentul."

Pentru noi au trecut 22 de ani de activitate în slujba cunoașterii. Academia Atlantykron a transformat copiii în tineri, iar pe cei tineri în adulți pregătiți să înfrunte provocările vieții. Atlantykron este o experiență unică, incitantă și nemaiîntâlnită altundeva în lume. Doar 10 zile pe an există mirajul Atlantykron, care a adus, în același loc, de-a lungul anilor, mii de tineri și experți în multe domenii ale științei, culturii și vieții de pe trei continente și 15 țări, totul într-un decor natural paradiziac. Departe de agitația lumii materiale, participanții au avut ocazia să studieze, cot la cot cu specialiștii, cu o limpezime, o concentrare și o pace interioară care nu sunt ușor de găsit la ei acasă, ori în clasele obișnuite ale școlii tradiționale. Aceste domenii de studiu ating și explorează cele mai importante probleme, modelând lumea de azi și pregătind-o pentru mâine.

Filmul SF în mileniul III – A New Hope...?

Mihnea Columbeanu
Critic de film

Acum doisprezece ani, când tocmai ne luam rămas-bun de la mileniul doi şi, implicit, de la secolul său final, am publicat în acel ultim număr al vechiului *Almanah Anticipaţia* o scurtă istorie a filmului SF, trecând în revistă evoluţia genului nostru predilect de-a lungul primului său veac de existenţă – jalonată între creatorul său pe ecran, Georges Méliès, şi cel care tocmai punea pecetea finală a perioadei, cu mega-superproducţia sa din 2000, George Lucas – de unde şi titlul: „Balaurii Sfinţilor Gheorghe". După cum reieşea din articol, secolul XX era marcat pe tot parcursul său de producţii seminale, care definiseră decisiv atât estetica filmului SF, cât şi, nu o dată, parametrii artistici ai cinematografului în general.

Paradoxul mileniului

De-atunci încoace, trăim un paradox relativ. În urma căutărilor şi a descoperirilor anterioare, răscrucea mileniilor a adus cu sine o absolutizare formală a limbajului cinematografic, prin dezvoltarea tehnicilor de filmare şi simulare care a înlăturat orice oprelişti în realizarea imaginilor. Cu ajutorul computerelor, al animaţiei digitale şi al filmărilor combinate în toate formulele imaginabile, din acel moment pe ecran se putea aduce absolut orice. Dispăruseră barierele tehnice care, preţ de o sută de ani, stimulaseră imaginaţia creatoare, propulsând arta filmului spre nivelul consacrat; dispăruseră toate vechile provocări – şi, în plus, însuşi termenul de SF se relativizase, de vreme ce progresul tehnico-ştiinţific, conjugat cu ritmul extrem de accelerat al vieţii şi al istoriei, aducea în realitate atâtea dintre misterele şi incitările viitorului care definiseră, în trecut, conceptualitatea science fiction – sau, cu un termen pe care personal îl prefer, speculative fiction. Scrisesem cu acel prilej un editorial pentru revista *Anticipaţia*, intitulat: „SF-ul a murit – trăiască... cine?" încercând să postulez tocmai asupra perspectivelor create de noile condiţii ale realităţii şi artei.

Aruncând o privire panoramică asupra celor doisprezece ani care au trecut de-atunci, putem trage primele concluzii. În secolul XX, practic fiecare deceniu fusese marcat de numeroase filme importante, cel puţin influente la nivel evolutiv, dacă nu chiar capodopere. În schimb, între 2000 şi 2012 nu se mai remarcă nici un titlu demn de calificativul suprem. Există un număr de jaloane în planul evoluţiei imaginii şi câteva filme foarte bune, chiar excelente – dar totul s-a deplasat accentuat spre zona spectacolului comercial şi atât. Nu întâmplător, au ajuns să domine serialele, francizele, remake-urile de tot felul, dovedind atât relaţia strânsă cu un public-ţintă dornic de produse deja verificate, cât şi o lipsă dramatică de imaginaţie interioară (în tandem cu dezlănţuirea paralelă a creativităţii formale). Arta filmului SF s-a transformat în tehnică, industrie şi comerţ.

Atacul sechelelor

Obişnuim să le numim *sequels*, dar nici traducerea *ad litteram*, cu conotaţii clinice, nu e departe de adevăr – căci, cu unele excepţii marcante, majoritatea acestor continuări succesive relevă de fapt o degradare abruptă a modelelor de pornire. Încă din trecut se remarcaseră asemenea fenomene – mai cu seamă la celebrul serial prelungit în urma remarcabilului *Planeta maimuţelor* (1967, Franklin J. Schaffner), continuat cu un film mediocru, apoi unul submediocru, apoi unul de neprivit, şi în sfârşit unul pe care-ţi doreai să-l uiţi cât mai repede. Altfel stătuseră lucrurile cu trilogia antologică *Războiul stelelor* a lui George Lucas, care după debutul din 1977 marcase un salt vizibil cu *Imperiul contraatacă* (1980), pentru ca uşoara coborâre din *Întoarcerea cavalerului Jedi* (1983) să însemne, practic, o întregire echilibrată a trilogiei. Avantajul consta în faptul că nu erau nişte continuări propriu-zise, ci episoade ale unei poveşti concepute

unitar din capul locului – dar... șaptesprezece ani mai târziu, când Lucas a revenit la saga sa dragă, lucrurile au degenerat dramatic. Deși cele trei filme care completează hexalogia sunt, în mod semnificativ, niște *prequels* plasate anterior în timp, se vede dureros de clar că marele povestitor și-a ieșit din mână. Atât *Amenințarea fantomei* (2000), cât și *Atacul clonelor* (2002) și *Răzbunarea Sith-ului* (2005) se situează cu mult sub nivelul trilogiei inițiale: înțesate de efecte speciale *last generation* și gâdilând ochiul într-un mod foarte plăcut, sunt totuși lipsite de vraja inefabilă de odinioară, rezumându-se doar la a duce povestea înainte – sau, mai bine zis, înapoi (atât cronologic, cât și valoric). Ca și cum asta n-ar fi fost de ajuns, în 2008 a mai apărut și o catastrofă de animație, *Războaiele clonelor* (Dave Filoni), urmată de o ciudățenie de metraj mediu, *Star Wars: A Galaxy in Darkness* (2009, Damien Valentine). La fel de neobservată a trecut comedioara *Fall of a Saga* (2003, Earl Newton), care se juca nesărat cu o realitate paralelă în care personajul George Lucas încerca să-și înceapă a doua trilogie (aia care de fapt era prima...).

Nici Spielberg n-a scăpat de sine însuși. În 2008, i s-a făcut dor de Harrison Ford și și-a încercat din nou mâna cu *Indiana Jones și Regatul Craniului de Cristal*. Nu era tocmai rău, se putea spune că Indie corespunde așteptărilor, dar nu se ridica nici pe departe la nivelul celor trei aventuri din anii '80. În schimb, așa cum îi șade lui bine, ne-a trântit și un *Jurassic Park III* (2001), pe care i l-a dat lui Joe Johnston să-l filmeze, că lui i se cam tăiase.

Un alt film semnificativ din trecut reîncălzit cu *sequels* târzii a fost *Oameni în negru* (1997, Barry Sonnenfeld), reluat în 2002 și 2012. Destul de bine s-a descurcat și Andrzej Sekula, care în al său *Cube2: Hypercube* (2002), a perpetuat ipoteza din *Cube* (1997, Vincenzo Natali). De asemenea, dragul și iubitul *Superman* a fost readus și el pe ecran, fără nici un chichirez, prin *Superman revine* (2006, Bryan Singer) și inspirat intitulatul *Superman: Recviem* (2011, Gene Fallaize). Fie-i țărâna ușoară!

Cum știm, după succesul binemeritat al începuturilor, doi dintre cei mai convingători antieroi ai filmului SF, redutabilii *aliens* și *predators*, au fost puși să se întâlnească și să se căsăpească reciproc prin tot felul de benzi desenate și alte alea – chestie care era musai s-ajungă, mai devreme sau mai târziu, și pe ecran. Prima confruntare s-a produs în 2004, când Paul W.S. Anderson a comis *AVP: Alien vs. Predator*. Treacă-meargă. Din păcate, acea lege a lui Murphy care dictează că dacă un lucru poate ieși prost, sigur se va găsi vreun papagal să-l facă, bietele fiare extraterestro-prădătoare au mai fost îmbârligate încă o dată, sub diforma formă *AVPR: Alien vs Predator: Requiem* (2007, Colin Strause). Și ca

și cum nici profanarea asta nu le-ar fi fost de ajuns, unul dintre ei a mai fost silit să se facă de râs în *Predators* (2010, Nimród Antal).

Dar cel mai mare dezastru l-a suferit mult iubitul nostru *Terminator*, cel pe care James Cameron îl pusese, în 1984 și pe urmă-n 1991, să ne promită pătruns: „I'll be back". Și-a fost *back*, într-adevăr, în 2003, ca *Terminator 3: Supremația roboților* – da' Cameron avea o jenă, așa că l-a dat pe mâna unuia, Jonathan Mostow, care-a făcut-o de oaie *di granda*. Pe urmă, șase ani s-au căznit să vadă cum naiba să vină cu salvarea la fermecătoarea fierătanie, astfel ajungând în 2009 chiar la *Terminator – Salvarea*, în regia unuia, McG, distins prin scăpărarea de cretinătate ca-n final, când rahatul izbește ventilatorul, să aducă-n cadru și un fel de Schwarzenegger digital în costumu' de naștere, crezând el c-așa se face o plecăciune spre trecut. *Hasta la vista, baby!*

Oscilația serial/sequel

Moda a continuat și în siajul unor titluri inedite, lansate după anul 2000 și greu de plasat între zona „sechelelor" și cea a serialelor gândite din capul locului ca atare.

Astfel, chiar în 2000, a reținut atenția amatorilor de horror *Destinație finală* (James Wong), o formulă simplă, dar isteț concepută, abordând ideea fatalității și a viitorurilor alternative care converg finalmente tot spre deznodământul deja rânduit, din perspectiva spectacolului macabru al unor morți accidentale înfiorătoare, filmate cât se poate de explicit, să placă la boboru însetat de decapitări, mațe și sânge pe pereți. A prins așa de bine, încât s-a dus mai departe cale de încă patru filme (cel mai recent, în 2011), și încă urmează!

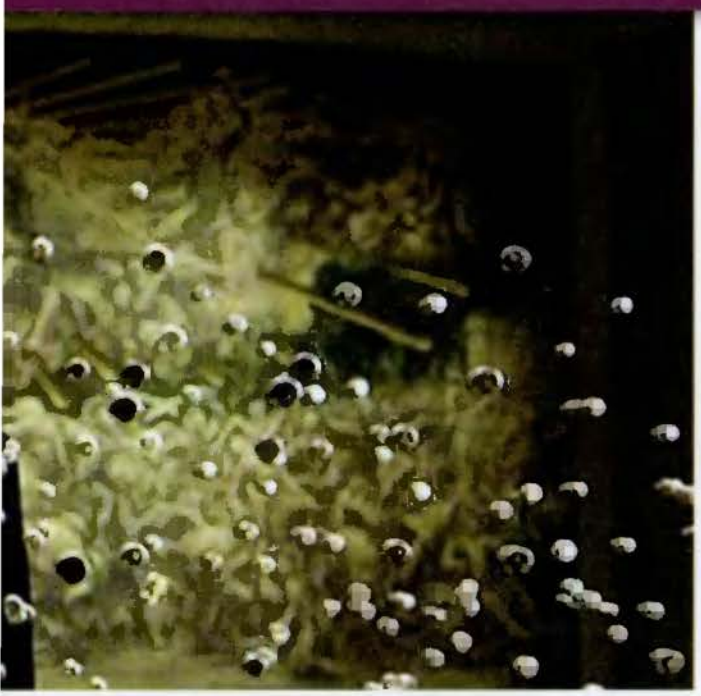

Exact același lucru s-a întâmplat cu *Saw* (2004, James Wan), deși aici orice element fantastic sau SF lipsește – e vorba pur și simplu de genul horror sadic realist. Primul film era chiar bun, inteligent gândit, meseriaș filmat – și nici al doilea (2005, Darren Lynn Bousman) nu dezamăgea, dar cele cinci urmări (până în 2010) nu făceau decât să scornească reluări tot mai previzibile ale vechiului set-up.

Un caz interesant îl reprezintă franciza *Resident Evil*, demarată de Paul W.S. Anderson în 2002, pe baza unui joc video. Este un SF propriu-zis, fără mari virtuți de originalitate, dar cu elemente horror cât cuprinde – eterna temă a zombilor antropofagi care cotropesc lumea, până-i vin dracii lu' Milla Jovovich și-ncepe să-i facă harcea-parcea prin... încă nu știm câte filme, că n-a terminat nici acum. Până una-alta, ceea ce știm e că-n 2004 a luat-o-n jos (sub bagheta lui Alexander Witt), iar în 2007 s-a făcut de râs (sub varga lui Russell Mulcahy), așa că Anderson s-a enervat și a revenit la cârmă. Drept urmare, filmele din 2009 și 2011 au mai săltat nițel. Să vedem ce ne rezervă deznodământul din 2012, care promite un final al finalului – la fel cum se jurase și pelicula din 2004; nu-i nimic, dacă vrea lumea, pe urmă vom merge mai departe ca vântul din Vama Veche spre finalul finalului finalului.

Tot în 2002, în loc de apocalipsă zombiformă ni s-a mai propus una, turbată de-a binelea – omenirea se duce-n mă-sa, infectată de rabie la propriu: *28 de zile mai târziu* (2002, Danny Boyle). S-au liniștit o vreme, pentru ca numai peste cinci ani să le vină cheful să ne-arate ce s-a-ntâmplat cu douăzeci și opt de săptămâni mai târziu, așa că l-au pus pe Juan Carlos Fresnadillo să facă *28 de săptămâni mai târziu*. De-atunci au mai trecut cinci ani și nici vorbă de dooșopt de luni sau semestre sau ani mai târziu – poate s-au potolit.

Seriale propriu-zise

Uneori însă lucrurile sunt gândite destul de organic (de obicei, din pornire), pentru ca ansamblul să se lege unitar cel puțin în plan epic – deși nu întotdeauna și la nivel valoric. Este cazul filmului care a dat spectaculos startul mileniului și pe care-l consider categoric cel mai bun SF al perioadei: *Matrix* (1999, deși la noi a ajuns abia în 2000), de Andy Wachowski. Era novator, consistent, puternic, plin de idei originale și întorsături realmente neprevăzute – și excelent realizat. Trilogia s-a rotunjit cu *Matrix - Reîncărcat* și *Matrix – Revoluții* (ambele, în 2003), deloc rele, completând onorabil povestea, dar fără nici o noutate semnificativă față de prima parte.

Un alt serial remarcabil este *Pirații din Caraïbe*, al lui Gore Verbinski – tangent sferei noastre de interes prin inserțiile fantastice pe cât de năstrușnice, pe atât de coerente în logica imaginarului hrănit din miturile cu pirați. Demarat în 2003 cu *Blestemul Perlei Negre*, a atins apogeul farmecului și al umorului în *Cufărul Omului Mort* (2006), pentru ca un an mai târziu, ajungând *La capătul lumii*, să-și înceapă împrăștierea. Vizibil plictisit și cu inspirația în declin, Verbinski i-a dat conceptul pe mână lui Rob Marshall, ca să-l ducă fără nici un rost *Pe ape și mai tulburi* (2011). Deocamdată, alte fluxuri stranii nu se mai anunță.

Guillermo del Toro ne-a propus o trăsnaie deșteaptă, cu *Hellboy – Eroul scăpat din infern* (2008), reluată peste patru ani cu *Hellboy și armata de aur*, chiar mai răsărit decât primul. Adevărul e că del Toro s-a impus cu adevărat printr-o operă de sine stătătoare, *Labirintul lui Pan* (2007), tragedie istorică non-SF în contextul războiului civil din Spania, relevantă pentru noi prin mariajul riguros și semnificativ dintre planul real și cel imaginar-oniric – unul dintre puținele evenimente cinematografice veritabile ale deceniului, tangente genurilor fantastice.

În 2004, e de reținut *Zbor de fluture* (Eric Bress și J. Mackye Gruber), un savant și complex joc psihologic pe tema amintirilor, a deplasărilor în timp și a universurilor alternative – consistent, depresiv și cu stil. Au încercat să-l ducă mai departe John R. Leonetti (2007) și Seth Grossman (2009). În materie de continuări ale unor vechi seriale de concept (nici tocmai *sequels*, dar nici seriale originale), s-a revenit asupra clasicului *Star Trek*, mai întâi cam fără rost, cu *...Nemesis* (2002, Stuart Baird), apoi mai acătării, în filmul din 2009 al lui J.J. Abrams. Iar ca exemplu drastic de „Așa nu!" se poate reține a doua încercare de a aduce pe marele ecran serialul TV *Dosarele X* – după inepția din 1998, au recidivat cu *Dosarele X – Vreau să cred* (2008, Chris Carter With), o însăilătură haotică doldora de

veleitarisme 'telectuale și cu un stil pretențios-scremut.

Un serial drăguțel, respectabil prin faptul că nu-și propune să fie mai mult decât este – adică filme de jucărie inspirate din jucăriile propriu-zise – este *Transformers*, de Michael Bay, constând până acum din trei episoade (2007, 2009, 2011): simpatice, ingenioase, bine filmate și, de la un moment dat, tot mai împrăștiate, parcă urmând exemplul metamorfozelor suferite de mașinuțele care se întind și se ramifică din toate încheieturile, spre a deveni ditamai roboții.

Cârmind spre tărâmurile magice, nu-l putem omite pe popularul *Harry Potter*, cu-ale sale opt filme răspândite între 2001 și 2011, după romanele cucoanei J.K. Rowling. Nu le mai trec aici titlurile și regizorii, din lipsă de spațiu, și oricum cine știe cunoaște – iar cine nu știe n-a pierdut nimic. Pornind de la un *set-up* ofertant și binișor filmați în genere, potterașii cad în capcana unui soi de autism artistic care-i exilează pe meleagurile modelor trecătoare și nimic mai mult.

În sfârșit, un serial de dată recentă, din sfera moștenirilor horror, reia vechiul motiv, bătucit până la sațietate, al punerii monștrilor față-n față – îndeobște, prin anii '50 se proceda așa cu vampirii și *werewolves*-ii (sau „vârcolaci", cum le zic românașii care nu știu cu ce se mănâncă horrorul, luna și alte iconuri sumbre). O tanti, Stephenie Meyer pre numele-i, ce și-a zis ea? Hai și io! Și-a trântit un roman menit să deschidă o serie de volume scrise la kilogram, cu vampiri și vârcovrigi de treabă, bine integrați social, în America zilelor noastre – care, c-altfel nu se poate, se amorezează de diverși colegi de generație din lumea oamenilor de rând (și/sau viceversa). Primul film, *Amurg* (2008, Catherine Hardwicke), era destul de decent, părea să promită o saga acceptabilă – dar cele care-au urmat, adică *Luna nouă* (2008, Weitz), *Eclipsa* (2010, David Slade) și *Zori de zi* (2011-12, Bill Condon), s-au prăvălit în niște abisuri ale diletantismului filmate atât de prost, încât nici nu-i de mirare că fac deliciul cohortelor de bacalaureabili chiulangii, juni fițoși și duduițe trepanate de pe tot mapamondul.

Ofensiva supereroilor

În ceea ce-i privește pe supereroi, motivațiile SF sunt în genere subțiratice, dar punctează la capitolele spectacol vizual și succes de public. Ce-i drept, e rost și de niscaiva capcane – c-ați văzut ce i-au făcut bietului Superman: l-au îngropat scurt și la obiect, ba încă i-au cântat și recviemu'! Să vedem ce soartă au avut frații lui de supereroism.

Am susținut mereu că cel mai izbutit erou de benzi desenate rămâne *Batman* – în ciuda conținutului redus de material SF din context. Deși lipsit de orice puteri miraculoase, eroul din Gotham și scenariile lui s-au distins întotdeauna printr-un conținut psihologic substanțial (nu degeaba majoritatea inamicilor lui nu prea mor, ci ajung la balamuc), plus un decor și o atmosferă morbide, apăsătoare, în ton cu însăși zădărnicia miturilor supereroice. L-a exprimat, în trecut, Tim Burton, prin două filme admirabile, după care a-ncăput pe mâna lui Joel Schumacher, care l-a făcut pilaf în stil mare (am povestit despre asta în eseul anterior, cel din 2000). Din fericire, s-a scos în perioada recentă, cu Christopher Nolan, care i-a recuperat conținutul și prestigiul în *prequel*-ul *Batman – Începuturi* (2005), admirabilul *Cavalerul negru* (2008) și respectabilul *Cavalerul negru – Legenda renaște* (2012).

Al treilea în ordinea popularității, *Spider-Man*, după unele începuturi ezitante din anii '70, a încercat din nou să se impună începând cu trilogia (2002, 2004, 2005) lui Sam Raimi, care la început fusese un copil aproape genial, până s-a tâmpit puțin. Tustrele filmele arătau meseriaș, da-n materie de subiect o luau rău pe arătură – așa că anul ăsta i s-a mai dat o șansă, cu *Uimitorul Om-Păianjen* (Marc Webb), care măcar are meritul unei tentative de abordare a personajului mai din interior. Deocamdată, atât. Să vedem ce ne-o rezerva promisiunea pentru 2014.

Dar, cum super-eroii, din motivele arătate mai sus, abundă, ce le-a bubuit mintea ălora de la Marvel? Hai să-i grămădim pe toți laolaltă! Zis și făcut – și s-au și pus pe treabă...

Mai întâi, *Incredibila Namilă*. L-a filmat Ang Lee, în *Hulk* (2003), apoi Louis Leterrier: *Incredibilul Hulk* (2008). Pelicule onest-mediocrute, cu doza lor de spectacular mixat cu tălâmbitudine. Hai că merge. Totodată, nebunaticul *Cvartet Fantastic* a fost amorsat de Tim Story, în *Fantastic Four* (2005), și reluat de același în *Cei Patru Fantastici – Ascensiunea lui Silver Surfer* (2007) – unde caimacul îl lua tocmai pitorescfrământatul cvasiantagonist: Surfer de Argint. Nu l-au uitat nici pe *Iron Man* (2008, apoi 2010 – Jon Favreau) – un dublu-show sustenabil și cam atât. De asemenea, era inevitabil să apară și *Căpitanul America* (2011, Joe Johnston), drăguțel în felullui, precum și echipa complementar-omnipotentă din *X-Men* (2000, Bryan Singer), reluată în *X-Men: The Last Stand* (2006, Brett Ratner), și cu începuturile recuperate în *X-Men: First Class* (2011, Matthew Vaughn).

Toți ăștia s-au adunat ca să dea mână cu mână în *Răzbunătorii* (2012, Joss Whedon) – unde n-au avengerizat nimic (nici nu era vorba de vreo răzbunare, menirea lor era să apere omenirea), dar măcar ne-au clătit retinele cu un mega-țircus de mai mare dragul. Evident, numitul *circenses* a adus prinos de parale în buzunarele marvelienilor – și cam atât.

Avalanşa remake-urilor

În mod normal, optezi pentru un remake atunci când simţi cu convingere că poţi mai mult decât antecesorul - dar ultimii ani ne-au cotropit cu-o puzderie de refăcături trase numai *pour s'apprendre dans le travail* (vorba neamţului), sau, mai pe româneşte, *to learn ourselves in the job*. Reluări de subiecte vechi, acum-într-o-nouă-prezentare, doar ca să ne aflăm în treabă – boală de care n-au scăpat nici filme ilustre (la origini), nici nume la fel de ilustre (printre *remakers*).

Nu mai târziu de 2001, Tim Burton s-a trezit să abordeze din nou, cu un amestec de fidelitate faţă de carte şi marcă personală inimitabilă, capodopera lui Pierre Boulle - dar noua *Planeta maimuţelor* stă mult, mult mai jos de vechiul film al lui Schaffner.

Ceva similar a încercat şi Steven Soderbergh, un an mai târziu, cu inegalabilul *Solaris* al lui Stanislav Lem. Nu-i nimic rău în a te avânta să redai oarecum mai exact o operă literară ecranizată anterior în cheia liberă a unei mari personalităţi artistice, dar când zisa personalitate se numea Andrei Tarkovski... nu ştiu, da' pare-mi-se că *we have a problem*...

Mult mai simplu stau lucrurile cu tulburătorul avertisment al lui Norman Jewison, din 1975. Din câte ştiam, John McTiernan nu era tocmai un bou, dar al său *Rollerball* (2002) e strictamente o onanie mâhnită. *Rien de plus*.

Tot în acel an, s-a trezit unu', Simon Wells, să rafistoleze capodopera lui H.G. Wells *Maşina timpului* (2002). Drept să spun, lăsând la o parte originalul lui George Pal (1960), mult mai încântătoare fusese ecranizarea peste poate de liberă *Time After Time* (1979, Nicholae Meyer). Mare lucru, c-avem noi efecte speciale dibace, în 2002, şi că ne dăm mai sofisticaţi - că-n materie de înnoiri veritabile... cam pauză!

Una din cele mai mari tâmpenii s-a dovedit reluarea neuitaţilor morţi-vii ai lui Romero (care oricum mai fuseseră reluaţi şi înviaţi de multe ori, prin varii sechele şi remake-uri). În 2004, Zack Snyder a scos pe interval un *Dimineaţa morţii*, pentru ca în 2005 însuşi George A. Romero să ne probeze, cu *Tărâmul morţii*, că Dumnezeu, când vrea să piardă pe cineva, îl lasă să-şi piardă minţile el singur. La ce bun să te prosteşti cu bugete şi mijloace tehnice la ordinea zilei, când prima oară ai nimerit-o atât de bine într-un context minimalist, unde tocmai bugetul pe-o măsea şi entuziasmul unei găşti de prieteni îţi ridicaseră inspiraţia creatoare pe-o culme pe care nici cele mai fandosite devize şi procedee de filmare n-o pot egala?

Da' staţi, că-n acelaşi an a făcut şi Spielberg una nefăcută: *Războiul lumilor*. Dreptu-i că varianta iniţială (1953, Byron Haskin) era lejer penibilă, reţinându-se

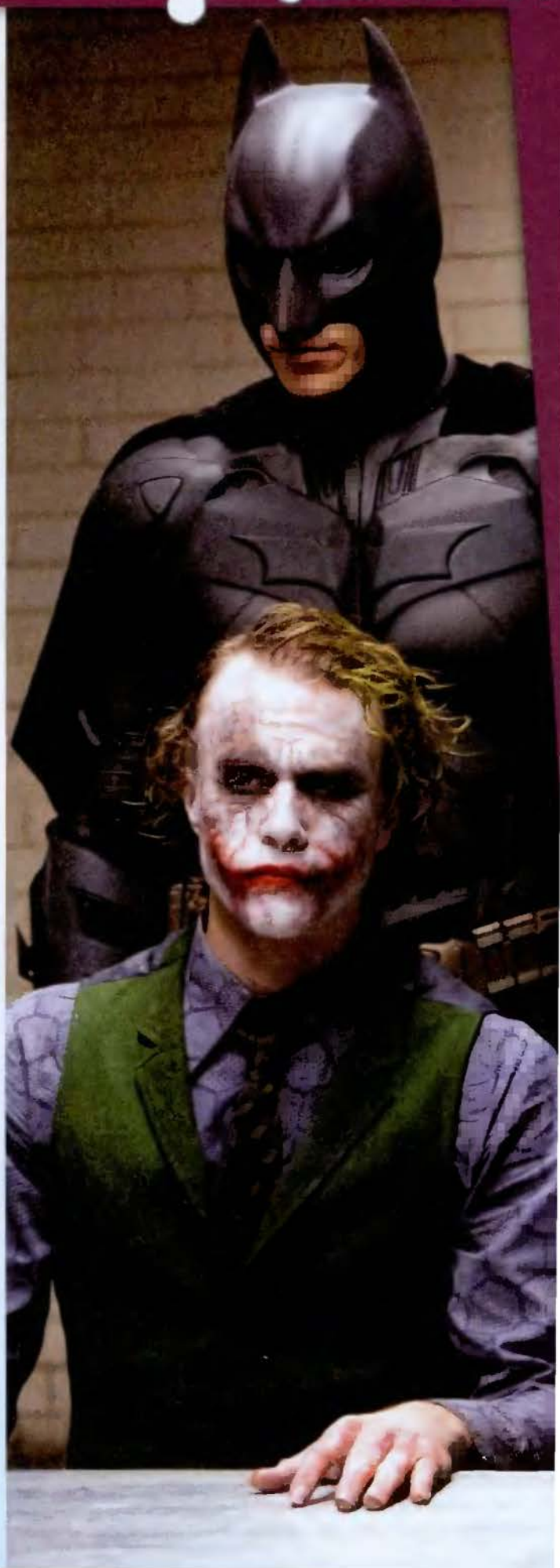

doar ca primă ecranizare a capodoperei wellsiene și nimic mai mult, așa că, măcar în cazul ăsta, s-ar fi justificat o adaptare serioasă, care să facă cinste operei, dar problema e că romanul lui Wells era, în mod legitim, tributar unor limite de cunoaștere științifică proprii epocii când a fost scris. Dacă Spielberg se rezuma la o ecranizare fidelă, lucrurile s-ar fi justificat - da' fraierul transmută povestea în zilele noastre, păstrându-i însă cam toate naivitățile scuzabile din secolul al XIX-lea. În plus, nu se lasă până nu-și inserează și propriile lui găuri logice - în frunte cu țâșnirea marțienilor, sau ce-or mai fi fost și ăia, din... adâncurile Pământului! De arătat, arată bine – și-n genere, tot spectacolul filmic arată bine, inclusiv prin alte câteva secvențe inspirate, dar logica de ansamblu scârțâie mai rău decât un tripod cu cracii neunși.

Nu trece mult (adică fix un an), și se-nfige și Peter Jackson cu al țâșpelea *King Kong* (2006). Dezlănțuit până la redundanță, cum îl știm, Jackson dovedește din nou că știe să filmeze meserie, mult și fără rost (mai ales în cavalcada eminamente orgiastică a dinozaurilor de pe insulă, sau în încăierarea interminabil-prăvălindă prin falia făr-de-fund, așa cum îi place lui, între Kong și doi T-Recși). În rest, un simplu „hai înc-o dată, să vedem ce-o ieși".

Body-snatchers-ii ne-au invadat de nu știu câte ori, de la Don Siegel încoace. Așa că, vezi mai sus: „Hai înc-o dată, că ce-are'"? N-are nimic - da' chiar nimic n-are filmuleața *Invazia* (2007), pentru care a tunat și i-a adunat pe doi, chiar, la regie: Oliver Hirschbiegel și James McTeigue (da' ăsta a zis că nu, să nu-l treacă și pe el pe generic, că avea și el copii și nu cadra să le strige colegii pe hol la școală: „Mă, tac-tu-i prost?")

Demult, tare demult, am iubit... nu „o mică fată", că aia-i Ana din piesa lui Tudor Chirilă - am iubit un film de Robert Wise, făcut în 1951. Dar, ca să rămânem în ton, au trecut ani, și viața s-a schimbat... așa că, în 2008, Scott Derrickson s-a băgat și el în seamă c-un remake: *Ziua când Pământul s-a oprit*... de plictiseală!

Vai, dar ce ne facem cu Jules Verne...?

Cu Jules Verne ne putem face multe, și bune, cum s-au și făcut – inclusiv ecranizarea din 1959, de Henry Levin, după romanul său inițiatic cu Axel și Profesorul Liddenbrook. Ce-i drept, nici ăia nu pricepuseră nimic din subtext, dar cel puțin făcuseră o transpunere onorabilă. Cetățeanul Eric Brevig, în schimb, n-a priceput nimic, nici măcar din ce-i aia cinema, așa că al său *O călătorie spre centrul Pământului* (2008) a ieșit ceva de râsu'-plânsu' curcilor. Măcar ca pretext de lansare a noii tehnologii 3D, și tot merita o oarecare diluare a concentrației de cretinătate - da' nici o șansă.

Cam același lucru s-a întâmplat, în 2009, cu faimoasa poveste dickensiană *Colindă de Crăciun* - a avut ghinionul să intre pe mâna expiratului de Robert Zemeckis, care nu mai are nimic în comun cu cel ce ne-a entuziasmat cândva cu antologica trilogie *Înapoi în viitor* (1985-1990) - sau, în context mainstream, cu pe bună dreptate oscarizatul *Forrest Gump*. Ce-i drept, încă de când cu *Expresul polar* (2004) și *Beowulf* (2007 - altă plictiseală sinistră), Zemeckis ne cam convinsese că-i cazul să-i cântăm veșnica pomenire.

S-a mai refăcut și *Înfruntarea titanilor* (2010, Louis

Letteier). Şi *Călătoriile lui Gulliver* (2010, Rob Letterman). Şi *TRON: Moştenirea* (2010, Joseph Kosinski), Şi *Conan barbarul* (2011, Marcus Nispel). Şi *Creatura* (2011, Matthjis van Heijningen). Şi ceva tot cu *Planeta maimuţelor - Rise of the Planet of the Apes* (2011, Rupert Wyatt). Mă rog, treaba lor.

Ba chiar şi *Total Recall – Memorie programată* (2012, Len Wiseman) - o manţocăreală fără pic de inefabil după clasicul film al lui Paul Verhoeven de anţărţ. O să râdeţi, dar din toate refăcăturile astea, cel mai mult m-a încântat *Cei trei muschetari* (2011, Paul W.S. Anderson). Ce-au muschetarii lui Dumas cu SF-ul...? Păi tocmai aia e – n'ica! Iar Anderson, pornind de la scenariul lui Alex Litvak şi Andrew Davies, reuşeşte aici o trăsnaie cu atât mai fermecătoare, cu cât e complet gratuită. Omul ştie meserie, nu-i vorbă – cum a dovedit şi-n *Cursa mortală* (2008), remake al filmului din 1975 al lui Paul Bartel.

Mai avem şi ecranizări...

Multe dintre ecranizări au fost abordate, inevitabil, printre remake-urile de mai sus - dar ne rămân şi câteva „ecranizări originale", ca să zic aşa... adică, aduse pe ecran pentru prima dată, cum ar veni... Măcar în ordine cronologică, prima care iese în evidenţă (valabilă şi la capitolul seriale - dar mai importantă ca transpunere a unei opere literare) este *Cronicile din Narnia*, după C.S. Lewis, în regia lui Andrew Adamson. Atât primul film, *Leul, vrăjitoarea şi dulapul* (2005), cât şi al doilea, *Prinţul Caspian* (2008), se ţin decent în chingi. Al treilea, *Călătorie pe mare cu Zori-de-zi* (2010, Michael Apted), e făcut mai mult ca să fie...

Arhicunoscuta povestire a lui Ray Bradbury, *Detunătura*, a beneficiat şi ea, în 2005, de o adaptare imediat uitată, în regia lui Peter Hyams (pe care încă nu l-am uitat, de pe vremea când ştia să facă filme). Nici Brian Aldiss nu e neglijat – povestirea sa *Supertoys Last All Summer Long* a devenit, în mâna unui Steven Spielberg încă în formă bună, *Inteligenţă artificială* (2001). Stephen King continuă să fie o sursă de ecranizări, fie mai răsărite, cum ar fi *Ceaţa* (2007, Frank Darabont), fie mai submediocre, ca *1408* (2007, Mikael Hafström) - dar duse şi apuse-s vremurile când prozele lui deveneau capodopere cinematografice, prin contribuţia câte unui De Palma sau Kubrik. Pe altă tarla, n-a fost tocmai rău, ca lucrătură, *Eu, robotul* (2004, Alex Proyas) - evident, inspirat din ciclul roboţilor lui Isaac Asimov -, dar problema e o abordare a sursei literare plină de fisuri. Unu la mână, titlul îl reproduce pe al celebrului volum de povestiri robotice care constituiau o sinteză organică - pe când scenariul improvizează mai degrabă o reţetă de roman gen *Peşterile de oţel*, *Soarele gol* sau *Roboţii zorilor*, în care neuitatul Elijah Bailey e înlocuit, din motive de corectitudine politică, de un detectiv pe nume Del Spooner, interpretat de Will Smith. Cu toată iscusinţa sa profesională, filmul lui Proyas rămâne doar o izbândă de moment care, vorba lu' ăl bătrân al lu' ăl bătrân (allu' Nea Mărin), fusă fusă şi să dusă.

De asemenea, începe să fie repus în drepturi un alt mare clasic: Philip K. Dick - pe lângă recenta re-ecranizare a celebrei *Ne reamintim pentru dumneavoastră*, menţionată mai sus, i-a mai apărut numele pe genericul neremarcabilului *Impostor* (2001, Gary Fleder), pentru ca imediat, însă, să urmeze unul dintre cele mai reuşite filme târzii ale lui Spielberg, *Raport special* (2002), despre puterile de precogniţie şi, pe cale de consecinţă, ipoteza viitorurilor alternative - apoi *Cecul sau viaţa* (2003, John Woo), şi încă un film de reţinut, *Viziuni întunecate* (2006) - din nou un periplu prin meandrele identităţii evanescente, sub imperiul unui drog consumat de un poliţist sub acoperire. În schimb, *Capcana viitorului* (2007, Lee Tamahori, după povestirea „Omul de aur"), n-a fost decât unul din ştifturile alea care ne arată cât de prost poate să joace Nicholas Cage când vrea să joace prost, precum şi Jessica Biel când vrea să joace şi atât. În fine, *The Adjustment Team* şi-a găsit o expresie cinematografică destul de acceptabilă în *Gardienii viitorului* (2011, George Nolfi), o isteaţă, deşi foarte schematică şi nu lipsită de clişee încercare de a descifra existenţa divinităţii prin prismă SF. În sfârşit, se aude că Ridley Scott ar pregăti un serial de patru ore la BBC după *Omul din castelul înalt*, iar printre proiectele lui Michel Gondry s-ar număra *Ubik* - favoritul meu personal din creaţia dickiană.

Rele, bune... foarte bune

Unul dintre dezavantajele inevitabile ale SF-ului este acela de a fi considerat, cu legitimitate doar parţială, un „gen" - când, de fapt, este mai degrabă un mod de simţire artistică, acoperind ca atare multe dintre genurile şi subgenurile proprii aşa-zisului domeniu mainstream. Iar din cele arătate mai sus vedem că, în urma acestei etichetări semijustificate, filmul SF a fost împins, într-o proporţie semnificativă, spre zona darului otrăvit al comercialului - bani cât cuprinde, şi creieri cât încape... pe-o măsea. Există, însă, şi filme SF neinscriptibile în categoriile conjuncturale de mai sus (seriale, francize, *sequels*, remake-uri, super-eroi etc.) - unele de-a dreptul penibile, meritând a fi menţionate doar prin ridicolul lor (uneori asociat cu succesul de casă), precum cele debitate de Roland Emmerich de când s-a prostit. Dacă în *Unde vei fi poimâine?* (2004) mai mişca el cât de cât, în schimb

10 000 î.Hr. (2008) e de-un ridicol multilateral dezvoltat, iar relativ recentul *2012* (2009) e pur și simplu un cumul neverosimil de supermijloace, efecte speciale și imbecilitate absconsă. (Cei drept, și astea erau „filme de gen" – apocaliptice, preistorice –, dar nu le puteam înscrie în capitolele de mai sus ale selecției noastre.) Pe de altă parte, pe lista producțiilor SF acceptabile ca de sine stătătoare se aliniază o serie de titluri mai mult sau mai puțin onorabile. Și chiar și unele dintre ele se circumscriu unor subgenuri (călătorii în timp, colonizări extraterestre, invazii, lumi postapocaliptice), dar, din aceleași motive, prefer să le abordez laolaltă, în acest grupaj final – asociate, cel mult, în paragrafe, dar nu și pe capitole.

Dacă tot ne-am referit mai sus la prostiile apocaliptice ale lui Emmerich, merită să menționăm în continuare *Melancolia* (2011, Lars von Trier), un film mainstream cu pretext SF: sfârșitul lumii adus de impactul cu un corp ceresc uriaș, proiectat în universul individual al câtorva personaje izolate. Ambițios, dar neîmplinit în plan interior, și splendid filmat. Mult mai echilibrat a fost *Copiii tatălui* (2006, Alfonso Cuarón), despre o omenire sortită pieirii prin sterilitate – și, foarte asemănător, *Alb orbitor* (2008, Fernando Meirells), explorând cu eleganță, profunzime și stil degenerarea unei societăți atinse inexplicabil de orbire.

Oarecum tangentă este și tema distopiilor, regăsită în *V de la Vendetta* (2005, James McTeigue) – un thriller de acțiune convingător, plasat într-o societate totalitară a viitorului – și, la un nivel inferior, în *Babylon A.D.* (2008, Matthieu Kassovitz), tot un film de acțiune, plin de intenții bune și idei valide, dar destrămate haotic, într-un fel de distopie postapocaliptică – noroc că-l salvează regia.

Ne mai reîntâlnim și cu jongleriile temporale, în onestul *Soția călătorului în timp* (2009, Robert Schwentke), axat mai mult pe elementul uman, tratat cu sensibilitate și poezie, sau în stufosul, pretențiosul și inegalul *Fântâna* (2006, Darren Aronofsky), ale cărui veleități calofil-artisticești creează o oscilație haotică între confuz și didactic, între sublim și ridicol, de o naivitate suverană.

O relativitate oarecum similară, asociată mai mult cu planurile imaginare și onirice, constituie substratul filmului *Transfer de identitate* (2011, Duncan Jones), incitant și captivant până la un punct, dincolo de care soluțiile devin expediate și extrem de lacunare în sfera rațiunii. Evenimentul, însă, îl constituie fără discuție *Începutul* (2010, Christopher Nolan) – considerat de mulți de-a dreptul „revoluționar". Într-adevăr, Nolan se înhamă la o sarcină extrem de laborioasă, de o complexitate dificil de urmărit, deși perfect logică, dezvoltată într-un spectacol vizual covârșitor și splendid gestionat. Singura problemă e... miza de fond, cu mult sub nivelul mijloacelor. Dincolo de tot acest efort titanic, regăsim aceeași problemă a dilemei dintre real și imaginar din vechiul dicton chinezesc cu înțeleptul care s-a visat fluture care s-a visat înțelept, sau din „Ruinurile circulare" ale lui Borges.

Monștrii de diverse facturi nu lipsesc nici ei din peisaj. Într-un context insolit – ingineria genetică în microcosm familial – se impune *Hibrid* (2009, Vincenzo Natali), oferind unul dintre cele mai interesante portrete de ființe imaginare, într-o ascensiune irezistibilă spre coșmar, deși, din păcate, finalul cam cade în clișee horror ieftine. Dar favoritul meu rămâne, pe departe, *Cloverfield* (2008, Max Reeves), un fel de „superproducție minimalistă" care, mimând abil procedeul camerei subiective, urmărește „de la firul ierbii" o noapte de coșmar în New Yorkul bântuit de un monstru uriaș aproape nedivulgat vizual. Se acumulează o tensiune greu de suportat, pe fondul unei umanități în degringolada panicii, iar filmul mai are și calitatea de a conține o serie de cheițe ascunse, deloc indispensabile perceperii pe diversele sale niveluri, dar apte oricând să ne dezvăluie și alte straturi.

Pentru că tot am amintit mai sus formulele minimaliste, precum și abordarea de tip cameră subiectivă, nu putem trece cu vederea *Activitate paranormală* (2007, Oren Peli – și cele trei *sequels* ale sale), un horror implicit, bazat eminamente pe sugestie și exprimat cu mijloace pe cât de economice, pe atât de expresive. Iar misterul de tip psihologic cu accente horror domină și tulburătorul *Donnie Darko* (2001, Richard Kelly), unul dintre jaloanele începutului de mileniu în materie de film SF. Imaginarul, într-un eșafodaj savant și pitoresc așa cum numai Terry Gilliam știe să edifice, constituie și canavaua din *Dr. Parnassus – Înfruntă-ți imaginația* (2010), deși nu egalează cele mai izbutite creații ale sale din secolul trecut. *2046* (2004, Kar Wai Kong) ne propune un joc psihologic foarte elaborat stilistic și plin de subtilități, labirintic, lent, greu de urmărit, dar plin de compensații pentru spectatorul răbdător, urmărind meandrele dintre prezent și viitor, dintre real și imaginar. Din același an datează și liderul SF-ului psihologic recent, un film foarte asemănător până la un punct, dar într-u câtva mai accesibil spectatorului de formație europeană și occidentală: *Străfulgerarea eternă a minții neprihănite*, al lui Michel Gondry, care ne-a delectat și cu bine venita porție de sinceritate din bizara și proaspăta sa comedie onirică *Arta viselor* (2006) – și, cum am mai spus, pare să ne pregătească întâlnirea cu inextricabilele interstiții și capcane ale realităților relative din *Ubik*, de Philip K. Dick.

Ar fi fost anormal ca, în această epocă a macrodesfășurărilor de efecte speciale, să nu ne plimbăm puțin și prin spațiu – ca în *Wall-E* (2008), fermecătorul desen animat al lui Andrew Stanton, care-l urmărește

pe roboțelul-gunoier al unei Terre devenite ghenă cosmică pe traiectoria unei tușante povești de dragoste. Nici Ridley Scott nu ne-a uitat, cu robustul său *Prometheus* (2012), o altă explorare prin abisurile universului, fără a-și dezminți gustul pentru expresivitatea plastică a decorurilor și a jocurilor de lumini. Iar rețeta space opera se regăsește în săltăreața joacă *Iron Sky – Invazia* (2012, Timo Vuorensola), delicioasă năzbâtie cu naziști refugiați pe Lună pentru a invada din nou Pământul când le vine la socoteală; partea proastă e că umorul cam scârțâie, dar filmul compensează printr-un surprinzător nivel al efectelor speciale, pentru o producție non-hollywoodiană.

Aceeași surpriză plăcută ne-o rezervă *District 9* (2009, Neill Blomkamp), deși a fost mult supraevaluat. Dincolo de spectacolul vizual ambițios și premisa ofertantă (deși nici pe departe originală – adoptarea pe Pământ a unor extratereștri naufragiați și nesuferiți), povestea scârțâie din toate încheieturile și se pierde curând în peisaj, printre intenții neduse până la capăt. Cam la fel stau lucrurile și cu un alt film pe tema colonizării spațiale, *Pandorum* (2009, Christian Alvart) – dar paradoxul atinge cote cosmice (în toate sensurile) cu așa-zisul supereveniment care a bulversat fandomul filmului SF acum trei ani: *Avatar*, de James Cameron.

Nu încape nici o îndoială că *Avatar* constituie spectacol cinematografic la cote superlative – cam la fel cum, în finalul secolului trecut (și al articolului meu aferent) făcuse *Amenințarea fantomei*. Credeam, atunci, că am văzut tot ce se poate vedea în materie de film SF – ba chiar, de cinema dincolo de orice etichetări de gen. Cât ne-am înșelat! În 2009, Cameron ne arată că nu văzuserăm nimic – o lume planetară incomparabil mai dezlănțuit imaginată, mai complex concepută și mai veridic adusă sub ochii noștri... Ba mai mult, în ochii noștri, direct pe retină, de vreme ce a inaugurat și procedeul Imax. Singura problemă e banalitatea și subțirimea poveștii – nu degeaba mulți i-au zis „un *Pocahontas* în spațiul cosmic". S-a lansat scuza că insolitul vizual și tehnic al filmului ar fi atât de șocant, încât era mai sănătos ca pe planul conținutului să ne servească o povestire ușurică, spre a nu ne zăpăci de cap prea tare... Nimic mai fals! Una din regulile fundamentale ale artei se referă la echilibrul între conținut și mijloacele de expresie (aceasta neînsemnând nicidecum că povestea și substanța ei ar trebui să fie complicate și dificile – dimpotrivă: multe dintre cele mai complexe și consistente filme ale tuturor timpurilor, SF ca și mainstream, își mențin o admirabilă limpezime în relația cu spectatorul). Altfel, ajungem la concluzia pe care am exprimat-o la rândul meu, în analiza *Avatarului* – o orgie a formelor fără fond.

... Ceea ce ne aduce și la concluzia actualului demers.

În filmul SF, formele au atins desăvârșirea. În schimb, așa cum am arătat la început, substanța fondului s-a rarefiat mult, în ultimul deceniu, față de densitatea de filme mari din secolul trecut. Să se fi epuizat oare temele SF și ideile originale pe care le generează...? Sau, mai degrabă, la fel cum s-a întâmplat și după alte răspântii revoluționare din istoria cinematografului (apariția sonorului, trecerea la pelicula color, diversele etape ale evoluției efectelor speciale etc.), va fi de ajuns doar să ne regăsim echilibrul profesional și artistic, pentru a ne avânta pe tărâmul unui viitor încă necunoscut...?

Un dialog între ştiinţă, ficţiune şi spiritualitate

Tagore şi Einstein s-au cunoscut cu ajutorul doctorului Mendel, un prieten comun al celor doi. Pe 14 iulie 1930, Tagore l-a vizitat pe Einstein la locuinţa acestuia din cartierul Kaputh din Berlin, iar Einstein l-a întors vizita lui Tagore, întâlnindu-se la reşedinţa doctorului Mendel. Cele două întâlniri au fost înregistrate şi tot atunci a fost făcută fotografia de mai sus. Conversaţia din 14 iulie este redată mai jos şi a fost publicată pentru prima oară în cartea *Religia omului* de Rabindranath Tagore.

TAGORE: Astăzi am discutat cu dr. Mendel despre ultimele descoperiri matematice care ne spun că, în sfera atomilor infinitezimali, norocul are propriul său rol; drama existenţei nu este absolut predestinată caracterului.

EINSTEIN: Faptele care conduc ştiinţa către această variantă nu exclud cauzalitatea. Se încearcă aflarea noţiunii de ordine într-un plan superior. Ordinea este acolo unde elementele majore se împletesc şi ghidează existenţa, dar în elementele minore ordinea este greu de perceput.

TAGORE: Aşadar, dualitatea se află în cele mai adânci rădăcini ale existenţei; contradicţia dintre impulsul liber şi voinţa directivă care acţionează asupra ei şi dezvoltă o schemă ordonată a lucrurilor.

EINSTEIN: Fizica modernă ar spune că nu sunt contradictorii. De la distanţă toţi norii par la fel, dar, văzuţi de aproape, arată ca nişte picături de apă dezordonate.

TAGORE: Văd o paralelă cu psihologia umană. Nu ne putem controla pasiunile şi dorinţele, dar caracterul nostru subjugă aceste elemente într-un tot armonios. Oare se întâmplă acelaşi lucru şi în lumea fizică? Sunt oare elementele nesupuse, dinamice şi au voinţă proprie? Există oare în lumea fizică un principiu care le domină şi le aduce într-o unitate ordonată?

EINSTEIN: Chiar şi elementele au o ordine statistică; elementele de radiu îşi vor menţine mereu ordinea specifică, aşa cum au făcut-o dintotdeauna. Aşadar, ordinea statistică a elementelor există.

TAGORE: În caz contrar, drama existenţei ar fi prea hazardată. Norocul şi voinţa fac ca existenţa să fie mereu nouă şi vie.

EINSTEIN: Cred că tot ceea ce facem are propria cauzalitate; cu toate acestea este bine că nu putem să ne dăm seama de asta.

TAGORE: În relaţiile interumane există şi un element de elasticitate, puţină libertate într-un interval scurt, şi anume exprimarea propriei personalităţi. Aduce cu sistemul muzical din India, care nu este atât de rigid ca acela din Vest. Compozitorii oferă o schiţă strictă, un sistem de aranjamente ritmice şi melodice, iar interpretul poate improviza pe baza acesteia. El trebuie să urmeze regulile melodiei, ca apoi trăirile sale să fie exprimate prin improvizaţii ce respectă regula prescrisă. Elogiem compozitorul pentru geniul său de a crea o bază şi superstructuri de melodii, dar ne aşteptăm ca interpretul să-şi arate priceperea în crearea de înfloriturii şi ornamentaţii muzicale. În creaţie urmăm legea centrală a existenţei, dar, dacă nu ne îndepărtăm singuri de ea, putem beneficia de suficientă libertate în limitele personalităţii noastre pentru o exprimare proprie completă.

EINSTEIN: Acest lucru este posibil doar dacă în muzică există o tradiţie artistică puternică, tradiţie care să ghideze mintea oamenilor. În Europa, muzica s-a îndepărtat prea mult de arta şi sentimentele tradiţionale şi a devenit un fel de artă secretă, cu propriile reguli şi tradiţii.

TAGORE: Trebuie să fii absolut supus acestei muzici mult prea complicate. În India, libertatea unui interpret stă în propria sa personalitate creativă. Poate să interpreteze melodia compozitorului ca şi cum ar fi a lui, dacă deţine puterea de a se afirma creativ în propria interpretare a legii generale a melodiei pe care trebuie să o reproducă.

EINSTEIN: Este necesar un nivel artistic deosebit de înalt pentru a înţelege în totalitate ideea pe care

melodia originală o transmite, astfel încât interpretul să poată improviza. În această țara, improvizațiile sunt deseori prestabilite.

TAGORE: Dacă în comportamentul nostru urmăm legea bunătății, putem avea o libertate reală de autoexprimare. Principiul după care ne ghidăm este acolo, dar propria noastră creație îl face adevărat și individual. În muzică este o dualitate între libertate și ordine prestabilită.

EINSTEIN: Dar cuvintele dintr-un cântec sunt și ele libere? Vreau să spun, are interpretul libertatea de a pune propriile sale cuvinte în melodia pe care o cântă?

TAGORE: Da. În Bengal avem un gen de muzică pe care noi îl numim *kirtan*, care îi oferă cântărețului libertatea de a introduce comentarii suplimentare sau fraze care nu există în cântecul original. Aceste evenimente stârnesc mult entuziasm, pentru că auditoriul este mereu încântat de sentimentele frumoase și spontane adăugate de interpret.

EINSTEIN: Forma metrică este strictă?

TAGORE: Da, destul de strictă. Nu poți să depășești limitele de versificație; ritmul și tempoul sunt fixe, așadar toate variațiile cântărețului trebuie să le respecte. În muzica europeană aveți o libertate asemănătoare în ceea ce privește tempoul, dar nu și melodia.

EINSTEIN: Muzica indiană poate fi cântată și fără cuvinte? Se poate înțelege o melodie fără versuri?

TAGORE: Da, avem cântece în care includem sunete fără semnificație, care au rolul de a conduce notele. În nordul Indiei, muzica e o artă independentă, nu e interpretarea cuvintelor și a gândurilor așa cum e considerată în Bengal. Muzica e foarte interioară și subtilă și reprezintă ea însăși o întreagă lume a melodiei.

EINSTEIN: Nu este polifonică?

TAGORE: Instrumentele nu sunt folosite pentru armonie, ci pentru a păstra tempoul și pentru a dărui volum și profunzime. După impunerea armoniei în muzică, au avut de suferit melodiile?

EINSTEIN: Câteodată da. Câteodată armonia înghite melodia în întregime.

TAGORE: Melodia și armonia sunt ca liniile și culorile în pictură. O simplă pictură liniară poate fi foarte frumoasă; dacă îi adăugăm culori, ar putea deveni neclară și neimportantă. Cu toate acestea, culorile împreună cu liniile pot crea imagini minunate, atât timp cât nu le sufocă și nu le distruge valoarea.

EINSTEIN: Este o comparație frumoasă; linia este chiar mai veche decât culoarea. Se pare că muzica voastră are o structură mult mai bogată decât a noastră. Și cred că la fel și muzica japoneză.

TAGORE: Efectul pe care muzica din Est și din Vest o are asupra minții noastre este greu de analizat. Muzica occidentală îmi provoacă emoții puternice. Simt că este minunată, că are o structură complexă și o compoziție frumoasă. Muzica noastră mă atinge și mai mult prin versurile ei. Muzica europeană are un caracter epic; are o bază amplă și o structură gotică.

EINSTEIN: Iată o întrebare la care noi, europenii, nu putem răspunde corect, pentru că suntem prea obișnuiți cu muzica noastră. Vrem să știm dacă muzica noastră exprimă un sentiment uman convențional sau fundamental, dacă este normal să simțim consonanța și disonanța sau este o convenție pe care noi o acceptăm.

TAGORE: Nu știu de ce, dar nu prea înțeleg pianul. Îmi place mai mult vioara.

EINSTEIN: Ar fi foarte interesant de studiat efectele muzicii europene asupra unui indian care nu s-a mai întâlnit în tinerețe cu acest tip de muzică.

TAGORE: O dată l-am rugat pe un muzician englez să analizeze o piesă de muzică clasică și să îmi explice elementele care aduc frumusețe acelei piese.

EINSTEIN: Partea dificilă este că muzica frumoasă, fie ea din Est sau din Vest, nu poate fi analizată.

TAGORE: Corect, și ceea ce emoționează cel mai mult auditoriul depășește propria înțelegere.

EINSTEIN: Aceeași nesiguranță o regăsim în toate experiențele fundamentale, în reacția noastră față de artă, fie ea din Europa sau Asia. Chiar și această floare roșie de pe masa ta poate să nu însemne același lucru pentru amândoi.

TAGORE: Și totuși va exista mereu un proces de reconciliere între Europa și Asia, preferința individuală în raport cu standardul universal.

Traducere **Mihaela Vădan**

Concurs Anticipația 2013: TAGORE

În 2013 se împlinesc 100 de ani de la acordarea Premiului Nobel pentru Literatură poetului indian pe care europenii l-au numit Tagore. Rabindranath Tagore este, de fapt, numele europenizat al lui Rabindranâth Thâkur, scriitorul și filozoful indian, din provincia Bengal, care a fost supranumit Sufletul Bengalului și Profetul Indiei moderne. Tagore a fost o personalitate polivalentă de prim rang, precum și... un vizionar. De aceea, Anticipația îl va celebra în anul 2013 printr-un concurs de traduceri și eseuri (de orice gen: artistic, filozofic sau științific) inspirate din opera sa. Concursul se va desfășura pe site-ul **anticipatia.com** Puteți accesa direct pagina dedicată concursului sau utilizând QR-code-ul de pe această pagină, inclusiv pentru a face cunoscută unui prieten talentat oportunitatea de a participa.

http://tagore.a21.ro

Scena festinului

Cât de întinsă ar trebui să fie masa petrecerii dacă toți cei din ceata lui Harap-Alb ar consuma și ei cât Fomilă?

Iată o problemă de gazdă primitoare îngrijorată că nu-i va ajunge casa pentru a-și liniști oaspeții. Nervoasă, ea ar putea exploda...

– Pentru mâncăii ăștia mi-ar trebui zece palate! ... și-ar zice ea, cu năduf, desigur.

Și apoi, lăsând la o parte excesul de politețe și devenind mai pragmatică, și-ar putea spune în gând, ca pe o revelație, propoziția în care ar sta ascunsă soluția magică.

– O să-i pun la masă pe rând! ...va exclama gazda noastră și va repeta de câteva ori ca pe o mantră, concluzionând...

– Daaa, ...o să-i pun la masă pe rând!

Însă, dacă oaspeții ar urma să zăbovească o perioadă îndelungată, gazda noastră ar descoperi că problema poate deveni și mai dramatică.

– Ăștia o să-mi termine cămara în trei zile și, chiar și așa, chiar dac-aș umple-o mereu, timpul unei zile nu-mi va ajunge să-i țin îndestulați pe toți! Ah, de-ar ține ziua cât anul!

Iar, după un scurt răgaz, deja cu tragism...

– Și... dacă mai fac și copii între timp?!... Se înmulțesc!... Nici nu vreau să-mi imaginez!... Vai mie! S-ar putea ca unora să nu le mai revină nici un loc și nici să le mai vină rândul... Vai lor!

***

Ei bine, această gazdă există. Îi zicem Terra și i-a fost dat să ne găzduiască. Ce facem? Renunțăm la copii sau ne lepădăm de apucăturile ajunse deja „de poveste"? Însă...

Însă, această gazdă nu se comportă chiar ca în scena de teatru de mai sus. Ne-a lăsat cămara pe mână și atât. Nu-i pasă că nu ne pasă. Și nu-și va spune, în nici un caz, nici „vai mie" și nici „vai lor"! Și nici n-o putem condamna c-ar fi cinică. Asta-i. Viața ei va merge înainte, cu sau fără noi, oamenii.

***

De ce-oi fi simțit nevoia să înfrumusețez atât de mult realitatea? Pentru public? Numai pentru că publicul vine puhoi doar la strălucire și happy end?

Dar, uite! Chiar și așa înfrumusețată, tot nu voi avea cum să evit o problemă. Privind acum cu ochii publicului, se ivește o imagine neplăcută. E golul de pe fața de masă, rămas după ce vreun Fomilă s-a sculat de la festinu-i de-un an, în care a mâncat, a băut, a circulat, a hăhăit și a comandat, pe deasupra, ce desert o mai fi poftit el. Golul, nu pata! Asta pentru că este ceva care pe nesimțite se adâncește dramatic în timp. În viitor, și nu în prezent sau în trecut! Și ăsta-i adevărul gol-goluț!... Cum să mai scornești un happy end?

E clar, scena asta nu merge. O eliminăm. E grotesc să-ți afurisești spectatorii. Vor înțelege că este vorba despre ei. Trebuie s-o pun pe seama altora!

Îmblânzirea festinului

Politicienii au pretenția ca și celor mai grave lucruri de care s-ar putea face responsabili să li se dea o tentă cât mai neutră. Iar dacă cineva nu ține cont de asta, atunci își riscă finanțarea, cariera, imaginea publică. Ba, de multe ori, se mai trezește câte unul să pretindă pedepse mai aspre. Noroc că jurisprudența a tras concluzia pe dos față de cum și-ar fi dorit mulți dintre ei și consideră că obrazul lor fiind mai gros, iar asta aducându-le avantaje, pot suporta adresări mai tari decât omul de rând. Însă cel puțin finanțările și cariera le cam pot articula.

Ca urmare, oamenii de știință au devenit foarte atenți cum își botează conceptele atunci când acestea au vreo bătaie politică. De exemplu, în analizele, rapoartele și studiile lor, în loc să spună volumul de furăciune, vor utiliza termenul de economie informală, iar în loc de inegalitate cruntă, vor nota că s-a constatat o disparitate accentuată. Așa că, izbiți cu limba de lemn, mare parte dintre alegători nu prea mai au răbdare să citească. Și chiar dacă unii o fac, gravitatea morală a situației ajunge să fie mult estompată, enervarea mai mică, probabilitatea de ridicol în caz de revoltă mai mare. Cauzele și efectele

cu semnificații profunde, ca lăcomia și sărăcirea, dispar din prim-planul lecturii, locul lor fiind luat de termeni savanți.

Câte zile din porția generațiilor următoare s-ar ciunti dacă toți ar consuma la fel? De pildă, cât un saudit, american, australian, neamț ori, la capătul celălalt, cât un etiopian sau sierraleonez.

Răspunsul este năucitor. De exemplu, dacă toți am adopta stilul de viață american, atunci am ciunti din porția celor care ne vor urma cât pentru nouă generații! Pe când un sierraleonez de-abia dacă ajunge să consume o treime din cât i s-ar cuveni într-o viață, ce-i drept, în ipoteza unei lumi inacceptabil de egalitariste. Cum am putea numi un astfel de indicator? Indicatorul de rapt de la generațiile următoare? Rapt, jaf, deposedare, furt... nici unul dintre acești termeni nu ar suna însă corect politic. Finanțările, carierele și altele ar fi puse-n pericol. Așa stând lucrurile, cum se poate rezolva problema cu diplomație științifică?

Ei bine, problema îmblânzirii imaginii festinului a fost rezolvată. Bravos! Iată cum. Dacă Pământul ar fi suficient de mare, n-ar mai fi vreo problemă.

Așadar, de câte Pământuri ar fi nevoie ca să susținem o populație globală dacă toți ceilalți ar adopta unul sau altul dintre tiparele de consum din diferitele areale geopolitice? Zece, nouă, opt, unul... o treime?

Un astfel de răspuns sună mai digerabil. Sugerează o situație ca un fel de lansare pentru cucerirea spațiului. E mai SF și permite nutrirea cu speranțe și fantezii. Și indicatorul asociat a putut fi botezat mult mai plastic. În engleză, literal - „călcătura ecologică" *(ecological footprint)*, în română - „amprenta ecologică". În română, și mai delicat, nu?

Dacă citim datele de mai sus împreună cu alți indicatori, cum ar fi cel care pasămite ar măsura dezvoltarea umană, ajungem la o concluzie paradoxală: cu cât dezvoltarea umană înaintează astfel, cu atât este mai puțin probabil ca omenirea să fie suportată de planetă.

Asta îmi amintește de două expresii românești care capătă acum un sens cauzal: „A nu-l mai încăpea nici Pământul" și „a nu-l mai răbda nici Pământul".

Dramatic.

Bunăstarea umană și amprentele ecologice

Tabel comparativ

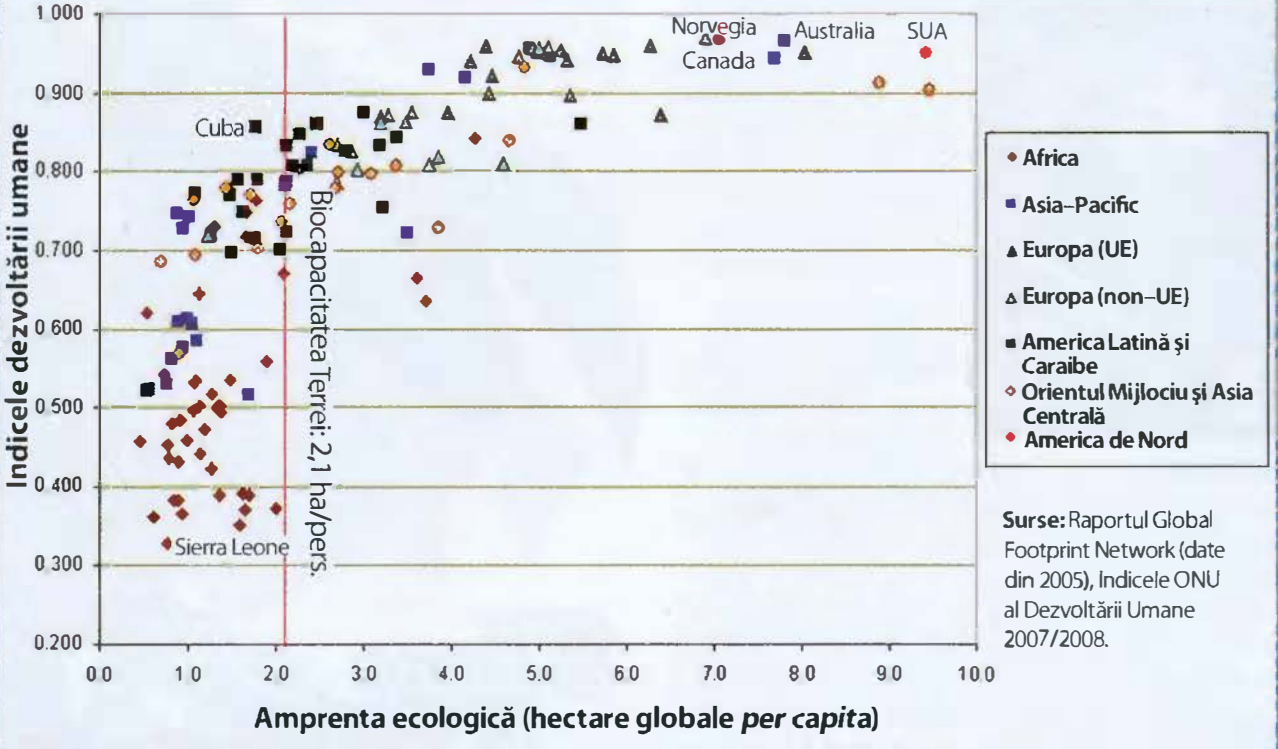

Surse: Raportul Global Footprint Network (date din 2005), Indicele ONU al Dezvoltării Umane 2007/2008.

Exclusiv AA

Harap Alb, supererou

Interviu cu Mihai Ionaşcu

Cel mai îndrăgit erou românesc prinde din nou viaţă în paginile revistei *Harap Alb Continuă*, cea mai nouă publicaţie de bandă desenată din România, cu o grafică ce ne aduce aminte de supereroii americani. Mihai Ionaşcu, iniţiatorul acestui proiect de reinventare şi aducere în secolul XXI al eroilor cu care au copilărit atâtea generaţii, ne povesteşte despre istoria lui Harap-Alb şi cum putem reinventa un personaj de basm pentru a-l atrage pe tinerii cititori de astăzi.

Cum ţi-a venit ideea de a lucra cu personajul Harap-Alb, de a face rebranding unui basm clasic românesc şi de ce crezi că aveam nevoie de aşa ceva?

Ideea unei benzi desenate cu Harap-Alb nu este nouă. Au existat de-a lungul timpului mai multe benzi desenate cu Harap-Alb, fie că au fost numite „bandă desenată", fie că au fost numite „desene animate". La câteva generaţii odată, apare câte o iniţiativă de acest fel. Aş putea menţiona desenele lui Ary Murnu de la 1924 (cea mai veche bandă desenată cu Harap-Alb despre care ştim noi) sau „În lumea lui Harap-Alb" a lui Sandu Florea, cu care a luat un premiu internaţional în 1980... Astăzi i-a venit vremea din nou. Poate nu ştiaţi, dar Harap-Alb este singura poveste de pe vechile „liste de lecturi obligatorii" care a supravieţuit schimbărilor din programele şcolare. Ceva îl face rezilient. Cât despre rebranding şi prezentarea lui într-o formă nouă... este parte din capacitatea de supravieţuire a unui personaj mai vechi de o sută de ani. Majoritatea oamenilor şi-l imaginează pe Harap-Alb îmbrăcat în straie populare, cu opinci şi chimir. Asta pentru că Ion Creangă a creat basmul în urmă cu peste o sută treizeci de ani. Dacă Ion Creangă l-ar fi scris astăzi, în mod sigur l-ar fi adaptat la realităţile vieţii moderne. Aşa cum se „îmbracă" poveştile lui Caragiale în funcţie de moravurile zilelor noastre şi au acelaşi succes indiferent de garderobă şi manierele actorilor, la fel şi povestea lui Creangă este transpusă într-o formă actuală, uşor de înţeles pentru publicul de azi. Ca exemplu, ultima adaptare după romanul lui Robert Louis Stevenson, *Treasure Island/Comoara din insulă* este un film de animaţie numit *Treasure Planet*, unde printre personaje se numără roboţi şi mutanţi, iar acţiunea are loc în viitorul îndepărtat. Toate artificiile nu detractează povestea, dar servesc scopul de a o face mai pe înţelesul audienţei moderne. Exact asta e ce am încercat şi noi să

facem cu Harap-Alb. Și este nevoie de Harap-Alb pentru că face parte din folclorul și cultura română, este o operă importantă care merită luată în seamă și de generația noastră. Fiecare generație are nevoie de un Harap-Alb. Nu mă îndoiesc că peste 20-30 de ani un alt set de editori și redactori vor lucra la o altă versiune a lui Harap-Alb.

Crezi că apariția revistei îi va determina pe cititorii tăi mai tineri să se întoarcă la povestea lui Harap-Alb?

Nu am nici o îndoială. Revista a apărut pe piață de mai puțin de zece zile și deja avem o sumedenie de reacții pozitive. Am primit mesaje de la tineri care ne spuneau că au citit povestea ca atare pentru că nu mai aveau răbdare să vadă continuarea în numărul următor al revistei.

Povestește-ne un pic despre noua față și identitate a personajelor.

O bandă desenată necesită unele lucruri care sunt diferite de cerințele unei povești. Un personaj de poveste nu are nevoie de suport, de un *back-story* dincolo de sfârșitul poveștii. Cum revista noastră nu are un sfârșit pentru că, după cum îi spune și numele, va continua dincolo de povestea lui Creangă, ne-am văzut nevoiți să ne uităm mai atent la trecutul eroilor noștri, la felul lor de-a fi, cum se comportă când sunt singuri, care este dinamica într-un grup și, nu în ultimul rând, la numele lor.

Este foarte ușor să folosești numai denumirea de „Harap-Alb" atunci când spui o poveste relativ scurtă. Dar devine straniu când trece ceva vreme și realizezi că personajul tău nu are un nume, ci doar o poreclă. Cum ar fi ca, după nuntă, fata împăratului Roșu să-i spună: „Harap-Alb dragă, te rog deschide fereastra." Ne-am adus aminte că pe Spider-Man îl cheamă de fapt Peter Parker, iar pe Superman - Clark Kent. Astfel încât i-am numit Ștefan pe Harap-Alb, Mara pe fata Împăratului Roșu, Miron pe Gerilă și așa mai departe. Fiecare a căpătat un nume pur românesc. Superputerile personajelor au venit direct de la Creangă. Gerilă îngheță totul cu suflarea în jurul lui. Care e diferența dintre Gerilă și Mr. Freeze? Sau dintre Păsări-Lăți-Lungilă care „se întindea până la ceruri" și Mr. Fantastic din *Fantastic 4*? Singurele diferențe sunt că Gerilă și Păsărilă sunt personaje românești și că au cu aproape optzeci de ani mai mult decât supereroii americani.

De unde vine pasiunea ta pentru bandă desenată?

De la oameni precum Puiu Manu și Mircea Arapu care făceau bandă desenată în *Cutezătorii* și *Pif*. Am crescut cu mirajul casetelor pline cu desene din revista *Cutezătorii*. Dacă nu mă înșel, Viorel Pârligras (unul dintre ilustratorii mei preferați) a debutat cu o bandă desenată într-un almanah *Anticipația*.

Harap-Alb este o figură emblematică a românilor. Ai încerca să îl impui și pe piața internațională?

Ce ar însemna pentru cititorii români aventurile lui Sam Steele, de pildă? Sam Steele e un erou canadian. În absența unui context cultural, Harap-Alb este o poveste frumoasă, care este foarte posibil să fie apreciată de un străin de cultura noastră, dar fără să i se lipească de suflet. Harap-Alb este pentru români și cel puțin pentru viitorul previzibil, eu intenționez să-l păstrez pentru români.

Ce alte personalități/personaje din cultura noastră crezi că ar avea potențial ca să fie transformate în bandă desenată?

Multe. Nenumărate aș putea spune. De la personaje de basm (Greuceanu, Făt-Frumos) până la personaje istorice pierdute în negura vremurilor. De pildă, Haiganu (numele lui Ochilă din revista *Harap Alb continuă*) a fost un șef de trib trac care, acum vreo două mii de ani, cucerise aproape toată Tracia Minor. A fost un fel de Alexandru Macedon. N-a beneficiat însă niciodată de „PR-ul" de care s-a bucurat Alexandru Macedon. Și câți nu sunt asemenea lui...

A consemnat **Ana Nicolau**

Povestea lui MIRON zis GERILĂ

SCENARIU: MIHAI IONAȘCU
BENZI DESENATE: ANDREI MOLDOVAN
TITLU: IONUȚ POPESCU
STORYBOARD: OCTAV UNGUREANU

În vremuri întunecate, barbarii pârjoleau pământul și luau tot ce le poftea inima... chiar și meșteri iscusiți.

...și dus departe, în nordul înfrigurat.

MIȘCĂ-TE!

Așa se face că Daidur fierarul a fost răpit...

Acolo a robit Daidur, făurind arme și armuri...

BING BIING

...legat de picior, precum un câine și hrănit cu coji de la masa sălbaticilor.

Până când într-o noapte, și-a tăiat legăturile de fier.

...și a fugit unde a văzut cu ochii mai adânc în nord, până ce frigul l-a doborât și a căzut aproape înghețat.
Așa l-a găsit un uriaș al gheții...
...pe jumătate îngropat în nămeți.
Uriașii trăiau în măruntaiele muntelui, fioroși la privit dar, blânzi la suflet.
Daidur i-a îndrăgit și, recunoscător, i-a învățat cum să lucreze fierul.
Cu vremea, s-a apropiat de Keraglacia, fiica uriașului care îl salvase.

Keraglacia a devenit soția lui Daidur...
VIAȚĂ LUNGĂ!
ȘI COPII FRUMOȘI!
și viața și-a urmat cursul.
În timpul ăsta, împinși dintre oameni, barbarii fugeau tot mai înspre nord...
...așa au dat peste tribul uriașilor.
...și însetați de sânge, i-au atacat fără milă.
UCIDEȚI!
LA MOARTEEE!

Puternici erau uriașii, dar barbarii erau mulți. Tribul uriașilor era sortit pieirii...
GAAHAAH
FOOOOOOUUU
În vâltoarea luptei, Daidur a scăpat neatins... nu însă și Keraglacia...
KERA... NU... NUUU!
PENTRU MINE E PREA TÂRZIU... DAIDUR, JURĂ-MI CĂ AI SĂ-L DUCI DEPARTE!
A fugit Daidur, protejându-l pe micuțul Miron.
S-au hrănit cum au putut și luni mai târziu au ajuns în satul lui Daidur.

Miron a crescut aici printre ceilalți copii...
...a învățat meșteșugul tatălui...
...cu vremea, însă, a început să devină tot mai clar că Miron nu era tocmai un copil obișnuit.
E MOȘU' NEBUNU'!!!
STAȚI, MĂI COPII!
OPRIȚI-VĂ!
AAAAA!
SĂ NU TE MAI APROPII DE COPIII MEI... GERILĂ!
GERILĂ DEGERILĂĂă!
HA HA HA
MI-E FRIG, MA-MA-MA-MI...
Umilit de săteni, Miron a crescut ursuz și morocănos.

Au trecut anii. Sătul de batjocură, Miron și-a făurit armură...
...și și-a luat rămas-bun de la tată...
...MĂ TEM CĂ ÎNTR-O ZI N-O SĂ MĂ MAI POT ABȚINE!
DU-TE FIULE, DACĂ ASTA ȚI-E VREREA...
Plecat în lume, Miron s-a tocmit mercenar, când ici când colo...
ATACAȚI TURNURILE! POARTA E A MEA!
URĂSC MERCENARII!
DACĂ N-AR FI AȘA MARE...
AȘA RECE AI ȘI INIMA?
NU DEGEABA MI SE SPUNE... GERILĂ!

N-a stat niciodată prea mult într-un loc. A lucrat și ca fierar pe la curți împărătești, a umblat pământul în lung și-n lat...
Până într-o bună zi, când un tânăr prinț, îmbrăcat în haine sărace, îl găsește în drumul lui spre aventură...
Harap Alb
continuă...

Harap Alb continuă...

episodul I

Întâlnirea cu Spânul

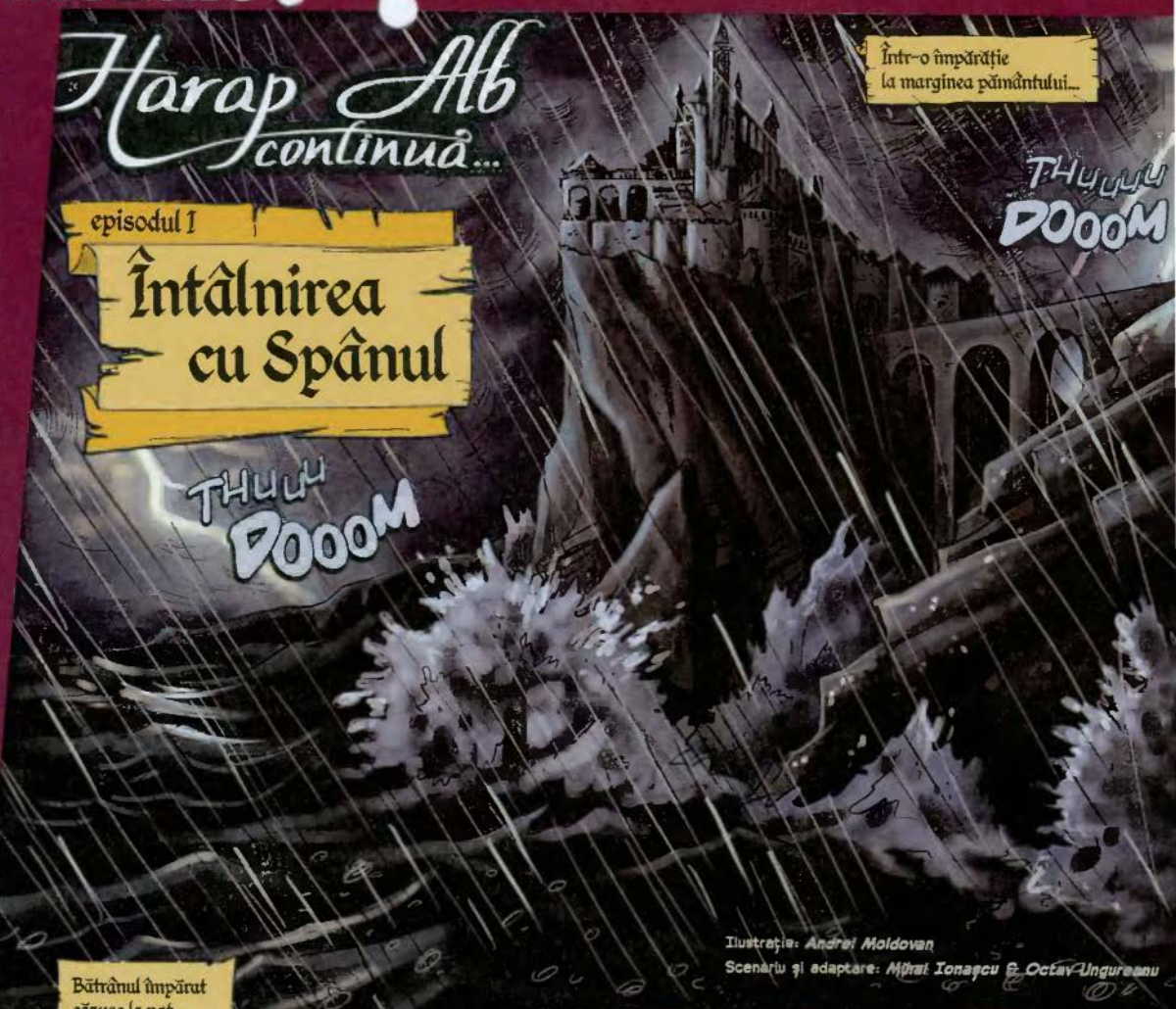

Ilustrație: *Andrei Moldovan*

Scenariu și adaptare: *Mihai Ionașcu & Octav Ungureanu*

Avea însă un frate cu care nu se mai văzuse din tinerețe.
DRAGA MEA, VREAU SĂ SCRII CARTE FRATELUI MEU...
La un alt capăt de lume, viața unui mic regat curgea liniștită sub conducerea unui rege drept. Până într-o zi...
...când regele primește un mesager...
MĂRIA TA, ADUC SCRISOARE CU LIMBĂ DE MOARTE DE LA VERDE ÎMPĂRAT.
THUMP
THUMP
THUMP
CITIȚI CONTINUAREA AVENTURILOR LUI HARAP ALB ÎN REVISTA HARAP ALB CONTINUĂ!
Harap Alb

FORUMUL ANTICIPAȚIA 2013

Tema:

PARADISCIPLINARITATEA

Situaţia sau atitudinea de a se plasa
dincolo de un domeniu disciplinar consacrat

Dezbaterea se va desfăşura pe
www.anticipatia.com

PREVIZIUNEA NOASTRĂ PENTRU SECOLUL XXI

Secolul XXI va marca părăsirea perspectivei de inspiraţie mecanică asupra lumii, prin orientarea de la aspectele dinamice la cele evolutive. Se va produce o străpungere paradisciplinară - în plan conceptual, graniţele dintre fizic, biologic şi psihologic vor fi reaşezate, mult estompate sau chiar şterse.

Vă puteţi înscrie la dezbateri şi vă puteţi invita prietenii, cu numai 2 click-uri, accesând direct aplicaţia dedicată de la adresa: http://dda1.a21.ro sau, şi mai simplu, cu ajutorul telefonului mobil, utilizând codul QR din această pagină.

aria

În secolul XXI,
Tehnologia a întâlnit Lectura.

Şi aşa vor trăi lungi călătorii în viitor.

Cu Evolio Aria, lectura capătă noi dimensiuni: bibliotecă imensă, pagini cu funcţii magice şi librării câte-n lună şi-n stele

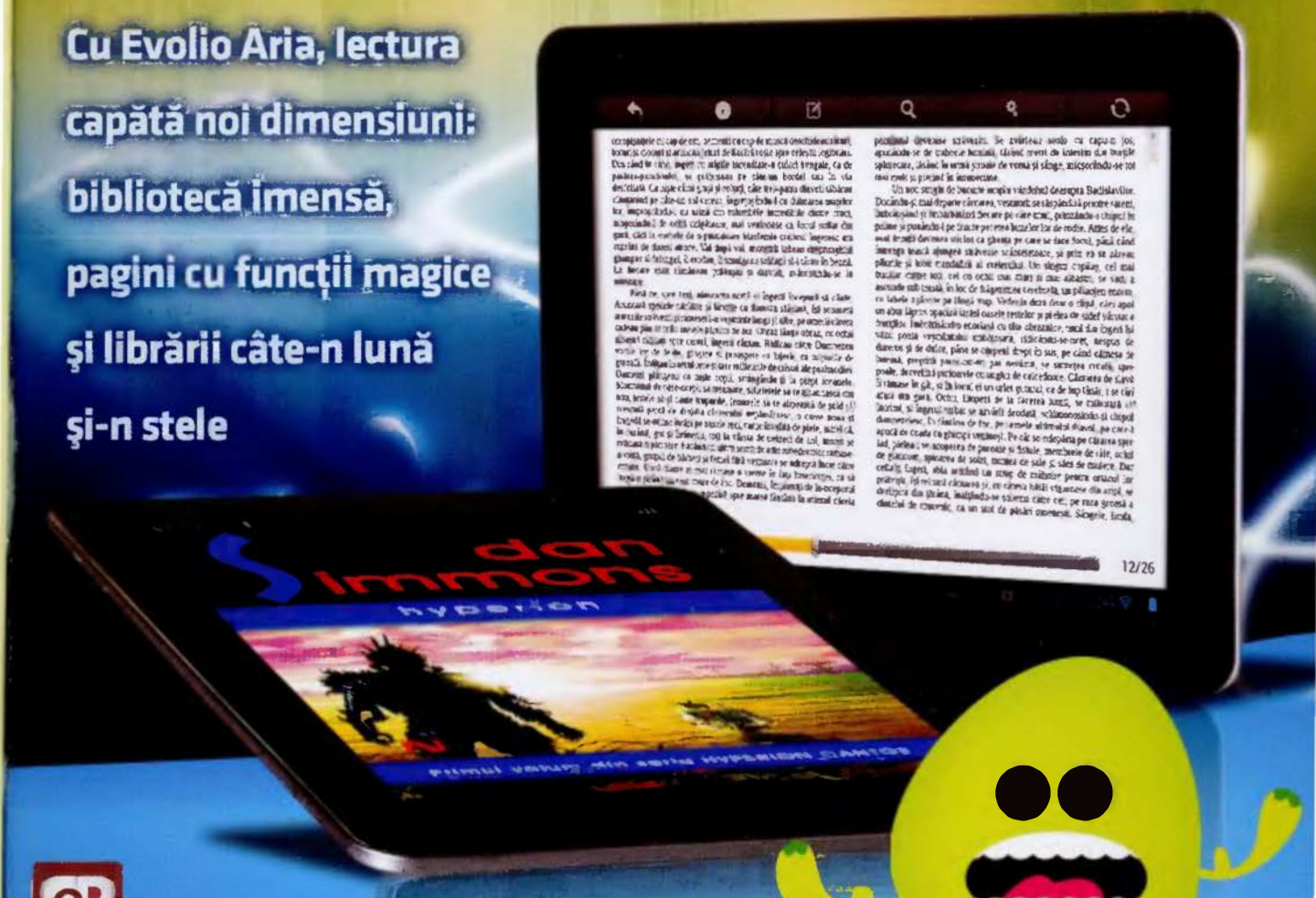

http://ebooks.evobook.ro/

/Evobook

App Store

Google play

EVOLIO

Editorial O aventură numită Anticipația Alexandru Mironov Retro Anticipația Istoria Anticipației Mircea Oprită Kernbach și mitul Atlantidei Aurel Cărășel Luntrea sublimă (fragment) Victor Kernbach Adrian Rogoz, creatorul CPSF Aurel Cărășel Prețul secant al genunii (fragment) Adrian Rogoz Tentativă de răspuns la o întrebare nepusă Mihai-Dan Pavelescu Anchetă Anticipația Foresight Întreprinderea anticipativă Aron Jinaru Scenarii pentru anul 2030 Mircea Malița Când și de ce spunem: Future Studies, Forecasting, Foresight, Strategic Foresight sau Future Analysis? Andi Caragea Softwin: o poveste de succes lansată în România Maria-Cristina Popa Universurile lui David Brin interviu realizat de Ana Nicolau Focus Marte - steaua de foc Constantin Vlad Povestea lui Marte Albastru interviu cu Kim Stanley Robinson, realizat de Ana Nicolau Ray, Bradbury, visătorul Constantin Vlad Mașinăriile bucuriei Ray Bradbury Cartea și fluturele Ray Bradbury Octombrie 2012: Trei+Trei Premii Nobel Andrei Dorobanțu Singularitate Iminenta singularitate tehnologică Vernor Vinge Chrome – povestea unei traduceri Mihai-Dan Pavelescu Chrome William Gibson Despre singularitate Rudy Rucker Viziuni de metaroman Rudy Rucker Despre infern și calculatoare Liviu Radu Frontiere În căutarea bosonului Higgs Adrian Buzatu Menajeria de hârtie Ken Liu Anticipație și divinație Andi Caragea Sunt Omega Sebastian A. Corn Puterea imunologiei memetice Roberto Quaglia Iubitul meu vampir și cometa de sânge Roberto Quaglia și Ian Watson Anna Lise Oliviu Crâznic Decor scenic cu spinari și partoni Aurel Cărășel Ubik, mon amour Marian Truță Vești dintr-un univers pitic Dănuț Ungureanu Personalități românești Un ROmân GENial: Georgescu-Roegen Herman E. Daly Legea constructală: o regândire a designului în natură Andi Caragea Avanpremiere Coșmar din viitorul postapocaliptic Dana Ionescu Bun venit în Grădinile Lunii Dana Ionescu Știința viitorului: Cut și Paste la nivel molecular Antologia viitorului: O viață cu un Semiconștient Gregory Benford Nikola Tesla, portret între măști Vladimir Pištalo CPSF: aventura continuă! Mozaic Atlantykron – un vis devenit realitate Sorin Repanovici Filmul SF în mileniul III – A New Hope...? Mihnea Columbeanu Un dialog între știință, ficțiune și spiritualitate: Tagore – Einstein Scena festinului Alexandru Ichim Burlică Harap Alb, supereroul interviu cu Mihai Ionașcu, realizat de Ana Nicolau Bandă desenată Harap Alb Continuă

ISSN 1453-2980

9 771453 298009

anticipatia.com